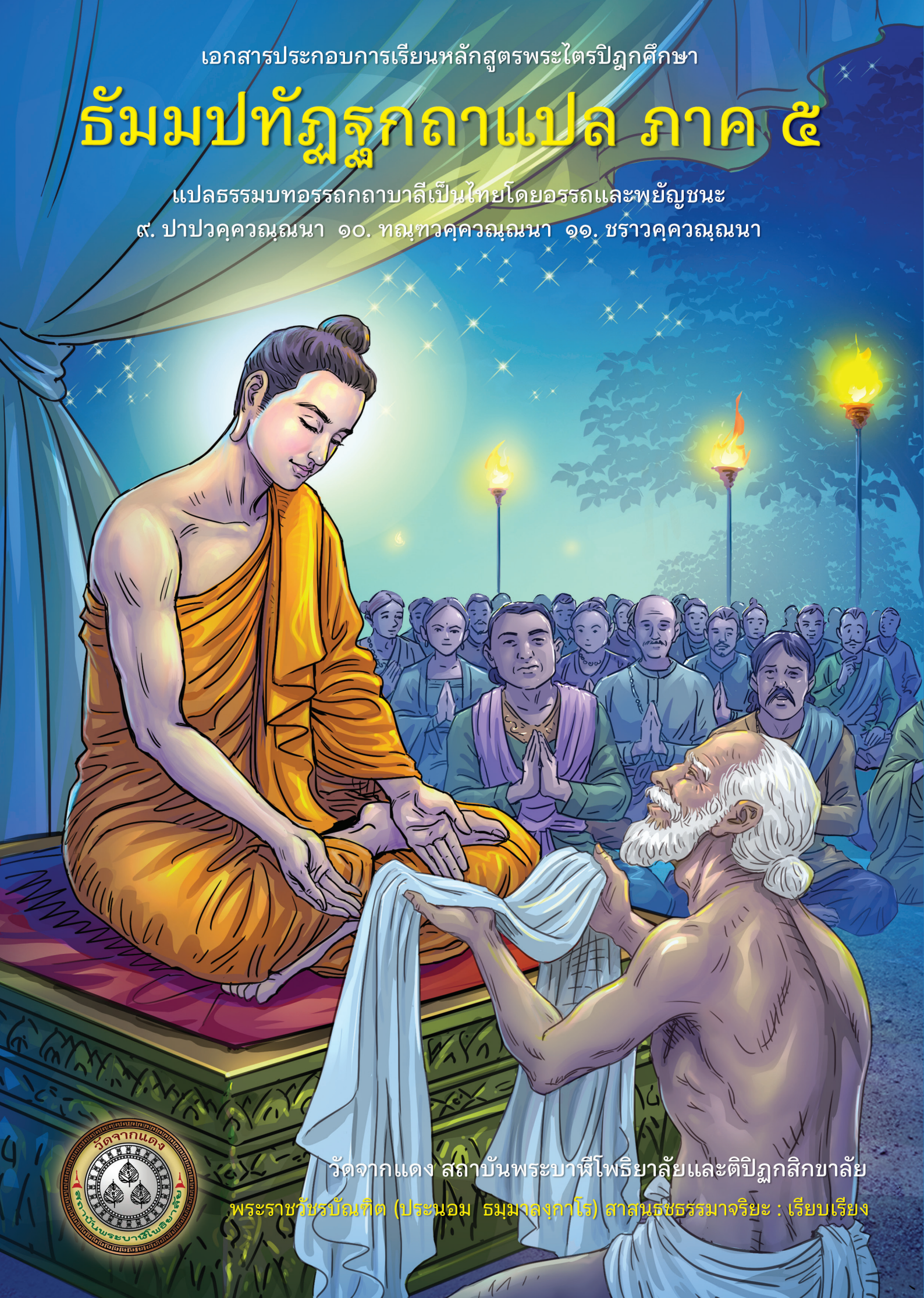
เอกสารประกอบการเรียนหลักสูตรพระไตรปิฎกศึกษา

ธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๕

แปลธรรมบทอรรถกถาบาลีเป็นไทยโดยอรรถและพยัญชนะ

๙. ปาปวคฺควณฺณนา ๑๐. ทณฺฑวคฺควณฺณนา ๑๑. ชราวคฺควณฺณนา

วัดจากแดง สถาบันพระบาฬีโพธิยาลัยและติปิฎกสิกขาลัย

พระราชวัชรบัณฑิต (ประนอม ธมฺมาลงฺกาโร) สาสนธชธรรมาจริยะ : เรียบเรียง

ธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๕

แปลธรรมบทอรรถกถาบาลีเป็นไทยโดยอรรถและพยัญชนะ

๙. ปาปวคฺควณฺณนา ๑๐. ทณฺฑวคฺควณฺณนา ๑๑. ชราวคฺควณฺณนา

พระราชวัชรบัณฑิต (ประนอม ธมฺมาลงฺกาโร)
สาสนธชธรรมาจริยะ : เรียบเรียง

วัดจากแดง สถาบันพระบาฬีโพธิยาลัยและติปิฎกสิกขาลัย
อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

เอกสารประกอบการเรียนหลักสูตรพระไตรปิฎกศึกษา

ธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๕

หนังสืออนุสรณ์งานบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานและพิธีฌาปนกิจสรีรสังขาร
พระครูธรรมธรสุมนต์ นนฺทิโก (อัครมหาบัณฑิต) อดีตเจ้าอาวาสวัดจากแดง
ในวันที่ ๑๘ - ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๗

เรียบเรียง : **พระราชวัชรบัณฑิต (ประนอม ธมฺมาลงฺกาโร)**
สาสนธชธรรมาจริยะ, เจ้าอาวาสและอาจารย์ใหญ่
วัดจากแดง สถาบันพระบาฬีโพธิยาลัยและติปิฎกสิกขาลัย

ISBN : 978-616-608-714-7

คณะทำงาน : พระราชวัชรบัณฑิต (ประนอม ธมฺมาลงฺกาโร)
พระชวนาลังการาภิวงศ์ (พระมหาซอ จนฺทสาโร)

ตรวจทาน : น้อม ดาดขุนทด

จัดรูปเล่ม : น้อม ดาดขุนทด

ประสานงานภาพปก : พระมหาวิสุทธิ ธานากโร

ภาพปก : อาจารย์เรืองศักดิ์ ดวงพลา

จัดพิมพ์โดย : **วัดจากแดง สถาบันพระบาฬีโพธิยาลัยและติปิฎกสิกขาลัย**
๑๖ หมู่ ๖ ถนนเพชรหึงษ์ ซอยเพชรหึงษ์ ๑๐ ตำบลทรงคนอง
อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ๑๐๑๓๐
โทรศัพท์ ๐๒-๔๖๔-๑๑๒๒

เจ้าภาพจัดพิมพ์ : ๑. คุณสันติ เตชอัครกุล ๒. กลุ่มนักเรียนบาลีวัดจากแดง
๓. คุณเภาลีนา บุญญาภิภัทร

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : มกราคม ๒๕๖๗ จำนวนพิมพ์ ๕,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ที่ : บริษัท อมรินทร์ คอร์เปอเรชั่นส์ จำกัด (มหาชน)
AMARIN CORPORATION PUBLIC COMPANY LIMITED
เลขประจำตัวผู้เสียภาษี (Tax ID.) 0-1075-36000-48-0
สำนักงานใหญ่ : เลขที่ 378 ถนนชัยพฤกษ์ แขวงตลิ่งชัน เขตตลิ่งชัน
กรุงเทพฯ 10170 Tel. (66) 2422-9000, (66) 2422-9999
Fax. (66) 2434-0348, (66) 2434-3555
Homepage : http://www.amarin.com E-mail: info@amarin.co.th

คำนำ

ธรรมบท หรือ **พระคาถาธรรมบท** เป็นพระธรรมเทศนาประเภทร้อยกรอง ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ ขุททกนิกาย มีทั้งหมด ๔๒๓ คาถา จัดเป็น ๒๖ วรรค มียมกวรรคเป็นต้น รวมทั้งหมดมี ๓๐๒ เรื่อง มีเรื่องพระจักขุปาลเถระเป็นต้น เป็นหมวดธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแก่เวไนยสัตว์ทั้งภิกษุ สามเณร คฤหัสถ์ เทวดา มาร พรหม มีชื่อเรียกว่า ธมฺมปท เพราะเป็นคัมภีร์เป็นที่ให้ทราบหรือเป็นเครื่องให้ทราบเญยยธรรม ๕ ประการ คือ สังขาร วิการรูป ๓ ลักษณ-รูป ๔ นิพพาน และบัญญัติ เป็นคัมภีร์ที่มีความไพเราะสละสลวยอย่างยิ่ง เป็นสุภาษิตที่บรรจุข้อธรรมมีรสจับใจ ให้คติธรรมอย่างดีเลิศ ทั้งไม่ยากเกินวิสัยของสามัญชน เป็นโวหารเทศนาอันมีค่าสูง มีอานาจโน้มน้าวจิตใจผู้สดับให้เยือกเย็นเป็นสุข เป็นธรรมโอสถเครื่องบำบัดกิเลสได้อย่างดีวิเศษ

ธัมมปทัฏฐกถา หรือ **ธรรมบทอรรถกถา** เป็นคัมภีร์ที่พระอรรถกถาจารย์ได้รจนาขึ้นเพื่ออธิบายพระคาถาธรรมบท โดยนำพุทธภาษิตมาเป็นหลัก แล้วนำเรื่องราวจากพระไตรปิฎกและอรรถกถามาเป็นเรื่องประกอบเหตุ อธิบายขยายความแห่งพระคาถาธรรมบทให้ชัดเจนกระจ่างยิ่งขึ้น แม้คณะสงฆ์ไทยก็นำพระคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาที่แบ่งเป็น ๘ ภาค มาใช้เป็นแบบเรียนประกอบการศึกษาในหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ไทย ในชั้นประโยค ๑-๒ ถึงชั้นประโยค ป.ธ.๖ มาเป็นเวลายาวนาน

หนังสือ **“ธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๕”** ชุดนี้ ประกอบด้วยเนื้อหาอรรถกถาภาษาบาลี ๓ วรรค คือ **๙. ปาปวคฺควณฺณนา** ๑๒ เรื่อง มีเรื่อง จูเฬกสาฏกวตฺถุ เป็นต้น **๑๐. ทณฺฑวคฺควณฺณนา** ๑๑ เรื่อง มีเรื่อง ฉพฺพคฺคิยภิกฺขุวตฺถุ เป็นต้น และ **๑๑. ชราวคฺควณฺณนา** ๙ เรื่อง มีเรื่อง วิสาขายสหายิกาวตฺถุ เป็นต้น พร้อมทั้งคำแปลเป็นไทยโดยอรรถและพยัญชนะ เพื่อให้นักศึกษาหลักสูตรพระไตรปิฎกศึกษา นักศึกษาหลักสูตรบาลีสนามหลวงชั้นประโยค ป.ธ. ๓, ป.ธ. ๖ และผู้สนใจ สามารถแปลบาลีเป็นไทยและแปลไทยเป็นบาลีได้อย่างถูกต้อง

ขอให้นักศึกษาและผู้สนใจทุกท่านจงตั้งใจศึกษาอย่างจริงจัง หมั่นฝึกฝนทักษะต่าง ๆ ทั้งการอ่าน การเขียน การพูด การฟัง นำความรู้ไปใช้ ไปประพฤติปฏิบัติ และเทศนาสั่งสอนสืบต่อไป

และขออนุโมทนาในกุศลเจตนาของท่านทั้งหลาย ขอให้ทุกท่านจงประสบความสำเร็จในการศึกษาพระศาสนา มีความสุขสวัสดีในที่ทุกสถานในกาลทุกเมื่อ และถึงความเจริญรุ่งเรืองในร่มเงาแห่งบวรพระพุทธศาสนาตลอดไป เทอญ.

พระราชวัชรบัณฑิต (ประนอม ธมฺมาลงฺกาโร)
เจ้าอาวาสและอาจารย์ใหญ่
วัดจากแดง สถาบันพระบาฬีโพธิยาลัยและติปิฎกสิกขาลัย

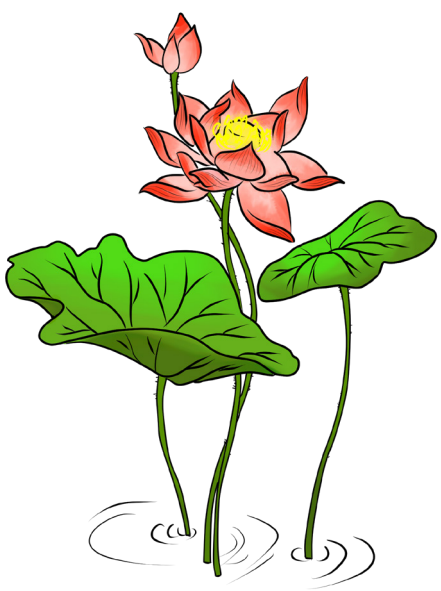
สารบัญ

เรื่อง		หน้า
คำนำ		๓
สารบัญ		๔

ธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๕

๙. ปาปวคฺควณฺณนา	**ปาปวรรค วรรณนา**	**๖**
๑. จูเฬกสาฏกวตฺถุ	เรื่องพราหมณ์ชื่อจูเฬกสาฎก	๖
๒. เสยฺยสกตฺเถรวตฺถุ	เรื่องพระเสยยสกเถระ	๑๙
๓. ลาชเทวธีตาวตฺถุ	เรื่องนางลาชเทพธิดา	๒๒
๔. อนาถปิณฺฑิกวตฺถุ	เรื่องอนาถบิณฑิกเศรษฐี	๓๒
๕. อสญฺญตปริกฺขารภิกฺขุวตฺถุ	เรื่องภิกษุไม่ถนอมบริขาร	๔๗
๖. พิฬาลปทกเสฏฐิวตฺถุ	เรื่องเศรษฐีชื่อพิฬาลปทกะ	๕๒
๗. มหาธนวาณิชวตฺถุ	เรื่องมหาธนวาณิช	๖๓
๘. กุกฺกุฏมิตฺตวตฺถุ	เรื่องนายพรานกุกกุฏมิตร	๗๑
๙. โกกสุนขลุทฺทกวตฺถุ	เรื่องนายพรานสุนัขชื่อว่าโกกะ	๙๐
๑๐. มณิการกุลุปกติสฺสตฺเถรวตฺถุ	เรื่องพระติสสเถระผู้เข้าถึงสกุลนายช่างแก้ว	๙๙
๑๑. ตโยชนวตฺถุ	เรื่องชน ๓ คน	๑๐๘
๑๒. สุปฺปพุทฺธสกฺกวตฺถุ	เรื่องสุปปพุทธศากยะ	๑๒๔
๑๐. ทณฺฑวคฺควณฺณนา	**ทัณฑวรรค วรรณนา**	**๑๓๓**
๑. ฉพฺพคฺคิยภิกฺขุวตฺถุ	เรื่องภิกษุฉัพพัคคีย์	๑๓๓
๒. ฉพฺพคฺคิยภิกฺขุวตฺถุ	เรื่องภิกษุฉัพพัคคีย์	๑๓๗
๓. สมฺพหุลกุมารกวตฺถุ	เรื่องเด็กหลายคน	๑๔๐
๔. โกณฺฑธานตฺเถรวตฺถุ	เรื่องพระโกณฑธานเถระ	๑๔๓
๕. อุโปสถกมฺมวตฺถุ	เรื่องอุโบสถกรรม	๑๖๐

๖. อชครเปตวตฺถุ	เรื่องอชครเปรต	๑๖๕
๗. มหาโมคฺคลฺลานตฺเถรวตฺถุ	เรื่องพระมหาโมคคัลลานเถระ	๑๗๗
๘. พหุภณฺฑิกภิกฺขุวตฺถุ	เรื่องภิกษุมีภัณฑะมาก	๑๙๔
๙. สนฺตติมหามตฺตวตฺถุ	เรื่องสันตติมหาอำมาตย์	๒๑๑
๑๐. ปิโลติกตฺเถรวตฺถุ	เรื่องพระปิโลติกเถระ	๒๒๖
๑๑. สุขสามเณรวตฺถุ	เรื่องสุขสามเณร	๒๓๔
๑๑. ชราวคฺควณฺณนา	**ชราวรรค วรรณนา**	**๒๖๗**
๑. วิสาขายสหายิกาวตฺถุ	เรื่องหญิงสหายของนางวิสาขา	๒๖๗
๒. สิริมาวตฺถุ	เรื่องนางสิริมา	๒๗๗
๓. อุตฺตรตฺเถรีวตฺถุ	เรื่องพระอุตตราเถรี	๒๙๑
๔. อธิมานิกภิกฺขุวตฺถุ	เรื่องพระอธิมานิกภิกษุ	๒๙๕
๕. รูปนนฺทตฺเถรีวตฺถุ	เรื่องพระนางรูปนันทาเถรี	๒๙๙
๖. มลฺลิกาเทวีวตฺถุ	เรื่องพระนางมัลลิกาเทวี	๓๑๓
๗. โลหุทายิตฺเถรวตฺถุ	เรื่องพระโลหุทายีเถระ	๓๒๕
๘. ปฐมโพธิวตฺถุ	เรื่องการตรัสรู้ครั้งแรก	๓๓๖
๙. มหาธนเสฏฺฐิปุตฺตวตฺถุ	เรื่องบุตรเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก	๓๔๑
บรรณานุกรม		**๓๕๒**

ธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๕

๙. ปาปวคฺควณฺณนา ๑๐. ทณฺฑวคฺควณฺณนา ๑๑. ชราวคฺควณฺณนา

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

๙. ปาปวรรค วรรณนา

๙. ปาปวคฺควณฺณนา.

อ.วาจาเป็นเครื่องพรรณนาซึ่งเนื้อความแห่งวรรค
อันบัณฑิตกำหนดแล้วด้วยบาป (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

๑. เรื่องพราหมณ์ชื่อจูเฬกสาฏก

๑. จูเฬกสาฏกวตฺถุ.

๑. อ.เรื่องแห่งพราหมณ์ชื่อว่าจูเฬกสาฏก (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพราหมณ์ชื่อจูเฬกสาฏก ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **อภิตฺถเรถ กลฺยาเณ** เป็นต้น

อภิตฺถเรถ กลฺยาเณติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต / จูเฬกสาฏกพฺราหฺมณํ อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งพราหมณ์ชื่อว่าจูเฬกสาฏก ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **อภิตฺถเรถ กลฺยาเณ** ดังนี้เป็นต้น.

พราหมณ์และพราหมณีผลัดกันไปฟังธรรม

ความพิสดารว่า ในกาลแห่งพระวิปัสสีทศพล ได้มีพราหมณ์ชื่อมหาเอกสาฏก

วิปสฺสิทสพลสฺส กาลสฺมึ หิ / มหาเอกสาฏกพฺราหฺมโณ นาม อโหสิ.

ดังจะกล่าวโดยพิสดาร ชื่อ อ.พราหมณ์ชื่อว่ามหาเอกสาฏก ได้มีแล้ว ในกาลแห่งพระทศพล พระนามว่าวิปัสสี.

แต่ในกาลนี้ พราหมณ์นี้ได้เป็นพราหมณ์ ชื่อจูเฬกสาฏกในเมืองสาวัตถี

อยมฺปน / เอตรหิ สาวตฺถิยํ / จูเฬกสาฏโก นาม.

แต่ว่า (อ.พราหมณ์ชื่อว่ามหาเอกสาฏก) นี้ เป็นผู้ชื่อว่าจูเฬกสาฏก (ได้มีแล้ว) ในพระนครชื่อว่าสาวัตถี ในกาลนี้.

ก็ผ้าสาฏกสำหรับนุ่งของพราหมณ์นั้นได้มีผืน ๑

ตสฺส หิ / เอโก นิวาสนสาฏโก อโหสิ,

ก็ อ.ผ้าเป็นเครื่องนุ่ง ผืนหนึ่ง (ของพราหมณ์) นั้น ได้มีแล้ว,

แม้ของพราหมณีก็ได้มีผืน ๑

พฺราหฺมณิยาปิ เอโก;

(อ.ผ้าเป็นเครื่องนุ่ง) ผืนหนึ่ง แม้ของนางพราหมณี (ได้มีแล้ว);

ทั้ง ๒ คนมีผ้าห่มผืนเดียวเท่านั้น

อุภินฺนมฺปิ / เอกเมว ปารุปนํ.

อ.ผ้าเป็นเครื่องห่ม ผืนเดียวนั่นเทียว (ของพราหมณ์และนางพราหมณี ท.) แม้ทั้งสอง (ได้มีแล้ว).

ในเวลาไปภายนอก พราหมณ์หรือพราหมณีย่อมห่มผ้าผืนนั้น

พหิ คมนกาเล / พฺราหฺมโณ วา / พฺราหฺมณี วา ตํ ปารุปติ.

อ.พราหมณ์ หรือ หรือว่า อ.นางพราหมณี ย่อมห่ม (ซึ่งผ้าเป็นเครื่องห่ม) ผืนนั้น ในกาลเป็นที่ไปในภายนอก.

ภายหลังวันหนึ่ง เมื่อเขาประกาศการฟังธรรมในวิหาร พราหมณ์กล่าวว่า

อเถกทิวสํ / วิหาเร ธมฺมสฺสวเน โฆสิเต / พฺราหฺมโณ อาห

ครั้งนั้น ในวันหนึ่ง ครั้นเมื่อการฟังซึ่งธรรม ในวิหาร (อันบุคคล) ป่าวร้องแล้ว อ.พราหมณ์ กล่าวแล้ว ว่า

นาง เขาประกาศการฟังธรรม

“โภติ ธมฺมสฺสวนํ ฯเปฯ เอกโต คนฺตุนฺ”ติ.

“โภติ / ธมฺมสฺสวนํ โฆสิตํ;

“แน่ะนางผู้เจริญ อ.การฟังซึ่งธรรม (อันบุคคล) ป่าวร้องแล้ว;

เธอจักไปสู่สถานที่ฟังธรรมในกลางวันหรือกลางคืน

กึ ทิวา / ธมฺมสฺสวนํ คมิสฺสสิ, / อุทาหุ รตฺตึ ?

(อ. เธอ) จักไป สู่ที่เป็นที่ฟัง ซึ่งธรรม ในกลางวัน หรือ, หรือว่า (อ.เธอ จักไป สู่ที่เป็นที่ฟังซึ่งธรรม) ในกลางคืน ?

เพราะเราทั้ง ๒ ไม่อาจไปพร้อมกันได้ เพราะไม่มีผ้าห่ม

ปารุปนสฺส หิ อภาเวน / น สกฺกา อมฺเหหิ / เอกโต คนฺตุนฺ”ติ.

เพราะว่า อันเรา ท. ไม่อาจ เพื่ออันไป โดยความเป็นอันเดียวกัน เพราะความไม่มี แห่งผ้าเป็นเครื่องห่ม” ดังนี้.

พราหมณีตอบว่า นาย ฉันจักไปในกลางวัน แล้วได้ห่มผ้าสาฎกไป

พฺราหฺมณี / “สามิ / อหํ ทิวา คมิสฺสามี”ติ / สาฏกํ ปารุปิตฺวา อคมาสิ.

อ.นางพราหมณี (กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่นาย อ.ฉัน จักไป ในกลางวัน” ดังนี้ ห่มแล้ว ซึ่งผ้าสาฎก ได้ไปแล้ว.

พราหมณ์คิดบูชาธรรมด้วยผ้าสาฎกที่ห่มอยู่

พราหมณ์ยับยั้งอยู่ในเรือนตลอดวัน ต่อกลางคืนจึงได้ไปนั่งฟังธรรมทางด้านพระพักตร์พระศาสดา

พฺราหฺมโณ / ทิวสภาคํ / เคเห วีตินาเมตฺวา / รตฺตึ คนฺตฺวา / สตฺถุ ปุรโต นิสินฺโน / ธมฺมํ อสฺโสสิ.

อ.พราหมณ์ ยังกาลอันเป็นส่วนแห่งวัน ให้น้อมล่วงไปวิเศษแล้ว ในเรือน ไปแล้ว ในกลางคืน นั่งแล้ว ในเบื้องพระพักตร์ (ในที่ข้างหน้า) ของพระศาสดา ได้ฟังแล้ว ซึ่งธรรม.

ครั้งนั้น ปีติ ๕ อย่าง ซาบซ่านไปทั่วสรีระของพราหมณ์นั้นเกิดขึ้นแล้ว

อถสฺส สรีรํ ผรมานา / ปญฺจวณฺณา ปีติ อุปฺปชฺชิ.

ครั้งนั้น อ.ปีติ อันมีวรรณะห้า แผ่ไปอยู่ ตลอดสรีระ (ของพราหมณ์) นั้น เกิดขึ้นแล้ว.

เขาเป็นผู้ใคร่จะบูชาพระศาสดา คิดว่า ถ้าเราจะถวายผ้าสาฎกนี้ไซร้ ผ้าห่มของนางพราหมณีจักไม่มี ของเราก็จักไม่มี

โส / สตฺถารํ ปูชิตุกาโม หุตฺวา / “สเจ อิมํ สาฏกํ ทสฺสามิ, / เนว พฺราหฺมณิยา, / น มยฺหํ / ปารุปนํ ภวิสฺสตี”ติ จินฺเตสิ.

(อ.พราหมณ์) นั้น เป็นผู้ใคร่เพื่ออันบูชา ซึ่งพระศาสดา เป็น คิดแล้ว ว่า “ถ้าว่า (อ.เรา) จักถวาย ซึ่งผ้าสาฎก นี้ ไซร้, (อ.ผ้าเป็นเครื่องห่ม) ของนางพราหมณี จักไม่มีนั่นเทียว, อ.ผ้าเป็นเครื่องห่ม ของเรา จักไม่มี” ดังนี้.

ขณะนั้นจิตประกอบด้วยความตระหนี่พันดวงเกิดขึ้นแล้วแก่เขา

อถสฺส มจฺเฉรจิตฺตานํ / สหสฺสํ อุปฺปชฺชิ,

ครั้งนั้น อ.พัน แห่งจิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยความตระหนี่ ท. (แห่งพราหมณ์) นั้น เกิดขึ้นแล้ว,

จิตประกอบด้วยศรัทธาดวงหนึ่งเกิดขึ้นอีก

ปุเนกํ สทฺธาจิตฺตํ อุปฺปชฺชิ;

อ.จิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยศรัทธา ดวงหนึ่ง เกิดขึ้นแล้ว อีก;

จิตประกอบด้วยความตระหนี่พันดวงเกิดขึ้นครอบงำจิตประกอบด้วยศรัทธาแม้นั้นอีก

ตมฺปิ อภิภวนฺตํ / ปุน มจฺเฉรสหสฺสํ อุปฺปชฺชิ.

อ.พันแห่งจิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยความตระหนี่ เกิดขึ้นแล้ว อีก ครอบงำอยู่ (ซึ่งจิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยศรัทธา) แม้นั้น.

ความตระหนี่อันมีกำลังของเขาคอยกีดกันจิตประกอบด้วยศรัทธาไว้ ดุจจับมัดไว้อยู่เทียว ด้วยประการฉะนี้

อิติสฺส พลวมจฺเฉรํ พนฺธิตฺวา / คณฺหนฺตํ วิย / สทฺธาจิตฺตํ ปฏิพาหติเยว.

อ.ความตระหนี่อันมีกำลัง (ของพราหมณ์) นั้น ราวกะว่า ผูกแล้ว ถือเอาอยู่ ย่อมห้ามนั่นเทียว ซึ่งจิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยศรัทธา ด้วยประการฉะนี้.

ชนะมัจเฉรจิตด้วยสัทธาจิต

เมื่อเขากำลังคิดว่า จักถวาย จักไม่ถวาย ดังนี้นั่นแหละ ปฐมยามล่วงไปแล้ว

ตสฺส / “ทสฺสามิ น ทสฺสามี”ติ / จินฺเตนฺตสฺเสว / ปฐมยาโม วีติวตฺโต.

(เมื่อพราหมณ์) นั้น คิดอยู่นั่นเทียว ว่า “(อ.เรา) จักถวาย (อ.เรา) จักไม่ถวาย” ดังนี้ อ.ยามที่หนึ่งเป็นไปล่วงวิเศษแล้ว.

แต่ครั้นมัชฌิมยาม เขาไม่อาจถวายในมัชฌิมยามแม้นั้นได้

ตโต / มชฺฌิมยาเม สมฺปตฺเต / ตสฺมึปิ ทาตุ นาสกฺขิ.

ในลำดับนั้น ครั้นเมื่อยามอันมีในท่ามกลาง ถึงพร้อมแล้ว (อ.พราหมณ์ นั้น) ไม่ได้อาจแล้วเพื่ออันถวาย (ในยามอันมีในท่ามกลาง) แม้นั้น.

เมื่อถึงปัจฉิมยาม เขาคิดว่า

ปจฺฉิมยาเม สมฺปตฺเต / โส จินฺเตสิ

ครั้นเมื่อยามอันมีในภายหลัง ถึงพร้อมแล้ว (อ.พราหมณ์) นั้น คิดแล้ว ว่า

เมื่อเรารบกับจิตประกอบด้วยศรัทธาและจิตประกอบด้วยความตระหนี่อยู่นั่นแล ๒ ยาม ล่วงไปแล้ว

“มม สทฺธาจิตฺเตน ฯเปฯ ทสฺสามิ สาฏกนฺ”ติ.

“มม สทฺธาจิตฺเตน / มจฺเฉรจิตฺเตน จ สทฺธึ / ยุชฺฌนฺตสฺเสว / เทฺว ยามา วีติวตฺตา,

“เมื่อเรา รบอยู่นั่นเทียว กับ ด้วยจิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยศรัทธา (ด้วย) ด้วยจิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยความตระหนี่ ด้วย อ.ยาม ท. ๒ เป็นไปล่วงวิเศษแล้ว,

จิตประกอบด้วยความตระหนี่นี้ของเรามีประมาณเท่านี้เจริญอยู่ จักไม่ให้ยกศีรษะขึ้นจากอบาย ๔

อิทํ มม เอตฺตกํ / มจฺเฉรจิตฺตํ วฑฺฒมานํ / จตูหิ อปาเยหิ / สีสํ อุกฺขิปิตุ น ทสฺสติ,

อ.จิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยความตระหนี่ นี้ อันมีประมาณเท่านี้ ของเรา เจริญอยู่ จักไม่ให้เพื่ออันยกขึ้น ซึ่งศีรษะ จากอบาย ท. ๔,

เราจักถวายผ้าสาฎกละ

ทสฺสามิ สาฏกนฺ”ติ.

(อ.เรา) จักถวาย ซึ่งผ้าสาฎก” ดังนี้.

เขาข่มความตระหนี่ตั้งพันดวงได้แล้ว ทำจิตประกอบด้วยศรัทธาให้เป็นปุเรจาริก ถือผ้าสาฎกไปวางแทบบาทมูลของพระศาสดา

โส / มจฺเฉรสหสฺสํ อภิภวิตฺวา / สทฺธาจิตฺตํ ปุเรจาริกํ กตฺวา / สาฏกํ อาทาย / สตฺถุ ปาทมูเล ฐเปตฺวา

(อ.พราหมณ์) นั้น ครอบงำแล้ว ซึ่งพันแห่งจิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยความตระหนี่ กระทำแล้ว ซึ่งจิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยศรัทธา ให้เป็นธรรมชาติมีการเที่ยวไปในเบื้องหน้า ถือเอาแล้ว ซึ่งผ้าสาฎก วางไว้แล้ว ณ ที่ใกล้แห่งพระบาท ของพระศาสดา

ได้เปล่งเสียงดังขึ้น ๓ ครั้ง ว่า ข้าพเจ้าชนะแล้ว ข้าพเจ้าชนะแล้ว เป็นต้น

“ชิตํ เม, / ชิตํ เม”ติ ติกฺขตฺตุ๋ / มหาสทฺทมกาสิ.

ได้กระทำแล้ว ซึ่งเสียงอันดัง สิ้นสามครั้ง[๑] ว่า “อันเรา ชนะแล้ว, อันเรา ชนะแล้ว” ดังนี้เป็นต้น.

ทานของพราหมณ์ให้ผลทันตาเห็น

พระเจ้าปเสนทิโกศลกำลังทรงฟังธรรม ได้สดับเสียงนั้นแล้วตรัสว่า พวกท่านจงถามพราหมณ์นั้นดู ได้ยินว่าเขาชนะอะไร

ราชา ปเสนทิโกสโล / ธมฺมํ สุณนฺโต / ตํ สทฺทํ สุตฺวา / “ปุจฺฉถ นํ, / กึ กิร / เตน ชิตนฺ”ติ อาห.

อ.พระราชา พระนามว่าปเสนทิโกศล เมื่อทรงสดับ ซึ่งธรรม ทรงสดับแล้ว ซึ่งเสียง นั้น ตรัสแล้วว่า “(อ.ท่าน ท.) จงถาม (ซึ่งพราหมณ์) นั้น, ได้ยินว่า อ.อะไร (อันพราหมณ์) นั้น ชนะแล้ว” ดังนี้.

พราหมณ์นั้นถูกพวกราชบุรุษถามได้แจ้งความนั้น

โส / ราชปุริเสหิ ปุจฺฉิโต / ตมตฺถํ อาโรเจสิ.

(อ.พราหมณ์) นั้น ผู้- อันบุรุษของพระราชา ท. ถามแล้ว บอกแล้ว[๒] ซึ่งเนื้อความ นั้น.

---

[๑] **ติกฺขตฺตุ๋** สามครั้ง. วิเคราะห์ว่า ติณฺณํ สกึ **ติกฺขตฺตุ๋**. (ครั้งของสาม, สามครั้ง, ติ + สกึ, แปลง สกึ เป็น กฺขตฺตุ๋ [เอกาทิโต สกิสฺส กฺขตฺตุ๋. กัจจายนะสูตร ๖๔๖], ฉัฏฐีตัปปุริสสมาส, กิริยาวิเสสนะ), อีกนัยหนึ่ง วิเคราะห์ว่า ตีสุ วาเรสุ **ติกฺขตฺตุ๋.** (สามครั้ง, ติ + กฺขตฺตุ๋, ในอัพยยตัทธิต อรรถ วาร ครั้ง [เอกาทิโต สกิสฺส กฺขตฺตุ๋. ปทรูปสิทธิสูตร ๔๑๙], กิริยาวิเสสนะ), อีกนัยหนึ่ง วิเคราะห์ว่า ตโย วารา **ติกฺขตฺตุ๋**. (สามครั้ง, ติ + กฺขตฺตุ๋ ปัจจัย ในอรรถ วาร ครั้ง [เอกาทิโต วารตฺเถ กฺขตฺตุ๋. สัททนีติ สุตตมาลาสูตร ๑๒๘๒], อัจจันตสังโยคะ) ในสัททนีติปกรณ์ สุตตมาลา ท่านยกตัวอย่างบทที่ลง กฺขตฺตุ๋ ปัจจัย ดังนี้ เอตฺถ จ “**ติกฺขตฺตุ๋** ปุริเส เปเสสี”ติ อาทีสุ ตโย วาเร เปเสสีติ อุปโยคพหุวจนวเสน อตฺโถ ทฏฺฐพฺโพ. “ก็ในที่นี้ ในข้อความเป็นต้นว่า **ติกฺขตฺตุ๋** ปุริเส เปเสสิ. ส่งบุรุษทั้งหลายไปถึงสามครั้ง พึงทราบว่า บทว่า **ติกฺขตฺตุ๋** มีความหมายเป็น **ทุติยาวิภัตติ พหุวจนะ** ว่า ตโย วาเร เปเสสิ. ส่งไปแล้วซึ่งบุรุษทั้งหลายสิ้นสามครั้ง”

[๒] **อาโรเจสิ** (อา + รุจ โรจเน = ชอบใจ + เณ + อี) บอกแล้ว. **รุจ** ธาตุ ในกรณีใช้เป็น **จุราทิคณะ** จะมีรูปว่า [โรเจสิ] เช่น กึ นุ ชาตึ น โรเจสิ (เหตุใดท่านจึงไม่ชอบการเกิด). หากมี **อา** อุปสัค เป็นบทหน้า ใช้ในความหมายว่า **อาจิกฺขน** (บอก) มีรูปกิริยาว่า **อาโรเจติ, อาโรจยติ** (ย่อมบอก). จิราทิคณิกกาเล “กึ นุ ชาตึ น โรเจสีติ รูปิ. **อาปุพฺโพ** เจ **อาจิกฺขเน** วตฺตติ, “**อาโรเจติ, อาโรจยตี**”ติ รูปานิ ทิสฺสนฺติ. (สัททนีติ ธาตุมาลา)

พระราชาได้สดับความนั้นแล้ว ทรงดำริว่า พราหมณ์ทำสิ่งที่บุคคลทำได้ยาก เราจักทำการสงเคราะห์เขา จึงรับสั่งให้พระราชทานผ้าสาฎกคู่ ๑

ตํ สุตฺวา ราชา / “ทุกฺกรํ กตํ พฺราหฺมเณน, / สงฺคหมสฺส กริสฺสามี”ติ / เอกํ สาฏกยุคํ ทาเปสิ.

อ.พระราชา ทรงสดับแล้ว (ซึ่งเนื้อความ) นั้น (ทรงดำริแล้ว) ว่า “(อ.กรรม) อันบุคคลกระทำได้โดยยาก อันพราหมณ์ กระทำแล้ว, (อ.เรา) จักกระทำ ซึ่งการสงเคราะห์ (แก่พราหมณ์) นั้น” ดังนี้ (ยังราชบุรุษ ท.) ให้พระราชทานแล้ว ซึ่งคู่แห่งผ้าสาฎก คู่หนึ่ง.

เขาได้ถวายผ้าแม้นั้นแด่พระตถาคตเหมือนกัน

โส / ตมฺปิ / ตถาคตสฺเสว อทาสิ.

(อ.พราหมณ์) นั้น ได้ถวายแล้ว (ซึ่งคู่แห่งผ้าสาฎก) แม้นั้น แด่พระตถาคตนั่นเทียว.

พระราชาจึงรับสั่งให้พระราชาทานทำให้เป็นทวีคูณอีก คือ ๒ คู่ ๔ คู่ ๘ คู่ ๑๖ คู่

ปุน ราชา / “เทฺว จตฺตาริ / อฏฺฐ โสฬสาติ / ทฺวิคุณํ กตฺวา ทาเปสิ.

อ.พระราชา (ยังราชบุรุษ ท.) ให้พระราชทานแล้ว กระทำ ให้เป็นของคูณด้วยสอง คือ (ซึ่งคู่แห่งผ้าสาฎก ท.) สอง (ซึ่งคู่แห่งผ้าสาฎก ท.) ๔ (ซึ่งคู่แห่งผ้าสาฎก ท.) ๘ (ซึ่งคู่แห่งผ้าสาฎก ท.) ๑๖ อีก.

เขาได้ถวายผ้าแม้เหล่านั้นแด่พระตถาคตนั่นเทียว

โส / ตานิปิ / ตถาคตสฺเสว อทาสิ.

(อ.พราหมณ์) นั้น ได้ถวายแล้ว (ซึ่งคู่แห่งผ้าสาฎก ท.) แม้เหล่านั้น แด่พระตถาคตนั่นเทียว.

ต่อมา พระราชารับสั่งให้พระราชาทานผ้าสาฎก ๓๒ คู่แก่เขา

อถสฺส ราชา / ทฺวตฺตึสยุคานิ ทาเปสิ.

ครั้งนั้น อ.พระราชา (ยังราชบุรุษ ท.) ให้พระราชทานแล้ว ซึ่งคู่ ๓๒ ท. (แก่พราหมณ์) นั้น.

พราหมณ์ เพื่อจะป้องกันวาทะว่า พราหมณ์ไม่ถือเอาเพื่อตน สละผ้าที่ได้แล้ว ๆ เสียสิ้น จึงถือเอาผ้าสาฎก ๒ คู่ จากผ้า ๓๒ คู่ นั้น คือ เพื่อตนคู่ ๑ เพื่อนางพราหมณีคู่ ๑ ได้ถวายผ้าสาฎก ๓๐ คู่ แด่พระตถาคตทีเดียว

พฺราหฺมโณ / “อตฺตโน อคฺคเหตฺวา / ลทฺธํ ลทฺธํ วิสฺสชฺเชสิเยวา”ติ / วาทวิโมจนตฺถํ / ตโต “เอกํ ยุคํ อตฺตโน, / เอกํ พฺราหฺมณิยาติ / เทฺว ยุคานิ คเหตฺวา / ตีส ยุคานิ / ตถาคตสฺเสว อทาสิ.

อ.พราหมณ์ ถือเอาแล้ว ซึ่งคู่ ท. ๒ คือ ซึ่งคู่ หนึ่ง เพื่อตน, (ซึ่งคู่) หนึ่ง เพื่อนางพราหมณี (จากคู่ ๓๒) นั้น เพื่ออันเปลื้องซึ่งวาทะ ว่า “(อ.พราหมณ์) ไม่ถือเอาแล้ว เพื่อตน สละแล้วนั่นเทียว (ซึ่งคู่) อัน- (อันตน) -ได้แล้ว ๆ” ดังนี้ ได้ถวายแล้ว ซึ่งคู่ ท. ๓๐ แด่พระตถาคตนั่นเทียว.

ฝ่ายพระราชา เมื่อพราหมณ์นั้นถวายถึง ๗ ครั้ง ได้มีพระราชประสงค์จะพระราชทานอีก

ราชา ปน, / ตสฺมึ สตฺตกฺขตฺตุมฺปิ ททนฺเต, / ปุน ทาตุกาโมว อโหสิ.

ส่วนว่า อ.พระราชา, (ครั้นเมื่อพราหมณ์) นั้น ถวายอยู่ แม้สิ้น ๗ ครั้ง, เป็นผู้ทรงประสงค์เพื่ออันพระราชทาน อีก นั่นเทียว ได้เป็นแล้ว.

พราหมณ์ชื่อมหาเอกสาฏก ในกาลก่อน ได้ถือเอาผ้าสาฏก ๒ คู่ ในจำนวนผ้าสาฏก ๖๔ คู่

ปุพฺเพ มหาเอกสาฏโก / จตุสฏฺฐิยา สาฏกยุเคสุ / เทฺว อคฺคเหสิ.

อ.พราหมณ์ชื่อว่ามหาเอกสาฏก ได้ถือเอาแล้ว (ซึ่ง-) ในคู่แห่งผ้าสาฏก ท. ๖๔ หนา (-คู่แห่งผ้าสาฏก ท.) ๒ ในกาลก่อน.

ส่วนพราหมณ์ชื่อจูเฬกสาฏกนี้ ได้ถือเอาผ้าสาฏก ๒ คู่ ในเวลาที่ตนได้ผ้าสาฏก ๓๒ คู่

อยมฺปน / ทฺวตฺตึสยุคลทฺธกาเล / เทฺว อคฺคเหสิ.

ส่วนว่า (อ.พราหมณ์ชื่อว่าจูเฬกสาฏก) นี้ ได้ถือเอาแล้ว (ซึ่งคู่แห่งผ้าสาฏก ท.) ๒ ในกาลเป็นที่ได้แล้วซึ่งคู่ ๓๒ [ในกาล- แห่งคู่ ๓๒ (อันตน) -ได้แล้ว].

พระราชาทรงบังคับพวกราชบุรุษว่า

ราชา / ราชปุริเส อาณาเปสิ

อ.พระราชา ทรงบังคับแล้ว[๑] ซึ่งราชบุรุษ ท. (ซึ่งบุรุษของพระราชา ท.) ว่า

พนาย พราหมณ์ทำสิ่งที่ทำได้ยาก

“ทุกฺกรํ ภเณ / พฺราหฺมเณน กตํ,

“แน่ะพนาย (อ.กรรม) อันบุคคลกระทำได้โดยยาก อันพราหมณ์ กระทำแล้ว,

ท่านทั้งหลายพึงให้นำเอาผ้ากัมพล ๒ ผืน ภายในวังของเรามา

อนฺเตปุเร / มม เทฺว กมฺพเล / อาหราเปยฺยาถา”ติ.

(อ.ท่าน ท. ยังกันและกัน) พึงให้นำมา ซึ่งผ้ากัมพล ท. ๒ ของเรา ในภายในแห่งวัง” ดังนี้.

พวกราชบุรุษได้กระทำอย่างนั้น

เต ตถา กรึสุ.

(อ.ราชบุรุษ ท.) เหล่านั้น กระทำแล้ว เหมือนอย่างนั้น.

พระราชารับสั่งให้พระราชทานผ้ากัมพล ๒ ผืน มีค่าแสนหนึ่งแก่เขา

ราชา / สตสหสฺสคฺฆนเก / เทฺว กมฺพเล / ตสฺส ทาเปสิ.

อ.พระราชา (ยังราชบุรุษ ท.) ให้พระราชทานแล้ว ซึ่งผ้ากัมพล ท. ๒ อันมีค่าแสนหนึ่ง (แก่พราหมณ์) นั้น.

---

[๑] **อาณาเปสิ** (อาณ เปสเน ส่งไป, สั่ง-บังคับ จุ.ภู. + ณาเป + อี) สั่งแล้ว, บังคับแล้ว. **ณาเป** ปัจจัย ในบทว่า **อาณาเปสิ** มีอรรถ **สวัตถะ** หรือ **สกัตถะ** (อรรถของบทหน้า, อรรถของบทเดิม) เพราะ **อาณ** ธาตุนั่นเทียวกล่าวอรรถเหตุกล่าวคือ **การสั่งบังคับ**. **อาณาเปตีติ** จ อาณธาตุยา เอว เปสนสงฺขาตสฺส เหตฺวตฺถสฺส วาจกตฺตา **ณาเปสทฺโท สฺวตฺโถว**. (ปาจิตฺยาทิโยชนา)

พราหมณ์คิดว่า ผ้ากัมพลเหล่านี้ไม่สมควรแตะต้องที่สรีระของเรา ผ้าเหล่านั้นสมควรแก่พระพุทธศาสนาเท่านั้น

พฺราหฺมโณ / “น อิเม / มม สรีเร / อุปโยคํ อรหนฺติ, / พุทฺธสาสนสฺเสว / เต อนุจฺฉวิกา”ติ

อ.พราหมณ์ (คิดแล้ว) ว่า “(อ.ผ้ากัมพล ท.) เหล่านี้ ย่อมไม่ควร ซึ่งอันประกอบเข้า ที่สรีระของเรา, (อ.ผ้ากัมพล ท.) เหล่านั้น เป็นของสมควร แก่พระพุทธศาสนานั่นเทียว (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

จึงได้ขึงผ้ากัมพลผืนหนึ่งทำให้เป็นเพดานไว้เบื้องบนที่บรรทมของพระศาสดาภายในพระคันธกุฎี

เอกํ กมฺพลํ / อนฺโตคนฺธกุฏิยํ / สตฺถุ สยนสฺส อุปริ / วิตานํ กตฺวา พนฺธิ,

ผูกแล้ว ซึ่งผ้ากัมพล ผืนหนึ่ง กระทำ ให้เป็นเพดาน ในเบื้องบน แห่งที่เป็นที่บรรทม ของพระศาสดา ในภายในแห่งพระคันธกุฎี,

ขึงผ้าผืนหนึ่งทำให้เป็นเพดานในที่ทำภัตกิจของภิกษุผู้ฉันเป็นนิตย์ในเรือนของตน

เอกํ / อตฺตโน ฆเร / นิพทฺธํ ภุญฺชนฺตสฺส ภิกฺขุโน / ภตฺตกิจฺจฏฺฐาเน / วิตานํ กตฺวา พนฺธิ.

ผูกแล้ว (ซึ่งผ้ากัมพล) ผืนหนึ่ง กระทำ ให้เป็นเพดาน ในที่เป็นที่กระทำซึ่งกิจด้วยภัตร ของภิกษุผู้ฉันอยู่ เนืองนิตย์ ในเรือน ของตน.

ในเวลาเย็น พระราชาเสด็จสู่สำนักของพระศาสดา ทรงจำผ้ากัมพลได้แล้ว ทูลถามว่า ใครทำการบูชา พระเจ้าข้า

ราชา / สายณฺหสมเย / สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา / กมฺพลํ สญฺชานิตฺวา / “ภนฺเต / เกน ปูชา กตา”ติ ปุจฺฉิตฺวา,

อ.พระราชา เสด็จไปแล้ว สู่สำนัก ของพระศาสดา ในสมัยในเวลาเย็นแห่งวัน[๑] ทรงจำได้แล้ว ซึ่งผ้ากัมพล ทูลถามแล้ว ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.การบูชา อันใคร กระทำแล้ว” ดังนี้,

เมื่อพระศาสดาตรัสตอบว่า พราหมณ์ชื่อเอกสาฏก ดังนี้แล้ว

“เอกสาฏเกนา”ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อพระดำรัส) ว่า “(อ.การบูชา) อันพราหมณ์ชื่อว่าเอกสาฏก (กระทำแล้ว)” ดังนี้ (อันพระศาสดา) ตรัสแล้ว,

ทรงดำริว่า พราหมณ์เลื่อมใสในฐานะที่เราเลื่อมใสเหมือนกัน

“พฺราหฺมโณ / มม ปสาทฏฺฐาเนเยว / ปสีทตี”ติ

(ทรงดำริแล้ว) ว่า “อ.พราหมณ์ ย่อมเลื่อมใส ในฐานะเป็นที่เลื่อมใส ของเรา นั่นเทียว” ดังนี้

---

[๑] **สายนฺหสมย, สายณฺหสมย** สมัยในเวลาเย็นแห่งวัน, กาลช่วงเย็น, เวลาเย็น. อหสฺส สายํ **สายนฺหํ**. ในเวลาเย็น แห่งวัน ชื่อว่า สายนฺห (เวลาเย็นแห่งวัน, อห + สายํ, อมาทิปรตัปปุริสสมาส [ตัปปุริสสมาสที่มีบทหน้าประกอบด้วยทุติยาวิภัตติเป็นต้น เมื่อเข้าสมาสแล้วสลับตำแหน่งบทหน้าและบทหลัง], ในคัมภีร์ปทรูปสิทธิ แปลง อห เป็น อนฺห (เตสุ วุทฺธิฯ), ลบนิคคหิต (กฺวจิ โลปิ), ในคัมภีร์โมคคัลลานะมีรูปเป็น **สายณฺโห** แปลง อห เป็น ณฺห (ปุพฺพาปรชฺชสายมเชฺฌมหาหสฺส โณฺห), สายนฺเห สมโย **สายนฺห-สมโย**. (สมัยในเวลาเย็นแห่งวัน, สายนฺห + สมย, สัตตมีตัปปุริสสมาส), **อห** ศัพท์ เป็นปุงลิงค์และนปุงสกลิงค์. **สายนฺหสมยนฺติ** สายนฺเห เอกํ สมยํ. (อุทานอฏฺฐกถา)

รับสั่งให้พระราชทานหมวด ๔ แห่งวัตถุทุกอย่าง จนถึงร้อยแห่งวัตถุทั้งหมด ทำให้เป็นอย่างละ ๔ แก่พราหมณ์นั้น อย่างนี้ คือ ช้าง ๔ ม้า ๔ กหาปณะ ๔ พัน สตรี ๔ ทาสี ๔ บุรุษ ๔ บ้านส่วย ๔ ตำบล

“จตฺตาโร หตฺถี / จตฺตาโร อสฺเส / จตฺตาริ กหาปณสหสฺสานิ / จตสฺโส อิตฺถิโย / จตสฺโส ทาสิโย / จตฺตาโร ปุริเส / จตฺตาโร คามวเรติ / เอวํ ยาว สพฺพสตา / จตฺตาริ จตฺตาริ กตฺวา / สพฺพจตุกฺกํ นามสฺส ทาเปสิ.

(ยังราชบุรุษ ท.) ให้พระราชทานแล้ว ซึ่ง ซึ่งหมวด ๔ แห่งวัตถุทั้งปวง กระทำ ให้เป็นวัตถุ ๔ ให้เป็นวัตถุ ๔ เพียงไร แต่ร้อยแห่งวัตถุทั้งปวง อย่างนี้ คือ ซึ่งช้าง ท. ๔ ซึ่งม้า ท. ๔ ซึ่งพันแห่งกหาปณะ ท. ๔ ซึ่งหญิง ท. ๔ ซึ่งทาสี ท. ๔ ซึ่งบุรุษ ท. ๔ ซึ่งบ้านส่วย ท. ๔ (แก่พราหมณ์) นั้น.

รีบทำกุศลมีผลดีกว่าทำช้า

ภิกษุทั้งหลายสนทนากันในโรงธรรมว่า

ภิกฺขู / ธมฺมสภายํ / กถํ สมุฏฺฐาเปสุ

อ.ภิกษุ ท. ยังวาจาเป็นเครื่องกล่าว ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ในที่ประชุมเป็นที่กล่าวซึ่งธรรมพร้อมกัน[๑] ว่า

แม้! กรรมของพราหมณ์ชื่อจูเฬกสาฏก น่าอัศจรรย์

“อโห อจฺฉริยํ ฯเปฯ วิปาโก ทินฺโน”ติ.

“อโห อจฺฉริยํ / จูเฬกสาฏกสฺส กมฺมํ,

“โอ อ.กรรม ของพราหมณ์ชื่อว่าจูเฬกสาฏก เป็นกรรมน่าอัศจรรย์ (ย่อมเป็น),

ชั่วครู่เดียวเท่านั้น เขาได้หมวด ๔ แห่งวัตถุทุกอย่าง

มุหุตฺตเมว / สพฺพจตุกฺกํ ลภิ,

(อ.พราหมณ์ชื่อว่าจูเฬกสาฏก นั้น) ได้แล้ว ซึ่งหมวด ๔ แห่งวัตถุทั้งปวง สิ้นกาลครู่หนึ่งนั่นเทียว,

กรรมงามอันเขาทำในที่อันเป็นเนื้อนาในบัดนี้นั่นแล ให้ผลในวันนี้ทีเดียว

อิทาเนว / เขตฺตฏฺฐาเน กเตน กลฺยาณกมฺเมน / อชฺเชว วิปาโก ทินฺโน”ติ.

อ.ผลอันสุกวิเศษ อันกรรมอันงาม อัน- (อันพราหมณ์ชื่อว่าจูเฬกสาฏก นั้น) -กระทำแล้ว ในที่อันเป็น (บุญ) เขต ในกาลนี้นั่นเทียว ให้แล้ว ในวันนี้นั่นเทียว” ดังนี้.

พระศาสดาเสด็จมาตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เธอทั้งหลายนั่งสนทนากันด้วยเรื่องอะไรเล่า

สตฺถา อาคนฺตฺวา / “กาย นุตฺถ ภิกฺขเว / เอตรหิ / กถาย สนฺนิสินฺนา”ติ ปุจฺฉิตฺวา,

อ.พระศาสดา เสด็จมาแล้ว ตรัสถามแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. (อ.เธอ ท.) เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้วด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว อะไร หนอ ย่อมมี ในกาลนี้” ดังนี้,

---

[๑] **ธมฺมสภา** แปลว่า ที่ประชุมเป็นที่กล่าวซึ่งธรรมพร้อมกัน วิเคราะห์ว่า ธมฺมํ สห ภาสนฺติ เอตฺถาติ **ธมฺมสภา**. (ธมฺม + สห บทหน้า + ภาส วิยตฺติยํ วาจายํ [กล่าว] + กฺวิ ปัจจัย อธิกรณสาธนะ), ยตฺถ ธมฺมํ สห ภาสนฺติ, สา **ธมฺมสภา** นาม. (สีลกฺขนฺธวคฺคอภินว-ฏีกา), อีกนัยหนึ่ง แปลว่า ที่ประชุมเป็นที่กล่าวพร้อมกันอันประกอบแล้วด้วยธรรม, ที่ประชุมอันประกอบแล้วด้วยธรรม วิเคราะห์ว่า ธมฺเมน ยุตฺตา สภา **ธมฺมสภา**. (ธมฺม + สภา, มัชเฌโลปีตัปปุริสสมาส)

เมื่อพวกภิกษุกราบทูลว่า ด้วยกถาชื่อนี้ พระเจ้าข้า

“อิมาย นามา”ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “(อ.ข้าพระองค์ ท. เป็นผู้นั่งประชุมแล้ว ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว) ชื่อ นี้ (ย่อมมี ในกาลนี้)” ดังนี้ (อันภิกษุ ท. เหล่านั้น) กราบทูลแล้ว,

ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเอกสาฏกนี้จักได้อาจเพื่อถวายแก่เราในปฐมยามไซร้

“ภิกฺขเว สจายํ ฯเปฯ กาตพฺพนฺ”ติ วตฺวา

“ภิกฺขเว / สจายํ เอกสาฏโก / ปฐมยาเม / มยฺหํ ทาตุํ อสกฺขิสฺส,

ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. ถ้าว่า อ.พราหมณ์ชื่อว่าเอกสาฏก นี้ จักได้อาจแล้ว เพื่ออันถวาย แก่เรา ในยามที่หนึ่ง ไซร้,

เขาจักได้สรรพวัตถุอย่างละ ๑๖

สพฺพโสฬสกํ อลภิสฺส;

(อ.พราหมณ์ชื่อว่าเอกสาฏก นี้) จักได้ได้แล้ว ซึ่งหมวด ๑๖ แห่งวัตถุทั้งปวง;

ถ้าจักได้อาจถวายในมัชฌิมยามไซร้

สเจ มชฺฌิมยาเม / ทาตุํ อสกฺขิสฺส,

ถ้าว่า (อ.พราหมณ์ ชื่อว่าเอกสาฏก) นี้ จักได้อาจแล้ว เพื่ออันถวาย (แก่เรา) ในยามอันมีใน ท่ามกลาง ไซร้,

เขาจักได้สรรพวัตถุอย่างละ ๘

สพฺพฏฺฐกํ อลภิสฺส;

(อ.พราหมณ์ ชื่อว่าเอกสาฏกนี้) จักได้ได้แล้ว ซึ่งหมวด ๘ แห่งวัตถุทั้งปวง;

แต่เพราะถวายในเวลาจวนใกล้รุ่ง เขาจึงได้สรรพวัตถุอย่างละ ๔

พลวปจฺจูเส ทินฺนตฺตา ปเนส / สพฺพจตุกฺกํ ลภิ;

แต่ว่า (อ.พราหมณ์ชื่อว่าเอกสาฏก) นี้ ได้แล้ว ซึ่งหมวด ๔ แห่งวัตถุทั้งปวง เพราะความที่- (แห่งผ้าสาฏก นั้น อันตน) -ถวายแล้ว ในกาลเป็นที่ขจัดเฉพาะซึ่งความมืดอันมีกำลัง;

แท้จริง กรรมงามอันบุคคลผู้เมื่อกระทำ ไม่ให้จิตที่เกิดขึ้นเสื่อมเสีย ควรทำในขณะนั้นนั่นแหละ,

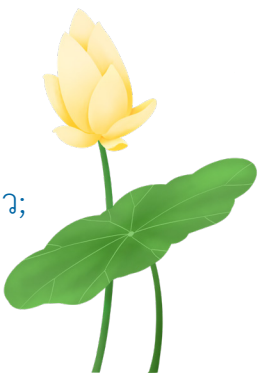
กลฺยาณกมฺมํ กโรนฺเตน หิ / อุปฺปนฺนจิตฺตํ อหาเปตฺวา / ตํขณญฺเญว กาตพฺพํ,

จริงอยู่ อ.กรรมอันงาม (อันบุคคล) ผู้เมื่อกระทำ ยังจิตอันเกิดขึ้นแล้ว ไม่ให้เสื่อมแล้ว พึงกระทำ ในขณะนั้นนั่นเทียว,

ด้วยว่า กุศลที่บุคคลทำช้า เมื่อให้สมบัติ ย่อมให้ช้าเหมือนกัน

ทนฺธํ กตํ กุสลํ หิ / สมฺปตฺตึ ททมานํ / ทนฺธเมว ททาติ;

ด้วยว่า อ.กุศล อัน- (อันบุคคล) -กระทำแล้ว ช้า เมื่อให้ ซึ่งสมบัติ ย่อมให้ ช้านั่นเทียว;

เพราะฉะนั้น พึงทำกรรมงามในลำดับแห่งจิตตุปบาทนี้เดียว

ตสฺมา / จิตฺตุปฺปาทสมนนฺตรเมว / กลฺยาณกมฺมํ กาตพฺพนฺ”ติ วตฺวา

เพราะเหตุนั้น อ.กรรมอันงาม (อันบุคคล) พึงกระทำ ในลำดับแห่งกาลเป็นที่เกิดขึ้นแห่งจิตนั่นเทียว” ดังนี้

เมื่อทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรมจึงตรัสพระคาถานี้ว่า

อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา / ธมฺมํ เทเสนฺโต / อิมํ คาถมาห

เมื่อ- ทรงสืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ -แสดง ซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

บุคคลพึงรีบขวนขวายในความดี พึงห้ามจิตเสียจากความชั่ว
เพราะว่า เมื่อบุคคลทำความดีช้าอยู่ ใจจะยินดีในความชั่ว

“อภิตฺถเรถ กลฺยาเณ, ปาปา จิตฺตํ นิวารเย, /
ทนฺธํ หิ กรโต ปุญฺญํ, ปาปสฺมึ รมตี มโน”ติ.

“อ.บุคคล พึงรีบขวนขวาย ในกรรมอันงาม, พึงห้าม ซึ่งจิต จากบาป, เพราะว่า (เมื่อบุคคล) กระทำอยู่ ซึ่งบุญ ช้า, อ.ใจ ย่อมยินดี ในบาป” ดังนี้.

แก้อรรถ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อภิตฺถเรถ** ความว่า พึงทำด่วน ๆ คือ เร็ว ๆ

ตตฺถ อภิตฺถเรถาติ / ตุริตตุริตํ สีฆสีฆํ / กเรยฺยาติ อตฺโถ.

อ.อรรถ ว่า (อ.บุคคล) พึงกระทำ ด่วน ๆ คือว่า เร็ว ๆ ดังนี้ (ในบท ท.) เหล่านั้นหนา (แห่งบท) ว่า **อภิตฺถเรถ** ดังนี้.

จริงอยู่ คฤหัสถ์เมื่อจิตเกิดขึ้นว่า เราจักทำกุศลบางอย่างในกุศลทานทั้งหลายมีถวายสลากภัตรเป็นต้น ควรทำไว ๆ ทีเดียว ด้วยคิดว่า เราจะทำก่อน เราจะทำก่อน โดยประการที่ชนเหล่าอื่นจะไม่ได้โอกาส ฉะนั้น

คิหินา หิ, / “สลากภตฺตทานาทีสุ / กิญฺจิเทว กุสลํ กริสฺสามี”ติ / จิตฺเต อุปฺปนฺเน, / ยถา / อญฺเญ โอกาสํ น ลภนฺติ, / เอวํ / “อหํ ปุเร / อหํ ปุเร”ติ / ตุริตตุริตเมว กาตพฺพํ.

จริงอยู่ (อ.กรรมอันงาม) อันคฤหัสถ์, ครั้นเมื่อจิต ว่า “(อ.เรา) จักกระทำ ซึ่ง- (ในกุศล ท.) มีการถวายซึ่งสลากภัตรเป็นต้น หนา -กุศล บางอย่างนั่นเทียว” ดังนี้ เกิดขึ้นแล้ว, พึงกระทำ ด่วน ๆ นั่นเทียว (ด้วยอันคิด) ว่า “อ.เรา (จักกระทำ) ในกาลก่อน อ.เรา (จักกระทำ) ในกาลก่อน” ดังนี้-, (อ.ชน ท.) เหล่าอื่น จะไม่ได้ ซึ่งโอกาส โดยประการใด, -โดยประการนั้น.

หรือบรรพชิตเมื่อทำวัตรทั้งหลายมีอุปัชฌายวัตรเป็นต้น ไม่ให้โอกาสแก่ผู้อื่น ควรทำเร็ว ๆ ทีเดียว ด้วยคิดว่า เราจะทำก่อน เราจะทำก่อน

ปพฺพชิเตน วา / อุปชฺฌายวตฺตาทีนิ กโรนฺเตน / อญฺญสฺส โอกาสํ อทตฺวา / "อหํ ปุเร / อหํ ปุเร"ติ / ตุริตตุริตเมว กาตพฺพํ.

อีกอย่างหนึ่ง (อ.กรรมอันงาม) อันบรรพชิต ผู้เมื่อกระทำ (ซึ่งวัตร ท.) มีอุปัชฌายวัตรเป็นต้น ไม่ให้แล้ว ซึ่งโอกาส (แก่ภิกษุ) อื่น พึงกระทำ ด่วน ๆ นั่นเทียว (ด้วยอันคิด) ว่า "อ.เรา (จักกระทำ) ในกาลก่อน อ.เรา (จักกระทำ) ในกาลก่อน" ดังนี้.

สองบทว่า **ปาปา จิตฺตํ** ความว่า ก็บุคคลพึงห้ามจิตจากบาปกรรมมีกายทุจริตเป็นต้น หรือจากอกุศลจิตตุปบาท ในที่ทุกสถาน

ปาปา จิตฺตนฺติ / กายทุจฺจริตาทิโต ปน / ปาปกมฺมโต / อกุสลจิตฺตุปฺปาทโต วา / สพฺพฏฺฐาเน จิตฺตํ นิวาเรย.

(อ.อรรถ ว่า) ก็ (อ.บุคคล) พึงห้าม ซึ่งจิต (จากกรรมอันเป็นบาป) มีกายทุจริตเป็นต้น หรือ หรือว่า จากจิตตุปบาทอันเป็นอกุศล ในที่ทั้งปวง (ดังนี้ แห่งหมวดสองแห่งบท) ว่า **ปาปา จิตฺตํ** ดังนี้.

สองบทว่า **ทนฺธ หิ กรโต** ความว่า

ทนฺธํ หิ กรโตติ / *โย ปน "ทสฺสามิ, ฯเปฯ ปาปสฺมึ รมติ มโน.*

(อ.อรรถ) ว่า *โย ปน ฯเปฯ รมติ มโน* (ดังนี้ แห่งหมวดสองแห่งบท) ว่า **ทนฺธํ หิ กรโต** ดังนี้.

ก็ผู้ใดคิดอยู่อย่างนี้ว่า เราจักให้ จักทำ ผลนี้จักสำเร็จแก่เราหรือไม่ ชื่อว่าทำบุญช้าอยู่ เหมือนบุคคลเดินทางลื่น

โย ปน / "ทสฺสามิ, กริสฺสามิ, / สมฺปชฺชิสฺสติ นุ โข เม, / โน"ติ เอวํ จิกฺขลฺลมคฺเคน / คจฺฉนฺโต วิย / ทนฺธํ ปุญฺญํ กโรติ;

ก็ (อ.บุคคล) ใด ย่อมกระทำ ซึ่งบุญ ช้า (ด้วยอันคิด) อย่างนี้ ว่า "(อ.เรา) จักถวาย, (อ.เรา) จักกระทำ, (อ.บุญ) จักถึงพร้อม หรือ หนอ แล แก่เรา, หรือว่า (อ.บุญ จักไม่ถึงพร้อม แก่เรา)" ดังนี้ ราวกะ (อ.บุคคล) ผู้ไปอยู่ โดยหนทางอันลื่น;

ความชั่วของผู้นั้นย่อมได้โอกาส เหมือนมัจเฉรจิต (จิตประกอบด้วยความตระหนี่) พันดวงของพราหมณ์ชื่อเอกสาฏก ฉะนั้น

ตสฺส เอกสาฏกสฺส วิย / มจฺเฉรสหสฺสํ / ปาปํ โอกาสํ ลภติ.

อ.บาป (ของบุคคล) นั้น ย่อมได้ ซึ่งโอกาส ราวกะ อ.พันแห่งจิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยความตระหนี่ ของพราหมณ์ชื่อว่าเอกสาฏก (ได้อยู่ ซึ่งโอกาส).

เมื่อเช่นนั้น ใจของเขาย่อมยินดีในความชั่ว

อถสฺส / ปาปสฺมึ รมติ มโน.

(ครั้นเมื่อความเป็น) อย่างนั้น (มีอยู่) อ.ใจ (ของบุคคล) นั้น ย่อมยินดี ในบาป. *(ดังนี้ แห่งหมวด...)*

อธิบายว่า เพราะว่าในเวลาที่ทำกุศลกรรมเท่านั้นจิตย่อมยินดีในกุศลกรรม

กุสลกมฺมกรณกาเลเยว หิ / จิตฺตํ กุสเล รมติ,

(อ.อธิบาย) ว่า เพราะว่า (อ.จิต) ย่อมยินดี (ในกรรม) อันเป็นกุศล ในกาลเป็นที่กระทำซึ่งกรรมอันเป็นกุศลนั่นเทียว,

พ้นจากนั้นแล้ว ย่อมน้อมไปสู่ความชั่วได้แท้

ตโต มุจฺจิตฺวา / ปาปนินฺนเมว โหตีติ.

(อ.จิต) พ้นแล้ว (จากกาลเป็นที่กระทำซึ่งกรรมอันเป็นกุศล) นั้น เป็นธรรมชาติน้อมไปแล้วในบาปนั่นเทียว ย่อมเป็น ดังนี้.

ในกาลจบคาถา ชนเป็นอันมากได้บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

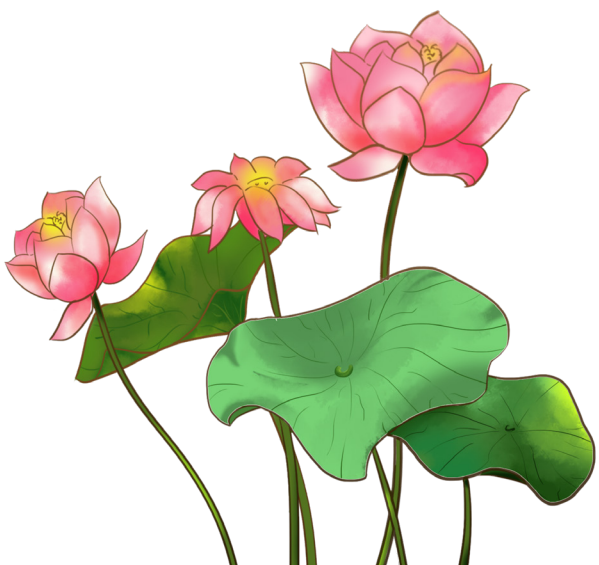
คาถาปริโยสาเน / พหู / โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ในกาลเป็นที่สุดลงรอบแห่งพระคาถา (อ.ชน ท.) มาก บรรลุแล้ว (ซึ่งอริยผล ท.) มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เรื่องพราหมณ์ชื่อจูเฬกสาฏก จบ

จูเฬกสาฏกวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งพราหมณ์ชื่อว่าจูเฬกสาฏก (จบแล้ว).

๒. เรื่องพระเสยยสกเถระ

๒. เสยฺยสกตฺเถรวตฺถุ.

๒. อ.เรื่องแห่งพระเสยยสกะผู้เถระ (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระเสยยสกเถระ ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **ปาปญฺเจ ปุริโส กยิรา** เป็นต้น

ปาปญฺเจ ปุริโส กยิราติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต / เสยฺยสกตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งพระเสยยสกะผู้เถระ ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **ปาปญฺเจ ปุริโส กยิรา** ดังนี้เป็นต้น.

พระเถระทำปฐมสังฆาทิเสส

ดังได้สดับมา พระเสยยสกเถระนั้น เป็นสัทธิวิหาริกของพระโลหุทายีเถระ บอกความไม่ยินดีของตนแก่พระโลหุทายีนั้น

โส กิร / โลหุทายิตฺเถรสฺส สทฺธิวิหาริโก / อตฺตโน อนภิรตึ / ตสฺส อาโรเจตฺวา

ได้ยินว่า (อ.พระเสยยสกะผู้เถระ) นั้น เป็นสัทธิวิหาริก ของพระโลหุทายีผู้เถระ (เป็น) บอกแล้ว ซึ่งความไม่ยินดียิ่ง แห่งตน (แก่พระโลหุทายีผู้เถระ) นั้น

ถูกท่านชักชวนในการทำปฐมสังฆาทิเสส เมื่อความไม่ยินดีเกิดทวีขึ้นได้ทำกรรมนั้นแล้ว

เตน ปฐมสงฺฆาทิเสสกมฺเม สมาทปิโต / อุปฺปนฺนุปฺปนฺนาย อนภิรติยา / ตํ กมฺมมกาสิ.

ผู้- (อันพระโลหุทายีผู้เถระ) นั้น ชักชวนแล้ว ในกรรมคือสังฆาทิเสสข้อแรก ได้กระทำแล้ว ซึ่งกรรม นั้น ในเพราะความไม่ยินดียิ่ง อันทั้งเกิดขึ้นแล้วทั้งเกิดขึ้นแล้ว.

กรรมชั่วให้ทุกข์ในภพทั้ง ๒

พระศาสดาได้สดับกิริยาของพระเสยยสกเถระนั้น รับสั่งให้เรียกท่านมาแล้ว

สตฺถา / ตสฺส กิริยํ สุตฺวา / ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา

อ.พระศาสดา ทรงสดับแล้ว ซึ่งการกระทำ (แห่งพระเสยยสกะผู้เถระ) นั้น (ทรงยังภิกษุ) ให้ร้องเรียกแล้ว (ซึ่งพระเสยยสกะผู้เถระ) นั้น

ตรัสถามว่า ได้ยินว่า เธอทำอย่างนั้นจริงหรือ ?

“เอวํ กิร / ตฺวํ กโรสี”ติ ปุจฺฉิตฺวา,

ตรัสถามแล้ว ว่า “ได้ยินว่า อ.เธอ ย่อมกระทำ อย่างนั้น หรือ” ดังนี้,

เมื่อพระเสยยสกเถระนั้นทูลว่า อย่างนั้น พระเจ้าข้า จึงตรัสว่า แน่ะโมฆบุรุษ เหตุไรเธอจึงได้ทำกรรมอันหนัก อันไม่สมควรเล่า ?

“อาม ภนฺเต”ติ วุตฺเต, / “กสฺมา / ภาริยํ กมฺมํ อกาสิ, / อนนุจฺฉวิกํ โมฆปุริสา”ติ

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าข้า (อ.อย่างนั้น)” ดังนี้ (อันพระเสยยสกะผู้เถระนั้น) กราบทูลแล้ว, (ตรัสแล้ว) ว่า “(อ.เธอ) ได้กระทำแล้ว ซึ่งกรรม อันหนัก เพราะเหตุไร, ดูก่อนบุรุษผู้เปล่า[๑] (อ.กรรมนั้น) เป็นกรรมไม่สมควร (ย่อมเป็น)” ดังนี้

ทรงติเตียนโดยประการต่าง ๆ ทรงบัญญัติสิกขาบทแล้ว ตรัสว่า ก็กรรมเห็นปานนี้ เป็นกรรมยังสัตว์ให้เป็นไปเพื่อทุกข์อย่างเดียว ทั้งในภพนี้ทั้งในภพหน้า

นานปฺปการโต ครหิตฺวา / สิกฺขาปทํ ปญฺญาเปตฺวา / “เอวรูปํ หิ กมฺมํ / ทิฏฺฐธมฺเมปิ / สมฺปราเยปิ / ทุกฺขสංวตฺตนิกเมว โหตี”ติ วตฺวา

ทรงติเตียนแล้ว โดยประการต่าง ๆ ทรงบัญญัติแล้ว ซึ่งสิกขาบท ตรัสแล้ว ว่า “ก็ อ.กรรมมีอย่างนี้เป็นรูป เป็นกรรมยังสัตว์ให้เป็นไปพร้อมเพื่อทุกข์นั่นเทียว แม้ในธรรมอันสัตว์เห็นแล้ว แม้ในปรโลกอันสัตว์พึงถึงพร้อม ย่อมเป็น” ดังนี้

เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา / ธมฺมํ เทเสนฺโต / อิมํ คาถมาห

เมื่อ- ทรงสืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ -แสดง ซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

ถ้าบุรุษพึงทำบาปไซร้ ไม่ควรทำบาปนั้นบ่อย ๆ ไม่ควรทำความพอใจในบาปนั้น เพราะว่า ความสั่งสมบาปเป็นเหตุให้เกิดทุกข์

“ปาปญฺเจ ปุริโส กยิรา, / น นํ กยิรา ปุนปฺปุนํ, /
น ตมฺหิ ฉนฺทํ กยิราถ, / ทุกฺโข ปาปสฺส อุจฺจโย”ติ.

หากว่า อ.บุรุษ พึงกระทำ ซึ่งบาป ไซร้, (อ.บุรุษ) ไม่พึงกระทำ (ซึ่งบาป) นั้น บ่อย ๆ, (อ.บุรุษ) ไม่พึงกระทำ ซึ่งความพอใจ (ในบาป) นั้น, (เพราะว่า) อ.ความสั่งสม ซึ่งบาป เป็นเหตุนำมาซึ่งทุกข์ (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

---

[๑] **โมฆปุริส** (โมฆ + ปุริส) บุรุษผู้เปล่า, บุรุษผู้ไม่มีประโยชน์, โมฆบุรุษ. มุหตีติ **โมโฆ**. ผู้หลงลืม ชื่อว่า โมฆะ (ผู้เปล่า), มุห เวจิตฺเต (จิตหลงลืม) + อ). อีกนัยหนึ่ง วิเคราะห์ว่า สตฺตา มุยฺหนฺติ เอตฺถาติ **โมฆ**ํ. วัตถุที่สัตว์พากันหลงลืม ชื่อว่า โมฆะ. (วุทธิ อู เป็น โอ, แปลง หฺ เป็น ฆ). โมโฆ จ โส ปุริโส จาติ **โมฆปุริโส**. ผู้เปล่า ด้วย ผู้เปล่านั้น เป็นบุรุษ ด้วย เพราะเหตุนั้น ชื่อว่า โมฆปุริสะ (บุรุษผู้เปล่า). **โมฆปุริสา**ติ มูฬฺหปุริสา ตุจฺฉปริสา. (องฺคุตฺตรนิกายอฏฺฐกถา), ยสฺส ตสฺมึ อตฺตภาเว อุปฺปชฺชนารหานํ มคฺคผลานํ อุปนิสฺสโย นตฺถิ, ตํ พุทฺธา **“โมฆปุรสา”**ติ วทนฺติ อริฏฺฐลาฬุทายิอาทิเก วิย. อุปนิสฺสเย สติปิ ตสฺมึ ขเณ วา ผเล วา อสติ **“โมฆปุริสา”**ติ วทนฺติเยว ธนิยอุปเสนตฺเถราทิเก วิย. สุทินฺนสฺส ปน ตสฺมึ อตฺตภาเว มคฺคผลานํ อุปนิสฺสโย สมุจฺฉินฺโนเยว, เตน นํ **“โมฆปุริสา”**ติ อาห. (สารตฺถทีปนีฏีกา-๑) “อุปนิสัยแห่งมรรคผลอันควรเกิดขึ้นในอัตภาพนั้นไม่มีแก่บุคคลใด พระพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมตรัสเรียกบุคคลนั้นว่า โมฆบุรุษ เหมือนตรัสเรียกอริฏฐภิกษุและพระโลพุทายีเป็นต้น. เมื่ออุปนิสัยแม้มีอยู่ แต่เมื่อมรรคหรือผลยังไม่มีในขณะนั้น ก็ตรัสเรียกว่า โมฆบุรุษ เหมือนกัน เหมือนตรัสเรียกพระธนิยเถระและพระอุปเสนเถระเป็นต้น. แต่อุปนิสัยแห่งมรรคผลในอัตภาพนั้นของพระสุทินถูกตัดขาดเสียแล้วทีเดียว. ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสเรียกพระสุทินนั้นว่า โมฆบุรุษ”

แก้อรรถ

เนื้อความแห่งพระคาถานั้นว่า ถ้าบุรุษพึงทำกรรมลามกคราวเดียว

ตสฺสตฺโถ “สเจ ปุริโส ฯเปฯ ทุกฺขเมว อาวหตี”ติ.

ตสฺสตฺโถ / “สเจ ปุริโส / สกึ ปาปกมฺมํ กเรยฺย,

อ.เนื้อความ (แห่งคำอันเป็นพระคาถา) นั้น ว่า “ถ้าว่า อ.บุรุษ พึงกระทำ ซึ่งกรรมอันลามก คราวเดียว ไซร้,

ควรพิจารณาในขณะนั้นแหละ สำเหนียกว่า กรรมนี้ไม่สมควร เป็นกรรมหยาบ ไม่ควรทำกรรมนั้นบ่อย ๆ

ตำขณญฺเญว ปจฺจเวกฺขิตฺวา / ‘อิทำ / อปฺปฏิรูปำ โอฬาริกนฺ’ติ / น นำ กยิรา ปุนปฺปุนำ,

(อ.บุรุษ) พิจารณาแล้ว ในขณะนั้นนั่นเทียว ไม่พึงกระทำ (ซึ่งกรรมอันลามก) นั้น บ่อย ๆ (ด้วยความคิด) ว่า ‘(อ.กรรมอันลามก) นี้ เป็นธรรมไม่สมควร เป็นกรรมหยาบ (ย่อมเป็น)’ ดังนี้,

พึงบรรเทาเสีย ไม่ควรทำแม้ซึ่งความพอใจ หรือความชอบใจในบาปกรรมนั้น ซึ่งจะพึงเกิดขึ้นเลย

โยปิ / ตมฺหิ ฉนฺโท วา / รุจิ วา อุปฺปชฺเชยฺย, / ตมฺปิ วิโนเทตฺวา / น กยิราเถว.

อ.ความพอใจ หรือ หรือว่า อ.ความชอบใจ (ในกรรมอันลามก) นั้น แม้ใด พึงเกิดขึ้น, (อ.บุรุษ) บรรเทาแล้ว (ซึ่งความพอใจ หรือ หรือว่า ซึ่งความชอบใจ) แม้นั้น ไม่พึงกระทำนั่นเทียว.

ถามว่า เพราะเหตุไร ?

กึการณา ?

(อ.การถาม) ว่า (อ.บุรุษ ไม่พึงกระทำ ซึ่งความพอใจ ในบาป นั้น) เพราะเหตุไร ? (ดังนี้)

แก้ว่า เพราะว่า ความสั่งสม คือความพอกพูนบาป เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ คือย่อมนำแต่ทุกข์มาให้ทั้งในโลกนี้ ทั้งในโลกหน้า

ปาปสฺส หิ / อุจฺจโย วุฑฺฒิ / อิธโลเกปิ / ปรโลเกปิ ทุกฺโข, / ทุกฺขเมว อาวหตี”ติ.

(อ.การแก้) ว่า เพราะว่า อ.ความสั่งสม คือว่า อ.ความพอกพูน ซึ่งบาป เป็นเหตุนำมาซึ่งทุกข์ (ย่อมเป็น), คือว่า ย่อมนำมา ซึ่งทุกข์นั่นเทียว แม้ในโลกนี้ แม้ในโลกอื่น (ดังนี้) ดังนี้ (อันบัณฑิต พึงทราบ).

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก ได้บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

เทสนาวสาเน / พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ในกาลเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา (อ.ชน ท.) มาก บรรลุแล้ว (ซึ่งอริยผล ท.) มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เรื่องพระเสยยสกเถระ จบ

เสยฺยสกตฺเถรวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งพระเสยยสกะผู้เถระ (จบแล้ว).

๓. เรื่องนางลาชเทพธิดา

๓. ลาชเทวธีตาวตฺถุ.

๓. อ.เรื่องแห่งเทพธิดาชื่อว่าลาชะ (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภนางลาชเทพธิดา ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **ปุณฺณญฺเจ ปุริโส กยิรา** เป็นต้น

ปุณฺณญฺเจ ปุริโส กยิราติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต / ลาชเทวธีตรํ อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งนางเทพธิดาชื่อว่าลาชะ ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **ปุณฺณญฺเจ ปุริโส กยิรา** ดังนี้เป็นต้น.

เรื่องเกิดขึ้นแล้วในเมืองราชคฤห์

วตฺถุ ราชคเห สมุฏฺฐิตํ.

อ.เรื่อง ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ในพระนครชื่อว่าราชคฤห์.

หญิงถวายข้าวตอกแก่ท่านพระมหาพระกัสสปะ

ความพิสดารว่า ท่านพระมหากัสสปะอยู่ในปิปผลิคูหา เข้าฌานแล้วออกในวันที่ ๗

อายสฺมา หิ มหากสฺสโป / ปิปฺผลิคุหายํ วิหรนฺโต / ฌานํ สมาปชฺชิตฺวา / สตฺตเม ทิวเส วุฏฺฐาย

ดังจะกล่าวโดยพิสดาร อ.พระมหากัสสปะ ผู้มีอายุ อยู่อยู่ ในถ้ำชื่อว่าปิปผลิ เข้าแล้ว ซึ่งฌาน ออกแล้ว ในวัน ที่ ๗

ตรวจดูที่เที่ยวไปเพื่อภิกษาด้วยทิพยจักษุ เห็นหญิงรักษานาข้าวสาลีคนหนึ่ง เด็ดรวงข้าวสาลี ทำข้าวตอกอยู่

ทิพฺเพน จกฺขุนา / ภิกฺขาจารฏฺฐานํ โอโลเกนฺโต / เอกํ สาลิกฺเขตฺตปาลิกํ อิตฺถึ / สาลิ-สีสานิ คเหตฺวา / ลาเช กุรุมานํ ทิสฺวา

ตรวจดูอยู่ ซึ่งที่เป็นที่เที่ยวไปเพื่อภิกษา ด้วยจักษุ อันเป็นทิพย์ เห็นแล้ว ซึ่งหญิง ผู้รักษาซึ่งนา แห่งข้าวสาลี คนหนึ่ง ผู้- ถือเอาแล้ว ซึ่งรวงแห่งข้าวสาลี ท. -กระทำอยู่ ซึ่งข้าวตอก ท.

พิจารณาว่า หญิงนี้มีศรัทธาหรือไม่หนอ ? รู้ว่า มีศรัทธา

“สทฺธา นุ โข, / อสฺสทฺธา”ติ วีมํสิตฺวา / “สทฺธา”ติ ญตฺวา

พิจารณาแล้ว ว่า “(อ.หญิง นี้) เป็นผู้มีศรัทธา (ย่อมเป็น) หรือ หนอ แล, (หรือว่า อ.หญิง นี้) เป็นผู้ไม่มีศรัทธา (ย่อมเป็น)” ดังนี้ รู้แล้ว ว่า “(อ.หญิง นี้) เป็นผู้มีศรัทธา (ย่อมเป็น)” ดังนี้

ใคร่ครวญว่า เธอจักอาจเพื่อทำการสงเคราะห์แก่เราหรือไม่หนอ ?

“สกฺขิสฺสติ นุ โข / เม สงฺคหํ กาตุ, / โน”ติ อุปธาเรนฺโต

ใคร่ครวญอยู่ ว่า “(อ.หญิง นี้) จักอาจ เพื่ออันกระทำ ซึ่งการสงเคราะห์ แก่เรา หรือ หนอ แล, (หรือว่า อ.หญิง นี้ จัก-) ไม่ (-อาจ เพื่ออันกระทำ ซึ่งการสงเคราะห์ แก่เรา)” ดังนี้

รู้ว่า กุลธิดานี้เป็นหญิงแกล้วกล้า จักทำการสงเคราะห์เรา, ก็แล ครั้นทำแล้วจักได้สมบัติเป็นอันมาก

“วิสารทา กุลธีตา / มม สงฺคหํ กริสฺสติ, / กตฺวา จ ปน / มหาสมฺปตฺตึ ลภิสฺสตี”ติ ญตฺวา

รู้แล้ว ว่า “อ.นางกุลธิดา ผู้แกล้วกล้า จักกระทำ ซึ่งการสงเคราะห์ แก่เรา, ก็ แล (อ.นางกุลธิดานั้น) ครั้นกระทำแล้ว จักได้ ซึ่งสมบัติอันใหญ่” ดังนี้

จึงครองจีวร ถือบาตร ได้ยืนอยู่ที่ใกล้นาข้าวสาลี

จีวรํ ปารุปิตฺวา / ปตฺตมาทาย / สาลิกฺเขตฺตสฺส สมีเป อฏฺฐาสิ.

ห่มแล้ว ซึ่งจีวร ถือเอาแล้ว ซึ่งบาตร ได้ยืนอยู่แล้ว ในที่ใกล้ แห่งนาแห่งข้าวสาลี.

กุลธิดาพอเห็นพระเถระ ก็มีจิตเลื่อมใส มีสรีระอันปีติ ๕ อย่าง ถูกต้องแล้ว กล่าวว่า นิมนต์หยุดก่อน เจ้าข้า

กุลธีตา / เถรํ ทิสฺวาว / ปสนฺนจิตฺตา / ปญฺจวณฺณาย ปีติยา ผุฏฺฐสรีรา / “ติฏฺฐถ ภนฺเต”ติ วตฺวา

อ.นางกุลธิดา เห็นแล้วนั่นเทียว[๑] ซึ่งพระเถระ ผู้มีจิตอันเลื่อมใสแล้ว ผู้มีสรีระ- อันปีติ อันมีวรรณะ ๕ -ถูกต้องแล้ว กล่าวแล้ว ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อ.ท่าน) ขอจงหยุด” ดังนี้

ถือข้าวตอกไปโดยเร็ว เกลี่ยลงในบาตรของพระเถระแล้วไหว้ด้วยเบญจางคประดิษฐ์

ลาเช อาทาย / เวเคน คนฺตฺวา / เถรสฺส ปตฺเต อากิริตฺวา / ปญฺจปติฏฺฐิเตน วนฺทิตฺวา

ถือเอาแล้ว ซึ่งข้าวตอก ท. ไปแล้ว โดยเร็ว เกลี่ยลงแล้ว ในบาตร ของพระเถระ ไหว้แล้ว ด้วยการตั้งไว้เฉพาะหน้าแห่งองค์ ๕

ได้ทำความปรารถนาว่า ท่านเจ้าข้า ขอดิฉันพึงเป็นผู้มีส่วนแห่งธรรมที่ท่านเห็นแล้ว

“ภนฺเต / ตุมฺเหหิ ทิฏฺฐธมฺมสฺส / ภาคินี อสฺสนฺ”ติ / ปตฺถนมกาสิ.

ได้กระทำแล้ว ซึ่งความปรารถนา ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.ดิฉัน เป็นผู้มีส่วน แห่งธรรมอัน-อันท่าน -เห็นแล้ว พึงเป็น” ดังนี้.

---

[๑] **ทิสฺวาว** เห็นแล้วนั่นเทียว, เห็นแล้วเทียว ตัดบทเป็น **ทิสฺวา + เอว**, ลบสระ เอ หลัง (วา ปโร อสรูปา), อีกนัยหนึ่ง ตัดบทเป็น **ทิสฺวา + ว. เอว** (นั่นเทียว) และ **ว** (เทียว) เป็นบทนิบาต กล่าวอรรถอวธารณะ. “‘วโส **วิสาโลว** ยถา วิสตฺโต, ปุตฺเตสุ ทาเรสุ จ ยา อเปกฺขา; ...” (อปาทานปาฬิ). ตตฺถ วโสติ เวฬุ. วิสาโลติ วิตฺถิณฺโณ. **ว**-กาโร อวธารณตฺโถ, **เอว**-กาโร วา อยํ, สนฺธิวเสน เอตฺถ เอ-กาโร นฏฺฐา. ตสฺส ปรปเทน สมฺพนฺโธ. (อปทานอฏฺฐกถา)

จิตเลื่อมใสในทานไปเกิดในสวรรค์

พระเถระได้ทำการอนุโมทนาว่า ความปรารถนาอย่างนั้นจงสำเร็จ

เถโร / “เอวํ โหตู”ติ / อนุโมทนํ อกาสิ.

อ.พระเถระ ได้กระทำแล้ว ซึ่งการอนุโมทนา ว่า “(อ.ความปรารถนาอัน- อันเธอ -ปรารถนาแล้ว) อย่างนี้ จงสำเร็จ” ดังนี้.

ฝ่ายนางไหว้พระเถระแล้ว พลางนึกถึงทานที่ตนถวายแล้วกลับไป

สาปิ / เถรํ วนฺทิตฺวา / อตฺตนา ทินฺนทานํ / อาวชฺชมานา นิวตฺติ.

(อ.นางกุลธิดา) แม้นั้น ไหว้แล้ว ซึ่งพระเถระ นึกถึงอยู่ ซึ่งทานอัน- อันตน -ถวายแล้ว กลับแล้ว.

ก็ในหนทางที่นางเดินไปบนคันนา มีงูพิษร้ายนอนอยู่ในรูแห่งหนึ่ง

ตาย จ ปน / เกทารมริยาทาย คมนมคฺเค / เอกสฺมึ พิเล / โฆรวิโส สปฺโป นิปชฺชิ.

ก็ แล อ.งู ตัวมีพิษร้าย นอนแล้ว ในโพรง แห่งหนึ่ง ในหนทางเป็นที่ไป บนเขตแดนแห่งคันนา (แห่งนางกุลธิดา) นั้น.

งูไม่อาจขบกัดแข้งพระเถระอันปกปิดด้วยผ้ากาสายะได้

โส / เถรสฺส กาสายปฏิจฺฉนฺนํ / ชงฺฆํ ฑํสิตุํ นาสกฺขิ.

(อ.งู) นั้น ไม่ได้อาจแล้ว เพื่ออันกัด ซึ่งแข้ง อัน- อันผ้ากาสายะ -ปกปิดแล้ว ของพระเถระ.

นางพลางระลึกถึงทานกลับไปถึงที่นั้น

อิตรา / ทานํ อาวชฺชมานา นิวตฺตนฺตี / ตํ ปเทสํ ปาปุณิ.

(อ.นางกุลธิดา) นอกนี้ นึกถึงอยู่ ซึ่งทาน กลับอยู่ ถึงแล้ว ซึ่งประเทศ นั้น.

งูเลื้อยออกจากรู กัดนางให้ล้มลง ณ ที่นั้นเอง

สปฺโป / พิลา นิกฺขมิตฺวา / ตํ ฑํสิตฺวา / ตตฺเถว ปาเตสิ.

อ.งู ออกแล้ว จากโพรง กัดแล้ว (ซึ่งนางกุลธิดา) นั้น (ยังนางกุลธิดา นั้น) ให้ล้มลงแล้ว (ในที่) นั้นนั่นเทียว.

นางมีจิตเลื่อมใส ทำกาละแล้ว ไปเกิดในวิมานทอง ประมาณ ๓๐ โยชน์ ในภพดาวดึงส์ มีอัตภาพประมาณ ๓ คาวุต (๑ คาวุต = ๑๐๐ เส้น) ประดับเครื่องอลังการทุกอย่าง เหมือนหลับแล้วตื่นขึ้น

สา / ปสนฺเนน จิตฺเตน / กาลํ กตฺวา / ตาวตึสภวเน / ตึสโยชนิเก กนกวิมาเน สุตฺตปฺปพุทฺธา วิย / สพฺพาลงฺการปฏิมณฺฑิเตน / ติคาวุเตน อตฺตภาเวน นิพฺพตฺติ.

(อ.นางกุลธิดา) นั้น มีจิต อันเลื่อมใสแล้ว กระทำแล้ว ซึ่งกาละ เป็นผู้ราวกะว่าหลับแล้วและตื่นแล้ว (เป็น) บังเกิดแล้ว ในวิมานอันเป็นวิการแห่งทอง อันประกอบแล้วด้วยโยชน์ ๓๐ ในภพชื่อว่าดาวดึงส์ ด้วยทั้งอัตภาพ อันมีคาวุต ๓ อันประดับแล้วด้วยเครื่องอลังการทั้งปวง.

วิธีทำทิพยสมบัติให้ถาวร

นางนุ่งผ้าทิพย์ประมาณ ๑๒ ศอก ผืนหนึ่ง ห่มผืนหนึ่ง แวดล้อมด้วยนางอัปสรตั้งพัน

สา / ทฺวาทสหตฺถํ / เอกํ ทิพฺพวตฺถํ นิวาเสตฺวา / เอกํ ปารุปิตฺวา / อจฺฉราสหสฺสปริวุตา

(อ.นางเทพธิดา) นั้น นุ่งแล้ว ซึ่งผ้าอันเป็นทิพย์ ผืนหนึ่ง อันมีศอก ๑๒ เป็นประมาณ ห่มแล้ว (ซึ่งผ้าอันเป็นทิพย์) ผืนหนึ่ง ผู้อันพันแห่งนางอัปสรแวดล้อมแล้ว

เพื่อประกาศบุรพกรรม จึงยืนอยู่ที่ประตูวิมานอันประดับด้วยขันทองคำ เต็มด้วยข้าวตอกทองคำห้อยระย้า อยู่ตรวจดูสมบัติของตน

ปุพฺพกมฺมํ ปกาสนตฺถํ / สุวณฺณลาชภริเตน / โอลมฺพนฺเตน สุวณฺณสรเกน / ปฏิมณฺฑิเต วิมานทฺวาเร ฐิตา / อตฺตโน สมฺปตฺตึ โอโลเกตฺวา

ผู้ยืนอยู่แล้ว ณ ประตูแห่งวิมาน อันประดับแล้ว ด้วยขันอันเป็นวิการแห่งทอง อันเต็มแล้วด้วยข้าวตอกอันเป็นวิการแห่งทอง อันห้อยลงอยู่ เพื่ออันประกาศ ซึ่งกรรมในกาลก่อน ตรวจดูแล้ว ซึ่งสมบัติของตน

ใคร่ครวญด้วยทิพยจักษุว่า เราทำกรรมสิ่งไรหนอ จึงได้สมบัตินี้

“กินฺนุ โข เม กตฺวา / อยํ สมฺปตฺติ ลทฺธา”ติ / ทิพฺเพน จกฺขุนา อุปธาเรนฺตี

ใคร่ครวญอยู่ ด้วยจักษุ อันเป็นทิพย์ ว่า “อ.สมบัติ นี้ อันเรา ได้แล้ว เพราะกระทำ (ซึ่งกรรม) อะไร หนอ แล” ดังนี้

ได้รู้ว่า สมบัตินี้เราได้แล้ว เพราะผลแห่งข้าวตอกที่เราถวายพระผู้เป็นเจ้ามหากัสสปเถระ

“อยฺยสฺส เม มหากสฺสปตฺเถรสฺส / ทินฺนลาชนิสฺสนฺเทน ลทฺธา”ติ อญฺญาสิ.

ได้รู้แล้ว ว่า “(อ.สมบัติ นี้) อันเรา ได้แล้ว เพราะวิบากเป็นเครื่องไหลออกแห่งข้าวตอกอัน- (อันเรา) -ถวายแล้ว แก่พระมหากัสสปะผู้เถระ ผู้เป็นเจ้า” ดังนี้.

นางคิดว่า เราได้สมบัติเห็นปานนี้ เพราะกรรมนิดหน่อยอย่างนี้ บัดนี้เราไม่ควรประมาท

สา “เอวํ ปริตฺตเกน ฯเปฯ ถาวรํ กริสฺสามี”ติ จินฺเตตฺวา

สา / “เอวํ ปริตฺตเกน กมฺเมน / เอวรูปึ สมฺปตฺตึ ลภิตฺวา / นทานิ มยา ปมชฺชิตุํ วฏฺฏติ,

(อ.นางเทพธิดา) นั้น คิดแล้ว ว่า “อ.อัน- อันเรา ได้แล้ว ซึ่งสมบัติ อันมีอย่างนี้เป็นรูป เพราะกรรมอันนิดหน่อย อย่างนี้ -ประมาท ในกาลนี้ ย่อมไม่ควร,

เราจักทำวัตรปฏิบัติแก่พระผู้เป็นเจ้า ทำสมบัตินี้ให้ถาวร

อยฺยสฺส วตฺตปฏิวตฺตึ กตฺวา / อิมํ สมฺปตฺตึ / ถาวรํ กริสฺสามี”ติ จินฺเตตฺวา

(อ.เรา) กระทำแล้ว ซึ่งวัตรใหญ่และวัตรน้อย[๑] แก่พระผู้เป็นเจ้า จักกระทำ ซึ่งสมบัติ นี้ ให้เป็นสมบัติมั่นคง” ดังนี้

---

[๑] **วตฺตปฏิวตฺต** วัตรอันบุคคลพึงกระทำก่อนและวัตรอันบุคคลพึงกระทำในภายหลัง, วัตรใหญ่และวัตรน้อย. วิเคราะห์ว่า วตฺตญฺจ ปฏิวตฺตญฺจาติ **วตฺตปฏิวตฺตึ**. (วตฺต + ปฏิวตฺต, สมาหารทวันทสมาส) ปธมตรํ กาตพฺพํ ยํ, ตํ **วตฺตึ**, อิตรํ **ปฏิวตฺตึ**. มหนฺตํ วา **วตฺตึ**, ขุทฺทกํ **ปฏิวตฺตึ**. (นิทานวคฺคฏีกา)

จึงถือไม้กวาดและกระเช้าสำหรับเทมูลฝอยสำเร็จด้วยทอง ไปกวาดบริเวณของพระเถระแล้ว ตั้งน้ำฉันน้ำใช้ไว้แต่เช้าตรู่

ปาโตว / กนกมยํ สมฺมชฺชนิญฺเจว / กจวรฉฑฺฑนิกญฺจ / ปจฺฉิ อาทาย / คนฺตฺวา / เถรสฺส ปริเวณํ สมฺมชฺชิตฺวา / ปานียํ ปริโภชนียํ อุปฏฺฐาเปสิ.

ถือเอาแล้ว ซึ่งไม้กวาด อันสำเร็จแล้วด้วยทอง ด้วยนั่นเทียว ซึ่งกระเช้าอันเป็นเครื่องทิ้งซึ่งหยากเยื่อ ด้วย ไปแล้ว ในเวลาเช้านั่นเทียว กวาดแล้ว ซึ่งบริเวณ ของพระเถระ ยังน้ำอันบุคคลพึงดื่ม ยังน้ำอันบุคคลพึงใช้สอย ให้เข้าไปตั้งไว้แล้ว.

พระเถระเห็นเช่นนั้น สำคัญว่า จักเป็นวัตรที่ภิกษุหนุ่มหรือสามเณรบางรูปทำ

เถโร ตํ ทิสฺวา / “เกนจิ ทหเรน วา / สามเณเรน วา / วตฺตํ กตํ ภวิสฺสตี”ติ สลฺลกฺเขสิ.

อ.พระเถระ เห็นแล้ว (ซึ่งวัตร) นั้น กำหนดแล้ว ว่า “อ.วัตร เป็นวัตร- อันภิกษุหนุ่ม หรือ หรือว่า อันสามเณร บางรูป -กระทำแล้ว จักเป็น” ดังนี้.

แม้ในวันที่ ๒ นางก็ได้ทำอย่างนั้น

สา / ทุติยทิวเสปิ / ตถา อกาสิ.

(อ.นางเทพธิดา) นั้น ได้กระทำแล้ว เหมือนอย่างนั้น แม้ในวันที่ ๒.

ฝ่ายพระเถระก็สำคัญเช่นนั้นเหมือนกัน

เถโรปิ / ตเถว สลฺลกฺเขสิ.

แม้ อ.พระเถระ กำหนดแล้ว เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว.

แต่ในวันที่ ๓ พระเถระได้ยินเสียงไม้กวาดของนาง และเห็นแสงสว่างแห่งสรีระฉายเข้าไปทางช่องลูกดาล จึงเปิดประตู

ตติยทิวเส ปน / เถโร / ตสฺสา สมฺมชฺชนีสทฺทํ สุตฺวา / ตาลจฺฉิทฺเทหิ จ / ปวิฏฺฐํ สรีโรภาสํ ทิสฺวา / ทฺวารํ วิวริตฺวา

แต่ว่า ในวันที่ ๓ อ.พระเถระ ฟังแล้ว ซึ่งเสียงแห่งไม้กวาด (ของนางเทพธิดา) นั้น (ด้วย) เห็นแล้ว ซึ่งแสงสว่างแห่งสรีระ อันเข้าไปแล้ว โดยช่องแห่งลูกดาล ท. ด้วย เปิดแล้ว ซึ่งประตู

ถามว่า ใครนั่น กวาดอยู่

“โก เอส / สมฺมชฺชตี”ติ ปุจฺฉิ.

ถามแล้ว ว่า “อ.ใคร นั่น กวาดอยู่” ดังนี้.

นางเทพธิดากล่าวว่า ท่านเจ้าข้า ดิฉันเป็นเทพธิดาชื่อว่าลาชะ ผู้เป็นอุปัฏฐายิกาของท่าน

“อหํ ภนฺเต / ตุมฺหากํ อุปฏฺฐายิกา / ลาชเทวธีตา”ติ.

(อ.นางเทพธิดา นั้น กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.ดิฉัน เป็นเทพธิดาชื่อว่าลาชะ ผู้เป็นอุปัฏฐายิกา ของท่าน (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

พระเถระกล่าวว่า อันอุปัฏฐายิกาของเรา ผู้มีชื่ออย่างนี้ ดูเหมือนจะไม่มี

“นนุ มยฺหํ เอวนามิกา / อุปฏฺฐายิกา นาม นตฺถี”ติ.

(อ.พระเถระ กล่าวแล้ว) ว่า ชื่อ อ.อุปัฏฐายิกา ผู้มีชื่ออย่างนี้ ของเรา ย่อมไม่มี มิใช่หรือ” ดังนี้.

นางเทพธิดากล่าวว่า ท่านเจ้าข้า ดิฉันผู้รักษานาข้าวสาลี ถวายข้าวตอกแล้ว มีจิตเลื่อมใส กำลังกลับไป ถูกงูกัด ทำกาละแล้ว บังเกิดในเทวโลกชั้นดาวดึงส์

“อหํ ภนฺเต ฯเปฯ อาคตมฺหิ ภนฺเต”ติ.

“อหํ ภนฺเต / สาลิกฺเขตฺตํ รกฺขมานา / ลาเช ทตฺวา / ปสนฺนจิตฺตา นิวตฺตนฺตี / สปฺเปน ฑฏฺฐา / กาลํ กตฺวา / ตาวตึสเทวโลเก อุปฺปนฺนา,

(อ.นางเทพธิดานั้น กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.ดิฉัน รักษาอยู่ ซึ่งนาแห่งข้าวสาลี ถวายแล้ว ซึ่งข้าวตอก ท. ผู้มีจิตอันเลื่อมใสแล้ว กลับอยู่ ผู้- อันงู -กัดแล้ว กระทำแล้ว ซึ่งกาละ เป็นผู้เกิดขึ้นแล้ว ในเทวโลกชื่อว่าดาวดึงส์ (ย่อมเป็น),

ท่านเจ้าข้า ดิฉันคิดว่า สมบัตินี้เราได้เพราะอาศัยพระผู้เป็นเจ้า แม้ในบัดนี้ เราจักทำวัตรปฏิบัติแก่ท่าน ทำสมบัติให้มั่นคง จึงได้มา

‘มยา อยฺยํ นิสฺสาย / อยํ สมฺปตฺติ ลทฺธา, / อิทานิปิ / ตุมฺหากํ วตฺตปฏิวตฺตํ กตฺวา / สมฺปตฺตึ ถาวรํ กริสฺสามี’ติ / อาคตมฺหิ ภนฺเต”ติ.

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อ.ดิฉัน) เป็นผู้มาแล้ว ด้วยอันคิด ว่า ‘อ.สมบัติ นี้ อันเรา ได้แล้ว เพราะอาศัยซึ่งพระผู้เป็นเจ้า, แม้ในกาลนี้ (อ.เรา) กระทำแล้ว ซึ่งวัตรใหญ่และวัตรน้อย แก่ท่าน จักกระทำ ซึ่งสมบัติให้เป็นสมบัติมั่นคง’ ดังนี้ ย่อมเป็น” ดังนี้.

พระเถระถามว่า ทั้งวานนี้ทั้งวานซืนนี้ เธอคนเดียวกวาดที่นี่ เธอคนเดียวเข้าไปตั้งน้ำฉันน้ำใช้ไว้หรือ

“หีโยปิ ปเรปิ / ตยาเวตํ ฐานํ สมฺมชฺชิตํ, / ตยาว ปานียํ / ปริโภชนียํ อุปฏฺฐาปิตนฺ”ติ.

(อ.เถระ ถามแล้ว) ว่า “อ.ที่ นั่น อันเธอนั่นเทียว กวาดแล้ว, อ.น้ำอันบุคคลพึงดื่ม อ.น้ำอันบุคคลพึงใช้สอย อันเธอนั่นเทียว ให้เข้าไปตั้งไว้แล้ว แม้ในวันวาน แม้ในวันอื่น หรือ” ดังนี้.

นางเทพธิดาตอบว่า อย่างนั้น เจ้าข้า

“อาม ภนฺเต”ติ.

(อ.นางเทพธิดา นั้น กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เจ้าค่ะ (อ.อย่างนั้น)” ดังนี้.

พระเถระกล่าวว่า จงหลีกไปเสีย นางเทพธิดา

“อเปหิ ฯเปฯ มา อาคมี”ติ.

“อเปหิ เทวธีเต,

(อ.พระเถระ กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนเทพธิดา (อ.เธอ) จงหลีกไป,

วัตรที่เธอทำแล้ว จงเป็นอันทำแล้ว

ตยา กตำ วตฺตำ / กตำ โหตุ,

อ.วัตร อัน- อันเธอ -กระทำแล้ว เป็นวัตร- อันเธอ -กระทำแล้ว จงเป็น,

ตั้งแต่นี้ไป เธออย่ามาที่นี่ (อีก)

อิโต ปฏฺฐาย / อิมำ ฐานำ / มา อาคมี”ติ.

(อ.เธอ) อย่ามาแล้ว สู่ที่ นี้ จำเดิม (แต่กาล) นี้” ดังนี้.

นางเทพธิดากล่าวว่า อย่าให้ดิฉันฉิบหายเสียเลย เจ้าข้า

“ภนฺเต มา มำ ฯเปฯ กาตุำ เทถา”ติ.

“ภนฺเต / มา มำ นาเสถ,

(อ.นางเทพธิดา กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อ.ท่าน) ขอจง- อย่า ยังดิฉัน -ให้ฉิบหาย,

ขอพระผู้เป็นเจ้าจงให้ดิฉันทำวัตรแก่พระผู้เป็นเจ้า ทำสมบัติของดิฉันให้มั่นคงเถิด

ตุมฺหากำ วตฺตำ กตฺวา / สมฺปตฺตึ เม / ถิรำ กาตุำ เทถา”ติ.

(อ.ท่าน) ขอจงให้ เพื่ออัน- กระทำแล้ว ซึ่งวัตร แก่ท่าน -กระทำ ซึ่งสมบัติ ของดิฉัน ให้เป็นสมบัติมั่นคง” ดังนี้.

พระเถระกล่าวว่า จงหลีกไป นางเทพธิดา

“อเปหิ เทวธีเต,

(อ.พระเถระ กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนเทพธิดา (อ.เธอ) จงหลีกไป,

เธออย่าทำให้เราถูกพระธรรมกถึกทั้งหลาย นั่งจับพัดอันวิจิตร พึงกล่าวในอนาคตว่า ได้ยินว่านางเทพธิดาผู้หนึ่ง มาทำวัตรปฏิบัติ เข้าไปตั้งน้ำฉันน้ำใช้เพื่อพระมหากัสสปเถระ

มา เม อนาคเต / จิตฺตวีชนึ คเหตฺวา / นิสินฺเนหิ ธมฺมกถิเกหิ / ‘มหากสฺสปตฺเถรสฺส กิร / เอกา เทวธีตา อาคนฺตฺวา / วตฺตปฏิวตฺตำ กตฺวา / ปานียำ ปริโภชนียำ อุปฏฺฐาเปตี’ติ / วตฺตพฺพตำ กริ,

(อ.เธอ) อย่ากระทำแล้ว ซึ่งความที่- แห่งเรา -เป็นผู้- อันพระธรรมกถึก ท. ผู้นั่ง- จับ -แล้ว ซึ่งพัดอันวิจิตร -พึงกล่าว ในอนาคต ว่า ‘ได้ยินว่า อ.เทพธิดา นางหนึ่ง มาแล้ว กระทำแล้ว ซึ่งวัตรใหญ่และวัตรน้อย ยังน้ำอันบุคคลพึงดื่ม ยังน้ำอันบุคคลพึงใช้สอย ย่อมให้เข้าไปตั้งไว้ เพื่อพระมหากัสสปะผู้เถระ’ดังนี้,

แต่นี้ไป เธออย่ามา ณ ที่นี้ จงกลับไปเสีย

อิโต ปฏฺฐาย / อิธ มาคมิ, / ปฏิกฺกมา”ติ.

(อ.เธอ) อย่ามาแล้ว (ในที่) นี้ จำเดิม (แต่กาล) นี้, (อ.เธอ) จงก้าวกลับ” ดังนี้.

นางจึงอ้อนวอนซ้ำ ๆ อีกว่า ขอท่านอย่าทำให้ดิฉันฉิบหายเลย เจ้าข้า

สา / “มา มำ ภนฺเต นาเสถา”ติ / ปุนปฺปุนำ ยาจิเทว.

(อ.นางเทพธิดา) นั้น อ้อนวอนแล้วนั่นเทียว บ่อย ๆ ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อ.ท่าน) ขอจง- อย่า ยังดิฉัน -ให้ฉิบหาย” ดังนี้.

พระเถระคิดว่า นางเทพธิดานี้ไม่เชื่อฟังถ้อยคำของเรา

เถโร / “นายํ / มม วจนํ สุณาตี”ติ จินฺเตตฺวา

อ.พระเถระ คิดแล้ว ว่า “(อ.นางเทพธิดา) นี้ ย่อมไม่ฟัง ซึ่งคำ ของเรา” ดังนี้

จึงปรบมือด้วยกล่าวว่า เธอไม่รู้จักประมาณของเธอ

“ตว ปมาณํ น ชานาสี”ติ / อจฺฉรํ ปหริ.

ประหารแล้ว ซึ่งนิ้วมือ (กล่าว) [๑] ว่า “(อ.เธอ) ย่อมไม่รู้ ซึ่งประมาณ ของเธอ” ดังนี้.

[ประหารแล้ว ซึ่งนิ้วมือ (มีอันให้รู้-) ว่า “(อ.เธอ) ย่อมไม่รู้ ซึ่งประมาณ ของเธอ” ดังนี้ (-เป็นเหตุ).]

นางไม่อาจดำรงอยู่ในที่นั้นได้ เหาะขึ้นในอากาศ ประคองอัญชลี

สา / ตตฺถ สณฺ ฐาตุ ํ อสกฺโกนฺตี / อากาเส อุปฺปติตฺวา / อญฺชลึ ปคฺคยฺห

(อ.นางเทพธิดา) นั้น ไม่อาจอยู่ เพื่ออันดำรงอยู่พร้อม (ในที่) นั้น เหาะขึ้นแล้ว ในอากาศ ประคองแล้ว ซึ่งอัญชลี

ได้ยืนร้องไห้อยู่ในอากาศว่า ท่านเจ้าข้าอย่าให้สมบัติที่ดิฉันได้แล้วฉิบหายเสียเลย จงให้เพื่อทำให้มั่นคงเถิด

“ภนฺเต / มยา ลทฺธสมฺปตฺตึ / มา นาเสถ, / ถาวรํ กาตุ ํ เทถา”ติ / โรทนฺตี / อากาเส อฏฺ ฐาสิ.

ได้ยืน- ร้องไห้อยู่ -แล้ว ในอากาศ ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อ.ท่าน) ขอจง- อย่า ยังสมบัติ-อันดิฉัน -ได้แล้ว -ให้ฉิบหาย, (อ.ท่าน) ขอจงให้ เพื่ออันกระทำ ให้เป็นสมบัติมั่นคง” ดังนี้.

บุญให้เกิดสุขในภพทั้ง ๒

พระศาสดาประทับนั่งในพระคันธกุฎีนั่นเอง ทรงสดับเสียงนางเทพธิดานั้นร้องไห้ ทรงแผ่พระรัศมีดุจประทับนั่งตรัสอยู่ในที่เฉพาะหน้านางเทพธิดา

สตฺถา / คนฺธกุฏิยํ นิสินฺโนว / ตสฺสา โรทิตสทฺทํ สุตฺวา / โอภาสํ ผริตฺวา / เทวธีตาย สมฺมุเข / นิสีทิตฺวา กเถนฺโต วิย

อ.พระศาสดา ผู้ประทับนั่งแล้วนั่นเทียว ในพระคันธกุฎี ทรงสดับแล้ว ซึ่งเสียง- (แห่งนางเทพธิดา) นั้น -ร้องไห้แล้ว ทรงแผ่ไปแล้ว ซึ่งพระรัศมี ผู้ราวกะว่า ประทับนั่ง- ตรัสอยู่ ในที่พร้อมหน้า ของนางเทพธิดา

---

[๑] ประโยคที่มีข้อความ **... อจฺฉรํ ปหริ ... สาสนํ เปเสสิ, ... สีสํ จาเลสิ** เวลาแปลให้เพิ่มบทว่า **วตฺวา** เข้ามาเป็น **กิริยาวิเสสนะ** ใน **ปหริ** เป็นต้น ตัวอย่างเช่น “น อตฺตโน ปมาณํ ชานาถ, อปคจฺฉถา”ติ **วตฺวา อจฺฉรํ ปหริ**. (อุทานอฏฺ ฐกถา), ปุราณ-ทุติยิกาโยปิ เตสํ “อยฺยปุตฺตา อุกฺกณฺ ฐนฺตุ, ฆราวาโส น สณฺ ฐาตี”ติอาทีนิ **วตฺวา สาสนํ เปเสนฺติ**. (สคาถวคฺคอฏฺ ฐกถา), เอวํ วุตฺเต อุปโก อาชีวโก หุเปยฺยปาวุโสติ **วตฺวา สีสํ โอกมฺเปตฺวา** อุมฺมคฺคํ คเหตฺวา ปกฺกามิ. (มหาวคฺคปาฬิ), สีสํ โอกมฺเปตฺวาติ สีสํ จาเลตฺวา. (มหาวคฺคอฏฺ ฐกถา) แต่ประโยคเช่นนี้ในปัจจุบันนิยมเพิ่ม **ญาปนเหตุกํ** มีอันให้รู้- (ว่า...ดังนี้) -เป็นเหตุ มาข้างหลัง อิติ และกล่าวว่าประโยคที่ต้องเพิ่ม **ญาปนเหตุกํ** มี **๕** ประเภท คือ (๑) ประโยค **ส่งข่าวสาส์น** ... สาสนํ เปเสสิ, ... สาสนํ ปิหณิ, (๒) ประโยค **ตีกลอง** ... เภริญฺจาราเปสิ, (๓) ประโยค **ดีดนิ้วมือ** ... อจฺฉรํ ปหริ, (๔) ประโยค **แผ่นดินไหว** ... มหาปถวี กมฺปิ, และ (๕) ประโยค **สั่นศีรษะ** ... สีสํ จาเลสิ.

ตรัสว่า เทพธิดา การทำความสังวรนั่นเทียว เป็นภาระของกัสสปะผู้บุตรของเรา

“เทวธีเต มม ฯเปฯ สุขเมวา”ติ วตฺวา

“เทวธีเต / มม ปุตฺตสฺส กสฺสปสฺส / สำวรกรณเมว ภาโร,

ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนเทพธิดา อ.การกระทำซึ่งความสำรวมนั่นเทียว เป็นภาระ ของกัสสปะผู้เป็นบุตร ของเรา (ย่อมเป็น),

แต่การกำหนดว่า นี้เป็นประโยชน์ของเราแล้วมุ่งกระทำแต่บุญ ย่อมเป็นภาระของผู้มีความต้องการด้วยบุญ

ปุญฺญตฺถิกานมฺปน / ‘อยำ โน อตฺโถ’ติ / สลฺลกเขตฺวา / ปุญฺญกรณเมว ภาโร,

ส่วนว่า อ.การ- กำหนด ว่า ‘(อ.ประโยชน์) นี้ เป็นประโยชน์ ของเรา ท. (ย่อมเป็น)’ ดังนี้ -แล้ว -จึงกระทำซึ่งบุญนั่นเทียว เป็นภาระ (ของชน ท.) ผู้มีความต้องการด้วยบุญ (ย่อมเป็น),

ด้วยว่า การทำบุญเป็นเหตุให้เกิดสุขอย่างเดียว ทั้งในภพนี้ ทั้งในภพหน้า ดังนี้แล้ว

ปุญฺญกรณำ หิ / อิธ เจว / สมฺปราเย จ / สุขเมวา”ติ วตฺวา

ด้วยว่า อ.การกระทำซึ่งบุญ เป็นเหตุนำมาซึ่งสุขนั่นเทียว (ในโลก) นี้ ด้วยนั่นเทียว ในปรโลกอันสัตว์พึงถึงพร้อม ด้วย (ย่อมเป็น)” ดังนี้

เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรมจึงตรัสพระคาถานี้ว่า

อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา / ธมฺมำ เทเสนฺโต / อิมำ คาถมาห

เมื่อทรง- สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ -แสดง ซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

ถ้าบุรุษพึงทำบุญไซร้ พึงทำบุญนั้นบ่อย ๆ พึงทำความพอใจ
ในบุญนั้น เพราะว่า ความสั่งสมบุญทำให้เกิดสุข

“ปุญฺญญฺเจ ปุริโส กยิรา, กยิราเถนำ ปุนปฺปุนำ, /
ตมฺหิ ฉนฺทำ กยิราถ, สุโข ปุญฺญสฺส อุจฺจโย”ติ.

“หากว่า อ.บุรุษ พึงกระทำ ซึ่งบุญ ไซร้, (อ.บุรุษ) พึงกระทำ (ซึ่งบุญ) นั่น บ่อย ๆ, (อ.บุรุษ) พึงกระทำ ซึ่งความพอใจ (ในบุญ) นั้น, (เพราะว่า) อ.การสั่งสม ซึ่งบุญ เป็นเหตุนำมาซึ่งสุข (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

แก้อรรถ

เนื้อความแห่งพระคาถานั้นว่า ถ้าบุรุษพึงทำบุญไซร้

ตสฺสตฺโถ “สเจ ปุริโส ฯเปฯ ...สุขาวหนโต สุโข”ติ.

ตสฺสตฺโถ / “สเจ / ปุริโส ปุญฺญำ กเรยฺย,

อ.เนื้อความ (แห่งคำอันเป็นพระคาถา) นั้น ว่า “ถ้าว่า อ.บุรุษ พึงกระทำ ซึ่งบุญ ไซร้,

ไม่พึงงดเว้นเสียด้วยเข้าใจว่า เราทำบุญครั้งเดียวแล้ว พอละ ด้วยบุญเพียงเท่านี้ พึงทำบ่อย ๆ

‘เอกวารๆ เม ปุญฺญๆ กตๆ, / อลๆ เอตฺตาวตา’ติ / อโนรมิตฺวา / ปุนปฺปุนๆ กโรถ,

(อ.บุรุษ) ไม่งดแล้ว (ด้วยอันคิด) ว่า ‘อ.บุญ อันเรา กระทำแล้ว สิ้นวาระหนึ่ง, อ.พอละ (ด้วยบุญ) อันมีประมาณเท่านี้’ ดังนี้ พึงกระทำ บ่อย ๆ,

แม้ในขณะทำบุญนั้น พึงทำความพอใจ คือความชอบใจ ได้แก่ความอุตสาหะ ในบุญ นั่นแหละ

ตสฺส กรณกฺขเณปิ / ตมฺหิ ปุญฺเญ / ฉนฺทๆ รุจึ / อุสฺสาหๆ กโรเถว.

(อ.บุรุษ) พึงกระทำนั่นเทียว ซึ่งความพอใจ คือว่า ซึ่งความชอบใจ คือว่า ซึ่งความอุตสาหะ ในบุญ นั้น แม้ในขณะเป็นที่กระทำ (ซึ่งบุญ) นั้น.

ถามว่า เพราะเหตุไร ?

กึการณา ?

(อ.การถาม ว่า อ.บุรุษ พึงกระทำ ซึ่งความพอใจ ในบุญ นั้น) เพราะเหตุไร (ดังนี้) ?

วิสัชนาว่า เพราะว่าความสั่งสมบุญให้เกิดสุข

สุโข ปุญฺญสฺส อุจฺจโยติ.

(อ.การแก้) ว่า (เพราะว่า) อ.การสั่งสม ซึ่งบุญ เป็นเหตุนำมาซึ่งสุข (ย่อมเป็น) ดังนี้.

อธิบายว่า เพราะความสั่งสมคือความพอกพูนบุญ ชื่อว่าให้เกิดสุข เพราะเป็นเหตุนำความสุขมาให้ในโลกนี้และโลกหน้า

ปุญฺญสฺส หิ / อุจฺจโย วุฑฺฒิ / อิธโลกปรโลกสุขาวหนโต สุโข”ติ.

(อ.อธิบาย) ว่า เพราะว่า อ.การสั่งสม คือว่า อ.การพอกพูน ซึ่งบุญ ชื่อว่าเป็นเหตุนำมาซึ่งสุข เพราะการนำมาซึ่งสุขในโลกนี้และโลกอื่น (ย่อมเป็น ดังนี้)” ดังนี้ (อันบัณฑิต พึงทราบ).

ในกาลจบเทศนา นางเทพธิดานั้น ยืนอยู่ในที่สุดทาง ๔๕ โยชน์นั่นแล ได้บรรลุโสดาปัตติผลแล้ว ดังนี้แล

เทสนาวสาเน / สา เทวธีตา / ปญฺจจตฺตาฬีสโยชนมตฺถเก จิตาว / โสตาปตฺติผลๆ ปาปุณีติ.

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา อ.นางเทพธิดา นั้น ผู้ยืนอยู่แล้วนั่นเทียว ในที่สุดแห่งโยชน์ ๕๔ บรรลุแล้ว ซึ่งโสดาปัตติผล ดังนี้แล.

เรื่องนางลาชเทพธิดา จบ

ลาชเทวธีตาวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งนางเทพธิดาชื่อว่าลาชะ (จบแล้ว).

๔. เรื่องอนาถบิณฑิกเศรษฐี

๔. อนาถปิณฺฑิกวตฺถุ.

๔. อ.เรื่องแห่งเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภเศรษฐี ชื่ออนาถบิณฑิกะ ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **ปาโปปิ ปสฺสตี ภทฺรํ** เป็นต้น

ปาโปปิ ปสฺสตี ภทฺรนฺติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต / อนาถปิณฺฑิกํ อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **ปาโปปิ ปสฺสตี ภทฺรํ** ดังนี้เป็นต้น.

ท่านเศรษฐีบำรุงภิกษุสามเณรเป็นนิตย์

ความพิสดารว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีจ่ายทรัพย์ตั้ง ๕๔ โกฏิ ในพระพุทธศาสนา เฉพาะวิหารเท่านั้น

อนาถปิณฺฑิโก หิ / วิหารเมว อุทฺทิสฺส / จตุปญฺญาสโกฏิธนํ / พุทฺธสาสเน วิกิริตฺวา,

ดังจะกล่าวโดยพิสดาร อ.เศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ เกลี่ยลงแล้ว ซึ่งทรัพย์อันมีโกฏิ ๕๔ เป็นประมาณ ในพระพุทธศาสนา เจาะจง ซึ่งวิหารนั่นเทียว,

เมื่อพระศาสดาประทับอยู่ในพระเชตวัน ไปสู่ที่บำรุงใหญ่ ๓ แห่ง ทุกวัน

สตฺถริ เชตวเน วิหรนฺเต, / เทวสิกํ / ตีณิ มหาอุปฏฺฐานานิ คจฺฉติ,

ครั้นเมื่อพระศาสดา ประทับอยู่อยู่ ในพระเชตวัน, ย่อมไป สู่ที่เป็นที่บำรุงใหญ่ ท. ๓ ทุก ๆ วัน,

ก็เมื่อจะไป คิดว่า สามเณรก็ดี ภิกษุหนุ่มก็ดี พึงแลดูแม้มือของเรา ด้วยการนึกว่า เศรษฐีนั้นถืออะไรมาบ้าง ดังนี้ ไม่เคยเป็นผู้ชื่อว่ามีมือเปล่าไปเลย

คจฺฉนฺโต จ / “กึ นุ โข / อาทาย อาคโต”ติ / สามเณรา วา / ทหรา วา / หตฺถมฺปิ เม โอโลเกยฺยุนฺ”ติ / ตุจฺฉหตฺโถ นาม / น คตปุพฺโพ,

ก็ (อ.เศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ) เมื่อไป ชื่อว่า เป็นผู้มีมือเปล่า (เป็น) เป็นผู้ไปแล้วในกาลก่อน[๑] (ด้วยอันคิด) ว่า “อ.สามเณร ท. หรือ หรือว่า อ.ภิกษุหนุ่ม ท. พึงแลดู แม้ซึ่งมือ ของเรา (ด้วยอันคิด) ว่า “(อ.เศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ) ถือเอาแล้ว ซึ่งวัตถุอะไร หนอ แล มาแล้ว” ดังนี้” ดังนี้ (ย่อมเป็น) หามิได้,

---

[๑] **คตปุพฺพ** ผู้ไปแล้วในกาลก่อน, ผู้เคยไปแล้ว. ตามมติปทรูปสิทธิปกรณ์ จัดเป็นอยุตตัตถสมาสและเป็นกัมมธารยสมาสโดยอ้อม วิเคราะห์ว่า คโต ปุพฺพนฺติ **คตปุพฺโพ**. (คต + ปุพฺพ), สัททนีติปกรณ์ สุตตมาลา (สูตร ๗๐๔) จัดเป็นสัตตมีตัปปุริสสมาส วิเคราะห์ว่า ปุพฺเพ คโต **คตปุพฺโพ**. (ปุพฺพ + คต) และเรียกบทสมาสที่สลับบทหน้าและบทหลังนี้ว่า ทุราชานมัคคตัปปุริสสมาส (ตัปปุริสสมาสที่มีหนทางอันรู้ได้ยาก). **คตปุพฺพา อิตฺถี** หญิง ผู้ไปแล้วในกาลก่อน, **คตปุพฺพํ กุลํ** ตระกูล ผู้ไปแล้วในกาลก่อน

เมื่อไปเวลาเช้า ให้คนถือข้าวต้มไป

ปาโต คจฺฉนฺโต / ยาคุ๎ คาหาเปตฺวาว คจฺฉติ,

(อ.เศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ) เมื่อไป ในเวลาเช้า (ยังบุคคล) ให้ถือเอาแล้วนั่นเทียว ซึ่งข้าวต้ม ย่อมไป,

บริโภคอาหารเช้าแล้ว ให้คนถือเภสัชทั้งหลาย มีเนยใสเนยข้นเป็นต้น ไป

กตปาตราโส / สปฺปินวนีตาทีนิ เภสชฺชานิ / คาหาเปตฺวา คจฺฉติ,

(อ.เศรษฐี ชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ) ผู้มีภัตรอันบุคคลพึงกินในเวลาเช้าอันกระทำแล้ว (ยังบุคคล) ให้ถือเอาแล้ว ซึ่งเภสัช ท. มีเนยใสและเนยข้นเป็นต้น ย่อมไป,

ในเวลาเย็น ให้ถือวัตถุต่าง ๆ มีระเบียบดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้และผ้าเป็นต้น ไปสู่วิหาร

สายณฺหสมเย / มาลาคนฺธวิเลปนวตฺถาทีนิ / คาหาเปตฺวา วิหารๆ คจฺฉติ,

(อ.เศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ ยังบุคคล) ให้ถือเอาแล้ว (ซึ่งวัตถุ ท.) มีระเบียบและของหอมและวัตถุเป็นเครื่องลูบไล้และผ้าเป็นต้น ย่อมไป สู่วิหาร ในสมัยในเวลาเย็นแห่งวัน,

ถวายทาน รักษาศีล อย่างนี้ ทุก ๆ วัน ตลอดกาลเป็นนิตย์ทีเดียว

เอวๆ นิจฺจกาลเมว / ทิวเส ทิวเส / ทานๆ ทตฺวา / สีลๆ รกฺขติ.

(อ.เศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ) ถวายแล้ว ซึ่งทาน ย่อมรักษา ซึ่งศีล ในวัน ๆ ตลอดกาลเป็นนิจนั่นเทียว ด้วยประการฉะนี้.

การหมดสิ้นแห่งทรัพย์ของท่านเศรษฐี

ในกาลต่อมา เศรษฐีย่อมถึงความสิ้นไปแห่งทรัพย์

อปรภาเค / โส ธนกฺขยๆ คจฺฉติ.

ในกาลอันเป็นส่วนอื่นอีก (อ.เศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ) นั้น ย่อมถึง ซึ่งความสิ้นไปแห่งทรัพย์.

ทั้งพวกพาณิชย์ก็กู้หนี้เป็นทรัพย์ ๑๘ โกฏิ จากมือเศรษฐีนั้น

โวหารุปชีวิโนปิสฺส / หตฺถโต อฏฺฐารสโกฏิธนๆ / อิณๆ คณฺหิสุ.

(อ.ชน ท.) แม้ผู้เข้าไปอาศัยซึ่งการค้าขายเป็นอยู่โดยปกติ ถือเอาแล้ว ซึ่งทรัพย์ อันมีโกฏิ ๑๘ เป็นประมาณ จากมือ (ของเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ) นั้น (กระทำ) ให้เป็นหนี้.

เงิน ๑๘ โกฏิ แม้เป็นสมบัติแห่งตระกูลของเศรษฐี ที่ฝังตั้งไว้ใกล้ฝั่งแม่น้ำ เมื่อฝั่งถูกน้ำเซาะ ก็จมลงไปยังมหาสมุทร

กุลสนฺตกาปิสฺส / อฏฺฐารส หิรญฺญโกฏิโย / นทีตีเร นิทหิตฺวา ฐปิตา, / อุทเกน กูเล ภินฺเน, / มหาสมุทฺทๆ ปวิสึสุ.

อ.โกฏิแห่งเงิน ท. ๑๘ แม้อันเป็นของมีอยู่แห่งตระกูล (ของเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ) นั้น อัน- (อันบุคคล) ฝัง -ตั้งไว้แล้ว ที่ฝั่งแห่งแม่น้ำ, ครั้นเมื่อฝั่ง อันน้ำ เซาะแล้ว, เข้าไปแล้ว สู่มหาสมุทร.

ทรัพย์ของเศรษฐีนั้น ได้ถึงความหมดสิ้นไปโดยลำดับ ด้วยประการอย่างนี้

เอวมสฺส / อนุปุพฺเพน / ธนํ ปริกฺขยํ อคมาสิ.

อ.ทรัพย์ (ของเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ) นั้น ได้ถึงแล้ว ซึ่งความสิ้นไปรอบ โดยลำดับ ด้วยประการฉะนี้.

เศรษฐีถวายทานตามมีตามได้

เศรษฐีแม้เป็นผู้อย่างนั้นแล้ว ก็ยังถวายทานแก่สงฆ์เรื่อยไป

โส เอวํภูโตปิ / สงฺฆสฺส ทานํ เทติเยว,

(อ.เศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ) นั้น แม้ผู้เป็นแล้วอย่างนี้ ย่อมถวายนั่นเทียว ซึ่งทาน แก่พระสงฆ์,

แต่ไม่อาจถวายทำให้ประณีตได้

ปณีตํ ปน กตฺวา / ทาตุํ น สกฺโกติ.

แต่ว่า (อ.เศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ นั้น) ย่อมไม่อาจ เพื่ออันถวาย กระทำ ให้เป็นของประณีต.

ในวันหนึ่ง เศรษฐี เมื่อพระศาสดารับสั่งว่า คฤหบดี ก็ทานในตระกูล ท่านยังให้อยู่หรือ ?

โส เอกทิวสํ, / สตฺถารา / “ทียติ ปน เต คหปติ / กุเล ทานนฺ”ติ วุตฺเต,

ในวันหนึ่ง (อ.เศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ) นั้น, (ครั้นเมื่อพระดำรัส) ว่า “ดูก่อนคฤหบดี ก็ อ.ทาน ในตระกูล อันท่าน ถวายอยู่ หรือ” ดังนี้ อันพระศาสดา ตรัสแล้ว,

กราบทูลว่า พระเจ้าข้า ทานในตระกูล ข้าพระองค์ยังให้อยู่ ก็แลทานนั้น เป็นข้าวปนรำ มีน้ำข้าวต้มเป็นที่ ๒ (คู่กับน้ำข้าวต้ม)

“ทียติ เม ภนฺเต / กุเล ทานํ, / ตญฺจ โข กณาชกํ / พิลงฺคทุติยนฺ”ติ อาห.

กราบทูลแล้ว ว่า “ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ อ.ทาน ในตระกูล อันข้าพระองค์ ถวายอยู่, แต่ว่า (อ.ทาน) นั้น แล เป็นข้าวสวยอันมีรำ อันมีน้ำข้าวต้ม[๑] เป็นที่ ๒ (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

เมื่อมีจิตผ่องใส ทานที่ถวายไม่เป็นของเลว

ทีนั้น พระศาสดาตรัสกะเศรษฐีว่า คฤหบดี ท่านอย่าคิดว่า เราถวายทานเศร้าหมอง

อถ นํ สตฺถา “คหปติ ‘ลูขํ ทานํ ฯเปฯ มา จินฺตยี”ติ วตฺวา

อถ นํ สตฺถา / “คหปติ / ‘ลูขํ ทานํ เทมี’ติ / มา จินฺตยิ,

ครั้งนั้น อ.พระศาสดา ตรัสแล้ว (กะเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ) นั้น ว่า “ดูก่อนคฤหบดี (อ.ท่าน) อย่าคิดแล้ว ว่า ‘(อ.เรา) ย่อมถวาย ซึ่งทาน อันเศร้าหมอง’ ดังนี้,

ด้วยว่า เมื่อจิตประณีตแล้ว ทานที่บุคคลถวายแด่พระอรหันต์ทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ชื่อว่าเศร้าหมอง ย่อมไม่มี

---

[๑] **พิลงฺค, พิฬงฺค** น้ำซาวข้าว, น้ำข้าวต้ม. วาตํ ลงฺกติ หีนํ กโรตีติ **พิลงฺโค**. น้ำซาวข้าวที่ทำลมให้มีกลิ่นเหม็น ชื่อว่า พิลังคะ, วาต บทหน้า + ลงฺค กรเณ [กระทำ], + อ ปัจจัย กัตตุสาธนะ), แปลง วาต เป็น พิ, ล เป็น ฬ บ้าง). อีกนัยหนึ่ง วิเสเสน ลงฺกตีติ **พิลงฺโค**. น้ำที่ทำโดยพิเศษ ชื่อว่า พิลังคะ. (วิ + ลงฺค กรเณ + อ, แปลง ว เป็น พ). **กณาชกนฺ**ติ สกฺณฺฑกภตฺตํ, สกฺณฺฑเกหิปิ กณิกตณฺฑุเลเหว ปกฺกํ. **พิฬงฺคทุติยนฺ**ติ กณฺชิยทุติยํ. (อฏฺฐกาทินิปาตอฏฺฐกถา)

จิตฺตสฺมึ หิ ปณีเต / พุทฺธาทีนํ ทินฺนทานํ / ลูขํ นาม นตฺถิ,

ด้วยว่า ครั้นเมื่อจิต ประณีตแล้ว อ.ทาน- (อันบุคคล) -ถวายแล้ว (แก่พระอริยบุคคล ท.) มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ชื่อว่า เป็นทานเศร้าหมอง ย่อมไม่มี,

คฤหบดี อีกประการหนึ่ง ท่านได้ถวายทานแด่พระอริยบุคคล ๘ แล้ว

อปิจ ตฺวํ คหปติ / อฏฺฐนฺนํ อริยปุคฺคลานํ / ทานํ เทสิ;

ดูก่อนคฤหบดี อีกอย่างหนึ่ง อ.ท่าน ย่อมถวาย ซึ่งทาน แก่พระอริยบุคคล ท. ๘;

ส่วนเรา ในกาลเป็นเวลามพราหมณ์ กระทำชาวชมพูทวีปทั้งสิ้น ให้พักไถนา ยังมหาทานให้เป็นไปอยู่ ไม่ได้ทักขิไณยบุคคลไร ๆ แม้ผู้ถึงซึ่งไตรสรณะ

อหมฺปน / เวลามกาเล / สกลชมฺพุทีปํ / อุนฺนงฺคลํ กตฺวา / มหาทานํ ปวตฺตยมาโน / ติสรณคตมฺปิ กญฺจิ นาลตฺถํ,

ส่วนว่า อ.เรา กระทำแล้ว ซึ่งชนผู้อยู่ในชมพูทวีปทั้งสิ้น ให้เป็นผู้มีไถอันยกขึ้นแล้ว ยังทานใหญ่ให้เป็นไปทั่วอยู่ ไม่ได้ได้แล้ว ซึ่งใคร ๆ แม้ผู้ถึงแล้วซึ่งสรณะ ๓ ในกาล- (แห่งเรา) -เป็นพราหมณ์ชื่อว่าเวลามะ,

ชื่อว่าทักขิไณยบุคคลทั้งหลาย ยากที่บุคคลจะได้ ด้วยประการฉะนี้

ทกฺขิเณยฺยา นาม / เอวํ ทุลฺลภา;

ชื่อ อ.ทักขิไณยบุคคล ท. เป็นผู้อันบุคคลได้โดยยาก อย่างนี้ (ย่อมเป็น);

เพราะเหตุนั้น ท่านอย่าคิดเลยว่า ทานของเราเศร้าหมอง ดังนี้แล้ว

ตสฺมา / ‘ลูขํ เม ทานนฺ’ติ / มา จินฺตยี”ติ วตฺวา

เพราะเหตุนั้น (อ.ท่าน) อย่าคิดแล้ว ว่า ‘อ.ทาน ของเรา เป็นทานเศร้าหมอง ย่อมเป็น’ ดังนี้” ดังนี้

ได้ตรัสเวลามสูตรแก่เศรษฐีนั้น

เวลามสุตฺตมสฺส กเถสิ.

ตรัสแล้ว ซึ่งเวลามสูตร (แก่เศรษฐี) นั้น.

เทวดาห้ามเศรษฐีให้เลิกการบริจาค

ครั้งนั้น เทวดาซึ่งสถิตอยู่ที่ซุ้มประตูของเศรษฐี เมื่อพระศาสดาและพระสาวกทั้งหลายเข้าไปสู่เรือน ไม่อาจจะดำรงอยู่ได้ เพราะเดชแห่งพระศาสดาและพระสาวกเหล่านั้น

อถสฺส / ทฺวารโกฏฺฐเก / อธิวตฺถา เทวตา, / สตฺถริ เจว / สาวเกสุ จ / เคหํ ปวิสนฺเตสุ, / เตสํ เตเชน / สณฺฐาตุํ อสกฺโกนฺตี

ครั้งนั้น อ.เทวดา ผู้สิงอยู่แล้ว ที่ซุ้มแห่งประตู (ของเศรษฐี) นั้น, ครั้นเมื่อพระศาสดา ด้วยนั่นเทียว ครั้นเมื่อพระสาวก ท. ด้วย เข้าไปอยู่ สู่เรือน, ไม่อาจอยู่ เพื่ออันดำรงอยู่พร้อม ด้วยเดช (แห่งพระศาสดาและพระสาวก ท.) เหล่านั้น

คิดว่า พระศาสดาและพระสาวกเหล่านี้จะไม่เข้าไปสู่เรือนนี้ได้ด้วยประการใด เราจะยุยงคฤหบดีด้วยประการนั้น

“ยถา อิเม / อิมำ เคหำ / น ปวิสนฺติ, / ตถา / คหปตึ ปริภินฺทิสฺสามี”ติ

(คิดแล้ว) ว่า “(อ.พระศาสดาและพระสาวก ท.) เหล่านี้ จะไม่เข้าไป สู่เรือน นี้ โดยประการใด, (อ.เรา) จักยุยง ซึ่งคฤหบดี โดยประการนั้น” ดังนี้

แม้ใคร่จะพูดกะเศรษฐีนั้น ก็ไม่ได้อาจเพื่อจะกล่าวอะไร ๆ ในกาลที่เศรษฐีเป็นอิสระ

ตำ วตฺตุกามาปิ / อิสฺสรกาเล / กิญฺจิ วตฺตุ นาสกฺขิ,

แม้เป็นผู้ใคร่เพื่ออันกล่าว (กะเศรษฐี) นั้น (เป็น) ไม่ได้อาจแล้ว เพื่ออันกล่าว (ซึ่งคำ) อะไร ๆ ในกาล- (แห่งเศรษฐี) -เป็นใหญ่,

คิดว่า ก็บัดนี้ เศรษฐีนี้เป็นผู้ยากจนแล้ว คงจักเชื่อฟังคำของเรา

“อิทานิ ปนายำ ทุคฺคโต, / คณฺหิสฺสติ เม วจนนฺ”ติ

(คิดแล้ว) ว่า “ก็ ในกาลนี้ (อ.เศรษฐี) นี้ เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งยาก (ย่อมเป็น), (อ.เศรษฐี นี้) จักถือเอา ซึ่งคำ ของเรา” ดังนี้

ในเวลาราตรี เข้าไปสู่ห้องอันเป็นสิริของเศรษฐี ได้ยืนอยู่ในอากาศ

รตฺติภาเค / เสฏฺฐิสฺส สิริคพฺภำ ปวิสิตฺวา / อากาเส อฏฺฐาสิ.

เข้าไปแล้ว สู่ห้องอันประกอบแล้วด้วยสิริ ของเศรษฐี ในกาลอันเป็นส่วนแห่งราตรี ได้ยืนอยู่แล้ว ในอากาศ.

ขณะนั้น เศรษฐีเห็นเทวดานั้นแล้วถามว่า นั่นใคร

อถ นำ เสฏฺฐี ทิสฺวา / “โก เอโส”ติ ปุจฺฉิ.

ครั้งนั้น อ.เศรษฐี เห็นแล้ว (ซึ่งเทวดา) นั้น ถามแล้ว ว่า “อ.ใคร นั่น” ดังนี้.

เทวดากล่าวว่า มหาเศรษฐี ข้าพเจ้าเป็นเทวดาสถิตอยู่ที่ซุ้มประตูที่ ๔ ของท่าน มาเพื่อต้องการเตือนท่าน

“อหนฺเต มหาเสฏฺฐิ / จตุตฺถทฺวารโกฏฺฐเก / อธิวตฺถา เทวตา / ตุยฺหำ โอวาทตฺถาย อาคตา”ติ.

(อ.เทวดา กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนมหาเศรษฐี อ.ข้าพเจ้า เป็นเทวดา ผู้สิงอยู่แล้ว ที่ซุ้มแห่งประตูที่ ๔ ของท่าน (เป็น) เป็นผู้มาแล้ว เพื่อประโยชน์แก่อันกล่าวสอน ซึ่งท่าน (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

เศรษฐีกล่าวว่า เทวดา ถ้าเช่นนั้น เชิญท่านพูดเถิด

“เตนหิ / วเทหิ เทวเต”ติ.

(อ.เศรษฐี กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนเทวดา ถ้าอย่างนั้น (อ.ท่าน) จงกล่าว” ดังนี้.

เทวดากล่าวว่า มหาเศรษฐี ท่านไม่เหลียวแลถึงกาลภายหลังเลย จ่ายทรัพย์เป็นอันมากในศาสนาของพระสมณโคดม

“มหาเสฏฺฐิ / ตยา ปจฺฉิมกาลํ อโนโลเกตฺวาว / สมณสฺส โคตมสฺส สาสเน / พหุธนํ วิปฺป-กิณฺณํ,

(อ.เทวดา กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนมหาเศรษฐี อ.ทรัพย์อันมาก อันท่าน ไม่แลดูแล้วนั่นเทียว ซึ่งกาลอันมีในภายหลัง เกลี่ยลงแล้ว ในศาสนา ของพระสมณะ ผู้โคดม,

บัดนี้ ท่านแม้เป็นผู้ยากจนแล้ว ก็ยังไม่ละการจ่ายทรัพย์อีก

อิทานิ / ทุคฺคโต หุตฺวาปิ / ตํ น มุญฺจสิเยว,

ในกาลนี้ (อ.ท่าน) เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งยาก แม้เป็น ย่อมไม่ละนั่นเทียว (ซึ่งการให้ซึ่งทรัพย์) นั้น,

เมื่อท่านประพฤติอย่างนี้ จักไม่ได้แม้วัตถุสักว่าอาหารและเครื่องนุ่งห่ม โดย ๒ - ๓ วัน แน่แท้

เอวํ วตฺตมาโน / กติปาเหเนว / ฆาสจฺฉาทนมตฺตมฺปิ / น ลภิสฺสสิ;

(อ.ท่าน) ประพฤติอยู่ อย่างนี้ จักไม่ได้ (ซึ่งวัตถุ) แม้สักว่าอาหารอันบุคคลพึงกินและผ้าเป็นเครื่องปกปิด โดยวันเล็กน้อยนั่นเทียว;

ท่านจักต้องการอะไรด้วยพระสมณโคดม

กินฺเต / สมเณน โคตเมน,

(อ.ประโยชน์) อะไร แก่ท่าน ด้วยพระสมณะ ผู้โคดม,

ท่านจงเลิกจากการบริจาคเกิน (กำลัง) แล้ว ประกอบการงานทั้งหลาย รวบรวมสมบัติไว้เถิด

อติปริจฺจาคโต โอรมิตฺวา / กมฺมนฺเต ปโยเชนฺโต / กุฏุมฺพํ สณฺฐเปหี”ติ.

(อ.ท่าน) งดแล้ว จากการบริจาคยิ่ง ประกอบอยู่ ซึ่งการงาน ท. จงตั้งไว้ด้วยดี ซึ่งขุมทรัพย์” ดังนี้.

เศรษฐีถามว่า นี้เป็นโอวาทที่ท่านให้แก่ข้าพเจ้าหรือ ?

“อยํ เม ตยา ทินฺโน โอวาโท”ติ.

(อ.เศรษฐี ถามแล้ว) ว่า “(อ.โอวาท) นี้ เป็นโอวาท อัน- อันท่าน -ให้แล้ว แก่ข้าพเจ้า (ย่อมเป็น) หรือ” ดังนี้.

เทวดาตอบว่า จ้ะ มหาเศรษฐี

“อาม มหาเสฏฺฐี”ติ.

(อ.เทวดา กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนมหาเศรษฐี จ้ะ (อ.อย่างนั้น)” ดังนี้.

เศรษฐีกล่าวว่า ไปเถิดท่าน ข้าพเจ้าอันบุคคลผู้เช่นท่าน แม้ตั้งร้อยตั้งพัน ตั้งแสนคน ก็ไม่อาจให้หวั่นไหวได้

“คจฺฉ, นาหํ ฯเปฯ ฆรา นิกฺขมาหี”ติ.

“คจฺฉ, / นาหํ ตาทิสินํ / สเตนปิ / สหสฺเสนปิ / สตสหสฺเสนปิ / สกฺกา กมฺเปตุ,

(อ.เศรษฐี กล่าวแล้ว) ว่า “(อ.ท่าน) จงไป, อ.ข้าพเจ้า เป็นผู้- แม้อันร้อย แม้อันพัน แม้อันแสน (แห่งเทวดา ท.) ผู้เช่นท่าน -ไม่อาจ เพื่ออันให้หวั่นไหว (ย่อมเป็น),

ท่านกล่าวคำไม่สมควร

อยุตฺตนฺเต วุตฺตํ,

(อ.คำ) อันไม่ควรแล้ว อันท่าน กล่าวแล้ว,

จะต้องการอะไรด้วยท่านผู้อยู่ในเรือนของข้าพเจ้า

กึ ตยา / มม เคเห วสมานาย,

(อ.ประโยชน์) อะไร ด้วยท่าน ผู้อยู่อยู่ ในเรือน ของเรา,

ท่านจงออกไปจากเรือนของข้าพเจ้าเร็ว ๆ

สีฆสีฆํ / เม ฆรา นิกฺขมาหี”ติ.

(อ.ท่าน) จงออกไป จากเรือน ของข้าพเจ้า เร็ว ๆ” ดังนี้.

เทวดาถูกเศรษฐีขับไล่ไม่มีที่อาศัย

เทวดานั้น ฟังคำของเศรษฐีผู้เป็นโสดาบันอริยสาวกแล้ว ไม่อาจดำรงอยู่ได้ จึงพาทารกทั้งหลายออกไป

สา / โสตาปนฺนสฺส อริยสาวกสฺส / วจนํ สุตฺวา / ฐาตุ อสกฺโกนฺตี / ทารเก อาทาย นิกฺขมิ,

(อ.เทวดา) นั้น ฟังแล้ว ซึ่งคำ ของอริยสาวก ผู้เป็นโสดาบัน ไม่อาจอยู่ เพื่ออันดำรงอยู่ พาเอาแล้ว ซึ่งทารก ท. ออกไปแล้ว,

ก็แลครั้นออกไปแล้วไม่ได้ไปอยู่ที่อื่น จึงคิดว่า เราจักให้ท่านเศรษฐีอดโทษแล้วอยู่ในที่เดิมนั้น

นิกฺขมิตฺวา จ ปน / อญฺญตฺถ วสนฏฺฐานํ อลภมานา / “เสฏฺฐึ ขมาเปตฺวา / ตตฺเถว วสิสฺสามี”ติ จินฺเตตฺวา

ก็แล (อ.เทวดา นั้น) ครั้นออกไปแล้ว ไม่ได้อยู่ ซึ่งที่เป็นที่อยู่ (ในที่) อื่น คิดแล้ว ว่า “(อ.เรา) ยังเศรษฐี ให้อดโทษแล้ว จักอยู่ (ในที่) นั้นนั่นเทียว” ดังนี้

เข้าไปหาเทพบุตรผู้รักษาพระนคร แจ้งความผิดที่ตนทำแล้ว

นครปริคฺคาหกํ เทวปุตฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา / อตฺตนา กตาปราธํ อาจิกฺขิตฺวา

เข้าไปหาแล้ว ซึ่งเทพบุตร ผู้ถือเอารอบซึ่งพระนคร บอกแล้ว ซึ่งความผิด- อันตน -กระทำแล้ว

กล่าวว่า เชิญมาเถิดท่าน ขอท่านจงนำข้าพเจ้าไปยังสำนักของท่านเศรษฐี ให้ท่านเศรษฐีอดโทษแล้วให้ที่อยู่

“เอหิ, / มํ เสฏฺฐิสฺส สนฺติกํ เนตฺวา / ขมาเปตฺวา / วสนฏฺฐานํ ทาเปหี”ติ อาห.

กล่าวแล้ว ว่า “(อ.ท่าน) จงมา, (อ.ท่าน) นำไปแล้ว ซึ่งเรา สู่สำนัก ของเศรษฐี (ยังเศรษฐี) ให้อดโทษแล้ว (ยังเศรษฐี) จงให้ให้ ซึ่งที่เป็นที่อยู่” ดังนี้.

เทพบุตรห้ามเทวดานั้นว่า ท่านกล่าวคำไม่สมควร ข้าพเจ้าไม่อาจไปยังสำนักของเศรษฐีนั้นได้

โส / “อยุตฺตํ ตยา วุตฺตํ, / นาหํ / ตสฺส สนฺติกํ / คนฺตุ อุสฺสหามี”ติ / ตํ ปฏิกฺขิปิ.

(อ.เทพบุตร) นั้น ห้ามแล้ว (ซึ่งเทวดา) นั้น ว่า “(อ.คำ) อันไม่ควรแล้ว อันท่าน กล่าวแล้ว, อ.ข้าพเจ้า ย่อมไม่อาจ เพื่ออันไป สู่สำนัก (ของเศรษฐี) นั้น” ดังนี้.

เทวดานั้นจึงไปสู่สำนักของท้าวมหาราชทั้ง ๔ ก็ถูกท่านเหล่านั้นห้ามแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าท้าวสักก-เทวราช กราบทูลเรื่องนั้นแล้ว

สา / จตุนฺนํ มหาราชานํ / สนฺติกํ คนฺตฺวา / เตหิปิ ปฏิกฺขิตฺตา / สกฺกํ เทวราชานํ อุปสงฺกมิตฺวา / ตํ ปวตฺตึ อาจิกฺขิตฺวา

(อ.เทวดา) นั้น ไปแล้ว สู่สำนัก ของท้าวมหาราช ท. ๔ ผู้- (อันท้าวมหาราช ท. ๔) แม้เหล่านั้น -ทรงห้ามแล้ว เข้าไปเฝ้าแล้ว ซึ่งท้าวสักกะ ผู้พระราชาแห่งเทวดา กราบทูลแล้ว ซึ่งเรื่องอันเป็นไปทั่ว นั้น

ทูลวิงวอนอย่างน่าสงสารว่า ข้าแต่เทพเจ้า ข้าพระองค์ไม่ได้ที่อยู่ ต้องจูงพวกทารกเที่ยวระหกระเหิน หาที่พึ่งมิได้ ขอได้โปรดให้เศรษฐีให้ที่อยู่แก่ข้าพระองค์เถิด

“อหํ เทว / วสนฏฺฐานํ อลภมานา / ทารเก หตฺเถน คเหตฺวา / อนาถา วิจรามิ, / วสนฏฺฐานํ เม ทาเปหี”ติ / สุฏฺฐุตรํ ยาจิ.

ทูลอ้อนวอนแล้ว ด้วยดีกว่า ว่า “ข้าแต่เทพเจ้า อ.ข้าพระองค์ ไม่ได้อยู่ ซึ่งที่เป็นที่อยู่ จูงแล้ว ซึ่งทารก ท. ด้วยมือ เป็นผู้ไม่มีที่พึ่ง (เป็น) ย่อมเที่ยวไป, (อ.พระองค์) ขอจง- (ทรงยังเศรษฐี) -ให้ให้ ซึ่งที่เป็นที่อยู่ แก่ข้าพระองค์” ดังนี้.

ท้าวสักกะทรงแนะนำอุบายให้เทวดา

คราวนั้น ท้าวสักกะตรัสกะเทวดานั้นว่า ถึงเราก็จักไม่อาจกล่าวกะเศรษฐีเพราะเหตุแห่งท่านได้ แต่จักบอกอุบายให้แก่ท่านสักอย่างหนึ่ง

อถ นํ โส อาห / “อหมฺปิ / ตว การณา / เสฏฺฐึ วตฺตุ / น สกฺขิสฺสามิ, เอกมฺปน / เต อุปายํ กเถสฺสามี”ติ.

ครั้งนั้น (อ.ท้าวสักกะ) นั้น ตรัสแล้ว ว่า “แม้ อ.เรา จักไม่อาจ เพื่ออันกล่าว กะเศรษฐี เพราะเหตุแห่งท่าน, แต่ว่า (อ.เรา) จักบอก ซึ่งอุบาย อย่างหนึ่ง แก่ท่าน” ดังนี้ (กะเทวดา) นั้น.

เทวดากราบทูลว่า ดีละ เทพเจ้า ขอพระองค์ทรงพระกรุณาตรัสบอกเถิด

สา / “สาธุ เทว / กเถหี”ติ.

(อ.เทวดา) นั้น (กราบทูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่เทพเจ้า อ.ดีละ (อ.พระองค์) ขอจงตรัสบอก” ดังนี้.

ท้าวสักกะตรัสว่า ไปเถิดท่าน จงแปลงเพศเป็นเสมียนของเศรษฐีให้ใครนำหนังสือ (สัญญากู้เงิน) จากมือเศรษฐีมาแล้ว (นำไป) ให้เขา

“คจฺฉ, เสฏฺฐิโน ฯเปฯ กตฺวา ขมาเปหี”ติ.

“คจฺฉ, / เสฏฺฐิโน อายุตฺตกเวสํ คเหตฺวา / เสฏฺฐิสฺส หตฺถโต / ปณฺณํ อาหราเปตฺวา

(อ.ท้าวสักกะ ตรัสแล้ว) ว่า “(อ.ท่าน) จงไป, (อ.ท่าน) ถือเอาแล้ว ซึ่งเพศแห่งนายเสมียน ของเศรษฐี (ยังบุคคล) ให้นำมาแล้ว ซึ่งหนังสือ จากมือ ของเศรษฐี

ชำระทรัพย์ ๑๘ โกฏิ ที่พวกค้าขายถือเอาไป ด้วยอานุภาพของตนแล้ว บรรจุไว้ให้เต็มในห้องเปล่า

โวหารุปชีวีหิ คหิตํ / อฏฺฐารสโกฏิธนํ / อตฺตโน อานุภาเวน โสเธตฺวา / ตุจฺฉคพฺเภ ปูเรตฺวา,

ยังทรัพย์อันมีโกฏิ ๑๘ เป็นประมาณ อัน- (อันชน ท.) ผู้เข้าไปอาศัยซึ่งการค้าเป็นอยู่โดยปกติ -ถือเอาแล้ว ให้หมดจดแล้ว ด้วยอานุภาพ ของตน ยังห้องอันเปล่า ท. ให้เต็มแล้ว,

ทรัพย์ ๑๘ โกฏิ ที่จมลงยังมหาสมุทรมีอยู่ก็ดี

มหาสมุทฺทํ ปวิฏฺฐํ / อฏฺฐารสโกฏิธนํ อตฺถิ,

อ.ทรัพย์อันมีโกฏิ ๑๘ เป็นประมาณ อันเข้าไปแล้ว สู่มหาสมุทร มีอยู่,

ทรัพย์ ๑๘ โกฏิ ส่วนอื่น ซึ่งหาเจ้าของมิได้ มีอยู่ในที่โน้นก็ดี

อญฺญมฺปิ / อสุกฏฺฐาเน นาม / อสฺสามิกํ อฏฺฐารสโกฏิธนํ อตฺถิ,

อ.ทรัพย์อันมีโกฏิ ๑๘ เป็นประมาณ อันไม่มีเจ้าของ แม้อื่น มีอยู่ ชื่อ ในที่โน้น,

จงรวบรวมทรัพย์ทั้งหมดนั้น บรรจุไว้ให้เต็มในห้องเปล่าของเศรษฐี ครั้นทำกรรมชื่อนี้ให้เป็นทัณฑกรรมแล้ว จึงขอขมาโทษเศรษฐี

ตํ สพฺพํ สหริตฺวา / ตสฺส ตุจฺฉคพฺเภ ปูเรตฺวา / อิทนฺนาม ทณฺฑกมฺมํ กตฺวา / ขมาเปหี”ติ.

รวบรวมแล้ว ซึ่งทรัพย์ นั้น ทั้งปวง ยังห้องอันเปล่า ท. (ของเศรษฐี) นั้น ให้เต็มแล้ว กระทำแล้ว ซึ่งทัณฑกรรม ชื่อ นี้ (ยังเศรษฐี) จงให้อดโทษ” ดังนี้.

เศรษฐีกลับรวยอย่างเดิม

เทวดานั้น รับว่า ดีละ เทพเจ้า แล้วทำกรรมทุก ๆ อย่างตามนัยที่ท้าวสักกะตรัสบอกแล้วนั่นแล ยังห้องอันเป็นสิริของท่านเศรษฐีให้สว่างไสว ดำรงอยู่ในอากาศ

สา / “สาธุ เทวา”ติ / วุตฺตนเยเนว / สพฺพํ กตฺวา / ปุน / ตสฺส สิริคพฺภํ โอภาสยมานา / อากาเส ฐตฺวา,

(อ.เทวดา) นั้น (รับพร้อมแล้ว, กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่เทพเจ้า อ.ดีละ” ดังนี้ กระทำแล้ว (ซึ่งกรรม) ทั้งปวง โดยนัย- (อันท้าวสักกะ) -ตรัสแล้วนั่นเทียว ยังห้องอันประกอบแล้วด้วยสิริ (ของเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ) นั้น ให้สว่างอยู่ อีก ยืนอยู่แล้ว ในอากาศ,

เมื่อท่านเศรษฐีกล่าวว่า นั่น ใคร

“โก เอโส”ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “(อ.บุคคล) นั่น เป็นใคร (ย่อมเป็น)” ดังนี้ (อันเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ นั้น) กล่าวแล้ว,

จึงตอบว่า ข้าพเจ้าเป็นเทวดาอันธพาล ซึ่งสิงสถิตอยู่ที่ซุ้มประตูที่ ๔ ของท่าน

“อหนฺเต ฯเปฯ กิลมามี”ติ อาห.

“อหนฺเต / จตุตฺถทฺวารโกฏฺฐเก อธิวตฺถา / อนฺธพาลเทวตา,

กล่าวแล้ว ว่า “อ.ข้าพเจ้า เป็นเทวดาผู้โง่เพียงดังคนบอด ผู้สิงอยู่แล้ว ที่ซุ้มแห่งประตูที่ ๔ ของท่าน (ย่อมเป็น),

คำใด อันข้าพเจ้ากล่าวแล้วในสำนักของท่านด้วยความเป็นอันธพาล

มยา อนฺธพาลตาย / ยํ ตุมฺหากํ สนฺติเก กถิตํ,

(อ.คำ) ใด อันข้าพเจ้า กล่าวแล้ว ในสำนัก ของท่าน เพราะความที่- (แห่งข้าพเจ้า) -เป็นผู้โง่เพียงดังคนบอด,

ขอท่านจงอดโทษคำนั้นแก่ข้าพเจ้าเถิด

ตํ เม ขมถ,

(อ.ท่าน) ขอจงอดโทษ (ซึ่งคำ) นั้น แก่ข้าพเจ้า,

เพราะข้าพเจ้าได้ทำทัณฑกรรมด้วยการรวบรวมทรัพย์ ๕๔ โกฏิ มาบรรจุไว้เต็มห้องเปล่า ตามบัญชาของท้าวสักกะ

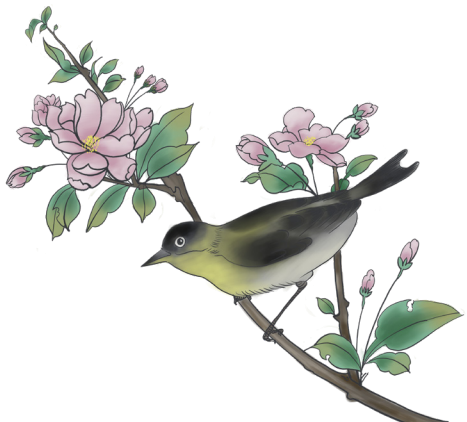
สกฺกสฺส หิ / เม วจเนน / จตุปญฺญาสโกฏิธนํ สหริตฺวา / ตุจฺฉคพฺภปูรเณน / ทณฺฑกมฺมํ กตํ,

เพราะว่า อ.ทัณฑกรรม อันข้าพเจ้า กระทำแล้ว ด้วยการ- รวบรวม- ซึ่งทรัพย์อันมีโกฏิ ๕๔ เป็นประมาณ -แล้ว -จึงยังห้องอันเปล่าให้เต็ม ตามคำ ของท้าวสักกะ,

ข้าพเจ้าเมื่อไม่ได้ที่อยู่ ย่อมลำบาก

วสนฏฺฐานํ อลภมานา / กิลมามี”ติ อาห.

อ.ข้าพเจ้า เมื่อไม่ได้ ซึ่งที่เป็นที่อยู่ ย่อมลำบาก” ดังนี้.

เศรษฐีอดโทษแก่เทวดา

อนาถบิณฑิกเศรษฐีคิดว่า เทวดานี้กล่าวว่า ทัณฑกรรมอันข้าพเจ้ากระทำแล้ว ดังนี้

อนาถปิณฺฑิโก จินฺเตสิ “อยํ เทวตา ฯเปฯ นํ ทสฺเสสฺสามี”ติ.

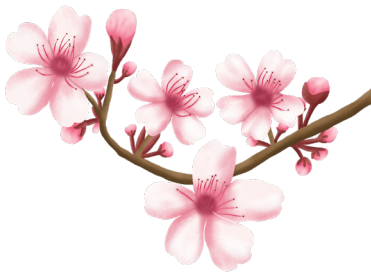
อนาถปิณฺฑิโก จินฺเตสิ / “อยํ เทวตา / ‘ทณฺฑกมฺมํ เม กต’นฺติ วทติ,

อ.เศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ คิดแล้ว ว่า “อ.เทวดา นี้ ย่อมกล่าว ว่า ‘อ.ทัณฑกรรม อันเรา กระทำแล้ว’ ดังนี้ (ด้วย)

และรู้สึกโทษ (ความผิด) ของตน

อตฺตโน จ / โทสํ ปฏิชานาติ,

ย่อมปฏิญาณ (ยอมรับ [สารภาพ]) ซึ่งโทษ ของตน ด้วย,

เราจักแสดงเทวดานั้นแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส นํ ทสฺเสสฺสามี”ติ.

(อ.เรา) จักแสดง (ซึ่งเทวดา) นั้น แก่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า” ดังนี้.

ท่านเศรษฐีนำเทวดานั้นไปสู่สำนักของพระศาสดา กราบทูลกรรมอันเทวดานั้นทำแล้วทั้งหมด

โส / ตํ สตฺถุ สนฺติกํ เนตฺวา / ตาย กตกมฺมํ / สพฺพํ อาโรเจสิ.

(อ.เศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ) นั้น นำไปแล้ว (ซึ่งเทวดา) นั้น สู่สำนัก ของพระศาสดา กราบทูล แล้ว ซึ่งกรรม- (อันเทวดา) นั้น -กระทำแล้ว ทั้งปวง.

เทวดาหมอบลงด้วยเศียรเกล้าแทบบาทพระยุคลแห่งพระศาสดา

เทวตา / สตฺถุ ปาเทสุ / สิรสา นิปติตฺวา

อ.เทวดา หมอบลงแล้ว ด้วยเศียรเกล้า ใกล้พระบาท ท. ของพระศาสดา

กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่ทราบพระคุณทั้งหลายของพระองค์ ได้กล่าว คำชั่วช้าอันใด เพราะความเป็นอันธพาล ขอพระองค์ทรงอดโทษคำนั้นแก่ข้าพระองค์

“ภนฺเต / ยํ มยา อนฺธพาลตาย / ตุมฺหากํ คุเณ อชานิตฺวา / ปาปกํ วจนํ วุตฺตํ, / ตํ เม ขมถา”ติ

(กราบทูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.คำ อันชั่ว ใด อันข้าพระองค์ ไม่รู้แล้ว ซึ่งพระ คุณ ท. ของพระองค์ กล่าวแล้ว เพราะความที่- (แห่งข้าพระองค์) -เป็นผู้โง่เพียงดังคนบอด, (อ.พระองค์) ขอจงทรงอดโทษ (ซึ่งคำ) นั้น แก่ข้าพระองค์” ดังนี้

ให้พระศาสดาทรงอดโทษแล้ว จึงให้ท่านมหาเศรษฐีอดโทษให้

สตฺถารํ ขมาเปตฺวา / มหาเสฏฺฐึ ขมาเปสิ.

ยังพระศาสดา ให้ทรงอดโทษแล้ว ยังมหาเศรษฐี ให้อดโทษแล้ว.

เมื่อกรรมให้ผล คนโง่จึงเห็นถูกต้อง

พระศาสดาเมื่อจะทรงโอวาทเศรษฐีและเทวดา ด้วยสามารถวิบากแห่งกรรมดีและชั่วนั่นแล

สตฺถา / กลฺยาณปาปกานำ กมฺมานำ / วิปากวเสเนว / เสฏฺฐิญฺเจว / เทวตญฺจ โอวทนฺโต

อ.พระศาสดา เมื่อตรัสสอน ซึ่งเศรษฐี ด้วยนั่นเทียว ซึ่งเทวดา ด้วย ด้วยสามารถแห่งวิบาก แห่งกรรม ท. ทั้งดีทั้งชั่ว นั่นเทียว

จึงตรัสว่า ดูก่อนคฤหบดี แม้บุคคลผู้ทำบาปในโลกนี้ ย่อมเห็นบาปว่าดี ตลอดกาลที่บาปยังไม่เผล็ดผล

“อิธ คหปติ ฯเปฯ ภทฺรเมว ปสฺสตี”ติ วตฺวา

“อิธ คหปติ / ปาปปุคฺคโลปิ, / ยาว ปาปำ น ปจฺจติ, / ตาว ภทฺรานิ ปสฺสติ;

ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนคฤหบดี แม้ อ.บุคคลผู้ชั่ว (ในโลก) นี้ ย่อมเห็น (ซึ่งกรรมอันชั่ว ท.) ว่าเป็นกรรมอันเจริญ-, อ.กรรมอันชั่ว ย่อมไม่เผล็ดผล เพียงใด, -เพียงนั้น;

แต่เมื่อใด บาปของเขาเผล็ดผล เมื่อนั้น เขาย่อมเห็นบาปว่าชั่วแท้ ๆ

ยทา ปนสฺส / ปาปำ ปจฺจติ, / ตทา ปาปเมว ปสฺสติ;

แต่ว่า อ.กรรมอันชั่ว (ของบุคคลผู้ชั่ว) นั้น ย่อมเผล็ดผล ในกาลใด, (อ.บุคคลผู้ชั่ว นั้น) ย่อมเห็น (ซึ่งกรรมอันชั่ว) ว่าเป็นกรรมอันชั่วนั่นเทียว ในกาลนั้น;

ฝ่ายบุคคลผู้ทำกรรมดี ย่อมเห็นกรรมชั่วว่าดีตลอดกาลที่กรรมดียังไม่เผล็ดผล

ภทฺรปุคฺคโลปิ, / ยาว ภทฺรำ น ปจฺจติ, / ตาว ปาปานิ ปสฺสติ;

แม้ อ.บุคคลผู้เจริญ ย่อมเห็น (ซึ่งกรรมอันเจริญ ท.) ว่าเป็นกรรมอันชั่ว-, อ.กรรมอันเจริญ ย่อมไม่เผล็ดผล เพียงใด, -เพียงนั้น;

แต่เมื่อใด กรรมดีของเขาเผล็ดผล เมื่อนั้น เขาย่อมเห็นกรรมดีว่า ดีจริง ๆ ดังนี้แล้ว

ยทา ปนสฺส / ภทฺรำ ปจฺจติ, / ตทา ภทฺรเมว ปสฺสตี”ติ วตฺวา

แต่ว่า อ.กรรมอันเจริญ (ของบุคคลผู้เจริญ) นั้น ย่อมเผล็ดผล ในกาลใด, (อ.บุคคลผู้เจริญ นั้น) ย่อมเห็น (ซึ่งกรรมอันเจริญ) ว่าเป็นกรรมอันเจริญนั่นเทียว ในกาลนั้น” ดังนี้

เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม จึงได้ภาษิตพระคาถาเหล่านี้ว่า

อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา / ธมฺมำ เทเสนฺโต / อิมา คาถา อภาสิ

เมื่อทรง- สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ -แสดง ซึ่งธรรม ได้ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ ว่า

แม้คนผู้ทำบาป ย่อมเห็นบาปว่าดี ตลอดกาลที่บาปยังไม่เผล็ดผล แต่เมื่อใด บาปเผล็ดผล เมื่อนั้น เขาย่อมเห็นกรรมดีว่าชั่ว

“ปาโปปิ ปสฺสตี ภทฺรํ, ยาว ปาปํ น ปจฺจติ; /
ยทา จ ปจฺจตี ปาปํ, อถ [ปาโป] ปาปานิ ปสฺสติ;

แม้ อ.บุคคลผู้ชั่ว ย่อมเห็น (ซึ่งกรรมอันชั่ว) ว่าเป็นกรรมอันเจริญ-, อ.กรรมอันชั่ว ย่อมไม่เผล็ดผล เพียงใด, -เพียงนั้น, แต่ว่า อ.กรรมอันชั่ว (ของบุคคลผู้ชั่ว นั้น) ย่อมเผล็ดผล- ในกาลใด, อ.บุคคลผู้ชั่วนั้น ย่อมเห็น (ซึ่งกรรมอันชั่ว ท.) ว่าเป็นกรรมอันชั่ว ในกาลนั้น;

ฝ่ายคนทำกรรมดี ย่อมเห็นกรรมดีว่าชั่ว ตลอดกาลที่ กรรมดียังไม่เผล็ดผล แต่เมื่อใด กรรมดีเผล็ดผล เมื่อนั้น เขาย่อมเห็นกรรมดีว่าดี

ภทฺโรปิ ปสฺสตี ปาปํ, ยาว ภทฺรํ น ปจฺจติ; /
ยทา จ ปจฺจตี ภทฺรํ, อถ [ภทฺโร] ภทฺรานิ ปสฺสตี”ติ.

แม้ อ.บุคคลผู้เจริญ ย่อมเห็น (ซึ่งกรรมอันเจริญ) ว่าเป็นกรรมอันชั่ว-, อ.กรรมอันเจริญ ย่อมไม่เผล็ดผล เพียงใด, -เพียงนั้น, แต่ว่า อ.กรรมอันเจริญ (ของบุคคลผู้เจริญ นั้น) ย่อมเผล็ดผล ในกาลใด, อ.บุคคลผู้เจริญ ย่อมเห็น (ซึ่งกรรมอันเจริญ ท.) ว่าเป็นกรรมอันเจริญ ในกาลนั้น” ดังนี้.

แก้อรรถ

บุคคลผู้ประกอบบาปกรรมมีทุจริตทางกายเป็นต้น ชื่อว่า คนผู้บาป ในพระคาถานั้น

ตตฺถ ปาโปติ / กายทุจฺจริตาทินา / ปาปกมฺเมน ยุตฺตปุคฺคโล.

อ.บุคคลผู้ประกอบแล้ว ด้วยกรรมอันชั่ว มีกายทุจริตเป็นต้น ชื่อว่า **ปาโป** (ในพระคาถา) นั้น.

ก็บุคคลแม้นั้น เมื่อยังเสวยสุขอันเกิดขึ้น ด้วยอานุภาพแห่งสุจริตกรรมในปางก่อนอยู่ ย่อมเห็นแม้บาปกรรมว่าดี

โสปิ หิ / ปุริมสุจริตานุภาเวน / นิพฺพตฺตํ สุขํ อนุภวมาโน / ภทฺรปิ ปสฺสติ.

ก็ (อ.บุคคลผู้ชั่ว) แม้นั้น เสวยอยู่ ซึ่งสุข อันบังเกิดแล้ว ด้วยอานุภาพแห่งสุจริตอันมีในกาลก่อน ชื่อว่าย่อมเห็น (ซึ่งกรรมอันชั่ว) แม้ว่าเป็นกรรมอันเจริญ.

บาทพระคาถาว่า **ยาว ปาปํ น ปจฺจติ** เป็นต้น ความว่า

ยาว ปาปํ น ปจฺจตีติ / *ยาว ตสฺส ฯเปฯ ปาปานิเยว ปสฺสติ.*

(อ.อรรถ ว่า) *ยาว ตสฺส ฯเปฯ ปาปานิเยว ปสฺสติ* (ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถา) ว่า **ยาว ปาปํ น ปจฺจติ** ดังนี้เป็นต้น.

บาปกรรมของเขานั้น ยังไม่ให้ผลในปัจจุบันภพหรือในสัมปรายภพเพียงใด. (ผู้ทำบาป ย่อมเห็นบาปว่าดี เพียงนั้น)

ยาว / ตสฺส ตำ ปาปกมฺมำ / ทิฏฺฐธมฺเม วา / สมฺปราเย วา / วิปากำ น เทติ.

อ.กรรมอันชั่ว นั้น (ของบุคคลผู้ชั่ว) นั้น ย่อมไม่ให้ ซึ่งผล (ผลอันสุกวิเศษ) ในธรรมอันสัตว์เห็นแล้ว หรือ หรือว่า ในปรโลกอันสัตว์พึงถึงพร้อม เพียงใด. (อ.บุคคลผู้ชั่ว ย่อมเห็น ซึ่งกรรมอันชั่ว ว่าเป็นกรรมอันเจริญ เพียงนั้น).

แต่เมื่อใดบาปกรรมของเขานั้นให้ผล ในปัจจุบันภพหรือในสัมปรายภพ

ยทา ปนสฺส / ตำ ทิฏฺฐธมฺเม วา / สมฺปราเย วา วิปากำ เทติ,

แต่ว่า (อ.กรรมอันชั่ว) นั้น (ของบุคคลชั่ว) นั้น ย่อมให้ ซึ่งผล ในธรรมอันสัตว์เห็นแล้ว หรือ หรือว่า ในปรโลกอันสัตว์พึงถึงพร้อม ในกาลใด,

เมื่อนั้น ผู้ทำบาปนั้น เมื่อเสวยกรรมกรณ์ต่าง ๆ ในปัจจุบันภพและทุกข์ในอบายในสัมปรายภพอยู่ ย่อมเห็นบาปว่าชั่วถ่ายเดียว

อถ ทิฏฺฐธมฺเม / วิวิธา กมฺมกรณา / สมฺปราเย จ / อปายทุกฺขำ อนุโภนฺโต / โส ปาโป / ปาปานิเยว ปสฺสติ.

อ.บุคคลผู้ชั่ว นั้น ผู้เสวยอยู่ ซึ่งกรรมกรณ์ ท. อันมีอย่างต่าง ๆ ในธรรมอันสัตว์เห็นแล้ว (ด้วย) ซึ่งทุกข์ในอบาย ในปรโลกอันสัตว์พึงถึงพร้อม ด้วย ชื่อว่าย่อมเห็น (ซึ่งกรรมอันชั่ว ท.) ว่าเป็นกรรมอันชั่วนั่นเทียว ในกาลนั้น. *(ดังนี้) แห่งบาท...*

ในพระคาถาที่ ๒ (พึงทราบเนื้อความดังต่อไปนี้)

ทุติยคาถาย.

อ.อธิบาย ในพระคาถาที่ ๒ (อันบัณฑิต พึงทราบ).

บุคคลผู้ประกอบกรรมดีมีสุจริตทางกายเป็นต้น ชื่อว่าคนทำกรรมดี

กายสุจริตาทินา / ภทฺรกมฺเมน ยุตฺโต ภทฺโร.

(อ.บุคคล) ผู้ประกอบแล้ว ด้วยกรรมอันเจริญ มีกายสุจริตเป็นต้น ชื่อว่า **ภทฺโร**.

คนทำกรรมดีแม้นั้น เมื่อเสวยทุกข์อันเกิดขึ้นด้วยอานุภาพแห่งทุจริตในปางก่อน ย่อมเห็นกรรมดีว่าชั่ว

โสปิ / ปุริมทุจฺจริตานุภาเวน / นิพฺพตฺตำ ทุกฺขำ อนุภวมาโน / ปาปำ ปสฺสติ.

(อ.บุคคลผู้เจริญ) แม้นั้น เสวยอยู่ ซึ่งทุกข์ อันบังเกิดแล้ว ด้วยอานุภาพแห่งทุจริตอันมีในกาลก่อน ชื่อว่าย่อมเห็น (ซึ่งกรรมอันเจริญ) ว่าเป็นกรรมอันชั่ว.

บาทพระคาถาว่า **ยาว ภทฺรํ น ปจฺจติ** เป็นต้น ความว่า

ยาว ภทฺรํ น ปจฺจตีติ / *ยาว ตสฺส ฯเปฯ ภทฺรานิเยว ปสฺสตี”*ติ.

(อ.อรรถ) ว่า *ยาว ตสฺส ฯเปฯ ภทฺรานิเยว ปสฺสติ* ดังนี้ (แห่งบาทแห่งพระคาถา) ว่า **ยาว ภทฺรํ น ปจฺจติ** ดังนี้เป็นต้น.

กรรมดีของเขานั้น ยังไม่ให้ผล ในปัจจุบันภพหรือสัมปรายภพเพียงใด (คนทำกรรมดี ย่อมเห็นกรรมดี ชั่วอยู่ เพียงนั้น)

ยาว / **ตสฺส ตำ ภทฺรกมฺมำ** / **ทิฏฺฐธมฺเม วา** / **สมฺปราเย วา** / **วิปากำ น เทติ.**

อ.กรรมอันเจริญ นั้น (ของบุคคลผู้เจริญ) นั้น ย่อมไม่ให้ ซึ่งผล ในธรรมอันสัตว์เห็นแล้ว หรือหรือว่า ในปรโลกอันสัตว์พึงถึงพร้อม เพียงใด. (อ.บุคคลผู้เจริญ ย่อมเห็น ซึ่งกรรมอันเจริญ ว่าเป็นกรรมอันชั่ว เพียงนั้น).

แต่เมื่อใดกรรมดีนั้นให้ผล

ยทา ปน / **ตำ วิปากำ เทติ;**

แต่ว่า (อ.กรรมอันเจริญ) นั้น ย่อมให้ ซึ่งผล ในกาลใด,

เมื่อนั้น คนทำกรรมดีนั้น เมื่อเสวยสุขที่อิงอามิสมีลาภและสักการะเป็นต้นในปัจจุบันภพและสุขที่อิงสมบัติอันเป็นทิพย์ในสัมปรายภพอยู่ ย่อมเห็นกรรมดี ว่าดีจริง ๆ ดังนี้

อถ ทิฏฺฐธมฺเม / **ลาภสกฺการาทิสุขำ** / **สมฺปราเย จ** / **ทิพฺพสมฺปตฺติสุขำ อนุภวมาโน** / **โส ภทฺโร** / **ภทฺรานิเยว ปสฺสติ** *อิติ.*

อ.บุคคลผู้เจริญ นั้น ผู้เสวยอยู่ ซึ่งสุขอันบังเกิดแล้วจากอามิสมีลาภและสักการะเป็นต้น ในธรรมอันสัตว์เห็นแล้ว (ด้วย) ซึ่งสุขอันบังเกิดแล้วจากสมบัติอันเป็นทิพย์ ในปรโลกอันสัตว์พึงถึงพร้อม ด้วยชื่อว่าย่อมเห็น (ซึ่งกรรมอันเจริญ ท.) ว่าเป็นกรรมอันเจริญนั่นเทียว ในกาลนั้น *(ดังนี้ แห่งบาท...)*

ในกาลจบเทศนา เทวดานั้นดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล

เทสนาวสาเน / **สา เทวตา** / **โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐหิ.**

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา อ.เทวดา นั้น ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว ในโสดาปัตติผล.

พระธรรมเทศนา ได้มีประโยชน์แม้แก่บริษัทผู้มาประชุมกัน ดังนี้แล

สมฺปตฺตปริสายปิ / **สาตฺถิกา ธมฺมเทสนา อโหสีติ.**

อ.พระธรรมเทศนา เป็นเทศนาเป็นไปกับด้วยวาจามีประโยชน์ ได้มีแล้ว แม้แก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว ดังนี้แล.

เรื่องอนาถบิณฑิกเศรษฐี จบ

อนาถปิณฺฑิกวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ (จบแล้ว).

๕. เรื่องภิกษุไม่ถนอมบริขาร

๕. อสญฺญตปริกฺขารภิกฺขุวตฺถุ.

๕. อ.เรื่องแห่งภิกษุผู้มีบริขารอันไม่สำรวมแล้ว (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภภิกษุรูปหนึ่ง ผู้ไม่ถนอมบริขาร ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **มาวมญฺเญถ ปาปสฺส** เป็นต้น

มาวมญฺเญถ ปาปสฺสาติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต / เอกํ อสญฺญต-ปริกฺขารํ / ภิกฺขุ๋ อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งภิกษุ ผู้มีบริขารอันไม่สำรวมแล้ว รูปหนึ่ง ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **มาวมญฺเญถ ปาปสฺส** ดังนี้เป็นต้น.

ของสงฆ์ใช้แล้วควรรีบเก็บ

ได้ยินว่า ภิกษุนั้นใช้สอยบริขารอันต่างด้วยเตียงและตั่งเป็นต้นอย่างใดอย่างหนึ่ง ในภายนอกแล้ว ทิ้งไว้ในที่นั้นเอง

โส กิร / ยงฺกิญฺจิ มญฺจปีฐาทิเภทํ ปริกฺขารํ / พหิ ปริภุญฺชิตฺวา / ตตฺเถว ฉฑฺเฑติ.

ได้ยินว่า (อ.ภิกษุ) นั้น ใช้สอยแล้ว ซึ่งบริขาร อันต่างด้วยบริขารมีเตียงและตั่งเป็นต้น อย่างใดอย่างหนึ่ง ในภายนอก ย่อมทิ้ง (ในที่) นั้นนั่นเทียว.

บริขารย่อมเสียหายไป เพราะฝนบ้าง แดดบ้าง พวกสัตว์มีปลวกเป็นต้นบ้าง

ปริกฺขาโร / วสฺเสนปิ / อาตเปนปิ / อุปจิกาทีหิปิ วินสฺสติ.

อ.บริขาร ย่อมเสียหาย เพราะฝนบ้าง เพราะแดดบ้าง (เพราะอันตราย ท.) มีปลวกเป็นต้นบ้าง.

ภิกษุนั้น เมื่อพวกภิกษุกล่าวเตือนว่า ผู้มีอายุ ธรรมดาบริขาร ภิกษุควรเก็บงำมิใช่หรือ ?

โส, / ภิกฺขูหิ / “นนุ อาวุโส / ปริกฺขาโร นาม / ปฏิสาเมตพฺโพ”ติ วุตฺเต,

(อ.ภิกษุ) นั้น (ครั้นเมื่อคำ) ว่า “ดูก่อนท่านผู้มีอายุ ชื่อ อ.บริขาร (อันภิกษุ) พึงเก็บงำ มิใช่หรือ” ดังนี้ (อันภิกษุ ท.) กล่าวแล้ว,

กลับกล่าวว่า กรรมที่ผมทำนั่นนิดหน่อย ผู้มีอายุ บริขารนั่นไม่มีจิต ความวิจิตรก็ไม่มี ดังนี้แล้ว (ยังขืน) ทำอยู่อย่างนั้นนั่นแลอีก

“อปฺปกํ มยา กตํ / อาวุโส เอตํ, / น เอตสฺส / จิตฺตํ อตฺถิ, / นตฺถิ จิตฺตนฺ”ติ วตฺวา / ปุนเทว กโรติ.

กล่าวแล้ว ว่า “ดูก่อนท่านผู้มีอายุ ท. (อ.กรรม) นั่น อัน- อันผม -กระทำแล้ว เป็นกรรมนิดหน่อย (ย่อมเป็น), อ.จิต (ของบริขาร) นั่น มีอยู่ หามิได้, อ.จิต (ของบริขาร นั้น) ย่อมไม่มี” ดังนี้ ย่อมกระทำเหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว อีก.

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลกิริยา (การ) ของเธอแด่พระศาสดา

ภิกฺขู / ตสฺส กิริยํ / สตฺถุ อาโรเจสุ.

อ.ภิกษุ ท. กราบทูลแล้ว ซึ่งการกระทำ (ของภิกษุ) นั้น แด่พระศาสดา.

พระศาสดารับสั่งให้เรียกภิกษุนั้นมาแล้วตรัสถามว่า ภิกษุข่าวว่า เธอทำอย่างนั้นจริงหรือ ?

สตฺถา / ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา / “สจฺจํ กิร / ตฺวํ ภิกฺขุ / เอวํ กโรสี”ติ ปุจฺฉิ.

อ.พระศาสดา (ทรงยังภิกษุ) ให้เรียกมาแล้ว (ซึ่งภิกษุ) นั้น ตรัสถามแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ได้ยินว่า อ.เธอ ย่อมกระทำ อย่างนั้น จริงหรือ” ดังนี้.

เธอแม้ถูกพระศาสดาตรัสถามแล้ว ก็กราบทูลอย่างดูหมิ่นอย่างนั้นนั่นแหละว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนั้นจะเป็นอะไร ข้าพระองค์ทำกรรมเล็กน้อย บริขารนั้น ไม่มีจิต ความวิจิตรก็ไม่มี

โส / สตฺถารา ปุจฺฉิโตปิ / “กิเมตํ ภควา, / อปฺปกํ มยา กตํ, / นาสฺส จิตฺตํ อตฺถิ, / นตฺถิ จิตฺตนฺ”ติ / ตเถว อวมญฺญนฺโต อาห.

(อ.ภิกษุ) นั้น แม้ผู้- อันพระศาสดา -ตรัสถามแล้ว ดูหมิ่นอยู่ เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว กราบทูลแล้ว ว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค (อ.กรรม) นั่น อะไร, (อ.กรรม) อันนิดหน่อย อันข้าพระองค์ กระทำแล้ว, อ.จิต (ของบริขาร) นั้น มีอยู่ หามิได้, อ.ความวิจิตร (ของบริขาร นั้น) ย่อมไม่มี” ดังนี้.

อย่าดูหมิ่นกรรมชั่วว่านิดหน่อย

ทีนั้น พระศาสดาตรัสกะเธอว่า อันภิกษุทั้งหลายทำอย่างนั้นย่อมไม่ควร

อถ นํ สตฺถา “ภิกฺขูหิ ฯเปฯ กโรติเยวา”ติ วตฺวา

อถ นํ สตฺถา / “ภิกฺขูหิ / เอวํ กาตุ น วฏฺฏติ,

ครั้งนั้น อ.พระศาสดา ตรัสแล้ว (กะภิกษุ) นั้น ว่า “อ.อัน- อันภิกษุ ท. -กระทำ อย่างนี้ ย่อมไม่ควร,

ขึ้นชื่อว่าบาปกรรม ใคร ๆ ไม่ควรดูหมิ่นว่า นิดหน่อย

ปาปกมฺมํ นาม / ‘อปฺปกนฺ’ติ / น อวมญฺญิตพฺพํ;

ชื่อ อ.กรรมอันชั่ว (อันบุคคล) ไม่พึงดูหมิ่น ว่า ‘มีประมาณน้อย’ ดังนี้;

เหมือนอย่างว่า ภาชนะที่เขาเปิดปากตั้งไว้กลางแจ้ง เมื่อฝนตกอยู่ ไม่เต็มได้ด้วยน้ำหยาดเดียวโดยแท้

อชฺโฌกาเส ฐปิตํ หิ / วิวฏมุขภาชนํ / เทเว วสฺสนฺเต / กิญฺจาปิ เอกพินฺทุนา น ปูรติ,

เหมือนอย่างว่า อ.ภาชนะมีปากอันบุคคลเปิดแล้ว อัน- (อันบุคคล) -วางไว้แล้ว ในที่แจ้ง ครั้นเมื่อฝน ตกอยู่ ย่อมไม่เต็ม ด้วยหยาดน้ำหยาดหนึ่ง แม้ก็จริง,

ถึงกระนั้น เมื่อฝนตกอยู่บ่อย ๆ ภาชนะนั้นย่อมเต็มได้แน่ ๆ ฉันใด

ปุนปฺปุนํ วสฺสนฺเต ปน / ปูรเตว;

ถึงอย่างนั้น (ครั้นเมื่อฝน) ตกอยู่ บ่อย ๆ (อ.ภาชนะ นั้น) ย่อมเต็มนั่นเทียว (ฉันใด);

บุคคลผู้ทำบาปกรรมอยู่ ย่อมทำกองบาปให้ใหญ่โตขึ้นโดยลำดับได้อย่างแน่ ๆ ฉันนั้นเหมือนกัน ดังนี้แล้ว

เอวเมว / ปาปกมฺมํ กโรนฺโต ปุคฺคโล / อนุปุพฺเพน / มหนฺตํ ปาปราสึ กโรติเยวา”ติ วตฺวา อ.บุคคล ผู้กระทำอยู่ ซึ่งกรรมอันชั่ว ชื่อว่าย่อมกระทำนั่นเทียว ซึ่งกองแห่งบาป กองใหญ่โดยลำดับ ฉันนั้นนั่นเทียว.” ดังนี้

เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา / ธมฺมํ เทเสนฺโต / อิมํ คาถมาห

เมื่อทรง- สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ -แสดง ซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

บุคคลที่ไม่ควรดูหมิ่นบาปว่า บาปมีประมาณน้อย
จักไม่มาถึง แม้หม้อน้ำยังเต็มด้วยหยาดน้ำที่ตกลง
(ทีละหยาด) ได้ฉันใด, ชนพาลเมื่อสั่งสมบาป
แม้ทีละน้อย ๆ ย่อมเต็มด้วยบาปได้ ฉันนั้น

“มาวมญฺเญถ ปาปสฺส ‘น มตฺตํ อาคมิสฺสติ.’ /
อุทพินฺทุนิปเตน อุทกุมฺโภปิ ปูรติ; /
ปูรติ พาโล ปาปสฺส โถกํ โถกมฺปิ อาจินนฺ”ติ.

“อ.บุคคล อย่าพึงดูหมิ่น ซึ่งบาป (ว่า) ‘(อ.บาป) อันมีประมาณน้อย จักไม่มาถึง’ (ดังนี้), แม้ อ.หม้อแห่งน้ำ ย่อมเต็ม ด้วยการตกลงแห่งหยาดแห่งน้ำ (ฉันใด); อ.บุคคลผู้เป็นพาล สั่งสมอยู่ (ซึ่งบาป) หน่อยหนึ่ง แม้หน่อยหนึ่ง ย่อมเต็ม ด้วยบาป (ฉันนั้น)” ดังนี้.

แก้อรรถ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **มาวมญฺเญถ** ความว่า บุคคลไม่ควรดูหมิ่น

ตตฺถ มาวมญฺเญถาติ / น อวชาเนยฺย.

(อ.อรรถ ว่า) ไม่พึงดูหมิ่น (ดังนี้ แห่ง- ในบท ท.) เหล่านั้นหนา (-บท) ว่า **มาวมญฺเญถ** ดังนี้.

บทว่า **ปาปสฺส** แปลว่า ซึ่งบาป.

ปาปสฺสาติ ปาปสฺส.

(อ.อรรถ ว่า) ซึ่งบาป (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **ปาปสฺส** ดังนี้.

บาทพระคาถาว่า **น มตฺตํ อาคมิสฺสติ** ความว่า บุคคลไม่ควรดูหมิ่นบาปอย่างนี้ว่า เราทำบาปมีประมาณน้อย เมื่อไรบาปนั่นจักเผล็ดผล

น มตฺตํ อาคมิสฺสตีติ / “อปฺปมตฺตกํ / เม ปาปํ กตํ, / กทา / เอตํ วิปจฺจิสฺสตี”ติ เอวํ ปาปสฺส / นาวชาเนยฺยาติ อตฺโถ.

อ.อรรถ ว่า (อ.บุคคล) ไม่พึงดูหมิ่น ซึ่งบาป อย่างนี้ ว่า “อ.บาป อันมีประมาณน้อย อันเรา กระทำแล้ว, (อ.บาป) นั่น จักเผล็ดผล ในกาลไร” ดังนี้ ดังนี้ (แห่งบาทแห่งพระคาถา) ว่า **น มตฺตํ อาคมิสฺสติ** ดังนี้.

บทว่า **อุทกุมฺโภปิ** ความว่า

อุทกุมฺโภปีติ / *เทเว วสฺสนฺเต ฯเปฯ ปูรติเยวา”*ติ อตฺโถ.

อ.อรรถ ว่า *เทเว วสฺสนฺเต ฯเปฯ ปูรติเยว.* ดังนี้ (แห่งบท) ว่า **อุทกุมฺโภปิ** ดังนี้เป็นต้น.

ภาชนะดินชนิดใดชนิดหนึ่งที่เขาเปิดปากทิ้งไว้ ในเมื่อฝนตกอยู่ ย่อมเต็มด้วยหยาดน้ำที่ตกลงแม้ทีละหยาด ๆ โดยลำดับได้ ฉันใด

เทเว วสฺสนฺเต, / มุขํ วิวริตฺวา ฐปิตํ / ยงฺกิญฺจิ กุลาลภาชนํ / ยถา / เอเกกสฺสาปิ อุทก-พินฺทุโน นิปาเตน / อนุปุพฺเพน ปูรติ;

อ.ภาชนะอันเป็นวิการแห่งดิน อย่างใดอย่างหนึ่ง อัน- (อันบุคคล) เปิดแล้ว ซึ่งปาก -วางไว้แล้ว ครั้นเมื่อฝน ตกอยู่ ย่อมเต็ม ด้วยการตกลง แห่งหยาดแห่งน้ำ แม้หยาดหนึ่ง ๆ โดยลำดับ ฉันใด;

บุคคลเขลา เมื่อสั่งสม คือเมื่อพอกพูน บาปแม้ทีละน้อย ๆ ย่อมเต็มด้วยบาปได้ ฉันนั้นเหมือนกัน

เอวํ พาลปุคฺคโล / โถกํ โถกมฺปิ / ปาปํ อาจินนฺโต / วฑฺเฒนฺโต / ปาปสฺส ปูรติเยว. *อิติ อตฺโถ.*

อ.บุคคลผู้เป็นพาล สั่งสมอยู่ คือว่า พอกพูนอยู่ ซึ่งบาป หน่อยหนึ่ง แม้หน่อยหนึ่ง ชื่อว่าย่อมเต็มนั่นเทียว ด้วยบาป ฉันนั้น. *ดังนี้ (แห่ง...) ...*

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลายมีโสดาปัตติผลเป็นต้นแล้ว

เทสนาวสาเน / พหู / โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสุ.

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา (อ.ชน ท.) ผู้มาก บรรลุแล้ว (ซึ่งอริยผล ท.) มีโสดาปัตติผลเป็นต้น.

แม้พระศาสดา ก็ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้ว่า ภิกษุลาดที่นอน (ของสงฆ์) ไว้ในที่แจ้งแล้ว ไม่เก็บไว้ตามเดิมต้องอาบัติชื่อนี้ ดังนี้แล

สตฺถาปิ / “อชฺโฌกาเส / เสยฺยํ สนฺถริตฺวา / ปฏิปากติกํ อกโรนฺโต / อิทนฺนาม อาปชฺชตี”ติ / สิกฺขาปทํ ปญฺญาเปสีติ.

แม้ อ.พระศาสดา ทรงบัญญัติแล้ว ซึ่งสิกขาบท ว่า “อ.ภิกษุ ลาดแล้ว ซึ่งที่เป็นที่นอน ในที่แจ้ง ไม่กระทำอยู่ ให้เป็นของตั้งอยู่โดยปกติ ย่อมต้อง (อาปตฺติชาตํ ซึ่งอาบัติ) ชื่อ นี้” ดังนี้ ดังนี้แล.

เรื่องภิกษุไม่ถนอมบริขาร จบ

อสญฺญตปริกฺขารภิกฺขุวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งภิกษุผู้มีบริขารอันไม่สำรวมแล้ว (จบแล้ว).

๖. เรื่องเศรษฐีชื่อพิฬาลปทกะ

๖. พิฬาลปทกเสฏฐิวตฺถุ.

๖. อ.เรื่องแห่งเศรษฐีชื่อว่าพิฬาลปทกะ (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภเศรษฐีชื่อพิฬาลปทกะ (เศรษฐีตีนแมว) ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **มาวมญฺเญถ ปุญฺญสฺส** เป็นต้น

มาวมญฺเญถ ปุญฺญสฺสาติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต / พิฬาลปทกเสฏฺฐึ อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งเศรษฐีชื่อว่าพิฬาลปทกะ ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **มาวมญฺเญถ ปุญฺญสฺส** ดังนี้เป็นต้น.

ให้ทานเองและชวนคนอื่น ได้สมบัติ ๒ อย่าง

ความพิสดารว่า สมัยหนึ่ง ชาวเมืองสาวัตถีพากันถวายทานแด่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน โดยเนื่องเป็นพวกเดียวกัน

เอกสฺมึ หิ สมเย / สาวตฺถีวาสิโน / วคฺคพนฺเธน / พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส / ทานํ เทนฺติ.

ดังจะกล่าวโดยพิสดาร ในสมัย หนึ่ง (อ.ชน ท.) ผู้อยู่ในพระนครชื่อว่าสาวัตถีโดยปกติ ย่อมถวายซึ่งทาน แก่หมู่แห่งภิกษุ ผู้มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยการผูกกันเป็นพวก.

อยู่มาวันหนึ่ง พระศาสดา เมื่อจะทรงทำอนุโมทนา ตรัสอย่างนี้ว่า

อเถกทิวสํ / สตฺถา / อนุโมทนํ กโรนฺโต / เอวมาห

ครั้งนั้น ในวันหนึ่ง อ.พระศาสดา เมื่อทรงกระทำ ซึ่งการอนุโมทนา ตรัสแล้ว อย่างนี้ ว่า

อุบาสกอุบาสิกาทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ให้ทานด้วยตน (แต่) ไม่ชักชวนผู้อื่น

“อุปาสกา ฯเปฯ ปริวารสมฺปทญฺจา”ติ.

“อุปาสกา / อิเธกจฺโจ / อตฺตนา ทานํ เทติ, / ปรํ น สมาทเปติ,

“ดูก่อนอุบาสกและอุบาสิกา ท. (อ.บุคคล) บางคน (ในโลก) นี้ ย่อมถวาย ซึ่งทาน ด้วยตน, ย่อมไม่ชักชวน (ซึ่งบุคคล) อื่น,

เขาย่อมได้โภคสมบัติ (แต่) ไม่ได้บริวารสมบัติ ในที่แห่งตนเกิดแล้ว ๆ

โส / นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตฏฺฐาเน / โภคสมฺปทำ ลภติ, / โน ปริวารสมฺปทำ;

(อ.บุคคล) นั้น ย่อมได้ ซึ่งความถึง พร้อมแห่งโภคะ, ย่อมไม่ได้ ซึ่งความถึงพร้อมแห่งบริวาร ในที่เป็นที่ทั้งบังเกิดแล้วทั้งบังเกิดแล้ว[๑],

บางคน ไม่ให้ทานด้วยตน ชักชวนแต่คนอื่น

เอกจฺโจ / อตฺตนา ทานํ น เทติ, / ปรํ สมาทเปติ,

(อ.บุคคล) บางคน ย่อมไม่ถวาย ซึ่งทาน ด้วยตน, ย่อมชักชวน (ซึ่งบุคคล) อื่น,

เขาย่อมได้บริวารสมบัติ (แต่) ไม่ได้โภคสมบัติในที่แห่งตนเกิดแล้ว ๆ

โส / นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตฏฺฐาเน / ปริวารสมฺปทำ ลภติ, / โน โภคสมฺปทำ;

(อ.บุคคล) นั้น ย่อมได้ ซึ่งความถึงพร้อมแห่งบริวาร, ย่อมไม่ได้ ซึ่งความถึงพร้อมแห่งโภคะ ในที่เป็นที่ทั้งบังเกิดแล้วทั้งบังเกิดแล้ว;

บางคนไม่ให้ทานด้วยตนด้วย ไม่ชักชวนคนอื่นด้วย

เอกจฺโจ / อตฺตนา จ / ทานํ น เทติ / ปรญฺจ น สมาทเปติ,

(อ.บุคคล) บางคน ย่อมไม่ถวาย ซึ่งทาน ด้วยตน ด้วย ย่อมไม่ชักชวน (ซึ่งบุคคล) อื่น ด้วย,

เขาย่อมไม่ได้โภคสมบัติ ไม่ได้บริวารสมบัติ ในที่แห่งตนเกิดแล้ว ๆ เป็นคนเที่ยวกินเดน

โส / นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตฏฺฐาเน / โน โภคสมฺปทำ ลภติ, / โน ปริวารสมฺปทำ, / วิฆาสาโท หุตฺวา วิจรติ;

(อ.บุคคล) นั้น ย่อมไม่ได้ ซึ่งความถึงพร้อมแห่งโภคะ, ย่อมไม่ได้ ซึ่งความถึงพร้อมแห่งบริวาร ในที่เป็นที่ทั้งบังเกิดแล้วทั้งบังเกิดแล้ว, (อ.บุคคล) นั้น เป็นผู้กินซึ่งอาหารอันเป็นเดน[๒] เป็น ย่อมเที่ยวไป;

บางคนให้ทานด้วยตนด้วย ชักชวนคนอื่นด้วย

เอกจฺโจ / อตฺตนา จ / ทานำ เทติ / ปรญฺจ สมาทเปติ,

(อ.บุคคล) บางคน ย่อมถวาย ซึ่งทาน ด้วยตน ด้วย ย่อมชักชวน (ซึ่งบุคคล) อื่น ด้วย,

เขาย่อมได้ทั้งโภคสมบัติและบริวารสมบัติ ในที่แห่งตนเกิดแล้ว ๆ

โส / นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตฏฺฐาเน / โภคสมฺปทญฺจ ลภติ / ปริวารสมฺปทญฺจา”ติ.

---

[๑] **นิพฺพตฺต** (นิ + วตฺ วตฺตเน [เป็นไป] + ต) บังเกิดแล้ว, เป็นที่บังเกิดแล้ว. บทที่ลง **ต** ปัจจัย มี **๔ สาธนะ** คือ **(๑) กัตตุสาธนะ** เช่น อคจฺฉีติ **คโต**. ผู้ไปแล้ว. (คมุ คติมฺหิ [ไป] + ต), **(๒) กัมมสาธนะ** เช่น กรียิตฺถาติ **กโต**. อันเขากระทำแล้ว (กร กรเณ [กระทำ] + ต), **(๓) ภาวสาธนะ** เช่น คายนำ **คีตำ**. การร้องเพลง (เค สทฺเท [ทำเสียง] + ต), **(๔) อธิกรณสาธนะ** เช่น อฏฺฐสุ เอตฺถาติ **ฐิตำ**. ที่เป็นที่ยืน. (ฐา คตินิวตฺติมฺหิ [ยืน, ตั้งอยู่] + ต) สำหรับบทที่ลง **ต** ปัจจัย เฉพาะรูปสำเร็จที่เป็น **อธิกรณสาธนะ** มีข้อสังเกตคือจะมีศัพท์ว่า **ฐาน, กาล, สมย, ทิวส** และ **มคฺค** ศัพท์เป็นต้น ปรากฏอยู่ท้ายศัพท์ และเข้าสมาสเป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส เช่น (อตฺตโน) **นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตฏฺฐาเน** แปลว่า ในที่เป็นที่ทั้งบังเกิดแล้วทั้งบังเกิดแล้ว (แห่งตน) ส่วนที่นิยมแปลกันทั่วไปในปัจจุบัน มักจะวิเคราะห์เป็นกัตตุสาธนะหรือกัมมสาธนะ และเมื่อเข้าสมาสจะเป็นฉัฏฐีตัปปุริสสมาส เช่น (อตฺตโน) **นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตฏฺฐาเน** แปลว่า ในที่- (แห่งตน) -ทั้งบังเกิดแล้วทั้งบังเกิดแล้ว

[๒] **วิฆาสาท** (วิฆาสสทฺทูปปท + อท ภกฺขเน [กิน] + อ) คนกินเดน, คนกินอาหารเหลือ. ภุตฺตเสสเก วิฆาโส. **วิฆาส** ศัพท์ ใช้ในอรรถว่า อาหารอันเป็นเดน. วิรูเปน ฆาสตีติ **วิฆาโส**. อาหารเดนที่ให้คนกินด้วยอาการรังเกียจ ชื่อว่า วิฆาสะ (วิ + ฆส อทเน + ณ) อาหารเดน, เศษอาหาร, วิรูโป กุจฺฉิโต วา ฆาโส **วิฆาโส**. หรือ อาหารที่น่ารังเกียจ ชื่อว่า วิฆาสะ (วิ + ฆาส). วิฆาสำ อทตีติ **วิฆาสาโท**. ผู้กินอาหารเดน ชื่อว่า วิฆาสาทะ.

(อ.บุคคล) นั้น ย่อมได้ ซึ่งความถึงพร้อมแห่งโภคะ ด้วย ซึ่งความถึงพร้อมแห่งบริวาร ด้วย ในที่เป็นที่ทั้งบังเกิดแล้วทั้งบังเกิดแล้ว” ดังนี้.

บัณฑิตเรี่ยไรของทำบุญ

ครั้งนั้น บัณฑิตบุรุษผู้หนึ่งฟังธรรมเทศนานั้นแล้ว

อเถโก ปณฺฑิตปุริโส / ตำ ธมฺมเทสนำ สุตฺวา

ครั้งนั้น อ.บุรุษผู้เป็นบัณฑิต (อ.บุรุษผู้ฉลาด) คนหนึ่ง ฟังแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นั้น

คิดว่า แม้ ! เหตุนี้น่าอัศจรรย์ บัดนี้ เราจักทำกรรมที่เป็นไปเพื่อสมบัติทั้ง ๒

“อโห / อจฺฉริยมิทำ การณำ, / อหนฺทานิ / อุภยสมฺปตฺติสำวตฺตนิกำ / กมฺมำ กริสฺสามี”ติ จินฺเตตฺวา

คิดแล้ว ว่า “โอ อ.เหตุ นี้ เป็นเหตุอัศจรรย์ (ย่อมเป็น), ในกาลนี้ อ.เรา จักกระทำ ซึ่งกรรม อันมีความเป็นไปพร้อมเพื่อสมบัติทั้ง ๒” ดังนี้

จึงกราบทูลพระศาสดาในเวลาเสด็จลุกไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พรุ่งนี้ ขอพระองค์จงทรงรับภิกษาของพวกข้าพระองค์

สตฺถารำ อุฏฺฐาย / คมนกาเล อาห / “ภนฺเต / เสฺว อมฺหากำ / ภิกฺขำ คณฺหถา”ติ.

กราบทูลแล้ว ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อ.พระองค์) ขอจงทรงรับ ซึ่งภิกษา ของข้าพระองค์ ท. ในวันพรุ่งนี้” ดังนี้ กะพระศาสดา ในกาลเป็นที่- เสด็จลุกขึ้นแล้ว -จึงเสด็จไป.

พระศาสดาตรัสถามว่า ก็ท่านมีความต้องการด้วยภิกษุสักเท่าไร ?

“กิตฺตเกหิ ปน / เต ภิกฺขูหิ อตฺโถ”ติ.

(อ.พระศาสดา ตรัสถามแล้ว) ว่า “ก็ อ.ความต้องการ ด้วยภิกษุ ท. ผู้มีประมาณเท่าไร (มีอยู่) แก่ท่าน” ดังนี้.

บัณฑิตบุรุษกราบทูลว่า ภิกษุทั้งหมด พระเจ้าข้า

“สพฺเพหิ ภิกฺขูหิ ภนฺเต”ติ.

(อ.บุรุษผู้เป็นบัณฑิต นั้น กราบทูลแล้ว) ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.ความต้องการ ด้วยภิกษุ ท. ทั้งปวง (มีอยู่ แก่ข้าพระองค์)” ดังนี้.

พระศาสดาทรงรับคำแล้ว

สตฺถา อธิวาเสสิ.

อ.พระศาสดา (ทรงยังคำเป็นเครื่องนิมนต์) ให้อยู่เบื้องบนพระทัยแล้ว[๑].

---

[๑] **อธิวาเสสิ** (อธิ = อุปริ + วส นิวาเส [อยู่] ภู. + เณ การิตปัจจัย + อี, เหตุกัตตุวาจก) ในที่นี้ (นิมนฺตนวจนำ) **อธิวาเสสิ** แปลโดยพยัญชนะว่า ยังคำเป็นเครื่องนิมนต์ **ให้อยู่ในเบื้องบน[แห่งตน-จิต]แล้ว, ให้อยู่เบื้องบนจิตแล้ว** โดยอรรถว่า **รับคำแล้ว, รับนิมนต์แล้ว, ยินดีแล้ว**. **อธิวาเสสีติ** เตน ทิฏฺฐสจฺเจน “อธิวาเสตุ เม, ภนฺเต ภควา”ติอาทินา นิมนฺติโต กายงฺควาจงฺคำ อโจเปนฺโต จิตฺเตเนว **อธิวาเสสิ สาทิยิ**. (อุทานอฏฺฐกถา), นอกจากนี้ ตัวอย่างเช่น กามวิตกกำ **อธิวาเสติ**. ยังกามวิตก **ย่อมให้อยู่ในเบื้องบน[แห่งตน]** = ยอมรับ-ยินดีกามวิตก, ... อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อุปฺปนฺนำ กามวิตกฺกำ **อธิวาเสติ** นปฺปชหติ น วิโนเทติ น พฺยนฺตีกโรติ น อนภาวำ คเมติ. (มูลปณฺณาสปาฬิ). อีกตัวอย่างหนึ่ง อยำ ขนฺติ สีตาทิธมฺเม **อธิวาเสติ**. อ.ขันตินี้ ยังธรรมมีความหนาวเป็นต้น ท. **ย่อมให้อยู่ในเบื้องบน[แห่งตน]** = อดทน-อดกลั้นธรรมมีความหนาวเป็นต้นได้. เอตฺถ จ ยสฺมา อยำ ขนฺติ สีตาทิธมฺเม **อธิวาเสติ, อตฺตโน อุปริ อาโรเปตฺวา วาเสติเยว**. (มูลปณฺณาสอฏฺฐกถา). ในปัจจุบันโดยทั่วไปนิยมแปล (นิมนฺตนำ) **อธิวาเสสิ** ว่า ยังคำนิมนต์ **ให้อยู่ทับแล้ว**

แม้เขาก็เข้าไปยังบ้าน เที่ยวป่าวร้องว่า ข้าแต่แม่และพ่อทั้งหลาย ข้าพเจ้านิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน เพื่อฉันภัตตาหารในวันพรุ่งนี้

โสปิ คามํ ปวิสิตฺวา “อมฺมตาตา ฯเปฯ ทสฺสามา”ติ อุคฺโฆเสนฺโต วิจริ.

โสปิ / คามํ ปวิสิตฺวา / “อมฺมตาตา / มยา สฺวาตนาย / พุทฺธปฺปมุโข / ภิกฺขุสงฺโฆ นิมนฺติโต,

(อ.บุรุษผู้เป็นบัณฑิต) แม้นั้น เข้าไปแล้ว สู่หมู่บ้าน เที่ยว- ป่าวร้องอยู่ -แล้ว ว่า “ข้าแต่แม่และพ่อ ท. อ.หมู่แห่งภิกษุ ผู้มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข อันข้าพเจ้า นิมนต์แล้ว เพื่อบุญและปีติปราโมทย์อันจักมีในวันพรุ่งนี้[๑],

ผู้ใดอาจถวายแก่ภิกษุทั้งหลายมีประมาณเท่าใด

โย / ยตฺตกานํ ภิกฺขูนํ สกฺโกติ,

(อ.บุคคล) ใด ย่อมอาจ (เพื่ออันถวาย) แก่ภิกษุ ท. ผู้มีประมาณเท่าใด,

ผู้นั้นจงให้วัตถุต่าง ๆ มีข้าวสารเป็นต้น เพื่อประโยชน์แก่อาหารมียาคูเป็นต้น เพื่อภิกษุทั้งหลายมีประมาณเท่านั้น

โส / ตตฺตกานํ ยาคุอาทีนํ อตฺถาย / ตณฺฑุลาทีนิ เทตุ;

(อ.บุคคล) นั้น จงให้ (ซึ่งวัตถุ ท.) มีข้าวสารเป็นต้น เพื่อประโยชน์ (แก่วัตถุ ท.) มีข้าวต้มเป็นต้น (เพื่อภิกษุ ท.) ผู้มีประมาณเท่านั้น;

พวกเราจักให้หุงต้มในที่แห่งเดียวกันแล้วถวายทาน

เอกสฺมึ ฐาเน ปจาเปตฺวา / ทานํ ทสฺสามา”ติ / อุคฺโฆเสนฺโต วิจริ.

(อ.เรา ท. ยังกันและกัน) ให้หุงต้มแล้ว ในที่ แห่งหนึ่ง จักถวาย ซึ่งทาน” *ดังนี้.*

เหตุที่เศรษฐีมีชื่อว่าพิฬาลปทกะ

ทีนั้น เศรษฐีคนหนึ่งเห็นบุรุษนั้นมาถึงประตูร้านค้าตลาดของตน

อถ นํ / เอโก เสฏฺฐี / อตฺตโน อาปณทฺวารํ / สมฺปตฺตํ ทิสฺวา

ครั้งนั้น อ.เศรษฐี คนหนึ่ง เห็นแล้ว (ซึ่งบุรุษผู้เป็นบัณฑิต) นั้น ผู้ถึงพร้อมแล้ว ซึ่งประตูแห่งร้านตลาด ของตน

---

[๑] **สฺวาตนาย** เพื่อบุญและปีติปราโมทย์อันจักมีในวันพรุ่งนี้, เพื่อการฉันภัตตาหารอันจักมีในวันพรุ่งนี้, เพื่อการฉันในวันพรุ่งนี้. สำเร็จรูปมาจาก เสฺว + ตน ปัจจัย ในภวตัทธิต (แปลง เอ เป็น อา มีรูปเป็น สฺวาตน, ลง ส จตุตถีวิภัตติ, แปลง ส เป็น อาย) วิเคราะห์ว่า เสฺว ภวํ **สฺวาตนํ**. บุญและปีติปราโมทย์อันจักมีในวันพรุ่งนี้ ชื่อว่า สวาตนะ. ตตฺถ **สฺวาตนายา**ติ ยํ เม ตุมฺเหสุ สกฺการํ กโรโต เสฺว ภวิสฺสติ ปุญฺญญฺเจว ปีติปาโมชฺชญฺจ, ตทตฺถาย. (ปาราชิกกณฺฑอฏฺฐกถา) ในพากย์นั้น คำว่า **สฺวาตนาย** หมายความว่า บุญและปีติปราโมทย์ใดจักมีในวันพรุ่งนี้แก่ข้าพระองค์ผู้กระทำสักการะในพระองค์อยู่ (พระผู้มีพระภาคโปรดรับภัต) เพื่อประโยชน์แก่บุญและปีติปราโมทย์นั้น, อีกนัยหนึ่ง วิเคราะห์ว่า เสฺว ภโว ภตฺตปริโภโค **สฺวาตโน**. การฉันภัตตาหารอันจักมีในวันพรุ่งนี้ ชื่อว่า สวาตนะ. **สฺวาตนายา**ติ เสฺว ภโว ภตฺตปริโภโค **สฺวาตโน**, ตสฺสตฺถาย สฺวาตนาย เสฺว กตฺตพฺพสฺส ภตฺตปริโภคสฺสตฺถายาติ วุตฺตํ โหติ. (ปาราชิกกณฺฑอฏฺฐกถา) บทว่า **สฺวาตนาย** มีความว่า การฉันภัตตาหารอันจักมีในวันพรุ่งนี้ ชื่อว่า สวาตนะ. เพื่อประโยชน์แก่การฉันภัตตาหารอันจักมีในวันพรุ่งนี้นั้น ชื่อว่า สฺวาตนาย มีคำอธิบายว่า เพื่อประโยชน์แก่การฉันภัตตาหารที่ควรทำในวันพรุ่งนี้, อีกนัยหนึ่ง วิเคราะห์ว่า เสฺว อทนํ **สฺวาตนํ**. การฉันในวันพรุ่งนี้ ชื่อว่า สวาตนะ (เสฺว + อทน, สัตตมีตัปปุริสสมาส)

ก็โกรธว่า บุรุษนี้ไม่นิมนต์เหล่าภิกษุที่เพียงพอแก่ตน เที่ยวชักชวนชาวบ้านทั้งหมด

“อยं / อตฺตโน ปโหนเก / ภิกฺขู อนิมนฺเตตฺวา / สกลคามํ สมาทเปนฺโต / วิจรตี”ติ กุชฺฌิตฺวา

โกรธแล้ว ว่า “(อ.บุรุษ) นี้ ไม่นิมนต์แล้ว ซึ่งภิกษุ ท. ผู้เพียงพอ แก่ตน ย่อมเที่ยว ชักชวนอยู่ ซึ่งชาวบ้านทั้งสิ้น” ดังนี้

จึงบอกว่า ท่านจงนำเอาภาชนะที่ท่านถือมา ดังนี้แล้ว เอานิ้วมือ ๓ นิ้ว หยิบ ได้ให้ข้าวสารหน่อยหนึ่ง

“ตยา คหิตภาชนํ อาหรา”ติ / ตีหิ องฺคุลีหิ คเหตฺวา / โถเก ตณฺฑุเล อทาสิ,

(กล่าวแล้ว) ว่า (อ.ท่าน) จงนำมา ซึ่งภาชนะ- อันท่าน -ถือเอาแล้ว” ดังนี้ หยิบแล้ว ด้วยนิ้วมือ ท. ๓ ได้ให้แล้ว ซึ่งข้าวสาร ท. หน่อยหนึ่ง,

ถั่วเขียว ถั่วราชมาส ก็เหมือนกันแล

ตถา มุคฺเค / ตถา มาเสติ.

(ได้ให้แล้ว) ซึ่งถั่วเขียว ท. (หน่อยหนึ่ง) เหมือนอย่างนั้น (ได้ให้แล้ว) ซึ่งถั่วเหลือง ท. (หน่อยหนึ่ง) เหมือนอย่างนั้น ดังนี้แล.

ตั้งแต่นั้น เศรษฐีนั้นจึงมีชื่อว่าพิฬาลปกเศรษฐี

โส / ตโต ปฏฺฐาย / พิฬาลปทกเสฏฺฐี นาม ชาโต.

(อ.เศรษฐี) นั้น เป็นผู้ชื่อว่า พิฬาลปทกเศรษฐี เกิดแล้ว จำเดิม (แต่กาล) นั้น.

แม้เมื่อจะให้เภสัชมีเนยใสและน้ำอ้อยเป็นต้น ก็เอียงปากขวดเข้าที่หม้อ ทำให้ปากขวดนั้นติดเป็นอันเดียวกัน ให้เภสัชมีเนยใสและน้ำอ้อยเป็นต้นไหลลงทีละหยด ๆ ให้ได้หน่อยหนึ่งเท่านั้น

สปฺปิผาณิตาทีนิ เทนฺโตปิ / กรณฺฑกกณฺณิกํ กุเฏ ปกฺขิปิตฺวา / เอกโต นํ กตฺวา / พินฺทุ พินฺทุ ปคฺฆราเปนฺโต / โถกเมว อทาสิ.

(อ.เศรษฐี) แม้เมื่อให้ (ซึ่งวัตถุ ท.) มีเนยใสและน้ำอ้อยเป็นต้น ใส่เข้าแล้ว ซึ่งมุมแห่งขวดในหม้อ กระทำแล้ว (ซึ่งมุมแห่งขวด) นั้น โดยความเป็นอันเดียวกัน ยังหยาด ๆ ให้ไหลออกอยู่ ได้ให้แล้ว (ซึ่งวัตถุ) หน่อยหนึ่งนั่นเทียว.

อุบาสกทำวัตถุที่คนอื่นให้โดยรวมกัน ได้ถือเอาสิ่งของที่เศรษฐีนี้ให้ไว้แผนกหนึ่งต่างหาก

อุปาสโก / อวเสเสหิ ทินฺนํ / เอกโต กตฺวา / อิมินา ทินฺนํ / วิสุํเยว อคฺคเหสิ.

อ.อุบาสก กระทำแล้ว (ซึ่งทานวัตถุ) อัน- (อันชน ท.) ผู้เหลือลง -ให้แล้ว โดยความเป็นอันเดียวกัน ได้ถือเอาแล้ว (ซึ่งทานวัตถุ) อัน- (อันเศรษฐี) นี้ -ให้แล้ว แผนกหนึ่งนั่นเทียว.

เศรษฐีให้คนสนิทไปดูการทำของบุรุษผู้เรี่ยไร

เศรษฐีนั้น เห็นกิริยาของอุบาสกนั้นแล้วคิดว่า ทำไมหนอ อุบาสกนี้จึงรับสิ่งของที่เราให้ไว้แผนกหนึ่ง ?

โส เสฏฺฐี / ตสฺส กิริยํ ทิสฺวา / “กึ นุ โข เอส / มยา ทินฺนํ / วิสุํ คณฺหาตี”ติ จินฺเตตฺวา

อ.เศรษฐี นั้น เห็นแล้ว ซึ่งการกระทำ (ของอุบาสก) นั้น คิดแล้ว ว่า (อ.อุบาสก) นั่น ย่อมถือเอา (ซึ่งทานวัตถุ) อัน- อันเรา -ให้แล้ว แผนกหนึ่ง เพราะเหตุไร หนอ แล” ดังนี้

จึงส่งจูฬุปัฏฐากคนหนึ่งไปข้างหลังเขา ด้วยสั่งว่า ท่านจงไป จงรู้กรรมที่อุบาสกนั่นทำ

ตสฺส ปจฺฉโต / เอกํ จูฬุปฏฺฐากํ ปหิณิ / “คจฺฉ, / ยํ เอส กโรติ, / ตํ ชานาหี”ติ.

ส่งไปแล้ว ซึ่งจูฬุปัฏฐาก คนหนึ่ง ในเบื้องหลัง (ของอุบาสก) นั้น ด้วยคำ ว่า “(อ.ท่าน) จงไป, (อ.อุบาสก) นั้น ย่อมกระทำ (ซึ่งกรรม) ใด, (อ.ท่าน) จงรู้ (ซึ่งกรรม) นั้น” ดังนี้.

อุบาสกนั้นไปแล้วกล่าวว่า ขอผลใหญ่จงมีแก่เศรษฐี ดังนี้แล้ว

โส คนฺตฺวา / “เสฏฐิสฺส มหปฺผลํ โหตู”ติ

(อ.อุบาสก) นั้น ไปแล้ว (กล่าวแล้ว) ว่า “อ.ผลอันใหญ่ จงมี แก่เศรษฐี” ดังนี้

ใส่ข้าวสาร ๑-๒ เมล็ด เพื่อประโยชน์ แก่ข้าวต้ม ภัตร และขนม ใส่ถั่วเขียว ถั่วราชมาสบ้าง หยาดน้ำมันและหยาดน้ำอ้อยเป็นต้นบ้าง ลงในภาชนะทุก ๆ ภาชนะ

ยาคุภตฺตปูวานํ อตฺถาย / เอกํ เทฺว ตณฺฑุเล ปกฺขิปิตฺวา / มุคฺคมาเสปิ / เตลผาณิตาทิ-พินฺทูนิปิ / สพฺพภาชเนสุ ปกฺขิปิ.

ใส่เข้าแล้ว (ซึ่งข้าวสาร) เมล็ดหนึ่ง ซึ่งข้าวสาร ท. ๒ เมล็ด เพื่อประโยชน์ แก่ข้าวต้มและข้าวสวยและขนม ท. ใส่เข้าแล้ว ซึ่งถั่วเขียวและถั่วเหลือง ท. บ้าง ซึ่งหยาดแห่งวัตถุมีน้ำมันและน้ำอ้อยเป็นต้น ท. บ้าง ในภาชนะทั้งปวง ท.

จูฬุปัฏฐากไปบอกแก่เศรษฐีแล้ว

จูฬุปฏฺฐาโก / คนฺตฺวา / เสฏฐิสฺส อาโรเจสิ.

อ.จูฬุปัฏฐาก ไปแล้ว บอกแล้ว แก่เศรษฐี.

เศรษฐีฟังคำนั้นแล้ว จึงคิดว่า

ตํ สุตฺวา / เสฏฐี จินฺเตสิ

อ.เศรษฐี ฟังแล้ว (ซึ่งคำ) นั้น คิดแล้ว ว่า

หากอุบาสกนั้นจักกล่าวโทษเราในท่ามกลางบริษัทไซร้

“สเจ เม โส / ปริสมชฺเฌ อวณฺณํ ภาสิสฺสติ,

“ถ้าว่า (อ.อุบาสก) นั้น จักกล่าว ซึ่งโทษอันบุคคลไม่พึงพรรณนา ของเรา ในท่ามกลางแห่งบริษัทไซร้,

พอมันเอ่ยชื่อของเราขึ้นเท่านั้น เราจักประหารมันให้ตาย

มม นาเม คหิตมตฺเตเยว / นํ ปหริตฺวา / มาเรสฺสามี”ติ

ครั้นเมื่อชื่อ ของเรา เป็นชื่อสักว่า- (อันอุบาสก นั้น) ระบุแล้วนั่นเทียว (มีอยู่) (อ.เรา) ประหารแล้ว (ซึ่งอุบาสก) นั้น (ยังอุบาสก) นั้น จักให้ตาย” ดังนี้

ในวันรุ่งขึ้น จึงเหน็บกฤชไว้ในระหว่างผ้านุ่งแล้ว ได้ไปยืนอยู่ที่โรงครัว

นิวาสนนฺตเร / ฉุริกำ พนฺธิตฺวา / ปุนทิวเส คนฺตฺวา / ภตฺตคฺเค อฏฺฐาสิ.

เหน็บแล้ว ซึ่งกฤช ในระหว่างแห่งผ้าเป็นเครื่องนุ่ง ไปแล้ว ได้ยืนอยู่แล้ว ในโรงแห่งภัตร ในวันรุ่งขึ้น.

ฉลาดพูดทำให้ผู้มุ่งร้ายกลับอ่อนน้อม

บุรุษนั้นเลี้ยงดูภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานแล้ว กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

โส ปุริโส / พุทฺธปฺปมุขำ ภิกฺขุสงฺฆำ ปริวิสิตฺวา / ภควนฺตำ อาห

อ.บุรุษ นั้น อังคาสแล้ว ซึ่งหมู่แห่งภิกษุ ผู้มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข กราบทูลแล้ว กะพระผู้มีพระภาค ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ชักชวนมหาชนถวายทานนี้

“ภนฺเต / มยา มหาชนำ สมาทเปตฺวา / อิทำ ทานำ ทินฺนำ,

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.ทาน นี้ อันข้าพระองค์ ชักชวนแล้ว ซึ่งมหาชน (ซึ่งชนหมู่มาก) ถวายแล้ว,

พวกมนุษย์ที่ข้าพระองค์ชักชวนแล้วในที่นั้น ได้ให้ข้าวสารเป็นต้นมากบ้างน้อยบ้าง ตามกำลังของตน

ตตฺถ สมาทปิตา มนุสฺสา / อตฺตโน พเลน / พหูนิปิ โถกานิปิ / ตณฺฑุลาทีนิ อทำสุ;

อ.มนุษย์ ท. ผู้- (อันข้าพระองค์) ชักชวนแล้ว (ในที่) นั้น ได้ให้แล้ว (ซึ่งวัตถุ ท.) มีข้าวสารเป็นต้น อันมากบ้าง อันน้อยบ้าง ตามกำลัง ของตน;

ขอผลอันไพศาลจงมีแก่มหาชนเหล่านั้นทั้งหมด

เตสำ สพฺเพสำ / มหปฺผลำ โหตู”ติ.

อ.ผลอันใหญ่ จงมี (แก่มนุษย์ ท.) เหล่านั้น ทั้งปวง” ดังนี้.

เศรษฐีได้ยินคำนั้นแล้วคิดว่า

ตำ สุตฺวา / เสฏฺฐี จินฺเตสิ

อ.เศรษฐี ฟังแล้ว (ซึ่งคำ) นั้น คิดแล้ว ว่า

เรามาด้วยตั้งใจว่า พอมันเอ่ยชื่อของเราขึ้นว่า เศรษฐีชื่อโน้นถือเอาข้าวสารเป็นต้นด้วยหยิบมือให้ เราก็จักฆ่าบุรุษนี้ให้ตาย

“อหำ ‘อสุเกน นาม เปฯ มตฺถเก ปติสฺสตี”ติ.

“อหำ / ‘อสุเกน นาม / อจฺฉราย คณฺหิตฺวา / ตณฺฑุลาทีนิ ทินฺนานี’ติ / มม นาเม คหิตมตฺเต / อิมำ มาเรสฺสามี”ติ อาคโต,

อ.เรา เป็นผู้มาแล้ว (ด้วยอันคิด) ว่า ‘ครั้นเมื่อชื่อ ของเรา เป็นชื่อสักว่า- (อันบุรุษ นี้) ระบุแล้ว (ด้วยคำ) ว่า “(อ.วัตถุ ท.) มีข้าวสารเป็นต้น (อันเศรษฐี) ชื่อ โน้น หยิบแล้ว ด้วยนิ้วมือ ให้แล้ว’ ดังนี้ (มีอยู่) (อ.เรา) (ยังบุรุษ) นี้ จักให้ตาย” ดังนี้ (ย่อมเป็น),

แต่บุรุษนี้ ทำทานให้รวมกันทั้งหมดแล้วกล่าวว่า ทานที่ชนเหล่าใดตวงด้วยทะนานเป็นต้นแล้วให้ก็ดี ทานที่ชนเหล่าใดถือเอาด้วยหยิบมือแล้วให้ก็ดี ขอผลอันไพศาลจงมีแก่ชนเหล่านั้นทั้งหมด

อยมฺปน / สพฺพสงฺคาหิกํ กตฺวา / ‘เยหิปิ นาฬิกาทีหิ มินิตฺวา ทินฺนํ, / เยหิปิ อญฺฉราย คเหตฺวา ทินฺนํ, / สพฺเพสํ มหปฺผลํ โหตู’ติ วทติ,

แต่ว่า (อ.บุรุษ) นี้ กระทำแล้ว (ซึ่งทาน) ให้เป็นทานอันตนพึงถือเอาพร้อมซึ่งวัตถุทั้งปวง ย่อมกล่าว ว่า ‘อ.ทาน (อันชน ท.) แม้เหล่าใด ตวงแล้ว (ด้วยวัตถุ ท.) มีทะนานเป็นต้น ให้แล้ว, (อ.ทาน อันชน ท.) แม้เหล่าใด หยิบแล้ว ด้วยนิ้วมือ ให้แล้ว, อ.ผลอันใหญ่ จงมี (แก่ชน ท. เหล่านั้น) ทั้งปวง’ ดังนี้,

ถ้าเราจักไม่ให้บุรุษเห็นปานนี้อดโทษไซร้

สจาหํ / เอวรูปํ น ขมาเปสฺสามิ,

ถ้าว่า อ.เรา จักไม่- (ยังบุรุษ) ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป -ให้อดโทษ ไซร้,

อาชญาของเทพเจ้าจักตกลงบนศีรษะของเรา

เทวทณฺโฑ / เม มตฺถเก ปติสฺสตี”ติ.

อ.อาชญาของเทพ จักตกลง บนกระหม่อม ของเรา” ดังนี้.

เศรษฐีนั้นหมอบลงแทบเท้าของอุบาสกนั้นแล้วกล่าวว่า นาย ขอนายจงอดโทษให้ผมด้วย

โส / ตสฺส ปาทมูเล นิปชฺชิตฺวา / “ขมาหิ เม สามี”ติ อาห,

(อ.เศรษฐี) นั้น หมอบลงแล้ว ณ ที่ใกล้แห่งเท้า (ของบุรุษ) นั้น กล่าวแล้ว ว่า “ข้าแต่นาย (อ.ท่าน) ขอจงอดโทษ แก่ผม” ดังนี้,

และถูกอุบาสกนั้นถามว่า นี้อะไรกัน ? จึงบอกเรื่องนั้นทั้งหมด

“กิมิทนฺ”ติ จ / เตน ปุฏฺโฐ / สพฺพนฺตํ ปวตฺตึ อาโรเจสิ.

อนึ่ง (อ.เศรษฐี นั้น) ผู้- (อันบุรุษ) นั้น -ถามแล้ว ว่า “(อ.เรื่อง) นี้ เป็นอย่างไร (ย่อมเป็น)” ดังนี้ บอกแล้ว ซึ่งเรื่องอันเป็นไปทั่ว นั้น ทั้งปวง.

พระศาสดาทรงเห็นกิริยานั้นแล้วตรัสถามผู้ขวนขวายในทานว่า นี่อะไรกัน ?

ตํ กิริยํ ทิสฺวา / สตฺถา / “กิมิทนฺ”ติ / ทานเวยฺยาวฏิกํ ปุจฺฉิ.

อ.พระศาสดา ทรงเห็นแล้ว ซึ่งกิริยา นั้น ตรัสถามแล้ว ซึ่งบุรุษผู้ประกอบแล้วด้วยความขวนขวาย ในทาน ว่า “(อ.เรื่อง) นี้ เป็นอย่างไร (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

เขากราบทูลเรื่องนั้นทั้งหมดตั้งแต่วันที่แล้ว ๆ มา

โส / อตีตทิวสโต ปฏฺฐาย / สพฺพํ ตํ ปวตฺตึ อาโรเจสิ.

(อ.บุรุษ) นั้น กราบทูลแล้ว ซึ่งเรื่องอันเป็นไปทั่ว นั้น ทั้งปวง จำเดิม แต่วันอันเป็นไปล่วงแล้ว.

อย่าดูหมิ่นบุญว่านิดหน่อย

ทีนั้น พระศาสดาตรัสถามเศรษฐีนั้นว่า นัยว่า เป็นอย่างนั้นหรือ ? เศรษฐี

อถ นํ สตฺถา / “เอวํ กิร เสฏฺฐี”ติ ปุจฺฉิตฺวา,

ครั้งนั้น อ.พระศาสดา ตรัสถามแล้ว (ซึ่งเศรษฐี) นั้น ว่า “ดูก่อนเศรษฐี ได้ยินว่า อ.อย่างนั้น หรือ” ดังนี้,

เมื่อเขากราบทูลว่า อย่างนั้น พระเจ้าข้า

“อาม ภนฺเต”ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าข้า (อ.อย่างนั้น)” ดังนี้ (อันเศรษฐี นั้น) กราบทูลแล้ว,

ตรัสว่า อุบาสก ขึ้นชื่อว่าบุญ อันใคร ๆ ไม่ควรดูหมิ่นว่า นิดหน่อย

“อุปาสก ปุญฺญํ นาม ฯเปฯ ปุญฺเญน ปูรนฺติเยวา”ติ วตฺวา

“อุปาสก / ปุญฺญํ นาม / ‘อปฺปกนฺ’ติ / น อวมญฺญิตพฺพํ,

ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนอุบาสก ชื่อ อ.บุญ อันใคร ๆ ไม่พึงดูหมิ่น ว่า ‘มีประมาณน้อย’ ดังนี้,

อันบุคคลถวายทานแก่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเช่นเราเป็นประธานแล้วไม่ควรดูหมิ่นว่า เป็นของนิดหน่อย

มาทิสพุทฺธปฺปมุขสฺส / ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทานํ ทตฺวา / ‘อปฺปกนฺ’ติ / น อวมญฺญิตพฺพํ,

อ.ทาน (อันบุคคล) ถวายแล้ว แก่หมู่แห่งภิกษุ ผู้มีพระพุทธเจ้า ผู้เช่นกับเรา[๑] เป็นประมุข ไม่พึงดูหมิ่น ว่า ‘มีประมาณน้อย’ ดังนี้,

ด้วยว่า บุรุษผู้บัณฑิตทำบุญอยู่ ย่อมเต็มไปด้วยบุญโดยลำดับแน่แท้ เปรียบเหมือนภาชนะที่เปิดปาก เต็มไปด้วยน้ำ ฉะนั้น ดังนี้แล้ว

ปณฺฑิตปุริสา หิ / ปุญฺญํ กโรนฺตา / วิวฏมุขภาชนํ วิย / อุทเกน อนุกฺกเมน / ปุญฺเญน ปูรนฺติเยวา”ติ วตฺวา

ด้วยว่า อ.บุรุษผู้ฉลาด ท. กระทำอยู่ ซึ่งบุญ ย่อมเต็ม ด้วยบุญ โดยลำดับนั่นเทียว ราวกะ อ.ภาชนะมีปากอันบุคคลเปิดแล้ว (เต็มอยู่) ด้วยน้ำ” ดังนี้

---

[๑] **มาทิส** (อมฺหสทฺทูปปท + อิว + ทิส เปกฺขเณ [ดู, เห็น] + กฺวิ) ผู้เช่นเรา, ผู้เช่นกับเรา. มมิว นํ ปสฺสตีติ **มาทิโส**. ย่อมเห็น ซึ่งบุรุษนั้น เพียงดังเรา เพราะเหตุนั้น ชื่อว่า มาทิสะ (ทุติยาตัปปุริสสมาส). อหํ วิย โส ทิสฺสตีติ **มาทิโส**. (บุรุษนั้น) ย่อมถูกเห็น เพียงดังเรา เพราะเหตุนั้น ชื่อว่า มาทิสะ (กัมมธารยสมาส). ลบ กฺวิ, แปลง อมฺห เป็น ม, ทีฆะ อ เป็น อา เป็นได้ ๓ ลิงค์ เช่น **มาทิโส ปุริโส, มาทิสี อิตฺถี, มาทิสํ วตฺถุ.**

เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา / ธมฺมํ เทเสนฺโต / อิมํ คาถมาห

เมื่อทรง- สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ -แสดง ซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

บุคคลไม่ควรดูหมิ่นบุญว่า นิดหน่อย จักไม่มาถึง แม้หม้อน้ำ
ยังเต็มด้วยหยาดน้ำที่ตกลงมา (ทีละหยาด ๆ) ได้ฉันใด
ธีรชน (ชนผู้มีปัญญา) สั่งสมบุญแม้ทีละน้อย ๆ ย่อมเต็ม
ด้วยบุญได้ ฉันนั้น

“มาวมญฺเญถ ปุญฺญสฺส ‘น มตฺตํ อาคมิสฺสติ.’ /
อุทพินฺทุนิปาเตน อุทกุมฺภาปิ ปูรติ, /
ปูรติ ธีโร ปุญฺญสฺส โถกํ โถกมฺปิ อาจินนฺ”ติ.

“(อ.บุคคล) อย่าพึงดูหมิ่น ซึ่งบุญ (ว่า) ‘อ.บุญ อันมีประมาณน้อย จักไม่มาถึง’ (ดังนี้), แม้ อ.หม้อแห่งน้ำ ย่อมเต็ม ด้วยการตกลงแห่งหยาดแห่งน้ำ ฉันใด, อ.นักปราชญ์ สั่งสมอยู่ (ซึ่งบุญ) หน่อยหนึ่ง แม้หน่อยหนึ่ง ย่อมเต็ม ด้วยบุญ ฉันนั้น” ดังนี้.

แก้อรรถ

เนื้อความแห่งพระคาถานั้นว่า มนุษย์ผู้บัณฑิตทำบุญแล้ว

ตสฺสตฺโถ “ปณฺฑิตมนุสฺโส ปุญฺญํ ฯเปฯ ปุญฺญสฺส ปูรตี”ติ.

ตสฺสตฺโถ / “ปณฺฑิตมนุสฺโส / ปุญฺญํ กตฺวา

อ.เนื้อความ (แห่งคำอันเป็นพระคาถา) นั้น ว่า “อ.มนุษยผู้ฉลาด กระทำแล้ว ซึ่งบุญ

อย่าดูหมิ่น คือไม่ควรดูถูกบุญ อย่างนี้ว่า

‘อปฺปมตฺตกํ ฯเปฯ วิปจฺจิสฺสตี”ติ **เอวํ ปุญฺญํ มาวมญฺเญถ / น อวชานิยฺย.**

อย่าพึงดูหมิ่น คือว่า ไม่ควรดูหมิ่น ซึ่งบุญ อย่างนี้ ว่า *‘อปฺปมตฺตกํ ฯเปฯ วิปจฺจิสฺสติ.”* ดังนี้.

เราทำบุญมีประมาณน้อย

‘อปฺปมตฺตกํ / มยา ปุญฺญํ กตํ,

‘อ.บุญ อันมีประมาณน้อย อันเรา กระทำแล้ว,

บุญมีประมาณน้อยจักมาถึงด้วยอำนาจแห่งวิบากก็หาไม่

น มตฺตํ / วิปากวเสน อาคมิสฺสติ,

(อ.บุญ) อันมีประมาณน้อย จักไม่มาถึง ด้วยอำนาจแห่งวิบาก,

เมื่อเป็นเช่นนี้ กรรมนิดหน่อยจักเห็นเราที่ไหน ?

เอวํ ปริตฺตกํ กมฺมํ / กหํ มํ ทกฺขิสฺสติ,

อ.กรรม อันนิดหน่อย อย่างนี้ จักเห็น ซึ่งเรา (ในที่) ไหน (หรือ),

หรือว่าเราจักเห็นกรรมนั้นที่ไหน ?

อหำ วา / ตำ กหำ ทกฺขิสฺสามิ,

หรือว่า อ.เรา จักเห็น (ซึ่งกรรม) นั้น (ในที่) ไหน,

เมื่อไรบุญกรรมนั่นจักเผล็ดผล ?

กทา / เอตำ วิปจฺจิสฺสติ.” *อิติ เอวำ ...*

(อ.กรรม) นั่น จักเผล็ดผล ในกาลไร” *ดังนี้.*

เหมือนอย่างว่า ภาชนะดินที่เขาเปิดฝาตั้งไว้ ย่อมเต็มด้วยหยาดน้ำที่ตกลงมา (ทีละหยาด ๆ) ไม่ขาดสายได้ ฉันใด

ยถา หิ / นิรนฺตรำ อุทกพินฺทุนิปาเตน / วิวริตฺวา ฐปิตำ / กุลาลภาชนำ ปูรติ,

เหมือนอย่างว่า อ.ภาชนะอันเป็นวิการแห่งดิน อัน- (อันบุคคล) เปิด -วางไว้แล้ว ย่อมเต็ม ด้วยการตกลงแห่งหยาดแห่งน้ำ ตลอดกาลอันมีระหว่างออกแล้ว ฉันใด,

ธีรชน คือบุรุษผู้เป็นบัณฑิต เมื่อสั่งสมบุญทีละน้อย ๆ ชื่อว่าเต็มด้วยบุญได้ ฉันนั้น

เอวำ ธีโร ปณฺฑิตปุริโส / โถกำ โถกมฺปิ / ปุญฺญำ อาจินนฺโต / ปุญฺญสฺส ปูรตี”ติ

อ.นักปราชญ์ คือว่า อ.บุรุษผู้ฉลาด สั่งสมอยู่ ซึ่งบุญ หน่อยหนึ่ง แม้หน่อยหนึ่ง ชื่อว่าย่อมเต็มด้วยบุญ ฉันนั้น” *ดังนี้* (อันบัณฑิต พึงทราบ).

ในกาลจบเทศนา เศรษฐีนั้นบรรลุโสดาปัตติผลแล้ว

เทสนาวสาเน / โส เสฏฺฐี / โสตาปตฺติผลำ ปาปุณิ.

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา อ.เศรษฐี นั้น บรรลุแล้ว ซึ่งโสดาปัตติผล.

พระธรรมเทศนาได้มีประโยชน์แม้แก่บริษัทที่มาประชุมกัน ดังนี้แล

สมฺปตฺตปริสายปิ / สาตฺถิกา ธมฺมเทสนา อโหสีติ.

อ.พระธรรมเทศนา เป็นเทศนาเป็นไปกับด้วยวาจามีประโยชน์ ได้มีแล้ว แม้แก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว ดังนี้แล.

เรื่องเศรษฐีชื่อพิฬาลปทกะ จบ

พิฬาลปทกเสฏฐิวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งเศรษฐีชื่อว่าพิฬาลปทกะ (จบแล้ว).

๗. เรื่องมหาธนวาณิช

๗. มหาธนวาณิชวตฺถุ.

๗. อ.เรื่องแห่งพ่อค้าผู้มีทรัพย์มาก (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพ่อค้ามีทรัพย์มาก ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **วาณิโชว ภยํ มคฺคํ** เป็นต้น

วาณิโชว ภยํ มคฺคนฺติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต / มหาธนวาณิชํ อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งพ่อค้าผู้มีทรัพย์มาก ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **วาณิโชว ภยํ มคฺคํ** ดังนี้เป็นต้น.

พ่อค้านิมนต์ภิกษุ ๕๐๐ เดินทางร่วม

ดังได้สดับมา พวกโจร ๕๐๐ คน แสวงหาช่องในเรือนของพ่อค้านั้น ไม่ได้ช่องแล้ว

ตสฺส กิร /วาณิชสฺส เคเห / ปญฺจสตา โจรา / โอตารํ คเวสมานา / โอตารํ น ลภึสุ.

ได้ยินว่า อ.โจร ท. ผู้มีร้อย ๕ เป็นประมาณ แสวงหาอยู่ ซึ่งช่อง ในเรือน ของพ่อค้า นั้น ไม่ได้แล้ว ซึ่งช่อง.

โดยสมัยอื่น พ่อค้านั้นบรรทุกเกวียน ๕๐๐ เล่ม ให้เต็มไปด้วยสิ่งของแล้ว ให้บอกแก่ภิกษุทั้งหลายว่า

อปเรน สมเยน / โส วาณิโช / ปญฺจสกฏสตานิ / ภณฺฑสฺส ปูเรตฺวา / ภิกฺขูนํ อาโรจาเปสิ

ในสมัย อื่นอีก อ.พ่อค้า นั้น ยังร้อยแห่งเกวียน ๕ ท. ให้เต็มแล้ว ด้วยภัณฑะ (ยังบุคคล) ให้บอกแล้ว แก่ภิกษุ ท. ว่า

เราจะไปสู่ที่ซื่อโน้นเพื่อค้าขาย

“อหํ อสุกฏฺฐานนฺนาม / วณิชฺชาย คจฺฉามิ,

อ.เรา จะไป ชื่อ สู่ที่โน้น เพื่อการค้าขาย,

พระผู้เป็นเจ้าเหล่าใดประสงค์จะไปสู่ที่นั้น ขอนิมนต์พระผู้เป็นเจ้าเหล่านั้นจงออกไป

เย อยฺยา / ตํ ฐานํ คนฺตุกามา, / เต นิกฺขมนฺตุ,

อ.พระผู้เป็นเจ้า ท. เหล่าใด เป็นผู้ใคร่เพื่ออันไป สู่ที่ นั้น ย่อมเป็น, (อ.พระผู้เป็นเจ้า ท.) เหล่านั้น จงออกไป,

จักไม่ลำบากด้วยภิกษาในหนทาง

มคฺเค ภิกฺขาย / น กิลมิสฺสนฺตี”ติ.

(อ.พระผู้เป็นเจ้า ท.) จักไม่ลำบาก ด้วยภิกษา ในหนทาง” ดังนี้.

ภิกษุ ๕๐๐ รูป ฟังคำนั้นแล้วได้เดินทางไปกับพ่อค้านั้น

ตำ สุตฺวา / ปญฺจสตา ภิกฺขู / เตน สทฺธึ / มคฺคำ ปฏิปชฺชึสุ.

อ.ภิกษุ ท. ผู้มีร้อย ๕ เป็นประมาณ ฟังแล้ว (ซึ่งคำ) นั้น ดำเนินไปแล้ว สู่หนทาง กับ (ด้วยพ่อค้า) นั้น.

โจรแม้เหล่านั้นได้ข่าวว่า ได้ยินว่า พ่อค้านั้นออกไปแล้ว ได้ไปซุ่มอยู่ในดง

เตปิ โจรา / “โส กิร วาณิโช นิกฺขนฺโต”ติ / คนฺตฺวา อฏวิยำ อฏฺฐำสุ.

อ.โจร ท. แม้เหล่านั้น ฟังแล้ว ว่า “ได้ยินว่า อ.พ่อค้า นั้น ออกไปแล้ว” ดังนี้ ไปแล้ว ได้ซุ่มอยู่แล้ว ในดง.

ฝ่ายพ่อค้าไปแล้ว ยึดเอาที่พักใกล้บ้านแห่งหนึ่งที่ปากดง จัดแจงโคและเกวียนเป็นต้นสิ้น ๒-๓ วัน

วาณิโชปิ คนฺตฺวา / อฏวีมุเข เอกสฺมึ คาเม / นิวาสำ คเหตฺวา / เทฺว ตโย ทิวเส / โคณ-สกฏาทีนิ สำวิทหติ,

แม้ อ.พ่อค้า ไปแล้ว ถือเอาแล้ว ซึ่งที่เป็นที่อยู่อาศัย ใกล้หมู่บ้าน แห่งหนึ่ง ที่ปากแห่งดง ย่อมจัดแจง (ซึ่งพาหนะ ท.) มีโคและเกวียนเป็นต้น สิ้นวัน ท. สอง สาม,

และถวายภิกษาแก่ภิกษุเหล่านั้นเป็นนิตย์เทียว

เตสมฺปน ภิกฺขูนำ / นิพทฺธำ ภิกฺขำ เทติเยว.

อนึ่ง (อ.พ่อค้า นั้น) ย่อมถวายนั่นเทียว ซึ่งภิกษา แก่ภิกษุ ท. เหล่านั้น เนืองนิตย์.

พวกโจรให้คนใช้ไปสืบข่าวพ่อค้า

พวกโจร เมื่อพ่อค้านั้นล่าช้าอยู่ จึงส่งบุรุษคนหนึ่งไปด้วยสั่งว่า เจ้าจงไป จงรู้วันออก (เดินทาง) ของพ่อค้านั้นแล้วจงมา

โจรา, / ตสฺมึ อติจิรายนฺเต, / “คจฺฉ, / ตสฺส นิกฺขมนทิวสำ ญตฺวา / เอหี”ติ / เอกำ ปุริสำ ปหิณึสุ.

อ.โจร ท., (ครั้นเมื่อพ่อค้า) นั้น ประพฤติช้ายิ่งอยู่, ส่งไปแล้ว ซึ่งบุรุษ คนหนึ่ง (ด้วยคำ) ว่า “(อ.ท่าน) จงไป, (อ.ท่าน) รู้แล้ว ซึ่งวันเป็นที่ออกไป (แห่งพ่อค้า) นั้น จงมา” ดังนี้.

บุรุษนั้นไปถึงบ้านนั้นแล้ว ถามสหายคนหนึ่งว่า พ่อค้าจักออกไปเมื่อไร ?

โส ตำ คามำ คนฺตฺวา / เอกำ สหายกำ ปุจฺฉิ / “กทา วาณิโช นิกฺขมิสฺสตี”ติ.

(อ.บุรุษ) นั้น ไปแล้ว สู่หมู่บ้าน นั้น ถามแล้ว ซึ่งสหาย คนหนึ่ง ว่า “อ.พ่อค้า จักออกไปในกาลไร” ดังนี้.

สหายนั้นตอบว่า โดยกาลล่วงไป ๒-๓ วัน ดังนี้แล้ว กล่าวว่า ก็ท่านถามเพื่ออะไร ?

โส / “ทฺวีหตีหจฺจเยนา”ติ วตฺวา / “กิมตฺถมฺปน / ปุจฺฉสี”ติ อาห.

(อ.สหาย) นั้น กล่าวแล้ว ว่า “(อ.พ่อค้า จักออกไป) โดยกาลอันล่วงไปแห่งวัน ๒ หรือวัน ๓” ดังนี้ กล่าวแล้ว ว่า “ก็ (อ.ท่าน) ย่อมถาม เพื่อประโยชน์แก่อะไร[๑]” ดังนี้.

ทีนั้น บุรุษนั้นบอกแก่เขาว่า พวกข้าพเจ้าเป็นโจร ๕๐๐ ซุ่มอยู่ในดงเพื่อต้องการพ่อค้านั่น

อถสฺส โส / “มยํ ปญฺจสตา โจรา / เอตสฺส อตฺถาย / อฏวิยํ ฐิตา”ติ อาจิกฺขิ.

ครั้งนั้น (อ.บุรุษ) นั้น บอกแล้ว (แก่สหาย) นั้น ว่า “อ.ข้าพเจ้า ท. เป็นโจร ผู้มีร้อย ๕ เป็นประมาณ (เป็น) เป็นผู้ซุ่มอยู่แล้วในดง เพื่อประโยชน์ (แก่พ่อค้า) นั่น (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

ฝ่ายสหายกล่าวว่า ถ้าเช่นนั้นท่านจงไป พ่อค้าจักออกไปโดยเร็ว

อิตโร / “เตนหิ คจฺฉ, / สีฆํ นิกฺขมิสฺสตี”ติ

(อ.สหาย) นอกนี้ (กล่าวแล้ว) ว่า “ถ้าอย่างนั้น (อ.ท่าน) จงไป, (อ.พ่อค้า) จักออกไป พลัน” ดังนี้

ส่งบุรุษนั้นไปแล้ว คิดว่า เราจักห้ามพวกโจรหรือพ่อค้าดีหนอ ?

ตํ อุยฺโยเชตฺวา / “กินฺนุ โข โจเร วาเรมิ, / อุทาหุ วาณิชนฺ”ติ จินฺเตตฺวา

ส่งไปแล้ว (ซึ่งบุรุษ) นั้น คิดแล้ว ว่า “(อ.เรา) จะห้าม ซึ่งโจร ท. หรือ หนอ แล, หรือว่า (อ.เรา) จะห้าม ซึ่งพ่อค้า” ดังนี้

ตกลงใจว่า ประโยชน์อะไรของเราด้วยพวกโจร

“กึ เม ฯเปฯ สญฺญํ ทสฺสามี”ติ

“กึ เม โจเรหิ,

(คิดแล้ว) ว่า “(อ.ประโยชน์) อะไร แก่เรา ด้วยโจร ท.,

ภิกษุ ๕๐๐ รูป อาศัยพ่อค้าเป็นอยู่

วาณิชํ นิสฺสาย / ปญฺจสตา ภิกฺขู ชีวนฺติ,

อ.ภิกษุ ท. ผู้มีร้อย ๕ เป็นประมาณ อาศัยแล้ว ซึ่งพ่อค้า ย่อมเป็นอยู่,

เราจักให้สัญญาแก่พ่อค้า ดังนี้แล้ว

วาณิชสฺส สญฺญํ ทสฺสามี”ติ

(อ.เรา) จักให้ ซึ่งสัญญา แก่พ่อค้า” ดังนี้

ได้ไปสู่สำนักของพ่อค้านั้น ถามว่า ท่านจักไปเมื่อไร

ตสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา / “กทา คมิสฺสถา”ติ ปุจฺฉิตฺวา,

ไปแล้ว สู่สำนัก (ของพ่อค้า) นั้น ถามแล้ว ว่า “(อ.ท่าน ท.) จักไป ในกาลไร” ดังนี้,

---

[๑] **กิมตฺถ** เพื่อประโยชน์แก่อะไร, อันเป็นประโยชน์แก่อะไร. กิสฺส อตฺถาย **กิมตฺถํ**. เพื่อประโยชน์ แก่อะไร ชื่อว่า กิมตฺถ (กึ + อตฺถ, แปลงนิคคหิต เป็น ม, จตุตถีตัปปุริสสมาส) เป็นได้ ๓ ลิงค์ เช่น **กิมตฺโถ** วิหาโร วิหาร อันเป็นประโยชน์แก่อะไร, **กิมตฺถา** ยาคุ ข้าวต้ม อันเป็นประโยชน์แก่อะไร, **กิมตฺถํ** จีวรํ จีวร อันเป็นประโยชน์แก่อะไร

เมื่อพ่อค้าตอบว่า ในวันที่ ๓

“ตติยทิวเส”ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “(อ.เรา ท. จักไป) ในวันที่ ๓” ดังนี้ (อันพ่อค้า นั้น) กล่าวแล้ว,

จึงกล่าวว่า ท่านจงทำตามคำของข้าพเจ้า ได้ยินว่า พวกโจร ๕๐๐ ซุ่มอยู่ในดงเพื่อต้องการตัวท่าน ท่านอย่าเพิ่งไปก่อน

“มยฺหํ วจนํ กโรถ, / อฏวิยํ กิร / ตุมฺหากํ อตฺถาย / ปญฺจสตา โจรา จิตา, / มา ตาว คมิตฺถา”ติ.

(กล่าวแล้ว) ว่า “(อ.ท่าน ท.) ขอจงกระทำ ซึ่งคำ ของข้าพเจ้า, ได้ยินว่า อ.โจร ท. ผู้มีร้อย ๕ เป็นประมาณ ซุ่มอยู่แล้ว ในดง เพื่อประโยชน์ แก่ท่าน ท., (อ.ท่าน ท.) อย่าไปแล้ว ก่อน” ดังนี้.

พ่อค้าถูกโจรสะกัดต้องพักอยู่ในระหว่างทาง

พ่อค้าถามว่า ท่านรู้อย่างไร ?

“ตฺวํ กถํ ชานาสี”ติ.

(อ.พ่อค้า ถามแล้ว) ว่า “อ.ท่าน ย่อมรู้ อย่างไร” ดังนี้.

บุรุษสหายตอบว่า เพื่อนรักของข้าพเจ้ามีอยู่ในระหว่างพวกโจรเหล่านั้น ข้าพเจ้ารู้เพราะคำบอกเล่าของเขา

“เตสํ อนฺตเร / มม สหาโย อตฺถิ, / ตสฺส เม กถาย ญาตนฺ”ติ.

(อ.สหาย นั้น กล่าวแล้ว) ว่า “อ.สหาย ของข้าพเจ้า มีอยู่ ในระหว่าง (แห่งโจร ท.) เหล่านั้น, (อ.เรื่องนี้) อันข้าพเจ้า รู้แล้ว ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว (ของสหาย) นั้น” ดังนี้.

พ่อค้ากล่าวว่า ถ้าเช่นนั้น ประโยชน์อะไรแก่เราด้วยการจากไปที่นี้ เราจักกลับไปเรือนละ

“เตนหิ / กึ เม เอตฺโต คเตน, / นิวตฺติตฺวา เคหเมว คมิสฺสามี”ติ อาห.

(อ.พ่อค้า) กล่าวแล้ว ว่า “ถ้าอย่างนั้น (อ.ประโยชน์) อะไร แก่เรา ด้วยการไป (จากที่) นี้, (อ.เรา) กลับแล้ว จักไป สู่เรือนนั่นเทียว” ดังนี้.

เมื่อพ่อค้านั้นชักช้า บุรุษที่พวกโจรเหล่านั้นส่งมาอีก มาถึงแล้ว ถามสหายนั้น ได้ฟังความเป็นไปนั้นแล้ว ไปบอกแก่พวกโจรว่า ได้ยินว่า พ่อค้าจักกลับคืนไปเรือนทีเดียว

ตสฺมึ จิรายนฺเต, / ปุน เตหิ โจเรหิ ปหิโต / ปุริโส อาคนฺตฺวา / ตํ สหายกํ ปุจฺฉิตฺวา / ตํ ปวตฺตึ สุตฺวา / “นิวตฺติตฺวา กิร / เคหเมว คมิสฺสตี”ติ คนฺตฺวา / โจรานํ อาโรเจสิ.

(ครั้นเมื่อพ่อค้า) นั้น ประพฤติช้าอยู่, อ.บุรุษ ผู้- อันโจร ท. เหล่านั้น -ส่งไปแล้ว อีก มาแล้ว ถามแล้ว ซึ่งสหาย นั้น ฟังแล้ว ซึ่งเรื่องอันเป็นไปทั่ว นั้น ไปแล้ว บอกแล้ว แก่โจร ท. ว่า “ได้ยินว่า (อ.พ่อค้า) กลับแล้ว จักไป สู่เรือนนั่นเทียว” ดังนี้.

พวกโจรฟังคำนั้นแล้ว ได้ออกจากดงนั้นไปซุ่มอยู่ริมหนทางนอกนี้

ตํ สุตฺวา โจรา / ตโต นิกฺขมิตฺวา / อิตรสฺมึ มคฺเค อฏฺฐํสุ.

อ.โจร ท. ฟังแล้ว (ซึ่งคำ) นั้น ออกไปแล้ว (จากดง) นั้น ได้ซุ่มอยู่แล้ว ในหนทาง นอกนี้.

เมื่อพ่อค้านั้นชักช้าอยู่ โจรเหล่านั้นก็ส่งบุรุษไปในสำนักของสหายแม้อีก

ตสฺมึ จิรายนฺเต, / ปุนปิ เต โจรา / สหายกสฺส สนฺติเก / ปุริสํ เปเสสุ.

(ครั้นเมื่อพ่อค้า) นั้น ประพฤติช้าอยู่, อ.โจร ท. เหล่านั้น ส่งไปแล้ว ซึ่งบุรุษ ในสำนัก ของสหายแม้อีก.

สหายนั้นรู้ความที่พวกโจรซุ่มอยู่ในที่นั้นแล้ว ก็แจ้งแก่พ่อค้าอีก

โส เตสํ ตตฺถ / จิตฺตภาวํ ญตฺวา / ปุน วาณิชสฺส อาโรเจสิ.

(อ.สหาย) นั้น รู้แล้ว ซึ่งความที่- (แห่งโจร ท.) เหล่านั้น -เป็นผู้ซุ่มอยู่แล้ว (ในที่) นั้น บอกแล้วแก่พ่อค้า อีก.

พ่อค้าคิดว่า แม้ในที่นี่ ความขาดแคลน (ด้วยอะไร ๆ) ของเราก็ไม่มี

วาณิโช “อิธาปิ ฯเปฯ อิเธว ภวิสฺสามี”ติ

วาณิโช / “อิธาปิ / เม เวกลฺลํ นตฺถิ,

อ.พ่อค้า (คิดแล้ว) ว่า “อ.ความขาดแคลน ย่อมไม่มี แก่เรา (ในที่) แม้นี้,

เมื่อเป็นเช่นนี้ เราจักไม่ไปข้างโน้น ไม่ไปข้างนี้

เอวํ สนฺเต, / เนว เอตฺโต คมิสฺสามิ, / น อิโต,

(ครั้นเมื่อความเป็น) อย่างนี้ มีอยู่, (อ.เรา) จักไม่ไป (โดยข้าง) นั่น นั่นเทียว, (อ.เรา) จักไม่ไป (โดยข้าง) นี้,

จักอยู่ที่นี่แหละ ดังนี้แล้ว

อิเธว ภวิสฺสามี”ติ

(อ.เรา) จักมี (ในที่นี้) นั่นเทียว” ดังนี้

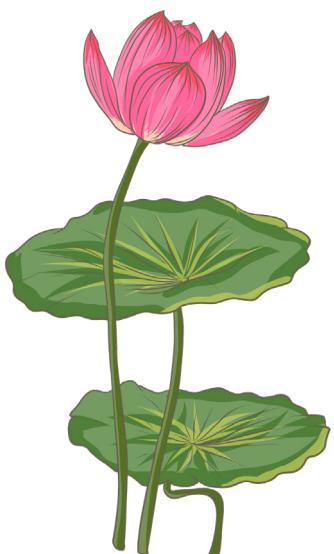
ไปสู่สำนักของภิกษุทั้งหลาย เรียนว่า

ภิกฺขูนํ สนฺติกํ คนฺตฺวา อาห

ไปแล้ว สู่สำนัก ของภิกษุ ท. กล่าวแล้ว ว่า

ท่านผู้เจริญ ได้ยินว่า พวกโจรประสงค์จะปล้นผม ซุ่มอยู่ริมหนทางนอกนี้

“ภนฺเต โจรา ฯเปฯ รุจิยา คจฺฉนฺตู”ติ.

“ภนฺเต / โจรา กิร / มํ วิลุมฺปิตุกามา / มคฺเค ฐตฺวา / ‘อิทานิ / ปุน นิวตฺติสฺสตี’ติ สุตฺวา / อิตรสฺมึ มคฺเค จิตา,

“ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้ยินว่า อ.โจร ท. เป็นผู้ใคร่เพื่ออันปล้น ซึ่งกระผม (เป็น) ซุ่มอยู่แล้ว ในหนทาง ฟังแล้ว ว่า “(อ.พ่อค้า) จักกลับ อีก ในกาลนี้” ดังนี้ ซุ่มอยู่แล้ว ในหนทาง นอกนี้,

ผมจักไม่ไปทั้งข้างโน้นทั้งข้างนี้ จักพักอยู่ที่นี่แหละชั่วคราว

อหํ เอตฺโต วา / อิโต วา / อคนฺตฺวา / โถกํ อิเธว ภวิสฺสามิ;

อ.ผม ไม่ไปแล้ว (โดยข้าง) นั่น หรือ หรือว่า (โดยข้าง) นี้ จักมี (ในที่) นี้นั่นเทียว (สิ้นกาล) หน่อยหนึ่ง,

ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ประสงค์จะอยู่ที่นี่ก็จงอยู่ ประสงค์จะไปก็จงไปตามความพอใจของตน

ภทนฺตา / อิธ วสิตุกามา วสนฺตุ, / คนฺตุกามา / อตฺตโน รุจิยา คจฺฉนฺตู”ติ.

อ.ท่านผู้เจริญ ท. ผู้ใคร่เพื่ออันอยู่ (ในที่) นี้ ขอจงอยู่, (อ.ท่านผู้เจริญ ท.) ผู้ใคร่เพื่ออันไป ขอจงไป ตามความชอบใจ ของตน” ดังนี้.

ภิกษุลาพ่อค้ากลับไปเมืองสาวัตถี

พวกภิกษุกล่าวว่า เมื่อเป็นเช่นนั้น พวกอาตมาจักกลับ อำลาพ่อค้าแล้ว ในวันรุ่งขึ้น ไปสู่เมืองสาวัตถี ถวายบังคมพระศาสดานั่งอยู่แล้ว

ภิกฺขู / “เอวํ สนฺเต / มยํ นิวตฺติสฺสามา”ติ / วาณิชํ อาปุจฺฉิตฺวา / ปุนทิวเส สาวตฺถึ คนฺตฺวา / สตฺถารํ วนฺทิตฺวา นิสีทึสุ.

อ.ภิกษุ ท. (กล่าวแล้ว) ว่า “(ครั้นเมื่อความเป็น) อย่างนี้ มีอยู่ อ.อาตมา ท. จักกลับ” ดังนี้ อำลาแล้ว ซึ่งพ่อค้า ไปแล้ว สู่พระนครชื่อว่าสาวัตถี ในวันรุ่งขึ้น ถวายบังคมแล้ว ซึ่งพระศาสดา นั่งแล้ว.

สิ่งที่ควรเว้น

พระศาสดา ตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่ไปกับพ่อค้ามีทรัพย์มากหรือ ?

สตฺถา / “กึ ภิกฺขเว / มหาธนวาณิเชน สทฺธึ / น คมิตฺถา”ติ ปุจฺฉิตฺวา,

อ.พระศาสดา ตรัสถามแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. (อ.เธอ ท.) ไม่ไปแล้ว กับ ด้วยพ่อค้าผู้มีทรัพย์มาก หรือ” ดังนี้,

เมื่อพวกภิกษุนั้นกราบทูลว่า อย่างนั้น พระเจ้าข้า

“อาม ภนฺเต, ฯเปฯ อาคตา”ติ วุตฺเต,

“อาม ภนฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “แต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าข้า (อ.อย่างนั้น),

พวกโจรซุ่มอยู่ริมทางทั้ง ๒ ข้าง เพื่อต้องการปล้นพ่อค้าผู้มีทรัพย์มาก

มหาธนวาณิชสฺส วิลุมฺปนตฺถาย / ทฺวีสุปิ มคฺเคสุ / โจรา ปริยุฏฺฐึสุ,

อ.โจร ท. ซุ่มอยู่รอบแล้ว ในหนทาง ท. แม้ ๒ เพื่อประโยชน์แก่การปล้น ซึ่งพ่อค้าผู้มีทรัพย์มาก,

เพราะเหตุนั้น เขาจึงพักอยู่ในที่นั้นแล,

เตน โส / ตตฺเถว ฐิโต,

เพราะเหตุนั้น (อ.พ่อค้า) นั้น ดำรงอยู่แล้ว (ในที่) นั้นนั่นเทียว,

ส่วนพวกข้าพระองค์ ลาเขากลับมา

มยมฺปน / ตํ อาปุจฺฉิตฺวา / อาคตา”ติ วุตฺเต,

ส่วนว่า อ.ข้าพระองค์ ท. อำลาแล้ว (ซึ่งพ่อค้า) นั้น เป็นผู้มาแล้ว (ย่อมเป็น)” ดังนี้ (อันภิกษุ ท. เหล่านั้น) กราบทูลแล้ว,

ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าผู้มีทรัพย์มาก ย่อมเว้นทาง (ที่มีภัย) เพราะความที่พวกโจรมีอยู่

“ภิกฺขเว มหาธนวาณิโช ฯเปฯ ปริวชฺเชตุ วฏฺฏตี”ติ วตฺวา

“ภิกฺขเว / มหาธนวาณิโช / โจรานํ อตฺถิตาย / มคฺคํ ปริวชฺเชติ;

ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. อ.พ่อค้าผู้มีทรัพย์มาก ย่อมเว้นรอบ ซึ่งหนทาง เพราะความที่-แห่งโจร ท. -มีอยู่;

บุรุษแม้ใคร่จะเป็นอยู่ ย่อมเว้นยาพิษอันร้ายแรง

ชีวิตุกาโมปิ ปุริโส / หลาหลํ วิสํ ปริวชฺเชติ;

อ.บุรุษ แม้ผู้ใคร่เพื่ออันเป็นอยู่ ย่อมเว้นรอบ ซึ่งยาพิษ อันร้ายแรง;

แม้ภิกษุทราบว่า ภพ ๓ เป็นเช่นกับหนทางที่พวกโจรซุ่มอยู่ แล้วเว้นกรรมชั่วเสียควร ดังนี้แล้ว

ภิกฺขุนาปิ / ‘ตโย ภวา / โจเรหิ ปริยุฏฺฐิตมคฺคสทิสา”ติ ญตฺวา / ปาปํ ปริวชฺเชตุ / วฏฺฏตี”ติ วตฺวา

อ.อัน- แม้อันภิกษุ รู้- ว่า “อ.ภพ ท. ๓ เป็นเช่นกับด้วยหนทาง- อันโจร ท. -ซุ่มอยู่รอบแล้ว (ย่อมเป็น)” ดังนี้ -แล้ว -จึงเว้นรอบ ซึ่งบาป ย่อมควร” ดังนี้

เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา / ธมฺมํ เทเสนฺโต / อิมํ คาถมาห

เมื่อทรง- สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ -แสดง ซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

บุคคลพึงเว้นกรรมชั่วทั้งหลายเสีย เหมือนพ่อค้า
มีทรัพย์มาก มีพวกน้อย เว้นทางอันพึงกลัว (และ)
เหมือนผู้ต้องการจะเป็นอยู่ เว้นยาพิษเสีย ฉะนั้น

“วาณิโชว ภยํ มคฺคํ อปฺปสตฺโถ มหทฺธโน /
วิสํ ชีวิตุกาโมว ปาปานิ ปริวชฺชเย”ติ.

“อ.ภิกษุ พึงละเว้น ซึ่งบาป ท. เพียงดัง อ.พ่อค้า ผู้มีทรัพย์มาก ผู้มีพวกน้อย (ผู้ละเว้นอยู่) ซึ่งหนทาง อันอันบุคคลพึงกลัว เพียงดัง (อ.บุรุษ) ผู้ใคร่เพื่ออันเป็นอยู่ (ผู้ละเว้นอยู่) ซึ่งยาพิษ” ดังนี้.

แก้อรรถ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ภยํ** ได้แก่ อันน่ากลัว

ตตฺถ ภยนฺติ ภายิตพฺพํ,

(อ.อรรถ) ว่า อัน- (อันบุคคล) -พึงกลัว ดังนี้ (แห่ง- ในบท ท.) เหล่านั้นหนา (-บท) ว่า **ภยํ** ดังนี้, อธิบายว่า ชื่อว่ามีภัยเฉพาะหน้า เพราะเป็นหนทางที่พวกโจรซุ่มอยู่

โจเรหิ ปริยุฏฺฐิตตฺตา / สปฺปฏิภยนฺติ อตฺโถ.

อ.อธิบาย ว่า ชื่อว่าอันเป็นไปกับด้วยภัยเฉพาะ เพราะความที่- (แห่งหนทาง นั้น) -เป็นหนทางอันโจร ท. -ซุ่มอยู่รอบแล้ว ดังนี้.

ท่านกล่าวอธิบายคำนี้ไว้ว่า

อิทํ วุตฺตํ โหติ / *“ยถา มหทฺธโน ฯเปฯ ปริวชฺเชยฺยา”ติ.*

(อ.อรรถรูป) นี้ ว่า *“ยถา มหทฺธโน ฯเปฯ ปริวชฺเชยฺย.”* ดังนี้ เป็นคำอธิบาย- (อันพระผู้มีพระภาค) -ตรัสแล้ว ย่อมเป็น.

พ่อค้าผู้มีทรัพย์มาก มีพวกน้อย เว้นทางที่มีภัยเฉพาะหน้า ฉันใด

“ยถา มหทฺธโน วาณิโช อปฺปสตฺโถ สปฺปฏิภยํ มคฺคํ,

“อ.พ่อค้า ผู้มีทรัพย์มาก ผู้มีพวกน้อย (ย่อมละเว้น) ซึ่งหนทาง อันเป็นไปกับด้วยภัยเฉพาะหน้า ฉันใด,

ผู้ต้องการจะเป็นอยู่ ย่อมเว้นยาพิษอันร้ายแรง ฉันใด ภิกษุผู้บัณฑิตควรเว้นกรรมชั่วทั้งหลาย แม้มีประมาณน้อยเสีย ฉันนั้น

ยถา ชีวิตุกาโม / หลาหลํ วิสํ ปริวชฺเชติ; / เอวํ ปณฺฑิโต ภิกฺขุ / อปฺปมตฺตกานิปิ / ปาปานิ ปริวชฺเชยฺยา *”ติ.*

(อ.บุรุษ) ใคร่เพื่ออันเป็นอยู่ ย่อมละเว้น ซึ่งยาพิษ อันร้ายแรง ฉันใด; อ.ภิกษุ ผู้ฉลาด พึงละเว้น ซึ่งบาป ท. แม้อันมีประมาณน้อย ฉันนั้น.” *ดังนี้ เป็นคำอธิบาย...*

ในกาลจบเทศนา ภิกษุเหล่านั้น บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลาย

เทสนาวสาเน / เต ภิกฺขู / สห ปฏิสมฺภิทาหิ / อรหตฺตํ ปาปุณึสุ.

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น บรรลุแล้ว ซึ่งพระอรหัต กับด้วยปฏิสัมภิทา ท.

พระธรรมเทศนาได้เป็นประโยชน์แม้แก่มหาชนผู้มาประชุม ดังนี้แล

สมฺปตฺตมหาชนสฺสาปิ / สาตฺถิกา ธมฺมเทสนา อโหสีติ.

อ.พระธรรมเทศนา เป็นเทศนาเป็นไปกับด้วยวาจามีประโยชน์ ได้มีแล้ว แม้แก่มหาชนผู้ถึงพร้อมแล้ว ดังนี้แล.

เรื่องมหาธนวาณิช

มหาธนวาณิชวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งพ่อค้าผู้มีทรัพย์มาก (จบแล้ว).

๘. เรื่องนายพรานกุกกุฏมิตร

๘. กุกกุฏมิตฺตวตฺถุ.

๘. อ.เรื่องแห่งนายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภนายพรานชื่อกุกกุฏมิตร ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **ปาณิมฺหิ เจ วโณ นาสฺส** เป็นต้น

ปาณิมฺหิ เจ วโณ นาสฺสาติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา เวฬุวเน วิหรนฺโต / กุกฺกุฏมิตฺตํ นาม / เนสาทํ อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเวฬุวัน ทรงปรารภ ซึ่งนายพราน ชื่อว่ากุกกุฏ-มิตร ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **ปาณิมฺหิ เจ วโณ นาสฺส** ดังนี้เป็นต้น.

ได้ยินว่า ธิดาเศรษฐีคนหนึ่งในกรุงราชคฤห์ เจริญวัยแล้ว เพื่อประโยชน์แก่การรักษา มารดาบิดาจึงมอบหญิงคนใช้ให้คนหนึ่งให้อยู่ในห้องบนปราสาท ๗ ชั้น

ราชคเห / กิเรกา เสฏฺฐิธีตา วยปฺปตฺตา / สตฺตภูมิกสฺส ปาสาทสฺส / อุปริคพฺเภ อารกฺขณตฺถาย เอกํ ปริจาริกํ ทตฺวา / มาตาปิตูหิ วาสิยมานา

ได้ยินว่า อ.ธิดาของเศรษฐี คนหนึ่ง ในพระนครชื่อว่าราชคฤห์ ผู้ถึงแล้วซึ่งวัย ผู้- อันมารดาและบิดา ท. ให้- ซึ่งหญิงผู้รับใช้ คนหนึ่ง เพื่อประโยชน์แก่การอารักขา -แล้ว จึงให้อยู่อยู่ ในเบื้องบนแห่งห้องแห่งปราสาท อันประกอบแล้วด้วยชั้น ๗

ในเวลาเย็นวันหนึ่งแลไปในระหว่างถนน ทางหน้าต่าง

เอกทิวสํ สายณฺหสมเย วาตปาเนน อนฺตรวีถึ โอโลเกนฺตี

แลดูอยู่ ซึ่งระหว่างแห่งถนน โดยช่องอันดื่มซึ่งลม[๑] ในสมัยในเวลาเย็นแห่งวัน ในวันหนึ่ง

เห็นนายพรานคนหนึ่งชื่อกุกกุฏมิตร ผู้ถือบ่วง ๕๐๐ และหลาว ๕๐๐ ฆ่าเนื้อทั้งหลายเลี้ยงชีพ ฆ่าเนื้อ ๕๐๐ ตัว แล้วบรรทุกเกวียนใหญ่ให้เต็มไปด้วยเนื้อสัตว์เหล่านั้น นั่งบนแอกเกวียนเข้าไปสู่พระนคร เพื่อต้องการจะขายเนื้อ

ปญฺจ ปาสสตานิ / ปญฺจ จ สูลสตานิ อาทาย / มิเค วธิตฺวา ชีวมานํ / เอกํ กุกฺกุฏมิตฺตํ นาม เนสาทํ / ปญฺจ มิคสตานิ วธิตฺวา / เตสํ มํเสน / มหาสกฏฺ ปูเรตฺวา / สกฏฺฐเร นิสีทิตฺวา / มํสํ วิกฺกีณนตฺถาย / นครํ ปวิสนฺตํ ทิสฺวา

---

[๑] **วาตปาน** (วาตสทฺทูปปท + ปา ปาเน + ยุ) หน้าต่าง, ช่องลม. วิเคราะห์ว่า วาตํ ปิวตีติ **วาตปานํ**. หน้าต่างที่รับลม ชื่อว่า วาตปานะ (แปลง ยุ เป็น อน).

เห็นแล้ว ซึ่งนายพราน คนหนึ่ง ชื่อว่ากุกกุฏมิตร ผู้- ถือเอา- ซึ่งร้อยแห่งบ่วง ท. ๕ (ด้วย) ซึ่งร้อยแห่งหลาว ท. ๕ ด้วย -แล้ว จึงฆ่า- ซึ่งเนื้อ ท. -แล้ว -จึงเป็นอยู่อยู่ ผู้- ฆ่า- ซึ่งร้อยแห่งเนื้อ ท. ๕ -แล้ว จึงยังเกวียนใหญ่ -ให้เต็ม ด้วยเนื้อ ของเนื้อ ท. เหล่านั้น -แล้ว จึงนั่ง- บนแอกแห่งเกวียน -แล้ว -จึงเข้าไปอยู่ สู่พระนคร เพื่อประโยชน์แก่การขาย ซึ่งเนื้อ

เป็นผู้มีจิตปฏิพัทธ์ในนายพรานนั้น ให้บรรณการในมือหญิงคนใช้

ตสฺมึ ปฏิพทฺธจิตฺตา หุตฺวา / ปริจาริกาย หตฺเถ / ปณฺณาการํ ทตฺวา

เป็นผู้มีจิตเนื่องเฉพาะแล้ว (ในนายพราน) นั้น เป็น ให้แล้ว ซึ่งบรรณาการ ในมือ ของหญิงผู้รับใช้

ส่งไปว่า เธอจงไป จงให้บรรณการแก่บุรุษนั้น รู้เวลาไป (ของเขา) แล้วจงมา

“คจฺฉ, / เอตสฺส ปณฺณาการํ ทตฺวา / คมนกาลํ ญตฺวา / เอหี”ติ เปเสสิ.

ส่งไปแล้ว (ด้วยคำ) ว่า “(อ.เธอ) จงไป, (อ.เธอ) ให้แล้ว ซึ่งบรรณาการ (แก่นายพราน) นั่น รู้แล้ว ซึ่งกาลเป็นที่ไป จงมา” ดังนี้.

หญิงคนใช้ไปแล้ว ให้บรรณการแก่นายพรานนั้นแล้วถามว่า ท่านจักไปเมื่อไร ?

สา คนฺตฺวา / ตสฺส ปณฺณาการํ ทตฺวา ปุจฺฉิ / “กทา คมิสฺสสี”ติ.

(อ.หญิงผู้รับใช้) นั้น ไปแล้ว ให้แล้ว ซึ่งบรรณาการ (แก่นายพราน) นั้น ถามแล้ว ว่า “(อ.ท่าน) จักไป ในกาลไร” ดังนี้.

นายพรานตอบว่า วันนี้เราขายเนื้อแล้วจักออกไปโดยประตูชื่อโน้นแต่เช้าเทียว

“อชฺช มํสํ วิกฺกีณิตฺวา / ปาโตว / อสุกทฺวาเรน นาม / นิกฺขมิตฺวา คมิสฺสามี”ติ.

(อ.นายพราน กล่าวแล้ว) ว่า “ในวันนี้ (อ.เรา) ขายแล้ว ซึ่งเนื้อ ออกไปแล้ว ชื่อ โดยประตูโน้น จักไป ในเวลาเช้านั่นเทียว” ดังนี้.

หญิงคนใช้ฟังคำที่นายพรานนั้นบอกแล้ว กลับมาบอกแก่นาง

สา / เตน กถิตํ กถํ สุตฺวา / อาคนฺตฺวา / ตสฺสา อาโรเจสิ.

(อ.หญิงผู้รับใช้) นั้น ฟังแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว อัน- (อันนายพราน) นั้น -กล่าวแล้ว มาแล้ว บอกแล้ว (แก่ธิดาของเศรษฐี) นั้น.

ธิดาเศรษฐีลอบหนีไปกับนายพราน

ธิดาเศรษฐีรวบรวมผ้าและอาภรณ์อันควรแก่ความเป็นของอันตนควรถือเอา

เสฏฺฐิธีตา / อตฺตนา คเหตพฺพยุตฺตกํ / วตฺถาภรณชาตํ สํวิทหิตฺวา

อ.ธิดาของเศรษฐี จัดแจงแล้ว ซึ่งผ้าและเครื่องประดับ อันควรแล้วแก่ความเป็นแห่งวัตถุ-อันตน -พึงถือเอา

นุ่งผ้าเก่า ถือหม้อ ออกไปแต่เช้าตรู่ เหมือนไปสู่ท่าน้ำกับพวกนางทาสี

ปาโตว / มลินวตฺถํ นิวาเสตฺวา / กุฏฺฐ อาทาย / ทาสีหิ สทฺธึ / อุทกติตฺถํ คจฺฉนฺตี วิย นิกฺขมิตฺวา

นุ่งแล้ว ซึ่งผ้าอันเศร้าหมอง ถือเอาแล้ว ซึ่งหม้อ เป็นผู้ราวกะว่า ไปอยู่ สู่ท่าแห่งน้ำ กับ ด้วยทาสี ท. (เป็น) ออกแล้ว ในเวลาเช้านั่นเทียว

ถึงที่นั้นแล้วได้ยืนคอยการมาของนายพรานอยู่

ตํ ฐานํ คนฺตฺวา / ตสฺสาคมนํ โอโลเกนฺตี อฏฺฐาสิ.

ไปแล้ว สู่ที่ นั้น ได้ยืน- แลดูอยู่ -แล้ว ซึ่งการมา (แห่งนายพราน) นั้น.

แม้นายพรานก็ขับเกวียนออกไปแต่เช้าตรู่

โสปิ ปาโตว / สกฏฺ ปาเชนฺโต นิกฺขมิ.

(อ.นายพราน) แม้นั้น ขับไปอยู่ ซึ่งเกวียน ออกไปแล้ว ในเวลาเช้านั่นเทียว.

ฝ่ายนางก็เดินตามหลังนายพรานนั้นไป

สาปิ / ตสฺส ปจฺฉโต ปายาสิ.

(อ.ธิดาของเศรษฐี) แม้นั้น ได้ดำเนินไปแล้ว ในที่ข้างหลัง (ของนายพราน) นั้น.

เขาเห็นนางจึงพูดว่า เราไม่รู้จักเธอว่า เป็นธิดาของผู้ชื่อโน้น แน่ะแม่ เธออย่าตามฉันไปเลย

โส ตํ ทิสฺวา / “อหํ ตํ / ‘อสุกสฺส นาม ธีตา’ติ / น ชานามิ, มา มํ อนุพนฺธิ อมฺมา”ติ อาห.

(อ.นายพราน) นั้น เห็นแล้ว (ซึ่งธิดาของเศรษฐี) นั้น กล่าวแล้ว ว่า “อ.เรา ย่อมไม่รู้ ซึ่งเธอ ว่า ‘(อ.เธอ) เป็นธิดา (ของตระกูล) ชื่อโน้น (ย่อมเป็น)’ ดังนี้, แน่ะแม่ (อ.เธอ) อย่าติดตามแล้ว ซึ่งเรา” ดังนี้.

นางตอบว่า ท่านไม่ได้เรียกดิฉันมา ดิฉันมาตามธรรมดาของตน ท่านจงนิ่ง ขับเกวียนของตนไปเถิด

“น มํ ตฺวํ ปกฺโกสสิ, / อหํ อตฺตโน ธมฺมตาย อาคจฺฉามิ, / ตฺวํ ตุณฺหี หุตฺวา / อตฺตโน สกฏฺ ปาเชหี”ติ.

(อ.ธิดาของเศรษฐี กล่าวแล้ว) ว่า (อ.ท่าน) ย่อมร้องเรียก ซึ่งดิฉัน หามิได้, อ.ดิฉัน ย่อมมา ตามธรรมดา ของตน, อ.ท่าน เป็นผู้นิ่ง เป็น จงขับไป ซึ่งเกวียน ของตน” ดังนี้.

เขาห้ามนางแล้ว ๆ เล่า ๆ ทีเดียว

โส ปุนปฺปุนํ / ตํ นิวาเรสิเยว.

(อ.นายพราน) นั้น ห้ามแล้วนั่นเทียว (ซึ่งธิดาของเศรษฐี) นั้น บ่อย ๆ.

ครั้นนางพูดกับเขาว่า อันการห้ามสิริอันมาสู่สำนักของตนย่อมไม่ควร

อถ นं สา อาห / “สิรึ นาม / อตฺตโน สนฺติกं อาคจฺฉนฺตึ / นิวาเรตุ ं น วฏฺฏตี”ติ.

ครั้งนั้น (อ.ธิดาของเศรษฐี) นั้น กล่าวแล้ว ว่า “อ.อัน- (อันท่าน) -ห้าม ซึ่ง สิริ อันมาอยู่สู่สำนัก ของตน ย่อมไม่ควร” ดังนี้ (กะนายพราน) นั้น.

นายพรานทราบการมาของนางเพื่อตนโดยไม่สงสัยแล้ว ได้อุ้มนางขึ้นเกวียนไป

โส / ตสฺสา นิสฺสํสเยน / อตฺตโน อาคมนं ญตฺวา / ตं สกฏฺ อาโรเปตฺวา อคมาสิ.

(อ.นายพราน) นั้น รู้แล้ว ซึ่งการมา เพื่อตน (แห่งธิดาของเศรษฐี) นั้น โดยความไม่มีแห่งความสงสัย ยกขึ้นแล้ว (ซึ่งธิดาของเศรษฐี) นั้น สู่เกวียน ได้ไปแล้ว.

มารดาบิดาของนางให้คนหาข้างโน้นข้างนี้ก็ไม่พบ สำคัญว่า นางจักตายเสียแล้ว จึงทำภัตรเพื่อผู้ตาย

ตสฺสา มาตาปิตโร / อิโต จิโต จ ปริเยสาเปตฺวา / อปสฺสนฺตา / “มตา ภวิสฺสตี”ติ / มตกภตฺตं กรึสุ.

อ.มารดาและบิดา ท. (ของธิดาของเศรษฐี) นั้น (ยังบุคคล) ให้แสวงหาแล้ว (โดยข้างนี้) ด้วย (โดยข้างนี้) ด้วย ไม่เห็นอยู่ กระทำแล้ว ซึ่งภัตรเพื่อบุคคลผู้ตายแล้ว (ด้วยอันคิด) ว่า “(อ.ธิดา ของเรา ท.) เป็นผู้ตายแล้ว จักเป็น” ดังนี้.

แม้นางอาศัยการอยู่ร่วมกับนายพรานนั้น คลอดบุตร ๗ คน โดยลำดับ ผูกบุตรเล่านั้นผู้เจริญวัยด้วยเครื่องผูกคือเรือน

สาปิ / เตน สทฺธึ สංวาสมนฺวาย / ปฏิปาฏิยา สตฺต ปุตฺเต วิชายิตฺวา / เต วยปฺปตฺเต / ฆรพนฺธเนน พนฺธิ.

(อ.ธิดาของเศรษฐี) แม้นั้น อาศัยแล้ว ซึ่งการอยู่ร่วม กับ (ด้วยนายพราน) นั้น คลอดแล้ว ซึ่งบุตร ท. ๗ คน โดยลำดับ ผูกแล้ว (ซึ่งบุตร ท.) เหล่านั้น ผู้ถึงแล้วซึ่งวัย ด้วยวัตถุเป็นเครื่องผูกคือเรือน.

กุกกุฏมิตรอาฆาตในพระพุทธเจ้า

ภายหลังวันหนึ่ง พระศาสดาทรงตรวจดูสัตว์โลกในเวลาใกล้รุ่ง ทรงเห็นนายพรานกุกกุฏมิตรกับบุตรและสะใภ้ เข้าไปในข่ายคือพระญาณของพระองค์

เอกทิวสं / สตฺถา / ปจฺจูสสมเย โลกं โวโลเกนฺโต / กุกกุฏมิตฺตं สปุตฺตं สสุณิสं / อตฺตโน ญาณชาลสฺส อนฺโต / ปวิฏฺ ิ ทิสฺวา

ในวันหนึ่ง อ.พระศาสดา ทรงตรวจดูอยู่ ซึ่งโลก ในสมัยเป็นที่ขจัดเฉพาะซึ่งมืด ทรงเห็นแล้ว ซึ่งนายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร ผู้เป็นไปกับด้วยบุตร ผู้เป็นไปกับด้วยสะใภ้ ผู้เข้าไปแล้ว ในภายใน แห่งข่ายคือพระญาณ ของพระองค์

ทรงใคร่ครวญว่า นั่นเหตุอะไรหนอแล ทรงเห็นอุปนิสัยแห่งโสดาปัตติมรรคของชนเหล่านั้นแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร ได้เสด็จไปที่บ่วงดักของนายพรานนั้นแต่เช้าตรู่

“กินฺนุ โข เอตนฺ”ติ อุปธาเรนฺโต / เตสํ โสตาปตฺติมคฺคสฺส / อุปนิสฺสยํ ทิสฺวา / ปาโตว ปตฺตจีวรมาทาย / ตสฺส ปาสฏฺฐานํ อคมาสิ.

ทรงใคร่ครวญอยู่ ว่า “(อ.เหตุ) นั่น อะไร หนอ แล” ดังนี้ ทรงเห็นแล้ว ซึ่งอุปนิสัย แห่งโสดาปัตติมรรค (ของชน ท.) เหล่านั้น ทรงถือเอาแล้ว ซึ่งบาตรและจีวร ได้เสด็จไปแล้ว สู่ที่เป็นที่ตั้งแห่งบ่วง (ของนายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร) นั้น ในเวลาเช้านั่นเทียว.

วันนั้นแม้เนื้อสักตัวหนึ่งก็มิได้ติดบ่วง

ตทิวสํ / ปาเส พนฺโธ / เอกมิโคปิ นาโหสิ.

ในวันนั้น แม้ อ.เนื้อตัวหนึ่ง ตัวติดแล้ว ในบ่วง ไม่ได้มีแล้ว.

พระศาสดาทรงแสดงรอยพระบาท ที่ใกล้บ่วงของเขาแล้ว ประทับนั่งในใต้ร่มพุ่มไม้พุ่มหนึ่งข้างหน้า

สตฺถา / ตสฺส ปาสมูเล / ปทวลญฺชํ ทสฺเสตฺวา / ปุรโต เอกสฺส รุกฺขสฺส / เหฏฺฐาฉายาย นิสีทิ.

อ.พระศาสดา ทรงแสดงแล้ว ซึ่งรอยแห่งพระบาท ในที่ใกล้แห่งบ่วง (ของนายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร) นั้น ประทับนั่งแล้ว ในภายใต้แห่งเงา แห่งพุ่มไม้ พุ่มหนึ่ง ในที่ข้างหน้า.

นายพรานกุกกุฏมิตรถือธนูไปสู่ที่ดักบ่วงแต่เช้าตรู่ ตรวจดูบ่วงจำเดิมแต่ต้น ไม่พบเนื้อแม้ตัวเดียวซึ่งติดบ่วง ได้เห็นรอยพระบาทของพระศาสดาแล้ว

กุกกุฏมิตฺโต / ปาโตว ธนุํ อาทาย / ปาสฏฺฐานํ คนฺตฺวา / อาทิโต ปฏฺฐาย / ปาเส โอโลกยมาโน / ปาเส พทฺธํ / เอกมฺปิ มิคํ อทิสฺวา / สตฺถุ ปทวลญฺชํ อทฺทส.

อ.นายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร ถือเอาแล้ว ซึ่งธนู ไปแล้ว สู่ที่เป็นที่ตั้งแห่งบ่วง ในเวลาเช้านั่นเทียว ตรวจดูอยู่ ซึ่งบ่วง ท. จำเดิม แต่ต้น ไม่เห็นแล้ว ซึ่งเนื้อ แม้ตัวหนึ่ง ตัวติดแล้ว ในบ่วง ได้เห็นแล้ว ซึ่งรอยแห่งพระบาท ของพระศาสดา.

ทีนั้นเขาได้ดำริฉะนี้ว่า ใครเที่ยวปล่อยเนื้อตัวติด (บ่วง) ของเรา

อถสฺส เอตทโหสิ / “โก มยฺหํ / พทฺธมิเค โมเจนฺโต วิจรตี”ติ.

ครั้งนั้น (อ.ความคิด) นั่น ว่า “อ.ใคร ย่อมเที่ยว- ปล่อยอยู่ ซึ่งเนื้อตัวติดแล้ว ท. ของเรา” ดังนี้ได้มีแล้ว (แก่นายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร) นั้น.

เขาผูกอาฆาตในพระศาสดา เมื่อเดินไปก็พบพระศาสดาประทับนั่งที่โคนพุ่มไม้

โส / สตฺถริ อาฆาตํ พนฺธิตฺวา / คจฺฉนฺโต / รุกฺขมูเล นิสินฺนं สตฺถารํ ทิสฺวา

(อ.นายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร) นั้น ผูกแล้ว ซึ่งความอาฆาต[๑] ในพระศาสดา ไปอยู่ เห็นแล้ว ซึ่งพระศาสดา ผู้ประทับนั่งแล้ว ที่โคนแห่งพุ่มไม้

---

[๑] **อาฆาต** (อา + หน หึสายํ + ต) ความโกรธ, ความแค้นเคือง, ความอาฆาต. อาคนฺตฺวา หญฺญตีติ **อาฆาโต**. ความโกรธที่มาเบียดเบียน ชื่อว่า อาฆาตะ (แปลง หนฺ ธาตุ เป็น ฆา)

คิดว่า สมณะองค์นี้ปล่อยเนื้อของเรา เราจักฆ่าสมณะนั้นเสีย ดังนี้แล้ว ได้โก่งธนู

“อิมินา มม มิคา โมจิตา, / มาเรสฺสามิ นนฺ”ติ / ธนุ อากฑฺฒิ.

คิดแล้ว ว่า “อ.เนื้อ ท. ของเรา (อันสมณะ) นี้ ปล่อยแล้ว, (อ.เรา ยังสมณะ) นั้น จักให้ตาย” ดังนี้ คร่ามาแล้ว ซึ่งธนู.

พระศาสดาให้โก่งธนูได้ (แต่) ไม่ให้ยิง (ธนู) ไปได้

สตฺถา / ธนุ อากฑฺฒิตุ ทตฺวา / วิสฺสชฺเชตุ นาทาสิ.

อ.พระศาสดา ประทานแล้ว เพื่ออันคร่ามา ซึ่งธนู ไม่ได้ประทานแล้ว เพื่ออันปล่อย.

เขาไม่อาจทั้งเพื่อปล่อยลูกศรไป ทั้งลดลง มีสีข้างทั้ง ๒ ปานดังจะแตก มีน้ำลายไหลออกจากปาก เป็นผู้อ่อนเพลีย ได้ยืน (ซื่อ) อยู่แล้ว

โส / สรๆ วิสฺสชฺเชตุมฺปิ / โอโรเปตุมฺปิ อสกฺโกนฺโต / ผาสุกาหิ ภิชฺชนฺตีหิ วิย / มุขโต เขเฬน ปคฺฆรนฺเตน / กิลนฺตรูโป อฏฺฐาสิ.

(อ.นายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร) นั้น ไม่อาจอยู่ แม้เพื่ออันปล่อย ซึ่งลูกศร แม้เพื่ออันลดลง (ซึ่งลูกศร) มีซี่โครง ท. อันราวกะว่าแตกอยู่ มีน้ำลาย อันไหลออกอยู่ จากปาก ผู้มีรูปแห่งบุคคลผู้เหน็ดเหนื่อยแล้ว ได้ยืนอยู่แล้ว.

ครั้งนั้น พวกบุตรของเขาไปเรือนพูดกันว่า บิดาของเราล่าช้าอยู่ จักมีเหตุอะไรหนอ ?

อถสฺส ปุตฺตา / เคหๆ คนฺตฺวา / “ปิตา โน จิรายติ, / กึ นุ โข”ติ วตฺวา

ครั้งนั้น อ.บุตร ท. (ของนายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร) นั้น ไปแล้ว สู่เรือน กล่าวแล้ว ว่า “อ.บิดา ของเรา ท. ประพฤติช้าอยู่, (อ.เหตุ นั่น) อะไร หนอ แล (จักมี)” ดังนี้

อันมารดาส่งไปว่า พ่อทั้งหลาย พวกเธอจงไปสู่สำนักของบิดา

“คจฺฉถ ตาตา / ปิตุ สนฺติกนฺ”ติ / มาตรา เปสิตา

ผู้- อันมารดา -ส่งไปแล้ว (ด้วยคำ) ว่า “ดูก่อนพ่อ ท. (อ.เธอ ท.) จงไป สู่สำนัก ของบิดา” ดังนี้

ต่างก็ถือธนูไปเห็นบิดายืนอยู่เช่นนั้น คิดว่า ผู้นี้จักเป็นปัจจามิตรของบิดาพวกเรา

ธนูนิ อาทาย คนฺตฺวา / ปิตรๆ ตถาจิตๆ ทิสฺวา / “อยๆ โน ปิตุ / ปจฺจามิตฺโต ภวิสฺสตี”ติ

ถือเอาแล้ว ซึ่งธนู ท. ไปแล้ว เห็นแล้ว ซึ่งบิดา ผู้ยืนอยู่แล้วอย่างนั้น (คิดแล้ว) ว่า “(อ.สมณะ) นี้ เป็นปัจจามิตร แห่งบิดา ของเรา ท. จักเป็น” ดังนี้

ทั้ง ๗ คน โก่งธนูแล้ว ได้ยืนอยู่ เหมือนกับบิดาของพวกเขายืนแล้ว เพราะอานุภาพแห่งพระพุทธเจ้า

สตฺตปิ ชนา /ธนูนิ อากฑฺฒิตฺวา / พุทฺธานุภาเวน, / ยถา เนสๆ ปิตา ฐิโต, / ตเถว อฏฺฐๆสุ.

เป็นชน แม้ ๗ (เป็น) คร่ามาแล้ว ซึ่งธนู ท. ได้ยืนอยู่แล้ว โดย-, อ.บิดา (ของชน ท.) เหล่านั้น ยืนอยู่แล้ว โดยประการใด, -ประการนั้นนั่นเทียว ด้วยอานุภาพแห่งพระพุทธเจ้า.

กุกกุฏมิตรเลิกอาฆาตในพระพุทธเจ้า

ลำดับนั้น มารดาของพวกเขาคิดว่า ทำไมหนอแล บิดา (และ) บุตรจึงล่าช้าอยู่

อถ เนสं มาตา / “กึ นุ โข ปิตา ปุตฺตา จิรายนฺตี”ติ

ครั้งนั้น อ.มารดา (ของชน ท.) เหล่านั้น (คิดแล้ว) ว่า “อ.บิดา อ.บุตร ท. ประพฤติช้าอยู่ เพราะเหตุอะไร หนอ แล” ดังนี้

ไปกับลูกสะใภ้ ๗ คน เห็นชนเหล่านั้นยืนอยู่อย่างนั้น

สตฺตหิ สุณิสาหิ สทฺธึ คนฺตฺวา / เต ตถาฐิเต ทิสฺวา

ไปแล้ว กับ ด้วยสะใภ้ ท. ๗ เห็นแล้ว (ซึ่งชน ท.) เหล่านั้น ผู้ยืนอยู่แล้วอย่างนั้น

คิดว่า ชนเหล่านี้ยืนโก่งธนูต่อใครหนอแล ? แลไปก็เห็นพระศาสดา

“กสฺส นุ โข / อิเม ธนูนิ อากฑฺฒิตฺวา ฐิตา”ติ / โอโลเกนฺตี / สตฺถารं ทิสฺวา

(คิดแล้ว) ว่า (อ.ชน ท.) เหล่านี้ ยืน- คร่ามา -แล้ว ซึ่งธนู ท. เพื่อใคร หนอ แล” ดังนี้ แลดูอยู่ เห็นแล้ว ซึ่งพระศาสดา

จึงประคองแขนทั้ง ๒ ร้องลั่นขึ้นว่า พวกท่านอย่ายังบิดาของเราให้พินาศ พวกท่านอย่ายังบิดาของเราให้พินาศ

พาหา ปคฺคยฺห / “มา เม ปิตรं นาเสถ, / มา เม ปิตรं นาเสถา”ติ / มหาสทฺทมกาสิ.

ประคองแล้ว ซึ่งแขน ท. ได้กระทำแล้ว ซึ่งเสียงดัง ว่า “(อ.ท่าน ท.) จงอย่า- ยังบิดา ของเรา -ให้ฉิบหาย, (อ.ท่าน ท.) จงอย่า- ยังบิดา ของเรา -ให้ฉิบหาย” ดังนี้.

นายพรานกุกกุฏมิตรได้ยินเสียงนั้นแล้ว คิดว่า

กุกกุฏมิตฺโต / ตं สทฺทं สุตฺวา จินฺเตสิ

อ.นายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร ฟังแล้ว ซึ่งเสียง นั้น คิดแล้ว ว่า

เราฉิบหายแล้วหนอ

“นฏฺโฐ วตมฺหิ,

(อ.เรา) เป็นผู้ฉิบหายแล้ว หนอ ย่อมเป็น,

นัยว่า ผู้นั้นเป็นพ่อตาของเรา

สสุโร กิร เม เอส,

ได้ยินว่า (อ.สมณะ) นั่น เป็นพ่อตา ของเรา (ย่อมเป็น),

ตายจริง เราทำกรรมหนัก

อโห / มยา ภาริยं กมฺมं กตนฺ”ติ.

โอ อ.กรรม อันหนัก อันเรา กระทำแล้ว” ดังนี้.

แม้พวกบุตรของเขาก็คิดว่า นัยว่า ผู้นั้นเป็นตาของเรา ตายจริงเราทำกรรมหนัก

ปุตฺตาปิสฺส / “อยฺยโก กิร โน เอส, / อโห / ภาริยํ กมฺมํ กตนฺ”ติ จินฺตยึสุ.

แม้ อ.บุตร ท. (ของนายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร) นั้น คิดแล้ว ว่า “ได้ยินว่า (อ.สมณะ) นั่น เป็นตาของเรา ท. (ย่อมเป็น), โอ อ.กรรม อันหนัก (อันเรา ท.) กระทำแล้ว” ดังนี้.

นายพรานกุกกุฏมิตรเข้าไปตั้งเมตตาจิตไว้ว่า คนนี้เป็นพ่อตาของเรา

กุกฺกุฏมิตฺโต / “อยํ สสุโร เม”ติ / เมตฺตจิตฺตํ อุปฏฺฐเปสิ.

อ.นายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร เข้าไปตั้งไว้แล้ว ซึ่งจิตอันประกอบแล้วด้วยเมตตา ว่า (อ.สมณะ) นี้ เป็นพ่อตา ของเรา (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

แม้พวกบุตรของเขาก็เข้าไปตั้งเมตตาจิตว่า คนนี้เป็นตาของพวกเรา

ปุตฺตาปิสฺส / “อยฺยโก โน”ติ / เมตฺตจิตฺตํ อุปฏฺฐเปสุ.

แม้ อ.บุตร ท. (ของนายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร) นั้น เข้าไปตั้งไว้แล้ว ซึ่งจิตอันประกอบแล้วด้วยเมตตา ว่า (อ.สมณะ นี้) เป็นตา ของเรา ท. (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

ขณะนั้น ธิดาเศรษฐีผู้มารดาของพวกเขาพูดว่า พวกเจ้าจงทิ้งธนูเสียโดยเร็วแล้วให้บิดาฉันอดโทษ

อถ เนสํ มาตา เสฏฺฐิธีตา / “ขิปฺปํ ธนูนิ ฉฑฺเฑตฺวา / ปิตรํ เม ขมาเปถา”ติ อาห.

ครั้งนั้น อ.ธิดาของเศรษฐี ผู้เป็นมารดา (ของบุตร ท.) เหล่านั้น กล่าวแล้ว ว่า (อ.ท่าน ท.) ทิ้งแล้ว ซึ่งธนู ท. พลัน ยังบิดา ของเรา จงให้อดโทษ” ดังนี้.

เขาทั้งหมดสำเร็จโสดาปัตติผล

พระศาสดาทรงทราบจิตของเขาเหล่านั้นอ่อนแล้ว จึงให้ลดธนูลงได้

สตฺถา / เตสํ มุทุจิตฺตํ ญตฺวา / ธนุ โอตาเรตุ อทาสิ.

อ.พระศาสดา ทรงทราบแล้ว ซึ่งจิตอันอ่อน (ของชน ท.) เหล่านั้น ได้ประทานแล้ว เพื่ออันยังธนู -ให้ข้ามลง.

ชนเหล่านั้นทั้งหมด ถวายบังคมพระศาสดาแล้ว ให้พระองค์อดโทษว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์ทรงอดโทษแก่ข้าพระองค์ ดังนี้แล้ว นั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่ง

เต สพฺเพ / สตฺถารํ วนฺทิตฺวา / “ขมถ โน ภนฺเต”ติ / ขมาเปตฺวา / เอกมนฺตํ นิสีทึสุ.

(อ.ชน ท.) เหล่านั้น ทั้งปวง ถวายบังคมแล้ว ซึ่งพระศาสดา (ยังพระศาสดา) ให้ทรงอดโทษแล้ว ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อ.พระองค์) ขอจงอดโทษ แก่ข้าพระองค์ ท.” ดังนี้ นั่งแล้ว ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง.

ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสอนุปุพพีกถาแก่พวกเขา

อถ เนสํ สตฺถา / อนุปุพฺพีกถํ กเถสิ.

ครั้งนั้น อ.พระศาสดา ตรัสแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวโดยลำดับ (แก่ชน ท.) เหล่านั้น.

ในเวลาจบเทศนา นายพรานกุกกุฏมิตรพร้อมทั้งบุตร สะใภ้ มีตนเป็นที่ ๑๕ ตั้งอยู่ในโสดาปัตติ-ผลแล้ว

เทสนาวสาเน / กุกฺกุฏมิตฺโต / สทฺธึ ปุตฺเตหิ เจว / สุณิสาหิ จ / อตฺตปญฺจทสโม / โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐหิ.

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา อ.นายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร กับ ด้วยบุตร ท. ด้วยนั่นเทียว ด้วยสะใภ้ ท. ด้วย ผู้มีตนเป็นที่ ๑๕ ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว ในโสดาปัตติผล.

พระศาสดาเสด็จเที่ยวไปบิณฑบาต ได้เสด็จไปสู่วิหารภายหลังภัตร

สตฺถา ปิณฺฑาย จริตฺวา / ปจฺฉาภตฺตํ วิหารํ อคมาสิ.

อ.พระศาสดา เสด็จเที่ยวไปแล้ว เพื่อก้อนข้าว ได้เสด็จไปแล้ว สู่วิหาร ในภายหลังแห่งภัตร.

ลำดับนั้น พระอานนทเถระทูลถามพระองค์ว่า วันนี้พระองค์เสด็จไปไหน ? พระเจ้าข้า

อถ นํ อานนฺทตฺเถโร ปุจฺฉิ / "อชฺช ภนฺเต / กหํ คมิตฺถา"ติ.

ครั้งนั้น อ.พระอานนท์ผู้เถระ ทูลถามแล้ว (ซึ่งพระศาสดา) นั้น ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อ.พระองค์) เสด็จไปแล้ว (ณ ที่) ไหน ในวันนี้" ดังนี้.

พระศาสดา. ไปสำนักของกุกกุฏมิตร อานนท์

"กุกฺกุฏมิตฺตสฺส สนฺติกํ อานนฺทา"ติ.

(อ.พระศาสดา ตรัสแล้ว) ว่า "ดูก่อนอานนท์ (อ.เรา ไปแล้ว) สู่สำนัก ของนายพรานชื่อว่ากุกกุฏ-มิตร" ดังนี้.

พระอานนท์ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นายพรานกุกกุฏมิตร พระองค์ทำให้เป็นผู้ไม่ทำกรรมคือปาณาติบาตแล้วหรือ ? พระเจ้าข้า

"ปาณาติปาตกมฺมสฺส โว ภนฺเต / อการโก กโต"ติ.

(อ.อานนท์ผู้เถระ ทูลถามแล้ว) ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อ.นายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร) อัน พระองค์ ทรงกระทำแล้ว ให้เป็นผู้ไม่กระทำ ซึ่งกรรมคือการยังสัตว์ให้ตกไปโดยเร็ว หรือ" ดังนี้.

พระศาสดาตรัสว่า เออ อานนท์ นายพรานกุกกุฏมิตรนั้นมีตนเป็นที่ ๑๕ ตั้งอยู่ในศรัทธาอันไม่คลอนแคลน เป็นผู้หมดสงสัยในรัตนะ ๓ เป็นผู้ไม่ทำกรรมคือปาณาติบาตแล้ว

"อาม อานนฺท, / โส อตฺตปญฺจทสโม / อจลสทฺธาย ปติฏฺฐาย / ตีสุ รตเนสุ / นิกฺกงฺโข หุตฺวา / ปาณาติปาตกมฺมสฺส อการโก ชาโต"ติ.

(อ.พระศาสดา ตรัสแล้ว) ว่า "ดูก่อนอานนท์ เออ (อ.อย่างนั้น), (อ.นายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร) นั้น ผู้มีตนเป็นที่ ๑๕ ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว ในศรัทธาอันไม่หวั่นไหว เป็นผู้มีความสงสัยออกแล้ว ในรัตนะ ท. ๓ เป็น เป็นผู้ไม่กระทำ ซึ่งกรรมคือการยังสัตว์ให้ตกไปโดยเร็ว เกิดแล้ว" ดังนี้.

พวกภิกษุกราบทูลว่า แม้ภริยาของเขามีมิใช่หรือ ? พระเจ้าข้า

ภิกฺขู อาหํสุ / “นนุ ภนฺเต / ภริยาปิสฺส อตฺถี”ติ.

อ.ภิกษุ ท. กราบทูลแล้ว ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ อ.ภรรยา (ของนายพรานชื่อว่ากุกกุฏ-มิตร) นั้น มีอยู่ มิใช่หรือ” ดังนี้.

พระศาสดาตรัสว่า อย่างนั้น ภิกษุทั้งหลาย นางเป็นกุมาริกาในเรือนของผู้มีตระกูลเทียว บรรลุโสดาปัตติผลแล้ว

“อาม ภิกฺขเว, / สา กุลเคเห กุมาริกาว หุตฺวา / โสตาปตฺติผลํ ปตฺตา”ติ.

(อ.พระศาสดา ตรัสแล้ว) ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. เออ (อ.อย่างนั้น), (อ.หญิง) นั้น เป็นกุมาริกานั่นเทียว ในเรือนแห่งตระกูล เป็น บรรลุแล้ว ซึ่งโสดาปัตติผล” ดังนี้.

พระโสดาบันไม่ทำบาป

พวกภิกษุสนทนากันว่า ได้ยินว่า ภริยาของนายพรานกุกกุฏมิตร บรรลุโสดาปัตติผลในกาลที่ยังเป็นเด็กหญิงนั่นแลแล้วไปสู่เรือนของนายพรานนั้น ได้บุตร ๗ คน

ภิกฺขู กถํ สมุฏฺฐาเปสุ “กุกฺกุฏมิตฺตสฺส กิร ฯเปฯ ปาณาติปาตํ กโรนฺตี”ติ.

ภิกฺขู กถํ สมุฏฺฐาเปสุ / “กุกฺกุฏมิตฺตสฺส กิร ภริยา / กุมาริกกาเลเยว / โสตาปตฺติผลํ ปตฺวา / ตสฺส เคหํ คนฺตฺวา / สตฺต ปุตฺเต ลภิ,

อ.ภิกษุ ท. ยังวาจาเป็นเครื่องกล่าว ว่า “ได้ยินว่า อ.ภรรยา ของนายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร บรรลุแล้ว ซึ่งโสดาปัตติผล ในกาล- (แห่งตน) -เป็นกุมาริกานั่นเทียว ไปแล้ว สู่เรือน (ของนายพราน) นั้น ได้แล้ว ซึ่งบุตร ท. ๗,

นางอันสามีสั่งตลอดกาลเท่านี้ว่า เธอจงนำธนูมา นำลูกศรมา นำหอกมา นำหลาวมา นำข่ายมา ได้ให้สิ่งเหล่านั้นแล้ว

สา / เอตฺตกํ กาลํ / สามิเกน / ‘ธนุํ อาหร / สเร อาหร / สตฺตึ อาหร / สูลํ อาหร / ชาลํ อาหรา’ติ / วุจฺจมานา ตานิ อทาสิ,

(อ.ภรรยา) นั้น ผู้- อันสามี -กล่าวอยู่ ว่า “(อ.เธอ) จงนำมา ซึ่งธนู (อ.เธอ) จงนำมา ซึ่งลูกศร ท. (อ.เธอ) จงนำมา ซึ่งหอก (อ.เธอ) จงนำมา ซึ่งหลาว (อ.เธอ) จงนำมา ซึ่งข่าย” ดังนี้ ได้ให้แล้ว (ซึ่งวัตถุเป็นเครื่องประหาร ท. มีธนูเป็นต้น) เหล่านั้น ตลอดกาล อันมีประมาณเท่านี้,

นายพรานนั้นถือเครื่องประหารที่นางให้ไปทำปาณาติบาต

โส / ตาย ทินฺนานิ อาทาย / คนฺตฺวา ปาณาติปาตํ กโรติ,

(อ.นายพราน) นั้น ถือเอาแล้ว (ซึ่งวัตถุเป็นเครื่องประหาร ท.) อัน- (อันภรรยา) นั้น -ให้แล้ว ไปแล้ว ย่อมกระทำ ซึ่งการยังสัตว์ให้ตกไปโดยเร็ว,

แม้พระโสดาบันทั้งหลายยังทำปาณาติบาตอยู่หรือหนอ ?

กึ นุ โข โสตาปนฺนาปิ / ปาณาติปาตํ กโรนฺติ.” *อิติ*

แม้ อ.พระโสดาบัน ท. ย่อมกระทำ ซึ่งการยังสัตว์ให้ตกไปโดยเร็ว หรือ หนอ แล.” *ดังนี้ ให้ตั้งขึ้น...*

พระศาสดาเสด็จมาแล้วตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้พวกเธอนั่งประชุมสนทนากันด้วยเรื่องอะไร ?

สตฺถา อาคนฺตฺวา / “กาย นุตฺถ ภิกฺขเว / เอตรหิ กถาย / สนฺนิสินฺนาติ ปุจฺฉิตฺวา,

อ.พระศาสดา เสด็จมาแล้ว ตรัสถามแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. (อ.เธอ ท.) เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้วด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว อะไร หนอ ย่อมมี ในกาลนี้” ดังนี้,

เมื่อภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ด้วยเรื่องชื่อนี้

“อิมาย นามาติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “(อ.ข้าพระองค์ ท. เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้ว ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว) ชื่อ นี้ (ย่อมมี ในกาลนี้)” ดังนี้ (อันภิกษุ ท. เหล่านั้น) กราบทูลแล้ว

ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย พระโสดาบันย่อมไม่ทำปาณาติบาต

“น ภิกฺขเว ฯเปฯ น โหตี”ติ วตฺวา

“น ภิกฺขเว โสตาปนฺนา / ปาณาติปาตํ กโรนฺติ,

ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. อ.พระโสดาบัน ท. ย่อมกระทำ ซึ่งการยังสัตว์ให้ตกไปโดยเร็ว หามิได้,

แต่นางได้ทำอย่างนั้น ด้วยคิดว่า เราจักทำตามคำสามี

สา ปน / ‘สามิกสฺส วจนํ กโรมี’ติ / ตถา อกาสิ,

แต่ว่า (อ.หญิง) นั้น ได้กระทำแล้ว เหมือนอย่างนั้น (ด้วยอันคิด) ว่า “(อ.เรา) ย่อมกระทำ ซึ่งคำของสามี” ดังนี้,

จิตของนางไม่มีเลยว่า สามีนั้นจงถือเอาเครื่องประหารนี้ไปทำปาณาติบาต

‘อิทํ คเหตฺวา / เอส คนฺตฺวา / ปาณาติปาตํ กโรตู’ติ / ตสฺสา จิตฺตํ นตฺถิ;

อ.จิต (ของหญิง) นั้น ว่า “(อ.สามี) นั่น ถือเอาแล้ว (ซึ่งวัตถุเป็นเครื่องประหาร) นี้ ไปแล้วจงกระทำ ซึ่งการยังสัตว์ให้ตกไปโดยเร็ว” ดังนี้ ย่อมไม่มี;

จริงอยู่ เมื่อแผลในฝ่ามือไม่มี ยาพิษนั้นก็ไม่อาจจะให้โทษแก่ผู้ถือยาพิษได้ ฉันใด

ปาณิตลสฺมึ หิ / วเณ อสติ / วิสํ คณฺหนฺตสฺส / ตํ วิสํ อนุฏฺหิตุ / น สกฺโกติ;

เหมือนอย่างว่า ครั้นเมื่อแผล ที่พื้นแห่งฝ่ามือ ไม่มีอยู่ (เมื่อบุคคล) จับอยู่ ซึ่งยาพิษ อ.ยาพิษ นั้นย่อมไม่อาจ เพื่ออันตามเผา (ฉันใด);

ชื่อว่าบาปย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่ทำบาป แม้นำเครื่องประหารทั้งหลายมีธนูเป็นต้นออกให้ เพราะไม่มีอกุศลเจตนา ฉันนั้นเหมือนกัน ดังนี้แล้ว

เอวเมว / อกุสลเจตนาย อภาเวน / ปาปํ อกโรนฺตสฺส / ธนุอาทีนิ นีหริตฺวา ททโตปิ / ปาปํ นาม / น โหตี”ติ วตฺวา

ชื่อ อ.บาป ย่อมไม่มี (แก่บุคคล) ผู้ไม่กระทำอยู่ ซึ่งบาป แม้ผู้- นำออก- (ซึ่งวัตถุเป็นเครื่องประหาร ท.) มีธนูเป็นต้น -แล้ว -จึงให้อยู่ เพราะความไม่มี แห่งเจตนาอันเป็นอกุศล ฉันนั้นนั่นเทียว” ดังนี้

เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา / ธมฺมํ เทเสนฺโต / อิมํ คาถมาห

เมื่อทรง- สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ -แสดง ซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

ถ้าแผลไม่พึงมีในฝ่ามือไซร้ บุคคลพึงนำยาพิษไปด้วยฝ่ามือได้
เพราะยาพิษย่อมไม่ซึมเข้าไปสู่ฝ่ามือที่ไม่มีแผล ฉันใด บาปย่อม
ไม่มีแก่ผู้ไม่ทำอยู่ ฉันนั้น

“ปาณิมฺหิ เจ วโณ นาสฺส, หเรยฺย ปาณินา วิสํ, /
นาพฺพณํ วิสมนฺเวติ นตฺถิ ปาปํ อกุพฺพโต”ติ.

“หากว่า อ.แผล ไม่พึงมี ที่ฝ่ามือ ไซร้, (อ.บุคคล) พึงนำไป ซึ่งยาพิษ ด้วยฝ่ามือ, (เพราะว่า) อ.ยาพิษ ย่อมไม่ไปตาม ซึ่งฝ่ามือ อันมีแผลหามิได้ (ฉันใด), อ.บาป ย่อมไม่มี (แก่บุคคล) ผู้ไม่กระทำอยู่ (ฉันนั้น)” ดังนี้.

แก้อรรถ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **นาสฺส** แปลว่า ไม่พึงมี

ตตฺถ / นาสฺสาติ / น ภเวยฺย.

(อ.อรรถ ว่า) ไม่พึงมี. (ดังนี้ แห่ง- ในบท ท.) เหล่านั้นหนา (-บท) ว่า **นาสฺส** ดังนี้.

บทว่า **หเรยฺย** แปลว่า พึงอาจนำไปได้

หเรยฺยาติ / หริตุํ สกฺกุเณยฺย.

(อ.อรรถ ว่า) พึงอาจ เพื่ออันนำไป (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **หเรยฺย** ดังนี้.

ถามว่า เพราะเหตุไร ?

กึการณา ?

(อ.การถาม ว่า อ.บุคคล พึงอาจ เพื่ออันนำไป ซึ่งยาพิษ) เพราะเหตุไร (ดังนี้) ?

แก้ว่า เพราะยาพิษไม่ซึมไปสู่ฝ่ามือที่ไม่มีแผล

ยสฺมา นาพฺพณํ วิสมนฺเวติ.

(อ.การแก้ ว่า) อ.ยาพิษ ย่อมไม่ไปตาม (ซึ่งฝ่ามือ) อันไม่มีแผล เหตุใด. (เพราะเหตุนั้น อ.บุคคล พึงอาจ เพื่ออันนำไป ซึ่งยาพิษ ดังนี้)

อธิบายว่า จริงอยู่ ยาพิษย่อมไม่อาจซึมซาบเข้าสู่ฝ่ามือที่ไม่มีแผล ฉันใด

อพฺพณํ หิ ฯเปฯ ปาปํ อนุคจฺฉตีติ.

อพฺพณํ หิ ปาณึ / วิสํ อนฺเวตุ์ น สกฺโกติ;

(อ.อธิบาย ว่า) เหมือนอย่างว่า อ.ยาพิษ ย่อมไม่อาจ เพื่ออันไปตาม ซึ่งฝ่ามือ อันไม่มีแผล (ฉันใด);

ชื่อว่า บาปย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่ทำบาป แม้นำเครื่องประหารทั้งหลายมีธนูเป็นต้นออกให้ เพราะไม่มีอกุศลเจตนา ฉันนั้นเหมือนกัน

เอวเมว / ธนุอาทีนิ นีหริตฺวา เทนฺตสฺสาปิ / อกุสลเจตนาย อภาเวน / ปาปํ อกุพฺพโต / ปาปํ นาม นตฺถิ,

ชื่อ อ.บาป ย่อมไม่มี (แก่บุคคล) ชื่อว่าผู้ไม่กระทำอยู่ ซึ่งบาป เพราะความไม่มี แห่งเจตนาอันเป็นอกุศล แม้ผู้- นำออก- (ซึ่งวัตถุเป็นเครื่องประหาร ท.) มีธนูเป็นต้น -แล้ว -จึงให้อยู่ ฉันนั้นนั่นเทียว,

เพราะว่า บาปย่อมไม่ติดตามจิตของบุคคลนั้น เหมือนยาพิษไม่ซึมเข้าไปสู่ฝ่ามือที่ไม่มีแผล ฉะนั้น ดังนี้แล

อพฺพณํ หิ / ปาณึ วิสํ วิย นาสฺส / จิตฺตํ ปาปํ อนุคจฺฉตีติ.

เพราะว่า อ.บาป ย่อมไม่ไปตาม ซึ่งจิต (ของบุคคล) นั้น ราวกะ อ.ยาพิษ (ไม่ไปตามอยู่) ซึ่งฝ่ามือ อันไม่มีแผล ดังนี้ (อันบัณฑิต พึงทราบ).

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลายมีโสดาปัตติผลเป็นต้นแล้ว

เทสนาวสาเน / พหู / โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสุ.

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา (อ.ชน ท.) ผู้มาก บรรลุแล้ว (ซึ่งอริยผล ท.) มีโสดาปัตติผลเป็นต้น.

บุรพกรรมของกุกกุฏมิตรพร้อมด้วยบุตรและลูกสะใภ้

โดยสมัยอื่น พวกภิกษุสนทนากันว่า อะไรหนอแล เป็นอุปนิสัยแห่งโสดาปัตติมรรค ของนายพรานกุกกุฏมิตร ทั้งบุตรและลูกสะใภ้ ? นายพรานกุกกุฏมิตรนี่ เกิดในตระกูลของนายพรานเนื้อเพราะเหตุอะไร ?

อปเรน สมเยน / ภิกฺขู กถํ สมุฏฺฐาเปสุ์ / “โก นุ โข / กุกฺกุฏมิตฺตสฺส / สปุตฺตสฺส สสุณิสสฺส / โสตาปตฺติมคฺคสฺส อุปนิสฺสโย, / เกน การเณน / เอส เนสาทกุเล นิพฺพตฺโต”ติ.

ในสมัย อื่นอีก อ.ภิกษุ ท. ยังวาจาเป็นเครื่องกล่าว ว่า “อ.อะไร หนอ แล เป็นอุปนิสัย แห่งโสดาปัตติมรรค ของนายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร ผู้เป็นไปกับด้วยบุตร ผู้เป็นไปกับด้วยสะใภ้ (ย่อมเป็น), (อ.นายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร) นั่น บังเกิดแล้ว ในตระกูลแห่งนายพราน เพราะเหตุ อะไร” ดังนี้ ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว.

พระศาสดาเสด็จมาแล้วตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้พวกเธอนั่งสนทนากันด้วยเรื่องอะไร หนอ ?

สตฺถา อาคนฺตฺวา / “กาย นุตฺถ ภิกฺขเว / เอตรหิ กถาย / สนฺนิสินฺนา”ติ ปุจฺฉิตฺวา,

อ.พระศาสดา เสด็จมาแล้ว ตรัสถามแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. (อ.เธอ ท.) เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้ว ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว อะไร หนอ ย่อมมี ในกาลนี้” ดังนี้,

เมื่อภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ด้วยเรื่องชื่อนี้

“อิมาย นามาติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “(อ.ข้าพระองค์ ท. เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้ว ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว) ชื่อ นี้ (ย่อมมี ในกาลนี้)” ดังนี้ (อันภิกษุ ท. เหล่านั้น) กราบทูลแล้ว,

ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ในอดีตกาล หมู่ชนจัดสร้างเจดีย์บรรจุพระธาตุของพระกัสสปทสพล กล่าวกันอย่างนี้ว่า

“ภิกฺขเว อตีเต ฯเปฯ โสตาปตฺติผลํ ปตฺตา”ติ.

“ภิกฺขเว / อตีเต กสฺสปทสพลสฺส / ธาตุเจติยํ สวิทหนฺตา / เอวมาหํสุ

(ตรัสแล้ว) ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. ในกาลอันล่วงไปแล้ว (อ.ชน ท.) จัดแจงอยู่ ซึ่งเจดีย์เป็นที่บรรจุ ซึ่งพระธาตุ ของพระทศพลพระนามว่ากัสสปะ กล่าวแล้ว อย่างนี้ ว่า

อะไรหนอ จักเป็นดินเหนียว ? อะไรหนอ จักเป็นน้ำเชื้อ แห่งเจดีย์นี้ ?

‘กึ นุ โข / อิมสฺส เจติยสฺส มตฺติกา ภวิสฺสติ, / กึ อุทกนฺ’ติ.

อ.อะไร หนอ แล เป็นดินเหนียว แห่งเจดีย์นี้ จักเป็น, อ.อะไร เป็นน้ำ (แห่งเจดีย์ นี้ จักเป็น)” ดังนี้.

การสร้างเจดีย์ในสมัยก่อน

ทีนั้น พวกเขาได้มีปริวิตกนี้ว่า หรดาลและมโนสิลา จักเป็นดินเหนียว น้ำมันงาจักเป็นน้ำเชื้อ

อถ เนสํ เอตทโหสิ / ‘หริตาลมโนสิลา มตฺติกา ภวิสฺสติ, / ติลเตลํ อุทกนฺ’ติ.

ครั้งนั้น (อ.ความคิด) นั่น ว่า ‘อ.หรดาลและมโนสิลา เป็นดินเหนียว จักเป็น, อ.น้ำมันอันระคน แล้วด้วยงา เป็นน้ำ (จักเป็น)’ ดังนี้ ได้มีแล้ว (แก่ชน ท.) เหล่านั้น.

พวกเขาตำหรดาลและมโนสิลาแล้ว ผสมกับน้ำมันงา ก่อด้วยอิฐ ปิดด้วยทองคำแล้วเขียน ลวดลายข้างใน

เต / หริตาลมโนสิลา โกฏฺเฏตฺวา / ติลเตเลน สํสนฺทิตฺวา / อิฏฺฐกาย ฆเฏตฺวา / สุวณฺเณน ขจิตฺวา / อนฺโต จินึสุ.

(อ.ชน ท.) เหล่านั้น ทุบแล้ว ซึ่งหรดาลและมโนสิลา ท. ผสมแล้ว ด้วยน้ำมันอันระคนแล้วด้วยงา สืบต่อแล้ว ด้วยอิฐ เคลือบแล้ว ด้วยทอง ก่อแล้ว ในภายใน.

แต่ที่มุขภายนอกมีอิฐเป็นทองทั้งแท่งเทียว

พหิมุเข ปน / เอกฆนสุวณฺณิฏฺฐกาว อเหสุ.

ก็ อ.อิฐอันเป็นวิการแห่งทองมีแท่งทึบอันเดียว ท. นั่นเทียว ได้มีแล้ว ในภายนอกแห่งหน้ามุข.

อิฐแผ่นหนึ่ง ๆ ได้มีค่าแสนหนึ่ง

เอเกกา สตสหสฺสคฺฆนิกา อโหสิ.

อ.อิฐอันเป็นวิการแห่งทอง แผ่นหนึ่ง ๆ เป็นของมีค่าแสนหนึ่ง ได้เป็นแล้ว.

เขา เมื่อเจดีย์สำเร็จแล้ว จนถึงกาลจะบรรจุพระธาตุ คิดกันว่า

เต, / ยาว ธาตุนิธานา เจติเย นิฏฺฐิเต, / จินฺตยึสุ

(อ.ชน ท.) เหล่านั้น, ครั้นเมื่อเจดีย์ สำเร็จแล้ว เพียงไร แต่การบรรจุซึ่งพระธาตุ, คิดแล้ว ว่า

ในกาลบรรจุพระธาตุ ต้องการทรัพย์มาก

‘ธาตุนิธานกาเล / พหุนา ธเนน อตฺโถ,

‘อ.ความต้องการ ด้วยทรัพย์ อันมาก (ย่อมมี) ในกาลเป็นที่บรรจุซึ่งพระธาตุ,

พวกเราจักทำใครหนอแล ให้เป็นหัวหน้า ?

กนฺนุ โข เชฏฺฐกํ กโรมา’ติ.

(อ.เรา ท.) จะกระทำ ซึ่งใคร หนอ แล ให้เป็นผู้เจริญที่สุด’ ดังนี้

แย่งกันเป็นหัวหน้าในการบรรจุพระธาตุ

ขณะนั้น เศรษฐีบ้านนอกคนหนึ่งกล่าวว่า ข้าพเจ้าจักเป็นหัวหน้า ได้ใส่เงินโกฏิ ๑ ในที่บรรจุพระธาตุ

อเถโก คามวาสี เสฏฺฐี / ‘อหํ เชฏฺฐโก ภวิสฺสามี’ติ / ธาตุนิธานฏฺฐาเน / เอกํ หิรญฺญโกฏึ ปกฺขิปิ.

ครั้งนั้น อ.เศรษฐี ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ คนหนึ่ง (กล่าวแล้ว) ว่า ‘อ.ข้าพเจ้า เป็นผู้เจริญที่สุด จักเป็น’ ดังนี้ ใส่เข้าแล้ว ซึ่งโกฏิแห่งเงิน โกฏิหนึ่ง ในที่เป็นที่บรรจุซึ่งพระธาตุ.

ชาวแว่นแคว้นเห็นกิริยานั้น ติเตียนว่า เศรษฐีในกรุงนี้ย่อมรวบรวมทรัพย์ไว้ถ่ายเดียว

ตํ ทิสฺวา รฏฺฐวาสิโน ‘อยํ นครเสฏฺฐี เอเปฯ เชฏฺฐโกว ชาโต’ติ อุชฺฌายึสุ.

ตํ ทิสฺวา รฏฺฐวาสิโน / ‘อยํ นครเสฏฺฐี ธนเมว สำหรติ,

(อ.ชน ท.) ผู้อยู่ในแว่นแคว้นโดยปกติ เห็นแล้ว (ซึ่งกิริยา) นั้น ยกโทษแล้ว ว่า ‘อ.เศรษฐีในพระนครนี้ ย่อมรวบรวม ซึ่งทรัพย์นั่นนั่นเทียว,

ไม่อาจเป็นหัวหน้าในเจดีย์เห็นปานนี้ได้

เอวรูเป เจติเย / เชฏฺฐโก ภวิตุ น สกฺโกติ,

ย่อมไม่อาจ เพื่ออัน- เป็นผู้เจริญที่สุด ในเจดีย์ อันมีอย่างนี้เป็นรูป -เป็น,

ส่วนเศรษฐีบ้านนอกใส่ทรัพย์โกฏิ ๑ เป็นหัวหน้าทีเดียว

คามวาสี ปน / โกฏิธนำ ปกฺขิปิตฺวา / เชฏฺฐโกว ชาโต'ติ / อุชฺฌายึสุ.

ส่วนว่า อ.เศรษฐี ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ ใส่เข้าแล้ว ซึ่งทรัพย์อันมีโกฏิเป็นประมาณ เป็นผู้เจริญที่สุดนั่นเทียว เกิดแล้ว' ดังนี้.

เศรษฐีในกรุงนั้นได้ยินถ้อยคำของชนเหล่านั้นแล้ว กล่าวว่า เราจักให้ทรัพย์ ๒ โกฏิ แล้วเป็นหัวหน้า ได้ให้ทรัพย์ ๒ โกฏิ แล้ว

โส / เตสำ กถำ สุตฺวา / 'อหำ เทฺว โกฏิโย ทตฺวา / เชฏฺฐโก ภวิสฺสามี'ติ / เทฺว โกฏิโย อทาสิ.

(อ.เศรษฐีในพระนคร) นั้น ฟังแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว (ของชน ท.) เหล่านั้น (คิดแล้ว) ว่า 'อ.เรา ให้แล้ว ซึ่งโกฏิ ท. ๒ เป็นผู้เจริญที่สุด จักเป็น' ดังนี้ ได้ให้แล้ว ซึ่งโกฏิ ท. ๒.

เศรษฐีบ้านนอกคิดว่า เราเองจักเป็นหัวหน้า ได้ให้ทรัพย์ ๓ โกฏิ

อิตโร / 'อหเมว / เชฏฺฐโก ภวิสฺสามี'ติ / ติสฺโส โกฏิโย อทาสิ.

(อ.เศรษฐีผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ) นอกนี้ (คิดแล้ว) ว่า 'อ.เรานั่นเทียว เป็นผู้เจริญที่สุด จักเป็น' ดังนี้ ได้ให้แล้ว ซึ่งโกฏิ ท. ๓.

ครั้นเศรษฐีทั้ง ๒ เพิ่มทรัพย์กันด้วยอาการอย่างนั้น

เอวำ วฑฺเฒตฺวา,

(อ.เศรษฐี ท. ๒ ยังทรัพย์) ให้เจริญแล้ว อย่างนี้,

เศรษฐีในกรุงได้ให้ทรัพย์ ๘ โกฏิ แล้ว

นครวาสี / อฏฺฐ โกฏิโย อทาสิ.

(อ.เศรษฐี) ผู้อยู่ในพระนครโดยปกติ ได้ให้แล้ว ซึ่งโกฏิ ท. ๘.

ส่วนเศรษฐีบ้านนอก มีทรัพย์ ๙ โกฏิ เท่านั้นในเรือน

คามวาสิโน ปน / เคเห นวโกฏิธนเมว อตฺถิ,

ส่วนว่า อ.ทรัพย์อันมีโกฏิ ๙ เป็นประมาณนั่นเทียว มีอยู่ ในเรือน (ของเศรษฐี) ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ,

เศรษฐีในกรุงมีทรัพย์ ๔๐ โกฏิ

นครวาสิโน / จตฺตาฬีสโกฏิธนำ;

อ.ทรัพย์อันมีโกฏิ ๔๐ เป็นประมาณ (มีอยู่ ในเรือน ของเศรษฐี) ผู้อยู่ในพระนครโดยปกติ,

เพราะฉะนั้น เศรษฐีบ้านนอกจึงคิดว่า

ตสฺมา คามวาสี จินฺเตสิ

เพราะเหตุนั้น (อ.เศรษฐี) ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ คิดแล้ว ว่า

ถ้าเราให้ทรัพย์ ๙ โกฏิ ไซร้

“สจาหํ / นว โกฏิโย ทสฺสามิ,

“ถ้าว่า อ.เรา จักให้ ซึ่งโกฏิ ท. ๙ ไซร้,

เศรษฐีนี้จักกล่าวว่า เราจักให้ ๑๐ โกฏิ

อยํ / ‘ทส โกฏิโย ทสฺสามี’ติ / วกฺขติ,

(อ.เศรษฐี) นี้ จักกล่าว ว่า ‘อ.เรา จักให้ ซึ่งโกฏิ ท. ๑๐’ ดังนี้,

เมื่อเป็นเช่นนั้น ความหมดทรัพย์ของเราจักปรากฏ

อถ / เม นิทฺธนภาโว / ปญฺญายิสฺสตี”ติ.

(ครั้นเมื่อความเป็น) อย่างนั้น (มีอยู่) อ.ความที่- แห่งเรา -เป็นผู้มีทรัพย์ออกแล้ว จักปรากฏ” ดังนี้.

เธอจึงกล่าวอย่างนั้นว่า เราจักให้ทรัพย์ประมาณเท่านี้ และเราทั้งลูกและเมียจักเป็นทาสของเจดีย์ ดังนี้แล้ว

โส เอวมาห / “อหํ เอตฺตกํ ธนํ ทสฺสามิ, / สปุตฺตทาโร จ / เจติยสฺส ทาโส ภวิสฺสามี”ติ

(อ.เศรษฐีผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ) นั้น กล่าวแล้ว อย่างนี้ ว่า “อ.เรา จักให้ ซึ่งทรัพย์ อันมีประมาณเท่านี้ (ด้วย), (อ.เรา) ผู้เป็นไปกับด้วยบุตรและทาระเป็นทาส ของเจดีย์ จักเป็น ด้วย” ดังนี้

พาบุตรทั้ง ๗ คน สะใภ้ทั้ง ๗ คน และภริยา มอบแก่เจดีย์พร้อมกับตน

สตฺต ปุตฺเต / สตฺต สุณิสาโย / ภริยญฺจ คเหตฺวา / อตฺตนา สทฺธึ / เจติยสฺส นิยฺยาเทสิ.

พาเอาแล้ว ซึ่งบุตร ท. ๗ (ด้วย) ซึ่งสะใภ้ ท. ๗ (ด้วย) ซึ่งภรรยา ด้วย มอบถวายแล้ว แก่เจดีย์ กับ ด้วยตน.

เศรษฐีบ้านนอกได้เป็นหัวหน้า

ชาวแว่นแคว้นทำเศรษฐีบ้านนอกนั้นให้เป็นหัวหน้า ด้วยอ้างว่า ชื่อว่าทรัพย์ ใคร ๆ ก็อาจให้เกิดขึ้นได้ แต่เศรษฐีบ้านนอกนี้พร้อมทั้งบุตรและภริยา มอบตัว (เฉพาะเจดีย์) เศรษฐีนี้แหละจงเป็นหัวหน้า

รฏฺฐวาสิโน / “ธนํ นาม / สกฺกา อุปฺปาเทตุํ, / อยมฺปน / สปุตฺตทาโร / อตฺตานํ นิยฺยาเทสิ, / อยเมว / เชฏฺฐโก โหตู”ติ / ตํ เชฏฺฐกํ กรึสุ.

(อ.ชน ท.) ผู้อยู่ในแว่นแคว้นโดยปกติ (กล่าวแล้ว) ว่า “ชื่อ อ.ทรัพย์ (อันใคร ๆ) อาจ เพื่ออันให้เกิดขึ้น, ส่วนว่า (อ.เศรษฐีผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ) นี้ ผู้เป็นไปกับด้วยบุตรและทาระ มอบถวายแล้ว ซึ่งตน, (อ.เศรษฐีผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ) นี้นั่นเทียว เป็นผู้เจริญที่สุด จงเป็น” ดังนี้ กระทำแล้ว (ซึ่งเศรษฐีผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ) นั้น ให้เป็นผู้เจริญที่สุด.

ชนทั้ง ๑๖ คน นั้น ได้เป็นทาสของเจดีย์ ด้วยประการฉะนี้

อิติ เต โสฬสปิ ชนา / เจติยสฺส ทาสา อเหสุ.

อ.ชน ท. แม้ ๑๖ เหล่านั้น เป็นทาส ของเจดีย์ ได้เป็นแล้ว ด้วยประการฉะนี้.

แต่ชาวแว่นแคว้นได้ทำพวกเขาให้เป็นไท

รฏฺฐวาสิโน ปน / เต ภุชิสฺเส กรึสุ.

แต่ว่า (อ.ชน ท.) ผู้อยู่ในแว่นแคว้นโดยปกติ กระทำแล้ว (ซึ่งชน ท.) เหล่านั้น ให้เป็นไท.

แม้เมื่อเป็นเช่นนั้น พวกเขาก็ปฏิบัติเจดีย์นั่นแล ดำรงอยู่ตลอดอายุ จุติจากอัตภาพนั้นแล้ว บังเกิดในเทวโลก

เอวํ สนฺเตปิ / เจติยเมว ปฏิชคฺคิตฺวา / ยาวตายุกํ ฐตฺวา / ตโต จุตา / เทวโลเก นิพฺพตฺตึสุ.

(ครั้นเมื่อความเป็น) อย่างนี้ แม้มีอยู่ (อ.ชน ท. เหล่านั้น) ปฏิบัติแล้ว ซึ่งเจดีย์นั่นเทียว ดำรงอยู่แล้ว สิ้นการกำหนดเพียงไรแห่งอายุ เคลื่อนแล้ว (จากอัตภาพ) นั้น บังเกิดแล้ว ในเทวโลก.

เมื่อชนเหล่านั้น อยู่ในเทวโลกตลอดพุทธันดร ๑ ในพุทธุปบาทนี้ ภริยาจุติจากเทวโลกนั้น บังเกิดเป็นธิดาเศรษฐีในกรุงราชคฤห์

เตสุ / เอกํ พุทฺธนฺตรํ / เทวโลเก วสนฺเตสุ / อิมสฺมึ พุทฺธุปฺปาเท / ภริยา / ตโต จวิตฺวา / ราชคเห เสฏฺฐิโน / ธีตา หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

(ครั้นเมื่อชน ท.) เหล่านั้น อยู่อยู่ ในเทวโลก สิ้นพุทธันดร หนึ่ง อ.ภรรยา เคลื่อนแล้ว (จากเทวโลก) นั้น เป็นธิดา ของเศรษฐี ในพระนครชื่อว่าราชคฤห์ เป็น บังเกิดแล้ว ในกาลเป็นที่เสด็จอุบัติแห่งพระพุทธเจ้า นี้.

คติของผู้ไม่เห็นสัจจะไม่แน่นอน

นางยังเป็นเด็กหญิงเทียว บรรลุโสดาปัตติผลแล้ว

สา / กุมาริกาว หุตฺวา / โสตาปตฺติผลํ ปาปุณิ.

(อ.ธิดาของเศรษฐี) นั้น เป็นกุมาริกานั่นเทียว เป็น บรรลุแล้ว ซึ่งโสดาปัตติผล.

ก็ชื่อว่าปฏิสนธิของสัตว์ผู้ยังไม่เห็นสัจจะ เป็นคติธรรมหยาบ เพราะฉะนั้น สามีของนางจึงเวียนกลับไปเกิดในสกุลพรานเนื้อ

อทิฏฺฐสจฺจสฺส ปน / ปฏิสนฺธิ นาม ภาริยาติ / ตสฺสา สามิโก / สมฺปริวตฺตมาโน คนฺตฺวา / เนสาทกุเล นิพฺพตฺติ.

ก็ ชื่อ อ.ปฏิสนธิ (ของสัตว์) ผู้มีสัจจะอันไม่เห็นแล้ว เป็นธรรมชาติหยาบ (ย่อมเป็น) เพราะเหตุนั้น อ.สามี (ของธิดาของเศรษฐี) นั้น เป็นไปรอบพร้อมอยู่ ไปแล้ว บังเกิดแล้ว ในตระกูลแห่งนายพราน.

ความสิเน่หาในกาลก่อนได้ครอบงำธิดาของเศรษฐี พร้อมกับการเห็นนายพรานกุกกุฏมิตรนั้นแล

ตสฺส สห ทสฺสเนเนว / เสฏฺฐิธีตรํ ปุพฺพสิเนโห อชฺโฌตฺถริ.

อ.ความรักในกาลก่อน ท่วมทับแล้ว ซึ่งธิดาของเศรษฐี กับ ด้วยการเห็น (ซึ่งนายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร) นั้น นั่นเทียว.

จริงอยู่ แม้พระผู้มีพระภาค ก็ตรัสคำนี้ไว้ว่า

วุตฺตมฺปิ เจตํ / *“ปุพฺเพว ฯเปฯ ยโถทเก”* **ติ.**

จริงอยู่ อ.พระดำรัส แม้นั่น ว่า *“ปุพฺเพว ฯเปฯ ยโถทเก”* ดังนี้ อันพระผู้มีพระภาค ตรัสแล้ว.

ความรักนั้น ย่อมเกิด เพราะอาศัยเหตุ ๒ ประการ อย่างนี้
คือ เพราะการอยู่ร่วมกันในกาลก่อน ๑ เพราะการเกื้อกูลกัน
ในปัจจุบัน ๑ ดุจดอกบัวเกิดในน้ำ (เพราะอาศัยเปือกตม
และน้ำ) ฉะนั้น

“ปุพฺเพว สนฺนิวาเสน ปจฺจุปฺปนฺนหิเตน วา /
เอวนฺตํ ชายเต เปมํ อุปฺปลํ ยโถทเก”ติ.

อ.ดอกอุบล หรือ (หรือว่า อ.ดอกไม้อันเกิดในน้ำอันเหลือ ย่อมเกิด) ในน้ำ (เพราะอาศัยซึ่งเหตุ ท. ๒ คือ ซึ่งน้ำ ด้วย ซึ่งเปลือกตม ด้วย) ฉันใด, อ.ความรัก นั้น ย่อมเกิด (ด้วยเหตุ ท. ๒) คือด้วยการอยู่ร่วมกัน ในกาลก่อน หรือ หรือว่า คือด้วยความเกื้อกูลในปัจจุบัน ฉันนั้น” ดังนี้.

ธิดาของเศรษฐีนั้นได้ไปสู่ตระกูลของนายพรานเนื้อเพราะความสิเน่หาในปางก่อน

สา / **ปุพฺพสิเนเหน** / **เนสาทกุลํ อคมาสิ.**

(อ.ธิดาของเศรษฐี) นั้น ได้ไปแล้ว สู่ตระกูลแห่งนายพราน เพราะความรักในกาลก่อน.

แม้พวกบุตรของนางก็จุติจากเทวโลก ถือปฏิสนธิในท้องของนางนั่นแล

ปุตฺตาปิสฺสา / **เทวโลกา จวิตฺวา** / **ตสฺสาเอว กุจฺฉิมฺหิ** / **ปฏิสนฺธึ คณฺหึสุ.**

แม้ อ.บุตร ท. (ของธิดาของเศรษฐี) นั้น เคลื่อนแล้ว จากเทวโลก ถือเอาแล้ว ซึ่งปฏิสนธิ ในท้อง (ของธิดาของเศรษฐี) นั้นนั่นเทียว.

แม้เหล่าลูกสะใภ้ของนาง บังเกิดในที่นั้น ๆ เจริญวัยแล้ว ได้ไปสู่เรือนของชนเหล่านั้นนั้นแหละ

สุณิสาโยปิสฺสา / **ตตฺถ ตตฺถ นิพฺพตฺติตฺวา** / **วยปฺปตฺตา** / **เตสํเยว เคหํ อคมํสุ.**

แม้ อ.สะใภ้ ท. (ของธิดาของเศรษฐี) นั้น บังเกิดแล้ว (ในที่) นั้น ๆ ผู้ถึงแล้วซึ่งวัย ได้ไปแล้วสู่เรือน (ของชน ท.) เหล่านั้นนั่นเทียว.

ชนเหล่านั้นทั้งหมด ปฏิบัติเจดีย์ในกาลนั้น ด้วยประการฉะนี้แล้ว จึงได้บรรลุโสดาปัตติผลด้วยอานุภาพแห่งกรรมนั้น ดังนี้แล

เอวํ / **เต สพฺเพปิ** / **ตทา เจติยํ ปฏิชคฺคิตฺวา** / **ตสฺส กมฺมสฺสานุภาเวน** / **โสตาปตฺติผลํ ปตฺตา”ติ.**

(อ.ชน ท.) เหล่านั้น แม้ทั้งปวง ปฏิบัติแล้ว ซึ่งเจดีย์ ในกาลนั้น บรรลุแล้ว ซึ่งโสดาปัตติผลด้วยอานุภาพ แห่งกรรม นั้น ด้วยประการฉะนี้” ดังนี้.

เรื่องนายพรานกุกกุฏมิตร จบ

กุกกุฏมิตฺตวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งนายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร (จบแล้ว).

๙. เรื่องนายพรานสุนัขชื่อว่าโกกะ

๙. โกกสุนขลุทฺทกวตฺถุ.

๙. อ.เรื่องแห่งนายพรานผู้เลี้ยงซึ่งสุนัขชื่อว่าโกกะ (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภนายพรานสุนัขชื่อโกกะ ตรัสพระธรรม-เทศนานี้ว่า **โย อปฺปทุฏฺฐสฺส นรสฺส ทุสฺสติ** เป็นต้น

โย อปฺปทุฏฺฐสฺส นรสฺส ทุสฺสตีติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต / โกกนฺนาม สุนขลุทฺทกํ อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งนายพรานผู้เลี้ยงซึ่งสุนัข ชื่อว่าโกกะ ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **โย อปฺปทุฏฺฐสฺส นรสฺส ทุสฺสติ** ดังนี้เป็นต้น.

นายพรานพบพระเถระเที่ยวบิณฑบาต

ได้ยินว่า เวลาเช้าวันหนึ่ง นายพรานนั้นถือธนู มีสุนัขห้อมล้อมออกไปป่า พบภิกษุถือบิณฑบาต เป็นวัตรรูปหนึ่ง กำลังเที่ยวบิณฑบาตในระหว่างทาง โกรธแล้ว

โส กิร เอกทิวสํ / ปุพฺพณฺหสมเย / ธนุํ อาทาย / สุนขปริวุโต / อรญฺญํ คจฺฉนฺโต / อนฺตรา-มคฺเค / เอกํ ปิณฺฑจาริกํ ภิกฺขุํ / ปิณฺฑาย จรนฺตํ ทิสฺวา / กุชฺฌิตฺวา

ได้ยินว่า ในวันหนึ่ง (อ.นายพราน) นั้น ถือเอาแล้ว ซึ่งธนู ผู้อันสุนัขแวดล้อมแล้ว ไปอยู่ สู่ป่า ในสมัยในเบื้องต้นแห่งวัน เห็นแล้ว ซึ่งภิกษุ ผู้มีอันเที่ยวไปเพื่อก้อนข้าวเป็นวัตร รูปหนึ่ง ผู้เที่ยวไปอยู่ เพื่อก้อนข้าว ในระหว่างแห่งหนทาง โกรธแล้ว

พลางคิดว่า เราพบคนกาฬกัณณี วันนี้จักไม่ได้สิ่งอะไรเลย ดังนี้ จึงหลีกไป

“กาฬกณฺณิ เม ทิฏฺโฐ, / อชฺช กิญฺจิ / น ลภิสฺสามี”ติ / จินฺเตนฺโต ปกฺกามิ.

คิดอยู่ ว่า “อ.คนกาฬกัณณี อันเรา เห็นแล้ว, ในวันนี้ (อ.เรา) จักไม่ได้ ซึ่งอะไร ๆ” ดังนี้ หลีกไปแล้ว.

ฝ่ายพระเถระเที่ยวบิณฑบาตในหมู่บ้าน ทำภัตกิจแล้วจึงกลับไปสู่วิหารอีก

เถโรปิ / คาเม ปิณฺฑาย จริตฺวา / กตภตฺตกิจฺโจ / ปุน วิหารํ ปายาสิ.

แม้ อ.พระเถระ เที่ยวไปแล้ว ในหมู่บ้าน เพื่อก้อนข้าว ผู้มีกิจด้วยภัตรอันกระทำแล้ว ได้ดำเนิน ไปแล้ว สู่วิหาร อีก.

นายพรานให้สุนัขกัดพระเถระ

ฝ่ายนายพรานนอกนี้ เที่ยวไปในป่า ไม่ได้อะไร ๆ เมื่อกลับมาก็พบพระเถระอีก

อิตโรปิ / อรญฺเญ วิจริตฺวา / กิญฺจิ อลภิตฺวา / ปจฺจาคจฺฉนฺโต / ปุน เถรํ ทิสฺวา

(อ.นายพราน) แม้นอกนี้ เที่ยวไปแล้ว ในป่า ไม่ได้แล้ว ซึ่งอะไร ๆ กลับมาอยู่ เห็นแล้ว ซึ่งพระเถระ อีก

จึงคิดว่า วันนี้ เราพบคนกาฬกัณณีนี้แล้ว ไปป่าจึงไม่ได้อะไร ๆ

“อชฺชาหํ อิมํ ฯเปฯ นํ ขาทาเปสฺสามี”ติ

“อชฺชาหํ / อิมํ กาฬกณฺณึ ทิสฺวา / อรญฺญํ คโต / กิญฺจิ น ลภึ,

(คิดแล้ว) ว่า “ในวันนี้ อ.เรา เห็นแล้ว ซึ่งคนกาฬกัณณี นี้ ไปแล้ว สู่ป่า ไม่ได้แล้ว ซึ่งอะไร ๆ,

บัดนี้เธอได้มาเผชิญหน้าของเราแม้อีก

อิทานิ / เม ปุนปิ / อภิมุโข ชาโต,

ในกาลนี้ (อ.คนกาฬกัณณี นี้) เป็นผู้มีเฉพาะหน้า ของเรา เกิดแล้ว แม้อีก,

เราจักให้สุนัขทั้งหลายกัดพระรูปนั้นเสีย ดังนี้แล้ว

สุนเขหิ นํ ขาทาเปสฺสามี”ติ

(อ.เรา) ยังสุนัข ท. จักให้เคี้ยวกิน (ซึ่งคนกาฬกัณณี) นั้น” ดังนี้

จึงให้สัญญาปล่อยสุนัขไป

สญฺญํ ทตฺวา / สุนเข วิสฺสชฺเชสิ.

ให้แล้ว ซึ่งสัญญา ปล่อยแล้ว ซึ่งสุนัข ท.

พระเถระอ้อนวอนว่า อุบาสก ท่านอย่าทำอย่างนั้น

เถโร / “มา เอวํ กริ / อุปาสกาติ ยาจิ.

อ.พระเถระ อ้อนวอนแล้ว ว่า “ดูก่อนอุบาสก (อ.ท่าน) อย่ากระทำแล้ว อย่างนี้” ดังนี้.

เขาร้องบอกว่า วันนี้ ข้าพเจ้าไม่ได้อะไร เพราะประสบท่าน ท่านก็มาประสบข้าพเจ้าแม้อีก ข้าพเจ้าจักให้สุนัขกัดท่าน ดังนี้แล้ว จึงยุสุนัข (ให้กัด)

โส / “อชฺชาหํ / ตว สมฺมุขีภูตตฺตา / กิญฺจิ นาลตฺถํ, / ปุนปิ / เม สมฺมุขีภาวํ / อาคโตสิ, / ขาทาเปสฺสามิ ตนฺ”ติ วตฺวา / สุนเข อุยฺโยเชสิ.

(นายพราน) นั้น กล่าวแล้ว ว่า “ในวันนี้ อ.ข้าพเจ้า ไม่ได้ได้แล้ว ซึ่งอะไร ๆ เพราะความที่- แห่งท่าน -เป็นผู้มีต่อหน้าเป็นแล้ว, (อ.ท่าน) เป็นผู้มาแล้ว สู่ความเป็นแห่งบุคคลผู้มีต่อหน้า ของข้าพเจ้าย่อมเป็น แม้อีก, (อ.ข้าพเจ้า ยังสุนัข ท.) จักให้เคี้ยวกิน ซึ่งท่าน” ดังนี้ ส่งไปแล้ว ซึ่งสุนัข ท.

พระเถระรีบขึ้นต้นไม้ต้นหนึ่งโดยเร็ว นั่งในที่สูงชั่วบุรุษหนึ่ง

เถโร เวเคน / เอกํ รุกฺขํ อภิรุหิตฺวา / ปุริสปฺปมาเณ ฐาเน นิสีทิ.

อ.พระเถระ ขึ้นเฉพาะแล้ว สู่ต้นไม้ ต้นหนึ่ง โดยเร็ว นั่งแล้ว ในที่ อันมีบุรุษเป็นประมาณ.

สุนัขทั้งหลายก็พากันล้อมต้นไม้ไว้

สุนขา รุกฺขํ ปริวารยึสุ.

อ.สุนัข ท. แวดล้อมแล้ว ซึ่งต้นไม้.

นายพรานแทงพระเถระ

นายโกกะไปแล้ว ร้องบอกว่า ท่านแม้ขึ้นต้นไม้ก็ไม่มีความพ้นไปได้ ดังนี้แล้ว จึงแทงพื้นเท้าของพระเถระด้วยปลายลูกศร

โกโก คนฺตฺวา / “รุกฺขํ อภิรุหโตปิ / เต โมกฺโข นตฺถี”ติ / สรตุณฺเฑน / เถรสฺส ปาทตเล วิชฺฌิ.

อ.นายพรานชื่อว่าโกกะ ไปแล้ว (กล่าวแล้ว) ว่า “อ.ความพ้น ย่อมไม่มี แก่ท่าน แม้ผู้ขึ้นเฉพาะอยู่ สู่ต้นไม้” ดังนี้ แทงแล้ว ที่พื้นแห่งเท้า ของพระเถระ ด้วยปลายแห่งลูกศร.

พระเถระได้แต่อ้อนวอนว่า ขอท่านอย่าทำเช่นนั้น

เถโร / “มา เอวํ กโรหี”ติ / ยาจิเยว.

อ.พระเถระ อ้อนวอนแล้วนั่นเทียว ว่า “อ.ท่าน จงอย่ากระทำ อย่างนี้” ดังนี้.

นายโกกะนอกนี้ไม่คำนึงถึงคำอ้อนวอนของท่าน กลับแทงกระหน่ำใหญ่

อิตโร / ตสฺส ยาจนํ อนาทิยิตฺวา / ปุนปฺปุนํ วิชฺฌิเยว.

(อ.นายพรานชื่อว่าโกกะ) นอกนี้ ไม่เอื้อเฟื้อแล้ว ซึ่งการอ้อนวอน (แห่งพระเถระ) นั้น แทงแล้วบ่อย ๆ นั่นเทียว.

พระเถระเมื่อพื้นเท้าข้างหนึ่งถูกแทงอยู่ จึงยกเท้านั้นขึ้นเสีย แล้วห้อยเท้าข้างที่ ๒

เถโร, / เอกสฺมึ ปาทตเล วิชฺฌิยมาเน, / ตํ อุกฺขิปิตฺวา / ทุติยํ โอลมฺเพติ.

อ.พระเถระ, ครั้นเมื่อพื้นแห่งเท้าข้างหนึ่ง (อันนายพรานชื่อว่าโกกะ) แทงอยู่, ยกขึ้นแล้ว (ซึ่งพื้นแห่งเท้า) นั้น ย่อมห้อยลง (ซึ่งพื้นแห่งเท้า) ที่ ๒.

เมื่อพื้นเท้าแม้นั้นถูกแทงอยู่ จึงยกเท้านั้นขึ้น

ตสฺมึปิ วิชฺฌิยมาเน, / ตํ อุกฺขิปติ.

(ครั้นเมื่อพื้นแห่งเท้า) แม้นั้น (อันนายพรานชื่อว่าโกกะ) แทงอยู่, (อ.พระเถระ) ย่อมยกขึ้น (ซึ่งพื้นแห่งเท้า) นั้น.

นายโกกะไม่คำนึงถึงคำอ้อนวอนของพระเถระ แทงพื้นเท้าทั้ง ๒ แล้ว ด้วยอาการอย่างนี้เทียว

เอวมสฺส โส / ยาจนํ อนาทิยิตฺวา / เทฺวปิ ปาทตลานิ วิชฺฌิเยว.

(อ.นายพรานชื่อว่าโกกะ) นั้น ไม่เอื้อเฟื้อแล้ว ซึ่งการอ้อนวอน (แห่งพระเถระ) นั้น แทงแล้วนั่นเทียว ซึ่งพื้นแห่งเท้า ท. แม้ ๒ ด้วยประการฉะนี้.

สรีระของพระเถระได้เป็นประดุจถูกรมด้วยคบเพลิง

เถรสฺส สรีรํ / อุกฺกาหิ อาทิตฺตํ วิย อโหสิ.

อ.สรีระ ของพระเถระ เป็นราวกะว่า อันคบเพลิง ท. ติดทั่วแล้ว ได้เป็นแล้ว.

ท่านเสวยเวทนาไม่สามารถจะคุมสติไว้ได้

โส / เวทนานุวตฺตี หุตฺวา / สตึ ปจฺจุปฏฺฐาเปตุํ นาสกฺขิ;

(อ.พระเถระ) นั้น เป็นผู้เป็นไปตามซึ่งเวทนา เป็น ไม่ได้อาจแล้ว เพื่ออัน- ยังสติ -ให้เข้าไปตั้งไว้เฉพาะหน้า;

จีวรที่ท่านห่มแม้หลุดลงก็กำหนดไม่ได้

ปารุตจีวรํ ภสฺสนฺตัปิ / น สลฺลกฺเขสิ.

ไม่กำหนดแล้ว ซึ่งจีวร- (อันตน) -ห่มแล้ว แม้อันตกไปอยู่.

จีวรนั้น เมื่อตกลง ก็ตกลงมาคลุมนายโกกะนั่นแหละตั้งแต่ศีรษะ

ตํ ปตมานํ / โกกํ สีสโต ปฏฺฐาย / ปริกฺขิปนฺตเมว ปติ.

(อ.จีวร) นั้น เมื่อตกไป ตกไปแล้ว คลุมอยู่นั่นเทียว ซึ่งนายพรานชื่อว่าโกกะ จำเดิม แต่ศีรษะ.

ฝูงสุนัขรุมกัดนายพราน

เหล่าสุนัขตรูกันเข้าไปในระหว่างจีวรด้วยสำคัญว่า พระเถระตกลงมา ดังนี้แล้ว ก็รุมกันกัดกินเจ้าของของตน ทำให้เหลืออยู่เพียงกระดูก

สุนขา / “เถโร ปติโต”ติ สญฺญาย / จีวรนฺตรํ ปวิสิตฺวา / อตฺตโน สามิกํ ลุญฺจิตฺวา / ขาทนฺตา / อฏฺฐิมตฺตาวเสสํ กรึสุ.

อ.สุนัข ท. เข้าไปแล้ว สู่ระหว่างแห่งจีวร ด้วยความสำคัญ ว่า “อ.พระเถระ ตกลงแล้ว” ดังนี้ ยื้อแย่ง เคี้ยวกินอยู่ ซึ่งเจ้าของ ของตน กระทำแล้ว ให้เป็นผู้มีอวัยวะสักว่ากระดูกอันเหลือลง.

สุนัขทั้งหลายออกมาระหว่างจีวรแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ภายนอก

สุนขา / จีวรนฺตรโต นิกฺขมิตฺวา / พหิ อฏฺฐํสุ.

อ.สุนัข ท. ออกไปแล้ว จากระหว่างแห่งจีวร ได้ยืนอยู่แล้ว ในภายนอก.

ทีนั้น พระเถระจึงหักกิ่งไม้แห้งกิ่งหนึ่งขว้างสุนัขเหล่านั้น

อถ เนสํ เถโร / เอกํ สุกฺขทณฺฑกํ / ภญฺชิตฺวา ขิปิ.

ครั้งนั้น อ.พระเถระ หักแล้ว ซึ่งท่อนไม้อันแห้ง ท่อนหนึ่ง ซัดไปแล้ว (แก่สุนัข ท.) เหล่านั้น.

เหล่าสุนัขเห็นพระเถระแล้ว รู้ว่า พวกตัวกัดกินเจ้าของเอง จึงหนีเข้าป่า

สุนขา เถรं ทิสฺวา / “สามิโกว / อมฺเหหิ ขาทิโต”ติ ญตฺวา / อรญฺญํ ปวิสึสุ.

อ.สุนัข ท. เห็นแล้ว ซึ่งพระเถระ รู้แล้ว ว่า “อ.เจ้าของ นั่นเทียว อันเรา ท. เคี้ยวกินแล้ว” ดังนี้ เข้าไปแล้ว สู่ป่า.

พระเถระสงสัยในศีลและสมณภาพของตน

พระเถระเกิดความสงสัยขึ้นว่า บุรุษนั่นเข้าสู่ระหว่างจีวรของเราฉิบหายแล้ว ศีลของเราไม่ด่างพร้อยหรือหนอ

เถโร กุกฺกุจฺจํ อุปฺปาเทสิ / “มม จีวรนฺตรํ ปวิสิตฺวา / เอส นฏฺโฐ, / อโรคํ นุ โข / เม สีลนฺ”ติ.

อ.พระเถระ ยังความสงสัย ว่า “(อ.บุรุษ นั้น) เข้าไปแล้ว สู่ระหว่างแห่งจีวร ของเรา ฉิบหายแล้ว, อ.ศีล ของเรา เป็นศีลมีความด่างพร้อยหามิได้ (ย่อมเป็น) หรือ หนอ แล” ดังนี้ ให้เกิดขึ้นแล้ว.

ท่านลงจากต้นไม้แล้ว ไปสู่สำนักของพระศาสดา กราบทูลเรื่องราวนั้นตั้งแต่ต้นแล้ว

โส / รุกฺขา โอตริตฺวา / สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา / อาทิโต ปฏฺฐาย / ตํ ปวตฺตึ อาโรเจตฺวา

(อ.พระเถระ) นั้น ข้ามลงแล้ว จากต้นไม้ ไปแล้ว สู่สำนัก ของพระศาสดา กราบทูลแล้ว ซึ่งเรื่อง อันเป็นไปทั่ว นั้น จำเดิม แต่ต้น

ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อุบาสกนั้น อาศัยจีวรของข้าพระองค์ ฉิบหายแล้ว ศีลของข้าพระองค์ไม่ด่างพร้อย แลหรือ สมณภาพของข้าพระองค์ยังมีอยู่ แลหรือ

“ภนฺเต / มม จีวรํ นิสฺสาย / โส อุปาสโก นฏฺโฐ, / กจฺจิ เม อโรคํ สีลํ, / กจฺจิ เม / อตฺถิ สมณภาโว”ติ ปุจฺฉิ.

ทูลถามแล้ว ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.อุบาสก นั้น อาศัยแล้ว ซึ่งจีวร ของข้าพระองค์ ฉิบหายแล้ว, อ.ศีล ของข้าพระองค์ เป็นศีลมีความด่างพร้อยหามิได้ (ย่อมเป็น) แลหรือ, อ.ความเป็นแห่งสมณะ ของข้าพระองค์ มีอยู่ แลหรือ” ดังนี้.

พระศาสดาทรงรับรองศีลและสมณภาพ

พระศาสดาทรงสดับถ้อยคำของพระเถระนั้นแล้ว

สตฺถา / ตสฺส วจนํ สุตฺวา

อ.พระศาสดา ทรงสดับแล้ว ซึ่งคำ (ของพระเถระ) นั้น

ตรัสว่า ภิกษุ ศีลของเธอไม่ด่างพร้อย

“ภิกฺขุ อโรคํ ฯเปฯ วินาสํ ปตฺโตเยวา”ติ วตฺวา

“ภิกฺขุ / อโรคํ ตว สีลํ,

ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ อ.ศีล ของเธอ เป็นศีลมีความด่างพร้อยหามิได้ (ย่อมเป็น),

สมณภาพของเธอยังมีอยู่

อตฺถิ เต สมณภาโว,

อ.ความเป็นแห่งสมณะ ของเธอ มีอยู่,

เขาประทุษร้ายต่อเธอผู้ไม่ประทุษร้าย จึงถึงความพินาศ

โส / อปฺปทุฏฺฐสฺส ปทุสฺสิตฺวา / วินาสํ ปตฺโต,

(อ.อุบาสก) นั้น ประทุษร้ายแล้ว (ต่อบุคคล) ผู้ไม่ประทุษร้ายแล้ว ถึงแล้ว ซึ่งความพินาศ,

ทั้งนี้ มิใช่แต่ในบัดนี้อย่างเดียวเท่านั้น

น เกวลญฺจ อิทาเนว,

อนึ่ง (อ.อุบาสก นั้น ประทุษร้ายแล้ว ต่อบุคคล ผู้ไม่ประทุษร้ายแล้ว ย่อมถึง ซึ่งความพินาศ) ในกาลนี้นั่นเทียว อย่างเดียว หามิได้,

แม้ในอดีตกาล เขาก็ประทุษร้ายต่อผู้ไม่ประทุษร้ายทั้งหลาย ถึงความพินาศแล้วเหมือนกัน ดังนี้แล้ว

อตีเตปิ / อปฺปทุฏฺฐานํ ปทุสฺสิตฺวา / วินาสํ ปตฺโตเยวา”ติ วตฺวา

(อ.อุบาสก นั้น) ประทุษร้ายแล้ว (ต่อบุคคล ท.) ผู้ไม่ประทุษร้ายแล้ว ถึงแล้วนั่นเทียว ซึ่งความพินาศ แม้ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว.” ดังนี้

เมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้น ทรงนำอดีตนิทานมา (ตรัสว่า)

ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต / อตีตํ อาหริ

เมื่อทรงประกาศ ซึ่งเนื้อความ นั้น ทรงนำมาแล้ว ซึ่งเรื่องอันเป็นไปล่วงแล้ว ว่า

บุรพกรรมของนายพราน

ดังได้สดับมา ในอดีตกาล หมอผู้หนึ่งเที่ยวไปถึงหมู่บ้าน เพื่อต้องการประกอบเวชกรรม ไม่ได้กรรมอะไร ๆ

“อตีเต กิร เอโก ฯเปฯ วินาสํ ปตฺโตเยวา”ติ.

“อตีเต กิร / เอโก เวชฺโช / เวชฺชกมฺมตฺถาย คามํ วิจริตฺวา / กิญฺจิ กมฺมํ อลภิตฺวา

“ได้ยินว่า ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว อ.หมอ คนหนึ่ง เที่ยวไปแล้ว สู่หมู่บ้าน เพื่อประโยชน์แก่เวชกรรม ไม่ได้แล้ว ซึ่งกรรม อะไร ๆ

อันความหิวรบกวนแล้ว ออกไป พบเด็ก ๆ เป็นอันมาก กำลังเล่นอยู่ที่ประตูบ้าน

ฉาตชฺฌตฺโต นิกฺขมิตฺวา / คามทฺวาเร / สมฺพหุเล กุมารเก / กีฬนฺเต ทิสฺวา

ผู้อันความหิวแผดเผาแล้ว ออกไปแล้ว เห็นแล้ว ซึ่งเด็ก ท. ผู้มากพร้อม ผู้เล่นอยู่ ที่ประตูแห่งหมู่บ้าน

จึงคิดว่า เราจักให้งูกัดเด็กเหล่านี้แล้วรักษา ก็จักได้อาหาร ดังนี้แล้ว

‘อิเม สปฺเปน ฑสาเปตฺวา / ติกิจฺฉิตฺวา / อาหารํ ลภิสฺสามี’ติ

(คิดแล้ว) ว่า ‘อ.เรา ยังงู ให้กัดแล้ว (ซึ่งเด็ก ท.) เหล่านี้ เยียวยาแล้ว จักได้ ซึ่งอาหาร’ ดังนี้

จึงแสดงงูนอนชูศีรษะในโพรงไม้แห่งหนึ่ง

เอกสฺมึ รุกฺขพิเล / สีสํ นีหริตฺวา / นิปนฺนํ สปฺปึ ทสฺเสตฺวา

แสดงแล้ว ซึ่งงู ตัวนอน- นำออก -แล้ว ซึ่งศีรษะ ในโพรงแห่งต้นไม้ โพรงหนึ่ง

บอกว่า แน่ะเด็กน้อยผู้เจริญทั้งหลาย นั่นลูกนกสาลิกา พวกเธอจงจับมัน

‘อมฺโภ กุมารกา / เอส สาลิกโปตโก, / คณฺหถ นนฺ’ติ อาห.

กล่าวแล้ว ว่า ‘ดูก่อนเด็กน้อย ท. ผู้เจริญ (อ.สัตว์) นั่น เป็นลูกน้อยของนกสาลิกา (ย่อมเป็น), (อ.เธอ ท.) จงจับ (ซึ่งลูกน้อยของนกสาลิกา) นั้น’ ดังนี้.

ทันใดนั้น เด็กน้อยคนหนึ่ง จับงูที่คออย่างมั่นดึงออกมา รู้ว่า มันเป็นงู จึงร้องขึ้น สลัดไปบนกระหม่อมของหมอผู้ยืนอยู่ไม่ไกล

อเถโก กุมารโก / สปฺปึ คีวายํ / ทฬฺหํ คเหตฺวา / นีหริตฺวา / ตสฺส สปฺปภาวํ ญตฺวา / วิรวนฺโต / อวิทูเร ฐิตสฺส เวชฺชสฺส / มตฺถเก ขิปิ.

ครั้งนั้น อ.เด็กน้อย คนหนึ่ง จับแล้ว ซึ่งงู ที่คอ (กระทำ) ให้มั่น นำออกแล้ว รู้แล้ว ซึ่งความที่-(แห่งสัตว์) นั้น -เป็นงู ร้องอยู่ ซัดไปแล้ว บนกระหม่อม ของหมอ ผู้ยืนอยู่แล้ว ในที่อันไม่ไกล.

งูรัดก้านคอหมอกัดอย่างถนัด ให้ถึงความสิ้นชีวิตในที่นั้นเอง

สปฺโป / เวชฺชสฺส ขนฺธฏฺฐิกํ ปริกฺขิปิตฺวา / ทฬฺหํ ฑสิตฺวา / ตตฺเถว ชีวิตกฺขยํ ปาเปสิ.

อ.งู รวบรัดแล้ว ซึ่งกระดูกแห่งคอ ของหมอ กัดแล้ว (กระทำ) ให้มั่น (ยังหมอ) ให้ถึงแล้ว ซึ่งความสิ้นไปแห่งชีวิต (ในที่) นั้นนั่นเทียว.

นายโกกะพรานสุนัขนี้ แม้ในกาลก่อน ก็ประทุษร้ายต่อคนผู้ไม่ประทุษร้าย ถึงความพินาศแล้วอย่างนี้เหมือนกัน

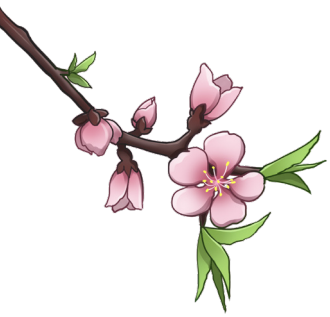
เอวเมส โกโก / สุนขลุทฺทโก / ปุพฺเพปิ / อปฺปทุฏฺฐสฺส ปทุสฺสิตฺวา / วินาสํ ปตฺโตเยวา”ติ.

อ.นายพรานผู้เลี้ยงซึ่งสุนัข ชื่อว่าโกกะ นั่น ประทุษร้ายแล้ว (ต่อบุคคล) ผู้ไม่ประทุษร้ายแล้ว ถึงแล้ว ซึ่งความพินาศ นั่นเทียว แม้ในกาลก่อน ด้วยประการฉะนี้.” (ดังนี้)

พระศาสดา ครั้นทรงนำอดีตนิทานนี้มาแล้ว เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

สตฺถา / อิมํ อตีตํ อาหริตฺวา / อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา / ธมฺมํ เทเสนฺโต / อิมํ คาถมาห

อ.พระศาสดา ครั้นทรงนำมาแล้ว ซึ่งเรื่องอันเป็นไปล่วงแล้ว นี้ เมื่อทรง- สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ -แสดง ซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

ผู้ใดประทุษร้ายต่อนรชนผู้ไม่ประทุษร้าย
ผู้บริสุทธิ์ ไม่มีกิเลสดุจเนิน, บาปย่อมกลับถึง
ผู้นั้นซึ่งเป็นคนพาลนั่นเอง เหมือนธุลีอันละเอียด
ที่เขาซัดทวนลมไป ฉะนั้น

“โย อปฺปทุฏฺฐสฺส นรสฺส ทุสฺสติ /
สุทฺธสฺส โปสสฺส อนงฺคณสฺส, /
ตเมว พาลํ ปจฺเจติ ปาปํ /
สุขุโม รโช ปฏิวาตํว ขิตฺโต”ติ.

“(อ.บุคคล) ใด ย่อมประทุษร้าย ต่อนระ ผู้ไม่ประทุษร้ายแล้ว ผู้หมดจดแล้ว ผู้อันบุคคลพึงเลี้ยงดู ผู้มีกิเลสเพียงดังเนินหามิได้, อ.บาป ย่อมกลับมา (สู่บุคคล) นั้นนั่นเทียว ผู้เป็นพาล เพียงดัง อ.ธุลี อันละเอียด อัน- (อันบุคคล) -ซัดไปแล้ว สู่ที่อันเป็นไปทวนแก่ลม (กลับมาอยู่ สู่บุคคล นั้น)” ดังนี้.

แก้อรรถ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อปฺปทุฏฺฐสฺส** คือผู้ไม่ประทุษร้ายต่อตนหรือต่อสรรพสัตว์

ตตฺถ อปฺปทุฏฺฐสฺสาติ / อตฺตโน วา / สพฺพสตฺตานํ วา / อปฺปทุฏฺฐสฺส.

อ.อรรถว่า ผู้ไม่ประทุษร้ายแล้ว ต่อตน หรือ หรือว่า ต่อสัตว์ทั้งปวง ท. ดังนี้ (แห่ง- ในบท ท.) เหล่านั้นหนา (-บท) ว่า **อปฺปทุฏฺฐสฺส** ดังนี้.

บทว่า **นรสฺส** ได้แก่ สัตว์

นรสฺสาติ สตฺตสฺส.

(อ.อรรถ ว่า) ต่อสัตว์ (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **นรสฺส** ดังนี้.

บทว่า **ทุสฺสติ** แปลว่า ย่อมประพฤติผิด

ทุสฺสตีติ อปรชฺฌติ.

(อ.อรรถ ว่า) ย่อมผิด (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **ทุสฺสติ** ดังนี้.

บทว่า **สุทฺธสฺส** คือ ผู้ไม่มีความผิดเลย

สุทฺธสฺสาติ นิรปราธสฺเสว.

(อ.อรรถ ว่า) ผู้มีความผิดออกแล้วนั่นเทียว (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **สุทฺธสฺส** ดังนี้.

แม้คำว่า **โปสสฺส** นี้ ก็เป็นชื่อของสัตว์นั่นเอง โดยอาการอื่น

โปสสฺสาติ อิทมฺปิ / อปเรนากาเรน สตฺตาธิวจนเมว.

(อ.คำ) แม้นี้ ว่า **โปสสฺส** ดังนี้ เป็นชื่อของสัตว์นั่นเทียว โดยอาการ อื่นอีก (ย่อมเป็น).

บทว่า **อนงฺคณสฺส** คือผู้ไม่มีกิเลส

อนงฺคณสฺสาติ นิกฺกิเลสสฺส.

(อ.อรรถ ว่า) ผู้มีกิเลสออกแล้ว (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **อนงฺคณสฺส** ดังนี้.

บทว่า **ปจฺเจติ** ความว่า ย่อมกลับถึง

ปจฺเจตีติ ปฏิเอติ.

(อ.อรรถ ว่า) ย่อมกลับมา (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **ปจฺเจติ** ดังนี้.

บทว่า **ปฏิวาตํ** เป็นต้น ความว่า ธุลีที่ละเอียด อันบุรุษผู้หนึ่งซัดไปด้วยความเป็นผู้ใคร่ประหารคนผู้ยืนอยู่ในที่เหนือลม ย่อมกลับถึงบุรุษนั้นเอง คือตกลงที่เบื้องบน ของผู้ซัดไปนั้นเอง ฉันใด

ปฏิวาตนฺติ ยถา เอเกน ปุริเสน ฯเปฯ ปจฺเจตีติ อตฺโถ.

ปฏิวาตนฺติ / ยถา เอเกน ปุริเสน / ปฏิวาเต ฐิตํ / ปหริตุกามตาย ขิตฺโต / สุขุโม รโช / ตเมว ปุริสํ ปจฺเจติ, / ตสฺเสว อุปริ ปตติ;

อ.อรรถ ว่า อ.ธุลี อันละเอียด อัน- อันบุรุษ คนหนึ่ง -ซัดไปแล้ว ด้วยความที่- (แห่งตน) -เป็นผู้ใคร่เพื่ออันประหาร (ซึ่งบุคคล) ผู้ยืนอยู่แล้ว ในที่อันเป็นไปทวนแก่ลม ย่อมกลับมา สู่บุรุษ นั้นนั่นเทียว, คือว่า ย่อมตกไป ในเบื้องบน (แห่งบุรุษ) นั้นนั่นเทียว ฉันใด;

บุคคลใด เมื่อให้การประหารด้วยฝ่ามือเป็นต้น ชื่อว่าย่อมประทุษร้ายต่อบุรุษผู้ไม่ประทุษร้าย, บาปนั้นเมื่อให้ผลในปัจจุบันนี้ หรือในอบายทั้งหลายมีนรกเป็นต้น ในภพหน้า ชื่อว่าย่อมกลับถึงบุคคลนั้นแหละผู้เป็นพาล ด้วยสามารถวิบากทุกข์ ฉันนั้นเหมือนกัน

เอวเมว / โย ปุคฺคโล / อปฺปทุฏฺฐสฺส ปุริสสฺส / ปาณิปฺปหาราทีนิ ททนฺโต / ปทุสฺสติ, / ตเมว พาลํ / ทิฏฺเฐว ธมฺเม / สมฺปราเย วา / นิรยาทีสุ วิปจฺจมานํ / ตํ ปาปํ / วิปากทุกฺขวเสน / ปจฺเจตีติ อตฺโถ.

อ.บุคคล ใด ให้อยู่ (ซึ่งการประหาร ท.) มีการประหารด้วยฝ่ามือเป็นต้น ชื่อว่าย่อมประทุษร้ายต่อบุรุษ ผู้ไม่ประทุษร้ายแล้ว, (อ.บาป) นั้น อันเผล็ดผลอยู่ ในธรรม อันอันสัตว์เห็นแล้วนั่นเทียว หรือหรือว่า (ในอบาย ท.) มีนรกเป็นต้น ในปรโลกอันสัตว์พึงถึงพร้อม ชื่อว่าย่อมกลับมา (สู่บุคคล) นั้นนั่นเทียว ผู้เป็นพาล ด้วยสามารถแห่งทุกข์อันเป็นวิบาก ฉันนั้นนั่นเทียว ดังนี้ (แห่งบท) ว่า **ปฏิวาตํ** ดังนี้เป็นต้น.

ในกาลจบเทศนา ภิกษุนั้นดำรงอยู่ในพระอรหัตผล

เทสนาวสาเน / โส ภิกฺขุ / อรหตฺเต ปติฏฺฐหิ.

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา อ.ภิกษุ นั้น ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว ในพระอรหัต.

พระธรรมเทศนาได้มีประโยชน์แม้แก่บริษัทผู้ประชุมกันแล้ว ดังนี้แล.

สมฺปตฺตปริสายปิ / สาตฺถิกา ธมฺมเทสนา อโหสีติ.

อ.พระธรรมเทศนา เป็นเทศนาเป็นไปกับด้วยวาจามีประโยชน์ ได้มีแล้ว แม้แก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว ดังนี้แล.

เรื่องนายพรานสุนัขชื่อโกกะ จบ

โกกสุนขลุทฺทกวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งนายพรานผู้เลี้ยงซึ่งสุนัขชื่อว่าโกกะ (จบแล้ว).

๑๐. เรื่องพระติสสเถระผู้เข้าถึงสกุลนายช่างแก้ว

๑๐. มณิการกุลุปกติสฺสตฺเถรวตฺถุ.

๑๐. อ.เรื่องแห่งพระติสสะผู้เถระผู้เข้าถึงซึ่งตระกูลของบุรุษผู้กระทำซึ่งแก้วมณี (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระเถระชื่อติสสะผู้เข้าถึงสกุลนายช่างแก้ว ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **คพฺภเมเก อุปฺปชฺชนฺติ** เป็นต้น

คพฺภเมเก อุปฺปชฺชนฺตีติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต / มณิการกุลุปกํ / ติสฺสตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งพระติสสะผู้เถระ ผู้เข้าถึงซึ่งตระกูลของบุรุษผู้กระทำซึ่งแก้วมณี ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **คพฺภเมเก อุปฺปชฺชนฺติ** ดังนี้เป็นต้น.

พระเจ้าปเสนทิโกศลส่งแก้วให้นายช่างเจียรไน

ได้ยินว่า พระเถระนั้นฉันอยู่ในสกุลของนายมณีการผู้หนึ่งสิ้น ๑๒ ปี

โส กิร เถโร / เอกสฺส มณิการสฺส กุเล / ทฺวาทส วสฺสานิ ภุญฺชิ.

ได้ยินว่า อ.พระเถระ นั้น ฉันแล้ว ในตระกูล ของบุรุษผู้กระทำซึ่งแก้วมณี คนหนึ่ง สิ้นปี ท. ๑๒.

ภรรยาและสามีในสกุลนั้นตั้งอยู่ในฐานะเพียงมาดาและบิดา ปฏิบัติพระเถระแล้ว

ตสฺมึ กุเล / ชายปติกา / มาตาปิตุฏฺฐาเน ฐตฺวา / เถรํ ปฏิชคฺคึสุ.

อ.เมียและผัว ท. ในตระกูล นั้น ตั้งอยู่แล้ว ในฐานะเพียงดังมารดาและบิดา ปฏิบัติแล้ว ซึ่งพระเถระ.

อยู่มาวันหนึ่ง นายมณีการกำลังนั่งหั่นเนื้อข้างหน้าพระเถระ

อเถกทิวสํ / โส มณิกาโร / เถรสฺส ปุรโต / มํสํ ฉินฺทนฺโต / นิสินฺโน โหติ.

ครั้งนั้น ในวันหนึ่ง อ.บุรุษผู้กระทำซึ่งแก้วมณี นั้น เป็นผู้นั่ง-หั่นอยู่ -แล้ว ซึ่งเนื้อ ในที่ข้างหน้าของพระเถระ ย่อมเป็น.

ในขณะนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงส่งแก้วมณีดวงหนึ่งไป ด้วยรับสั่งว่า นายช่างจงขัดและเจียระไนแก้วมณีนี้แล้วส่งมา

ตสฺมึ ขเณ / ราชา ปเสนทิโกสโล / เอกํ มณิรตนํ / “อิมํ โธวิตฺวา / วิชฺฌิตฺวา / ปหิณตู”ติ เปเสสิ.

ในขณะ นั้น อ.พระราชา พระนามว่าปเสนทิโกศล ทรงส่งไปแล้ว ซึ่งรัตนะคือแก้วมณี ดวงหนึ่ง (ด้วยพระดำรัส) ว่า “อ.บุรุษผู้กระทำซึ่งแก้วมณี ขัดแล้ว เจียระไนแล้ว (ซึ่งรัตนะคือแก้วมณี) นี้ จงส่งไป” ดังนี้.

นายมณีการรับแก้วนั้นด้วยมือทั้งเปื้อนโลหิต วางไว้บนเขียงแล้ว ก็เข้าไปข้างในเพื่อล้างมือ

มณิกาโร / สโลหิเตเนว หตฺเถน / ตํ ปฏิคฺคเหตฺวา / เปฬาย อุปริ ฐเปตฺวา / หตฺถโธวนตฺถํ อนฺโต ปาวิสิ.

อ.บุรุษผู้กระทำซึ่งแก้วมณี รับเฉพาะแล้ว (ซึ่งรัตนะคือแก้วมณี) นั้น ด้วยมือ อันเป็นไปกับด้วยเลือดนั่นเทียว วางไว้แล้ว ในเบื้องบน แห่งเขียง ได้เข้าไปแล้ว ในภายใน เพื่ออันล้างซึ่งมือ.

แก้วมณีหายนายช่างสืบหาคนเอาไป

ก็ในเรือนนั้น นกกระเรียนที่เขาเลี้ยงไว้มีอยู่

ตสฺมึ ปน เคเห / โปสาวนิยโกญฺจสกุโณ อตฺถิ.

ก็ อ.นกกระเรียนตัวอันบุคคลพึงเลี้ยง มีอยู่ ในเรือน นั้น.

นกนั้นกลืนกินแก้วมณีนั้น ด้วยสำคัญว่าเนื้อ เพราะกลิ่นโลหิต เมื่อพระเถระกำลังเห็นอยู่เทียว

โส / โลหิตคนฺเธน / มํสสญฺญาย ตํ มณึ, / เถรสฺส ปสฺสนฺตสฺเสว, คิลิ.

(อ.นกกระเรียน) นั้น, เมื่อพระเถระ เห็นอยู่นั่นนั่นเทียว, กลืนกินแล้ว ซึ่งแก้วมณี นั้น ด้วยความสำคัญว่าเนื้อ เพราะกลิ่นแห่งเลือด.

นายมณีการมาแล้ว เมื่อไม่เห็นแก้วมณีจึงถามภริยา ธิดาและบุตร โดยลำดับว่า พวกท่านเอาแก้วมณีไปหรือ

มณิกาโร อาคนฺตฺวา / มณึ อปสฺสนฺโต / “มณิ โว คหิโต”ติ / ภริยญฺจ / ธีตรญฺจ / ปุตฺตญฺจ / ปฏิปาฏิยา ปุจฺฉิตฺวา,

อ.บุรุษผู้กระทำซึ่งแก้วมณี มาแล้ว ไม่เห็นอยู่ ซึ่งแก้วมณี ถามแล้ว ซึ่งภรรยา ด้วย ซึ่งธิดา ด้วย ซึ่งบุตร ด้วย ตามลำดับ ว่า “อ.แก้วมณี อันท่าน ท. ถือเอาแล้ว หรือ” ดังนี้,

เมื่อชนเหล่านั้นกล่าวว่า มิได้เอาไป จึงคิดว่า (ชะรอย) พระเถระจักเอาไป

เตหิ / “น คณฺหามา”ติ วุตฺเต, / “เถเรน คหิโต / ภวิสฺสตี”ติ จินฺเตตฺวา

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “(อ.เรา ท.) ย่อมไม่ถือเอา” ดังนี้ (อันชน ท. เหล่านั้น) กล่าวแล้ว คิดแล้ว ว่า “อ.แก้วมณี เป็นของ- อันพระเถระ -ถือเอาแล้ว จักเป็น” ดังนี้

จึงปรึกษากับภริยาว่า แก้วมณี (ชะรอย) พระเถระจักเอาไป

ภริยาย สทฺธึ มนฺเตสิ / “เถเรน คหิโต ภวิสฺสตี”ติ.

ปรึกษาแล้ว กับ ด้วยภรรยา ว่า “(อ.แก้วมณี) เป็นของ- อันพระเถระ -ถือเอาแล้ว จักเป็น” ดังนี้.

ภริยาบอกว่า แน่ะนาย ท่านอย่ากล่าวอย่างนั้น

“สามิ มา เอวํ ฯเปฯ มณึ คณฺหาตี”ติ.

“สามิ / มา เอวํ อวจ,

(อ.ภรรยา กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่นาย (อ.ท่าน) อย่าได้กล่าวแล้ว อย่างนั้น,

ดิฉันไม่เคยเห็นโทษอะไร ๆ ของพระเถระเลยตลอดกาลประมาณเท่านี้

เอตฺตกํ กาลํ / มยา เถรสฺส / กิญฺจิ วชฺชํ / น ทิฏฺฐปุพฺพํ,

อ.โทษ อะไร ๆ ของพระเถระ เป็นโทษ- อันดิฉัน -เห็นแล้วในกาลก่อน ตลอดกาล อันมีประมาณเท่านี้ (ได้เป็นแล้ว) หามิได้,

ท่านย่อมไม่ถือเอาแก้วมณี

น โส / มณึ คณฺหาตี”ติ.

(อ.พระเถระ) นั้น ย่อมไม่ถือเอา ซึ่งแก้วมณี” ดังนี้.

นายมณีการถามพระเถระว่า ท่านขอรับ ท่านเอาแก้วมณีในที่นี้ไปหรือ

มณิกาโร / เถรํ ปุจฺฉิ / “ภนฺเต / อิมสฺมึ ฐาเน / มณิรตนํ / ตุมฺเหหิ คหิตนฺ”ติ.

อ.บุรุษผู้กระทำซึ่งแก้วมณี ถามแล้ว ซึ่งพระเถระ ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.รัตนะคือแก้วมณีในที่ นี้ อันท่าน ถือเอาแล้ว หรือ” ดังนี้.

พระเถระตอบว่า อาตมาไม่ได้ถือเอาดอก อุบาสก

“น คณฺหามิ อุปาสกา”ติ.

(อ.พระเถระ กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนอุบาสก (อ.อาตมา) ย่อมไม่ถือเอา” ดังนี้.

นายมณีการถามว่า ท่านขอรับ ในที่นี้ไม่มีคนอื่น ท่านต้องเอาไปเป็นแน่ ขอท่านจงให้แก้วมณีแก่ผมเถิด

“ภนฺเต / อิธ อญฺโญ นตฺถิ, / ตุมฺเหหิเยว / คหิโต ภวิสฺสติ, / เทถ เม มณิรตนนฺ”ติ.

(อ.บุรุษผู้กระทำซึ่งแก้วมณี กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อ.บุคคล) อื่น ย่อมไม่มี (ในที่) นี้, (อ.แก้วมณี) เป็นแก้ว- อันท่านนั่นเทียว -ถือเอาแล้ว จักเป็น, อ.ท่าน ขอจงให้ ซึ่งรัตนะคือแก้วมณีแก่ผม” ดังนี้.

เมื่อพระเถระนั้นไม่รับ เขาจึงพูดกับภริยาว่า พระเถระเอาแก้วมณีไปแน่ เราจักบีบคั้นถามท่าน

โส, / ตสฺมึ อสมฺปฏิจฺฉนฺเต, / ปุน ภริยํ อาห / “เถเรเนว มณิ คหิโต, / ปีเฬตฺวา / นํ ปุจฺฉิสฺสามี”ติ.

(อ.บุรุษผู้กระทำซึ่งแก้วมณี) นั้น, (ครั้นเมื่อพระเถระ) นั้น ไม่รับพร้อมอยู่, กล่าวแล้ว ว่า “อ.แก้วมณี อันพระเถระนั่นเทียว ถือเอาแล้ว, (อ.เรา) บีบคั้นแล้ว จักถาม (ซึ่งพระเถระ) นั้น” ดังนี้ กะภรรยา อีก.

ภริยาตอบว่า แน่นาย นายอย่าให้พวกเราฉิบหายเลย

“สามิ มา โน ฯเปฯ เถรํ วตฺตุนฺ”ติ.

“สามิ / มา โน นาเสหิ,

(อ.ภรรยา กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่นาย อ.ท่าน จง- อย่า ยังเรา ท. -ให้ฉิบหาย,

พวกเราเข้าถึงความเป็นทาสเสียยังประเสริฐกว่า

วรํ / อมฺเหหิ ทาสพฺยํ อุปคนฺตุ,

อ.อัน- อันเรา ท. -เข้าถึง ซึ่งความเป็นแห่งทาส เป็นความประเสริฐ (ย่อมเป็น),

ก็การว่ากล่าวพระเถระผู้เห็นปานนี้ไม่ประเสริฐเลย

น จ / เอวรูปํ เถรํ วตฺตุนฺ”ติ.

ส่วนว่า อ.อันกล่าว กะพระเถระ ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป (เป็นความประเสริฐ ย่อมเป็น) หามิได้” ดังนี้.

ช่างแก้วทำโทษพระติสสเถระเพราะเข้าใจผิด

นายช่างแก้วนั้นกล่าวว่า พวกเราทั้งหมดด้วยกัน เข้าถึงความเป็นทาส ยังไม่เท่าค่าแก้วมณี ดังนี้แล้ว

โส / “สพฺเพว มยํ / ทาสพฺยํ อุปคจฺฉนฺตา / มณึ น อคฺฆามา”ติ

(อ.บุรุษผู้กระทำซึ่งแก้วมณี) นั้น (กล่าวแล้ว) ว่า “อ.เรา ท. ทั้งปวงนั่นเทียว เข้าถึงอยู่ ซึ่งความเป็นแห่งทาส ย่อมไม่ถึงค่า ซึ่งแก้วมณี” ดังนี้

จึงถือเอาเชือก พันศีรษะพระเถระ ขันด้วยท่อนไม้

รชฺชุ คเหตฺวา / เถรสฺส สีสํ เวเฐตฺวา / ทณฺฑเกน ฆฏฺเฏสิ.

ถือเอาแล้ว ซึ่งเชือก พันแล้ว ซึ่งศีรษะ ของพระเถระ ขันแล้ว ด้วยท่อนไม้.

โลหิตออกจากศีรษะ หู และจมูก ของพระเถระ

เถรสฺส สีสโต จ / กณฺณนาสาหิ จ / โลหิตํ ปคฺฆริ.

อ.เลือด ไหลออกแล้ว จากศีรษะ ด้วย จากหูและจมูก ท. ด้วย ของพระเถระ.

ตาทั้ง ๒ ได้ถึงอาการทะเล้นออก

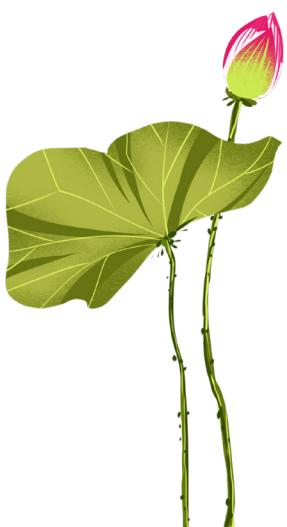
อกฺขีนิ / นิกฺขมนาการปฺปตฺตานิ อเหสุ.

อ.นัยน์ตา ท. เป็นอวัยวะถึงแล้วซึ่งอาการคือการทะเล้นออก ได้เป็นแล้ว.

ท่านเจ็บปวดมาก ก็ล้มลง ณ ภาคพื้น

โส เวทนาปฺปตฺโต / ภูมิยํ ปติ.

(อ.พระเถระ) นั้น ผู้ถึงแล้วซึ่งเวทนา ล้มลงแล้ว บนภาคพื้น.

นกกระเรียนมาด้วยกลิ่นโลหิต ดื่มกินโลหิต

โกญฺโจ / โลหิตคนฺเธน อาคนฺตฺวา / โลหิตํ ปิวติ.

อ.นกกระเรียน มาแล้ว ด้วยกลิ่นแห่งเลือด ย่อมดื่ม ซึ่งเลือด.

ช่างแก้วเตะนกกระเรียนตายแล้วจึงทราบความจริง

ขณะนั้น นายมณีการจึงเตะมันด้วยเท้าแล้วเขี่ยไปพลางกล่าวว่า เจ้าจะทำอะไรหรือ ด้วยกำลังความโกรธที่เกิดขึ้นในพระเถระ

อถ นํ มณิกาโร / เถเร อุปฺปนฺนโกธเวเคน / “ตฺวํ กึ กโรสี”ติ / ปาเทน ปหริตฺวา ขิปิ.

ครั้งนั้น อ.บุรุษผู้กระทำซึ่งแก้วมณี ประหารแล้ว (ซึ่งนกกระเรียน) นั้น ด้วยเท้า เขี่ยไปแล้ว (ด้วยอันกล่าว) ว่า “อ.เจ้า จะกระทำ ซึ่งอะไร” ดังนี้ ด้วยกำลัง แห่งความโกรธอันเกิดขึ้นแล้ว ในพระเถระ.

นกกระเรียนนั้นล้มกลิ้งตายด้วยการเตะทีเดียวเท่านั้น

โส / เอกปฺปหาเรเนว มริตฺวา / ปริวตฺตมาโน ปติ.

(อ.นกกระเรียน) นั้น ตายแล้ว ด้วยการประหารครั้งเดียวนั่นเทียว เป็นไปรอบอยู่ ล้มลงแล้ว.

พระเถระเห็นกระเรียนนั้น จึงกล่าวว่า อุบาสก ท่านจงผ่อนเชือกพันศีรษะของอาตมาให้หย่อนก่อนแล้ว จงพิจารณาดูนกกระเรียนนี้ (ว่า) มันตายแล้วหรือยัง

เถโร ตํ ทิสฺวา / “อุปาสก / สีสเวฐนํ ตาว / เม สิถิลํ กตฺวา / อิมํ โกญฺจํ โอโลเกหิ, / มโต วา / โน วา”ติ.

อ.พระเถระ เห็นแล้ว (ซึ่งนกกระเรียน) นั้น (กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนอุบาสก (อ.ท่าน) กระทำแล้ว ซึ่งเชือกเป็นเครื่องพันซึ่งศีรษะ ของอาตมา ให้เป็นของหย่อน ก่อน จงตรวจดู ซึ่งนกกระเรียน นี้, (อ.นกกระเรียน นี้) ตายแล้ว หรือ หรือว่า ไม่ตายแล้ว” ดังนี้.

ลำดับนั้น นายช่างแก้วจึงกล่าวกะท่านว่า แม้ท่านก็จักตายเช่นนกกระเรียนนั่น

อถ นํ โส อาห / “เอโส วิย / ตฺวมฺปิ มริสฺสสี”ติ.

ครั้งนั้น (อ.บุรุษผู้กระทำซึ่งแก้วมณี) นั้น กล่าวแล้ว ว่า “แม้ อ.ท่าน จักตาย ราวกะ (อ.นกกระเรียน) นั่น” ดังนี้ (กะพระเถระ) นั้น.

พระเถระตอบว่า อุบาสก แก้วมณีนั้น อันกระเรียนนี้กลืนกินแล้ว

“อุปาสก อิมินา ฯเปฯ มณี อาจิกฺขิสฺสนฺ”ติ.

“อุปาสก / อิมินา โส มณิ คิลิโต,

(อ.พระเถระ กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนอุบาสก อ.แก้วมณี นั้น (อันนกกระเรียน) นี้ กลืนกินแล้ว,

หากนกกระเรียนนี้จักไม่ตายไซร้

สเจ อยํ / น มริสฺสติ,

ถ้าว่า (อ.นกกระเรียน) นี้ จักไม่ตาย ไซร้,

อาตมาแม้จะตาย ก็จักไม่บอกแก้วมณีแก่ท่าน

น เต อหำ มรนฺโตปิ / มณึ อาจิกฺขิสฺสนฺ”ติ.

อ.อาตมา แม้ตายอยู่ จักไม่บอก ซึ่งแก้วมณี แก่ท่าน” ดังนี้.

ช่างแก้วได้แก้วมณีคืนแล้วขอขมาพระติสสเถระ

เขาแหวะท้องนกกระเรียนนั้นพบแก้วมณีแล้ว งกงันอยู่มีใจสลด หมอบลงใกล้เท้าของพระเถระ

โส / ตสฺส อุทรำ ผาเลตฺวา / มณึ ทิสฺวา / ปเวธนฺโต สำวิคฺคมานโส / เถรสฺส ปาทมูเล นิปชฺชิตฺวา

(อ.บุรุษผู้กระทำซึ่งแก้วมณี) นั้น ผ่าแล้ว ซึ่งท้อง (ของนกกระเรียน) นั้น เห็นแล้ว ซึ่งแก้วมณี สั่นอยู่ ผู้มีใจอันสลดแล้ว หมอบลงแล้ว ณ ที่ใกล้แห่งเท้า ของพระเถระ

กล่าวว่า ขอพระผู้เป็นเจ้าจงอดโทษแก่ผม ผมไม่รู้อยู่ ทำไปแล้ว

“ขมถ เม ภนฺเต, / อชานนฺเตน มยา กตนฺ”ติ อาห.

กล่าวแล้ว ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อ.ท่าน) ขอจงอดโทษ แก่ผม, (อ.กรรม นั้น) อันผม ผู้ไม่รู้อยู่ กระทำแล้ว” ดังนี้.

พระเถระกล่าวว่า อุบาสก โทษของท่านไม่มี ของอาตมาก็ไม่มี มีแต่โทษของวัฏฏะเท่านั้น อาตมา อดโทษแก่ท่าน

“อุปาสก / เนว ตุยฺหำ โทโส อตฺถิ, / น มยฺหำ, / วฏฺฏสฺเสว โทโส, / ขมามิ เต”ติ.

(อ.พระเถระ กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนอุบาสก อ.โทษ ของท่าน มีอยู่ หามิได้นั่นเทียว, (อ.โทษ) ของอาตมา (มีอยู่) หามิได้, อ.โทษ ของวัฏฏะนั่นเทียว (มีอยู่), (อ.อาตมา) ย่อมอดโทษ แก่ท่าน” ดังนี้.

ท่านขอรับ หากท่านอดโทษแก่ผมไซร้ ขอจงนั่งรับภิกษาในเรือนของผมตามทำนองตามปกตินั่นแหละเถิด

“ภนฺเต / สเจ เม ขมถ, /ปกตินิยาเมเนว / เม เคเห นิสีทิตฺวา / ภิกฺขำ คณฺหถา”ติ.

(อ.บุรุษผู้กระทำซึ่งแก้วมณี กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ถ้าว่า (อ.ท่าน) ย่อมอดโทษ แก่ผม ไซร้, (อ.ท่าน) นั่งแล้ว ในเรือน ของผม ขอจงรับ ซึ่งภิกษา ตามทำนองโดยปกตินั่นเทียว” ดังนี้.

พระเถระเห็นโทษของการเข้าชายคาเรือน

พระเถระกล่าวว่า อุบาสก ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป อาตมาจักไม่เข้าไปภายในชายคาเรือนของผู้อื่น

“อุปาสกา นทานาหำ ฯเปฯ คณฺหิสฺสามี”ติ วตฺวา

“อุปาสก / นทานาหำ / อิโต ปฏฺฐาย / ปเรสำ เคหสฺส / อนฺโตฉทนำ ปวิสิสฺสามิ,

(อ.พระเถระ) กล่าวแล้ว ว่า“ดูก่อนอุบาสก อ.อาตมา จักไม่เข้าไป สู่ภายในแห่งวัตถุเป็นเครื่องมุง แห่งเรือน (ของชน ท.) เหล่าอื่น จำเดิม (แต่กาล) นี้,

เพราะว่านี้เป็นโทษแห่งการเข้าไปภายในเรือนโดยตรง

อนฺโตเคหปฺปเวสนสฺเสว หิ / อยำ โทโส,

เพราะว่า (อ.โทษ) นี้ เป็นโทษ แห่งการเข้าไปสู่ภายในแห่งเรือนนั่นเทียว (ย่อมเป็น),

ตั้งแต่นี้ไป เมื่อเท้าทั้งสองยังเดินไปได้ อาตมาจักยืนที่ประตูเรือนเท่านั้น รับภิกษา ดังนี้แล้ว

อิโต ปฏฺฐาย, / ปาเทสุ วหนฺเตสุ, / เคหทฺวาเร ฐิโตว / ภิกฺขํ คณฺหิสฺสามี”ติ วตฺวา

(อ.อาตมา) ครั้นเมื่อเท้า ท. นำไปอยู่ ยืนอยู่แล้วนั่นเทียว ที่ประตูแห่งเรือน จักรับ ซึ่งภิกษา จำเดิม (แต่กาล) นี้.” ดังนี้

สมาทานธุดงค์ กล่าวคาถานี้ว่า

ธูตงฺคํ สมาทาย / อิมํ คาถมาห

สมาทานแล้ว ซึ่งธุดงค์ กล่าวแล้ว ซึ่งคาถา นี้ ว่า

ภัตรในทุกสกุล ๆ ละนิดหน่อย อันเขาหุงไว้ เพื่อมุนี
เราจักเที่ยวไปด้วยปลีแข้ง กาลังแข้ง ของเรายังมีอยู่

“ปจฺจติ มุนิโน ภตฺตํ โถกํ โถกํ กุเล กุเล, /
ปิณฺฑิกาย จริสฺสามิ, อตฺถิ ชงฺฆพลํ มมา”ติ.

“อ.ภัตร หน่อยหนึ่ง หน่อยหนึ่ง ในตระกูล ในตระกูล (อันบุคคล) ย่อมหุง เพื่อมุนี, (อ.เรา) จักเที่ยวไป ด้วยปลีแข้ง, อ.กำลังแห่งแข้ง ของเรา มีอยู่” ดังนี้.

ก็แล พระเถระ ครั้นกล่าวคาถานี้แล้ว ต่อกาลไม่นานนักก็ปรินิพพานด้วยพยาธินั้นนั่นเอง

อิมญฺจ ปน วตฺวา / เถโร / เตเนว พฺยาธินา / น จิรสฺเสว ปรินิพฺพายิ.

ก็แล อ.พระเถระ ครั้นกล่าวแล้ว (ซึ่งคาถา) นี้ ปรินิพพานแล้ว ด้วยพยาธิ นั้นนั่นเทียว โดยกาลไม่นานนั่นเทียว[๑].

คนทำบาปกับคนทำบุญมีคติต่างกัน

นกกระเรียนได้ถือปฏิสนธิในท้องแห่งภริยาของนายช่างแก้ว

โกญฺโจ / มณิการสฺส ภริยาย กุจฺฉิสฺมึ / ปฏิสนฺธึ คณฺหิ.

อ.นกกระเรียน ถือเอาแล้ว ซึ่งปฏิสนธิ ในท้อง ของภรรยา ของบุรุษผู้กระทำซึ่งแก้วมณี.

นายช่างแก้วทำกาละแล้ว ก็บังเกิดในนรก

มณิกาโร / กาลํ กตฺวา / นิรเย นิพฺพตฺติ.

อ.บุรุษผู้กระทำซึ่งแก้วมณี กระทำแล้ว ซึ่งกาละ บังเกิดแล้ว ในนรก.

ภริยาของนายช่างแก้วทำกาละแล้ว เกิดในเทวโลก เพราะความเป็นผู้มีจิตอ่อนโยนในพระเถระ

มณิการสฺส ภริยา / เถเร มุทุจิตฺตตาย / กาลํ กตฺวา / เทวโลเก นิพฺพตฺติ.

อ.ภรรยา ของบุรุษผู้กระทำซึ่งแก้วมณี กระทำแล้ว ซึ่งกาละ บังเกิดแล้ว ในเทวโลก เพราะความที่- (แห่งตน) -เป็นผู้มีจิตอ่อน ในพระเถระ.

---

[๑] **จิรสเสว** ตัดบทเป็น **จิรสฺสํ** + **เอว** (ลบนิคคหิต, ลบสระ อ หน้า) บทว่า **จิรสฺสํ** เป็นนิบาต ลง **นา** ตติยาวิภัตติ (ลบ นา วิภัตติ) ในอรรถ **กิริยาวิเสสนะ** แปลว่า โดยกาลนาน. ตตฺถ **จิรสฺสนฺ**ติ จิเรน. (อุทานอฏฺฐกถา), **จิรสฺสนฺ**ติ จิรกาเลน. (ปาถิกวคฺคฏีกา), น **จิรสฺเสวา**ติ น จิเรเนว. (สารตฺถทีปนีฏีกา)

ภิกษุทั้งหลายทูลถามอภิสัมปรายภพของชนเหล่านั้นกะพระศาสดา

ภิกฺขู / สตฺถารํ เตสํ / อภิสมฺปรายํ ปุจฺฉึสุ.

อ.ภิกษุ ท. ทูลถามแล้ว ซึ่งปรโลกเป็นที่เป็นไปในเบื้องหน้า[๑] (ของชน ท.) เหล่านั้น กะพระศาสดา.

พระศาสดาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย สัตว์บางจำพวกในโลกนี้ ย่อมเกิดในครรภ์

สตฺถา “ภิกฺขเว อิเธกจฺเจ ฯเปฯ ปรินิพฺพายนฺตี”ติ วตฺวา

สตฺถา / “ภิกฺขเว / อิเธกจฺเจ / คพฺเภ นิพฺพตฺตนฺติ,

อ.พระศาสดา ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. (อ.สัตว์ ท.) บางพวก (ในโลก) นี้ ย่อมบังเกิดในครรภ์,

บางจำพวกทำกรรมลามก ย่อมเกิดในนรก

เอกจฺเจ ปาปการิโน / นิรเย นิพฺพตฺตนฺติ,

(อ.สัตว์ ท.) บางพวก ผู้กระทำซึ่งบาปโดยปกติ ย่อมบังเกิด ในนรก,

บางจำพวกทำกรรมดีแล้ว ย่อมเกิดในเทวโลก

เอกจฺเจ กตกลฺยาณา / เทวโลเก นิพฺพตฺตนฺติ,

(อ.สัตว์ ท.) บางพวก ผู้มีกรรมอันงามอันกระทำแล้ว ย่อมบังเกิด ในเทวโลก,

ส่วนผู้ไม่มีอาสวะ ย่อมปรินิพพาน ดังนี้แล้ว

อนาสวา ปน / ปรินิพฺพายนฺตี”ติ วตฺวา

ส่วนว่า (อ.สัตว์ ท.) ผู้มีอาสวะหามิได้ ย่อมปรินิพพาน.” *ดังนี้*

เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา / ธมฺมํ เทเสนฺโต / อิมํ คาถมาห

เมื่อทรง- สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ -แสดง ซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

ชนทั้งหลายบางพวก ย่อมเข้าถึงครรภ์ ผู้มีกรรมลามก
ย่อมเข้าถึงนรก ผู้มีกรรมเป็นเหตุแห่งสุคติ ย่อมไป
สวรรค์ ผู้ไม่มีอาสวะ ย่อมปรินิพพาน

---

[๑] **อภิสมฺปราย** ปรโลกเป็นที่เป็นไปในเบื้องหน้า, ปรโลกเป็นที่เป็นไปเบื้องหน้า, ปรโลกอันสัตว์พึงถึงพร้อมในเบื้องหน้า, ภพหน้า, โลกหน้า, ปรโลก. วิเคราะห์ว่า อภิสมฺปเรติ เอตฺถาติ **อภิสมฺปราโย**. (ปรโลกเป็นที่เป็นไปในเบื้องหน้า, อภิ - สํ ปุพฺพ + ปร คติยํ [ไป, ถึง, เป็นไป, บรรลุ] จุ. + ณย + อ ปัจจัย ในอธิกรณสาธนะ). กตูปจิตกมฺมวเสน อภิสมฺปเรติ เอตฺถาติ **อภิสมฺปราโย**, ปรโลโก. (มชฺฌิมปณฺณาสฏีกา), อีกนัยหนึ่ง วิเคราะห์ว่า อภิมุโข สมฺปเรติ เอตฺถาติ **อภิสมฺปราโย**. (ปรโลกเป็นที่เป็นไปเบื้องหน้า, อภิ - สํ ปุพฺพ + ปร คติยํ + ณย + อ ปัจจัย). กมฺมวเสน อภิมุโข สมฺปเรติ เอตฺถาติ **อภิสมฺปราโย**, ปรโลโก. (สีลกฺขนฺธวคฺคฏีกา), ปรโลโก จ กมฺมวเสน อภิมุโข สมฺปเรติ คจฺฉติ ปวตฺตติ เอตฺถาติ **อภิสมฺปราโย**ติ วุจฺจติ. “อิติ โข อานนฺท, กุสลานิ สีลานิ อนุปุพฺเพน อคฺคายปเรนฺตี”ติอาทีสุ วิย หิ จุราทิคณวเสน ปรสทฺทํ คติยมิจฺฉนฺติ สทฺทวิทู, อยเมตฺถ อฏฺฐกถาโต อปโร นโย. (สีลกฺขนฺธวคฺคอภินวฏีกา), อีกนัยหนึ่ง วิเคราะห์ว่า อภิสมฺปเรตพฺโพติ **อภิสมฺปราโย**. (ปรโลกอันสัตว์พึงถึงพร้อมในเบื้องหน้า, อภิ - สํ - ปรา ปุพฺพ + อิ คติยํ [ไป, ถึง] + ณ ปัจจัย กัมมสาธนะ). สมฺปเรตพฺพโต เปจฺจ คนฺตพฺพโต **สมฺปราโย**, ปรโลโก. (สารตฺถทีปนีฏีกา), สมฺปรายิโกติ กมฺมกิเลสวเสน สมฺปเรตพฺพโต สมฺปาปุณิตพฺพโต **สมฺปราโย**, ปรโลโก. (สารตฺถทีปนีฏีกา)

“คพฺภเมเก อุปฺปชฺชนฺติ, นิรยํ ปาปกมฺมิโน, /
สคฺคํ สุคติโน ยนฺติ, ปรินิพฺพนฺติ อนาสวา”ติ.

(อ.สัตว์ ท.) พวกหนึ่ง ย่อมเกิดขึ้น ในครรภ์, (อ.สัตว์ ท.) ผู้มีกรรมอันชั่ว (ย่อมเกิดขึ้น) ในนรก, (อ.สัตว์ ท.) ผู้มีคติดี ย่อมไป สู่สวรรค์, (อ.สัตว์ ท.) ผู้มีอาสวะหามิได้ ย่อมปรินิพพาน” ดังนี้.

แก้อรรถ

ในบทเหล่านั้น ครรภ์มนุษย์เทียว พระศาสดาทรงประสงค์เอา ในบทว่า **คพฺภํ** นี้

ตตฺถ คพฺภนฺติ / อิธ มนุสฺสคพฺโภว อธิปฺเปโต.

อ.ครรภ์ของมนุษย์นั่นเทียว (อันพระผู้มีพระภาค) ทรงประสงค์เอาแล้ว (ในบท ท.) เหล่านั้นหนา (ในบท) นี้ ว่า **คพฺภํ** ดังนี้.

คำที่เหลือในคาถานี้มีเนื้อความตื้นทั้งนั้น ฉะนี้แล

เสสเมตฺถ / อุตฺตานตฺถเมวาติ.

(อ.คำ) อันเหลือ (ในพระคาถา) นี้ เป็นคำมีเนื้อความตื้นนั่นเทียว (ย่อมเป็น) ดังนี้แล.

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลายมีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เทสนาวสาเน / พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา (อ.ชน ท.) ผู้มาก บรรลุแล้ว (ซึ่งอริยผล ท.) มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เรื่องพระติสสเถระผู้เข้าถึงสกุลนายช่างแก้ว จบ

มณิการกุลุปกติสฺสตฺเถรวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งพระติสสะผู้เถระผู้เข้าถึงซึ่งตระกูลของบุรุษผู้กระทำซึ่งแก้วมณี (จบแล้ว).

๑๑. เรื่องชน ๓ คน

๑๑. ตโยชนวตฺถุ.

๑๑. อ.เรื่องแห่งชน ๓ คน (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภชน ๓ คน ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **น อนฺตลิกฺเข น สมุทฺทมชฺเฌ** เป็นต้น

น อนฺตลิกฺเข น สมุทฺทมชฺเฌติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต / ตโย ชเน อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งชน ท. ๓ ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ว่า **น อนฺตลิกฺเข น สมุทฺทมชฺเฌ** ดังนี้เป็นต้น.

กาถูกไฟไหม้ตายในอากาศ

ได้ยินว่า เมื่อพระศาสดาประทับอยู่ในพระเชตวัน ภิกษุหลายรูปมาเพื่อต้องการจะเฝ้าพระศาสดา เข้าไปสู่บ้านตำบลหนึ่งเพื่อบิณฑบาต

สตฺถริ กิร / เชตวเน วิหรนฺเต, / สมฺพหุลา ภิกฺขู / สตฺถุ ทสฺสนตฺถาย / อาคจฺฉนฺตา / เอกํ คามํ ปิณฺฑาย ปวิสึสุ.

ได้ยินว่า ครั้นเมื่อพระศาสดา ประทับอยู่อยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน อ.ภิกษุ ท. ผู้มากพร้อมมาอยู่ เพื่อประโยชน์แก่การเฝ้า ซึ่งพระศาสดา เข้าไปแล้ว สู่หมู่บ้าน แห่งหนึ่ง เพื่อก้อนข้าว.

ชนชาวบ้านรับบาตรของภิกษุเหล่านั้นแล้ว นิมนต์ให้นั่งในโรงฉัน

คามวาสิโน / เตสํ ปตฺเต อาทาย / อาสนสาลายํ นิสีทาเปตฺวา

อ.ชน ท. ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ ถือเอาแล้ว ซึ่งบาตร ท. (ของภิกษุ ท.) เหล่านั้น (ยังภิกษุ ท.) ให้นั่งแล้ว ในศาลาเป็นที่นั่ง[๑]

---

[๑] **อาสนสาลา** ศาลาเป็นที่นั่ง, ศาลาอันบุคคลกระทำแล้วเพื่อประโยชน์แก่ที่เป็นที่นั่ง, โรงอาหาร, โรงฉัน, หอฉัน. อาสติ นิสีทติ เอตฺถาติ **อาสนํ**, ยํ กิญฺจิ นิสีทนโยคฺคํ มญฺจปีฐาทิ. (สัททนีติ สุตฺตมาลา) ชื่อว่า อาสนะ เพราะเป็นที่นั่ง ได้แก่ เตียงและตั่งเป็นต้น ชนิดใดชนิดหนึ่งที่ควรแก่การนั่ง (อาส อุปเวสเน [นั่ง] + ยุ ปัจจัย อธิกรณสาธนะ, แปลง ยุ เป็น อน). สลติ คจฺฉติ เอตฺถาติ **สาลา**. ชื่อว่า ศาลา เพราะเป็นที่ไปอยู่ (สล จลสัวรคติเวเค [หวั่นไหว, สำรวม, ไป, เร็ว] ภู. + ณ + อา, ลบ ณ, วุทธิ อ เป็น อา). อาสนา จ สา สาลา จาติ **อาสนสาลา**. (ศาลาเป็นที่นั่ง, อาสนา + สาลา, วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส), อีกนัยหนึ่ง อาสนตฺถาย กตา สาลา **อาสนสาลา**. (ศาลาอันบุคคลกระทำแล้วเพื่อประโยชน์แก่ที่เป็นที่นั่ง, อาสน + สาลา, มัชเฌโลปีตัปปุริสสมาส). อาสนสาลำ วาติ สีหฬทีเป วิย ภิกฺขูนำ ภุญฺชนตฺถาย ยตฺถ ทานปตีหิ อาสนานิ ปญฺญาปียนฺติ, ตำ อาสนสาลำ วา, โภชนสาลนฺติ อตฺโถ. (วินยวินิจฉยฏีกา) ถ้ามีปาฐะว่า **อสนสาลา** แปลว่า ศาลาเป็นที่ฉัน (อสนา + สาลา, วิ.บุพ.กัม.) **อสนสาลายนฺติ** โภชนสาลายำ. สา หิ อสติ ภุญฺชติ เอตฺถาติ **อสนา**, สลนฺติ ปวิสนฺติ อสฺสนฺติ **สาลา**, อสนา จ สา สาลา เจติ **อสนสาลา**ติ อตฺเถน “อสนสาลา”ติ วุจฺจติ. (ปาจิตฺยาทิโยชนาปาฬิ)

ถวายข้าวยาคูและของเคี้ยว เมื่อรอเวลาบิณฑบาต นั่งฟังธรรมแล้ว

ยาคุขชฺชกํ ทตฺวา / ปิณฺฑปาตเวลํ อาคมยมานา / ธมฺมํ สุณนฺตา นิสีทึสุ.

ถวายแล้ว ซึ่งข้าวต้มและวัตถุอันบุคคลพึงเคี้ยว รออยู่ ซึ่งเวลาแห่งบิณฑบาต นั่ง- ฟังอยู่ -แล้ว ซึ่งธรรม.

ในขณะนั้น เปลวไฟลุกขึ้นจากเตาของหญิงสาวคนหนึ่ง ผู้หุงข้าวแล้วปรุงสูปะและพยัญชนะอยู่ติดชายคา

ตสฺมึ ขเณ / ภตฺตํ ปจิตฺวา / สูปพฺยญฺชเน ปจมานาย / เอกิสฺสา อิตฺถิยา / อุทฺธนโต อคฺคิชาลา / อุฏฺฐหิตฺวา ฉทนํ คณฺหิ.

ในขณะนั้น อ.เปลวแห่งไฟ ลุกขึ้นแล้ว จากเตา ของหญิง คนหนึ่ง ผู้- หุง- ซึ่งข้าวสวย -แล้ว -จึงต้มอยู่ ซึ่งแกงและกับ ท. จับแล้ว ซึ่งวัตถุเป็นเครื่องมุง.

เสวียนหญ้าอันหนึ่งปลิวขึ้นจากชายคานั้น อันไฟไหม้อยู่ลอยไปสู่อากาศ

ตโต / เอกํ ติณกรฬึ / อุฏฺฐหิตฺวา / ฌายมานํ / อากาสํ ปกฺขนฺทิ.

อ.เสวียนอันเป็นวิการแห่งหญ้า อันหนึ่ง ตั้งขึ้นแล้ว (จากวัตถุเป็นเครื่องมุง) นั้น อัน- (อันไฟ) -ไหม้อยู่ แล่นไปแล้ว สู่อากาศ.

ในขณะนั้นกาตัวหนึ่งบินมาทางอากาศ สอดคอเข้าไปในเสวียนหญ้านั้น อันเกลียวหญ้าพันแล้ว ไหม้ตกลงที่กลางบ้าน

ตสฺมึ ขเณ / เอโก กาโก / อากาเสน คจฺฉนฺโต / ตตฺถ คีวํ ปเวเสตฺวา / ติณวลฺลิปลิเวฐิโต / ฌายิตฺวา / คามมชฺเฌ ปติ.

ในขณะ นั้น อ.กา ตัวหนึ่ง ไปอยู่ โดยอากาศ ยังคอ ให้เข้าไปแล้ว (ในเสวียนอันเป็นวิการแห่งหญ้า) นั้น ตัวอันเกลียวแห่งหญ้าพันแล้ว ไหม้แล้ว ตกไปแล้ว ในท่ามกลางแห่งหมู่บ้าน.

พวกภิกษุเห็นเหตุนั้น คิดว่า โอ กรรมหนัก

ภิกฺขู ตํ ทิสฺวา “อโห ภาริยํ ฯเปฯ ปุจฺฉิสฺสามา”ติ จินฺเตตฺวา ปกฺกมึสุ.

ภิกฺขู ตํ ทิสฺวา / “อโห / ภาริยํ กมฺมํ,

อ.ภิกษุ ท. เห็นแล้ว (ซึ่งกา) นั้น คิดแล้ว ว่า “โอ อ.กรรม เป็นกรรมหนัก (ย่อมเป็น),

ผู้มีอายุ ท่านทั้งหลายจงดูอาการแปลกที่กาถึงแล้ว

ปสฺสถาวุโส / กาเกน ปตฺตํ วิปฺปการํ,

ดูก่อนท่านผู้มีอายุ ท. (อ.ท่าน ท.) จงดู ซึ่งประการอันแปลก อัน- อันกา -ถึงแล้ว,

เว้นพระศาสดาเสีย ใครจักรู้กรรมที่กานี้ทำแล้ว

อิมินา กตกมฺมํ / อญฺญตฺร สตฺถารา / โก ชานิสฺสติ,

อ.ใคร เว้น จากพระศาสดา จักรู้ ซึ่งกรรม- (อันกา) นี้ -กระทำแล้ว,

พวกเราจักทูลถามกรรมของกานั้นกะพระศาสดา ดังนี้แล้ว ก็พากันหลีกไป

สตฺถารมสฺส / กมฺมํ ปุจฺฉิสฺสามา”ติ / จินฺเตตฺวา ปกฺกมึสุ.

(อ.เรา ท.) จักทูลถาม ซึ่งกรรม (ของกา) นั้น กะพระศาสดา.” ดังนี้ หลีกไปแล้ว.

ภรรยานายเรือถูกถ่วงน้ำ

เมื่อภิกษุอีกพวกหนึ่ง โดยสารเรือไป เพื่อต้องการจะเฝ้าพระศาสดาเรือได้หยุดนิ่งเฉยในกลางมหาสมุทร

อปเรสํ ภิกฺขูนํ / สตฺถุ ทสฺสนตฺถาย / นาวํ อภิรุยฺห / คจฺฉนฺตานํ / นาวา สมุทฺทมชฺเฌ / นิจฺจลาว อฏฺฐาสิ.

เมื่อภิกษุ ท. เหล่าอื่นอีก ขึ้นเฉพาะแล้ว สู่เรือ ไปอยู่ เพื่อประโยชน์แก่การเฝ้า ซึ่งพระศาสดา อ.เรือ เป็นเรือมีอันไหวออกแล้วนั่นเทียว (เป็น) ได้ตั้งอยู่แล้ว ในท่ามกลางแห่งสมุทร.

พวกมนุษย์พากันคิดว่า คนกาฬกัณณีพึงมีในเรือนี้ ดังนี้แล้ว จึงแจกสลาก (ให้จับ)

มนุสฺสา / “กาฬกณฺณินา / เอตฺถ ภวิตพฺพนฺ”ติ / สลากํ วิจาเรสุ.

อ.มนุษย์ ท. (คิดแล้ว) ว่า “อันคนกาฬกัณณี พึงมี (ในเรือ) นี้” ดังนี้ ยังสลาก ให้เที่ยวไปแล้ว.

ก็ภรรยาของนายเรือ ตั้งอยู่ในปฐมวัย (กำลัง) น่าดู

นาวิกสฺส จ ภริยา / ปฐมวเย ฐิตา / ทสฺสนียา,

ก็ อ.ภรรยา ของบุคคลผู้ข้ามด้วยเรือ ผู้ตั้งอยู่แล้ว ในวัยที่หนึ่ง เป็นผู้ควรซึ่งการดู (ย่อมเป็น),

สลากถึงแก่นางนั้น

สลากา ตสฺสา ปาปุณิ.

อ.สลาก ถึงแล้ว (แก่ภรรยา) นั้น.

พวกมนุษย์พากันกล่าวว่า จงแจกสลากอีกแล้วให้แจกถึง ๓ ครั้ง

“สลากํ ปุน / วิจาเรถา”ติ วตฺวา / ยาวตติยํ วิจารยึสุ.

(อ.มนุษย์ ท.) กล่าวแล้ว ว่า “(อ.ท่าน ท.) ยังสลาก จงให้เที่ยวไป อีก” ดังนี้ (ยังสลาก) ให้เที่ยวไปแล้ว สิ้นการกำหนดเพียงไรแห่งวาระที่ ๓.

สลากถึงแก่นางนั้นคนเดียวถึง ๓ ครั้ง

ติกฺขตฺตุมฺปิ / ตสฺสาเยว ปาปุณิ.

(อ.สลาก) ถึงแล้ว (แก่ภรรยา) นั้นนั่นเทียว แม้สิ้น ๓ ครั้ง.

พวกมนุษย์แลดูหน้านายเรือ (เป็นทีจะพูดว่า) อย่างไรกัน นายครับ

มนุสฺสา / “กึ สามี”ติ / นาวิกสฺส มุขํ โอโลเกสุ.

อ.มนุษย์ ท. แลดูแล้ว ซึ่งหน้า ของบุคคลผู้ข้ามด้วยเรือ (กล่าว) ว่า “ข้าแต่นาย อ.อะไร” ดังนี้.

นายเรือกล่าวว่า ข้าพเจ้าไม่อาจให้มหาชนฉิบหาย เพื่อประโยชน์แก่นางนี้ พวกท่านจงทิ้งนางในน้ำเถิด

นาวิโก / “น สกฺกา / เอติสฺสา อตฺถาย / มหาชนํ นาเสตุ, / อุทเก นํ / ขิปถา”ติ อาห.

อ.บุคคลผู้ข้ามด้วยเรือ กล่าวแล้ว ว่า (อันข้าพเจ้า) ไม่อาจ เพื่ออัน- ยังมหาชน -ให้ฉิบหาย เพื่อประโยชน์ (แก่หญิง) นั่น, (อ.ท่าน ท.) จงโยนไป (ซึ่งหญิง) นั้น ในน้ำ” ดังนี้.

นางนั้น เมื่อพวกมนุษย์จับจะทิ้งน้ำ กลัวต่อมรณภัย ได้ทำการร้องเสียงดัง

สา คเหตฺวา / อุทเก ขิปิยมานา / มรณภยตชฺชิตา / มหาวิรวมกาสิ.

(อ.หญิง) นั้น ผู้- (อันมนุษย์ ท.) จับแล้ว -จึงโยนไปอยู่ ในน้ำ ผู้อันภัยแต่ความตายคุกคามแล้ว ได้กระทำแล้ว ซึ่งการร้องเสียงดัง.

นายเรือได้ยินเสียงร้องนั้น จึงกล่าวว่า ประโยชน์อะไรด้วยอาภรณ์ของนางนี้ (จะ) ฉิบหายเสีย (เปล่า ๆ)

ตำ สุตฺวา นาวิโก “โก อตฺโถ ฯเปฯ สมุทฺเท ขิปถา”ติ.

ตำ สุตฺวา นาวิโก / “โก อตฺโถ / อิมิสฺสา อาภรเณหิ นฏฺเฐหิ,

อ.บุคคลผู้ข้ามด้วยเรือ ฟังแล้ว (ซึ่งเสียง) นั้น (กล่าวแล้ว) ว่า “อ.ประโยชน์ อะไร ด้วยเครื่องประดับ ท. (ของหญิง) นี้ อันฉิบหายแล้ว,

พวกท่านจงเปลื้องเครื่องอาภรณ์ทั้งหมด ให้นางนุ่งผ้าเก่าผืนหนึ่งแล้วจงทิ้งนางนั้น

สพฺพาภรณานิ โอมุญฺจิตฺวา / เอกำ ปิโลติกำ / นิวาสาเปตฺวา / ฉฑฺเฑถ นำ,

(อ.ท่าน ท.) เปลื้องแล้ว ซึ่งเครื่องประดับทั้งปวง ท. (ยังหญิง นั้น) ให้นุ่งแล้ว ซึ่งผ้าเก่า ผืนหนึ่ง จงโยนไป (ซึ่งหญิง) นั้น,

ก็ข้าพเจ้าไม่อาจดูนางนั้น ผู้ลอยอยู่เหนือน้ำได้

อหมฺปเนตำ / อุทกปิฏฺเฐ ปฺลวมานำ / ทฏฺฐุ น สกฺขิสฺสามิ;

อนึ่ง อ.ข้าพเจ้า จักไม่อาจ เพื่ออันเห็น (ซึ่งหญิง นั้น) ผู้ลอยอยู่ บนหลังแห่งน้ำ;

เพราะฉะนั้น พวกท่านจงเอาหม้อที่เต็มด้วยทรายผูกไว้ที่คอแล้ว โยนลงไปเสียในสมุทรเถิด (ทำ) โดยประการที่ข้าพเจ้าจะไม่เห็นนางได้

ตสฺมา / ยถา นำ / อหำ น ปสฺสามิ; / เอวำ วาลุกกุฏฺ / คีวายำ พนฺธิตฺวา / สมุทฺเท ขิปถา”ติ.

เพราะเหตุนั้น อ.ข้าพเจ้า จะไม่เห็น (ซึ่งหญิง) นั้น โดยประการใด; (อ.ท่าน ท.) ผูกแล้ว ซึ่งหม้ออันเต็มแล้วด้วยทราย ที่คอ จงโยนไป ในสมุทร โดยประการนั้น” ดังนี้.

พวกมนุษย์เหล่านั้น ได้กระทำตามนั้นแล้ว

เต ตถา กรึสุ.

(อ.มนุษย์ ท.) เหล่านั้น กระทำแล้ว เหมือนอย่างนั้น.

ปลาและเต่ารุมกินนางแม้นั้นในที่ตกนั่นเอง

ตมฺปิ / ปติตฏฺฐาเนเยว / มจฺฉกจฺฉปา วิลุมฺปึสุ.

อ.ปลาและเต่า ท. ยื้อแย่งแล้ว (ซึ่งหญิง) แม้นั้น ในที่เป็นที่ตกไปแล้วนั่นเทียว (แห่งหญิง นั้น).

พวกภิกษุฟังเรื่องนั้นแล้ว ก็คิดว่า ใครคนอื่น เว้นพระศาสดาเสีย จักรู้กรรมของหญิงนั่นได้

ภิกฺขู ตํ ปวตฺตึ สตฺวา “สตฺถารํ ฯเปฯ กมฺมํ ปุจฺฉิสฺสามา”ติ

ภิกฺขู / ตํ ปวตฺตึ สตฺวา / “สตฺถารํ ฯเปฯ / โก อญฺโญ / เอติสฺสา อิตฺถิยา / กมฺมํ ชานิสฺสติ,

อ.ภิกษุ ท. ฟังแล้ว ซึ่งเรื่องอันเป็นไปทั่ว นั้น (คิดแล้ว) ว่า “อ.ใคร อื่น เว้น ซึ่งพระศาสดา จักรู้ ซึ่งกรรม (ของหญิง) นั่น,

พวกเราจะทูลถามกรรมของหญิงนั้นกะพระศาสดา

สตฺถารมสฺสา / กมฺมํ ปุจฺฉิสฺสามา”ติ

(อ.เรา ท.) จักทูลถาม ซึ่งกรรม (ของหญิง) นั้น กะพระศาสดา” ดังนี้

ถึงถิ่นที่ประสงค์แล้ว จึงพากันลงจากเรือหลีกไป

อิจฺฉิตฏฺฐานํ ปตฺวา / นาวาโต โอรุยฺห ปกฺกมึสุ.

ถึงแล้ว ซึ่งที่- (อันตน) -ปรารถนาแล้ว ลงแล้ว จากเรือ หลีกไปแล้ว.

ภิกษุ ๗ รูป อดอาหาร ๗ วัน ในถ้ำ

ภิกษุ ๗ รูป อีกพวกหนึ่ง ไปจากปัจจันตชนบท เพื่อต้องการจะเฝ้าพระศาสดา เวลาเย็น เข้าไปสู่วัดแห่งหนึ่งแล้วถามถึงที่พัก

อปเรปิ / สตฺต ภิกฺขู / ปจฺจนฺตโต / สตฺถารํ ทสฺสนตฺถาย คจฺฉนฺตา / สายํ เอกํ วิหารํ ปวิสิตฺวา / วสนฏฺฐานํ ปุจฺฉึสุ.

อ.ภิกษุ ท. ๗ แม้เหล่าอื่นอีก ไปอยู่ เพื่อประโยชน์แก่การเฝ้า ซึ่งพระศาสดา จากชนบทอันตั้งอยู่ในชายแดน เข้าไปแล้ว สู่วิหาร แห่งหนึ่ง ในเวลาเย็น ถามแล้ว ซึ่งที่เป็นที่อยู่.

ก็ในถ้ำแห่งหนึ่ง มีเตียงอยู่ ๗ เตียง

เอกสฺมิญฺจ เลเณ / สตฺต มญฺจา โหนฺติ,

ก็ อ.เตียง ท. ๗ มีอยู่ ในถ้ำ แห่งหนึ่ง,

เมื่อภิกษุเหล่านั้นได้ถ้ำนั้นแล นอนบนเตียงนั้นแล้ว

เตสํ ตเถว ลภิตฺวา / ตตฺถ นิปนฺนานํ,

(เมื่อภิกษุ ท.) เหล่านั้น ได้แล้ว (ซึ่งถ้ำ) นั้นนั่นเทียว นอนแล้ว (ในถ้ำ) นั้น,

ตอนกลางคืน แผ่นหินเท่าเรือนยอดกลิ้งลงมาปิดประตูถ้ำไว้

รตฺติภาเค / กูฏาคารมตฺโต ปาสาโณ / ปวฏฺฏมาโน อาคนฺตฺวา / เลณทฺวารํ ปิทหิ.

อ.แผ่นหิน อันมีเรือนอันประกอบแล้วด้วยยอดเป็นประมาณ กลิ้งไปอยู่ มาแล้ว ปิดแล้ว ซึ่งประตูแห่งถ้ำ ในกาลอันเป็นส่วนแห่งราตรี.

พวกภิกษุเจ้าของถิ่นกล่าวว่า พวกเราให้ถ้ำนี้ถึงแก่ภิกษุอาคันตุกะ

เนวาสิกา ภิกฺขู “มยํ อิมํ ฯเปฯ อปเนสฺสาม นนฺ”ติ

เนวาสิกา ภิกฺขู / “มยํ / อิมํ เลณํ / อาคนฺตุกภิกฺขูนํ ปาปยิมฺหา,

อ.ภิกษุ ท. ผู้เป็นเจ้าถิ่น (กล่าวแล้ว) ว่า อ.เรา ท. ยังถ้ำ นี้ ให้ถึงแล้ว แก่ภิกษุผู้จรมา ท.,

ก็แผ่นหินใหญ่นี้ ได้ตั้งปิดประตูถ้ำเสียแล้ว

อยญฺจ มหาปาสาโณ / เลณทฺวารํ ปิทหนฺโต อฏฺฐาสิ,

ก็ อ.แผ่นหินใหญ่ นี้ ได้ตั้ง- ปิดอยู่ -แล้ว ซึ่งประตูแห่งถ้ำ,

พวกเราจักนำแผ่นหินนั้นออกแล้ว

อปเนสฺสาม นนฺ”ติ

(อ.เรา ท.) จักนำไปปราศ (ซึ่งแผ่นหินใหญ่) นั้น” ดังนี้

ให้ประชุมพวกมนุษย์จากบ้าน ๗ ตำบล โดยรอบ แม้พยายามอยู่ ก็ไม่อาจยังแผ่นหินนั้นให้เขยื้อนจากที่ได้

สมนฺตา / สตฺตหิ คาเมหิ / มนุสฺเส สนฺนิปาเตตฺวา / ตํ วายมนฺตาปิ / ฐานา จาเลตุํ นาสกฺขึสุ.

ยังมนุษย์ ท. จากหมู่บ้าน ท. ๗ ในที่โดยรอบ ให้ประชุมกันแล้ว แม้พยายามอยู่ ไม่ได้อาจแล้วเพื่ออัน- (ยังแผ่นหินใหญ่) นั้น -ให้เคลื่อน จากที่.

แม้พวกภิกษุผู้เข้าไป (อยู่) ในภายใน ก็พยายามเหมือนกัน

อนฺโต ปวิฏฺฐภิกฺขูปิ / วายมึสุเยว.

แม้ อ.ภิกษุผู้เข้าไปแล้ว- ในภายใน -ท. พยายามแล้วนั่นเทียว.

แม้เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็ยังไม่อาจให้แผ่นหินนั้นเขยื้อนได้ตลอด ๗ วัน

เอวํ สนฺเตปิ / สตฺตาหํ ปาสาณํ / จาเลตุํ นาสกฺขึสุ.

(ครั้นเมื่อความเป็น) อย่างนี้ แม้มีอยู่ (อ.ชน ท.) ไม่ได้อาจแล้ว เพื่ออัน- ยังแผ่นหิน -ให้เคลื่อน สิ้นวัน ๗.

พวกภิกษุอาคันตุกะถูกความหิวแผดเผาได้เสวยทุกข์ใหญ่แล้ว

อาคนฺตุกา ภิกฺขู / สตฺตาหํ ฉาตชฺฌตฺตา / มหาทุกฺขํ อนุภวึสุ.

อ.ภิกษุ ท. ผู้จรมา ผู้อันความหิวแผดเผาแล้ว เสวยแล้ว ซึ่งทุกข์ใหญ่ ตลอดวัน ๗.

ในวันที่ ๗ แผ่นหินก็ได้กลับกลิ้งออกไปเอง

สตฺตเม ทิวเส / ปาสาโณ / สยเมว ปวฏฺฏิตฺวา อปคโต.

ในวัน ที่ ๗ อ.แผ่นหิน กลิ้ง ไปปราศแล้ว ด้วยตนเองนั่นเทียว.

พวกภิกษุออกไปแล้ว คิดว่า บาปของพวกเรานี้ เว้นพระศาสดาเสียแล้วใครเล่าจักรู้ได้ พวกเราจักทูลถามพระศาสดา ดังนี้แล้ว ก็พากันหลีกไป

ภิกฺขู นิกฺขมิตฺวา / “อมฺหากํ อิมํ ปาปํ / อญฺญตฺร สตฺถารา / โก ชานิสฺสติ, / สตฺถารํ ปุจฺฉิสฺสามา”ติ / จินฺเตตฺวา ปกฺกมึสุ.

อ.ภิกษุ ท. ออกไปแล้ว คิดแล้ว ว่า “อ.ใคร เว้น จากพระศาสดา จักรู้ ซึ่งกรรมอันชั่ว นี้ ของเรา ท., (อ.เรา ท.) จักทูลถาม ซึ่งพระศาสดา” ดังนี้ หลีกไปแล้ว.

พวกภิกษุทูลถามถึงกรรมของตนและผู้อื่น

ภิกษุเหล่านั้น มาบรรจบกันกับภิกษุพวกก่อนในระหว่างทางรวมเป็นพวกเดียวกันเข้าเฝ้าพระศาสดา ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่สมควร

เต ปุริเมหิ สทฺธึ / อนฺตรามคฺเค สมาคนฺตฺวา / สพฺเพ เอกโตว / สตฺถารํ อุปสงฺกมิตฺวา / วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสินฺนา

(อ.ภิกษุ ท.) เหล่านั้น มาพร้อมกันแล้ว กับ (ด้วยภิกษุ ท.) ผู้มีในก่อน ในระหว่างแห่งหนทางทั้งปวง เข้าไปเฝ้าแล้ว ซึ่งพระศาสดา โดยความเป็นอันเดียวกันนั่นเทียว ถวายบังคมแล้ว นั่งแล้ว ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง

มีปฏิสันถารอันพระศาสดาทรงทำแล้ว (จึง) ทูลถามถึงเหตุที่ตนเห็นและที่ตนเสวยมาแล้วโดยลำดับ

สตฺถารา กตปฏิสนฺถารา / อตฺตนา ทิฏฺฐานุภูตานิ การณานิ / ปฏิปาฏิยา ปุจฺฉึสุ.

ผู้มีปฏิสันถาร- อันพระศาสดา -ทรงกระทำแล้ว ทูลถามแล้ว ซึ่งเหตุ ท. อัน- อันตน -ทั้งเห็นแล้ว ทั้งเสวยแล้ว ตามลำดับ.

แม้พระศาสดาก็ตรัสพยากรณ์แก่ภิกษุเหล่านั้น โดยลำดับอย่างนี้

สตฺถาปิ / เตสํ ปฏิปาฏิยา / เอวํ พฺยากาสิ

แม้ อ.พระศาสดา ได้ทรงกระทำให้แจ้งแล้ว (แก่ภิกษุ ท.) เหล่านั้น ตามลำดับ อย่างนี้ ว่า

บุรพกรรมของกา

ภิกษุทั้งหลาย กานั้นได้เสวยกรรมที่ตนทำแล้วนั่นแหละโดยแท้

“ภิกฺขเว โส ฯเปฯ ฌายิตฺวา มโต”ติ.

“ภิกฺขเว / โส ตาว กาโก / อตฺตนา กตกมฺมเมว อนุโภสิ.

“ดูก่อนภิกษุ ท. อ.กา นั้น เสวยแล้ว ซึ่งกรรม- อันตน -กระทำแล้วนั่นเทียว ก่อน.

ก็ในอดีตกาล ชาวนาผู้หนึ่งในกรุงพาราณสี ฝึกโคของตนอยู่(แต่) ไม่อาจฝึกได้

อตีเต หิ พาราณสิยํ / เอโก กสโก / อตฺตนา โคณํ ทเมนฺโต / ทเมตุํ นาสกฺขิ.

ก็ ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว อ.ชาวนา คนหนึ่ง ในพระนครชื่อว่าพาราณสี ฝึกอยู่ ซึ่งโค ด้วยตน ไม่ได้อาจแล้ว เพื่ออันฝึก.

ด้วยว่าโคของเขานั้นเดินไปได้หน่อยหนึ่งแล้วก็นอนเสีย,

โส หิสฺส โคโณ / โถกํ คนฺตฺวา นิปชฺชิ,

ด้วยว่า อ.โค นั้น (ของชาวนา) นั้น ไปแล้ว หน่อยหนึ่ง นอนแล้ว.

แม้เขาตีให้ลุกขึ้นแล้ว เดินไปได้หน่อยหนึ่ง ก็กลับนอนเสียเหมือนอย่างเดิมนั่นแล

โปเถตฺวา อุฏฺฐาปิโตปิ / โถกํ คนฺตฺวา / ปุนปิ ตเถว นิปชฺชิ.

แม้ตัว- (อันชาวนา) โบยแล้ว -จึงให้ลุกขึ้นแล้ว ไปแล้ว หน่อยหนึ่ง นอนแล้ว เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว แม้อีก.

ชาวนานั้น แม้พยายามแล้วก็ไม่อาจฝึกโคนั้นได้ เป็นผู้อันความโกรธครอบงำแล้ว

โส วายมิตฺวาปิ / ตํ ทเมตุํ อสกฺโกนฺโต / โกธาภิภูโต หุตฺวา

(อ.ชาวนา) นั้น แม้พยายามแล้ว ไม่อาจอยู่ เพื่ออันฝึก (ซึ่งโค) นั้น เป็นผู้อันความโกรธครอบงำแล้ว เป็น

จึงกล่าวว่า บัดนี้เจ้าจักนอนสบายตั้งแต่บัดนี้ไป ดังนี้แล้ว

‘อิโตทานิ ปฏฺฐาย / สุขํ นิปชฺชิสฺสสี’ติ

กล่าวแล้ว ว่า ‘(อ.เจ้า) จักนอน สบายจำเดิม (แต่กาล) นี้ ในกาลนี้’ ดังนี้

ทำโคนั้นให้เป็นดุจฟ่อนฟางพันคอโคนั้นด้วยฟางแล้วก็จุดไฟ

ตํ ปลาลปิณฺฑึ วิย / กโรนฺโต / ปลาเลน ตสฺส / คีวํ ปลิเวเฐตฺวา / อคฺคึ อทาสิ.

กระทำอยู่ (ซึ่งโค) นั้น ให้เป็นราวกะว่า ฟ่อนแห่งฟาง พันแล้ว ซึ่งคอ (ของโค) นั้น ด้วยฟาง ได้ให้แล้ว ซึ่งไฟ.

โคถูกไฟคลอกตายในที่นั้นเอง

โคโณ / ตตฺเถว ฌายิตฺวา มโต.

อ.โค ไหม้แล้ว ตายแล้ว (ในที่) นั้นนั่นเทียว.

ภิกษุทั้งหลาย กรรมอันเป็นบาปนั้น อันกาทำแล้วในครั้งนั้น

ตทา ภิกฺขเว / เตน กาเกน ตํ ปาปกมฺมํ กตํ,

ดูก่อนภิกษุ ท. อ.กรรมอันชั่ว นั้น อันกา นั้น กระทำแล้ว ในกาลนั้น,

เขาไหม้อยู่ในนรกสิ้นกาลนาน เพราะวิบากของกรรมอันเป็นบาปนั้น

โส / ตสฺส วิปาเกน / ทีฆรตฺตํ นิรเย ปจิตฺวา

(อ.กา) นั้น ไหม้แล้ว ในนรก สิ้นราตรีนาน เพราะวิบาก (ของกรรมอันชั่ว) นั้น

เกิดแล้วในกำเนิดกา ๗ ครั้ง (ถูกไฟ) ไหม้ตายในอากาศอย่างนี้แหละด้วยวิบากที่เหลือ

วิปากาวเสเสน / สตฺตกฺขตฺตุํ / กากโยนิยํ นิพฺพตฺติตฺวา / เอวเมว / อากาเส ฌายิตฺวา มโต”ติ.

บังเกิดแล้ว ในกำเนิดแห่งกา สิ้น ๗ ครั้ง ไหม้แล้ว ตายแล้ว ในอากาศ อย่างนี้นั่นเทียว เพราะวิบากอันเหลือลง” ดังนี้.

บุรพกรรมของภรรยานายเรือ

ภิกษุทั้งหลาย หญิงแม้นั้นเสวยกรรมที่ตนทำแล้วเหมือนกัน

“สาปิ ภิกฺขเว ฯเปฯ กาลมกาสี”ติ.

“สาปิ ภิกฺขเว อิตฺถี / อตฺตนา กตกมฺมเมว อนุโภสิ.

(อ.พระศาสดา ได้ทรงกระทำให้แจ้งแล้ว) ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. อ.หญิง แม้นั้น เสวยแล้ว ซึ่งกรรม-อันตน -กระทำแล้วนั่นเทียว.

ก็ในอดีตกาล หญิงนั้นเป็นภรรยาแห่งคฤหบดีคนหนึ่งในกรุงพาราณสีได้ทำกิจทุกอย่างมีตักน้ำ ซ้อมข้าว ปรุงอาหาร เป็นต้น ด้วยมือ นางเอง

สา หิ / อตีเต พาราณสิยํ / เอกสฺส คหปติกสฺส ภริยา / อุทกาหรณโกฏฺฏนปจนาทีนิ สพฺพ-กิจฺจานิ / สหตฺเถเนว อกาสิ.

ก็ ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว (อ.หญิง) นั้น เป็นภรรยา ของคฤหบดี คนหนึ่ง ในพระนครชื่อว่า พาราณสี (เป็น) ได้กระทำแล้ว ซึ่งกิจทั้งปวง ท. มีการนำมาซึ่งน้ำและการตำและการหุงเป็นต้น ด้วยมือของตนนั่นเทียว.

สุนัขตัวหนึ่งของนางนั่งแลดูนางนั้น ผู้ทำกิจทุกอย่างอยู่ในเรือน

ตสฺสา เอโก สุนโข / ตํ เคเห สพฺพกิจฺจานิ กุรุมานํ / โอโลเกนฺโต นิสีทิ.

อ.สุนัข ตัวหนึ่ง (ของหญิง) นั้น นั่ง- แลดูอยู่ -แล้ว (ซึ่งหญิง) นั้น ผู้กระทำอยู่ ซึ่งกิจทั้งปวง ท. ในเรือน.

เมื่อนางนำภัตรไปนาก็ดี ไปป่าเพื่อต้องการวัตถุต่าง ๆ มีฟืนและผักเป็นต้นก็ดี สุนัขนั้นย่อมไปกับนางเสมอ

เขตฺเต ภตฺตํ หรนฺตียา / ทารุปณฺณาทีนํ วา อตฺถาย / อรญฺญํ คจฺฉนฺตียา / โส / ตาย สทฺธึเยว คจฺฉติ.

(เมื่อหญิง นั้น) นำไปอยู่ ซึ่งข้าวสวย ในนา (หรือ) หรือว่า ไปอยู่ สู่ป่า เพื่อประโยชน์ (แก่วัตถุ ท.) มีฟืนและผักเป็นต้น (อ.สุนัข) นั้น ย่อมไป กับ (ด้วยหญิง) นั้น นั่นเทียว.

พวกคนหนุ่มเห็นดังนั้น ย่อมเยาะเย้ยว่า ท่านผู้เจริญ พรานสุนัขออกแล้ว วันนี้พวกเราจักกิน (ข้าว) กับเนื้อ

ตํ ทิสฺวา ทหรมนุสฺสา / ‘อมฺโภ / นิกฺขนฺโต สุนขลุทฺทโก, / อชฺช มยํ / มํเสน ภุญฺชิสฺสามา’ติ / อุปฺผณฺเฑนฺติ.

อ.มนุษย์ผู้หนุ่ม ท. เห็นแล้ว (ซึ่งหญิง) นั้น ย่อมเยาะเย้ย ว่า ‘แน่ะท่านผู้เจริญ อ.นายพรานผู้เลี้ยงซึ่งสุนัข ออกไปแล้ว, ในวันนี้ อ.เรา ท. จักบริโภค ด้วยเนื้อ’ ดังนี้.

นางขวยเขินเพราะคำพูดของพวกคนเหล่านั้น จึงตีสุนัขด้วยก้อนดินและท่อนไม้เป็นต้นให้หนีไป

สา / เตสํ กถาย / มงฺกุ หุตฺวา / สุนขํ เลฑฺฑุทณฺฑาทีหิ / ปหริตฺวา ปลาเปสิ.

(อ.หญิง) นั้น เป็นผู้เก้อ เพราะวาจาเป็นเครื่องกล่าว (ของมนุษย์ผู้หนุ่ม ท.) เหล่านั้น เป็น ตีแล้ว ซึ่งสุนัข (ด้วยวัตถุ ท.) มีก้อนดินและท่อนไม้เป็นต้น (ยังสุนัข) ให้หนีไปแล้ว.

สุนัขกลับแล้วก็ตามไปอีก

สุนโข นิวตฺติตฺวา / ปุน อนุพนฺธิ.

อ.สุนัข กลับแล้ว ติดตามแล้ว อีก.

ได้ยินว่า สุนัขนั้นได้เป็นสามีของนางในอัตภาพที่ ๓

โส กิร / ตสฺสา ตติเย อตฺตภาเว / สามิโก อโหสิ;

ได้ยินว่า (อ.สุนัข) นั้น เป็นสามี (ของหญิง) นั้น ในอัตภาพ ที่ ๓ ได้เป็นแล้ว;

เหตุนั้น มันจึงไม่อาจตัดความรักได้

ตสฺมา / สิเนหํ ฉินฺทิตุ๎ / น สกฺโกติ.

เพราะเหตุนั้น (อ.สุนัข นั้น) ย่อมไม่อาจ เพื่ออันตัด ซึ่งความรัก.

จริงอยู่ ใคร ๆ ชื่อว่าไม่เคยเป็นเมียหรือเป็นผัวกัน ในสงสารมีที่สุดอันบุคคลไปตามไม่รู้แล้ว ไม่มีโดยแท้

กิญฺจาปิ หิ / อนมตคฺเค สํสาเร / ชายา วา / ปติ วา / อภูตปุพฺโพ นาม นตฺถิ,

จริงอยู่ (อ.ใคร ๆ) ชื่อว่า เป็นผู้ไม่เคย- เป็นเมีย หรือ หรือว่า เป็นผัว -เป็นแล้ว ย่อมไม่มี ในสงสาร อันมีเบื้องต้นและที่สุดอันบุคคลไปตามอยู่ไม่รู้แล้ว แม้ก็จริง,

ถึงกระนั้น ความรักมีประมาณยิ่ง ย่อมมีในผู้ที่เป็นญาติกันในอัตภาพไม่ไกล

อวิทูเร ปน อตฺตภาเว / ญาตเกสุ อธิมตฺโต / สิเนโห โหติ;

ถึงอย่างนั้น อ.ความรัก อันมีประมาณยิ่ง ในญาติ ท. ย่อมมี ในอัตภาพ อันไม่ไกล;

เหตุนั้น สุนัขนั้นจึงไม่อาจละนางนั้นได้

ตสฺมา โส ตํ วิชหิตุ๎ น สกฺโกติ.

เพราะเหตุนั้น (อ.สุนัข) นั้น ย่อมไม่อาจ เพื่ออันละ (ซึ่งหญิง) นั้น.

นางโกรธสุนัขนั้น เมื่อนำข้าวยาคูไปเพื่อสามีที่นา (จึง) ได้เอาเชือกใส่ไว้ในชายพกแล้วไป

สา / ตสฺส กุชฺฌิตฺวา / เขตฺเต สามิกสฺส ยาคุ๎ หรมานา / รชฺชุ๎ อุจฺจงฺเค / ฐเปตฺวา อคมาสิ.

(อ.หญิง) นั้น โกรธแล้ว (ต่อสุนัข) นั้น เมื่อนำไป ซึ่งข้าวต้ม เพื่อสามี ในนา เหน็บแล้ว ซึ่งเชือก ที่ชายพก ได้ไปแล้ว.

สุนัขไปกับนางเหมือนกัน

สุนโข / ตาเยว สทฺธึ คโต.

อ.สุนัข ไปแล้ว กับ (ด้วยหญิง) นั้นนั่นเทียว.

นางให้ข้าวยาคูแก่สามีแล้ว ถือหม้อเปล่าไปสู่ที่น้ำแห่งหนึ่ง บรรจุหม้อให้เต็มด้วยทรายแล้วได้ทำเสียง (สัญญา) แก่สุนัขซึ่งยืนแลดูอยู่ในที่ใกล้

สา / สามิกสฺส ยาคุ๋ ทตฺวา / ตุจฺฉกุฏ์ อาทาย / เอกำ อุทกฏฺฐานำ คนฺตฺวา / กุฏ์ วาลุกาย ปูเรตฺวา / สมีเป โอโลเกตฺวา จิตสฺส / สุนขสฺส สทฺทมกาสิ.

(อ.หญิง) นั้น ให้แล้ว ซึ่งข้าวต้ม แก่สามี ถือเอาแล้ว ซึ่งหม้ออันเปล่า ไปแล้ว สู่ที่แห่งน้ำ แห่งหนึ่ง ยังหม้อ ให้เต็มแล้ว ด้วยทราย ได้กระทำแล้ว ซึ่งเสียง แก่สุนัข ตัวยืน- แลดูอยู่ -แล้ว ในที่ใกล้.

สุนัขดีใจว่า นานแล้วหนอ เราได้ถ้อยคำที่ไพเราะในวันนี้ จึงกระดิกหางเข้าหานาง

สุนโข / 'จิรสฺสำ วต เม / อชฺช มธุรกถา ลทฺธา'ติ / นงฺคุฏ์ จาเลนฺโต / ตำ อุปสงฺกมิ.

อ.สุนัข คิดแล้ว ว่า 'ในวันนี้ อ.วาจาเป็นเครื่องกล่าวอันไพเราะ อันเรา ได้แล้ว โดยกาลนานหนอ' ดังนี้ ยังหาง ให้ไหวอยู่ เข้าไปหาแล้ว (ซึ่งหญิง) นั้น.

นางจับสุนัขนั้นอย่างมั่นที่คอแล้ว จึงเอาปลายเชือกข้างหนึ่งผูกหม้อไว้

สา / ตำ คีวายำ / ทฬฺหำ คเหตฺวา / เอกาย รชฺชุโกฏิยา / กุฏ์ พนฺธิตฺวา

(อ.หญิง) นั้น จับแล้ว (ซึ่งสุนัข) นั้น ที่คอ (กระทำ) ให้มั่น ผูกแล้ว ซึ่งหม้อ ด้วยปลายแห่งเชือกข้างหนึ่ง

เอาปลายเชือกอีกข้างหนึ่งผูกที่คอสุนัข ผลักหม้อให้กลิ้งลงน้ำ

เอกำ รชฺชโกฏิ๋ / สุนขสฺส คีวายำ พนฺธิตฺวา / กุฏ์ อุทกาภิมุขำ ปวฏฺเฏสิ.

ผูกแล้ว ซึ่งปลายแห่งเชือก ข้างหนึ่ง ที่คอ ของสุนัข ยังหม้อ ให้กลิ้งไปแล้ว (กระทำ) ให้เป็นของมีเฉพาะหน้าแห่งน้ำ.

สุนัขตามหม้อไปตกลงน้ำ ก็ได้ทำกาละในน้ำนั้นเอง

สุนโข / กุฏ์ อนุพนฺธนฺโต / อุทเก ปติตฺวา / ตตฺเถว กาลมกาสิ.

อ.สุนัข ติดตามอยู่ ซึ่งหม้อ ตกไปแล้ว ในน้ำ ได้กระทำแล้ว ซึ่งกาละ (ในน้ำ) นั้นนั่นเทียว.

นางนั้นไหม้อยู่ในนรกสิ้นกาลนาน เพราะวิบากของกรรมนั้น

สา / ตสฺส กมฺมสฺส วิปาเกน / ทีฆรตฺตำ นิรเย ปจิตฺวา

(อ.หญิง) นั้น ไหม้แล้ว ในนรก สิ้นราตรีนาน เพราะวิบาก แห่งกรรม นั้น

ด้วยวิบากที่เหลือ จึงถูกเขาเอาหม้อเต็มด้วยทรายผูกคอถ่วงลงในน้ำ ได้ทำกาละแล้วตลอด ๑๐๐ อัตภาพ

วิปากาวเสเสน / อตฺตภาวสเต / วาลุกาย กุฏ์ / คีวายำ พนฺธิตฺวา / อุทเก ปกฺขิตฺตา / กาลมกาสี"ติ.

ผู้- (อันบุคคล) ผูก- ซึ่งหม้อ แห่งทราย ที่คอ -แล้ว -จึงโยนไปแล้ว ในน้ำ ได้กระทำแล้ว ซึ่งกาละ ในร้อยแห่งอัตภาพ เพราะวิบากอันเหลือลง" ดังนี้.

บุรพกรรมของภิกษุ ๗ รูป

ภิกษุทั้งหลาย แม้พวกเธอก็เสวยกรรมอันตนกระทำแล้วเหมือนกัน

“ตุมฺเหหิปิ ภิกฺขเว ฯเปฯ ตำ กมฺมำ กตนฺ”ติ.

“ตุมฺเหหิปิ ภิกฺขเว / อตฺตนา กตกมฺมเมว อนุภูตำ.

(อ.พระศาสดา ได้ทรงกระทำให้แจ้งแล้ว) ว่า “ดูก่อนภิกษุ ทฺ. อ.กรรม- อันตน -กระทำแล้ว นั่นเทียว แม้อันเธอ ท. เสวยแล้ว.

ก็ในอดีตกาล เด็กเลี้ยงโค ๗ คน ชาวกรุงพาราณสี เที่ยวเลี้ยงโคอยู่คราวละ ๗ วัน ในประเทศใกล้ดงแห่งหนึ่ง

อตีตสฺมึ หิ / พาราณสีวาสิโน / สตฺต โคปาลทารกา / เอกสฺมึ อฏวิปฺปเทเส / สตฺตาห-วาเรน / คาวิโย วิจาเรนฺตา

ก็ ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว อ.เด็กชายผู้เลี้ยงซึ่งโค ท. ๗ ผู้อยู่ในพระนครชื่อว่าพาราณสีโดยปกติ ยังแม่โค ท. ให้เที่ยวไปอยู่ โดยวาระแห่งวัน ๗ ในประเทศใกล้ดง แห่งหนึ่ง

วันหนึ่งเที่ยวเลี้ยงโคแล้วกลับมาพบเหี้ยใหญ่ตัวหนึ่ง จึงไล่ตาม

เอกทิวสำ / คาวิโย วิจาเรตฺวา / อาคจฺฉนฺตา / เอกำ มหาโคธำ ทิสฺวา / อนุพนฺธึสุ.

ยังแม่โค ท. ให้เที่ยวไปแล้ว มาอยู่ ในวันหนึ่ง เห็นแล้ว ซึ่งเหี้ยใหญ่ ตัวหนึ่ง ติดตามแล้ว.

เหี้ยหนีเข้าไปสู่จอมปลวกแห่งหนึ่ง

โคธา ปลายิตฺวา / เอกำ วมฺมิกำ ปาวิสิ.

อ.เหี้ย หนีไปแล้ว ได้เข้าไปแล้ว สู่จอมปลวก แห่งหนึ่ง.

ก็ช่องแห่งจอมปลวกนั้นมี ๗ ช่อง

ตสฺส ปน วมฺมิกสฺส / สตฺต ฉิทฺทานิ.

ก็ อ.ช่อง ท. ๗ ของจอมปลวก นั้น (มีอยู่).

พวกเด็กปรึกษากันว่า บัดนี้ พวกเราไม่อาจจับได้ พรุ่งนี้จึงจักมาจับดังนี้แล้ว

ทารกา / ‘มยำ / อิทานิ คเหตุำ / น สกฺขิสฺสาม, / เสฺว อาคนฺตฺวา / คณฺหิสฺสามา’ติ

อ.เด็กชาย ท. (ปรึกษากันแล้ว) ว่า “อ.เรา ท. จักไม่อาจ เพื่ออันจับเอา ในกาลนี้, (อ.เรา ท.) มาแล้ว จักจับเอา ในวันพรุ่งนี้” ดังนี้,

จึงต่างคนต่างก็ถือเอากิ่งไม้ที่หักได้คนละกำ ๆ แม้ทั้ง ๗ คนพากันปิดช่องทั้ง ๗ ช่องแล้วหลีกไป

เอเกโก เอเกกำ / สาขาภงฺคมุฏฺฐิมาทาย / สตฺตปิ ชนา / สตฺต ฉิทฺทานิ / ปิทหิตฺวา ปกฺกมึสุ.

(อ.เด็กชาย) คนหนึ่ง ๆ ถือเอาแล้ว ซึ่งกำแห่งกิ่งไม้อันบุคคลพึงหัก กำหนึ่ง ๆ เป็นชน แม้ ๗ (เป็น) ปิดแล้ว ซึ่งช่อง ท. ๗ หลีกไปแล้ว.

ในวันรุ่งขึ้น เด็กเหล่านั้นมิได้คำนึงถึงเหี้ยนั้น ต้อนโคไปประเทศอื่น ครั้นในวันที่ ๗ พาโคกลับมาพบจอมปลวกนั้น กลับได้สติ

เต ปุนทิวเส / ตำ โคธำ อมนสิกริตฺวา / อญฺญสฺมึ ปเทเส / คาวิโย วิจาเรตฺวา / สตฺตเม ทิวเส / คาวิโย อาทาย คจฺฉนฺตา / ตำ วมฺมิกำ ทิสฺวา / สตึ ปฏิลภิตฺวา

ในวันรุ่งขึ้น (อ.เด็กชาย ท.) เหล่านั้น ไม่กระทำไว้ในใจแล้ว ซึ่งเหี้ย นั้น ยังแม่โค ท. ให้เที่ยวไปแล้ว ในประเทศ อื่น พาเอาแล้ว ซึ่งแม่โค ท. ไปอยู่ ในวัน ที่ ๗ เห็นแล้ว ซึ่งจอมปลวก นั้น กลับได้แล้ว ซึ่งสติ

คิดกันว่า เหี้ยนั้นเป็นอย่างไรหนอ จึงเปิดช่องที่ตน ๆ ปิดไว้แล้ว

‘กา นุ โข / ตสฺสา โคธาย ปวตฺตี’ติ / อตฺตนา อตฺตนา / ปิทหิตานิ ฉิทฺทานิ วิวรึสุ.

คิดแล้ว ว่า “อ.ความเป็นไปทั่ว แห่งเหี้ย นั้น เป็นอย่างไร หนอ แล (ย่อมเป็น)” ดังนี้ เปิดแล้ว ซึ่งช่อง ท. อัน- อันตน ๆ -ปิดแล้ว.

เหี้ยหมดอาลัยในชีวิต เหลือแต่กระดูกและหนังสั่นคลานออกมา

โคธา / ชีวิเต นิราลยา หุตฺวา / อฏฺฐิจมฺมาวเสสา / ปเวธมานา นิกฺขมิ.

อ.เหี้ย เป็นสัตว์มีความอาลัย- ในชีวิต -ออกแล้ว เป็น ตัวมีกระดูกและหนังอันเหลือลง สั่นอยู่ ออกไปแล้ว.

เด็กเหล่านั้นเห็นดังนั้นแล้ว จึงทำความเอ็นดูพูดกันว่า พวกเราอย่าฆ่ามันเลย มันอดเหยื่อตลอด ๗ วัน

เต ตำ ทิสฺวา / อนุกมฺปำ กตฺวา / ‘มา นำ มาเรถ, / สตฺตาหำ ฉินฺนภตฺตา ชาตา’ติ

(อ.เด็กชาย ท.) เหล่านั้น เห็นแล้ว (ซึ่งเหี้ย) นั้น กระทำแล้ว ซึ่งความเอ็นดู (กล่าวแล้ว) ว่า ‘(อ.ท่าน ท.) จงอย่า- (ยังเหี้ย) นั้น -ให้ตาย, (อ.เหี้ย) เป็นสัตว์มีภัตรขาดแล้ว สิ้นวัน ๗ เกิดแล้ว’ ดังนี้

จึงลูบหลังเหี้ยนั้นแล้วปล่อยไป ด้วยกล่าวว่า จงไปตามสบายเถิด

ตสฺสา ปิฏฺฐึ ปริมชฺชิตฺวา / ‘สุเขน คจฺฉาหี’ติ / วิสฺสชฺเชสุำ.

ลูบแล้ว ซึ่งหลัง (ของเหี้ย) นั้น ปล่อยไปแล้ว (ด้วยคำ) ว่า ‘(อ.เจ้า) จงไป ตามสบาย’ ดังนี้.

เด็กเหล่านั้นไม่ต้องไหม้ในนรกก่อน เพราะไม่ได้ฆ่าเหี้ย

เต โคธาย อมาริตตฺตา / นิรเย ตาว น ปจฺจึสุ.

(อ.เด็กชาย ท.) เหล่านั้น (อันไฟ) ไม่ไหม้แล้ว ในนรก ก่อน เพราะความที่- แห่งเหี้ย -เป็นสัตว์ (อันตน) ไม่ให้ตายแล้ว.

แต่ชนทั้ง ๗ นั้น ได้เป็นผู้อดข้าวร่วมกันตลอด ๗ วัน ๆ ใน ๑๔ อัตภาพ

เต ปน / สตฺต ชนา / เอกโต หุตฺวา / จุทฺทสสุ อตฺตภาเวสุ / สตฺต สตฺต ทิวสานิ / ฉินฺนภตฺตา อเหสุำ.

แต่ว่า อ.ชน ท. ๗ เหล่านั้น เป็น โดยความเป็นอันเดียวกัน เป็นผู้มีภัตรขาดแล้ว สิ้นวัน ท. ๗ ๆ ได้เป็นแล้ว ในอัตภาพ ท. ๑๔.

ภิกษุทั้งหลาย กรรมนั้น พวกเธอเป็นเด็กเลี้ยงโค ๗ คน ทำไว้แล้วในกาลนั้น

ตทา ภิกฺขเว / ตุมฺเหหิ สตฺตหิ โคปาลเกหิ หุตฺวา / ตํ กมฺมํ กตนฺ”ติ.

ดูก่อนภิกษุ ท. อ.กรรม นั้น อันเธอ ท. เป็นเด็กชายผู้เลี้ยงซึ่งโค ๗ เป็น กระทำแล้ว ในกาลนั้น” ดังนี้.

พระศาสดาทรงพยากรณ์ปัญหาอันภิกษุเหล่านั้นทูลถามแล้ว ๆ ด้วยประการฉะนี้

เอวํ สตฺถา / เตหิ ปุฏฺฐปุฏฺฐํ / ปญฺหํ พฺยากาสิ.

อ.พระศาสดา ได้ทรงกระทำให้แจ้งแล้ว ซึ่งปัญหา อัน- (อันภิกษุ ท.) เหล่านั้น -ทั้งทูลถามแล้ว ทั้งทูลถามแล้ว ด้วยประการฉะนี้.

คนจะอยู่ที่ไหน ๆ ก็ไม่พ้นจากกรรมชั่ว

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งทูลพระศาสดาว่า

อเถโก ภิกฺขุ / สตฺถารํ อาห

ครั้งนั้น อ.ภิกษุ รูปหนึ่ง กราบทูลแล้ว กะพระศาสดา ว่า

ความพ้นย่อมไม่มีแก่สัตว์ที่ทำกรรมเป็นบาปแล้ว ผู้ซึ่งเหาะไปในอากาศก็ดี แล่นไปสู่สมุทรก็ดี เข้าไปสู่ซอกแห่งภูเขาก็ดี หรือ พระเจ้าข้า

“กึ ปน ภนฺเต / ปาปกมฺมํ กตฺวา / อากาเส อุปฺปติตสฺสาปิ / สมุทฺทํ ปกฺขนฺตสฺสาปิ / ปพฺพตนฺตรํ ปวิฏฺฐสฺสาปิ / โมกฺโข นตฺถี”ติ.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ อ.ความพ้น ย่อมไม่มี (แก่สัตว์) ผู้- กระทำ ซึ่งกรรมอันชั่ว -แล้ว -จึง เหาะขึ้นไปแล้ว ในอากาศ ก็ดี ผู้แล่นไปแล้ว สู่สมุทร ก็ดี ผู้เข้าไปแล้ว สู่ระหว่างแห่งภูเขา ก็ดี หรือ” ดังนี้.

พระศาสดาตรัสบอกว่า อย่างนั้นแหละ ภิกษุทั้งหลาย

สตฺถา “เอวเมว ฯเปฯ มุจฺเจยฺยา”ติ วตฺวา

สตฺถา / “เอวเมว ภิกฺขเว,

อ.พระศาสดา ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. อ.อย่างนั้นนั่นเทียว,

แม้ในที่ทั้งหลาย มีอากาศเป็นต้น ประเทศแม้สักส่วนหนึ่งที่บุคคลอยู่แล้วพึงพ้นจากกรรมชั่วได้ไม่มี

อากาสาทีสุปิ / เอกปเทโสปิ นตฺถิ, / ยตฺร ฐิโต / ปาปกมฺมโต มุจฺเจยฺยา”ติ วตฺวา

(อ.บุคคล) ผู้ยืนอยู่แล้ว (ในประเทศหนึ่ง) ใด พึงพ้น จากกรรมอันชั่ว, แม้ อ.- (ในประเทศ ท.) แม้มีอากาศเป็นต้นหนา -ประเทศหนึ่ง (นั้น) ย่อมไม่มี” ดังนี้

เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม ตรัสพระคาถานี้ว่า

อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา / ธมฺมํ เทเสนฺโต / อิมํ คาถมาห

เมื่อทรง- สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ -แสดง ซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

คนที่ทำกรรมชั่วไว้ หนีไปแล้วในอากาศ
ก็ไม่พึงพ้นจากความชั่วได้ หนีไปในท่ามกลาง
มหาสมุทร ก็ไม่พึงพ้นจากกรรมชั่วได้ หนีเข้าไป
สู่ซอกแห่งภูเขา ก็ไม่พึงพ้นจากกรรมชั่วได้
[เพราะ]เขาอยู่แล้วในประเทศแห่งแผ่นดินใด
พึงพ้นจากกรรมชั่วได้ ประเทศแห่งแผ่นดินนั้น
หามีอยู่ไม่

“น อนฺตลิกฺเข, น สมุทฺทมชฺเฌ, /
น ปพฺพตานํ วิวรं ปวิสฺส, /
น วิชฺชเต โส ชคติปฺปเทโส, /
ยตฺรฏฺฐิโต มุจฺเจยฺย ปาปกมฺมา”ติ.

(อ.บุคคล ผู้ยืนอยู่แล้ว) ในอากาศ[๑] (พึงพ้น จากกรรมอันชั่ว) หามิได้, (อ.บุคคล ผู้ยืนอยู่แล้ว) ในท่ามกลางแห่งสมุทร (พึงพ้น จากกรรมอันชั่ว) หามิได้ (อ.บุคคล) เข้าไปแล้ว สู่ช่อง แห่งภูเขา ท. (พึงพ้น จากกรรมอันชั่ว) หามิได้, (อ.บุคคล) ผู้ยืนอยู่แล้ว (ในประเทศแห่งแผ่นดิน) ใด พึงพ้น จากกรรมอันชั่ว, อ.ประเทศแห่งแผ่นดิน นั้น ย่อมไม่มี” ดังนี้.

แก้อรรถ

ความแห่งพระคาถานั้นว่า ก็หากว่า คนบางคนคิดว่า เราจักพ้นจากกรรมชั่วด้วยอุบายนี้ พึงนั่งในอากาศก็ดี

ตสฺสตฺโถ “สเจ หิ ฯเปฯ สกฺกุเณยฺยา”ติ.

ตสฺสตฺโถ / “สเจ หิ โกจิ / ‘อิมินา อุปาเยน / ปาปกมฺมโต มุจฺจิสฺสามี’ติ / อนฺตลิกฺเข วา นิสีเทยฺย,

อ.เนื้อความ (แห่งคำอันเป็นพระคาถา) นั้น ว่า “ก็ ถ้าว่า อ.ใคร ๆ (คิดแล้ว) ว่า ‘(อ.เรา) จักพ้นจากกรรมอันชั่ว ด้วยอุบาย นี้’ ดังนี้ พึงนั่ง ในอากาศ หรือ,

---

[๑] **อนฺตลิกฺข** ท้องฟ้า, กลางหาว, อากาศ. เตสํ เตสํ วตฺถูนํ อนฺตรํ นานตฺตํ อิกฺขเต โลโก เอตฺถ อเนนาติ วา **อนฺตลิกฺขํ**. (สิ่งที่ชาวโลกอาศัยกำหนดรู้ถึงลักษณะความแตกต่างกันระหว่างวัตถุหนึ่งกับอีกวัตถุหนึ่ง ได้แก่ ท้องฟ้า, อนฺตร บทหน้า + อิกฺข ทสฺสนงฺเกสุ [เห็น, กำหนด, ทำเครื่องหมาย] ภู. + อ, แปลง ร เป็น ล). อีกนัยหนึ่ง อิกฺขนํ วา ทสฺสนํ อิกฺขา, ตสฺสา อนฺตรํ การณ์ **อนฺตลิกฺขํ**. (การเห็น เรียกว่า อิกฺขา, สาเหตุที่ทำให้เกิดการเห็นนั้น เรียกว่า อนฺตลิกฺข ได้แก่ ท้องฟ้า, อนฺตร + อิกฺขา), อีกนัยหนึ่ง อนฺตเรน ฉิทฺเทน อิกฺขิตพฺโพติ **อนฺตลิกฺโข**. (สิ่งที่สามารถเห็นได้โดยช่องว่าง)

พึงเข้าไปสู่มหาสมุทรอันลึกแปดหมื่นสี่พันโยชน์ก็ดี

จตุราสีติโยชนสหสฺสคมฺภีรํ / มหาสมุทฺทํ วา ปวิเสยฺย,

หรือว่า พึงเข้าไป สู่มหาสมุทร อันลึกโดยพันแห่งโยชน์ ๘๔,

พึงนั่งในซอกแห่งภูเขาก็ดี

ปพฺพตนฺตเร วา นิสีเทยฺย,

หรือว่า พึงนั่ง ในระหว่างแห่งภูเขา ไซร้,

เขาไม่พึงพ้นจากกรรมชั่วได้เลย

เนว ปากกมฺมโต มุจฺเจยฺย.

(อ.บุคคล นั้น) พึงพ้น จากกรรมอันชั่ว หามิได้นั่นเทียว.

ด้วยว่า ในส่วนแห่งแผ่นดินคือภาคแห่งปฐพีมีปุรัตถิมทิศเป็นต้น โอกาสแม้ประมาณเท่าปลายขนทรายที่บุคคลอยู่แล้วพึงอาจพ้นจากกรรมชั่วได้ หามีไม่

ปุรตฺถิมาทีสุ หิ / ชคติปฺปเทเสสุ ปถวีภาเคสุ / น โส วาลคฺคมตฺโตปิ / โอกาโส อตฺถิ, / ยตฺถ ฐิโต / ปาปกมฺมโต มุจฺจิตุํ สกฺกุเณยฺยา”ติ.

ด้วยว่า (อ.บุคคล) ผู้ยืนอยู่แล้ว (ในโอกาส) ใด พึงอาจ เพื่ออันพ้น จากกรรมอันชั่ว, อ.- ในประเทศแห่งแผ่นดิน ท. คือว่า ในส่วนแห่งปฐพี ท. มีส่วนอันตั้งอยู่ในเบื้องหน้าเป็นต้นหนา -โอกาส นั้น แม้อันมีปลายแห่งขนทราย เป็นประมาณ มีอยู่ หามิได้” ดังนี้ (อันบัณฑิต พึงทราบ).

ในกาลจบเทศนา ภิกษุเหล่านั้นบรรลุอริยผลทั้งหลายมีโสดาปัตติผลเป็นต้น

เทสนาวสาเน / เต ภิกฺขู / โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสุ.

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น บรรลุแล้ว (ซึ่งอริยผล ท.) มีโสดาปัตติผลเป็นต้น.

พระธรรมเทศนาเป็นกถามีประโยชน์ แม้แก่มหาชนผู้ประชุมกันแล้ว ดังนี้แล

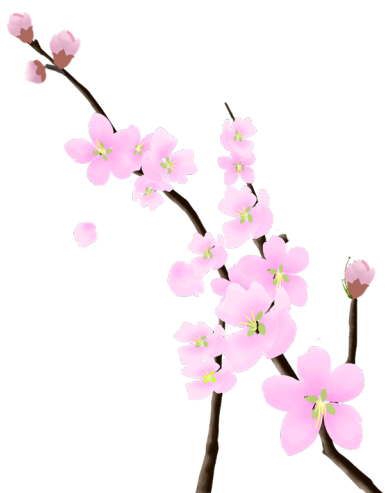
สมฺปตฺตมหาชนสฺสาปิ / สาตฺถิกา ธมฺมเทสนา อโหสีติ.

อ.พระธรรมเทศนา เป็นเทศนาเป็นไปกับด้วยวาจามีประโยชน์ ได้มีแล้ว แม้แก่มหาชนผู้ถึงพร้อมแล้ว ดังนี้แล.

เรื่องชน ๓ คน จบ

ตโยชนวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งชน ๓ คน (จบแล้ว).

๑๒. เรื่องสุปปพุทธศากยะ

๑๒. สุปฺปพุทฺธสกฺกวตฺถุ.

๑๒. อ.เรื่องแห่งเจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในนิโครธาราม ทรงปรารภเจ้าศากยะทรงพระนามว่าสุปปพุทธะ ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **น อนฺตลิกฺเข น สมุทฺทมชฺเฌ** เป็นต้น

น อนฺตลิกฺเข น สมุทฺทมชฺเฌติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา นิโครฺธารามे วิหรนฺโต / สุปฺป-พุทฺธํ สกฺกํ อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในนิโครธาราม ทรงปรารภ ซึ่งเจ้าศากยะ พระนามว่าสุปปพุทธะ ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **น อนฺตลิกฺเข น สมุทฺทมชฺเฌ** ดังนี้เป็นต้น.

เจ้าสุปปพุทธะแกล้งนั่งปิดทางเสด็จพระศาสดา

ดังได้สดับมา เจ้าสุปปพุทธะพระองค์นั้น ผูกอาฆาตในพระศาสดาด้วยเหตุ ๒ ประการนี้ คือ พระสมณโคดมนี้ทิ้งลูกสาวของเราออกบวชประการ ๑ ให้ลูกชายของเราบวชแล้วตั้งอยู่ในฐานะแห่งผู้มีเวรต่อลูกชายประการ ๑

โส กิร / “อยํ มม ธีตรํ ฉฑฺเฑตฺวา / นิกฺขนฺโต / มม ปุตฺตํ ปพฺพาเชตฺวา / ตสฺส เวริฏฺฐาเน ฐิโต จา”ติ / อิเมหิ ทฺวีหิ การเณหิ / สตฺถริ อาฆาตํ พนฺธิตฺวา

ได้ยินว่า (อ.เจ้าศากยะ พระนามว่าสุปปพุทธะ) นั้น ทรงผูกแล้ว ซึ่งความอาฆาต ในพระศาสดา ด้วยเหตุ ท. ๒ เหล่านี้ คือ (อ.พระสมณะ ผู้โคดม) นี้ ทิ้งแล้ว ซึ่งธิดา ของเรา เสด็จออกผนวชแล้ว (ด้วย) ยังบุตร ของเรา ให้บวชแล้ว ตั้งอยู่แล้ว ในฐานะแห่งบุคคลผู้มีเวร (ต่อบุตร ของเรา) นั้น ด้วย

วันหนึ่ง ทรงดำริว่า บัดนี้เราจักไม่ให้พระสมณโคดมนั้นไปฉันยังสถานที่นิมนต์ ดังนี้ จึงปิดทางเป็นที่เสด็จไป นั่งเสวยน้ำจัณฑ์ในระหว่างทาง

เอกทิวสํ / “นทานิสฺส นิมนฺตนฏฺฐานํ คนฺตฺวา / ภุญฺชิตุํ ทสฺสามี”ติ / คมนมคฺคํ ปิทหิตฺวา / อนฺตรวีถิยํ สุรํ ปิวนฺโต นิสีทิ.

(ทรงดำริแล้ว) ว่า “ในกาลนี้ (อ.เรา) จักไม่ให้ เพื่ออัน- เสด็จไป- สู่ที่เป็นที่นิมนต์ -แล้ว -จึงเสวย (แก่พระสมณะ ผู้โคดม) นั้น” ดังนี้ ทรงปิดแล้ว ซึ่งหนทางเป็นที่เสด็จไป ประทับนั่ง- เสวยอยู่ -แล้ว ซึ่งน้ำจัณฑ์ (ซึ่งสุรา) ในระหว่างแห่งถนน ในวันหนึ่ง.

ลำดับนั้น เมื่อพระศาสดามีภิกษุสงฆ์ห้อมล้อมเสด็จมาที่นั้น พวกมหาดเล็กทูลท้าวเธอว่า พระศาสดาเสด็จมาแล้ว

อถสฺส, / สตฺถริ ภิกฺขุสงฺฆปริวุเต / ตํ ฐานํ อาคเต, / “สตฺถา อาคโต”ติ อาโรเจสุ.

ครั้งนั้น ครั้นเมื่อพระศาสดา ผู้อันหมู่แห่งภิกษุแวดล้อมแล้ว เสด็จมาแล้ว สู่ที่ นั้น, (อ.ราช-บุรุษ ท.) กราบทูลแล้ว (แก่เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ) นั้น ว่า “อ.พระศาสดา เสด็จมาแล้ว” ดังนี้.

ท้าวเธอตรัสว่า พวกท่านจงล่วงหน้าไปก่อน

โส อาห “ปุรโต ฯเปฯ มคฺคํ ทสฺสามี”ติ,

โส อาห / “ปุรโต คจฺฉถ,

(อ.เจ้าศากยะ พระนามว่าสุปปพุทธะ) นั้น ตรัสแล้ว ว่า “(อ.ท่าน ท.) จงไป ในที่ข้างหน้า,

จงบอกสมณะนั้นว่า พระสมณโคดมองค์นี้ไม่เป็นใหญ่กว่าเรา

ตสฺส วเทถ / ‘นายํ มยา มหลฺลกตโร’ติ,

(อ.ท่าน ท.) จงกราบทูล (แก่พระสมณะ ผู้โคดม) นั้น ว่า ‘(อ.พระสมณะ ผู้โคดม) นี้ เป็นผู้แก่กว่ากว่าเรา (ย่อมเป็น) หามิได้’ ดังนี้,

เราจักไม่ให้ทางแก่สมณโคดมนั้น

นาสฺส มคฺคํ ทสฺสามี”ติ,

(อ.เรา) จักไม่ให้ ซึ่งหนทาง แก่พระสมณะ ผู้โคดมนั้น” ดังนี้,

แม้พวกมหาดเล็กทูลเตือนแล้ว ๆ เล่า ๆ ก็คงประทับนั่งรับสั่งอย่างนั้นแล

ปุนปฺปุนํ วุจฺจมาโนปิ / ตเถว วตฺวา นิสีทิ.

แม้ผู้- (อันราชบุรุษ ท.) -กราบทูลอยู่ บ่อย ๆ ประทับนั่ง- ตรัส -แล้ว เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว.

พระศาสดาไม่ได้หนทางจากสำนักของพระมาตุละ (ลุง) แล้วจึงเสด็จกลับจากที่นั้น

สตฺถา / มาตุลสฺส สนฺติกา / มคฺคํ อลภิตฺวา / ตโต นิวตฺติ.

อ.พระศาสดา ไม่ทรงได้แล้ว ซึ่งหนทาง จากสำนัก ของพระเจ้าลุง เสด็จกลับแล้ว (จากที่) นั้น.

แม้ท้าวเธอก็ส่งจารบุรุษ (คนสอดแนม) ไปคนหนึ่ง ด้วยกำชับว่า ท่านจงไป ฟังคำของพระสมณ-โคดมนั้นแล้วกลับมา

โสปิ / เอกํ จารปุริสํ เปเสสิ / “คจฺฉ, / ตสฺส กถํ สุตฺวา เอหี”ติ.

(อ.เจ้าศากยะ พระนามว่าสุปปพุทธะ) แม้นั้น ทรงส่งไปแล้ว ซึ่งบุรุษผู้เที่ยวไป คนหนึ่ง (ด้วยพระดำรัส) ว่า “(อ.ท่าน) จงไป, (อ.ท่าน) ฟังแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว (ของพระสมณะ ผู้โคดม) นั้น จงมา” ดังนี้.

เจ้าสุปปพุทธะทำกรรมหนักจักถูกแผ่นดินสูบ

แม้พระศาสดา เสด็จกลับมาทรงทำการแย้มพระโอษฐ์ พระอานนทเถระทูลถามว่า อะไรหนอแล เป็นปัจจัยแห่งกรรมคือการแย้มพระโอษฐ์ให้ปรากฏ พระเจ้าข้า

สตฺถาปิ นิวตฺตนฺโต / สิตํ กตฺวา / อานนฺทตฺเถเรน / “โก นุ โข ภนฺเต / สิตปาตุกมฺมสฺส ปจฺจโย”ติ ปุฏฺโฐ

แม้ อ.พระศาสดา เมื่อเสด็จกลับ ทรงกระทำแล้ว ซึ่งการแย้ม ผู้- อันพระอานนท์ผู้เถระ -ทูลถาม แล้ว ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.อะไร หนอ แล เป็นปัจจัย แห่งการทรงกระทำซึ่งการแย้มให้ปรากฏ (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

จึงตรัสว่า อานนท์เธอเห็นสุปปพุทธะไหม

อาห / “ปสฺสสิ อานนฺท สุปฺปพุทฺธนฺ”ติ.

ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนอานนท์ (อ.เธอ) ย่อมเห็น ซึ่งเจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ หรือ” ดังนี้.

พระอานนทเถระทูลว่า เห็น พระเจ้าข้า

“ปสฺสามิ ภนฺเต”ติ.

(อ.พระอานนท์ผู้เถระ กราบทูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อ.ข้าพระองค์) ย่อมเห็น” ดังนี้.

พระศาสดา ตรัสว่า เจ้าสุปปพุทธะไม่ให้ทางแก่พระพุทธเจ้าผู้เช่นเรา ทำกรรมหนักแล้ว

“ภาริยํ เตน ฯเปฯ ปถวี ปวิสิสฺสตี”ติ.

“ภาริยํ / เตน กมฺมํ กตํ / มาทิสสฺส พุทฺธสฺส / มคฺคํ อเทนฺเตน,

(อ.พระศาสดา ตรัสแล้ว) ว่า “อ.กรรม อันหนัก (อันเจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ) นั้น ผู้ไม่ให้อยู่ ซึ่งหนทาง แก่พระพุทธเจ้า ผู้เช่นเรา กระทำแล้ว,

ในวันที่ ๗ แต่วันนี้ ท้าวเธอจักเข้าไปสู่แผ่นดิน (ธรณีสูบ) ณ ที่ใกล้เชิงบันได ในภายใต้ปราสาท

อิโต สตฺตเม ทิวเส / เหฏฺฐาปาสาเท / โสปาณปาทมูเล / ปถวึ ปวิสิสฺสตี”ติ.

(อ.เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ นั้น) จักเสด็จเข้าไป สู่แผ่นดิน ณ ที่ใกล้แห่งเชิงแห่งบันได ในภายใต้แห่งปราสาท ในวัน ที่ ๗ (แต่วัน) นี้” ดังนี้.

เจ้าสุปปพุทธะมุ่งจับผิดพระศาสดาด้วยคำเท็จ

จารบุรุษได้ฟังพระดำรัสนั้นแล้ว ไปสู่สำนักของเจ้าสุปปพุทธะ เจ้าสุปปพุทธะตรัสถามว่า หลานของเราเมื่อกลับไปพูดอะไรบ้าง จึงกราบทูลตามที่ตนได้ยินแล้ว

จารปุริโส / ตํ กถํ สุตฺวา / สุปฺปพุทฺธสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา / “กึ เม ภาคิเนยฺเยน / นิวตฺตนฺเตน วุตฺตนฺ”ติ ปุฏฺโฐ / ยถาสุตํ อาโรเจสิ.

อ.บุรุษผู้เที่ยวไป ฟังแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว นั้น ไปแล้ว สู่สำนัก ของเจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ ผู้- (อันเจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ นั้น) ตรัสถามแล้ว ว่า “(อ.คำ) อะไร อันหลานของเรา ผู้เมื่อเสด็จกลับ ตรัสแล้ว” ดังนี้ กราบทูลแล้ว (ซึ่งคำ) อัน- (อันตน) ฟังแล้วอย่างไร.

ท้าวเธอได้สดับคำของจารบุรุษนั้นแล้วตรัสว่า บัดนี้ โทษในการพูด (พูดผิด) แห่งหลานของเรา ย่อมไม่มี

โส ตสฺส วจนํ สุตฺวา “นทานิ มม ฯเปฯ นิคฺคณฺหิสฺสามี”ติ.

โส / **ตสฺส วจนํ สุตฺวา** / **“นทานิ มม ภาคิเนยฺยสฺส** / **กถาโทโส อตฺถิ,**

(อ.เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ) นั้น ทรงสดับแล้ว ซึ่งคำ (ของบุรุษผู้เที่ยวไป) นั้น (ตรัสแล้ว) ว่า “ในกาลนี้ อ.โทษแห่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว ของหลาน ของเรา มีอยู่ หามิได้,

เธอตรัสคำใด คำนั้นต้องเป็นอย่างนั้นจริง ๆ ทีเดียว

อทฺธา / **ยํ โส วทติ,** / **ตํ ตเถว โหติ;**

(อ.หลาน ของเรา) นั้น ย่อมตรัส (ซึ่งคำ) ใด, (อ.คำ) นั้น ย่อมมี เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว แน่แท้;

แม้เมื่อเป็นเช่นนั้น คราวนี้ เราจักจับผิดเธอด้วยการพูดเท็จ

เอวํ สนฺเตปิ, / **นํ อิทานิ** / **มุสาวาเทน นิคฺคณฺหิสฺสามิ;**

(ครั้นเมื่อความเป็น) อย่างนั้น แม้มีอยู่, (อ.เรา) จักข่ม (ซึ่งหลาน ของเรา) นั้น ด้วยการกล่าวเท็จ ในกาลนี้;

เพราะเธอไม่ตรัสกะเราโดยไม่เจาะจงว่า ท่านสุปปพุทธะจักถูกธรณีสูบในวันที่ ๗

โส หิ มํ / **‘สตฺตเม ทิวเส** / **ปฐวึ ปวิสิสฺสตี’ติ** / **อนิยเมน อวตฺวา**

เพราะว่า (อ.หลาน ของเรา) นั้น ไม่กล่าวแล้ว กะเรา โดยไม่เจาะจง ว่า ‘(อ.เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ) จักเสด็จเข้าไป สู่แผ่นดิน ในวัน ที่ ๗’ ดังนี้

ตรัสว่า ท่านสุปปพุทธะจักถูกธรณีสูบใกล้ที่เชิงบันได ในภายใต้ปราสาท

‘เหฏฺฐาปาสาเท / **โสปาณปาทมูเล** / **ปฐวึ ปวิสิสฺสตี’ติ อาห;**

ตรัสแล้ว ว่า ‘(อ.เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ) จักเสด็จเข้าไป สู่แผ่นดิน ณ ที่ใกล้แห่งเชิงแห่งบันได ในภายใต้แห่งปราสาท’ ดังนี้;

ตั้งแต่วันนี้ไป เราจักไม่ไปสู่ที่นั้น

อิโตทานิ / **ปฏฺฐายาหํ** / **ตํ ฐานํ** / **น คมิสฺสามิ,**

อ.เรา จักไม่ไป สู่ที่ นั้น จำเดิม (แต่วัน) นี้ ในกาลนี้,

เมื่อเป็นเช่นนั้น เราไม่ถูกธรณีสูบในที่นั้นแล้ว จักข่มขี่เธอด้วยการพูดเท็จ

อถ นํ / **ตสฺมึ ฐาเน** / **ปฐวึ อปวิสิตฺวา** / **มุสาวาเทน นิคฺคณฺหิสฺสามี”ติ.**

(ครั้นเมื่อความเป็น) อย่างนั้น (มีอยู่ อ.เรา) ไม่เข้าไปแล้ว สู่แผ่นดิน ในที่ นั้น จักข่ม (ซึ่งหลานของเรา) นั้น ด้วยการกล่าวเท็จ” ดังนี้.

เจ้าสุปปพุทธะทรงทำการรักษาพระองค์อย่างแข็งแรง

ท้าวเธอรับสั่งให้พวกมหาดเล็กขนเครื่องใช้สอยของพระองค์ออกทั้งหมดไว้บนปราสาท ๗ ชั้น

โส / อตฺตโน อุปโภคชาตํ สพฺพํ / สตฺตภูมิกสฺส ปาสาทสฺส / อุปริ อาโรเปตฺวา

(อ.เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ) นั้น (ทรงยังราชบุรุษ) ให้ยกขึ้นแล้ว ซึ่งเครื่องอุปโภคของพระองค์ ทั้งปวง ในเบื้องบน แห่งปราสาท อันประกอบแล้วด้วยชั้น ๗

ให้ชักบันได ปิดประตู ตั้งคนแข็งแรงประจำไว้ที่ประตู ประตูละ ๒ คน

โสปาณึ หราเปตฺวา / ทฺวารํ ปิทหาเปตฺวา / เอเกกสฺมึ ทฺวาเร / เทฺว เทฺว มลฺเล ฐเปตฺวา

(ทรงยังราชบุรุษ) ให้นำไปแล้ว ซึ่งบันได (ทรงยังราชบุรุษ) ให้ปิดแล้ว ซึ่งประตู ทรงตั้งไว้แล้ว ซึ่งคนปล้ำ ท. ๒ ๆ ที่ประตู หนึ่ง ๆ

ตรัสว่า ถ้าเราเป็นผู้มุ่งจะลงไปข้างล่างโดยความประมาทไซร้

“สจาหํ ปมาเทน ฯเปฯ มนฺ”ติ วตฺวา

“สจาหํ / ปมาเทน เหฏฺฐา / โอโรหิตุกาโม โหมิ,

ตรัสแล้ว ว่า “ถ้าว่า อ.เรา เป็นผู้ใคร่เพื่ออันลงไป ในภายใต้ ด้วยความพลั้งเผลอ ย่อมเป็น ไซร้,

พวกเจ้าต้องห้ามเราเสีย ดังนี้แล้ว

นิวาเรยฺยาถ มนฺ”ติ วตฺวา

(อ.เจ้า ท.) พึงห้าม ซึ่งเรา” ดังนี้

ประทับนั่งในห้องอันเป็นสิริบนพื้นปราสาทชั้นที่ ๗

สตฺตเม ปาสาทตเล / สิริคพฺเภ นิสีทิ.

ประทับนั่งแล้ว ในห้องอันประกอบแล้วด้วยสิริ ที่พื้นแห่งปราสาท ที่ ๗.

จะหนีผลแห่งกรรมชั่วย่อมไม่พ้น

พระศาสดาทรงสดับเรื่องนั้นแล้วตรัสว่า ภิกษุทั้งหลายเจ้าสุปปพุทธะมิใช่จะนั่งบนพื้นปราสาทอย่างเดียว

สตฺถา ตํ ปวตฺตึ สุตฺวา “ภิกฺขเว ฯเปฯ ปถวึ ปวิสิสฺสตี”ติ วตฺวา

สตฺถา / ตํ ปวตฺตึ สุตฺวา / “ภิกฺขเว / สุปฺปพุทฺโธ / น เกวลํ ปาสาทตเล,

อ.พระศาสดา ทรงสดับแล้ว ซึ่งเรื่องอันเป็นไปทั่ว นั้น ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. อ.เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ (จงประทับนั่ง) ที่พื้นแห่งปราสาท อย่างเดียว หามิได้,

ต่อให้เหาะขึ้นไปสู่เวหาส นั่งในอากาศก็ตาม

เวหาสํ อุปฺปติตฺวา / อากาเส วา นิสีทตุ,

(อ.เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ นั้น) ทรงเหาะขึ้นไปแล้ว สู่เวหาส จงประทับนั่ง ในอากาศ หรือ,

ไปสู่สมุทรด้วยเรือก็ตาม

นาวาย วา / สมุทฺทํ ปกฺขนฺทตุ,

หรือว่า จงทรงแล่นไป สู่สมุทร ด้วยเรือ,

เข้าซอกเขาก็ตาม

ปพฺพตนฺตรํ วา ปวิสตุ;

หรือว่า จงเสด็จเข้าไป สู่ระหว่างแห่งภูเขา;

ธรรมดาพระดำรัสของพระพุทธเจ้าทั้งหลายจะเป็น ๒ ไม่มี

พุทฺธานํ กถาย / ทฺวิธาภาโว นาม นตฺถิ,

ชื่อ อ.ความเป็นโดยส่วน ๒ แห่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว ของพระพุทธเจ้า ท. ย่อมไม่มี,

ท้าวเธอจักถูกธรณีสูบในสถานที่เราพูดไว้นั่นแหละ

มยา วุตฺตฏฺฐาเนเยว / โส ปถวึ ปวิสิสฺสตี”ติ วตฺวา

(อ.เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ) นั้น จักเสด็จเข้าไป สู่แผ่นดิน ในที่- อันเรา -กล่าวแล้ว นั่นเทียว” ดังนี้

เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา / ธมฺมํ เทเสนฺโต / อิมํ คาถมาห

เมื่อทรง- สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ -แสดง ซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

บุคคลจงนั่งอยู่ในกลางหาว เข้าไป
สู่ท่ามกลางสมุทร เข้าไปสู่ซอกเขา
ก็ไม่พ้น ประเทศคือแผ่นดินที่ความตาย
ไม่พึงครอบงาผู้สถิตอยู่ ย่อมไม่มี

“น อนฺตลิกฺเข, น สมุทฺทมชฺเฌ, /
น ปพฺพตานํ วิวรํ ปวิสฺส, /
น วิชฺชเต โส ชคติปฺปเทโส, /
ยตฺรฏฺฐิตํ นปฺปสเหยฺย มจฺจู”ติ.

(อ.บุคคล ผู้ดำรงอยู่แล้ว) ในอากาศ (พึงพ้น จากมัจจุ) หามิได้, (อ.บุคคล ผู้ดำรงอยู่แล้ว) ในท่ามกลางแห่งสมุทร (พึงพ้น จากมัจจุ) หามิได้, (อ.บุคคล ผู้-) เข้าไป- สู่ช่อง แห่งภูเขา ท. -แล้ว (-จึงดำรงอยู่แล้ว พึงพ้น จากมัจจุ) หามิได้, อ.มัจจุ ไม่พึงครอบงำ (ซึ่งบุคคล) ผู้ดำรงอยู่แล้ว (ในประเทศแห่งแผ่นดิน) ใด, อ.ประเทศแห่งแผ่นดิน นั้น ย่อมไม่มี” ดังนี้.

แก้อรรถ

บรรดาบทเหล่านั้น บาทพระคาถาว่า **ยตฺรฏฺฐิตํ นปฺปสเหยฺย มจฺจุ** ความว่า ประเทศคือแผ่นดิน แม้เพียงเท่าปลายผม ที่มรณะไม่พึงย่ำยี คือไม่พึงครอบงำ ผู้สถิตอยู่ย่อมไม่มี

ตตฺถ / **ยตฺรฏฺฐิตํ นปฺปสเหยฺย มจฺจูติ** / **ยสฺมึ ปเทเส** / **ฐิตํ มรณํ นปฺปสเหยฺย** / **นาภิภเวยฺย, เกสคฺคมตฺตมฺปิ** / **โส ปเทโส นตฺถิ.**

(อ.อรรถ ว่า) อ.มรณะ ไม่พึงย่ำยี คือว่า ไม่พึงครอบงำ (ซึ่งบุคคล) ผู้ดำรงอยู่แล้ว ในประเทศ ใด, อ.ประเทศแห่งแผ่นดิน นั้น แม้อันมีปลายแห่งผมเป็นประมาณ ย่อมไม่มี (ดังนี้ แห่ง- ในบท ท.) เหล่านั้น หนา (-บาทแห่งพระคาถา) ว่า **ยตฺรฏฺฐิตํ นปฺปสเหยฺย มจฺจุ** ดังนี้.

คำที่เหลือ ก็เช่นกับคำก่อนนั่นเทียวดังนี้แล

เสสํ ปุริมสทิสเมวาติ.

(อ.คำ) อันเหลือ เป็นเช่นกับด้วยคำอันมีในกาลก่อนนั่นเทียว (ย่อมเป็น) ดังนี้แล.

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

เทสนาวสาเน / **พหู** / **โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.**

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา (อ.ชน ท.) ผู้มาก บรรลุแล้ว (ซึ่งอริยผล ท.) มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล.

ม้ามงคลเป็นเหตุให้ท้าวเธอเสด็จลงจากปราสาท

ในวันที่ ๗ ในเวลาคล้ายกับเวลาที่เจ้าสุปปพุทธะปิดหนทางภิกษาจารของพระศาสดา ม้ามงคลของเจ้าสุปปพุทธะในภายใต้ปราสาทคึกคะนอง กระแทกแล้วซึ่งฝานั้น ๆ

สตฺตเม ทิวเส / **สตฺถุ ภิกฺขาจารมคฺคสฺส นิรุทฺธเวลาย** / **เหฏฺฐาปาสาเท** / **สุปฺปพุทฺธสฺส มงฺคลสฺโส** / **อุทฺทาโม หุตฺวา** / **ตํ ตํ ภิตฺตึ ปหริ.**

ในวัน ที่ ๗ อ.ม้าตัวเป็นมงคล ของเจ้าศากยะพระนามสุปปพุทธะ ในภายใต้แห่งปราสาท เป็นสัตว์คะนอง เป็น ประหารแล้ว ซึ่งฝา นั้น ๆ ในเวลา- แห่งหนทางเป็นที่เที่ยวไปเพื่อภิกษา แห่งพระศาสดา (อันเจ้าศากยะ พระนามว่าสุปปพุทธะ) -ทรงปิดแล้ว.

ท้าวเธอประทับนั่งอยู่ในชั้นบนนั่นเอง ได้สดับเสียงของม้านั้น จึงตรัสถามว่า นั่นอะไรกัน

โส / **อุปริ นิสินฺโนวสฺส** / **สทฺทํ สุตฺวา** / **“กึ เอตนฺ”ติ ปุจฺฉิ.**

(อ.เจ้าศากยะ พระนามว่าสุปปพุทธะ) นั้น ผู้ประทับนั่งแล้วนั่นเทียว ในเบื้องบน ทรงสดับแล้ว ซึ่งเสียง (ของม้าตัวเป็นมงคล) นั้น ตรัสถามแล้ว ว่า “(อ.เหตุ) นั่น อะไร” ดังนี้.

พวกมหาดเล็กทูลว่า ม้ามงคลคะนอง

“มงฺคลสฺโส อุทฺทาโม”ติ.

(อ.ราชบุรุษ ท. กราบทูลแล้ว) ว่า “อ.ม้าตัวเป็นมงคล เป็นสัตว์คะนอง (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

ส่วนม้านั้น พอเห็นเจ้าสุปปพุทธะ ก็หยุดนิ่ง

โส ปนสฺโส / สุปฺปพุทฺธํ ทิสฺวาว / สนฺนิสีทติ.

ก็ อ.ม้า นั้น เห็นแล้วนั่นเทียว ซึ่งเจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ ย่อมสงบ.

เกิดเหตุน่าประหลาดเพราะกรรมชั่ว

ขณะนั้น ท้าวเธอมีพระประสงค์จะจับม้านั้น ได้เสด็จลุกจากที่ประทับบ่ายพระพักตร์มาทางประตู

อถ นํ โส / คณฺหิตุกาโม หุตฺวา / นิสินฺนฏฺฐานา อุฏฺฐาย / ทฺวาราภิมุโข อโหสิ.

ครั้งนั้น (อ.เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ) นั้น เป็นผู้ทรงประสงค์เพื่ออันทรงจับ (ซึ่งม้าตัวเป็นมงคล) นั้น เป็น เสด็จลุกขึ้นแล้ว จากที่- (แห่งพระองค์) -ประทับนั่งแล้ว เป็นผู้มีเบื้องพระพักตร์แห่งประตู ได้เป็นแล้ว.

ประตูทั้งหลายเปิดเองทีเดียว

ทฺวารานิ / สยเมว วิวฏานิ,

อ.ประตู ท. เปิดแล้ว ด้วยตนเองนั่นเทียว,

บันไดตั้งอยู่ในที่ของตนตามเดิม

โสปาณํ / สกฏฺฐาเนเยว ฐิตํ.

อ.บันได ตั้งอยู่แล้ว ในที่ของตนนั่นเทียว.

คนแข็งแรงผู้ยืนอยู่ที่ประตูจับท้าวเธอที่พระศอ ผลักให้มีพระพักตร์คะมำลงไป

ทฺวาเร ฐิตา มลฺลา / ตํ คีวายํ คเหตฺวา / เหฏฺฐาภิมุขํ ขิปึสุ.

อ.คนปล้ำ ท. ผู้ยืนอยู่แล้ว ที่ประตู จับแล้ว (ซึ่งเจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ) นั้น ที่พระศอโยนไปแล้ว (กระทำ) ให้เป็นผู้มีเบื้องพระพักตร์ในภายใต้.

โดยอุบายนั้นประตูที่พื้นทั้ง ๗ ก็เปิดเองทีเดียว

เอเตนุปาเยน / สตฺตสุปิ ตเลสุ / ทฺวารานิ / สยเมว วิวฏานิ,

อ.ประตู ท. ที่พื้น ท. แม้ ๗ เปิดแล้ว ด้วยตนเองนั่นเทียว โดยอุบาย นั่น,

บันไดทั้งหลายก็ตั้งอยู่ในที่เดิม

โสปาณานิ / ยถาฐาเนสุ ฐิตานิ.

อ.บันได ท. ตั้งอยู่แล้ว ในที่อย่างไร ท.

พวกคนที่แข็งแรง (ประจำอยู่) ที่ชั้นนั้น ๆ จับท้าวเธอที่พระศอเทียวแล้วผลักให้มีพระพักตร์คะมำลงไป

ตตฺถ ตตฺถ มลฺลา / ตํ คีวายเมว คเหตฺวา / เหฏฺฐาภิมุขํ ขิปึสุ.

อ.คนปล้ำ ท. (ในที่) นั้น ๆ จับแล้ว (ซึ่งเจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ) นั้น ที่พระศอนั่นเทียว โยนไปแล้ว (กระทำ) ให้เป็นผู้มีเบื้องพระพักตร์ในภายใต้.

ท้าวเธอถูกแผ่นดินสูบไปเกิดในอเวจีนรก

ขณะนั้น มหาปฐพีแตกแยกออกคอยรับเจ้าสุปปพุทธะนั้นผู้ถึงที่ใกล้เชิงบันไดที่ภายใต้ปราสาทนั่นเอง

อถ นำ / เหฏฺฐาปาสาเท / โสปาณปาทมูลำ สมฺปตฺตเมว / มหาปฐวี วิวรมานา / ภิชฺชิตฺวา สมฺปฏิจฺฉิ.

ครั้งนั้น อ.แผ่นดินใหญ่ เปิดอยู่ แยกแล้ว รับพร้อมแล้ว (ซึ่งเจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ) นั้น ผู้ถึงพร้อมแล้วนั่นเทียว ซึ่งที่ใกล้แห่งเชิงแห่งบันได ในภายใต้แห่งปราสาท.

ท้าวเธอไปบังเกิดในอเวจีนรกแล้วแล

โส คนฺตฺวา / อวีจิมฺหิ นิพฺพตฺตีติ.

(อ.เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ) นั้น เสด็จไปแล้ว ทรงบังเกิดแล้ว ในนรกชื่อว่าอเวจี ดังนี้แล.

รื่องสุปปพุทธศากยะ จบ

สุปฺปพุทฺธสกฺกวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งเจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ (จบแล้ว).

บาปวรรควรรณนา จบ

ปาปวคฺควณฺณนา นิฏฺฐิตา.

อ.วาจาเป็นเครื่องพรรณนาซึ่งเนื้อความแห่งวรรค
อันบัณฑิตกำหนดแล้วด้วยบาป จบแล้ว.

วรรคที่ ๙ จบ

นวโม วคฺโค

อ.วรรค ที่ ๙ (จบแล้ว).

๑๐. ทัณฑวรรค วรรณนา

๑๐. ทณฺฑวคฺควณฺณนา.

อ.วาจาเป็นเครื่องพรรณนาซึ่งเนื้อความแห่งวรรค
อันบัณฑิตกำหนดแล้วด้วยอาชญา (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

๑. ภิกษุฉัพพัคคีย์

๑. ฉพฺพคฺคิยภิกฺขุวตฺถุ.

๑. อ.เรื่องแห่งภิกษุผู้มีในพวกแห่งภิกษุ ๖ (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภภิกษุฉัพพัคคีย์ ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **สพฺเพ ตสนฺติ** เป็นต้น

สพฺเพ ตสนฺตีติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต / ฉพฺพคฺคิเย ภิกฺขู / อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งภิกษุ ท. ผู้มีในพวกแห่งภิกษุ ๖[๑] ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **สพฺเพ ตสนฺติ** ดังนี้เป็นต้น.

เหตุทรงบัญญัติปหารทานสิกขาบท

ความพิสดารว่า ในสมัยหนึ่ง เมื่อเสนาสนะอันภิกษุสัตตรสพัคคีย์ซ่อมแซมแล้ว ภิกษุฉัพพัคคีย์ กล่าวว่า พวกท่านจงออกไป พวกผมแก่กว่า เสนาสนะนั่นถึงแก่พวกผม

เอกสฺมึ หิ สมเย, / สตฺตรสวคฺคิเยหิ / เสนาสเน ปฏิชคฺคิเต, / ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู / “นิกฺขมถ, มยํ มหลฺลกตรา, / อมฺหากํ เอตํ / ปาปุณาตี”ติ วตฺวา,

ดังจะกล่าวโดยพิสดาร ในสมัย หนึ่ง, ครั้นเมื่อเสนาสนะ (อันภิกษุ ท.) ผู้มีในพวกแห่งภิกษุ ๑๗ ปฏิบัติแล้ว, อ.ภิกษุ ท. ผู้มีในพวกแห่งภิกษุ ๖ กล่าวแล้ว ว่า “(อ.ท่าน ท.) จงออกไป, อ.ผม ท. เป็นผู้แก่กว่า (ย่อมเป็น), (อ.เสนาสนะ) นั่น ย่อมถึง แก่ผม ท.” ดังนี้,

---

[๑] **ฉพฺพคฺคิย** ผู้มีในพวกแห่งภิกษุ ๖, ผู้เกิดในพวกแห่งภิกษุ ๖, ผู้นับเนื่องในหมู่แห่งภิกษุ ๖, ฉัพพัคคีย์. ฉนฺนํ ภิกฺขูนํ วคฺโค **ฉพฺพคฺโค**. (พวกแห่งภิกษุ ๖, ฉ + วคฺค, ฉัฏฐีตัปปุริสสมาส, ซ้อน ว เป็น ววฺ, แปลง ววฺ เป็น พพฺ). ฉพฺพคฺเค ภวา **ฉพฺพคฺคิยา**. (ฉพฺพคฺค + อิย ปัจจัย ในภวตัทธิต) ภิกษุฉัพพัคคีย์ หมายถึง ภิกษุ ๖ รูป คือ พระปัณฑุกะ พระโลหิตกะ พระเมตติยะ พระภุมมชกะ พระอัสสชิ และพระปุนัพพสุกะ, ปณฺฑุโก โลหิตโก เมตฺติโย ภุมฺมชโก อสฺสชิ ปุนพฺพสุโกติ อิเม ฉ ชนา **ฉพฺพคฺคิยา** นาม. (มชฺฌิมปณฺณาส-อฏฺฐกถา) แม้ **สตฺตรสวคฺคิย** ผู้มีในพวกแห่งภิกษุ ๑๗ ก็เหมือน ฉพฺพคฺคิย

เมื่อภิกษุพวกสัตตรสพัคคีย์เหล่านั้นพูดว่า พวกผมจักไม่ยอมให้ พวกผมซ่อมแซมไว้ก่อน ดังนี้แล้ว จึงประหารภิกษุเหล่านั้น

เตหิ / “น มยํ ทสฺสาม, / อมฺเหหิ ปฐมํ / ปฏิชคฺคิตนฺ”ติ วุตฺเต, / เต ภิกฺขู ปหรึสุ.

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า (อ.ผม ท.) จักไม่ให้, (อ.เสนาสนะ นั้น) อันผม ท. ปฏิบัติแล้ว ก่อน” ดังนี้ (อันภิกษุ ท. ผู้มีในพวกแห่งภิกษุ ๑๗ เหล่านั้น) กล่าวแล้ว, ประหารแล้ว ซึ่งภิกษุ ท. เหล่านั้น.

ภิกษุสัตตรสพัคคีย์ถูกมรณภัยคุกคามแล้วจึงร้องเสียงลั่น

สตฺตรสวคฺคิยา / มรณภยตชฺชิตา / มหาวิรวํ วิรวึสุ.

(อ.ภิกษุ ท.) ผู้มีในพวกแห่งภิกษุ ๑๗ ผู้อันภัยแต่ความตายคุกคามแล้ว ร้องแล้ว ร้องเสียงดัง.

พระศาสดาทรงสดับเสียงของภิกษุเหล่านั้น จึงตรัสถามว่า อะไรกันนี่ เมื่อภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า เรื่องชื่อนี้ ดังนี้แล้ว

สตฺถา / เตสํ สทฺทํ สุตฺวา / “กึ อิทนฺ”ติ ปุจฺฉิตฺวา, / “อิทนฺนามา”ติ อาโรจิเต,

อ.พระศาสดา ทรงสดับแล้ว ซึ่งเสียง (ของภิกษุ ท.) เหล่านั้น ตรัสถามแล้ว ว่า “(อ.เรื่อง) นี้ อะไร” ดังนี้, (ครั้นเมื่อเนื้อความ) ว่า “อ.เรื่อง ชื่อนี้” ดังนี้ (อันภิกษุ ท. เหล่านั้น) กราบทูลแล้ว,

ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จำเดิมแต่นี้ ธรรมดาภิกษุไม่ควรทำอย่างนั้น

“น ภิกฺขเว ฯเปฯ อิทนฺนาม อาปชฺชตี”ติ

“น ภิกฺขเว / อิโต ปฏฺฐาย / ภิกฺขุนา นาม เอวํ กตฺตพฺพํ;

(ตรัสแล้ว) ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. (อ.กรรม) อย่างนี้ ชื่อ อันภิกษุ ไม่พึงกระทำ จำเดิม (แต่กาล) นี้;

ภิกษุใดทำ ภิกษุนั้นย่อมต้องอาบัติชื่อนี้ ดังนี้แล้ว

โย กโรติ, / อิทนฺนาม อาปชฺชตี”ติ

(อ.ภิกษุ) ใด ย่อมกระทำ, (อ.ภิกษุ นั้น) ย่อมต้อง (อาปตฺติชาตํ ซึ่งอาบัติ) ชื่อ นี้” ดังนี้

ทรงบัญญัติปหารทานสิกขาบท ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธรรมดาภิกษุรู้ว่า เราย่อมหวาดหวั่นแต่อาชญา กลัวแต่ความตาย ฉันใด แม้สัตว์เหล่าอื่นก็ย่อมหวาดหวั่นแต่อาชญา กลัวแต่ความตาย ฉันนั้นเหมือนกัน ไม่ควรประหารเอง ไม่ควรใช้ให้ผู้อื่นฆ่า ดังนี้แล้ว

ปหารทานสิกฺขาปทํ ปญฺญาเปตฺวา / “ภิกฺขเว / ภิกฺขุนา นาม / ‘ยถา อหํ, / ตเถว อญฺเญปิ / ทณฺฑสฺส ตสนฺติ, / มจฺจุโน ภายนฺตี’ติ ญตฺวา / ปโร น ปหริตพฺโพ / น ฆาเตตพฺโพ”ติ วตฺวา

ทรงบัญญัติแล้ว ซึ่งปหารทานสิกขาบท ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. (อ.สัตว์) อื่น ชื่อ อันภิกษุรู้แล้ว ว่า ‘อ.เรา (ย่อมสะดุ้ง แต่อาชญา ย่อมกลัว แต่ความตาย) ฉันใด, (อ.สัตว์ ท.) แม้เหล่าอื่น ย่อมสะดุ้ง แต่อาชญา, ย่อมกลัว แต่ความตาย ฉันนั้นนั่นเทียว’ ดังนี้ ไม่พึงประหาร (เอง) ไม่พึง- (ยังบุคคลอื่น) -ให้ฆ่า” ดังนี้

เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา / ธมฺมํ เทเสนฺโต / อิมํ คาถมาห

เมื่อทรง- สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ -แสดง ซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

สัตว์ทั้งหมดย่อมหวาดหวั่นต่ออาชญา สัตว์ทั้งหมด
ย่อมกลัวต่อความตาย บุคคลทำตนให้เป็นอุปมาแล้ว
ไม่ควรฆ่าเอง ไม่ควรใช้ให้ฆ่า (ผู้อื่น)

“สพฺเพ ตสนฺติ ทณฺฑสฺส, สพฺเพ ภายนฺติ มจฺจุโน, /
อตฺตานํ อุปมํ กตฺวา น หเนยฺย น ฆาตเย”ติ.

“(อ.สัตว์ ท.) ทั้งปวง ย่อมสะดุ้ง แต่อาชญา, (อ.สัตว์ ท.) ทั้งปวง ย่อมกลัว แต่ความตาย, (อ.บุคคล) กระทำแล้ว ซึ่งตน ให้เป็นเครื่องเปรียบ ไม่พึงฆ่า (เอง) ไม่พึง- (ยังบุคคล อื่น) -ให้ฆ่า” ดังนี้.

แก้อรรถ

บรรดาบทเหล่านั้น สองบทว่า **สพฺเพ ตสนฺติ** ความว่า สัตว์แม้ทั้งหมด เมื่ออาชญาจะตกที่ตน ย่อมหวาดหวั่นแต่อาชญานั้น

ตตฺถ สพฺเพ ตสนฺตีติ / สพฺเพปิ สตฺตา, / อตฺตนิ ทณฺเฑ ปตนฺเต, / ตสฺส ทณฺฑสฺส ตสนฺติ.

(อ.อรรถ ว่า) อ.สัตว์ ท. แม้ทั้งปวง, ครั้นเมื่ออาชญา ตกไปอยู่ ที่ตน, ย่อมสะดุ้ง แต่อาชญา นั้น (ดังนี้ แห่ง- ในบท ท.) เหล่านั้นหนา (-หมวด ๒ แห่งบท) ว่า **สพฺเพ ตสนฺติ** ดังนี้.

บทว่า **มจฺจุโน** ได้แก่ ย่อมกลัวแม้แต่ความตายแท้

มจฺจุโนติ / มรณสฺสาปิ / ภายนฺติเยว.

(อ.อรรถ ว่า) ย่อมกลัวนั่นเทียว แม้แต่ความตาย (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **มจฺจุโน** ดังนี้.

ก็พยัญชนะแห่งเทศนานี้ไม่มีเหลือ ส่วนเนื้อความยังมีเหลือ

อิมิสฺสา จ เทสนาย / พฺยญฺชนํ นิรวเสสํ, / อตฺโถ ปน สาวเสโส.

ก็ อ.พยัญชนะ แห่งพระเทศนา นี้ เป็นคำมีส่วนเหลือลงออกแล้ว (ย่อมเป็น), ส่วนว่า อ.เนื้อความ เป็นเนื้อความเป็นไปกับด้วยส่วนเหลือลง (ย่อมเป็น).

เหมือนอย่างว่า เมื่อพระราชารับสั่งให้พวกราชบุรุษตีกลองเที่ยวป่าวร้องว่า ชนทั้งหมดจงประชุมกัน ชนทั้งหลายที่เหลือ เว้นพระราชาและมหาอำมาตย์ของพระราชาเสีย ย่อมประชุมกัน ฉันใด

ยถา หิ รญฺญา / “สพฺเพ สนฺนิปตนฺตู”ติ / เภริยา จาราปิตาย / ราชมหามตฺเต ฐเปตฺวา / เสสา สนฺนิปตนฺติ;

เหมือนอย่างว่า ครั้นเมื่อกลอง อันพระราชา ให้เที่ยวไปแล้ว (มีอันให้รู้-) ว่า “อ.ชน ท. ทั้งปวง จงประชุมกัน” ดังนี้ (-เป็นเหตุ) (อ.ชน ท.) ผู้เหลือ เว้น ซึ่งพระราชาและมหาอำมาตย์ ท. ย่อมประชุมกัน ฉันใด;

แม้เมื่อพระศาสดาตรัสว่า สัตว์ทั้งปวงย่อมหวาดหวั่น ดังนี้ สัตว์ทั้งหลายที่เหลือ เว้นสัตว์วิเศษ ๔ จำพวก เหล่านี้ คือ ช้างอาชาไนย ม้าอาชาไนย โคอุสภอาชาไนย และพระขีณาสพ บัณฑิตพึงทราบว่า ย่อมหวาดหวั่น ฉันนั้นเหมือนกัน

เอวเมว / “สพฺเพ ตสนฺตี”ติ วุตฺเตปิ, / “หตฺถาชาเนยฺโย / อสฺสาชาเนยฺโย / อุสภาชาเนยฺโย / ขีณาสโวติ / อิเม จตฺตาโร ฐเปตฺวา / อวเสสา ตสนฺตี”ติ เวทิตพฺพา.

(ครั้นเมื่อพระดำรัส) ว่า “(อ.สัตว์ ท.) ทั้งปวง ย่อมสะดุ้ง” ดังนี้ (อันพระผู้มีพระภาค) แม้ตรัสแล้ว (อ.สัตว์ ท.) ผู้เหลือลง เว้น (ซึ่งสัตว์ผู้วิเศษ ท.) ๔ เหล่านี้ คือ อ.ช้างตัวอาชาไนย อ.ม้าตัวอาชาไนย อ.โคผู้ตัวอาชาไนย อ.พระขีณาสพ (อันบัณฑิต) พึงทราบว่า ย่อมสะดุ้ง” ดังนี้ ฉันนั้นนั่นเทียว.

จริงอยู่ บรรดาสัตว์วิเศษเหล่านี้ พระขีณาสพ ไม่เห็นสัตว์ที่จะตาย เพราะความที่ท่านละสักกายทิฏฐิเสียได้แล้วจึงไม่กลัว

อิเมสุ หิ / ขีณาสโว / สกฺกายทิฏฺฐิยา ปหีนตฺตา / มรณกสตฺตํ อปสฺสนฺโต / น ภายติ,

จริงอยู่ อ.- (ในสัตว์ผู้วิเศษ ท. ๔) เหล่านี้หนา -พระขีณาสพ ไม่เห็นอยู่ ซึ่งสัตว์ผู้จะตาย ชื่อว่าย่อมไม่กลัว เพราะความที่- แห่งสักกายทิฏฐิ -เป็นทิฏฐิ (อันตน) -ละได้แล้ว,

สัตว์วิเศษ ๓ พวก นอกนี้ ไม่เห็นสัตว์ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตน เพราะความที่สักกายทิฏฐิ มีกำลังจึงไม่กลัว

อิตเร ตโย / สกฺกายทิฏฺฐิยา พลวตฺตา / อตฺตโน ปฏิปกฺขภูตํ / สตฺตํ อปสฺสนฺตา / น ภายนฺติ.

(อ.สัตว์ผู้วิเศษ ท.) ๓ เหล่านอกนี้ ไม่เห็นอยู่ ซึ่งสัตว์ ผู้เป็นข้าศึก- ต่อตน -เป็นแล้ว ชื่อว่าย่อมไม่กลัว เพราะความที่- แห่งสักกายทิฏฐิ -เป็นทิฏฐิมีกำลัง.

พระคาถาว่า **น หเนยฺย น ฆาตเย** ความว่า บุคคลรู้ว่า เราฉันใด แม้สัตว์เหล่าอื่นก็ฉันนั้น ดังนี้แล้ว ก็ไม่ควรฆ่าเอง (และ) ไม่ควรใช้ให้ฆ่าสัตว์อื่น

น หเนยฺย น ฆาตเยติ / “ยถา อหํ; / เอวํ อญฺเญปิ สตฺตา”ติ / น ปรํ หเนยฺย / น หนาเปยฺยาติ อตฺโถ.

อ.อรรถ ว่า (อ.บุคคล รู้แล้ว) ว่า “อ.เรา (ย่อมสะดุ้ง แต่อาชญา ย่อมกลัว แต่ความตาย) ฉันใด; อ.สัตว์ ท. แม้เหล่าอื่น (ย่อมสะดุ้ง แต่อาชญา ย่อมกลัว แต่ความตาย) ฉันนั้น” ดังนี้ ไม่พึงฆ่า (เอง) ไม่พึง- (ยังบุคคล อื่น) -ให้ฆ่า (ซึ่งสัตว์) อื่น ดังนี้ (แห่งบาทแห่งพระคาถา) ว่า **น หเนยฺย น ฆาตเย** ดังนี้.

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลายมีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

เทสนาวสาเน / พหู / โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา (อ.ชน ท.) ผู้มาก บรรลุแล้ว (ซึ่งอริยผล ท.) มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เรื่องภิกษุฉัพพัคคีย์ จบ

ฉพฺพคฺคิยภิกฺขุวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งภิกษุผู้มีในพวกแห่งภิกษุ ๖ (จบแล้ว).

๒. เรื่องภิกษุฉัพพัคคีย์

๒. ฉพฺพคฺคิยภิกฺขุวตฺถุ.

๒. อ.เรื่องแห่งภิกษุผู้มีในพวกแห่งภิกษุ ๖ (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพวกภิกษุฉัพพัคคีย์ ตรัสพระธรรมเทศนานี้ ว่า **สพฺเพ ตสนฺติ** เป็นต้น

สพฺเพ ตสนฺตีติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต / ฉพฺพคฺคิเย ภิกฺขู / อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งภิกษุ ท. ผู้มีในพวกแห่ง ภิกษุ ๖ ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **สพฺเพ ตสนฺติ** ดังนี้เป็นต้น.

เหตุให้ทรงบัญญัติตลสัตติกสิกขาบท

ความพิสดารว่า ในสมัยหนึ่ง พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ประหารพวกภิกษุสัตตรสพัคคีย์ในสิกขาบท ก่อน ด้วยเหตุนั้นนั่นแหละ

เอกสฺมึ หิ สมเย / เตเนว การเณน / ปุริมสิกฺขาปเท / สตฺตรสวคฺคิเย ปหรึสุ.

ดังจะกล่าวโดยพิสดาร ในสมัย หนึ่ง (อ.ภิกษุ ท. ผู้มีในพวกแห่งภิกษุ ๖) ประหารแล้ว (ซึ่งภิกษุ ท.) ผู้มีในพวกแห่งภิกษุ ๑๗ ในสิกขาบทอันมีในกาลก่อน ด้วยเหตุ นั้นนั่นเทียว.

พวกภิกษุฉัพพัคคีย์เงื้อดเงื้อหอกคือฝ่ามือแก่พวกภิกษุสัตตรสพัคคีย์เหล่านั้น ด้วยเหตุนั้นนั่น แหละ

เตเนว การเณน / เตสํ ตลสตฺติกํ อุคฺคิรึสุ.

(อ.ภิกษุ ท. ผู้มีในพวกแห่งภิกษุ ๖) เงื้อดเงื้อแล้ว ซึ่งหอกคือฝ่ามือ (แก่ภิกษุ ท. ผู้มีในพวกแห่ง ภิกษุ ๑๗) เหล่านั้น ด้วยเหตุ นั้นนั่นเทียว.

แม้ในเรื่องนี้ พระศาสดาทรงสดับเสียงของภิกษุเหล่านั้นแล้วก็ตรัสถามว่า นี่อะไรกัน

อิธาปิ / สตฺถา / เตสํ สทฺทํ สุตฺวา / “กึ อิทนฺ”ติ ปุจฺฉิตฺวา,

ในเรื่อง แม้นี้ อ.พระศาสดา ทรงสดับแล้ว ซึ่งเสียง (ของภิกษุ ท.) เหล่านั้น ตรัสถามแล้ว ว่า “อ.เรื่องนี้ อะไร” ดังนี้,

เมื่อภิกษุกราบทูลว่า เรื่องชื่อนี้แล้ว

“อิทนฺนามา”ติ อาโรจิเต,

(ครั้นเมื่อเนื้อความ) ว่า “อ.เรื่อง ชื่อ นี้” ดังนี้ (อันภิกษุ ท. เหล่านั้น) กราบทูลแล้ว,

ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จำเดิมแต่นี้ไป ธรรมดาภิกษุไม่ควรทำอย่างนี้ ภิกษุใดทำ ภิกษุนั้นย่อมต้องอาบัติชื่อนี้ ดังนี้แล้ว ทรงบัญญัติตลสัตติกสิกขาบท

“น ภิกฺขเว / อิโต ปฏฺฐาย / ภิกฺขุนา นาม / เอวํ กตฺตพฺพํ, / โย กโรติ, / อิทนฺนาม อาปชฺชตี”ติ / ตลสตฺติกสิกฺขาปทํ ปญฺญาเปตฺวา

(ตรัสแล้ว) ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. (อ.กรรม) อย่างนี้ ชื่อ อันภิกษุ ไม่พึงกระทำ จำเดิม (แต่กาล) นี้, (อ.ภิกษุ) ใด ย่อมกระทำ, (อ.ภิกษุ นั้น) ย่อมต้อง (อาปตฺติชาตํ ซึ่งอาบัติ) ชื่อ นี้” ดังนี้ ทรงบัญญัติแล้ว ซึ่งตลสัตติกสิกขาบท

ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธรรมดาภิกษุทราบว่า แม้สัตว์เหล่าอื่นย่อมหวาดหวั่นแต่อาชญาอย่างเดียวกับเราเหมือนกัน อนึ่ง ชีวิตก็ย่อมเป็นที่รักของสัตว์เหล่านั้น เหมือนของเราโดยแท้ ไม่ควรประหารเอง ไม่ควรใช้ให้ฆ่าสัตว์อื่น ดังนี้แล้ว

“ภิกฺขเว / ภิกฺขุนา นาม / ‘ยถา อหํ, / ตเถว อญฺเญปิ / ทณฺฑสฺส ตสนฺติ; / ยถา จ มยฺหํ, / ตเถว / เนสํ ชีวิตํ ปิยนฺ’ติ ญตฺวา / ปโร น ปหริตพฺโพ / น ฆาเตตพฺโพ”ติ วตฺวา

ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. (อ.สัตว์) อื่น ชื่อ อันภิกษุ รู้แล้ว ว่า ‘อ.เรา (ย่อมสะดุ้ง แต่อาชญา) ฉันใด, (อ.สัตว์ ท.) แม้เหล่าอื่น ย่อมสะดุ้ง แต่อาชญา ฉันนั้นนั่นเทียว; อนึ่ง (อ.ชีวิต เป็นที่รัก) ของเรา (ย่อมเป็น) ฉันใด, อ.ชีวิต เป็นที่รัก (ของสัตว์ ท.) เหล่านั้น (ย่อมเป็น) ฉันนั้นนั่นเทียว’ ดังนี้ ไม่พึงประหาร (เอง) ไม่พึง- (ยังบุคคล อื่น) ให้ฆ่า” ดังนี้

เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา / ธมฺมํ เทเสนฺโต / อิมํ คาถมาห

เมื่อทรง- สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ -แสดง ซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

สัตว์ทั้งหมดย่อมหวาดหวั่นแต่อาชญา ชีวิตย่อมเป็นที่รัก
ของสัตว์นั้นทั้งหมด บุคคลควรทำตนให้เป็นอุปมาแล้ว
ไม่ควรฆ่าเอง ไม่ควรใช้ให้ฆ่า

“สพฺเพ ตสนฺติ ทณฺฑสฺส, สพฺเพสํ ชีวิตํ ปิยํ, /
อตฺตานํ อุปมํ กตฺวา น หเนยฺย น ฆาตเย”ติ.

“(อ.สัตว์ ท.) ทั้งปวง ย่อมสะดุ้ง แต่อาชญา, อ.ชีวิต เป็นที่รัก (ของสัตว์ ท.) ทั้งปวง (ย่อมเป็น), (อ.บุคคล) กระทำแล้ว ซึ่งตน ให้เป็นเครื่องเปรียบ ไม่พึงฆ่า (เอง) ไม่พึง- (ยังบุคคล อื่น) -ให้ฆ่า” ดังนี้.

แก้อรรถ

บรรดาบทเหล่านั้น บาทพระคาถาว่า **สพฺเพสํ ชีวิตํ ปิยํ** ความว่า ชีวิตย่อมเป็นที่รักยิ่งของเหล่าสัตว์ที่เหลือ เว้นพระขีณาสพเสีย อันพระขีณาสพ ย่อมเป็นผู้วางเฉยในชีวิตหรือในมรณะโดยแท้

ตตฺถ สพฺเพสํ ชีวิตํ ปิยนฺติ / ขีณาสวํ ฐเปตฺวา / เสสสตฺตานํ ชีวิตํ ปิยตรํ, / ขีณาสโว ปน / ชีวิเต วา / มรเณ วา / อุเปกฺขโกว โหติ,

(อ.อรรถ ว่า) อ.ชีวิต เป็นที่รักกว่า ของสัตว์ผู้เหลือ ท. เว้น ซึ่งพระขีณาสพ (ย่อมเป็น), ส่วนว่า อ.พระขีณาสพ เป็นผู้วางเฉยนั่นเทียว ในชีวิต หรือ หรือว่า ในมรณะ ย่อมเป็น ดังนี้ (แห่ง- ในบท ท.) เหล่านั้นหนา (-บาทแห่งพระคาถา) ว่า **สพฺเพสํ ชีวิตํ ปิยํ** ดังนี้,

คำที่เหลือ เช่นกับคำอันมีในก่อนนั่นแล

เสสํ ปุริมทิสเมวาติ.

(อ.คำ) อันเหลือ เป็นเช่นกับด้วยคำมีในกาลก่อนนั่นเทียว (ย่อมเป็น) ดังนี้แล.

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากได้บรรลุอริยผลทั้งหลายมีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

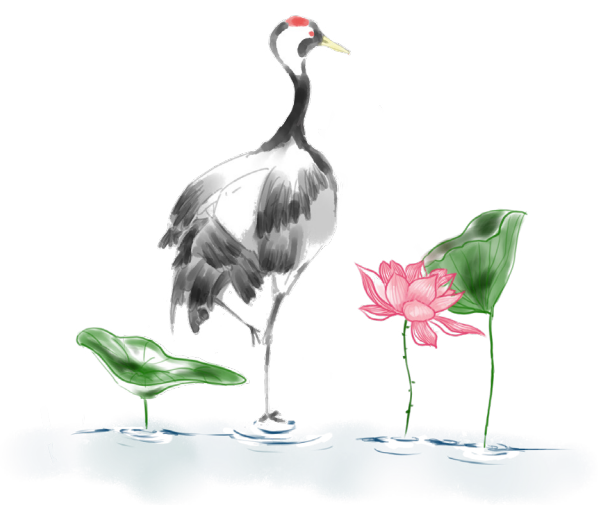
เทสนาวสาเน / พหู / โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา (อ.ชน ท.) ผู้มาก บรรลุแล้ว (ซึ่งอริยผล ท.) มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เรื่องภิกษุฉัพพัคคีย์ จบ

ฉพฺพคฺคิยภิกฺขุวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งภิกษุมีในพวกแห่งภิกษุ ๖ (จบแล้ว).

๓. เรื่องเด็กหลายคน

๓. สมฺพหุลกุมารกวตฺถุ.

๓. อ.เรื่องแห่งเด็กน้อยผู้มากพร้อม (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภเด็กเป็นอันมาก ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **สุขกามานิ ภูตานิ** เป็นต้น

สุขกามานิ ภูตานีติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต / สมฺพหุเล กุมารเก / อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งเด็กน้อย ท. ผู้มากพร้อม ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **สุขกามานิ ภูตานิ** ดังนี้เป็นต้น.

พระศาสดาทรงพบพวกเด็กตีงู

ความพิสดารว่า ในวันหนึ่ง พระศาสดาเมื่อเสด็จทรงบาตรเข้าไปในกรุงสาวัตถี

เอกสฺมึ หิ ทิวเส / สตฺถา / สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย ปวิสนฺโต

ดังจะกล่าวโดยพิสดาร ในวัน หนึ่ง อ.พระศาสดา เมื่อเสด็จเข้าไป เพื่อก้อนข้าว ในพระนครชื่อว่าสาวัตถี

ทรงเห็นพวกเด็กเป็นอันมาก เอาไม้ตีงูเรือนตัวหนึ่งในระหว่างทาง

อนฺตรามคฺเค / สมฺพหุเล กุมารเก / เอกํ ฆรสปฺปชาติกํ อหึ / ทณฺฑเกน ปหรนฺเต ทิสฺวา

ทรงเห็นแล้ว ซึ่งเด็กน้อย ท. ผู้มากพร้อม ผู้ประหารอยู่ ซึ่งงู ตัวมีชาติแห่งงูในเรือน ตัวหนึ่ง ด้วยท่อนไม้ ในระหว่างแห่งหนทาง

ตรัสถามว่า เด็กทั้งหลาย พวกเธอทำอะไรกัน

“กุมารกา / กึ กโรถา”ติ ปุจฺฉิตฺวา,

ตรัสถามแล้ว ว่า “ดูก่อนเด็กน้อย ท. (อ.เธอ ท.) ย่อมกระทำ ซึ่งอะไร” ดังนี้,

เมื่อเด็กเหล่านั้นกราบทูลว่า พวกข้าพระองค์เอาไม้ตีงู พระเจ้าข้า

“อหึ ภนฺเต / ทณฺเฑน ปหรามา”ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อ.ข้าพระองค์ ท.) ย่อมประหาร ซึ่งงู ด้วยท่อนไม้” ดังนี้ (อันเด็กน้อย ท. เหล่านั้น) กราบทูลแล้ว,

ตรัสถามอีกว่า เพราะเหตุไร

“กึ การณา”ติ / ปุน ปุจฺฉิตฺวา,

ตรัสถามแล้ว ว่า “(อ.เธอ ท. ย่อมประหาร ซึ่งงู ด้วยท่อนไม้) เพราะเหตุอะไร” ดังนี้ อีก,

เมื่อพวกเขากราบทูลว่า เพราะกลัวมันกัด พระเจ้าข้า

“ฑสนภเยน ภนฺเต”ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อ.ข้าพระองค์ ท. ย่อมประหาร ซึ่งงู ด้วยท่อนไม้) เพราะความกลัวแต่การกัด” ดังนี้ (อันเด็กน้อย ท. เหล่านั้น) กราบทูลแล้ว,

จึงตรัสว่า พวกเธอตีงูนี้ด้วยคิดว่า จักทำความสุขแก่ตน จักไม่เป็นผู้ได้รับความสุขในที่แห่งตนเกิดแล้ว ๆ

“ตุมฺเห ‘อตฺตโน สุขํ ฯเปฯ น วฏฺฏตี”ติ วตฺวา

“ตุมฺเห / ‘อตฺตโน สุขํ กริสฺสามา’ติ / อิมํ ปหรนฺตา / นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตฏฺฐาเน สุข-ลาภิโน น ภวิสฺสถ,

ตรัสแล้ว ว่า “อ.เธอ.ท. ประหารอยู่ (ซึ่งงู) นี้ (ด้วยอันคิด) ว่า ‘(อ.เรา ท.) จักกระทำ ซึ่งความสุขแก่ตน’ ดังนี้ เป็นผู้ได้ซึ่งความสุขโดยปกติ จักเป็น หามิได้ ในที่เป็นที่ทั้งบังเกิดแล้วทั้งบังเกิดแล้ว,

แท้จริง บุคคลเมื่อปรารถนาสุขแก่ตน (แต่) ประหารสัตว์อื่น ย่อมไม่ควร ดังนี้แล้ว

อตฺตโน สุขํ ปตฺเถนฺเตน หิ / ปรํ ปหริตุ / น วฏฺฏตี”ติ วตฺวา

จริงอยู่ อ.อัน- (อันบุคคล) ผู้ปรารถนาอยู่ ซึ่งความสุข แก่ตน -ประหาร (ซึ่งสัตว์) อื่น ย่อมไม่ควร” ดังนี้

เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม จึงได้ทรงภาษิตพระคาถาเหล่านี้ว่า

อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา / ธมฺมํ เทเสนฺโต / อิมา คาถา อภาสิ

เมื่อทรง- สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ -แสดง ซึ่งธรรม ได้ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ ว่า

สัตว์ผู้เกิดแล้วทั้งหลาย เป็นผู้ใคร่สุข บุคคลใดแสวงหาสุข
เพื่อตน, แต่เบียดเบียนสัตว์อื่นด้วยท่อนไม้, บุคคลนั้น
ละไปแล้วย่อมไม่ได้สุข.

“สุขกามานิ ภูตานิ โย ทณฺเฑน วิหึสติ /
อตฺตโน สุขเมสาโน, เปจฺจ โส น ลภเต สุขํ.

(อ.บุคคล) ใด แสวงหาอยู่ ซึ่งความสุข เพื่อตน ย่อมเบียดเบียน ซึ่งสัตว์ผู้เกิดแล้ว ท. ผู้ใคร่ซึ่งความสุข ด้วยท่อนไม้, (อ.บุคคล) นั้น ละไปแล้ว ย่อมไม่ได้ ซึ่งความสุข.

สัตว์ผู้เกิดแล้วทั้งหลายเป็นผู้ใคร่สุข, บุคคลใด แสวงหาสุข
เพื่อตน, ไม่เบียดเบียน (ผู้อื่น) ด้วยท่อนไม้, บุคคลนั้น
ละไปแล้วย่อมได้สุข

สุขกามานิ ภูตานิ โย ทณฺเฑน น หึสติ /
อตฺตโน สุขเมสาโน, เปจฺจ โส ลภเต สุขนฺ”ติ.

(อ.บุคคล) ใด แสวงหาอยู่ ซึ่งความสุข เพื่อตน ย่อมไม่เบียดเบียน ซึ่งสัตว์ผู้เกิดแล้ว ท. ผู้ใคร่ซึ่งความสุข ด้วยท่อนไม้, (อ.บุคคล) นั้น ละไปแล้ว ย่อมได้ ซึ่งความสุข” ดังนี้.

แก้อรรถ

บรรดาบทเหล่านั้น สองบทว่า **โย ทณฺเฑน** ความว่า บุคคลใดย่อมเบียดเบียน (ผู้อื่น) ด้วยท่อนไม้หรือด้วยวัตถุทั้งหลายมีก้อนดินเป็นต้น

ตตฺถ โย ทณฺเฑนาติ / โย ปุคฺคโล / ทณฺเฑน วา / เลฑฺฑุอาทีหิ วา วิเหเฐติ.

(อ.อรรถ ว่า) “อ.บุคคล ใด ย่อมเบียดเบียน ด้วยท่อนไม้ หรือ หรือว่า (ด้วยวัตถุ ท.) มีก้อนดินเป็นต้น (ดังนี้ แห่ง- ในบท ท.) เหล่านั้นหนา (-หมวด ๒ แห่งบท) ว่า **โย ทณฺเฑน** ดังนี้.

บาทพระคาถาว่า **เปจฺจ โส น ลภเต สุขํ** ความว่า บุคคลนั้นย่อมไม่ได้สุขสำหรับมนุษย์ สุขอันเป็นทิพย์ หรือสุขคือพระนิพพานอันเป็นปรมัตถ์ (สุข) ในโลกหน้า.

เปจฺจ โส น ลภเต สุขนฺติ / โส ปุคฺคโล / ปรโลเก / มนุสฺสสุขํ วา / ทิพฺพสุขํ วา / ปรมตฺถภูตํ นิพฺพานสุขํ วา / น ลภติ.

(อ.อรรถ ว่า) “อ.บุคคล นั้น ย่อมไม่ได้ ซึ่งความสุขในมนุษย์ หรือ หรือว่า ซึ่งความสุขอันเป็นทิพย์ หรือว่า ซึ่งความสุขคือพระนิพพาน อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งเป็นแล้ว ในโลกอื่น (ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถา) ว่า **เปจฺจ โส น ลภเต สุขํ** ดังนี้.

ในพระคาถาที่ ๒ (มีความว่า)

ทุติยคาถาย.

(อ.เนื้อความ) ในพระคาถาที่ ๒ (อันบัณฑิต พึงทราบ).

หลายบทว่า **เปจฺจ โส ลภเต** ความว่า บุคคลนั้น ย่อมได้สุขทั้ง ๓ อย่าง มีประการดังกล่าวแล้วในปรโลก

เปจฺจ โส ลภเตติ / โส ปุคฺคโล / ปรโลเก วุตฺตปฺปการํ / ติวิธมฺปิ สุขํ / ลภตีติ อตฺโถ.

อ.อรรถ ว่า อ.บุคคล นั้น ย่อมได้ ซึ่งความสุข แม้อันมีอย่าง ๓ อันมีประการ- (อันข้าพเจ้า) -กล่าวแล้ว ในโลกอื่น ดังนี้ (แห่งบท ท.) ว่า **เปจฺจ โส ลภเต** ดังนี้.

ในกาลจบเทศนา เด็กเหล่านั้นทั้ง ๕๐๐ ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล ดังนี้แล

เทสนาวสาเน / ปญฺจสตาปิ เต กุมารกา / โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐหึสูติ.

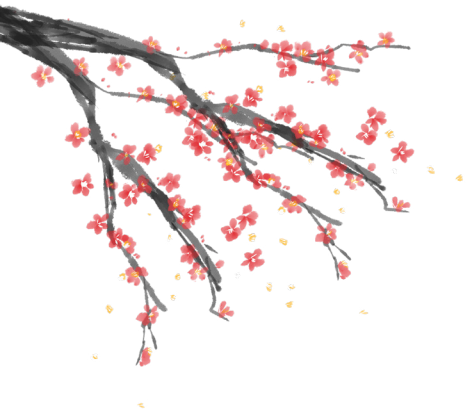
ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา อ.เด็กน้อย ท. เหล่านั้น แม้ผู้มีร้อย ๕ เป็นประมาณ ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว ในโสดาปัตติผล ดังนี้แล.

เรื่องเด็กหลายคน จบ

สมฺพหุลกุมารกวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งเด็กน้อยผู้มากพร้อม (จบแล้ว).

๔. เรื่องพระโกณฑธานเถระ

๔. โกณฺฑธานตฺเถรวตฺถุ.

๔. อ.เรื่องแห่งพระโกณฑธานผู้เถระ (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระเถระชื่อโกณฑธาน ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **มาโวจ ผรุสํ กณฺจิ** เป็นต้น

มาโวจ ผรุสํ กณฺจีติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต / โกณฺฑธานตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งพระโกณฑธานผู้เถระ ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **มาโวจ ผรุสํ กณฺจิ** ดังนี้เป็นต้น.

รูปสตรีติดตามพระเถระไปทุกแห่ง

ดังได้สดับมา จำเดิมแต่วันที่พระเถระนั้นบวชแล้ว รูปสตรีรูปหนึ่ง เที่ยวไปกับพระเถระ

ตสฺส กิร / ปพฺพชิตทิวสโต ปฏฺฐาย / เอกา อิตฺถีรูปา / เถเรน สทฺธึ วิจรติ.

ได้ยินว่า อ.รูปแห่งหญิง รูปหนึ่ง ย่อมเที่ยวไป กับ ด้วยพระเถระ จำเดิมแต่วันเป็นที่บวชแล้ว (แห่งพระเถระ) นั้น.

(แต่) พระเถระไม่เห็นรูปสตรีนั้น ส่วนมหาชนเห็น

ตํ เถโร / น ปสฺสติ, / มหาชโน ปน ปสฺสติ.

อ.พระเถระ ย่อมไม่เห็น (ซึ่งรูปแห่งหญิง) นั้น, ส่วนว่า อ.มหาชน ย่อมเห็น.

เมื่อท่านแม้เที่ยวบิณฑบาตอยู่ภายในบ้าน พวกมนุษย์ถวายภิกษาทัพพี ๑ แล้ว พูดว่า ท่านขอรับ ส่วนนี้จงเป็นของสำหรับท่าน แต่ส่วนนี้สำหรับสตรีผู้สหายของท่าน ดังนี้แล้ว ก็ถวายภิกษาแม้ทัพพีที่ ๒

อนฺโตคามํ ปิณฺฑาย / จรโตปิสฺส มนุสฺสา / เอกํ ภิกฺขํ ทตฺวา / “ภนฺเต / อยํ ตุมฺหากํ โหตุ, / อยํ ปน / ตุมฺหากํ สหายิกายา”ติ วตฺวา / ทุติยมฺปิ เทนฺติ.

(เมื่อพระเถระ) นั้น แม้เที่ยวไปอยู่ สู่ภายในแห่งหมู่บ้าน เพื่อก้อนข้าว อ.มนุษย์ ท. ถวายแล้ว ซึ่งภิกษา หนึ่ง กล่าวแล้ว ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อ.ส่วน) นี้ จงมี แก่ท่าน, แต่ว่า (อ.ส่วน) นี้ (จงมี) แก่หญิงสหาย ของท่าน” ดังนี้ ย่อมถวาย (ซึ่งภิกษา) แม้ที่ ๒.

บุรพกรรมของพระเถระ

ถามว่า บุรพกรรมของท่านเป็นอย่างไร

“กึ ตสฺส ปุพฺพกมฺมนฺ”ติ.

(ปุจฉา อ.การถาม) ว่า “อ.กรรมในกาลก่อน (ของพระเถระ) นั้น เป็นอย่างไร (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

ตอบว่า ได้ยินว่า ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่ากัสสปะ ภิกษุ ๒ รูป เป็นสหายกัน ได้เป็นผู้กลมเกลียวกันอย่างยิ่ง ดุจคลอดจากครรภ์มารดาเดียวกัน

กสฺสปพุทฺธกาเล กิร ฯเปฯ เอตฺตกํ เทวตาย ปุพฺพกมฺมํ.

กสฺสปพุทฺธกาเล กิร / เทฺว สหายกา ภิกฺขู / เอกมาตุกุจฺฉิโต นิกฺขนฺตสทิสา / อติวิย สมคฺคา อเหสุ.

(อ.การแก้ ว่า) ได้ยินว่า อ.ภิกษุ ท. ผู้เป็นสหายกัน ๒ รูป เป็นผู้เช่นกับด้วยบุตรผู้ออกแล้ว จากท้องของมารดาคนเดียวกัน เป็นผู้พร้อมเพรียงกัน เกินเปรียบ ได้มีแล้ว ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ.

ก็ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าผู้ทรงพระชนมายุยืน ภิกษุทั้งหลายย่อมประชุมกัน เพื่อประโยชน์แก่การทำอุโบสถทุก ๆ ๑ ปี หรือ ทุก ๆ ๖ เดือน (ครั้งหนึ่ง)

ทีฆายุกพุทฺธกาเล จ / อนุสวจฺฉรํ วา / อนุจฺฉมาสํ วา / ภิกฺขู อุโปสถตฺถาย สนฺนิปตนฺติ;

ก็ ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าผู้ทรงมีพระชนมายุยืน อ.ภิกษุ ท. ย่อมประชุมกัน เพื่อประโยชน์แก่การกระทำซึ่งอุโบสถ ในทุก ๆ ปี หรือ หรือว่า ในทุก ๆ ๖ เดือน[๑],

เพราะฉะนั้น แม้ท่านทั้ง ๒ รูป นั้น ก็ออกไปจากที่อยู่ด้วยคิดว่า จักไปสู่โรงอุโบสถ

ตสฺมา เตปิ / “อุโปสถคฺคํ คมิสฺสามา”ติ / วสนฏฺฐานา นิกฺขมึสุ.

เพราะเหตุนั้น (อ.ภิกษุ ท.) แม้เหล่านั้น ออกไปแล้ว จากที่เป็นที่อยู่ (ด้วยอันคิด) ว่า “(อ.เรา ท.) จักไป สู่โรงแห่งอุโบสถ” ดังนี้.

เทวดาแกล้งทำพระเถระให้แตกกัน

เทวดาผู้เกิดในชนชั้นดาวดึงส์ผู้หนึ่ง เห็นท่านทั้ง ๒ แล้ว

เต เอกา / ตาวตึสภวเน นิพฺพตฺตเทวตา / ทิสฺวา

อ.เทวดาผู้บังเกิดแล้ว ในภพชื่อว่าดาวดึงส์ ตนหนึ่ง เห็นแล้ว (ซึ่งภิกษุ ท. ๒) เหล่านั้น

คิดว่า ภิกษุเหล่านี้ช่างกลมเกลียวกันเหลือเกิน เราอาจทำลายภิกษุเหล่านี้ได้หรือหนอ ดังนี้แล้ว

“อิเม ภิกฺขู / อติวิย สมคฺคา, / สกฺกา นุ โข / อิเม ภินฺทิตุนฺ”ติ จินฺเตตฺวา

คิดแล้วว่า “อ.ภิกษุ ท. เหล่านี้ เป็นผู้พร้อมเพรียงกัน เกินเปรียบ (ย่อมเป็น), (อันเรา) อาจ หรือหนอ แล เพื่ออันทำลาย (ซึ่งภิกษุ ท.) เหล่านี้” ดังนี้

---

[๑] **อนุสวจฺฉรํ** ในทุก ๆ ปี, ตลอดทุก ๆ ปี. สวจฺฉรํ สวจฺฉรา อนุ **อนุสวจฺฉรํ**. ในปี ๆ ชื่อว่า อนุสวจฺฉร (ทุก ๆ ปี, อนุ = วิจฺฉา [กล่าวซ้ำ] + สวจฺฉร, อุปสัคคปุพพกอัพยยีภาวสมาส), **อนุจฺฉมาสํ** ในทุก ๆ ๖ เดือน, ตลอดทุก ๆ ๖ เดือน. ฉ มาสา **ฉมาสา**. อ.เดือน ท. ๖ ชื่อว่า ฉมาส (เดือน ๖, ฉ + มาส, สมาหารทิคุสมาส), ฉมาสํ ฉมาสา อนุ **อนุจฺฉมาสา**. ในเดือน ๖ ๆ ชื่อว่า อนุจฺฉมาส (ทุก ๆ เดือน ๖, ทุก ๆ ๖ เดือน, อนุ = วิจฺฉา [กล่าวซ้ำ] + ฉมาส)

ได้มาในลำดับเวลาที่ตนคิดแล้วนั่นแล เพราะความที่ตนเป็นผู้เกเร

อตฺตโน พาลตาย / จินฺติตสมนนฺตรเมว อาคนฺตฺวา,

มาแล้ว ในลำดับ- (แห่งเหตุ อันตน) -คิดแล้วนั่นเทียว เพราะความที่- แห่งตน -เป็นพาล,

ในภิกษุ ๒ รูป นั้น เมื่อรูปหนึ่งกล่าวว่า ผู้มีอายุ ขอท่านจงรออยู่สักครู่หนึ่ง ผมมีความต้องการถ่ายอุจจาระ

เตสุ เอเกน / “อาวุโส / มุหุตฺตํ อาคเมหิ, / สรีรกิจฺเจนมฺหิ / อตฺถิโก”ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “ดูก่อนท่านผู้มีอายุ (อ.ท่าน) จงรอ[๑] สิ้นกาลครู่หนึ่ง, (อ.ผม) เป็นผู้มีความต้องการด้วยกิจในสรีระ ย่อมเป็น” ดังนี้ (อัน- ในภิกษุ ท. ๒) เหล่านั้นหนา (-ภิกษุ) รูปหนึ่ง กล่าวแล้ว,

จึงนิรมิตเพศเป็นหญิงมนุษย์คนหนึ่ง ในกาลที่พระเถระเข้าไปในระหว่างพุ่มไม้แล้วออกมา เอามือข้างหนึ่งเกล้ามวยผม ข้างหนึ่งจัดผ้านุ่ง (เดินตาม) ออกมาข้างหลังพระเถระนั้น

[สา เทวตา] / เอกํ มนุสฺสิตฺถิวณฺณํ มาเปตฺวา / เถรสฺส คจฺฉนฺตรํ ปวิสิตฺวา / นิกฺขมน-กาเล / เอเกน หตฺเถน / เกสกลาปํ / เอเกน นิวาสนํ สณฺฐาปยมานา / ตสฺส ปิฏฺฐิโต นิกฺขมิ.

เนรมิตแล้ว ซึ่งเพศแห่งหญิงผู้เป็นมนุษย์ คนหนึ่ง ยังกำแห่งผม (ให้ตั้งอยู่ด้วยดีอยู่) ด้วยมือ ข้างหนึ่ง ยังผ้าเป็นเครื่องนุ่ง ให้ตั้งอยู่ด้วยดีอยู่ (ด้วยมือ) ข้างหนึ่ง ออกไปแล้ว ข้างหลัง (ในที่ข้างหลัง) (ของพระเถระ) นั้น ในกาลเป็นที่- เข้าไป- สู่ระหว่างแห่งกอไม้ -แล้ว -จึงออกไป ของพระเถระ.

ท่านไม่เห็นหญิงนั้น

โส ตํ น ปสฺสติ.

(อ.พระเถระ) นั้น ย่อมไม่เห็น (ซึ่งหญิง) นั้น.

แต่ภิกษุรูปที่ยืนอยู่ข้างหน้าซึ่งคอยท่านอยู่ เหลียวมาแลดูเห็นหญิงนั้นทำอย่างนั้น (เดินตาม) ออกมา

ตํ อาคมยมาโน ปน / ปุรโต ฐิตภิกฺขุ / นิวตฺติตฺวา โอโลกยมาโน / ตํ ตถา กตฺวา / นิกฺขมนฺตํ ปสฺสิ.

ส่วนว่า อ.ภิกษุผู้ยืนอยู่แล้ว ในที่ข้างหน้า คอยอยู่ (ซึ่งพระเถระ) นั้น กลับแล้ว แลดูอยู่ เห็นแล้ว (ซึ่งรูปแห่งหญิง) นั้น ผู้- กระทำ- เหมือนอย่างนั้น -แล้ว -จึงออกไปอยู่.

รังเกียจกันด้วยสีลเภท

เทวดานั้นรู้ภาวะแห่งตนอันภิกษุนั้นเห็นแล้วก็อันตรธานไป

สา / เตน ทิฏฺฐภาวํ ญตฺวา / อนฺตรธายิ.

(อ.เทวดา) นั้น รู้แล้ว ซึ่งความที่- (แห่งตน) -เป็นผู้- (อันภิกษุ) นั้น -เห็นแล้ว หายไปแล้ว.

---

[๑] **อาคเมหิ** (อา + คมุ + เณ + หิ) จงรอ, จงคอย. คมุ ธาตุ หากเป็นภูวาทิคณะ มีอรรถว่า คติ = ไป เช่น คจฺฉติ, คมติ (ย่อมไป). หากใช้เป็นจุราทิคณะ **คมุ ธาตุ** มี **อา เป็นบทหน้า** จะมีรูปเป็น **สุทธกัตตา** มีอรรถว่า **อีสมธิวาสน** = อดกลั้นเล็กน้อย (คอย) เช่น **อาคเมติ, อาคมยติ** (ย่อมคอย). จุราทิคณ์ ปตฺตสฺส อาปุพฺพสฺส อิมสฺส “อาคเมติ, อาคมยติ, อาคเมนฺโต, อาคมยมาโน”ติ สุทฺธกตฺตุรูปานิ ภวนฺติ. ตตฺถ อาคเมตีติ มุหุตฺตํ อธิวาเสตีติ อตฺโถ. ... อาโต คมุ อีสมธิวาสเน. อาคเมติ, อาคมยติ. ... อุปาสโก ธมฺมสฺสวนนฺตรายํ อนิจฺฉนฺโต “อาคเมถ อาคเมถาติ อาห. (สัททนีติ ธาตุมาลา) แต่ในปัจจุบันนิยมแปล **อาคเมหิ** โดยพยัญชนะเป็น **เหตุกัตตุวาจก** ว่า (ยังกาล) จงให้มา และโดยอรรถว่า จงรอ

ภิกษุรูปนอกนี้ (ที่คอยอยู่) พูดกะภิกษุนั้น ในเวลาที่มาสู่ที่ใกล้ตนว่า ผู้มีอายุ ศีลของท่านทำลายเสียแล้ว

อิตโร / ตं ภิกฺขุ / อตฺตโน สนฺติกํ / อาคตกาเล อาห “อาวุโส / สีลํ เต ภินฺนนฺ”ติ.

(อ.ภิกษุ) นอกนี้ กล่าวแล้ว ว่า “ดูก่อนท่านผู้มีอายุ อ.ศีล ของท่าน ขาดแล้ว” ดังนี้ กะภิกษุ นั้น ในกาลเป็นที่มาแล้ว สู่สำนัก ของตน (แห่งภิกษุ นั้น).

ภิกษุนั้นกล่าวว่า ผู้มีอายุ กรรมเห็นปานนั้นของผมไม่มี

“นตฺถาวุโส / มยฺหํ เอวรูปนฺ”ติ.

(อ.ภิกษุ นั้น กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนท่านผู้มีอายุ (อ.กรรม) อันมีอย่างนี้เป็นรูป ของผม ย่อมไม่มี” ดังนี้.

ภิกษุนอกนี้กล่าวว่า เดี๋ยวนี้เอง หญิงรุ่นสาว (เดินตาม) ออกมาข้างหลังท่าน ทำกรรมชื่อนี้ผมเห็นแล้ว ท่านยังพูด (ปฏิเสธ) ได้ว่า กรรมเห็นปานนี้ของผมไม่มี

“อิทาเนว / เต มยา ปจฺฉโต นิกฺขมมานา / ตรุณิตฺถี อิทนฺนาม / กโรนฺตี ทิฏฺฐา, / ตฺวํ / ‘นตฺถิ มยฺหํ / เอวรูปนฺ’ติ / วเทสี”ติ.

(อ.ภิกษุนอก นี้ กล่าวแล้ว) ว่า “อ.หญิงสาวรุ่น ผู้ออกไปอยู่ ข้างหลัง (ในที่ข้างหลัง) ของท่าน กระทำอยู่ (ซึ่งกรรม) ชื่อ นี้ อันผม เห็นแล้ว ในกาลนี้นั่นเทียว, อ.ท่าน ย่อมกล่าว ว่า ‘(อ.กรรม) อันมีอย่างนี้เป็นรูป ของผม ย่อมไม่มี’ ดังนี้” ดังนี้.

ภิกษุนั้นปานประหนึ่งถูกสายฟ้าฟาดลงที่กระหม่อม กล่าววิงวอนว่า ผู้มีอายุ ขอท่านจงอย่าให้ผมฉิบหายเลย กรรมเห็นปานนั้นของผมไม่มีจริง ๆ

โส / อสนิยา มตฺถเก อวตฺถโฏ วิย / “มา มํ อาวุโส นาเสหิ, / นตฺเถว / มยฺหํ เอวรูปนฺ”ติ.

(อ.ภิกษุ) นั้น เป็นผู้ราวกะว่า อันสายฟ้า ฟาดลงแล้ว บนกระหม่อม (เป็น กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนท่านผู้มีอายุ (อ.ท่าน) จง- อย่า ยังผม -ให้ฉิบหาย, (อ.กรรม) อันมีอย่างนี้เป็นรูป ของผม ย่อมไม่มี นั่นเทียว” ดังนี้.

ภิกษุนอกนี้ก็พูดว่า ผมเห็นด้วยนัยน์ตาทั้ง ๒ เอง จักเชื่อท่านได้อย่างไร ดังนี้แล้ว ก็แตกกันดุจท่อนไม้ แล้วหลีกไป

อิตโร / “มยา สามํ อกฺขีหิ ทิฏฺฐํ, / กึ ตว สทฺทหิสฺสามี”ติ / ทณฺฑโก วิย / ภิชฺชิตฺวา ปกฺกามิ,

(อ.ภิกษุ) นอกนี้ (กล่าวแล้ว) ว่า “(อ.กรรม นั้น) อันผม เห็นแล้ว ด้วยนัยน์ตา ท. ด้วยตนเอง, อ.ผม จักเชื่อ ต่อท่าน อย่างไร” ดังนี้ แตกกันแล้ว ราวกะ อ.ท่อนไม้ หลีกไปแล้ว,

แม้ในโรงอุโบสถก็นั่งด้วยตั้งใจว่า เราจักไม่ทำอุโบสถร่วมกับภิกษุนี้

อุโปสถคฺเคปิ / “นาหํ อิมินา สทฺธึ / อุโปสถํ กริสฺสามี”ติ นิสีทิ.

นั่งแล้ว แม้ในโรงแห่งอุโบสถ (ด้วยอันคิด) ว่า “อ.เรา จักไม่กระทำ ซึ่งอุโบสถ กับ (ด้วยภิกษุ) นี้” ดังนี้.

ภิกษุนอกนี้ (ผู้ถูกหา) แจ้งแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ท่านขอรับจุดดำแม้เท่าเมล็ดงา ย่อมไม่มีในศีลของผม

อิตโร / “มยฺหํ ภนฺเต / สีเล ติลมตฺตมฺปิ / กาฬกํ นตฺถี”ติ / ภิกฺขูนํ กเถสิ.

(อ.ภิกษุ) นอกนี้ บอกแล้ว แก่ภิกษุ ท. ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.ความดำ แม้อันมีเมล็ดงาเป็นประมาณ ในศีล ของกระผม ย่อมไม่มี” ดังนี้.

แม้ภิกษุนั้น ก็กล่าวยันว่า กรรมลามกนั้นผมเห็นเอง

โสปิ / “มยา สามํ ทิฏฺฐนฺ”ติ อาห.

(อ.ภิกษุ) แม้นั้น กล่าวแล้ว ว่า “(อ.กรรม นั้น) อันผม เห็นแล้ว ด้วยตนเอง” ดังนี้.

เทวดาขยายความจริง

เทวดาเห็นภิกษุรูปที่คอยนั้น ไม่ปรารถนาจะทำอุโบสถร่วมกับภิกษุ (รูปที่ตนแกล้ง) นั้น หวนคิดว่า เราทำกรรมหนักแล้ว ดังนี้

เทวตา / ตํ เตน สทฺธึ / อุโปสถํ กาตุํ / อนิจฺฉนฺตํ ทิสฺวา / “ภาริยํ / เม กมฺมํ กตนฺ”ติ จินฺเตตฺวา

อ.เทวดา เห็นแล้ว (ซึ่งภิกษุ) นั้น ผู้ไม่ปรารถนาอยู่ เพื่ออันกระทำ ซึ่งอุโบสถ กับ (ด้วยภิกษุ) นั้น คิดแล้ว ว่า “อ.กรรม อันหนัก อันเรา กระทำแล้ว” ดังนี้

จึงชี้แจงว่า ความขาดแห่งศีลของพระผู้เป็นเจ้าของข้าพเจ้าย่อมไม่มี

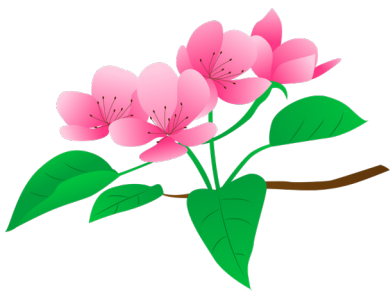
“ภนฺเต มยฺหํ ฯเปฯ อุโปสถนฺ”ติ อาห.

“ภนฺเต / มยฺหํ อยฺยสฺส / สีลเภโท นตฺถิ,

กล่าวแล้ว ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.ความขาดแห่งศีล ของพระผู้เป็นเจ้า ของข้าพเจ้า ย่อมไม่มี,

แต่ข้าพเจ้าทำกรรมอันลามกนั่น ก็ด้วยสามารถจะทดลองดู

มยา ปน / วีมํสนวเสเนตํ กตํ,

แต่ว่า (อ.กรรม) นั่น อันข้าพเจ้า กระทำแล้ว ด้วยสามารถแห่งอันทดลอง,

ขอท่านจงทำอุโบสถร่วมกับพระผู้เป็นเจ้านั้นเถิด

กโรถ / เตน สทฺธึ / อุโปสถนฺ”ติ อาห.

(อ.ท่าน ท.) ขอจงกระทำ ซึ่งอุโบสถ กับ (ด้วยพระผู้เป็นเจ้า) นั้น” ดังนี้.

ภิกษุรูปที่คอยนั้น เมื่อเทวดานั้นดำรงอยู่ในอากาศชี้แจงอยู่ จึงเชื่อแล้วได้ทำอุโบสถ (ร่วมกัน)

โส / ตสฺสา อากาเส ฐตฺวา / กเถนฺติยา / สทฺทหิตฺวา / อุโปสถํ อกาสิ,

(อ.ภิกษุ) นั้น (เมื่อเทวดา) นั้น ยืน- บอกอยู่ -แล้ว ในอากาศ เชื่อแล้ว ได้กระทำแล้ว ซึ่งอุโบสถ,

แต่หาได้เป็นผู้มีจิตชิดเชื้อในพระเถระเหมือนในกาลก่อนไม่

น ปน เถเร / ปุพฺเพ วิย / มุทุจิตฺโต อโหสิ.

แต่ว่า (อ.ภิกษุ นั้น) เป็นผู้มีจิตอ่อน ในพระเถระ [ปุพฺเพ มุทุจิตฺโต (สมาโน อตฺตา) วิย] ราวกะ (อ.ตน เป็นผู้มีจิตอ่อน) ในกาลก่อน (มีอยู่) ได้เป็นแล้ว หามิได้.

บุรพกรรมของเทวดา มีประมาณเท่านี้

เอตฺตกํ เทวตาย ปุพฺพกมฺมํ.

(อ.กรรม) อันมีประมาณเท่านี้ เป็นกรรมในกาลก่อน ของเทวดา (ได้เป็นแล้ว ดังนี้).

ก็ในเวลาสิ้นอายุ พระเถระเหล่านั้นได้บังเกิดในเทวโลกแสนสบาย

อายุหปริโยสาเน ปน / เต เถรา / ยถาสุขํ เทวโลเก นิพฺพตฺตึสุ.

ก็ ในกาลอันเป็นที่สุดลงรอบแห่งอายุ อ.พระเถระ ท. เหล่านั้น บังเกิดแล้ว ในเทวโลก ตามความสุขอย่างไร.

เทวดามาเกิดเป็นพระโกณฑธาน

ฝ่ายเทวดาบังเกิดในอเวจีแล้ว หมกไหม้อยู่ในอเวจีนั้น สิ้นพุทธันดร ๑ ในพุทธุปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในกรุงสาวัตถี ถึงความเจริญวัยแล้ว ได้บรรพชาอุปสมบทในพระศาสนา

เทวตา / อวีจิมฺหิ นิพฺพตฺติตฺวา / เอกํ พุทฺธนฺตรํ / ตตฺถ ปจิตฺวา / อิมสฺมึ พุทฺธุปฺปาเท สาวตฺถิยํ นิพฺพตฺติตฺวา / วุฑฺฒิมนฺวาย / สาสเน ปพฺพชิตฺวา / อุปสมฺปทํ ลภิ.

อ.เทวดา บังเกิดแล้ว ในนรกชื่อว่าอเวจี ไหม้แล้ว (ในนรกชื่อว่าอเวจี) นั้น สิ้นพุทธันดร หนึ่ง บังเกิดแล้ว ในพระนครชื่อว่าสาวัตถี ในกาลเป็นที่เสด็จอุบัติแห่งพระพุทธเจ้า นี้ อาศัยแล้ว ซึ่งความเจริญ บวชแล้ว ในพระศาสนา ได้แล้ว ซึ่งการอุปสมบท.

ตั้งแต่วันที่ท่านบวชแล้ว รูปสตรีนั้นก็ได้ปรากฏอย่างนั้นนั่นแล

ตสฺส ปพฺพชิตทิวสโต ปฏฺฐาย / ตํ อิตฺถีรูปํ / ตเถว ปญฺญายิ.

อ.รูปแห่งหญิง นั้น ปรากฏแล้ว เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว จำเดิม แต่วันเป็นที่บวชแล้ว (แห่งพระเถระ) นั้น.

เพราะเหตุนั้นแล ภิกษุทั้งหลายจึงได้ขนานนามท่านว่า โกณฑธาน

เตเนวสฺส / “โกณฺฑธาโน”ติ / นามํ กรึสุ.

เพราะเหตุนั้นนั่นเทียว (อ.ภิกษุ ท.) กระทำแล้ว (ซึ่งคำ) ว่า “อ.โกณฑธาน” ดังนี้ ให้เป็นชื่อ (ของพระเถระ) นั้น.

พวกภิกษุบอกคฤหัสถ์ให้ขับไล่

ภิกษุทั้งหลายเห็นท่านเที่ยวไปอยู่อย่างนั้น จึงบอกอนาถปิณฑิกเศรษฐีว่า

ตํ ตถา วิจรนฺตํ ทิสฺวา / ภิกฺขู / อนาถปิณฺฑิกํ อาหํสุ

อ.ภิกษุ ท. เห็นแล้ว (ซึ่งพระเถระ) นั้น ผู้เที่ยวไปอยู่ เหมือนอย่างนั้น กล่าวแล้ว กะเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ ว่า

ท่านเศรษฐี ท่านจงขับไล่ภิกษุผู้ทุศีลรูปนี้ออกจากวิหารของท่านเสีย เพราะว่า ความเสียหายจะเกิดขึ้นแก่ภิกษุที่เหลือ

“เสฏฺฐิ / อิมํ ทุสฺสีลํ / ตว วิหารา นีหร, / อิมํ หิ นิสฺสาย / เสสภิกฺขูนํ อยโส อุปฺปชฺชตี”ติ.

“ดูก่อนเศรษฐี (อ.ท่าน) จงนำออก (ซึ่งภิกษุ) ผู้มีศีลอันโทษประทุษร้ายแล้ว นี้ จากวิหารของท่าน, เพราะว่า อ.โทษมิใช่ยศ จะเกิดขึ้น แก่ภิกษุผู้เหลือ ท. เพราะอาศัย (ซึ่งภิกษุ) นี้” ดังนี้.

เศรษฐีถามว่า ท่านผู้เจริญ ก็พระศาสดาไม่มีในวิหารหรือ

“กึ ปน ภนฺเต / สตฺถา / วิหาเร นตฺถี”ติ.

(อ.เศรษฐี ถามแล้ว) ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็ อ.พระศาสดา ย่อมไม่มี ในพระวิหาร หรือ” ดังนี้.

พวกภิกษุตอบว่า มีอยู่ ท่านเศรษฐี

“อตฺถิ เสฏฺฐี”ติ.

(อ.ภิกษุ ท. กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนเศรษฐี (อ.พระศาสดา) มีอยู่” ดังนี้

เศรษฐีกล่าวว่า ท่านผู้เจริญ ถ้ากระนั้น พระศาสดาจักทรงทราบ

“เตนหิ ภนฺเต / สตฺถาว ชานิสฺสตี”ติ.

“อ.เศรษฐี กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ถ้าอย่างนั้น อ.พระศาสดานั่นเทียว จักทรงทราบ” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลายก็ไปแจ้งแม้แก่นางวิสาขาอย่างนั้นเหมือนกัน

ภิกฺขู คนฺตฺวา / วิสาขายปิ / ตเถว กเถสุ.

อ.ภิกษุ ท. ไปแล้ว บอกแล้ว แม้แก่นางวิสาขา เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว.

ถึงนางวิสาขา ก็ได้ให้คำตอบแก่ภิกษุเหล่านั้นอย่างนั้นเหมือนกัน

สาปิ / เตสํ ตเถว / ปฏิวจนํ อทาสิ.

(อ.นางวิสาขา) แม้นั้น ได้ให้แล้ว ซึ่งคำตอบ (แก่ภิกษุ ท.) เหล่านั้น เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว.

ฝ่ายภิกษุทั้งหลาย อันท่านเหล่านั้นไม่รับถ้อยคำ (ของตน) จึงได้ทูลแด่พระราชาว่า

ภิกฺขูปิ / เตหิ อสมฺปฏิจฺฉิตวจนา / รญฺโญ อาโรจยึสุ

แม้ อ.ภิกษุ ท. ผู้มีคำ- (อันชน ท.) เหล่านั้น -ไม่รับพร้อมแล้ว ทูลแล้ว แด่พระราชา ว่า

มหาบพิตร ภิกษุชื่อโกณฑธาน พาหญิงคนหนึ่งเที่ยวไป จะยังความเสียหายให้เกิดแก่ภิกษุทุกรูป ขอมหาบพิตรทรงขับไล่ภิกษุนั้นออกจากแว่นแคว้นของพระองค์เสีย

“มหาราช / โกณฑธาโน ภิกฺขุ / เอกํ อิตฺถึ คเหตฺวา / วิจรนฺโต / สพฺเพสํ อยสํ อุปฺปาเทติ, ตํ ตุมฺหากํ / วิชิตา นีหรถา”ติ.

“ดูก่อนมหาบพิตร อ.ภิกษุ ชื่อว่าโกณฑธาน พาเอาแล้ว ซึ่งหญิง คนหนึ่ง เที่ยวไปอยู่ ยังโทษมิใช่ยศ ย่อมให้เกิดขึ้น (แก่ภิกษุ ท.) ทั้งปวง, (อ.พระองค์) ขอจงทรงนำออก (ซึ่งภิกษุ) นั้น จากแว่นแคว้นของพระองค์” ดังนี้.

พระราชาตรัสถามว่า ก็ภิกษุนั้นอยู่ที่ไหนเล่า

“กหำ ปน โส ภนฺเต”ติ.

(อ.พระราชา ตรัสถามแล้ว) ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็ (อ.ภิกษุ) นั้น (ย่อมอยู่ ณ ที่) ไหน” ดังนี้.

พวกภิกษุทูลว่า อยู่ในวิหาร มหาบพิตร

“วิหาเร มหาราชา”ติ.

(อ.ภิกษุ ท. ทูลแล้ว) ว่า “ดูก่อนมหาบพิตร (อ.ภิกษุ นั้น ย่อมอยู่) ในวิหาร” ดังนี้.

พระราชาตรัสถามว่า อยู่ในเสนาสนะหลังไหน

“กตรสฺมึ เสนาสเน วิหรตี”ติ.

(อ.พระราชา ตรัสถามแล้ว) ว่า “(อ.ภิกษุ นั้น) ย่อมอยู่ ในเสนาสนะ หลังไหน” ดังนี้.

พวกภิกษุทูลว่า ในเสนาสนะชื่อโน้น

“อสุกสฺมึ นามา”ติ.

(อ.ภิกษุ ท. ทูลแล้ว) ว่า “(อ.ภิกษุ นั้น ย่อมอยู่ ในเสนาสนะ) ชื่อโน้น” ดังนี้.

พระราชาตรัสถามว่า ถ้าเช่นนั้น ขออาราธนาพระคุณเจ้าไปเถิด ข้าพเจ้าจักสั่งให้จับภิกษุรูปนั้น

“เตนหิ คจฺฉถ, / อหนฺตำ คณฺหาเปสฺสามี”ติ.

(อ.พระราชา ตรัสแล้ว) ว่า “ถ้าอย่างนั้น (อ.ท่าน ท.) จงไป, อ.ข้าพเจ้า (ยังราชบุรุษ ท.) จักให้จับ (ซึ่งภิกษุ) นั้น” ดังนี้.

พระราชาเสด็จไปสอบสวนพระโกณฑธาน

ในเวลาเย็น ท้าวเธอเสด็จไปวิหาร รับสั่งให้พวกบุรุษล้อมเสนาสนะนั้นไว้แล้ว ได้เสด็จผินพระพักตร์ตรงที่อยู่ของพระเถระ

โส / สายณฺหสมเย / วิหารำ คนฺตฺวา / ตำ เสนาสนำ / ปุริเสหิ ปริกฺขิปาเปตฺวา / เถรสฺส วสนฏฺฐานาภิมุโข อคมาสิ.

(อ.พระราชา) นั้น เสด็จไปแล้ว สู่วิหาร ในสมัยในเวลาเย็นแห่งวัน ทรงยังบุรุษ ท. ให้ล้อมรอบแล้ว ซึ่งเสนาสนะ นั้น เป็นผู้มีเบื้องพระพักตร์แห่งที่เป็นที่อยู่ ของพระเถระ (เป็น) ได้เสด็จไปแล้ว.

พระเถระได้ยินเสียงดัง จึงได้ออกจากวิหาร (ที่อยู่) ยืนอยู่ที่หน้ามุข

เถโร / มหาสทฺทำ สุตฺวา / วิหารา นิกฺขมิตฺวา / ปมุเข อฏฺฐาสิ.

อ.พระเถระ ฟังแล้ว ซึ่งเสียงดัง ออกไปแล้ว จากวิหาร ได้ยืนอยู่แล้ว ที่หน้ามุข.

พระราชาได้ทอดพระเนตรเห็นรูปสตรีแม้นั้น ยืนอยู่ข้างหลังพระเถระนั้น

ตัปิสฺส อิตฺถีรูปำ / ปิฏฺฐิปสฺเส ฐิตำ / ราชา อทฺทส.

อ.พระราชา ได้ทอดพระเนตรเห็นแล้ว ซึ่งรูปแห่งหญิง แม้นั้น อันยืนอยู่แล้ว ที่ข้างแห่งหลัง (ขอพระเถระ) นั้น.

พระเถระทราบว่าพระราชาเสด็จมา จึงขึ้นไปยังวิหารนั่งอยู่แล้ว

เถโร / รญฺโญ อาคมนํ ญตฺวา / วิหารํ อภิรุหิตฺวา นิสีทิ.

อ.พระเถระ รู้แล้ว ซึ่งการเสด็จมา แห่งพระราชา ขึ้นเฉพาะแล้ว สู่วิหาร นั่งแล้ว.

พระราชาไม่ทรงไหว้พระเถระ ไม่ได้ทอดพระเนตรเห็นแม้สตรีนั้น

ราชา / เถรํ น วนฺทิ, / ตมฺปิ อิตฺถึ นาทฺทส.

อ.พระราชา ไม่ทรงไหว้แล้ว ซึ่งพระเถระ, ไม่ได้ทรงเห็นแล้ว ซึ่งหญิง แม้นั้น.

ท้าวเธอตรวจดูที่ซอกประตูบ้าง ที่ใต้เตียงบ้าง ก็มิได้ทรงประสบเลย จึงตรัสกะพระเถระว่า

โส / ทฺวารนฺตเรปิ / เหฏฺฐามญฺเจปิ / โอโลเกนฺโต / อทิสฺวาว เถรํ อาห

(อ.พระราชา) นั้น ทรงตรวจดูอยู่ แม้ที่ระหว่างแห่งประตู แม้ที่ภายใต้แห่งเตียง ไม่ทรงเห็นแล้ว นั่นเทียว ตรัสแล้ว กะพระเถระ ว่า

ท่านขอรับ ข้าพเจ้าได้เห็นสตรีคนหนึ่งในที่นี้ สตรีนั้นไปที่ไหนเสีย

“ภนฺเต / อิมสฺมึ ฐาเน / เอกึ อิตฺถึ อทฺทสํ, / กหึ สา”ติ.

“ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อ.ข้าพเจ้า) ได้เห็นแล้ว ซึ่งหญิง คนหนึ่ง ในที่ นี้, (อ.หญิง) นั้น (ไปแล้ว ณ ที่) ไหน” ดังนี้.

พระเถระทูลว่า อาตมภาพไม่เห็น มหาบพิตร

“น ปสฺสามิ มหาราชา”ติ.

(อ.พระเถระ ทูลแล้ว) ว่า “ดูก่อนมหาบพิตร (อ.อาตมภาพ) ย่อมไม่เห็น” ดังนี้.

แม้เมื่อพระราชาตรัสว่า เมื่อกี้นี้ ข้าพเจ้าเห็นสตรียืนอยู่ข้างหลังท่าน

“อิทานิ / มยา ตุมฺหากํ / ปิฏฺฐิปสฺเส ฐิตา / ทิฏฺฐา”ติ วุตฺเตปิ,

(ครั้นเมื่อพระดำรัส) ว่า “(อ.หญิง) ผู้ยืนอยู่แล้ว ที่ข้างแห่งหลัง ของท่าน อันข้าพเจ้า เห็นแล้ว ในกาลนี้” ดังนี้ (อันพระราชา) แม้ตรัสแล้ว,

ก็ทูลยืนกรานว่า อาตมภาพไม่เห็น มหาบพิตร

“อหํ น ปสฺสามิ มหาราชา”ติ.

(อ.พระเถระ ทูลแล้ว) ว่า “ดูก่อนมหาบพิตร อ.อาตมภาพ ย่อมไม่เห็น” ดังนี้.

พระราชาทรงดำริว่า นี่มันเรื่องอะไรหนอ ดังนี้แล้ว

ราชา / “กินฺนุ โข เอตนฺ”ติ / จินฺเตตฺวา

อ.พระราชา ทรงดำริแล้ว ว่า “(อ.เหตุ) นั่น อะไร หนอ แล” ดังนี้

ตรัสว่า ขอนิมนต์ท่านออกไปจากที่นี่ก่อน ขอรับ

“ภนฺเต / อิโต ตาว / นิกฺขมถา”ติ อาห.

ตรัสแล้ว ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อ.ท่าน) ขอจงออกไป (จากที่) นี้ ก่อน” ดังนี้,

เมื่อพระเถระออกไปจากที่นั้น ยืนอยู่ที่หน้ามุข สตรีนั้นก็ได้ยืนอยู่ข้างหลังของพระเถระอีก

เถเร ตโต นิกฺขมิตฺวา / ปมุเข ฐิเต, / ปุน สา / เถรสฺส ปิฏฺฐิปสฺเส อฏฺฐาสิ.

ครั้นเมื่อพระเถระ ออกไปแล้ว (จากที่) นั้น ยืนอยู่แล้ว ที่หน้ามุข, (อ.หญิง) นั้น ได้ยืนอยู่แล้ว ที่ข้างแห่งหลัง ของพระเถระ อีก.

พระราชาทอดพระเนตรเห็นสตรีนั้นแล้ว จึงเสด็จขึ้นไปชั้นบนอีก

ราชา / ตำ ทิสฺวา / ปุน อุปริตลำ อภิรุหิ.

อ.พระราชา ทรงเห็นแล้ว (ซึ่งหญิง) นั้น เสด็จขึ้นเฉพาะแล้ว สู่พื้นในเบื้องบน อีก.

พระเถระทราบความที่พระราชานั้นเสด็จมาแล้ว จึงนั่งอยู่

ตสฺส อาคตภาวำ ญตฺวา / เถโร นิสีทิ.

อ.พระเถระ รู้แล้ว ซึ่งความที่- (แห่งพระราชา) นั้น -เป็นผู้เสด็จมาแล้ว นั่งแล้ว.

พระราชา แม้ทรงตรวจดูสตรีนั้นในที่ทุกแห่งอีก ก็มิได้ทรงประสบ จึงตรัสถามพระเถระนั้นซ้ำอีก ว่า สตรีนั้นมีอยู่ ณ ที่ไหน ขอรับ

ปุน ราชา / ตำ สพฺพฏฺฐาเนสุ / โอโลเกนฺโตปิ อทิสฺวา / “ภนฺเต / กหำ สา อิตฺถี”ติ / ปุนปิ เถรำ ปุจฺฉิ.

อ.พระราชา แม้ทรงตรวจดูอยู่ (ซึ่งหญิง) นั้น ในที่ทั้งปวง ท. อีก ไม่ทรงเห็นแล้ว ตรัสถามแล้ว ซึ่งพระเถระ แม้อีก ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.หญิง นั้น (ไปแล้ว ณ ที่) ไหน” ดังนี้.

พระเถระทูลว่า อาตมภาพไม่เห็น (สตรีนั้น) มหาบพิตร

“นาหำ ปสฺสามิ มหาราชา”ติ.

(อ.พระเถระ ทูลแล้ว) ว่า “ดูก่อนมหาบพิตร อ.อาตมภาพ ย่อมไม่เห็น” ดังนี้.

พระราชาตรัสว่า ขอท่านโปรดบอกเถิด ขอรับ เมื่อกี้นี้เองข้าพเจ้าเห็นสตรียืนอยู่ข้างหลังของท่าน

“กเถถ ภนฺเต, / มยา อิทาเนว / อิตฺถี ตุมฺหากำ / ปิฏฺฐิปสฺเส ทิฏฺฐา”ติ.

(อ.พระราชา ตรัสแล้ว) ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อ.ท่าน) ขอจงบอก, อ.หญิง อันข้าพเจ้า เห็นแล้ว ที่ข้างแห่งหลัง ของท่าน ในกาลนี้นั่นเทียว” ดังนี้.

พระเถระทูลว่า ขอถวายพระพร มหาบพิตร แม้มหาชนก็พูดว่า สตรีเที่ยวไปข้างหลังอาตมภาพ ส่วนอาตมภาพไม่เห็น (สตรีนั้นเลย)

“อาม มหาราช, / มหาชโนปิ / ‘เม ปจฺฉโต / อิตฺถี วิจรตี’ติ วทติ, / อหำ ปน / น ปสฺสามี”ติ.

(อ.พระเถระ ทูลแล้ว) ว่า “ดูก่อนมหาบพิตร ขอถวายพระพร (อ.อย่างนั้น), แม้ อ.มหาชน ย่อมกล่าว ว่า “อ.หญิง ย่อมเที่ยวไป ในที่ข้างหลัง ของอาตมภาพ” ดังนี้, ส่วนว่า อ.อาตมภาพ ย่อม ไม่เห็น” ดังนี้.

พระราชาทรงสันนิษฐานว่าเป็นรูปเทียม

พระราชาทรงกำหนดว่า นั่นพึงเป็นรูปเทียมแล้ว

ราชา / “ปฏิรูปเกน ภวิตพฺพนฺ”ติ / สลฺลกฺเขตฺวา

อ.พระราชา ทรงกำหนดแล้ว ว่า “(อันรูป นั้น) เป็นรูปเปรียบ พึงเป็น” ดังนี้

รับสั่งกะพระเถระอีกว่า ท่านขอรับ ขอท่านจงลงไปจากที่นี้ดูที

ปุน เถรํ / “ภนฺเต / อิโต ตาว / โอตรถา”ติ วตฺวา,

ตรัสแล้ว ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อ.ท่าน) ขอจงข้ามลง (จากที่) นี้ ก่อน” ดังนี้ กะพระเถระ อีก,

เมื่อพระเถระลงไปยืนอยู่ที่หน้ามุข ก็ได้ทอดพระเนตรเห็นสตรีนั้นยืนอยู่ข้างหลังพระเถระนั้น อีก ครั้นเสด็จขึ้นไปข้างบน ก็กลับมิได้ทอดพระเนตรเห็น

เถเร โอตริตฺวา / ปมุเข ฐิเต, / ปุน ตํ / ตสฺส ปิฏฺฐิปสฺเส / ฐิตํ ทิสฺวา / อุปริตลํ อภิรุหิตฺวา / ปุน นาทฺทส.

ครั้นเมื่อพระเถระ ข้ามลงแล้ว ยืนอยู่แล้ว ที่หน้ามุข ทรงเห็นแล้ว (ซึ่งหญิง) นั้น ผู้ยืนอยู่แล้ว ที่ข้างแห่งหลัง (ของพระเถระ) นั้น อีก เสด็จขึ้นเฉพาะแล้ว สู่พื้นในเบื้องบน ไม่ได้ทรงเห็นแล้ว อีก.

ท้าวเธอทรงซักถามพระเถระอีก เมื่อท่านทูล (ยืนกรานคำเดียว) ว่า อาตมภาพไม่เห็น ก็ทรงสันนิษฐานได้ว่า นั่นเป็นรูปเทียมแน่

โส ปุน / เถรํ ปุจฺฉิตฺวา, / เตน / “น ปสฺสามี”ติ วุตฺเต, / “ปฏิรูปกเมเวตนฺ”ติ / นิฏฺฐํ คนฺตฺวา

(อ.พระราชา) นั้น ตรัสถามแล้ว ซึ่งพระเถระ อีก, (ครั้นเมื่อคำ) ว่า “(อ.อาตมภาพ) ย่อมไม่เห็น” ดังนี้ (อันพระเถระ) นั้น ทูลแล้ว, ทรงถึงแล้ว ซึ่งความตกลง ว่า “(อ.รูป) นั่น เป็นรูปเปรียบนั่นเทียว (ย่อมเป็น)” ดังนี้

จึงตรัสกะพระเถระว่า ท่านขอรับ เมื่อสังกิเลส (เครื่องเศร้าหมอง) เห็นปานนั้น เที่ยวติดตามไปข้างหลังท่านอยู่ คนอื่นใคร ๆ จักไม่ถวายภิกษาแก่ท่าน

เถรํ อาห “ภนฺเต เอวรูเป ฯเปฯ อุปฏฺฐหิสฺสามี”ติ,

เถรํ อาห / “ภนฺเต / เอวรูเป สงฺกิเลเส / ตุมฺหากํ ปิฏฺฐิโต วิจรนฺเต, / อญฺโญ โกจิ / ตุมฺหากํ ภิกฺขํ น ทสฺสติ,

ตรัสแล้ว กะพระเถระ ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ครั้นเมื่อความเศร้าหมองพร้อม อันมีอย่างนี้เป็นรูป เที่ยวไปอยู่ ข้างหลัง (ในที่ข้างหลัง) ของท่าน, อ.ใคร ๆ อื่น จักไม่ถวาย ซึ่งภิกษา แก่ท่าน,

ท่านจงเข้าไปพระราชวังของข้าพเจ้าเนืองนิตย์

นิพทฺธํ / มม เคหํ ปวิสถ,

(อ.ท่าน) ขอจงเข้าไป สู่ตำหนัก ของข้าพเจ้า เนืองนิตย์,

ข้าพเจ้าจักบำรุง (ท่าน) ด้วยปัจจัย ๔

อหเมว / จตูหิ ปจฺจเยหิ / อุปฏฺฐหิสฺสามี”ติ,

อ.ข้าพเจ้านั่นเทียว จักบำรุง ด้วยปัจจัย ท. ๔” *ดังนี้*

ทรงนิมนต์พระเถระแล้ว ก็เสด็จหลีกไป

เถรํ นิมนฺเตตฺวา ปกฺกามิ.

ทรงนิมนต์แล้ว ซึ่งพระเถระ เสด็จหลีกไปแล้ว.

พวกภิกษุติเตียนพระราชาและพระเถระ

ภิกษุทั้งหลาย ยกโทษว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงดูกิริยาของพระราชาผู้ลามก

ภิกฺขู “ปสฺสถาวุโส ฯเปฯ นิมนฺเตตฺวา คโต”ติ อุชฺฌายึสุ.

ภิกฺขู / “ปสฺสถาวุโส / ปาปรญฺโญ กิริยํ,

อ.ภิกษุ ท. ยกโทษแล้ว ว่า “ดูก่อนท่านผู้มีอายุ (อ.ท่าน ท.) จงดู ซึ่งกิริยา ของพระราชาผู้ชั่ว,

เมื่อพวกเราทูลว่า ขอพระองค์ทรงขับไล่ภิกษุนั้นออกจากวิหารเสีย

‘เอตํ วิหารโต / นีหรา’ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า ‘(อ.พระองค์) ขอจงนำออก (ซึ่งภิกษุ) นั่น จากวิหาร’ ดังนี้ (อันเรา ท.) กล่าวแล้ว,

ก็เสด็จมา (กลับ) นิมนต์ (ภิกษุนั้น) ด้วยปัจจัย ๔ แล้วเสด็จกลับ

อาคนฺตฺวา / จตูหิ ปจฺจเยหิ นิมนฺเตตฺวา / คโต”ติ อุชฺฌายึสุ.

(อ.พระราชา นั้น) เสด็จมาแล้ว ทรงนิมนต์แล้ว ด้วยปัจจัย ท. ๔ เสด็จไปแล้ว” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ก็กล่าวกะพระเถระนั้นว่า เฮ้ย คนทุศีล บัดนี้ พระราชากลายเป็นคนชั่วแล้ว

ตมฺปิ เถรํ อาหํสุ / “อมฺโภ ทุสฺสีล / อิทานิ ราชา / โกณฺโฑ ชาโต”ติ.

(อ.ภิกษุ ท.) กล่าวแล้ว ว่า “แน่ะบุคคลผู้ทุศีล ผู้เจริญ ในกาลนี้ อ.พระราชา เป็นคนชั่ว เกิดแล้ว” ดังนี้ กะพระเถระ แม้นั้น.

แม้พระเถระนั้น ในกาลก่อนไม่อาจกล่าวอะไร ๆ กะภิกษุทั้งหลายได้ บัดนี้ กล่าวตอบทันทีว่า พวกท่านเป็นผู้ทุศีล พวกท่านเป็นคนชั่ว พวกท่านพาหญิงเที่ยวไป

โสปิ / ปุพฺเพ ภิกฺขู / กิญฺจิ วตฺตุํ อสกฺโกนฺโต / อิทานิ / “ตุมฺเห ทุสฺสีลา, / ตุมฺเห โกณฺฑา, / ตุมฺเห อิตฺถึ คเหตฺวา / วิจรถา”ติ อาห.

(อ.พระเถระ) แม้นั้น ไม่อาจอยู่ เพื่ออันกล่าว (ซึ่งคำ) อะไร ๆ กะภิกษุ ท. ในกาลก่อน กล่าวแล้ว ว่า “อ.ท่าน ท. เป็นผู้ทุศีล (ย่อมเป็น), อ.ท่าน ท. เป็นคนชั่ว (ย่อมเป็น), อ.ท่าน ท. พาเอาแล้ว ซึ่งหญิง ย่อมเที่ยวไป” ดังนี้ ในกาลนี้.

ภิกษุเหล่านั้น ไปกราบทูลแด่พระศาสดาว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระโกณฑธาน อันข้าพระองค์ทั้งหลายว่ากล่าวแล้วกลับกล่าวด่าต่าง ๆ เป็นต้นว่า แม้พวกท่านก็เป็นผู้ทุศีล

เต คนฺตฺวา / สตฺถุ อาโรเจสุ์ / “ภนฺเต / โกณฺฑธาโน อมฺเหหิ วุตฺโต / ‘ตุมฺเหปิ ทุสฺสีลา’ติ-อาทีนิ / วตฺวา อกฺโกสตี”ติ.

(อ.ภิกษุ ท.) เหล่านั้น ไปแล้ว กราบทูลแล้ว แด่พระศาสดา ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.พระโกณฑธาน ผู้- อันข้าพระองค์ ท. -กล่าวแล้ว กล่าวแล้ว (ซึ่งคำ ท.) มีคำ- ว่า “แม้ อ.ท่าน ท. เป็นผู้ทุศีล (ย่อมเป็น)’ ดังนี้ -เป็นต้น ย่อมด่า” ดังนี้.

พระศาสดาทรงไต่สวนทั้ง ๒ ฝ่าย

พระศาสดารับสั่งให้เรียกพระโกณฑธานนั้นมาแล้วตรัสถามว่า ภิกษุ ข่าวว่า เธอกล่าวอย่างนั้นจริงหรือ

สตฺถา / ตำ ปกฺโกสาเปตฺวา ปุจฺฉิ / “สจฺจำ กิร ตฺวำ ภิกฺขุ / เอวำ วเทสี”ติ.

อ.พระศาสดา (ทรงยังบุคคล) ให้เรียกมาแล้ว (ซึ่งพระเถระ) นั้น ตรัสถามแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ได้ยินว่า อ.เธอ ย่อมกล่าว อย่างนั้น จริงหรือ” ดังนี้.

พระเถระกราบทูลว่า จริง พระเจ้าข้า

“สจฺจำ ภนฺเต”ติ.

(อ.พระเถระ กราบทูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อ.ข้าพระองค์ ย่อมกล่าว อย่างนั้น) จริง” ดังนี้.

พระศาสดาตรัสถามว่า เพราะเหตุไร เธอจึงกล่าวอย่างนั้น

“กึการณา”ติ.

(อ.พระศาสดา ตรัสถามแล้ว) ว่า (อ.เธอ ย่อมกล่าว อย่างนั้น) เพราะเหตุอะไร” ดังนี้.

พระเถระกราบทูลว่า เพราะเหตุที่ภิกษุทั้งหลายกล่าวกับข้าพระองค์

“มยา สทฺธึ กถิตการณา”ติ.

(อ.พระเถระ กราบทูลแล้ว) ว่า “(อ.ข้าพระองค์ ย่อมกล่าว) เพราะเหตุ- (แห่งคำ อันภิกษุ ท. เหล่านั้น) -กล่าวแล้ว กับ ด้วยข้าพระองค์” ดังนี้.

พระศาสดาตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุไร แม้พวกเธอจึงกล่าวกะภิกษุนี้ (อย่างนั้น)

“ตุมฺเหปิ ภิกฺขเว / อิมินา สทฺธึ / กสฺมา กเถถา”ติ.

(อ.พระศาสดา ตรัสถามแล้ว) ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. แม้ อ.เธอ ท. ย่อมกล่าว กับ (ด้วยภิกษุ) นี้ เพราะเหตุไร” ดังนี้.

พวกภิกษุกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์เห็นหญิงเที่ยวไปข้างหลังภิกษุนี้ จึงกล่าวอย่างนั้น

“อิมสฺส ปจฺฉโต / อิตฺถึ วิจรนฺตึ ทิสฺวา / ภนฺเต”ติ.

(อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น กราบทูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อ.ข้าพระองค์ ท.) เห็นแล้ว ซึ่งหญิง ผู้เที่ยวไปอยู่ ในที่ข้างหลัง (ของภิกษุ) นี้ (ย่อมกล่าว กับ ด้วยภิกษุ นี้)” ดังนี้.

พระศาสดาตรัสว่า นัยว่า ภิกษุเหล่านี้เห็นหญิงเที่ยวไปกับเธอ จึงกล่าว (ขึ้นอย่างนั้น)

“อิเม กิร ฯเปฯ ทิฏฺฐึ คณฺหาสี”ติ

“อิเม กิร / ตยา สทฺธึ / อิตฺถึ วิจรนฺตึ / ทิสฺวา วทนฺติ,

(อ.พระศาสดา ตรัสแล้ว) ว่า “ได้ยินว่า (อ.ภิกษุ ท.) เหล่านี้ เห็นแล้ว ซึ่งหญิง ผู้เที่ยวไปอยู่ กับ ด้วยเธอ ย่อมกล่าว,

ส่วนตัวเธอไม่ได้เห็นเลย เหตุไฉน จึงกล่าวกะภิกษุเหล่านี้ (อย่างนั้นเล่า)

ตฺวํ อทิสฺวาว / อิเมหิ สทฺธึ / กสฺมา กเถสิ ?

อ.เธอ ไม่เห็นแล้วนั่นเทียว ย่อมกล่าว กับ (ด้วยภิกษุ ท.) เหล่านี้ เพราะเหตุไร,

ผลนี้เกิดขึ้นเพราะอาศัยทิฏฐิลามกของเธอในกาลก่อนมิใช่หรือ

นนุ ปุพฺเพ / ตว ปาปิกา ทิฏฺฐิ นิสฺสาย / อิทํ ชาตํ,

(อ.ผล) นี้ เกิดแล้ว เพราะอาศัย ซึ่งทิฏฐิ อันชั่ว ของเธอ ในกาลก่อน มิใช่หรือ,

เหตุไร ในบัดนี้ เธอจึงถือทิฏฐิลามกอีกเล่า

อิทานิ / กสฺมา / ปุน ปาปิกา / ทิฏฺฐึ คณฺหาสี”ติ.

ในกาลนี้ (อ.เธอ) ย่อมถือเอา ซึ่งทิฏฐิ อันชั่ว อีก เพราะเหตุไร” ดังนี้.

พวกภิกษุทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ภิกษุนี้ได้ทำกรรมอะไรในปางก่อน

ภิกฺขู / “กิมฺปน ภนฺเต / อิมินา ปุพฺเพ / กตนฺ”ติ ปุจฺฉึสุ.

อ.ภิกษุ ท. ทูลถามแล้ว ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ (อ.กรรม) อะไร (อันภิกษุ) นี้ กระทำแล้ว ในกาลก่อน” ดังนี้.

ทีนั้น พระศาสดาตรัสบุรพกรรมของท่านแก่ภิกษุเหล่านั้นแล้ว

อถ เนสํ / สตฺถา / ตสฺส ปุพฺพกมฺมํ กเถตฺวา

ครั้งนั้น อ.พระศาสดา ตรัสแล้ว ซึ่งกรรมในกาลก่อน (ของพระเถระ) นั้น (แก่ภิกษุ ท.) เหล่านั้น

ตรัสว่า ภิกษุ เธออาศัยกรรมลามกนี้ จึงถึงประการอันแปลกนี้แล้ว

“ภิกฺขุ อิทํ ปาปกมฺมํ ฯเปฯ ปตฺโต นาม ภวิสฺสสี”ติ วตฺวา

“ภิกฺขุ / อิทํ ปาปกมฺมํ นิสฺสาย / ตฺวํ อิมํ / วิปฺปการํ ปตฺโต,

ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ อ.เธอ อาศัยแล้ว ซึ่งกรรมอันชั่ว นี้ เป็นผู้ถึงแล้ว ซึ่งประการอันแปลกนี้ (ย่อมเป็น),

บัดนี้ การที่เธอถือทิฏฐิอันลามกเห็นปานนั้นอีก ไม่สมควร

อิทานิ / เต ปุน ตถารูปึ / ปาปิกํ ทิฏฺฐึ / คเหตุํ อยุตฺตํ,

ในกาลนี้ อ.อัน- อันเธอ -ถือเอา ซึ่งทิฏฐิ อันชั่ว อันมีอย่างนั้นเป็นรูป อีก ไม่ควรแล้ว,

เธออย่ากล่าวอะไร ๆ กับภิกษุทั้งหลายอีก

มา ปุน / ภิกฺขูหิ สทฺธึ / กิญฺจิ กเถสิ,

(อ.เธอ) อย่ากล่าวแล้ว ซึ่งคำอะไร ๆ กับ ด้วยภิกษุ ท. อีก,

จงเป็นผู้ไม่มีเสียง เช่นกังสดาลอันเขาตัดขอบปากแล้ว

นิสฺสทฺโท / มุขวฏฺฏิยํ ฉินฺนกํสตาลสทิโส โหหิ,

อ.เธอ จงเป็นผู้มีเสียงออกแล้ว จงเป็นผู้เช่นกับด้วยกังสดาลอันบุคคลดัดแล้ว ที่ขอบแห่งปาก จงเป็น,

เมื่อทำอย่างนั้น จักเป็นผู้ชื่อว่าบรรลุพระนิพพาน ดังนี้แล้ว

เอวํ กโรนฺโต / นิพฺพานํ ปตฺโต นาม / ภวิสฺสสี”ติ วตฺวา

(อ.เธอ) เมื่อกระทำ อย่างนี้ ชื่อว่า เป็นผู้บรรลุแล้ว ซึ่งพระนิพพาน จักเป็น” ดังนี้

เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม จึงได้ทรงภาษิตพระคาถาเหล่านี้ว่า

อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา / ธมฺมํ เทเสนฺโต / อิมา คาถา อภาสิ

มื่อทรง- สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ -แสดง ซึ่งธรรม ได้ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ ว่า

เธออย่าได้กล่าวคาหยาบกะใคร ๆ ชนเหล่าอื่น
ถูกเธอว่าแล้ว จะพึงว่าตอบเธอ เพราะการกล่าว
แข่งขันกันให้เกิดทุกข์ อาชญาตอบพึงถูกต้องเธอ

“มาโวจ ผรุสํ กญฺจิ, วุตฺตา ปฏิวเทยฺยุ ตํ, /
ทุกฺขา หิ สารมฺภกถา, ปฏิทณฺฑา ผุเสยฺยุ ตํ,

“อ.เธอ อย่าได้กล่าวแล้ว ซึ่งคำหยาบ กะใคร ๆ, (อ.ชน ท.) ผู้- (อันเธอ) -กล่าวแล้ว พึงกล่าวตอบ ซึ่งเธอ, เพราะว่า อ.วาจาเป็นเครื่องกล่าวอันเป็นไปกับด้วยความแข่งดี เป็นวาจานำมาซึ่งทุกข์ (ย่อมเป็น), อ.อาชญาตอบ ท. พึงถูกต้อง ซึ่งเธอ,

ผิว่าเธออาจยังตนไม่ให้หวั่นไหวได้ ดังกังสดาลที่ถูกกำจัด
แล้วไซร้ เธอนั่นย่อมเป็นผู้บรรลุพระนิพพาน การกล่าว
แข่งขันกัน ย่อมไม่มีแก่เธอ

สเจ เนเรสิ อตฺตานํ กโส อุปหโต ยถา, /
เอส ปตฺโตสิ นิพฺพานํ, สารมฺโภ เต น วิชฺชตี”ติ.

ถ้าว่า (อ.เธอ) ยังตน ย่อมไม่ให้หวั่นไหว ราวกะ อ.กังสดาล อัน- (อันบุคคล) -เข้าไปขจัดแล้ว ไซร้, (อ.เธอ) นั่น เป็นผู้บรรลุแล้ว ซึ่งพระนิพพาน ย่อมเป็น, อ.ความแข่งดี จะไม่มี แก่เธอ” ดังนี้.

แก้อรรถ

บรรดาบทเหล่านั้น บาทพระคาถาว่า **มาโวจ ผรุสํ กญฺจิ** ความว่า อย่าได้กล่าวคำหยาบกะใคร ๆ คือแม้กะบุคคลผู้หนึ่ง

ตตฺถ มาโวจ ผรุสํ กญฺจีติ / กญฺจิ เอกปุคฺคลมฺปิ / ผรุสํ มา อโวจ.

(อ.อรรถ ว่า อ.เธอ) อย่าได้กล่าวแล้ว ซึ่งคำหยาบ กะใคร ๆ คือว่า แม้กะบุคคลคนหนึ่ง (ดังนี้ แห่ง- ในบท ท.) เหล่านั้นหนา (-บาทแห่งพระคาถา) ว่า **มาโวจ ผรุสํ กญฺจิ** ดังนี้.

บทว่า **วุตฺตา** ความว่า คนเหล่าอื่นถูกเธอกล่าวว่า พวกท่านทุศีล พึงกล่าวตอบกะเธอบ้าง อย่างนั้นเหมือนกัน

วุตฺตาติ / ตยา ปเร / “ทุสฺสีลา”ติ วุตฺตา / ตมฺปิ ตเถว ปฏิวเทยฺยุ.

(อ.อรรถ ว่า อ.ชน ท.) เหล่าอื่น ผู้- อันเธอ -กล่าวแล้ว ว่า “(อ.ท่าน ท.) เป็นผู้ทุศีล (ย่อมเป็น)” ดังนี้ พึงกล่าวตอบ แม้ซึ่งเธอ เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **วุตฺตา** ดังนี้.

บทว่า **สารมฺภกถา** ความว่า ขึ้นชื่อว่าการกล่าวแข่งขันกันเกินกว่าเหตุนั้น ให้เกิดทุกข์

สารมฺภกถาติ / เอสา / การณุตฺตรยุคคฺคาหกถา นาม ทุกฺขา.

(อ.อรรถ ว่า) ชื่อ อ.กถาเป็นเครื่องถือเอาซึ่งคู่อันยิ่งกว่าเหตุ นั่น เป็นกถานำมาซึ่งทุกข์ (ย่อมเป็นดังนี้ แห่งบท) ว่า **สารมฺภกถา** ดังนี้.

บทว่า **ปฏิทณฺฑา** ความว่า เมื่อเธอประหารผู้อื่น ด้วยอาชญาทั้งหลาย มีอาชญาทางกายเป็นต้น อาชญาตอบเช่นนั้นแหละ พึงตกลงเหนือกระหม่อมของเธอ

ปฏิทณฺฑาติ / กายทณฺฑาทีหิ / ปรํ ปหรนฺตสฺส / ตาทิสาว ปฏิทณฺฑา / ตว มตฺถเก ปเตยฺยุ.

(อ.อรรถ ว่า เมื่อเธอ) ประหารอยู่ (ซึ่งบุคคล) อื่น (ด้วยอาชญา ท.) มีอาชญาอันเกิดแล้วจากกายเป็นต้น อ.อาชญาตอบ ท. อันเช่นนั้นนั่นเทียว พึงตกลง บนกระหม่อม ของเธอ (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **ปฏิทณฺฑา** ดังนี้.

บทว่า **สเจ เนเรสิ** ความว่า ถ้าเธอจักอาจทำตนไม่ให้หวั่นไหวได้ไซร้

สเจ เนเรสีติ / สเจ อตฺตานํ / นิจฺจลํ กาตุํ สกฺขิสฺสสิ.

(อ.อรรถ ว่า) ถ้าว่า (อ.เธอ) จักอาจ เพื่ออันกระทำ ซึ่งตน ให้เป็นผู้มีอันไหวออกแล้ว ไซร้ (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **สเจ เนเรสิ** ดังนี้.

บาทพระคาถาว่า **กโส อุปหโต ยถา** ความว่า เหมือนกังสดาล ที่เขาตัดขอบปากทำให้เหลือแต่พื้นวางไว้ จริงอยู่ กังสดาลเช่นนั้น แม้บุคคลตีแล้วด้วยมือ เท้า หรือด้วยท่อนไม้ ย่อมไม่ดัง

กโส อุปหโต ยถาติ / มุขวฏฺฏิยํ ฉินฺทิตฺวา / ตลมตฺตํ กตฺวา / ฐปิตกํสตาลํ วิย. / ตาทิสญฺหิ หตฺถปาเทหิ วา / ทณฺเฑน วา / ปหตมฺปิ / สทฺทํ น กโรติ.

(อ.อรรถ ว่า) ราวกะ อ.กังสดาลอัน- (อันบุคคล) ตัดแล้ว ที่ขอบแห่งปาก กระทำแล้ว ให้เป็นวัตถุสักว่าพื้น -วางไว้แล้ว. จริงอยู่ (อ.กังสดาล) อันเช่นนั้น แม้อัน- (อันบุคคล) -เคาะแล้ว ด้วยมือและเท้า ท. หรือ หรือว่า ด้วยท่อนไม้ ย่อมไม่กระทำ ซึ่งเสียง (ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถา) ว่า **กโส อุปหโต ยถา** ดังนี้.

สองบทว่า **เอส ปตฺโตสิ** ความว่า ถ้าเธอจักอาจเป็นผู้เห็นปานนั้นได้ไซร้ เธอนั่นบำเพ็ญปฏิปทานี้อยู่ เป็นผู้ไม่ประมาทแล้วในบัดนี้ ชื่อว่าบรรลุพระนิพพาน

เอส ปตฺโตสีติ / สเจ เอวรูโป / ภวิตุํ สกฺขิสฺสสิ, / อิมํ ปฏิปทำ ปูรยมาโน / อิทานิ อปฺปมตฺโตสิ / เอโส นิพฺพานมฺปตฺโต นาม.

(อ.อรรถ ว่า) ถ้าว่า (อ.เธอ) จักอาจ เพื่ออัน- เป็นผู้อย่างนี้เป็นรูป -เป็น ไซร้, (อ.เธอ) นั่น ยังปฏิปทา นี้ ให้เต็มอยู่ เป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว ในกาลนี้ ชื่อว่า เป็นผู้บรรลุแล้ว ซึ่งพระนิพพาน ย่อมเป็น (ดังนี้ แห่งหมวด ๒ แห่งบท) ว่า **เอส ปตฺโตสิ** ดังนี้.

บาทพระคาถาว่า **สารมฺโภ เต น วิชฺชติ** ความว่า ก็เมื่อเป็นอย่างนั้น แม้ความแข่งขันกัน มีอันกล่าวทำให้ยิ่งกว่ากันเป็นลักษณะเป็นต้นอย่างนี้ว่า ท่านเป็นผู้ทุศีล ว่า พวกท่านเป็นผู้ทุศีล ดังนี้ ย่อมไม่มี คือจักไม่มีแก่เธอเลย

สารมฺโภ เต น วิชฺชตีติ / เอวํ สนฺเต ปน / เต / "ตฺวํ ทุสฺสีโล"ติ / "ตุมฺเห ทุสฺสีลา"ติ เอวมาทิโก / อุตฺตริกรณวาจาลกฺขโณ / สารมฺโภปิ น วิชฺชติ, / น ภวิสฺสติเยวาติ อตฺโถ.

อ.อรรถ ว่า ก็ (ครั้นเมื่อความเป็น) อย่างนั้น มีอยู่ แม้ อ.ความแข่งดี อันมีวาจาเป็นเครื่องกระทำให้ยิ่งเป็นลักษณะ อันมีอาทิอย่างนี้ว่า "อ.ท่าน เป็นผู้ทุศีล (ย่อมเป็น)" ดังนี้ ว่า "อ.ท่าน ท. เป็นผู้ทุศีล (ย่อมเป็น)" ดังนี้ จะไม่มี คือว่า จักไม่มีนั่นเทียว แก่เธอ ดังนี้ (แห่งบทแห่งพระคาถา) ว่า **สารมฺโภ เต น วิชฺชติ** ดังนี้.

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้นแล้ว

เทสนาวสาเน / พหู / โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสุ.

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา (อ.ชน ท.) ผู้มาก บรรลุแล้ว (ซึ่งอริยผล ท.) มีโสดาปัตติผลเป็นต้น.

พระโกณฑธานเถระตั้งอยู่ในพระโอวาทที่พระศาสดาประทานแล้ว ก็ได้บรรลุพระอรหัตผล

โกณฑธานตฺเถโรปิ / สตฺถารา ทินฺเน / โอวาเท ฐตฺวา / อรหตฺตํ ปาปุณิ,

แม้ อ.พระโกณฑธานผู้เถระ ตั้งอยู่แล้ว ในโอวาท อัน- อันพระศาสดา -ประทานแล้ว บรรลุแล้ว ซึ่งพระอรหัต,

ต่อกาลไม่นานนัก ท่านได้เหาะขึ้นไปในอากาศ จับสลากเป็นครั้งแรก ดังนี้แล

นจิรสฺเสว / อากาเส อุปฺปติตฺวา / ปฐมํ สลากำ คณฺหีติ.

อ.พระเถระ นั้น เหาะขึ้นไปแล้ว ในอากาศ จับแล้ว ซึ่งสลาก ที่หนึ่ง โดยกาลไม่นานนั่นเทียว ดังนี้แล.

เรื่องพระโกณฑธานเถระ จบ

โกณฑธานตฺเถรวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งพระโกณฑธานผู้เถระ (จบแล้ว).

๕. เรื่องอุโปสถกรรม

๕. อุโปสถกมฺมวตฺถุ.

๕. อ.เรื่องแห่งอุโปสถกรรม (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในบุพพาราม ทรงปรารภอุโปสถกรรมของอุบาสิกาทั้งหลายมีนางวิสาขาเป็นต้น ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **ยถา ทณฺเฑน โคปาโล** เป็นต้น

ยถา ทณฺเฑน โคปาโลติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา ปุพฺพารามे วิหรนฺโต / วิสาขาทีนํ อุปาสิกานํ / อุโปสถกมฺมํ อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในบุพพาราม ทรงปรารภ ซึ่งอุโปสถกรรม แห่งอุบาสิกา ท. มีนางวิสาขาเป็นต้น ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **ยถา ทณฺเฑน โคปาโล** ดังนี้เป็นต้น.

หญิงรักษาอุโบสถมุ่งผลต่าง ๆ กัน

ดังได้สดับมา ในวันอุโบสถวันหนึ่ง หญิงประมาณ ๕๐๐ คน ในนครสาวัตถี เป็นผู้รักษาอุโบสถได้ไปสู่วิหาร

สาวตฺถิยํ กิเรกสฺมึ อุโปสถทิวเส / ปญฺจสตมตฺตา อิตฺถิโย / อุโปสถิกา หุตฺวา / วิหารं อคมํสุ.

ได้ยินว่า อ.หญิง ท. ผู้มีร้อย ๕ เป็นประมาณ ในพระนครชื่อว่าสาวัตถี เป็นผู้รักษาซึ่งอุโบสถ เป็นได้ไปแล้ว สู่วิหาร ในวันแห่งอุโบสถ วันหนึ่ง.

นางวิสาขาเข้าไปหาหญิงแก่ ๆ ในจำนวน ๕๐๐ คน นั้นแล้ว ถามว่า แน่ะแม่ทั้งหลาย พวกท่านเป็นผู้รักษาอุโบสถเพื่ออะไร

วิสาขา / ตาสุ มหลฺลกิตฺถิโย / อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉิ / “อมฺมา / กิมตฺถํ อุโปสถิกา / ชาตตฺถา”ติ,

อ.นางวิสาขา เข้าไปหาแล้ว ซึ่ง- (ในหญิง ท.) เหล่านั้นหนา -หญิงผู้แก่ ท. ถามแล้ว ว่า “แน่ะแม่ ท. (อ.ท่าน ท.) เป็นผู้รักษาซึ่งอุโบสถ เป็นผู้เกิดแล้ว ย่อมเป็น เพื่อประโยชน์แก่อะไร” ดังนี้,

เมื่อหญิงแก่เหล่านั้นบอกว่า พวกฉันปรารถนาทิพยสมบัติจึงรักษาอุโบสถ ถามพวกหญิงกลางคน

ตาหิ / “ทิพฺพสมฺปตฺตึ ปตฺเถตฺวา”ติ วุตฺเต, / มชฺฌิมิตฺถิโย ปุจฺฉิ,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “(อ.ดิฉัน ท.) ปรารถนาแล้ว ซึ่งสมบัติอันเป็นทิพย์ (เป็นผู้รักษาซึ่งอุโบสถ เป็นผู้เกิดแล้ว ย่อมเป็น)” ดังนี้ (อันหญิงผู้แก่ ท.) เหล่านั้น กล่าวแล้ว, ถามแล้ว ซึ่งหญิงผู้มีในท่ามกลาง ท.,

เมื่อหญิงเหล่านั้นบอกว่า พวกฉันรักษาอุโบสถก็เพื่อต้องการพ้นจากการอยู่กับหญิงร่วมสามี ถามพวกหญิงสาว ๆ

ตาหิ / “สปตฺติวาสา / มุจฺจนตฺถายา”ติ วุตฺเต, / ตรุณิตฺถิโย ปุจฺฉิ,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “อ.ดิฉัน ท. เป็นผู้รักษาซึ่งอุโบสถ เป็นผู้เกิดแล้ว ย่อมเป็น เพื่อประโยชน์แก่อันพ้นจากการอยู่ด้วยหญิงผู้เป็นไปกับด้วยผัว” ดังนี้ อันหญิงผู้มีในท่ามกลาง ท. เหล่านั้น กล่าวแล้ว ถามแล้ว ซึ่งหญิงสาว ท.

เมื่อพวกเขาบอกว่า พวกฉันรักษาอุโบสถเพื่อต้องการได้บุตรชายในการมีครรภ์คราวแรก ถามพวกหญิงสาวน้อย

ตาหิ / “ปฐมคพฺเภ / ปุตฺตปฏิลาภตฺถายา”ติ วุตฺเต, / กุมาริกาโย ปุจฺฉิ,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “(อ.ดิฉัน ท. เป็นผู้รักษาซึ่งอุโบสถ เป็นผู้เกิดแล้ว ย่อมเป็น) เพื่อประโยชน์แก่อันได้เฉพาะซึ่งบุตร ในเพราะครรภ์ที่หนึ่ง” ดังนี้ (อันหญิงสาว ท. เหล่านั้น) กล่าวแล้ว, ถามแล้ว ซึ่งเด็กหญิง ท.,

เมื่อพวกเขาบอกว่า พวกฉันรักษาอุโบสถเพื่อต้องการไปสู่สกุลผัวแต่ในวัยสาว ๆ

ตาหิ / “ตรุณภาเวเยว / ปติกุลํ คมนตฺถายา”ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “(อ.ดิฉัน ท. เป็นผู้รักษาซึ่งอุโบสถ เป็นผู้เกิดแล้ว ย่อมเป็น) เพื่อประโยชน์แก่อันไป สู่ตระกูลแห่งผัว ในความเป็นแห่งหญิงสาวนั่นเทียว” ดังนี้ (อันเด็กหญิง ท.) เหล่านั้น กล่าวแล้ว,

ได้ฟังถ้อยคำแม้ทั้งหมดของหญิงเหล่านั้นแล้ว ก็พาพวกนางไปสู่สำนักพระศาสดา กราบทูล (ความประสงค์ของหญิงเหล่านั้น) ตามลำดับ

ตํ สพฺพมฺปิ / ตาสํ กถํ สุตฺวา / ตา อาทาย / สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา / ปฏิปาฏิยา อาโรเจสิ.

ฟังแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว นั้น แม้ทั้งปวง (ของหญิง ท.) เหล่านั้น พาเอาแล้ว (ซึ่งหญิง ท.) เหล่านั้น ไปแล้ว สู่สำนัก ของพระศาสดา กราบทูลแล้ว ตามลำดับ.

สรรพสัตว์ถูกส่งไปเป็นทอด ๆ

พระศาสดาทรงสดับคำนั้นแล้วตรัสว่า วิสาขา ธรรมดาสภาวธรรมทั้งหลายมีชาติเป็นต้นของสัตว์เหล่านี้ เป็นเช่นกับนายโคบาลที่มีท่อนไม้ในมือ

ตํ สุตฺวา สตฺถา “วิสาเข อิเมสํ ฯเปฯ ปตฺเถนฺตี”ติ วตฺวา

ตํ สุตฺวา สตฺถา / “วิสาเข / อิเมสํ สตฺตานํ / ชาติอาทโย นาม / ทณฺฑหตฺถโคปาลกสทิสา,

อ.พระศาสดา ทรงสดับแล้ว (ซึ่งคำ) นั้น ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนวิสาขา ชื่อ (อ.สภาวธรรม ท.) มีชาติเป็นต้น ของสัตว์ ท. เหล่านี้ เป็นเช่นกับด้วยบุคคลผู้เลี้ยงซึ่งโคผู้มีท่อนไม้ในมือ (ย่อมเป็น),

ชาติส่งสรรพสัตว์ไปสู่สำนักชรา

ชาติ ชราย / สนฺติกํ เปเสตฺวา,

อ.ชาติ ส่งไปแล้ว สู่สำนัก ของชรา,

ชราส่งไปสู่สำนักพยาธิ

ชรา พฺยาธิโน สนฺติกํ,

อ.ชรา ส่งไปแล้ว สู่สำนัก ของพยาธิ,

พยาธิส่งไปสู่สำนักมรณะ

พฺยาธิ มรณสฺส สนฺติกํ,

อ.พยาธิ ส่งไปแล้ว สู่สำนัก ของมรณะ,

มรณะย่อมตัดชีวิต ดุจบุคคลตัดต้นไม้ด้วยขวาน

มรณํ กุธาริยา / ฉินฺทนฺตา วิย / ชีวิตํ ฉินฺทติ;

อ.มรณะ ย่อมตัด ซึ่งชีวิต ราวกะ (อ.ชน ท.) ผู้ตัดอยู่ ซึ่งต้นไม้ ด้วยขวาน;

แม้เมื่อเป็นอย่างนั้น ปวงสัตว์ชื่อว่าปรารถนาวิวัฏฏะ (พระนิพพาน) ย่อมไม่มี

เอวํ สนฺเตปิ / วิวฏฺฏํ ปตฺเถนฺตา นาม นตฺถิ,

(ครั้นเมื่อความเป็น) อย่างนี้ แม้มีอยู่ (อ.สัตว์ ท.) ชื่อว่า ผู้ปรารถนาอยู่ (ซึ่งพระนิพพาน) อันมีวัฏฏะไปปราศแล้ว ย่อมไม่มี,

มัวแต่ปรารถนาวัฏฏะเท่านั้น ดังนี้แล้ว

วฏฺฏเมว ปน / ปตฺเถนฺตี”ติ วตฺวา

แต่ว่า (อ.สัตว์ ท.) ย่อมปรารถนา ซึ่งวัฏฏะนั่นเทียว.” ดังนี้

เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา / ธมฺมํ เทเสนฺโต / อิมํ คาถมาห

เมื่อทรง- สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ -แสดง ซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

นายโคบาลย่อมต้อนโคทั้งหลายไปสู่ที่หากิน ด้วยท่อนไม้
ฉันใด ชราและมัจจุ ย่อมต้อนอายุของสัตว์ทั้งหลายไป
ฉันนั้น

“ยถา ทณฺเฑน โคปาโล คาโว ปาเชติ โคจรํ, /
เอวํ ชรา จ มจฺจุ จ อายุ ปาเชนฺติ ปาณินนฺ”ติ.

“อ.บุคคลผู้เลี้ยงซึ่งโค ย่อมต้อนไป ซึ่งโค ท. สู่ที่เป็นที่เที่ยวไปแห่งโค ด้วยท่อนไม้ ฉันใด, อ.ชรา ด้วย อ.มัจจุ ด้วย ย่อมต้อนไป ซึ่งอายุ ของสัตว์ผู้มีปาณะ ท. ฉันนั้น” ดังนี้.

แก้อรรถ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ปาเชติ** ความว่า นายโคบาลผู้ฉลาดห้ามโคทั้งหลาย ตัวเข้าไปสู่ระหว่างคันนาด้วยท่อนไม้ ตีด้วยท่อนไม้นั้นนั่นแหละ นำไปอยู่ ชื่อว่า ย่อมต้อน (โคทั้งหลาย) ไปสู่ที่หากิน ซึ่งมีหญ้าและน้ำหาได้ง่าย

ตตฺถ ปาเชตีติ / เฉโก โคปาลโก / เกทารนฺตรํ ปวิสนฺติโย คาโว / ทณฺเฑน นิวาเรตฺวา / เตเนว โปเถนฺโต / สุลภติโณทกํ / โคจรํ เนติ ปาเชติ.

(อ.อรรถ ว่า) อ.บุคคลผู้เลี้ยงซึ่งโค ผู้ฉลาด ห้ามแล้ว ซึ่งโค ท. ตัวเข้าไปอยู่ สู่ระหว่างแห่งคันนาด้วยท่อนไม้ โบยอยู่ ด้วยท่อนไม้ นั้นนั่นเทียว ย่อมนำไป ชื่อว่าย่อมต้อนไป สู่ที่เป็นที่เที่ยวไปแห่งโคอันมีหญ้าและน้ำอันสัตว์ได้โดยง่าย (ดังนี้ แห่ง- ในบท ท.) เหล่านั้น หนา (-บท) ว่า **ปาเชติ** ดังนี้.

สองบทว่า **อายุ ปาเชนฺติ** ความว่า ย่อมตัดอินทรีย์คือชีวิต คือย่อมยังชีวิตอินทรีย์ให้สิ้นไป

อายุ ปาเชนฺตีติ / ชีวิตินฺทฺริยํ ฉินฺทนฺติ / เขเปนฺติ.

(อ.อรรถ ว่า) ย่อมตัด ซึ่งอินทรีย์คือชีวิต คือว่า ย่อม- (ยังอินทรีย์คือชีวิต) -ให้สิ้นไป (ดังนี้ แห่งหมวด ๒ แห่งบท) ว่า **อายุ ปาเชนฺติ** ดังนี้.

ในพระคาถานี้ มีคำอุปมาอุปไมย ฉะนี้ว่า

โคปาลโก วิย หิ ฯเปฯ ฉินฺทิตฺวา คจฺฉตีติ **อิทเมตฺถ โอปมฺมปฏิปาทนํ.**

อ.คำเป็นเครื่องยังความเป็นแห่งอุปมาให้ถึงเฉพาะ (ในพระคาถา) นี้ นี้ ว่า *โคปาลโก วิย หิ ฯเปฯ ฉินฺทิตฺวา คจฺฉติ.* ดังนี้ (อันบัณฑิต พึงทราบ).

ก็ชราและมัจจุ เปรียบเหมือนนายโคบาล

โคปาลโก วิย หิ / ชรา จ / มจฺจุ จ,

ก็ อ.ชรา ด้วย อ.มัจจุ ด้วย ราวกะ อ.บุคคลผู้เลี้ยงซึ่งโค,

อินทรีย์คือชีวิต เปรียบเหมือนฝูงโค

โคคโณ วิย ชีวิตินฺทฺริยํ,

อ.อินทรีย์คือชีวิต ราวกะ อ.ฝูงแห่งโค,

มรณะ เปรียบเหมือนสถานที่หากิน

โคจรภูมิ วิย มรณํ.

อ.มรณะ ราวกะ อ.ภาคพื้นเป็นที่เที่ยวไปแห่งโค.

บรรดาสภาวธรรมเหล่านั้น ชาติส่งอินทรีย์คือชีวิตของสัตว์ทั้งหลายไปสู่สำนักชรา

ตตฺถ ชาติ ตาว / สตฺตานํ ชีวิตินฺทฺริยํ / ชราย สนฺติกํ เปเสสิ,

อ.- (ในสภาวธรรม ท.) เหล่านั้นหนา -ชาติ ส่งไปแล้ว ซึ่งอินทรีย์คือชีวิต ของสัตว์ ท. สู่สำนักของชรา ก่อน,

ชราส่งไปสู่สำนักพยาธิ

ชรา พฺยาธิโน สนฺติกํ,

อ.ชรา (ส่งไปแล้ว ซึ่งอินทรีย์คือชีวิต ของสัตว์ ท.) สู่สำนัก ของพยาธิ,

พยาธิส่งไปสู่สำนักมรณะ

พฺยาธิ มรณสฺส สนฺติกํ.

อ.พยาธิ (ส่งไปแล้ว ซึ่งอินทรีย์คือชีวิต ของสัตว์ ท.) สู่สำนัก ของมรณะ.

มรณะนั้นแลตัดชีวิตินทรีย์ของสัตว์ทั้งหลายไป เหมือนบุคคลตัดต้นไม้ด้วยขวาน ฉะนั้น

ตเมว มรณํ / กุธาริยา เฉทำ วิย / ฉินฺทิตฺวา คจฺฉติ.

อ.มรณะ นั้นนั่นเทียว ย่อม- ตัด (ซึ่งอินทรีย์คือชีวิต ของสัตว์ ท. -ไป ราวกะ (อ.บุคคล) ผู้ตัดอยู่ซึ่งต้นไม้ ด้วยขวาน. *ดังนี้ ...*

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลายมีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

เทสนาวสาเน / พหู / โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา (อ.ชน ท.) ผู้มาก บรรลุแล้ว (ซึ่งอริยผล ท.) มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เรื่องอุโบสถกรรม จบ

อุโปสถกมฺมวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งอุโบสถกรรม (จบแล้ว).

๖. เรื่องอชครเปรต

๖. อชครเปตวตฺถุ.

๖. อ.เรื่องแห่งเปรตผู้มีอัตภาพเพียงดังอัตภาพแห่งงูเหลือม (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภอชครเปรต ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **อถ ปาปานิ กมฺมานิ** เป็นต้น

อถ ปาปานิ กมฺมานีติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา เวฬุวเน วิหรนฺโต / อชครเปตํ อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเวฬุวัน ทรงปรารภ ซึ่งเปรตผู้มีอัตภาพเพียงดังอัตภาพแห่งงูเหลือม ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **อถ ปาปานิ กมฺมานิ** ดังนี้เป็นต้น.

พระมหาโมคคัลลานะเห็นเปรตถูกไฟไหม้

ความพิสดารว่า ในสมัยหนึ่ง พระมหาโมคคัลลานเถระกับพระลักขณเถระลงจากเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นสัตว์ชื่ออชครเปรต ประมาณ ๒๕ โยชน์ ด้วยจักษุทิพย์

เอกสฺมึ หิ สมเย / มหาโมคฺคลฺลานตฺเถโร / ลกฺขณตฺเถเรน สทฺธึ / คิชฺฌกูฏปพฺพตา โอตรนฺโต / ทิพฺเพน จกฺขุนา / ปญฺจวีสติโยชนิกํ / อชครเปตํ นาม อทฺทส.

ดังจะกล่าวโดยพิสดาร ในสมัย หนึ่ง อ.พระมหาโมคคัลลานะผู้เถระ ข้ามลงอยู่ จากภูเขาชื่อว่าคิชฌกูฏ กับ ด้วยพระลักขณะผู้เถระ ได้เห็นแล้ว ชื่อ ซึ่งเปรตผู้มีอัตภาพเพียงดังอัตภาพแห่งงูเหลือม ตัวประกอบแล้วด้วยโยชน์ ๒๕ ด้วยจักษุ อันเป็นทิพย์.

เปลวไฟตั้งขึ้นแต่ศีรษะของเปรตนั้นลามถึงหาง

ตสฺส สีสโต อคฺคิชาลา / อุฏฺฐหิตฺวา ปริยนฺตํ คจฺฉนฺติ,

อ.เปลวแห่งไฟ ท. ตั้งขึ้นแล้ว จากศีรษะ (ของเปรต) นั้น ย่อมไป สู่ที่สุดท้าย.

ตั้งแต่หางลามถึงศีรษะ

ปริยนฺตโต อุฏฺฐหิตฺวา / สีสํ คจฺฉนฺติ,

ตั้งขึ้นแล้ว จากที่สุดท้าย ย่อมไป สู่ศีรษะ,

ตั้งขึ้นแต่ข้างทั้ง ๒ ไปรวมอยู่ที่กลางตัว

อุภยโต อุฏฺฐหิตฺวา / มชฺเฌ โอสรนฺติ.

ตั้งขึ้นแล้ว (จากข้าง) ทั้ง ๒ ย่อมประชุมลง ในท่ามกลาง.

เล่าการเห็นเปรตให้พระลักขณเถระฟัง

พระเถระครั้นเห็นเปรตนั้นแล้วจึงยิ้ม อันพระลักขณเถระถามเหตุแห่งการยิ้มแล้ว

เถโร ตำ ทิสฺวา / สิตำ กตฺวา / ลกฺขณตฺเถเรน สิตการณำ ปุฏฺโฐ

อ.พระเถระ เห็นแล้ว (ซึ่งเปรต) นั้น กระทำแล้ว ซึ่งการแย้ม ผู้- อันพระลักขณะผู้เถระ -ถามแล้ว ซึ่งเหตุแห่งการแย้ม

ก็ตอบว่า ผู้มีอายุ กาลนี้ไม่ใช่กาลพยากรณ์ปัญหานี้

“อกาโล อาวุโส ฯเปฯ ปุจฺเฉยฺยาสี”ติ วตฺวา

“อกาโล อาวุโส / อิมสฺส ปญฺหสฺส พฺยากรณาย,

กล่าวแล้ว ว่า “ดูก่อนท่านผู้มีอายุ (อ.กาล นี้) เป็นสมัยมิใช่กาล เพื่ออันพยากรณ์ ซึ่งปัญหา นี้ (ย่อมเป็น),

ท่านค่อยถามผมในสำนักพระศาสดาเถิด

สตฺถุ สนฺติเก / มำ ปุจฺเฉยฺยาสี”ติ วตฺวา

(อ.ท่าน) พึงถาม ซึ่งผม ในสำนัก ของพระศาสดา” ดังนี้

เที่ยวบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ ในกาลที่ไปยังสำนักพระศาสดา พระลักขณเถระถามแล้ว จึงตอบว่า

ราชคเห ปิณฺฑาย จริตฺวา / สตฺถุ สนฺติกำ คตกาเล / ลกฺขณตฺเถเรน ปุฏฺโฐ อาห

เที่ยวไปแล้ว ในพระนครชื่อว่าราชคฤห์ เพื่อก้อนข้าว ผู้- อันพระลักขณะผู้เถระ -ถามแล้ว ในกาลเป็นที่ไปแล้ว สู่สำนัก ของพระศาสดา กล่าวแล้ว ว่า

ผู้มีอายุ ผมได้เห็นเปรตตนหนึ่งในที่นั้น

“ตตฺราหำ อาวุโส / เอกำ เปตำ อทฺทสำ,

“ดูก่อนท่านผู้มีอายุ อ.ผม ได้เห็นแล้ว ซึ่งเปรต ตนหนึ่ง (ในที่) นั้น,

อัตภาพของมันชื่อว่ามีรูปอย่างนี้

ตสฺส เอวรูโป นาม อตฺตภาโว,

อ.อัตภาพ (ของเปรต) นั้น ชื่อ อันมีอย่างนี้เป็นรูป,

ผมครั้นเห็นมันแล้วได้ทำการยิ้มให้ปรากฏก็ด้วยความคิดเห็นว่า อัตภาพเห็นปานนี้ เราไม่เคยเห็นเลย

อหนฺตำ ทิสฺวา / ‘น วต เม เอวรูโป / อตฺตภาโว ทิฏฺฐปุพฺโพ’ติ / สิตำ ปาตฺวากาสินฺ”ติ.

อ.ผม ครั้นเห็นแล้ว (ซึ่งเปรต) นั้น ได้กระทำแล้ว ซึ่งการแย้ม ให้ปรากฏ (ด้วยอันคิด) ว่า ‘อ.อัตภาพอันมีอย่างนี้เป็นรูป เป็นอัตภาพ- อันเรา -เห็นแล้วในก่อน (ได้เป็นแล้ว) หามิได้ หนอ’ ดังนี้” ดังนี้.

พระศาสดาก็เคยทรงเห็นเปรตนั้น

พระศาสดาเมื่อจะตรัสพระดำรัสเป็นต้นว่า ภิกษุทั้งหลาย สาวกของเรา เป็นผู้มีจักษุอยู่หนอ ทรงรับรองถ้อยคำของพระเถระแล้ว

สตฺถา / “จกฺขุภูตา วต เม ภิกฺขเว / สาวกา วิหรนฺตี”ติอาทีนิ วทนฺโต / เถรสฺส กถํ ปติฏฺฐาเปตฺวา

อ.พระศาสดา ตรัสอยู่ (ซึ่งพระดำรัส ท.) มีพระดำรัสว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. อ.สาวก ท. ของเรา เป็นผู้มีจักษุเป็นแล้วหนอ (เป็น) ย่อมอยู่” ดังนี้เป็นต้น ทรงยังวาจาเป็นเครื่องกล่าว ของพระเถระ ให้ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว

จึงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เปรตนั่น แม้เราก็ได้เห็นแล้วที่โพธิมัณฑสถานเหมือนกัน

“มยาเปส ภิกฺขเว ฯเปฯ ลภิตฺวา กเถมี”ติ วตฺวา

“มยาเปส ภิกฺขเว / เปโต โพธิมณฺเฑเยว ทิฏฺโฐ,

ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. อ.เปรต นั่น แม้อันเรา เห็นแล้ว ที่ควงแห่งต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้นั่นเทียว,

แต่เราไม่พูด เพราะคิดเห็นว่า ก็แลชนเหล่าใดไม่พึงเชื่อคำของเรา ความไม่เชื่อนั้นของคนเหล่านั้น พึงเป็นไปเพื่อหาประโยชน์เกื้อกูลไม่ได้

‘เย จ ปน / เม วจนํ น สทฺทเหยฺยุ, / เตสนฺตํ อหิตาย อสฺสา’ติ / น กเถสึ,

(อ.เรา) ไม่กล่าวแล้ว (ด้วยอันคิด) ว่า ‘ก็แล (อ.ชน ท.) เหล่าใด ไม่พึงเชื่อ ซึ่งคำ ของเรา, (ตํ อสทฺทหนํ) อ.ความไม่เชื่อ นั้น พึงมี เพื่อความฉิบหายมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล (แก่ชน ท.) เหล่านั้น’ ดังนี้,

บัดนี้ เราได้โมคคัลลานะเป็นพยานแล้วจึงได้พูด

อิทานิ / โมคฺคลฺลานํ สกฺขึ ลภิตฺวา / กเถมี”ติ วตฺวา

ในกาลนี้ (อ.เรา) ได้แล้ว ซึ่งโมคคัลลานะ (กระทำ) ให้เป็นพยาน ย่อมกล่าว” ดังนี้

อันภิกษุทั้งหลายทูลถามบุรพกรรมของเปรตนั้นแล้ว จึงทรงพยากรณ์ (ดังต่อไปนี้) ว่า

ภิกฺขูหิ / ตสฺส ปุพฺพกมฺมํ ปุฏฺโฐ / พฺยากาสิ:

ผู้- อันภิกษุ ท. -ทูลถามแล้ว ซึ่งกรรมในกาลก่อน (ของเปรต) นั้น ทรงพยากรณ์แล้ว ว่า

บุรพกรรมของอชครเปรต

ดังได้ยินมา ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่ากัสสปะ เศรษฐีชื่อว่าสุมงคล ปูที่พื้นด้วยแผ่นอิฐทองคำ

“กสฺสปพุทฺธกาเล กิร ฯเปฯ หุตฺวา ปจฺจตี”ติ.

“กสฺสปพุทฺธกาเล กิร / สุมงฺคลเสฏฺฐี นาม / สุวณฺณิฏฺฐกาหิ ภูมิยํ ปตฺถริตฺวา

ได้ยินว่า ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ ชื่อ อ.เศรษฐีชื่อว่าสุมงคล ปูลาดแล้ว ที่ภาคพื้น ด้วยอิฐอันเป็นวิการแห่งทอง ท.

ให้สร้างวิหารในที่ประมาณ ๒๐ อุสภะ (อุสภะหนึ่ง ยาว ๒๕ วา) ด้วยทรัพย์ประมาณเท่านั้นแล้ว ก็ให้ทำการฉลองด้วยทรัพย์ประมาณเท่านั้นเหมือนกัน

วีสติอุสภฏฺฐาเน / ตตฺตเกเนว ธเนน / วิหารํ กาเรตฺวา / ตาวตเกเนว / วิหารมหํ กาเรสิ.

(ยังบุคคล) ให้กระทำแล้ว ซึ่งวิหาร ด้วยทรัพย์ อันมีประมาณเท่านั้นนั่นเทียว ในที่อันมีอุสภะ ๒๐ เป็นประมาณ (ยังบุคคล) ให้กระทำแล้ว ซึ่งการฉลองซึ่งวิหาร ด้วยทรัพย์ อันมีประมาณเท่านั้นนั่นเทียว.

วันหนึ่ง ท่านเศรษฐีไปสู่สำนักพระศาสดาแต่เช้าตรู่

โส เอกทิวสํ / ปาโตว / สตฺถุ สนฺติกํ คจฺฉนฺโต

ในวันหนึ่ง (อ.เศรษฐี) นั้น ไปอยู่ สู่สำนัก ของพระศาสดา ในเวลาเช้านั่นเทียว

เห็นโจรคนหนึ่งนอนเอาผ้ากาสาวะคลุมร่างตลอดถึงศีรษะ ทั้งมีเท้าเปื้อนโคลน อยู่ในศาลาหลังหนึ่ง ใกล้ประตูพระนคร

นครทฺวาเร / เอกิสฺสา สาลาย / กาสาเวน สสีสํ ปารุปิตฺวา / กลลมกฺขิเตหิ ปาเทหิ นิปนฺนํ / เอกํ โจรํ ทิสฺวา

เห็นแล้ว ซึ่งโจร คนหนึ่ง ผู้นอน- คลุม -แล้ว (ซึ่งอวัยวะ) อันเป็นไปกับด้วยศีรษะ ด้วยผ้ากาสาวะ ด้วยทั้งเท้า ท. อันเปื้อนแล้วด้วยเปือกตม ในศาลา หลังหนึ่ง ใกล้ประตูแห่งพระนคร

จึงกล่าวว่า เจ้าคนนี้ มีเท้าเปื้อนโคลน คงจักเป็นมนุษย์ที่เที่ยวเตร่ในเวลากลางคืนแล้ว (มา) นอน

“อยํ กลลมกฺขิตปาโท / รตฺตึ วิจริตฺวา / นิปนฺนมนุสฺโส / ภวิสฺสตี”ติ อาห.

กล่าวแล้ว ว่า “(อ.บุรุษ) นี้ ผู้มีเท้าอันเปื้อนแล้วด้วยเปือกตม เป็นมนุษย์ผู้- เที่ยวไป- ในกลางคืน -แล้ว -จึงนอนแล้ว จักเป็น” ดังนี้.

กรรมชั่วให้ผลชั่ว

โจรเปิดหน้าเห็นเศรษฐีแล้ว คิดในใจว่า เอาเถอะ เราจักรู้กรรมที่ควรทำแก่ท่าน ดังนี้แล้ว

โจโร มุขํ วิวริตฺวา / เสฏฺฐึ ทิสฺวา / “โหตุ, / ชานิสฺสามิ เต กตฺตพฺพนฺ”ติ

อ.โจร เปิดแล้ว ซึ่งหน้า เห็นแล้ว ซึ่งเศรษฐี (คิดแล้ว) ว่า “(อ.เหตุ นั่น) จงยกไว้, (อ.เรา) จักรู้ (ซึ่งกรรม) อัน- (อันเรา) -พึงกระทำ แก่ท่าน” ดังนี้

ก็ผูกอาฆาตไว้ ได้เผานา (ของเศรษฐี) ๗ ครั้ง

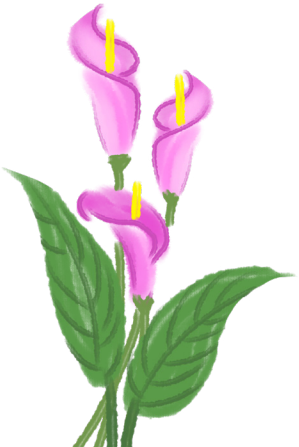
อาฆาตํ พนฺธิตฺวา / สตฺตกฺขตฺตุํ เขตฺตํ ฌาเปสิ.

ผูกแล้ว ซึ่งความอาฆาต ยังนา ให้ไหม้แล้ว สิ้น ๗ ครั้ง.

ตัดเท้าโคทั้งหลายในคอก ๗ ครั้ง

สตฺตกฺขตฺตุํ วเช / คุนฺนํ ปาเท ฉินฺทิ,

ตัดแล้ว ซึ่งเท้า ท. ของโค ท. ในคอก สิ้น ๗ ครั้ง

เผาเรือน ๗ ครั้ง

สตฺตกฺขตฺตุ๋ เคหๆ ฌาเปสิ.

ยังเรือน ให้ไหม้แล้ว สิ้น ๗ ครั้ง.

เขาไม่อาจให้ความแค้นเคืองดับได้ แม้ด้วยทารุณกรรมมีประมาณเท่านั้น จึงทำการสนิทชิดเชื้อกับคนใช้ของเศรษฐีนั้นแล้ว

โส / เอตฺตเกนาปิ / โกปๆ นิพฺพาเปตุ๋ / อสกฺโกนฺโต / ตสฺส จูฬุปฏฺฐาเกน สทฺธึ / มิตฺตสนฺถวๆ กตฺวา

(อ.โจร) นั้น ไม่อาจอยู่ เพื่ออัน- ยังความโกรธ -ให้ดับ (ด้วยเหตุ) แม้อันมีประมาณเท่านี้ กระทำแล้ว ซึ่งความสนิทสนมเพียงดังมิตร กับ ด้วยจูฬุปัฏฐาก (ของเศรษฐี) นั้น

ถามว่า อะไร เป็นที่รักของเศรษฐี ของท่าน

“กินฺเต / เสฏฺฐิโน ปิยนฺ”ติ / ปุจฺฉิตฺวา

ถามแล้ว ว่า (อ.วัตถุ) อะไร เป็นที่รัก ของเศรษฐี ของท่าน (ย่อมเป็น)” ดังนี้

ได้ฟังว่า สิ่งอื่นนอกจากพระคันธกุฎี ที่เป็นที่รักยิ่งกว่าของเศรษฐีนั้น ย่อมไม่มี

“คนฺธกุฏิโต อญฺญๆ / ตสฺส ปิยตรๆ นตฺถี”ติ สุตฺวา

ฟังแล้ว ว่า (อ.วัตถุ) อื่น จากพระคันธกุฎี เป็นที่รักกว่า (ของเศรษฐี) นั้น ย่อมไม่มี” ดังนี้

คิดว่า เอาละ เราจักเผาคันธกุฎี ยังความแค้นเคืองให้ดับ

“โหตุ, / คนฺธกุฏึ ฌาเปตฺวา / โกปๆ นิพฺพาเปสฺสามี”ติ,

(คิดแล้ว) ว่า “(อ.เหตุ นั่น) จงยกไว้, (อ.เรา) ยังพระคันธกุฎี ให้ไหม้แล้ว ยังความโกรธ จักให้ดับ “ ดังนี้,

เมื่อพระศาสดาเสด็จเข้าไปบิณฑบาต จึงทุบหม้อน้ำสำหรับดื่มและน้ำสำหรับใช้ ได้จุดไฟที่พระคันธกุฎีแล้ว

สตฺถริ ปิณฺฑาย ปวิฏฺเฐ, / ปานียปริโภชนียฆเฏ ภินฺทิตฺวา / คนฺธกุฏิยๆ อคฺคึ อทาสิ.

ครั้นเมื่อพระศาสดา เสด็จเข้าไปแล้ว เพื่อก้อนข้าว, ทำลายแล้ว ซึ่งหม้อแห่งน้ำอันบุคคลพึงดื่มและน้ำอันบุคคลพึงใช้สอย ท. ได้ให้แล้ว ซึ่งไฟ ที่พระคันธกุฎี.

เศรษฐีได้ทราบว่า ข่าวว่า พระคันธกุฎีถูกไฟไหม้

เสฏฺฐี / “คนฺธกุฏิ กิร / ฌายตี”ติ สุตฺวา

อ.เศรษฐี ฟังแล้ว ว่า “ได้ยินว่า อ.พระคันธกุฎี (อันไฟ) ไหม้อยู่” ดังนี้

เดินมาอยู่ ในเวลาที่พระคันธกุฎีถูกไฟไหม้แล้ว จึงมาถึง แลดูพระคันธกุฎีที่ไฟไหม้

อาคจฺฉนฺโต / ฌามกาเล อาคนฺตฺวา / คนฺธกุฏิ ฌามๆ โอโลเกนฺโต

มาอยู่ มาแล้ว ในกาลเป็นที่- (อันไฟ) -ไหม้แล้ว (แห่งพระคันธกุฎี) [ในกาล- (แห่งพระคันธกุฎี อันไฟ) -ไหม้แล้ว] แลดูอยู่ ซึ่งพระคันธกุฎี อัน- (อันไฟ) -ไหม้แล้ว

ก็มิได้ทำความเสียใจแม้สักเท่าปลายขนทราย คู้แขนข้างซ้ายเข้ามา ปรบด้วยมือข้างขวา ขนานใหญ่

วาลคฺคมตฺตมฺปิ / โทมนสฺสํ อกตฺวา / วามพาหุ์ สมฺมิญฺชิตฺวา / ทกฺขิเณน หตฺเถน / มหา-อปฺโปฏิกำ อปฺโปเจสิ.

ไม่กระทำแล้ว ซึ่งความโทมนัส แม้อันมีปลายแห่งขนทรายเป็นประมาณ คู้เข้าแล้ว ซึ่งแขนข้างซ้าย ปรบแล้ว ปรบเสียงดัง ด้วยมือ ข้างขวา.

ขณะนั้น ประชาชนยืนอยู่ ณ ที่ใกล้ ถามท่านเศรษฐีว่า

อถ นำ / สมีเป ฐิตา ปุจฺฉึสุ

ครั้งนั้น (อ.ชน ท.) ผู้ยืนอยู่แล้ว ในที่ใกล้ ถามแล้ว (ซึ่งเศรษฐี) นั้น ว่า

นายขอรับ เพราะเหตุไร ท่านจึงปรบมือในเวลาที่พระคันธกุฎีซึ่งท่านสละทรัพย์ประมาณเท่านี้สร้างไว้ถูกไฟไหม้เล่า

“กสฺมา สามิ / เอตฺตกำ ธนำ วิสฺสชฺเชตฺวา / กตาย คนฺธกุฏิยา / ฌามกาเล อปฺโปเจสี”ติ.

“ข้าแต่นาย (อ.ท่าน) ย่อมปรบ ในกาล- แห่งพระคันธกุฎี อัน- (อันท่าน) สละ- ซึ่งทรัพย์ อันมีประมาณเท่านี้ -แล้ว -จึงกระทำแล้ว (อันไฟ) -ไหม้แล้ว เพราะเหตุไร” ดังนี้.

เศรษฐีตอบว่า พ่อแม่ทั้งหลาย ข้าพเจ้าทำกรรมประมาณเท่านี้ ได้ฝังทรัพย์ไว้ในพระศาสนาที่ไม่สาธารณะแก่อันตรายมีไฟเป็นต้น

โส อาห “เอตฺตกำ เม ฯเปฯ อปฺโปเจสินฺ”ติ.

โส อาห / “เอตฺตกำ เม / กมฺมำ กตฺวา ตาตา / อคฺคิอาทีนำ อสาธารเณ / พุทฺธสาสเน / ธนำ นิทหิตุ์ ลทฺธำ,

(อ.เศรษฐี) นั้น กล่าวแล้ว ว่า “แน่ะแม่และพ่อ ท. อ.ทรัพย์ อันข้าพเจ้า กระทำแล้ว ซึ่งกรรมอันมีประมาณเท่านี้ ได้แล้ว เพื่ออันฝังไว้ ในพระพุทธศาสนา อันไม่ทั่วไป (แก่อันตราย ท.) มีไฟเป็นต้น,

ข้าพเจ้าจึงมีใจยินดี ปรบมือด้วยคิดว่า เราจักได้สละทรัพย์ประมาณเท่านี้ สร้างพระคันธกุฎี (ถวาย) พระศาสดาแม้อีก

‘ปุนปิ / เอตฺตกำ วิสฺสชฺเชตฺวา / สตฺถุ คนฺธกุฏึ / กาตุ์ ลภิสฺสามี’ติ / ตุฏฺฐมานโส อปฺโปเจสินฺ”ติ.

(อ.ข้าพเจ้า) ผู้มีใจอันยินดีแล้ว ปรบแล้ว (ด้วยอันคิด) ว่า ‘(อ.เรา) จักได้ เพื่ออัน- สละ- (ซึ่งทรัพย์) อันมีประมาณเท่านี้ -แล้ว -จึงกระทำ ซึ่งพระคันธกุฎี แด่พระศาสดา แม้อีก’ ดังนี้” ดังนี้.

ท่านเศรษฐี สละทรัพย์ประมาณเท่านั้น สร้างพระคันธกุฎีอีกได้ถวายแด่พระศาสดา ซึ่งมีภิกษุ ๒ หมื่นรูปเป็นบริวาร

โส ปุน / ตตฺตกำ ธนำ วิสฺสชฺเชตฺวา / คนฺธกุฏึ กาเรตฺวา / วีสติสหสฺสภิกฺขุปริวารสฺส / สตฺถุโน ทานำ อทาสิ.

(อ.เศรษฐี)นั้น สละแล้ว ซึ่งทรัพย์ อันมีประมาณเท่านั้น (ยังบุคคล) ให้กระทำแล้ว ซึ่งพระคันธกุฎีอีก ได้ถวายแล้ว ซึ่งทาน แด่พระศาสดา ผู้มีภิกษุมีพัน ๒๐ เป็นบริวาร.

โจรเห็นกิริยานั้นแล้ว คิดว่า

ตं ทิสฺวา / โจโร จินฺเตสิ

อ.โจร เห็นแล้ว (ซึ่งกิริยา) นั้น คิดแล้ว ว่า

เราไม่ฆ่าเศรษฐีนี้เสีย จักไม่อาจทำให้เก้อเขินได้

“อหํ อิมํ อมาเรตฺวา / มงฺกุกาตุํ น สกฺขิสฺสามิ,

“อ.เรา ไม่- (ยังเศรษฐี) นี้ -ให้ตายแล้ว จักไม่อาจ เพื่ออันกระทำให้เป็นผู้เก้อ,

เอาเถอะ เราจักฆ่าเขาเสีย ดังนี้แล้ว

โหตุ, / มาเรสฺสามิ นนฺ”ติ

(อ.เหตุ นั่น) จงยกไว้, (อ.เรา ยังเศรษฐี) นั้น จักให้ตาย” ดังนี้

จึงซ่อนกฤชไว้ในระหว่างผ้านุ่ง แม้เดินเตร่อยู่ในวิหารสิ้น ๗ วัน ก็ไม่ได้โอกาส

นิวาสนนฺตเร / ฉุริกํ พนฺธิตฺวา / สตฺตาหํ วิหาเร วิจรนฺโตปิ / โอกาสํ น ลภิ.

เหน็บแล้ว ซึ่งกฤช ในระหว่างแห่งผ้าเป็นเครื่องนุ่ง แม้เที่ยวไปอยู่ ในวิหาร ตลอดวัน ๗ ไม่ได้แล้ว ซึ่งโอกาส.

ฝ่ายมหาเศรษฐีถวายทานแด่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขสิ้น ๗ วัน ถวายบังคมพระศาสดาแล้วกราบทูลว่า

มหาเสฏฺฐีปิ / สตฺต ทิวสานิ / พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส / ทานํ ทตฺวา / สตฺถารํ วนฺทิตฺวา อาห

แม้ อ.มหาเศรษฐี ถวายแล้ว ซึ่งทาน แก่หมู่แห่งภิกษุ ผู้มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ตลอดวัน ท. ๗ ถวายบังคมแล้ว ซึ่งพระศาสดา กราบทูลแล้ว ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุรุษผู้หนึ่งเผานาของข้าพระองค์ ๗ ครั้ง

“ภนฺเต / มม เอเกน ปุริเสน / สตฺตกฺขตฺตุํ เขตฺตํ ฌาปิตํ,

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.นา ของข้าพระองค์ อันบุรุษ คนหนึ่ง ให้ไหม้แล้ว สิ้น ๗ ครั้ง,

ตัดเท้าโคในคอก ๗ ครั้ง

สตฺตกฺขตฺตุํ วเช / คุนฺนํ ปาทา ฉินฺนา,

อ.เท้า ท. ของโค ท. ในคอก (อันบุรุษ คนหนึ่ง) ตัดแล้ว สิ้น ๗ ครั้ง,

เผาเรือน ๗ ครั้ง

สตฺตกฺขตฺตุํ เคหํ ฌาปิตํ,

อ.เรือน (อันบุรุษ คนหนึ่ง) ให้ไหม้แล้ว สิ้น ๗ ครั้ง,

บัดนี้ แม้พระคันธกุฏี ก็จักเป็นบุรุษนั้นแหละเผา

อิทานิ / คนฺธกุฏีปิ / เตเนว ฌาปิตา ภวิสฺสติ;

ในกาลนี้ แม้ อ.พระคันธกุฏี เป็นพระคันธกุฏี- (อันบุรุษ) นั้นนั่นเทียว -ให้ไหม้แล้ว จักเป็น;

ข้าพระองค์ขอให้ส่วนบุญในทานนี้แก่เขาก่อน

อหํ / อิมสฺมึ ทาเน / ปฐมํ ปตฺตึ / ตสฺส ทมฺมี”ติ.

อ.ข้าพระองค์ ย่อมให้ ซึ่งส่วนบุญ ในทาน นี้ (แก่บุรุษ) นั้น ก่อน” ดังนี้.

ผู้ทำกรรมดีย่อมชนะผู้ทำกรรมชั่ว

โจรได้ยินคำนั้น ระทมทุกข์ว่า เราทำกรรมอันหนักหนอ

ตํ สุตฺวา โจโร “ภาริยํ วต ฯเปฯ มตฺถเก ปเตยฺยา”ติ

ตํ สุตฺวา โจโร / “ภาริยํ วต / เม กมฺมํ กตํ,

อ.โจร ฟังแล้ว (ซึ่งคำ) นั้น (คิดแล้ว) ว่า “อ.กรรม อันหนัก หนอ อันเรา กระทำแล้ว,

เมื่อเป็นอย่างนั้น บุรุษนี้ก็มิได้มีแม้สักว่าความแค้นเคืองในเราผู้ทำผิด

เอวํ อปราธการเก มยิ / อิมสฺส โกปมตฺตมฺปิ นตฺถิ,

(อ.เหตุ) แม้สักว่าความโกรธ ในเรา ผู้กระทำซึ่งความผิด อย่างนี้ ย่อมไม่มี (แก่เศรษฐี) นี้,

เศรษฐีนี้ให้ส่วนบุญในทานนี้แก่เรานั่นแหละก่อน

อิมสฺมึ ทาเน / มยฺหเมว / ปฐมํ ปตฺตึ เทติ;

(อ.เศรษฐี นี้) ย่อมให้ ซึ่งส่วนบุญ ในทาน นี้ แก่เรานั่นเทียว ก่อน;

เราคิดประทุษร้ายในเศรษฐีนี้

อหํ อิมสฺมึ ทุพฺภามิ,

อ.เรา ย่อมประทุษร้าย (ในเศรษฐี) นี้,

แม้เทวทัณฑ์พึงตกลงบนกระหม่อมของเราผู้ไม่ให้บุรุษเห็นปานนี้อดโทษให้ ดังนี้แล้ว

เอวรูปํ เม ปุริสํ / อกฺขมาเปนฺตสฺส / เทวทณฺโฑปิ / มตฺถเก ปเตยฺยา”ติ

แม้ อ.อาชญาของเทพ พึงตกลง บนกระหม่อม ของเรา ผู้ไม่- ยังบุรุษ ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป -ให้อดโทษอยู่” ดังนี้

จึงไปหมอบลงที่ใกล้เท้าของเศรษฐีกล่าวว่า นายขอรับ ขอท่านจงกรุณาอดโทษแก่ผมเถิด

คนฺตฺวา / เสฏฺฐิสฺส ปาทมูเล นิปชฺชิตฺวา / “ขมาหิ เม / สามี”ติ วตฺวา,

ไปแล้ว หมอบลงแล้ว ณ ที่ใกล้แห่งเท้า ของเศรษฐี กล่าวแล้ว ว่า “ข้าแต่นาย (อ.ท่าน) ขอจงอดโทษ แก่กระผม” ดังนี้,

เมื่อเศรษฐีกล่าวว่า อะไรกันนี่

“กึ อิทนฺ”ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “(อ.เรื่อง) นี้ อะไร” ดังนี้ (อันเศรษฐี) กล่าวแล้ว,

จึงเรียนว่า นายขอรับ ผมได้ทำกรรมประมาณเท่านี้ ๆ ขอท่านจงอดโทษนั้นแก่ผมเถิด

“สามิ / เอตํ เอตฺตกํ กมฺมํ / มยา กตํ, / ตสฺส เม / ขมาหี”ติ อาห.

กล่าวแล้ว ว่า “ข้าแต่นาย อ.กรรม อันมีประมาณเท่านี้ นั่น อันกระผม กระทำแล้ว, (อ.ท่าน) ขอจงอดโทษ แก่กระผม นั้น” ดังนี้.

ที่นั้น เศรษฐีถามกรรมทุก ๆ อย่างกะเขาว่า ท่านทำกรรมนี้ด้วยนี้ด้วย ประมาณเท่านี้แก่เราหรือ

อถ นํ เสฏฺฐี / “ตยา เม / อิทญฺจิทญฺจ / เอตฺตกํ กตนฺ”ติ / สพฺพํ ปุจฺฉิตฺวา,

ครั้งนั้น อ.เศรษฐี ถามแล้ว (ซึ่งเรื่อง) ทั้งปวง ว่า “อ.กรรม อันมีประมาณเท่านี้ นี้ ด้วย นี้ ด้วย อันท่าน กระทำแล้ว แก่เรา หรือ” ดังนี้ (กะโจร) นั้น,

เมื่อเขารับสารภาพว่า ขอรับ ผมทำ

“อาม / มยา กตนฺ”ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “ขอรับ (อ.กรรม นั้น) อันผม กระทำแล้ว” ดังนี้ (อันโจร นั้น) กล่าวแล้ว,

จึงกล่าว (ต่อไป) ว่า เราไม่เคยเห็นท่าน เหตุไรท่านจึงโกรธ ได้ทำอย่างนั้นแก่เรา

“ตฺวํ มยา / น ทิฏฺฐปุพฺโพ, / กสฺมา / เม กุชฺฌิตฺวา / เอวมกาสี”ติ ปุจฺฉิ.

ถามแล้ว ว่า “อ.ท่าน เป็นผู้- อันเรา -เห็นแล้วในก่อน (ย่อมเป็น) หามิได้, (อ.ท่าน) โกรธแล้ว ได้กระทำแล้ว อย่างนี้ แก่เรา เพราะเหตุไร” ดังนี้.

เขาเตือนให้เศรษฐีระลึกถึงคำที่ตนผู้ออกจากพระนครในวันหนึ่งพูดแล้ว

โส / เอกทิวสํ / นครา นิกฺขนฺเตน / เตน วุตฺตํ / วจนํ สาเรตฺวา

(อ.โจร) นั้น (ยังเศรษฐี) ให้ระลึกถึงแล้ว ซึ่งคำ อัน- (อันเศรษฐี) นั้น ผู้ออกไปแล้ว จากพระนคร ในวันหนึ่ง -กล่าวแล้ว

ได้บอกว่า ผมเกิดความแค้นเคืองขึ้นเพราะเหตุนี้

“อิมินา เม การเณน / โกโป อุปฺปาทิโต”ติ อาห.

กล่าวแล้ว ว่า “อ.ความโกรธ อันผม ให้เกิดขึ้นแล้ว เพราะเหตุนี้” ดังนี้.

เศรษฐีระลึกถึงภาวะแห่งถ้อยคำที่ตนพูดได้แล้ว

เสฏฺฐี / อตฺตนา วุตฺตภาวํ สริตฺวา

อ.เศรษฐี ระลึกได้แล้ว ซึ่งความที่- (แห่งคำ นั้น) เป็นคำ- (อันตน) -กล่าวแล้ว

ให้โจรอดโทษให้ด้วยคำว่า เออ พ่อ เราพูดจริง ท่านจงอดโทษข้อนั้นแก่เราเถิดแล้ว

“อาม ตาต / มยา วุตฺตํ, / ตํ เม ขมาหี”ติ / โจรํ ขมาเปตฺวา

(กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนพ่อ เออ (อ.คำ นั้น) อันเรา กล่าวแล้ว, (อ.ท่าน) จงอดโทษ (ซึ่งคำ นั้น) แก่เรา” ดังนี้ (ยังโจร) ให้อดโทษแล้ว

กล่าวว่า ลุกขึ้นเถิด เราอดโทษให้แก่ท่านละ ท่านจงไปเถิด

“อุฏฺเฐหิ ตาต, / ขมามิ เต / คจฺฉา”ติ อาห.

กล่าวแล้ว ว่า “ดูก่อนพ่อ (อ.ท่าน) จงลุกขึ้น, (อ.เรา) ย่อมอดโทษ แก่ท่าน, (อ.ท่าน) จงไป” ดังนี้.

โจรกล่าวว่า นายขอรับ ถ้าท่านอดโทษแก่ผมไซร้ ขอจงทำผมพร้อมทั้งบุตรและภริยาให้เป็นทาสในเรือนของท่านเถิด

“สเจ เม สามิ ขมสิ, / สปุตฺตทารํ มํ / ตว เคเห / ทาสํ กโรหี”ติ.

(อ.โจร กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่นาย ถ้าว่า (อ.ท่าน) ย่อมอดโทษ แก่ผม ไซร้, (อ.ท่าน) ขอจงกระทำซึ่งผม ผู้เป็นไปกับด้วยบุตรและทาระ ให้เป็นทาส ในเรือน ของท่าน” ดังนี้.

เศรษฐีกล่าวว่า แน่ะพ่อ เมื่อเรากล่าวคำมีประมาณเท่านี้ ท่านก็ได้ทำการตัดเห็นปานนี้

“ตาต ตฺวํ, ฯเปฯ คจฺฉ ตาตา”ติ.

“ตาต ตฺวํ, / มยา เอตฺตเก กถิเต, / เอวรูปํ เฉทนมกาสิ,

(อ.เศรษฐี กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนพ่อ อ.ท่าน, (ครั้นเมื่อคำ) อันมีประมาณเท่านี้ อันเรา กล่าวแล้ว, ได้กระทำแล้ว ซึ่งการตัด อันมีอย่างนี้เป็นรูป,

เราไม่อาจกล่าวอะไร ๆ กับท่านผู้อยู่ในเรือนได้เลย

เคเห วสนฺเตน ปน / สทฺธึ น สกฺกา / กิญฺจิ กเถตุํ,

ก็ (อันเรา) ไม่อาจ เพื่ออันกล่าว (ซึ่งคำ) อะไร ๆ กับ (ด้วยท่าน) ผู้อยู่อยู่ ในเรือน,

เราไม่มีกิจเกี่ยวด้วยท่านผู้จะอยู่ในเรือน

น เม ตยา / เคเห วสนฺเตน / กิจฺจํ อตฺถิ,

อ.กิจ ด้วยท่าน ผู้อยู่อยู่ ในเรือน มีอยู่ แก่เรา หามิได้,

เราอดโทษให้แก่ท่าน ไปเถิด พ่อ

ขมามิ เต, / คจฺฉ ตาตา”ติ.

(อ.เรา) ย่อมอดโทษ แก่ท่าน, ดูก่อนพ่อ (อ.ท่าน) จงไป” ดังนี้.

โจรครั้นทำกรรมนั้นแล้ว ในกาลสิ้นอายุ บังเกิดแล้วในอเวจี

โจโร / ตํ กมฺมํ กตฺวา / อายุปริโยสาเน / อวีจิมฺหิ นิพฺพตฺโต

อ.โจร ครั้นกระทำแล้ว ซึ่งกรรม นั้น บังเกิดแล้ว ในนรกชื่อว่าอเวจี ในกาลอันเป็นที่สุดลงรอบแห่งอายุ

ไหม้ในอเวจีสิ้นกาลนาน ในกาลบัดนี้ เกิดเป็นอชครเปรต ถูกไฟไหม้อยู่ที่เขาคิชฌกูฏ ด้วยวิบาก (แห่งกรรม) ที่ยังเหลือ

ทีฆรตฺตำ ตตฺถ ปจิตฺวา / วิปากาวเสเสน / อิทานิ / คิชฺฌกูฏปพฺพเต / อชครเปโต หุตฺวา / ปจฺจตี”ติ.

ไหม้แล้ว (ในนรกชื่อว่าอเวจี) นั้น สิ้นราตรีนาน เป็นเปรตผู้มีอัตภาพเพียงดังอัตภาพแห่งงูเหลือม เป็น (อันไฟ) ย่อมไหม้ ที่ภูเขาชื่อว่าคิชฌกูฏ ในกาลนี้ ด้วยวิบากอันเหลือลง” ดังนี้.

พระศาสดา ครั้นตรัสบุรพกรรมของเปรตนั้นอย่างนี้แล้ว

เอวำ สตฺถา / ตสฺส ปุพฺพกมฺมำ กเถตฺวา

อ.พระศาสดา ครั้นตรัสแล้ว ซึ่งกรรมในกาลก่อน (ของเปรต) นั้น อย่างนี้

จึงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ธรรมดาคนพาลทำกรรมอันลามกอยู่ย่อมไม่รู้

“ภิกฺขเว พาลา นาม ฯเปฯ ทาวคฺคิสทิสา โหนฺตี”ติ วตฺวา

“ภิกฺขเว / พาลา นาม / ปาปานิ กมฺมานิ กโรนฺตา / น พุชฺฌนฺติ,

ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. ชื่อ อ.คนพาล ท. กระทำอยู่ ซึ่งกรรม ท. อันชั่ว ย่อมไม่รู้,

แต่ภายหลัง เร่าร้อนอยู่เพราะกรรมอันตนทำแล้ว ย่อมเป็นเช่นกับไฟไหม้ป่า ด้วยตนของตนเอง ดังนี้แล้ว

ปจฺฉา ปน / อตฺตนา กตกมฺเมหิ ฑยฺหนฺตา / อตฺตนาว อตฺตโน / ทาวคฺคิสทิสา โหนฺตี”ติ วตฺวา

แต่ว่า (อ.คนพาล ท. เหล่านั้น) ผู้- อันกรรม- อันตน -กระทำแล้ว ท. ไหม้อยู่ เป็นผู้เช่นกับด้วยไฟอันไหม้ซึ่งป่า ด้วยตนนั่นเทียว ของตน ย่อมเป็น ในภายหลัง” ดังนี้

เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม จึงได้ตรัสพระคาถานี้ว่า

อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา / ธมฺมำ เทเสนฺโต / อิมำ คาถมาห

เมื่อทรง- สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ -แสดง ซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

อันคนพาล ทำกรรมทั้งหลายอันลามกอยู่ ย่อมไม่รู้ (สึก)
บุคคลมีปัญญาทราม ย่อมเดือดร้อน ดุจถูกไฟไหม้
เพราะกรรมของตนเอง

“อถ ปาปานิ กมฺมานิ กรำ พาโล น พุชฺฌติ; /
เสหิ กมฺเมหิ ทุมฺเมโธ อคฺคิทฑฺโฒว ตปฺปตี”ติ.

เออก็ อ.คนพาล กระทำอยู่ ซึ่งกรรม ท. อันชั่ว ย่อมไม่รู้, (อ.บุคคล) ผู้มีปัญญาอันโทษประทุษร้ายแล้ว ย่อมเดือดร้อน เพราะกรรม ท. อันเป็นของตน เพียงดัง (อ.บุคคล) ผู้อันไฟไหม้แล้ว” ดังนี้.

แก้อรรถ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อถ ปาปานิ** ความว่า คนพาลหาใช่ทำบาปทั้งหลายด้วยสามารถแห่งความโกรธอย่างเดียวไม่ แม้ทำอยู่ก็ไม่รู้สึก

ตตฺถ อถ ปาปานีติ / น เกวลํ พาโล / โกธวเสน ปาปานิ กโรติ, / กโรนฺโตปิ น พุชฺฌตีติ อตฺโถ.

อ.อรรถ ว่า อ.คนพาล ย่อมกระทำ ซึ่งบาป ท. ด้วยสามารถแห่งความโกรธ อย่างเดียว หามิได้, (อ.คนพาล นั้น) แม้กระทำอยู่ ย่อมไม่รู้ ดังนี้ (แห่ง- ในบท ท.) เหล่านั้นหนา (-บท) ว่า **อถ ปาปานิ** ดังนี้.

แต่เมื่อทำบาปอยู่ จะชื่อว่า ไม่รู้ว่า เราทำบาป ย่อมไม่มี

ปาปํ กโรนฺโต จ / “ปาปํ กโรมี”ติ / อพุชฺฌนโก นาม นตฺถิ,

ก็ (อ.คนพาล) เมื่อกระทำ ซึ่งบาป ชื่อว่า ผู้ไม่รู้ ว่า “(อ.เรา) กระทำอยู่ ซึ่งบาป” ดังนี้ ย่อมไม่มี,

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ย่อมไม่รู้ เพราะความไม่รู้ว่า ผลของกรรมนี้ มีชื่อเห็นปานนี้

“อิมสฺส กมฺมสฺส / เอวรูโป นาม วิปาโก”ติ / อชานนตาย / “น พุชฺฌตี”ติ วุตฺตํ.

(อ.คำ) ว่า “ย่อมไม่รู้” ดังนี้ (อันพระผู้มีพระภาค) ตรัสแล้ว เพราะความเป็นคืออันไม่รู้ ว่า “อ.วิบากของกรรม นี้ เป็นวิบากชื่ออันมีอย่างนี้เป็นรูป (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

บทว่า **เสหิ** ความว่า เพราะกรรมอันเป็นของตนเหล่านั้น

เสหีติ / เตหิ อตฺตโน / สนฺตเกหิ กมฺเมหิ.

(อ.อรรถ ว่า) เพราะกรรม ท. อันเป็นของมีอยู่ ของตน เหล่านั้น (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **เสหิ** ดังนี้.

บทว่า **ทุมฺเมโธ** ความว่า บุคคลผู้มีปัญญาทราม เกิดในนรกย่อมเดือดร้อน เหมือนถูกไฟไหม้

ทุมฺเมโธติ / ทุปฺปญฺโญ ปุคฺคโล / นิรเย นิพฺพตฺติตฺวา / อคฺคิทฑฺโฒ / ตปฺปตีติ อตฺโถ.

อ.อรรถ ว่า อ.บุคคล ผู้มีปัญญาอันโทษประทุษร้ายแล้ว บังเกิดแล้ว ในนรก ย่อมเดือดร้อนเพียงดัง (อ.บุคคล) ผู้อันไฟไหม้แล้ว ดังนี้ (แห่งบท) ว่า **ทุมฺเมโธ** ดังนี้.

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก ได้บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

เทสนาวสาเน / พหู / โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา (อ.ชน ท.) ผู้มาก บรรลุแล้ว (ซึ่งอริยผล ท.) มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เรื่องอชครเปรต จบ

อชครเปตวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งเปรตผู้มีอัตภาพเพียงดังอัตภาพแห่งงูเหลือม (จบแล้ว).

๗. เรื่องพระมหาโมคคัลลานเถระ

๗. มหาโมคฺคลฺลานตฺเถรวตฺถุ.

๗. อ.เรื่องแห่งพระมหาโมคคัลลานะผู้เถระ (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภพระมหาโมคคัลลานเถระ ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **โย ทณฺเฑน อทณฺเฑสุ** เป็นต้น

โย ทณฺเฑน อทณฺเฑสูติ / อิมํ ธมฺมํเทสนํ / สตฺถา เวฬุวเน วิหรนฺโต / มหาโมคฺคลฺลานตฺเถรํ / อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเวฬุวัน ทรงปรารภ ซึ่งพระมหาโมคคัลลานะผู้เถระ ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **โย ทณฺเฑน อทณฺเฑสุ** ดังนี้เป็นต้น.

พวกเดียรถีย์คิดหาอุบายฆ่าท่าน

ความพิสดารว่า ในสมัยหนึ่ง พวกเดียร์ถีย์ประชุมกัน คิดว่า

เอกสฺมึ หิ สมเย / ติตฺถิยา สนฺนิปติตฺวา จินฺเตสุ

ดังจะกล่าวโดยพิสดาร ในสมัย หนึ่ง อ.เดียรถีย์ ท. ประชุมกันแล้ว คิดแล้ว ว่า

ท่านผู้มีอายุ ท่านทั้งหลายทราบหรือ เพราะเหตุไร ลาภสักการะจึงเกิดขึ้นเป็นอันมากแก่พระสมณโคดม

“ชานาถาวุโส / เกน การเณน / สมณสฺส โคตมสฺส / ลาภสกฺกาโร / มหา หุตฺวา นิพฺพตฺโต”ติ.

“ดูก่อนท่านผู้มีอายุ (อ.ท่าน ท.) ย่อมรู้ หรือ, อ.ลาภและสักการะ เป็นของมาก เป็น บังเกิดแล้วแก่พระสมณะ ผู้โคดม เพราะเหตุ อะไร” ดังนี้.

เดียรถีย์พวกหนึ่งกล่าวว่า พวกข้าพเจ้าไม่ทราบ ส่วนพวกท่านทราบหรือ

“มยํ น ชานาม, / ตุมฺเห ปน ชานาถา”ติ.

(อ.เดียรถีย์ ท. บางพวก กล่าวแล้ว) ว่า “อ.ข้าพเจ้า ท. ย่อมไม่รู้, ก็ อ.ท่าน ท. ย่อมรู้ หรือ” ดังนี้.

เดียรถีย์ที่รู้เรื่องพากันตอบว่า ขอรับ พวกข้าพเจ้าทราบ

“อาม ชานาม, ฯเปฯ อมฺหากํ นิพฺพตฺติสฺสตี”ติ.

“อาม ชานาม,

(อ.เดียรถีย์ ท. บางพวก กล่าวแล้ว) ว่า “ขอรับ (อ.ข้าพเจ้า ท.) ย่อมรู้,

ลาภและสักการะเกิดขึ้น เพราะอาศัยพระเถระรูปหนึ่ง ชื่อมหาโมคคัลลานะ

มหาโมคฺคลฺลานนฺนาม / เอกํ นิสฺสาย อุปฺปนฺโน,

(อ.ลาภและสักการะ) เกิดขึ้นแล้ว เพราะอาศัย (ซึ่งพระเถระ) รูปหนึ่ง ชื่อว่ามหาโมคคัลลานะ,

เพราะพระเถระนั้นไปเทวโลก ถามกรรมที่เทวดาทำแล้ว ก็กลับมาบอกกับพวกมนุษย์ว่า

โส หิ / เทวโลกํ คนฺตฺวา / เทวตาหิ กตกมฺมํ ปุจฺฉิตฺวา / อาคนฺตฺวา มนุสฺสานํ กเถสิ

เพราะว่า (อ.พระเถระ) นั้น ไปแล้ว สู่เทวโลก ถามแล้ว ซึ่งกรรม- อันเทวดา ท. -กระทำแล้ว มาแล้ว บอกแล้ว แก่มนุษย์ ท. ว่า

ทวยเทพทำกรรมชื่อนี้ ย่อมได้สมบัติเห็นปานนี้

‘อิทํ นาม กตฺวา / เอวรูปํ สมฺปตฺตึ ลภนฺตี’ติ,

‘(อ.เทวดา ท.) กระทำแล้ว (ซึ่งกรรม) ชื่อ นี้ ย่อมได้ ซึ่งสมบัติ อันมีอย่างนี้เป็นรูป’ ดังนี้,

แม้ไปนรกก็ถามกรรมของหมู่สัตว์ผู้เกิดในนรกแล้ว กลับมาบอกพวกมนุษย์ว่า

นิรยมฺปิ คนฺตฺวา / นิรเย นิพฺพตฺตานมฺปิ / กมฺมํ ปุจฺฉิตฺวา / อาคนฺตฺวา มนุสฺสานํ กเถสิ

(อ.พระเถระ นั้น) ไปแล้ว แม้สู่นรก ถามแล้ว ซึ่งกรรม (ของสัตว์ ท.) แม้ผู้บังเกิดแล้ว ในนรก มาแล้ว บอกแล้ว แก่มนุษย์ ท. ว่า

พวกเนรยิกสัตว์ทำกรรมชื่อนี้ ย่อมเสวยทุกข์เห็นปานนี้

‘อิทํ นาม กตฺวา / เอวรูปํ ทุกฺขํ อนุภวนฺตี’ติ;

‘(อ.สัตว์ ท. ผู้บังเกิดแล้ว ในนรก) กระทำแล้ว (ซึ่งกรรม) ชื่อ นี้ ย่อมเสวย ซึ่งทุกข์ อันมีอย่างนี้ เป็นรูป’ ดังนี้;

พวกมนุษย์ได้ฟังถ้อยคำของพระเถระนั้นแล้ว ย่อมนำลาภสักการะเป็นอันมากไป (ถวาย),

มนุสฺสา / ตสฺส กถํ สุตฺวา / มหนฺตํ ลาภสกฺการํ อภิหรนฺติ;

อ.มนุษย์ ท. ฟังแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว (ของพระเถระ) นั้น ย่อมนำไปเฉพาะ ซึ่งลาภและ สักการะ อันมาก;

ถ้าพวกเราจักสามารถฆ่าพระเถระนั้นได้ไซร้

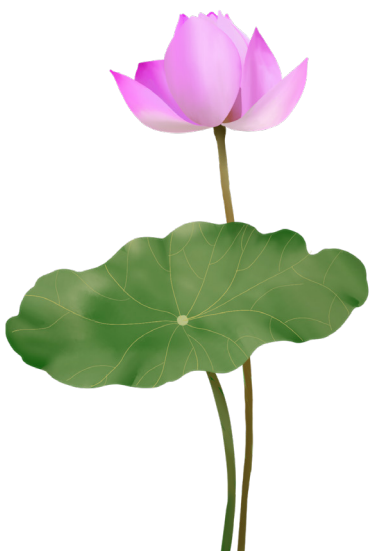
สเจ ตํ มาเรตุ สกฺขิสฺสาม,

ถ้าว่า (อ.เรา ท.) จักอาจ เพื่ออัน- (ยังพระเถระ) นั้น -ให้ตาย ไซร้,

ลาภและสักการะนั้น ก็จักเกิดแก่พวกเรา

โส ลาภสกฺกาโร / อมฺหากํ นิพฺพตฺติสฺสตี”ติ.

อ.ลาภและสักการะ นั้น จักบังเกิด แก่เรา ท.” ดังนี้.

เดียรถีย์จ้างพวกโจรฆ่าพระเถระ

เดียรถีย์เหล่านั้นต่างรับรองว่า อุบายนี้ใช้ได้ ทุกคนเป็นผู้มีฉันทะอันเดียวกัน ตกลงกันว่า พวกเราจักทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ฆ่าพระเถระนั้นเสีย ดังนี้แล้ว

เต / “อตฺเถโส อุปาโย”ติ / สพฺเพ เอกจฺฉนฺทา หุตฺวา / “ยงฺกิญฺจิ กตฺวา / ตํ มาราเปสฺสามา”ติ

(อ.เดียรถีย์ ท.) เหล่านั้น (กล่าวแล้ว) ว่า “อ.อุบาย นั่น มีอยู่” ดังนี้ ทั้งปวง เป็นผู้มีฉันทะเป็นอันเดียวกัน เป็น กล่าวแล้ว ว่า “(อ.เรา ท.) กระทำแล้ว (ซึ่งกรรม) อย่างใดอย่างหนึ่ง จัก- (ยังพระเถระ) นั้น -ให้ตาย” ดังนี้

ชักชวนพวกอุปัฏฐากของตน ได้ทรัพย์พันกหาปณะ ให้เรียกหมู่โจรผู้เที่ยวทำกรรมคือฆ่าบุรุษมาแล้ว

อตฺตโน อุปฏฺฐาเก สมาทเปตฺวา / สหสฺสํ ลภิตฺวา / ปุริสฆาตกมฺมํ กตฺวา / จรนฺเต โจเร / ปกฺโกสาเปตฺวา

ชักชวนแล้ว ซึ่งอุปัฏฐาก ท. ของตน ได้แล้ว ซึ่งพันแห่งทรัพย์ (ยังบุคคล) ให้เรียกมาแล้ว ซึ่งโจร ท. ผู้เที่ยว- กระทำ -อยู่ ซึ่งกรรมแห่งบุคคลผู้ฆ่าซึ่งบุรุษ

สั่งว่า พระเถระชื่อมหาโมคคัลลานะอยู่ที่กาฬสิลา พวกท่านไปในที่นั้นแล้ว จงฆ่าพระเถระนั้นดังนี้แล้ว ก็ได้กหาปณะ (แก่พวกโจร)

“มหาโมคฺคลฺลานตฺเถโร นาม / กาฬสิลายํ วสติ, / ตตฺถ คนฺตฺวา / ตํ มาเรถา”ติ / กหาปเณ อทํสุ.

(กล่าวแล้ว) ว่า ชื่อ อ.พระมหาโมคคัลลานะผู้เถระ ย่อมอยู่ ที่กาฬสิลา, (อ.ท่าน ท.) ไปแล้ว (ที่กาฬสิลา) นั้น จง- (ยังพระเถระ) นั้น -ให้ตาย” ดังนี้ ได้ให้แล้ว ซึ่งกหาปณะ ท.

พวกโจรรับคำเพราะความโลภในทรัพย์ ตั้งใจว่า พวกเราจักฆ่าพระเถระ ดังนี้แล้ว ไปล้อมที่อยู่ของพระมหาโมคคัลลานเถระนั้นไว้

โจรา / ธนโลเภน สมฺปฏิจฺฉิตฺวา / “เถรํ มาเรสฺสามา”ติ / คนฺตฺวา / ตสฺส วสนฏฺฐานํ ปริวาเรสุ.

อ.โจร ท. รับพร้อมแล้ว เพราะความโลภในทรัพย์ (กล่าวแล้ว) ว่า “(อ.เรา ท.) จัก- ยังพระเถระ -ให้ตาย” ดังนี้ ไปแล้ว แวดล้อมแล้ว ซึ่งที่เป็นที่อยู่ (ของพระเถระ) นั้น.

พระเถระถูกพวกโจรทุบ

พระเถระทราบความที่ตนถูกพวกโจรเหล่านั้นล้อมแล้ว จึงออกไปทางช่องลูกกุญแจหลีกไปเสีย

เถโร / เตหิ ปริกฺขิตฺตภาวํ ญตฺวา / กุญฺจิกจฺฉิทฺเทน / นิกฺขมิตฺวา ปกฺกามิ.

อ.พระเถระ รู้แล้ว ซึ่งความที่- (แห่งตน) -เป็นผู้- (อันโจร ท.) เหล่านั้น -ล้อมรอบแล้ว ออกแล้วโดยช่องแห่งกุญแจ หลีกไปแล้ว.

ในวันนั้น พวกโจรนั้นมิได้เห็นพระเถระ ในวันรุ่งขึ้นจึงไปล้อม (อีก)

เต ตัทิวสัง / เถรัง อทิสฺวา / ปุเนกทิวสัง คนฺตฺวา ปริกฺขิปึสุ.

(อ.โจร ท.) เหล่านั้น ไม่เห็นแล้ว ซึ่งพระเถระ ในวันนั้น ไปแล้ว ล้อมรอบแล้ว ในวันรุ่งขึ้น.

พระเถระทราบแล้ว ก็ทำลายมณฑลช่อฟ้าเหาะไปสู่อากาศ

เถโร ญตฺวา / กณฺณิกามณฺฑลัง ภินฺทิตฺวา / อากาสัง ปกฺขนฺทิ.

อ.พระเถระ รู้แล้ว ทำลายแล้ว ซึ่งมณฑลแห่งช่อฟ้า เหาะไปแล้ว สู่อากาศ.

เมื่อเป็นเช่นนี้ ในเดือนแรกก็ดี ในเดือนท่ามกลางก็ดี พวกเดียรถีย์นั้น ก็มิได้อาจจับพระเถระได้

เอวัง เต / ปฐมมาเสปิ / มชฺฌิมมาเสปิ / เถรัง คเหตุัง นาสกฺขึสุ.

(อ.โจร ท.) เหล่านั้น ไม่ได้อาจแล้ว เพื่ออันจับ ซึ่งพระเถระ แม้ในเดือนที่หนึ่ง แม้ในเดือนอันมีในท่ามกลาง ด้วยประการฉะนี้.

แต่เมื่อมาถึงเดือนสุดท้าย พระเถระทราบภาวะคือการชักมาแห่งกรรมอันตนทำไว้แล้ว จึงมิได้หลบเลี่ยง

ปจฺฉิมมาเส ปน สมฺปตฺเต / เถโร / อตฺตนา กตกมฺมสฺส / อากฑฺฒนภาวัง ญตฺวา / น อปคจฺฉิ.

แต่ว่า ครั้นเมื่อเดือนอันมีในภายหลัง ถึงพร้อมแล้ว อ.พระเถระ รู้แล้ว ซึ่งความเป็นคืออันคร่ามา ซึ่งกรรม- อันตน -กระทำแล้ว ไม่หลีกไปแล้ว.

พวกโจรไปจับพระเถระได้แล้ว ทุบกระดูกทั้งหลายของท่านให้ (แตกยับเป็นชิ้นน้อย) ประมาณเท่าเมล็ดข้าวสารหัก

โจรา คนฺตฺวา / เถรัง คเหตฺวา / ตณฺฑุลกณมตฺตานิสฺส / อฏฺฐีนิ กโรนฺตา ภินฺทึสุ.

อ.โจร ท. ไปแล้ว จับแล้ว ซึ่งพระเถระ ทำลายแล้ว ซึ่งกระดูก ท. (ของพระเถระ) นั้น กระทำอยู่ให้เป็นสักว่าข้าวสารอันหัก.

ทีนั้น พวกโจรเหวี่ยงท่านไปที่หลังพุ่มไม้แห่งหนึ่ง ด้วยสำคัญว่า ตายแล้ว ก็หลีกไป

อถ นัง / “มโต”ติ สญฺญาย / เอกสฺมึ คุมฺพปิฏฺเฐ / ขิปิตฺวา ปกฺกมึสุ.

ครั้งนั้น (อ.โจร ท. เหล่านั้น) โยนไปแล้ว (ซึ่งพระเถระ) นั้น ที่หลังแห่งพุ่มไม้ แห่งหนึ่ง ด้วยความสำคัญ ว่า “อ.พระเถระ ตายแล้ว” ดังนี้ หลีกไปแล้ว.

พระเถระคิดว่า เราเฝ้าพระศาสดาเสียก่อนแล้วจักปรินิพพาน ดังนี้แล้ว

เถโร / “สตฺถารัง ปสฺสิตฺวาว / ปรินิพฺพายิสฺสามี”ติ

อ.พระเถระ (คิดแล้ว) ว่า “(อ.เรา) เฝ้าแล้วนั่นเทียว ซึ่งพระศาสดา จักปรินิพพาน” ดังนี้

จึงประสานอัตภาพด้วยเครื่องประสานคือฌาน ทำให้มั่นคงแล้ว ไปสู่สำนักพระศาสดา โดยอากาศถวายบังคมพระศาสดาแล้ว

อตฺตภาวัง ฌานเวคเนน เวเธตฺวา / ถิรัง กตฺวา / อากาเสน / สตฺถุ สนฺติกัง คนฺตฺวา / สตฺถารัง วนฺทิตฺวา

ประสานแล้ว ซึ่งอัตภาพ ด้วยเครื่องประสานคือฌาน กระทำแล้ว ให้เป็นอัตภาพมั่นคง ไปแล้วสู่สำนัก ของพระศาสดา ทางอากาศ ถวายบังคมแล้ว ซึ่งพระศาสดา

กราบทูลว่า ข้าพระองค์จักปรินิพพาน พระเจ้าข้า

“ภนฺเต / ปรินิพฺพายิสฺสามี”ติ อาห.

กราบทูลแล้ว ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อ.ข้าพระองค์) จักปรินิพพาน” ดังนี้.

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า เธอจักปรินิพพานหรือ โมคคัลลานะ

“ปรินิพฺพายิสฺสสิ / โมคฺคลฺลานา”ติ.

(อ.พระศาสดา ตรัสถามแล้ว) ว่า “ดูก่อนโมคคัลลานะ (อ.เธอ) จักปรินิพพาน หรือ” ดังนี้.

พระเถระกราบทูลว่า จักปรินิพพาน พระเจ้าข้า

“อาม ภนฺเต”ติ.

(อ.พระเถระ กราบทูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าข้า (อ.อย่างนั้น)” ดังนี้.

พระศาสดาตรัสถามว่า เธอจักปรินิพพาน ณ ที่ไหน ?

“กตฺถ คนฺตฺวา”ติ.

(อ.พระศาสดา ตรัสถามแล้ว) ว่า “(อ.เธอ) ไปแล้ว (ณ ที่) ไหน (จักปรินิพพาน)” ดังนี้.

พระเถระกราบทูลว่า ข้าพระองค์จักไปสู่ประเทศชื่อกาฬสิลาแล้วปรินิพพาน พระเจ้าข้า

“กาฬสิลาปเทสํ ภนฺเต”ติ.

(อ.พระเถระ กราบทูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อ.ข้าพระองค์ ไปแล้ว) สู่ประเทศชื่อว่ากาฬสิลา (จักปรินิพพาน)” ดังนี้.

พระศาสดาตรัสว่า โมคคัลลานะ ถ้ากระนั้น เธอกล่าวธรรมแก่เราแล้วจึงค่อยไป

“เตนหิ โมคฺคลฺลาน เปฯ ทสฺสนํ นตฺถี”ติ.

“เตนหิ โมคฺคลฺลาน / มยฺหํ ธมฺมํ กเถตฺวา ยาหิ,

(อ.พระศาสดา ตรัสแล้ว) ว่า “ดูก่อนโมคคัลลานะ ถ้าอย่างนั้น (อ.เธอ) กล่าวแล้ว ซึ่งธรรมแก่เรา จงไป,

เพราะบัดนี้ เราไม่พบเห็นสาวกผู้เช่นเธอ (อีก)

ตาทิสสฺส หิ / เม สาวกสฺส / อิทานิ ทสฺสนํ นตฺถี”ติ.

เพราะว่า อ.อันเห็น ซึ่งสาวก ผู้เช่นเธอ จะไม่มี แก่เรา ในกาลนี้” ดังนี้.

พระเถระแผลงฤทธิ์แล้วปรินิพพาน

พระเถระกราบทูลว่า ข้าพระองค์จักทำอย่างนั้น พระเจ้าข้า ดังนี้แล้ว ถวายบังคมพระศาสดา เหาะขึ้นไปในอากาศ

โส / “เอวํ กริสฺสามิ ภนฺเต”ติ / สตฺถารํ วนฺทิตฺวา / อากาเส อุปฺปติตฺวา

(อ.พระเถระ) นั้น (กราบทูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อ.ข้าพระองค์) จักกระทำ อย่างนั้น” ดังนี้ ถวายบังคมแล้ว ซึ่งพระศาสดา เหาะขึ้นไปแล้ว ในอากาศ

แผลงฤทธิ์มีประการต่าง ๆ อย่างพระสารีบุตรแผลงในวันปรินิพพานแล้ว กล่าวธรรม ถวายบังคมพระศาสดาแล้ว ไปสู่ดงแถบกาฬสิลาประเทศ ปรินิพพานแล้ว

ปรินิพฺพานทิวเส / สารีปุตฺตตฺเถโร วิย / นานปฺปการา / อิทฺธิโย กตฺวา / ธมฺมํ กเถตฺวา/ สตฺถารํ วนฺทิตฺวา / กาฬสิลายํ อฏวึ / คนฺตฺวา ปรินิพฺพายิ.

กระทำแล้ว ซึ่งฤทธิ์ ท. อันมีประการต่าง ๆ ราวกะ อ.พระสารีบุตรผู้เถระ (กระทำอยู่ ซึ่งฤทธิ์ ท. อันมีประการต่าง ๆ) ในวันเป็นที่ปรินิพพาน กล่าวแล้ว ซึ่งธรรม ถวายบังคมแล้ว ซึ่งพระศาสดา ไปแล้ว สู่ดง ใกล้กาฬสิลา ปรินิพพานแล้ว.

ถ้อยคำแม้นี้ว่า ข่าวว่า พวกโจรฆ่าพระเถระเสียแล้ว ดังนี้ ได้กระฉ่อนไปทั่วชมพูทวีป

“เถรํ กิร / โจรา มาเรสุนฺ”ติ / อยัปิ กถา / สกลชมฺพุทีปํ ปตฺถริ.

อ.วาจาเป็นเครื่องกล่าว แม้นี้ ว่า “ได้ยินว่า อ.โจร ท. ยังพระเถระ ให้ตายแล้ว” ดังนี้ แผ่ไปแล้ว ตลอดชมพูทวีปทั้งสิ้น.

พวกโจรถูกจารบุรุษจับได้

พระเจ้าอชาตศัตรูทรงแต่งจารบุรุษไปเพื่อต้องการสืบเสาะหาพวกโจร

ราชา อชาตสตฺตุ / โจเร ปริเยสนตฺถาย / จารปุริเส ปโยเชสิ.

อ.พระราชา พระนามว่าอชาตศัตรู ทรงประกอบแล้ว ซึ่งบุรุษผู้เที่ยวไป ท. เพื่อประโยชน์แก่อันแสวงหา ซึ่งโจร ท.

บรรดาโจรแม้เหล่านั้นผู้กำลังดื่มสุราอยู่ในโรงดื่มสุรา โจรคนหนึ่งก็ถองหลังโจรคนหนึ่งให้ล้มลง

เตสุปิ โจเรสุ / สุราปาเน สุรํ ปิวนฺเตสุ / เอโก เอกสฺส / ปิฏฺฐึ ปหริตฺวา ปาเตสิ.

(อ.-) ในโจร ท. แม้เหล่านั้น ผู้ดื่มอยู่ ซึ่งสุรา ในที่เป็นที่ดื่มซึ่งสุรา หนา (-โจร) คนหนึ่ง ประหารแล้ว ซึ่งหลัง (ของโจร) คนหนึ่ง (ยังโจร นั้น) ให้ล้มลงแล้ว.

โจรที่ถูกถองนั้น ขู่ตะคอกโจรนั้นแล้ว พูดว่า เฮ้ย โจรหัวดื้อ ทำไมจึงถองหลังเราเล่า

โส / ตํ สนฺตชฺเชตฺวา / “อมฺโภ ทุพฺพินีต / ตฺวํ กสฺมา / เม ปิฏฺฐึ / โปเถสี”ติ อาห.

(อ.โจร) นั้น คุกคามแล้ว (ซึ่งโจร) นั้น กล่าวแล้ว ว่า “แน่ะโจรผู้อันบุคคลนำไปวิเศษแล้วโดยยาก ผู้เจริญ (อ.ท่าน) ย่อมโบย ซึ่งหลัง ของเรา เพราะเหตุไร” ดังนี้.

โจรผู้หนึ่งกล่าวว่า เฮ้ย โจรชั่วร้าย ก็พระมหาโมคคัลลานะ ท่าน (ลงมือ) ตีก่อน หรือ

“กิมฺปน / หเร ทุฏฺฐโจร / ตยา มหาโมคฺคลฺลาโน / ปฐมํ ปหโต”ติ.

(อ.โจร นั้น กล่าวแล้ว) ว่า “แน่ะโจรผู้อันโทษประทุษร้ายแล้ว เฮ้ย ก็ อ.พระมหาโมคคัลลานะ อันท่าน ประหารแล้ว ก่อน หรือ” ดังนี้.

โจรอีกผู้หนึ่งกล่าวว่า ก็ท่านไม่รู้ว่าพระโมคคัลลานะถูกเราตีดอกหรือ

“กิมฺปน / มยา ปหตภาวํ / ตฺวํ น ชานาสีติ.

(อ.โจรนอก นี้ กล่าวแล้ว) ว่า “ก็ อ.ท่าน ย่อมไม่รู้ ซึ่งความที่- (แห่งพระมหาโมคคัลลานะ) -เป็นผู้- อันเรา -ประหารแล้ว หรือ” ดังนี้.

เมื่อพวกโจรเหล่านั้น พากันกล่าว (อวดอ้าง) อยู่ว่า พระโมคคัลลานะ เราเองตีแล้ว ๆ จารบุรุษเหล่านั้น ได้ยินแล้ว จึงจับโจรเหล่านั้นไว้ทั้งหมดแล้วกราบทูลแด่พระราชา

อิติ เนสํ / “มยา ปหโต / มยา ปหโต”ติ / วทนฺตานํ สุตฺวา / เต จารปุริสา / เต สพฺเพ โจเร คเหตฺวา / รญฺโญ อาโรเจสุ.

(เมื่อโจร ท.) เหล่านั้น กล่าวอยู่ ว่า “(อ.พระมหาโมคคัลลานะ) อันเรา ประหารแล้ว, (อ.พระมหาโมคคัลลานะ) อันเรา ประหารแล้ว” ดังนี้ ด้วยประการฉะนี้ อ.บุรุษผู้เที่ยวไป ท. เหล่านั้น ฟังแล้ว จับแล้ว ซึ่งโจร ท. เหล่านั้น ทั้งปวง กราบทูลแล้ว แด่พระราชา.

พระราชาทรงรับสั่งให้เรียกพวกโจรมาแล้วตรัสถามว่า พวกท่านฆ่าพระเถระหรือ

ราชา / โจเร ปกฺโกสาเปตฺวา ปุจฺฉิ / “ตุมฺเหหิ เถโร มาริโต”ติ.

อ.พระราชา (ทรงยังราชบุรุษ) ให้เรียกมาแล้ว ซึ่งโจร ท. ตรัสถามแล้ว ว่า “อ.พระเถระ อันท่าน ท. ให้ตายแล้ว หรือ” ดังนี้.

พวกโจรกราบทูลว่า เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า

“อาม เทวา”ติ.

(อ.โจร ท. เหล่านั้น กราบทูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ พระเจ้าข้า (อ.อย่างนั้น)” ดังนี้.

พระราชาตรัสถามว่า ใครใช้พวกท่านเล่า

“เกน ตุมฺเห อุยฺโยชิตา”ติ.

(อ.พระราชา ตรัสถามแล้ว) ว่า “อ.ท่าน ท. เป็นผู้- อันใคร -ส่งไปแล้ว (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

พวกโจรกราบทูลว่า พวกสมณะเปลือย พระเจ้าข้า

“นคฺคสมณเกหิ เทวา”ติ.

(อ.โจร ท. เหล่านั้น กราบทูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ (อ.ข้าพระองค์ ท. เป็นผู้-) อันสมณะเปลือย ท. -(ส่งไปแล้ว ย่อมเป็น)” ดังนี้.

พวกเดียรถีย์และพวกโจรถูกลงโทษ

พระราชาทรงรับสั่งให้จับสมณะเปลือยประมาณ ๕๐๐ แล้วให้ฝังไว้ในหลุมประมาณเพียงสะดือที่พระลานหลวง รวมกับโจรทั้ง ๕๐๐ คน ให้กลบด้วยฟางแล้วก่อไฟ (เผา)

ราชา / ปญฺจสเต นคฺคสมณเก คาหาเปตฺวา / ปญฺจสเตหิ โจเรหิ สทฺธึ / ราชงฺคเณ นาภิปฺปมาเณสุ / อาวาเฏสุ นิกฺขนาเปตฺวา / ปลาเลหิ ปฏิจฺฉาทาเปตฺวา / อคฺคึ ทาเปสิ,

อ.พระราชา (ทรงยังราชบุรุษ) ให้จับแล้ว ซึ่งสมณะเปลือย ท. ผู้มีร้อย ๕ เป็นประมาณ (ทรงยังราชบุรุษ) ให้ฝังแล้ว ในหลุม ท. อันมีสะดือเป็นประมาณ ที่เนินแห่งพระราชา กับ ด้วยโจร ท. ผู้มีร้อย ๕ เป็นประมาณ (ทรงยังราชบุรุษ) ให้ปกปิดแล้ว ด้วยฟาง ท. (ทรงยังราชบุรุษ) ให้ให้แล้ว ซึ่งไฟ,

ครั้นทรงทราบว่า พวกเหล่านั้นถูกไฟไหม้แล้ว จึงรับสั่งให้ไถด้วยไถเหล็ก ทำพวกนั้นทั้งหมดให้เป็นท่อนและหาท่อนมิได้

อถ เนสํ / ฌามภาวํ ญตฺวา / อยนงฺคเลหิ กสาเปตฺวา / สพฺเพ ขณฺฑาขณฺฑึ การาเปสิ,

ครั้งนั้น (อ.พระราชา) ทรงทราบแล้ว ซึ่งความที่- (แห่งชน ท.) เหล่านั้น -เป็นผู้- (อันไฟ) -ไหม้แล้ว ทรงให้ไถแล้ว ด้วยไถอันเป็นวิการแห่งเหล็ก ท. (ทรงยังราชบุรุษ) ให้กระทำแล้ว (ซึ่งชน ท.) ทั้งปวงให้เป็นท่อนน้อยและท่อนใหญ่,

รับสั่งให้ทำการเสียบหลาวไว้ในโจร ๔ คน

จตูสุ โจเรสุ / สูลาโรปนํ การาเปสิ.

(ทรงยังราชบุรุษ) ให้กระทำแล้ว ซึ่งอันยกขึ้นซึ่งหลาว ในโจร ท. ๔.

พระเถระถึงมรณะสมควรแก่กรรมของตน

ภิกษุทั้งหลาย สนทนากันในโรงธรรมว่า น่าสังเวชจริง พระมหาโมคคัลลานะ มรณภาพไม่สมควรแก่ตน

ภิกฺขู / ธมฺมสภายํ / กถํ สมุฏฺฐาเปสุ / “อโห / มหาโมคฺคลฺลานตฺเถโร / อตฺตโน อนนุรูปํ / มรณํ ปตฺโต”ติ.

อ.ภิกษุ ท. ยังวาจาเป็นเครื่องกล่าว ว่า “โอ อ.พระมหาโมคคัลลานะผู้เถระ ถึงแล้ว ซึ่งความตายอันไม่สมควร แก่ตน” ดังนี้ ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ในที่ประชุมเป็นที่กล่าวซึ่งธรรมพร้อมกัน.

พระศาสดาเสด็จมาตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้พวกเธอนั่งประชุมกันด้วยกถาอะไรหนอ

สตฺถา อาคนฺตฺวา / “กาย นุตฺถ ภิกฺขเว / เอตรหิ กถาย / สนฺนิสินฺนา”ติ ปุจฺฉิตฺวา,

อ.พระศาสดา เสด็จมาแล้ว ตรัสถามแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. (อ.เธอ ท.) เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้วด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว อะไร หนอ ย่อมมี ในกาลนี้” ดังนี้,

เมื่อภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ด้วยกถาชื่อนี้ พระเจ้าข้า ดังนี้แล้ว

“อิมาย นามา”ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “(อ.ข้าพระองค์ ท. เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้ว ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว) ชื่อ นี้ (ย่อมมี ในกาลนี้)” ดังนี้ (อันภิกษุ ท. เหล่านั้น) กราบทูลแล้ว,

ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย โมคคัลลานะมรณภาพไม่สมควรแก่อัตภาพนี้เท่านั้น

“ภิกฺขเว โมคฺคลฺลาเนน ฯเปฯ มรณํ ปตฺตนฺ”ติ วตฺวา

“ภิกฺขเว / โมคฺคลฺลาเนน / อิมสฺเสว อตฺตภาวสฺส / อนนุรูปํ มรณํ ปตฺตํ,

ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. อ.ความตาย อันไม่สมควร แก่อัตภาพ นี้นั่นเทียว อันโมคคัลลานะ ถึงแล้ว,

แต่เธอถึงมรณภาพสมควรแท้ แก่กรรมที่เธอทำไว้ในกาลก่อน

ปุพฺเพ ปน / เตน กตสฺส กมฺมสฺส / อนุรูปเมว มรณํ ปตฺตนฺ”ติ วตฺวา

แต่ว่า อ.ความตาย อันสมควรนั่นเทียว แก่กรรม อัน- (อันโมคคัลลานะ) นั้น -กระทำแล้ว ในกาลก่อน (อันโมคคัลลานะ นั้น) ถึงแล้ว” ดังนี้

อันภิกษุทั้งหลายทูลถามว่า ก็บุรพกรรมของท่านเป็นอย่างไร พระเจ้าข้า ได้ตรัส (อดีตนิทาน) อย่างพิสดาร (ดังต่อไปนี้)

“กิมฺปนสฺส ภนฺเต / ปุพฺพกมฺมนฺ”ติ ปุฏฺโฐ / วิตฺถาเรตฺวา กเถสิ:

ผู้- (อันภิกษุ ท. เหล่านั้น) ทูลถามแล้ว ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ อ.กรรมในกาลก่อน (ของพระมหาโมคคัลลานะผู้เถระ) นั้น เป็นอย่างไร (ย่อมเป็น)” ดังนี้ ตรัส- ให้พิสดาร -แล้ว (ว่า)

บุรพกรรมของพระมหาโมคคัลลานะ

ดังได้สดับมา ในอดีตกาล กุลบุตรผู้หนึ่ง เป็นชาวเมืองพาราณสี ทำกิจต่าง ๆ มีตำข้าวและหุงต้ม เป็นต้นเองทั้งนั้น ปรนนิบัติมารดาบิดา

อตีเต กิร ฯเปฯ ชิปิตฺวา ปจฺจาคมิ.

“อตีเต กิร / พาราณสีวาสี / เอโก กุลปุตฺโต / สยเมว โกฏฺฏนปจนาทีนิ กโรนฺโต / มาตา-ปิตโร ปฏิชคฺคิ.

ได้ยินว่า ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว อ.กุลบุตร คนหนึ่ง ผู้อยู่ในพระนครชื่อว่าพาราณสีโดยปกติ กระทำอยู่ (ซึ่งกิจ ท.) มีการตำและการหุงเป็นต้น ด้วยตนเองนั่นเทียว ปฏิบัติแล้ว ซึ่งมารดาและบิดา ท.

ต่อมา มารดาบิดาของเธอ พูดกะเขาว่า พ่อ เธอผู้เดียวเท่านั้น ทำงานทั้งในเรือน ทั้งในป่า ย่อมลำบาก มารดาบิดาจักนำหญิงสาวคนหนึ่งมาให้เธอ

อถสฺส มาตาปิตโร / นํ / “ตาต / ตฺวํ เอกโกว / เคเห จ / อรญฺเญ จ / กมฺมํ กโรนฺโต กิลมสิ, / เอกํ เต กุมาริกํ / อาเนสฺสามา”ติ วตฺวา

ครั้งนั้น อ.มารดาและบิดา ท. (ของกุลบุตร) นั้น กล่าวแล้ว ว่า “ดูก่อนพ่อ อ.เธอ ผู้ผู้เดียวนั่นเทียว กระทำอยู่ ซึ่งการงาน ในเรือน ด้วย ในป่า ด้วย ย่อมลำบาก, (อ.เรา ท.) จักนำมา ซึ่งนางกุมาริกาคนหนึ่ง แก่เธอ” ดังนี้ (กะกุลบุตร) นั้น

ถูกเขาห้ามว่า คุณแม่และคุณพ่อ ผมไม่ต้องการด้วยหญิงสาวเห็นปานนั้น ผมจักบำรุงท่านทั้ง ๒ ด้วยมือของผมเอง ตราบเท่าท่านทั้ง ๒ ยังมีชีวิตอยู่

“อมฺมตาต / น มยฺหํ / เอวรูปาย อตฺโถ, / อหํ / ยาว ตุมฺเห ชีวถ, / ตาว โว สหตฺถาว / อุปฏฺฐหิสฺสามี”ติ / เตน ปฏิกฺขิตฺตา

ผู้- (อันกุลบุตร) นั้น -ห้ามแล้ว ว่า “ข้าแต่แม่และพ่อ อ.ความต้องการ (ด้วยนางกุมาริกา) ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป (มีอยู่) แก่ผม หามิได้, (อ.ท่าน ท.) ย่อมเป็นอยู่ เพียงใด, อ.ผม จักบำรุง ซึ่งท่าน ท. ด้วยมือของตนนั่นเทียว เพียงนั้น” ดังนี้

ก็อ้อนวอนเขาแล้ว ๆ เล่า ๆ แล้วนำหญิงสาวมา (ให้เขา)

ปุนปฺปุนํ ยาจิตฺวา / กุมาริกํ อานยึสุ.

อ้อนวอนแล้ว บ่อย ๆ นำมาแล้ว ซึ่งนางกุมาริกา.

หญิงชั่วยุยงผัวฆ่ามารดาบิดา

หญิงนั้นบำรุงแม่ผัวและพ่อผัวได้เพียง ๒ - ๓ วันเท่านั้น ภายหลัง ก็ไม่อยากเห็นท่านทั้ง ๒ นั้นเลย

สา / กติปาเหเนว / เต อุปฏฺฐหิตฺวา / ปจฺฉา / เตสํ ทสฺสนมฺปิ / อนิจฺฉนฺตี

(อ.นางกุมาริกา) นั้น บำรุงแล้ว (ซึ่งมารดาและบิดา ท.) เหล่านั้น โดยวันเล็กน้อยนั่นเทียว ไม่ปรารถนาอยู่ แม้ซึ่งการเห็น (ซึ่งมารดาและบิดา ท.) เหล่านั้น ในภายหลัง

จึงบอกสามีว่า ฉันไม่อาจอยู่ในที่แห่งเดียวกับมารดาบิดาของเธอได้ ดังนี้แล้ว ติเตียน (ต่าง ๆ นานา)

“น สกฺกา / ตว มาตาปิตูหิ สทฺธึ / เอกฏฺฐาเน วสิตุนฺ”ติ / อุชฺฌายิตฺวา,

ยกโทษแล้ว ว่า “(อันดิฉัน) ไม่อาจ เพื่ออันอยู่ ในที่แห่งเดียวกัน กับ ด้วยมารดาและบิดา ท. ของท่าน” ดังนี้,

เมื่อสามีนั้นไม่เชื่อถือถ้อยคำของตน

ตสฺมึ / อตฺตโน กถํ อคฺคณฺหนฺเต,

(ครั้นเมื่อกุลบุตร) นั้น ไม่ถือเอาอยู่ ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว ของตน,

ในเวลาสามีไปภายนอก ถือเอาปอ ก้านปอและฟองข้าวยาคู ไปเรี่ยรายไว้ในที่นั้น ๆ (ให้รกรุงรังเลอะเทอะ)

ตสฺส พหิคตกาเล / มกจิวากขณฺฑานิ จ / ยาคุเผณญฺจ คเหตฺวา / ตตฺถ ตตฺถ อากิริตฺวา

ถือเอาแล้ว ซึ่งท่อนแห่งป่านและปอ ท. ด้วย ซึ่งฟองแห่งข้าวต้ม ด้วย เรี่ยรายแล้ว (ในที่) นั้น นั้น ในกาลเป็นที่ไปแล้วในภายนอก (แห่งกุลบุตร) นั้น

สามีมาแล้ว ก็ถามว่า นี้ อะไรกัน

เตนาคนฺตฺวา / “กิมิทนฺ”ติ ปุฏฺฐา

ผู้- (อันกุลบุตร) นั้น มาแล้ว -จึงถามแล้ว ว่า “(อ.กรรม) นี้ อะไร” ดังนี้

ก็บอกว่า นี่ เป็นกรรมของคนแก่ผู้บอดเหล่านี้

“อิเมสํ อนฺธมหลฺลกานํ ฯเปฯ เอกฏฺฐาเน วสิตุนฺ”ติ อาห.

“อิเมสํ อนฺธมหลฺลกานํ / เอตํ กมฺมํ,

กล่าวแล้ว ว่า “(อ.กรรม นั่น) เป็นกรรม ของคนแก่ผู้บอด ท. เหล่านี้ (ย่อมเป็น),

คนแก่ผู้บอดเหล่านี้เที่ยวทำเรือนทั่วทุกแห่งให้สกปรก

สพฺพํ เคหํ / กิลิฏฺฐํ กโรนฺตา วิจรนฺติ,

(อ.คนแก่ผู้บอด ท. เหล่านี้) ย่อมเที่ยว กระทำอยู่ ซึ่งเรือน ทั้งปวง ให้เป็นเรือนเศร้าหมองแล้ว,

ฉันไม่อาจอยู่ในที่แห่งเดียวกันกับคนแก่ผู้บอดเหลานั่นได้

น สกฺกา / เอเตหิ สทฺธึ / เอกฏฺฐาเน วสิตุนฺ”ติ อาห.

(อันดิฉัน) ไม่อาจ เพื่ออันอยู่ ในที่แห่งเดียวกัน กับ (ด้วยคนแก่ผู้บอด ท.) เหล่านั่น” ดังนี้.

เชื่อเมียต้องเสียพ่อแม่

เมื่อหญิงนั้นบ่นพร่ำอยู่อย่างนั้น สัตว์ผู้มีบารมีบำเพ็ญไว้แล้ว แม้เห็นปานนั้น ก็แตกกับมารดาบิดาได้

เอวํ ตาย / ปุนปฺปุนํ กถยมานาย / เอวรูโปปิ / ปูริตปารมี สตฺโต / มาตาปิตูหิ สทฺธึ ภิชฺชิ.

(เมื่อนางกุมาริกา) นั้น กล่าวอยู่ บ่อย ๆ อย่างนี้ อ.สัตว์ ผู้มีบารมีอันให้เต็มแล้ว แม้ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป แตกแล้ว กับ ด้วยมารดาและบิดา ท.

เขาพูดว่า เอาเถอะ ฉันจักรู้กรรมที่ควรทำแก่ท่านทั้ง ๒ ดังนี้แล้ว

โส / “โหตุ, / ชานิสฺสามิ / เตสํ กตฺตพฺพนฺ”ติ

(อ.กุลบุตร) นั้น (กล่าวแล้ว) ว่า “(อ.เหตุ นั่น) จงยกไว้, (อ.เรา) จักรู้ (ซึ่งกรรม) อัน- (อันเรา) -พึงกระทำ (แก่มารดาและบิดา ท.) เหล่านั้น” ดังนี้

เชิญมารดาบิดาให้บริโภคแล้ว ก็ชักชวนว่า ข้าแต่พ่อและแม่ พวกญาติในที่ชื่อโน้น หวังการมาของท่านทั้ง ๒ อยู่ พวกเราจักไปในที่นั้น ดังนี้แล้ว

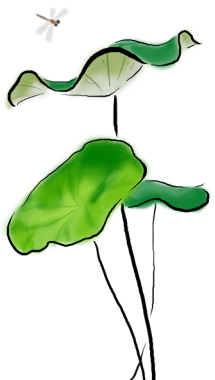
เต โภเชตฺวา / “อมฺมตาต / อสุกฏฺฐาเน นาม / ตุมฺหากํ ญาตกา / อาคมนํ ปจฺจาสีสนฺติ, / มยํ ตตฺถ คมิสฺสามา”ติ

(ยังมารดาและบิดา ท.) เหล่านั้น ให้บริโภคแล้ว กล่าวแล้ว ว่า “ข้าแต่แม่และพ่อ อ.ญาติ ท. ของท่าน ท. ชื่อ ในที่โน้น ย่อมหวังเฉพาะ ซึ่งการมา, อ.เรา ท. จักไป (ในที่) นั้น” ดังนี้

ยกท่านทั้ง ๒ ขึ้นสู่ยานน้อยแล้วพาไป

เต ยานกํ อาโรเปตฺวา / อาทาย คจฺฉนฺโต

ยกขึ้นแล้ว (ซึ่งมารดาและบิดา ท.) เหล่านั้น สู่ยานน้อย พาเอาแล้ว ไปอยู่

ในเวลาถึงกลางดง ลวงว่า คุณพ่อขอรับ ขอพ่อจงถือเชือกไว้ โคทั้ง ๒ จักไปด้วยสัญญาแห่งปฏัก ในที่นี้มีพวกโจรซุ่มอยู่ ผมจะลงไป ดังนี้แล้ว

อฏวีมชฺฌํ ปตฺตกาเล / “ตาต / รสฺมิโย คณฺหาถ, / โคณา / ปโตทสญฺญาย คมิสฺสนฺติ, / อิมสฺมึ ฐาเน / โจรา วสนฺติ, / อหํ โอตรามี”ติ

กล่าวแล้ว ว่า “ข้าแต่พ่อ (อ.ท่าน ท.) จงถือเอา ซึ่งเชือก ท., อ.โค ท. จักไป ด้วยสัญญาแห่งปฏัก, อ.โจร ท. ย่อมอยู่ ในที่ นี้, อ.ผม จะข้ามลง” ดังนี้ ในกาลเป็นที่ถึงแล้ว ซึ่งท่ามกลางแห่งดง

มอบเชือกไว้ในมือของบิดา ลงไปแล้ว ได้เปลี่ยนเสียงทำให้เป็นเสียงพวกโจรซุ่มอยู่

ปิตุ หตฺเถ / รสฺมิโย ทตฺวา / โอตริตฺวา คจฺฉนฺโต / สทฺทํ ปริวตฺเตตฺวา / โจรานํ อุฏฺฐิต-สทฺทมกาสิ,

ให้แล้ว ซึ่งเชือก ท. ในมือ ของบิดา ข้ามลงแล้ว ไปอยู่ ยังเสียง ให้เป็นไปรอบแล้ว ได้กระทำแล้ว ซึ่งเสียง- แห่งโจร ท. -ตั้งขึ้นแล้ว,

มารดาบิดาสิเนหาในบุตรยิ่งกว่าตน

มารดาบิดาได้ยินเสียงนั้น ด้วยสำคัญว่า พวกโจรซุ่มอยู่ จึงกล่าวว่า ลูกเอ๋ย แม่และพ่อแก่แล้ว เธอจงรักษาเฉพาะตน (ให้พ้นภัย) เถิด

มาตาปิตโร / ตํ สทฺทํ สุตฺวา / “โจรา อุฏฺฐิตา”ติ สญฺญาย / “ตาต / มยํ มหลฺลกา, / ตฺวํ / อตฺตานเมว รกฺขาหี”ติ / อาหํสุ.

อ.มารดาและบิดา ท. ฟังแล้ว ซึ่งเสียง นั้น กล่าวแล้ว ว่า “ดูก่อนพ่อ อ.เรา ท. เป็นผู้ถือเอาซึ่งความเป็นแห่งคนแก่ (ย่อมเป็น), อ.เธอ จงรักษา ซึ่งตนนั่นเทียว” ดังนี้ ด้วยความสำคัญ ว่า “อ.โจร ท. ตั้งขึ้นแล้ว” ดังนี้.

เขาทำเสียงดุจโจร ทุบตีมารดาบิดาแม้ผู้ร้องอยู่อย่างนั้นให้ตายแล้ว ทิ้งไว้ในดงแล้วกลับไป

โส / มาตาปิตโร / ตถา วิรวนฺเตปิ / โจรสทฺทํ กโรนฺโต / โกฏฺเฏตฺวา / มาเรตฺวา / อฏวิยํ ขิปิตฺวา / ปจฺจาคมิ.

(อ.กุลบุตร) นั้น กระทำอยู่ ซึ่งเสียงแห่งโจร ทุบแล้ว ซึ่งมารดาและบิดา ท. แม้ผู้ร้องอยู่ เหมือนอย่างนั้น (ยังมารดาและบิดา ท.) ให้ตายแล้ว โยนไปแล้ว ในดง กลับมาแล้ว.” (ดังนี้)

ผลของกรรมชั่วตามสนอง

พระศาสดาครั้นตรัสบุรพกรรมนี้ของพระมหาโมคคัลลานะนั้นแล้ว

สตฺถา / อิมํ ตสฺส / ปุพฺพกมฺมํ กเถตฺวา

อ.พระศาสดา ครั้นตรัสแล้ว ซึ่งกรรมในกาลก่อน นี้ (ของพระเถระ) นั้น

ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย โมคคัลลานะทำกรรมประมาณเท่านี้ ไหม้ในนรกหลายแสนปี ด้วยวิบากที่ยังเหลือ จึงถูกทุบตีอย่างนั้นนั่นแล ละเอียดหมด ถึงมรณะ สิ้น ๑๐๐ อัตภาพ

“ภิกฺขเว โมคฺคลฺลาโน ฯเปฯ ปาปุณาติเยวา”ติ วตฺวา

“ภิกฺขเว / โมคฺคลฺลาโน / เอตฺตกํ กมฺมํ กตฺวา / อเนกานิ วสฺสสตสหสฺสานิ / นิรเย ปจิตฺวา / วิปากาวเสเสน / อตฺตภาวสเต / เอวเมว โกฏฺเฏตฺวา / สญฺจุณฺณิโต / มรณํ ปตฺโต,

ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. อ.โมคคัลลานะ กระทำแล้ว ซึ่งกรรม อันมีประมาณเท่านี้ ไหม้แล้ว ในนรก สิ้นแสนแห่งปี ท. มิใช่หนึ่ง ผู้- (อันโจร ท.) ทุบ -ให้ละเอียดด้วยดีแล้ว อย่างนี้นั่นเทียว ในร้อยแห่งอัตภาพ ถึงแล้ว ซึ่งความตาย ด้วยวิบากอันเหลือลง,

โมคคัลลานะได้มรณะอย่างนี้ ก็พอสมแก่กรรมของตนเองแท้

เอวํ / โมคฺคลฺลาเนน / อตฺตโน กมฺมานุรูปเมว / มรณํ ลทฺธํ,

อ.ความตาย อันสมควรแก่กรรมนั่นเทียว ของตน อันโมคคัลลานะ ได้แล้ว อย่างนี้,

พวกเดียรถีย์ ๕๐๐ กับโจร ๕๐๐ ประทุษร้ายต่อบุตรของเราผู้ไม่ประทุษร้าย ก็ได้มรณะที่เหมาะเหมือนกัน

ปญฺจหิ โจรสเตหิ สทฺธึ / ปญฺจ ติตฺถิยสตานิ / มม ปุตฺตสฺส / อปฺปทุฏฺฐสฺส ปทุสฺสิตฺวา / อนุรูปเมว มรณํ ลภึสุ;

อ.ร้อยแห่งเดียรถีย์ ท. ๕ กับ ด้วยร้อยแห่งโจร ท. ๕ ประทุษร้ายแล้ว ต่อบุตร ของเรา ผู้ไม่ประทุษร้ายแล้ว ได้แล้ว ซึ่งความตาย อันสมควรนั่นเทียว;

ด้วยว่า บุคคลผู้ประทุษร้ายต่อบุคคลผู้ไม่ประทุษร้าย ย่อมถึงความพินาศฉิบหาย ด้วยเหตุ ๑๐ ประการ เป็นแท้ ดังนี้แล้ว

อปฺปทุฏฺฐสฺส หิ / ปทุสฺสนฺโต / ทสหิ การเณหิ / อนยพฺยสนํ / ปาปุณาติเยวา”ติ วตฺวา

ด้วยว่า (อ.บุคคล) ประทุษร้ายอยู่ (ต่อบุคคล) ผู้ไม่ประทุษร้ายแล้ว ย่อมถึงนั่นเทียว ซึ่งความเสื่อม มิใช่ความเจริญ ด้วยเหตุ ท. ๑๐.” ดังนี้

เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม จึงได้ทรงภาษิตพระคาถาเหล่านี้ว่า

อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา / ธมฺมํ เทเสนฺโต / อิมา คาถา อภาสิ

เมื่อทรง- สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ -แสดง ซึ่งธรรม ได้ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ ว่า

ผู้ใดประทุษร้ายท่านผู้ไม่ประทุษร้ายทั้งหลาย ผู้ไม่มีอาชญา
ด้วยอาชญา ย่อมถึงฐานะ ๑๐ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง
พลันทีเดียว

“โย ทณฺเฑน อทณฺเฑสุ อปฺปทุฏฺเฐสุ ทุสฺสติ, /
ทสนฺนมญฺญตรํ ฐานํ ขิปฺปเมว นิคจฺฉติ:

(อ.บุคคล) ใด ย่อมประทุษร้าย[๑] (ต่อพระขีณาสพ ท.) ผู้ไม่มีอาชญา ผู้ไม่ประทุษร้ายแล้ว ด้วยอาชญา, (อ.บุคคล นั้น) ย่อมเข้าถึง ซึ่ง- (แห่งฐานะ ท.) สิบ หนา -ฐานะ อย่างใดอย่างหนึ่ง พลันนั่นเทียว:

---

[๑] คำว่า **ทุสฺสติ** ย่อมประทุษร้าย (ทุส อปฺปีติวิกเต [เกลียดชัง-ไม่พอใจ, เปลี่ยนแปลง, ประทุษร้าย] ทิ., + ย + ติ) คัมภีร์นิรุตติทีปนี (สูตร ๓๐๙) กล่าวว่า **ทุส** ธาตุ มองหา **สัมปทาน** มีความเกี่ยวข้องกับสัมปทาน คำว่า **อทณฺเฑสุ อปฺปทุฏฺเฐสุ** จึงลง **สัตตมีวิภัตติ** ในอรรถ **สัมปทาน** โดยมีคำแปลว่า **“(ต่อพระขีณาสพ ท.) ผู้ไม่มีอาชญา ผู้ไม่ประทุษร้ายแล้ว”** ตัวอย่างเช่น **โย อปฺปทุฏฺฐสฺส นรสฺส ทุสฺสติ**. นรชนใดย่อมประทุษร้ายชนผู้ไม่ประทุษร้าย

คือ ถึงเวทนากล้า ๑ ความเสื่อมทรัพย์ ๑ ความสลายแห่ง
สรีระ ๑ อาพาธหนัก ๑ ความฟุ้งซ่านแห่งจิต ๑

เวทนำ ผรุสำ ชานึ สรีรสฺส ว เภทนำ /
ครุกำ วาปิ อาพาธำ จิตฺตกฺเขปำ ว ปาปุเณ,

คือ พึงถึง ซึ่งเวทนา อันหยาบ (หรือ หรือว่า) ซึ่งความเสื่อม, ซึ่งความแตก แห่งสรีระ หรือ แม้หรือว่า ซึ่งอาพาธ อันหนัก, ซึ่งความฟุ้งซ่านแห่งจิต หรือ,

ความขัดข้องแต่พระราชา ๑ การถูกกล่าวตู่อย่างร้ายแรง ๑
ความย่อยยับแห่งเครือญาติ ๑ ความเสียหายแห่งโภคะ ๑

ราชโต วา อุปสคฺคำ อพฺภกฺขานำ ว ทารุณำ /
ปริกฺขยำ ว ญาตีนำ โภคานำ ว ปภงฺคุณำ,

หรือว่า ซึ่งความขัดข้อง แต่พระราชา, ซึ่งอันกล่าวตู่ อันร้ายแรง หรือ, หรือว่า ซึ่งความสิ้นไปรอบ แห่งญาติ ท., หรือว่า ซึ่งความย่อยยับ แห่งโภคะ ท.,

อีกอย่างหนึ่ง ไฟป่าย่อมไหม้เรือนของเขา ผู้นั้น
ผู้ทรามปัญญา เพราะกายแตกย่อมเข้าถึงนรก

อถวาสฺส อคารานิ อคฺคิ ฑหติ ปาวโก /
กายสฺส เภทา ทุปฺปญฺโญ นิรยำ โส อุปปชฺชตี”ติ:

อีกอย่างหนึ่ง อ.ไฟ ผู้ชำระ ย่อมไหม้ ซึ่งเรือน ท. (ของบุคคล) นั้น, (อ.บุคคล) นั้น ผู้มีปัญญาอันโทษประทุษร้ายแล้ว ย่อมเข้าถึง ซึ่งนรก เพราะอันแตก แห่งกาย” ดังนี้:

แก้อรรถ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อทณฺเฑสุ** ความว่า ในพระขีณาสพทั้งหลาย ผู้เว้นจากอาชญามีอาชญาทางกายเป็นอาทิ

ตตฺถ อทณฺเฑสูติ / กายทณฺฑาทิวิรหิเตสุ ขีณาสเวสุ.

(อ.อรรถ ว่า) ในพระขีณาสพ ท. ผู้เว้นแล้วจากอาชญามีอาชญาอันเกิดแล้วแต่กายเป็นต้น (ดังนี้ แห่ง- ในบท ท.) เหล่านั้น หนา (-บท) ว่า **อทณฺเฑสุ** ดังนี้.

บทว่า **อปฺปทุฏฺเฐสุ** ความว่า ผู้ไม่มีความผิดในชนเหล่าอื่นหรือในตน

อปฺปทุฏฺเฐสูติ / ปเรสุ วา / อตฺตนิ วา นิรปราเธสุ.

(อ.อรรถ ว่า) ผู้มีความผิดออกแล้ว (ในชน ท.) เหล่าอื่น หรือ หรือว่า ในตน (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **อปฺปทุฏฺเฐสุ** ดังนี้.

บาทพระคาถาว่า **ทสนฺนมญฺญตรำ ฐานำ** ความว่า ในเหตุ แห่งทุกข์ ๑๐ อย่าง ซึ่งเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง.

ทสนฺนมญฺญตรำ ฐานนฺติ / ทสสุ ทุกฺขการเณสุ / อญฺญตรำ การณำ.

(อ.อรรถ ว่า) ซึ่ง- ในเหตุแห่งทุกข์ ท. ๑๐ -หนา -เหตุ อย่างใดอย่างหนึ่ง (ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถา) ว่า **ทสนฺนมญฺญตรํ ฐานํ** ดังนี้.

บทว่า **เวทนํ** ได้แก่ เวทนากล้า อันต่างด้วยโรคมีโรคในศีรษะเป็นต้น

เวทนฺติ / **สีสโรคาทิเภทำ** / **ผรุสำ เวทนำ.**

(อ.อรรถ ว่า) ซึ่งเวทนา อันหยาบ อันต่างด้วยโรคมีโรคในศีรษะเป็นต้น (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **เวทนำ** ดังนี้.

บทว่า **ชานึ** ได้แก่ ความเสื่อมทรัพย์ที่ได้โดยยาก

ชานินฺติ / **กิจฺฉาธิคตสฺส** / **ธนสฺส ชานึ.**

(อ.อรรถ ว่า) ซึ่งความเสื่อม แห่งทรัพย์ อัน- (อันบุคคล) -ถึงทับแล้วโดยยาก (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **ชานึ** ดังนี้.

บทว่า **เภทนำ** ได้แก่ ความสลายแห่งสรีระมีการตัดมือเป็นต้น

เภทนนฺติ / **หตฺถจฺเฉทาทิกำ** / **สรีรเภทนำ.**

(อ.อรรถ ว่า) ซึ่งอันทำลายซึ่งสรีระ มีการตัดซึ่งมือเป็นต้น (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **เภทนำ** ดังนี้.

บทว่า **ครุกำ** ได้แก่ (หรือ) อาพาธหนักต่างโดยโรคมีโรคอัมพาต มีจักษุข้างเดียว เปลี้ยง่อยและโรคเรื้อนเป็นต้น

ครุกนฺติ / **ปกฺขหต-เอกจกฺขุ-ปีฐสปฺปิ-กุณิภาว-กุฏฺฐโรคาทิเภทำ** / **ครุกาพาธำ วา.**

(อ.อรรถ ว่า) หรือว่า ซึ่งอาพาธอันหนัก อันต่างด้วยอาพาธมีความเป็นผู้มีกายข้างหนึ่งอันโรคขจัดแล้ว และความเป็นผู้มีจักษุข้างเดียว และความเป็นผู้เสือกคลานไปด้วยตั่ง และความเป็นคนง่อย และโรคเรื้อนเป็นต้น (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **ครุกำ** ดังนี้.

บทว่า **จิตฺตกฺเขปำ** ได้แก่ ความเป็นบ้า

จิตฺตกฺเขปนฺติ / **อุมฺมาทำ.**

(อ.อรรถ ว่า) ซึ่งความเป็นบ้า (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **จิตฺตกฺเขปำ** ดังนี้.

บทว่า **อุปสคฺคำ** ได้แก่ (หรือ) ความขัดข้องแต่พระราชาเป็นต้นว่า ถอดยศลดตำแหน่งเสนาบดีเป็นต้น

อุปสคฺคนฺติ / **ยสวิโลป-เสนาปติฏฺฐานาทิ-อจฺฉินฺทนาทิกำ** / **ราชโต อุปสคฺคำ วา.**

(อ.อรรถ ว่า) หรือว่า ซึ่งความขัดข้อง แต่พระราชา มีอันลดซึ่งยศและอันตัดซึ่งตำแหน่งมีตำแหน่งแห่งเสนาบดีเป็นต้นเป็นอาทิ (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **อุปสคฺคำ** ดังนี้.

บทว่า **อพฺภกฺขานํ** ความว่า การถูกกล่าวตู่อย่างร้ายแรงเห็นปานนี้ว่า กรรมมีการตัดที่ต่อเป็นต้นนี้ก็ดี กรรมคือการประพฤติผิดในพระราชานี้ก็ดี เจ้าทำแล้ว ซึ่งตนไม่เคยห็น ไม่เคยได้ยินและไม่เคยคิดเลย

อพฺภกฺขานนฺติ / อทิฏฺฐ-อสฺสุต-อจินฺติตปุพฺพํ / “อิทํ สนฺธิจฺเฉทาทิกมฺมํ / อิทํ วา ราชปราธกมฺมํ / ตยา กตนฺ”ติ / เอวรูปํ ทารุณํ / อพฺภกฺขานํ วา.

(อ.อรรถ ว่า) หรือว่า ซึ่งอันกล่าวตู่ อันร้ายแรง อัน- (อันตน) -ไม่เห็นแล้วและไม่ได้ยินแล้วและไม่คิดแล้วในกาลก่อน อันมีอย่างนี้เป็นรูป ว่า “อ.กรรมมีอันตัดซึ่งที่ต่อเป็นต้น นี้ (หรือ) หรือว่า อ.กรรมคือความผิดในพระราชา นี้ อันท่าน กระทำแล้ว” ดังนี้ (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **อพฺภกฺขานํ** ดังนี้.

บาทพระคาถาว่า **ปริกฺขยํ ว ญาตีนํ** ได้แก่ ความย่อยยับแห่งเครือญาติ ผู้สามารถเป็นที่พำนักของตน

ปริกฺขยํ ว ญาตีนนฺติ / อตฺตโน อวสฺสโย / ภวิตุํ สมตฺถานํ / ญาตีนํ ปริกฺขยํ วา.

(อ.อรรถ ว่า) หรือว่า ซึ่งความสิ้นไปรอบ แห่งญาติ ท. ผู้สามารถ เพื่ออัน- เป็นผู้เป็นที่อาศัยของตน -เป็น (ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถา) ว่า **ปริกฺขยํ ว ญาตีนํ** ดังนี้.

บทว่า **ปภงฺคุณํ** คือ ความเสียหาย ได้แก่ ความผุพังไป

ปภงฺคุณนฺติ / ปภงฺคุภาวํ / ปูติภาวํ วา.

(อ.อรรถ ว่า) หรือว่า ซึ่งความเป็นของย่อยยับ คือว่า ซึ่งความเป็นของเปื่อยเน่า (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **ปภงฺคุณํ** ดังนี้.

อธิบายว่า ก็ข้าวเปลือกในเรือนของเขา ย่อมถึงความผุ

ยญฺหิสฺส เคเห ฯเปฯ กาณาทิภาวนฺติ อตฺโถ.

ยญฺหิสฺส / เคเห ธญฺญํ, / ตํ ปูติภาวํ อาปชฺชติ,

อ.อธิบาย ว่า ก็ อ.ข้าวเปลือก ในเรือน (ของบุคคล) นั้น ใด, (อ.ข้าวเปลือก) นั้น ย่อมถึง ซึ่งความเป็นของเปื่อยเน่า,

ทองคำถึงความเป็นถ่านเพลิง

สุวณฺณํ องฺคารภาวํ,

อ.ทองคำ (ในเรือน ของบุคคล นั้น ใด, อ.ทองคำ นั้น ย่อมถึง) ซึ่งความเป็นแห่งถ่านเพลิง,

แก้วมุกดาถึงความเป็นเมล็ดฝ้าย

มุตฺตา กปฺปาสฏฺฐิภาวํ,

อ.แก้วมุกดา ท. (ในเรือน ของบุคคล นั้น เหล่าใด, อ.แก้วมุกดา ท. เหล่านั้น ย่อมถึง) ซึ่งความเป็นแห่งเมล็ดแห่งฝ้าย,

กหาปณะถึงความเป็นชิ้นกระเบื้อง เป็นต้น

กหาปณา / กปาลขณฺฑาทิภาวํ,

อ.กหาปณะ ท. (ในเรือน ของบุคคล นั้น เหล่าใด, อ.กหาปณะ ท. เหล่านั้น ย่อมถึง) ซึ่งความเป็นแห่งวัตถุมีชิ้นแห่งกระเบื้องเป็นต้น,

สัตว์ ๒ เท้า ๔ เท้า ถึงความเป็นสัตว์บอดเป็นอาทิ

ทฺวิปทจตุปฺปทา / กาณาทิภาวนฺติ อตฺโถ.

(อ.สัตว์ ท.) ตัวมีเท้า ๒ และมีเท้า ๔ (ในเรือน ของบุคคล นั้น เหล่าใด, อ.สัตว์ ท. ตัวมีเท้า ๒ และมีเท้า ๔ เหล่านั้น ย่อมถึง) ซึ่งความเป็นแห่งสัตว์มีสัตว์บอดเป็นต้น ดังนี้ (อันบัณฑิต พึงทราบ).

สองบทว่า **อคฺคิ ฑหติ** ความว่า ในปีหนึ่ง เมื่อไฟผลาญอย่างอื่นแม้ไม่มี ไฟคืออสนิบาต ย่อมตกลงเผาผลาญ ๒ - ๓ ครั้ง, หรือไฟป่าตั้งขึ้นตามธรรมดาของมัน ย่อมไหม้เทียว

อคฺคิ ฑหตีติ / เอกสฺวจฺฉเร / ทฺวิตฺติกฺขตฺตุ / อญฺญสฺมึ ฑาหเก / อวิชฺชมาเนปิ / อสนิ-อคฺคิ วา / ปติตฺวา ฑหติ, / อตฺตโน ธมฺมตาย / อุฏฺฐิโต ปาวโก วา / ฑหติเยว.

(อ.อรรถ ว่า) ครั้นเมื่อไฟอันไหม้ อื่น แม้ไม่มีอยู่ อ.ไฟคือสายฟ้า ตกแล้ว ย่อมไหม้ หรือ, หรือว่า อ.ไฟอันชำระ อันตั้งขึ้นแล้ว ตามธรรมดา แห่งตน ย่อมไหม้นั่นเทียว สิ้น ๒ ครั้งหรือ ๓ ครั้ง ในปีหนึ่ง (ดังนี้ แห่งหมวด ๒ แห่งบท) ว่า **อคฺคิ ฑหติ** ดังนี้.

บทว่า **นิรยํ** เป็นต้น ความว่า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ผู้นั้นย่อมเข้าถึงนรก ก็เพื่อแสดงฐานะอันการกบุคคลแม้ถึงฐานะ ๑๐ อย่าง เหล่านี้อย่างใดอย่างหนึ่งในปัจจุบันนี้แล้ว ก็พึงถึงในสัมปรายภพโดยอย่างเดียวกัน

นิรยนฺติ / ทิฏฺเฐว ธมฺเม / อิเมสํ ทสนฺนํ ฐานานํ / อญฺญตรํ ปตฺวาปิ / เอกํเสน สมฺปราเย / ปตฺตพฺพํ ทสฺเสตุ / "นิรยํ โส / อุปปชฺชตี"ติ วุตฺตं.

(อ.อรรถ ว่า อ.พระดำรัส) ว่า **"นิรยํ โส อุปปชฺชติ"** ดังนี้ (อันพระผู้มีพระภาค) ตรัสแล้ว เพื่ออันทรงแสดง (ซึ่งนรก) อัน- (อันบุคคล) แม้ถึง (ซึ่ง-) แห่งฐานะ ท. ๑๐ เหล่านี้ หนา (-ฐานะ) อย่างใดอย่างหนึ่ง ในธรรม อัน- (อันสัตว์) -เห็นแล้วเทียว -แล้ว -จึงพึงถึง ในปรโลกอันสัตว์พึงถึงพร้อม โดยส่วนเดียว (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **นิรยํ** ดังนี้เป็นต้น

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก ได้บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

เทสนาวสาเน / พหู / โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา (อ.ชน ท.) ผู้มาก บรรลุแล้ว (ซึ่งอริยผล ท.) มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เรื่องพระมหาโมคคัลลานเถระ จบ

มหาโมคฺคลฺลานตฺเถรวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งพระมหาโมคคัลลานะผู้เถระ (จบแล้ว).

๘. เรื่องภิกษุมีภัณฑะมาก

๘. พหุภณฺฑิกภิกฺขุวตฺถุ.

๘. อ.เรื่องแห่งภิกษุผู้มีภัณฑะมาก (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภภิกษุผู้มีภัณฑะมาก ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **น นคฺคจริยา** เป็นต้น.

น นคฺคจริยาติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต / พหุภณฺฑิกํ ภิกฺขุ / อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งภิกษุ ผู้มีภัณฑะมาก ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **น นคฺคจริยา** ดังนี้เป็นต้น.

กุฏุมพีเตรียมเครื่องใช้ก่อนบวช

ได้ยินว่า กุฏุมพีชาวเมืองสาวัตถีผู้หนึ่ง เมื่อภรรยาทำกาละแล้ว จึงบวช

สาวตฺถิวาสี / กิเรโก กุฏุมฺพิโก, / ภริยาย กาลกตาย, / ปพฺพชิ.

ได้ยินว่า อ.กุฏุมพี คนหนึ่ง ผู้อยู่ในพระนครชื่อว่าสาวัตถีโดยปกติ, ครั้นเมื่อภรรยา เป็นผู้มีกาละอันกระทำแล้ว (มีอยู่), บวชแล้ว.

เขาเมื่อจะบวช ให้สร้างบริเวณ เรือนไฟและห้องเก็บภัณฑะเพื่อตน บรรจุห้องเก็บภัณฑะแม้ทั้งหมดให้เต็มด้วยวัตถุทั้งหลายมีเนยใสและน้ำมันเป็นต้นแล้วจึงบวช

โส ปพฺพชนฺโต / อตฺตโน ปริเวณญฺจ / อคฺคิสาลญฺจ / ภณฺฑคพฺภญฺจ กาเรตฺวา / สพฺพปิ / ภณฺฑคพฺภํ สปฺปิเตลาทีหิ / ปูเรตฺวา ปพฺพชิ.

(อ.กุฏุมพี) นั้น เมื่อบวช (ยังบุคคล) ให้กระทำแล้ว ซึ่งบริเวณ ด้วย ซึ่งโรงแห่งไฟ ด้วย ซึ่งห้องเป็นที่เก็บซึ่งภัณฑะ ด้วย เพื่อตน ยังห้องเป็นที่เก็บซึ่งภัณฑะ แม้ทั้งปวง ให้เต็มแล้ว (ด้วยวัตถุ ท.) มีเนยใสและน้ำมันเป็นต้น บวชแล้ว.

ก็แล ครั้นบวชแล้ว ให้เรียกพวกทาสของตนมาหุงต้มอาหารตามที่ตนชอบใจแล้วบริโภค

ปพฺพชิตฺวา จ ปน / อตฺตโน ทาเส / ปกฺโกสาเปตฺวา / ยถารุจิตํ อาหารํ / ปจาเปตฺวา ภุญฺชิ.

ก็ แล (อ.กุฏุมพี นั้น) ครั้นบวชแล้ว (ยังบุคคล) ให้เรียกมาแล้ว ซึ่งทาส ท. ของตน (ยังทาส) ให้หุงต้มแล้ว ซึ่งอาหาร อัน- (อันตน) -ชอบใจแล้วอย่างไร ฉันแล้ว.

ได้เป็นผู้มีภัณฑะมากและมีบริขารมาก

พหุภณฺโฑ จ / พหุปริกฺขาโร จ อโหสิ;

(อ.ภิกษุ นั้น) เป็นผู้มีภัณฑะมาก ด้วย เป็นผู้มีบริขารมาก ด้วย ได้เป็นแล้ว;

นุ่งผ้าห่มผ้าในราตรีมีชุดหนึ่ง กลางวันมีอีกชุดหนึ่ง อยู่ในวิหารหลังสุดท้าย

รตฺตึ อญฺญํ / นิวาสนปารุปนํ โหติ, / ทิวา อญฺญํ; / วิหารปจฺจนฺเต วสติ.

อ.ผ้าเป็นเครื่องนุ่งและผ้าเป็นเครื่องห่ม อื่น ย่อมมี ในกลางคืน, (อ.ผ้าเป็นเครื่องนุ่งและผ้าเป็นเครื่องห่ม) อื่น (ย่อมมี) ในกลางวัน; (อ.ภิกษุ นั้น) ย่อมอยู่ ในที่สุดท้ายแห่งวิหาร[๑].

ถูกพวกภิกษุต่อว่าแล้วนำตัวไปเฝ้าพระศาสดา

วันหนึ่ง เมื่อภิกษุนั้นตากจีวรและผ้าปูที่นอนอยู่ ภิกษุทั้งหลายเดินเที่ยวจาริกไปตามเสนาสนะเห็นแล้ว

ตสฺเสกทิวสํ / จีวรปจฺจตฺถรณานิ / สุกฺขาเปนฺตสฺส / เสนาสนจาริกํ อาหิณฺฑนฺตา / ภิกฺขู ปสฺสิตฺวา

ในวันหนึ่ง (เมื่อภิกษุ) นั้น ยังจีวรและผ้าเป็นเครื่องลาด ท. ให้แห้งอยู่ อ.ภิกษุ ท. ผู้เที่ยวไปอยู่สู่ที่จาริกในเสนาสนะ เห็นแล้ว

จึงถามว่า ผู้มีอายุ จีวรและผ้าปูที่นอนเหล่านี้ของใคร เมื่อเขาตอบว่า ของผม ขอรับ ดังนี้แล้ว

“กสฺสิมานิ อาวุโส”ติ / ปุจฺฉิตฺวา, / “มยฺหนฺ”ติ วุตฺเต,

ถามแล้ว ว่า “ดูก่อนท่านผู้มีอายุ (อ.จีวรและผ้าเป็นเครื่องลาด ท.) เหล่านี้ ของใคร” ดังนี้, (ครั้นเมื่อคำ) ว่า “(อ.จีวรและผ้าเป็นเครื่องลาด ท. เหล่านี้) ของกระผม” ดังนี้ (อันภิกษุ นั้น) กล่าวแล้ว,

จึงกล่าวว่า ผู้มีอายุ พระผู้มีพระภาค ทรงอนุญาตจีวร (เพียง) ๓ ผืน

“อาวุโส ภควตา ฯเปฯ พหุปริกฺขาโร ชาโต”ติ

“อาวุโส / ภควตา / ตีณิ จีวรานิ / อนุญฺญาตานิ,

(กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนท่านผู้มีอายุ อ.จีวร ท. ๓ อันพระผู้มีพระภาค ทรงอนุญาตแล้ว,

ก็ท่านบวชในศาสนาของพระพุทธเจ้าผู้มีความปรารถนาน้อยอย่างนี้ (ทำไม) จึงเป็นผู้มีบริขารมากอย่างนี้ ดังนี้แล้ว

ตฺวํ จ เอวํ / อปฺปิจฺฉสฺส พุทฺธสฺส / สาสเน ปพฺพชิตฺวา / เอวํ พหุปริกฺขาโร ชาโต”ติ

ก็ อ.ท่าน บวชแล้ว ในศาสนา ของพระพุทธเจ้า ผู้มีความปรารถนาน้อย อย่างนี้ เป็นผู้มีบริขารมาก อย่างนี้ เป็นผู้เกิดแล้ว (ย่อมเป็น)” ดังนี้

---

[๑] **วิหารปจฺจนฺต** ที่อันเป็นที่สุดแห่งวิหาร, ที่สุดท้ายแห่งวิหาร, ที่อันเป็นชายแดนแห่งวิหาร. **วิหาร** (วิ + หร หรเณ [เป็นไป, อยู่] ภู. + ณ ปัจจัย ในอธิกรณสาธนะ) สถานที่เป็นที่อยู่แห่งภิกษุ, วิหาร, วัด. ฐานนิสชฺชาทินา วิหรนฺติ เอตฺถาติ **วิหาโร**, ภิกฺขูนํ อาวาโส. (สัททนีติ ธาตุมาลา) ชื่อว่า วิหาร เพราะเป็นสถานที่อยู่ด้วยอิริยาบถมีการยืนและการนั่งเป็นต้น หมายถึง ที่อยู่ของภิกษุ, วิหารสฺส ปจฺจนฺโต **วิหารปจฺจนฺโต**. (ที่อันเป็นที่สุดแห่งวิหาร, วิหาร + ปจฺจนฺต, ฉัฏฐีตัปปุริสสมาส)

ได้นำภิกษุนั้นไปสู่สำนักพระศาสดา กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุรูปนี้ เป็นผู้มีภัณฑะมากเหลือเกิน

ตं / สตฺถุ สนฺติกं เนตฺวา / “ภนฺเต / อยं ภิกฺขุ / อติพหุภณฺโฑ”ติ / อาโรเจสุ.

นำไปแล้ว (ซึ่งภิกษุ) นั้น สู่สำนัก ของพระศาสดา กราบทูลแล้ว ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.ภิกษุ นี้ เป็นผู้มีภัณฑะมากยิ่ง (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

พระศาสดาตรัสถามว่า ได้ยินว่า เป็นอย่างนั้นจริงหรือ ภิกษุ

สตฺถา / “สจฺจํ กิร [ตฺวํ] ภิกฺขู”ติ / ปุจฺฉิตฺวา,

อ.พระศาสดา ตรัสถามแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ได้ยินว่า อ.เธอ (เป็นผู้มีภัณฑะมากยิ่ง ย่อมเป็น) จริงหรือ” ดังนี้,

เมื่อภิกษุนั้นกราบทูลว่า จริง พระเจ้าข้า

“สจฺจํ ภนฺเต”ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อ.ข้าพระองค์ เป็นผู้มีภัณฑะมากยิ่ง ย่อมเป็น) จริง” ดังนี้ (อันภิกษุ นั้น) กราบทูลแล้ว,

จึงตรัสว่า ภิกษุ ก็เหตุไร เธอ เมื่อเราแสดงธรรมเพื่อความเป็นผู้มีความปรารถนาน้อยแล้ว จึงกลับเป็นผู้มีภัณฑะมากอย่างนี้เล่า

“กสฺมา ปน / ตฺวं ภิกฺขุ, / มยา อปฺปิจฺฉตาย / ธมฺเม เทสิเต, / เอวं พหุภณฺโฑ / ชาโต”ติ อาห.

ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ก็ อ.เธอ-, ครั้นเมื่อธรรม อันเรา แสดงแล้ว เพื่อความเป็นแห่งบุคคลผู้มีความปรารถนาน้อย, -เป็นผู้มีภัณฑะมาก อย่างนี้ เป็นผู้เกิดแล้ว (ย่อมเป็น) เพราะเหตุไร” ดังนี้.

ภิกษุนั้นโกรธแล้วด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล คิดว่า บัดนี้เราจักเที่ยวไปโดยทำนองนี้ ดังนี้แล้ว ทิ้งผ้าห่ม มีจีวรผืนเดียว ได้ยืนอยู่ในท่ามกลางบริษัท

โส / ตาวตฺตเกเนว กุปิโต / “อิมินาทานิ / นีหาเรน จริสฺสามี”ติ / ปารุปนํ ฉฑฺเฑตฺวา / ปริสมชฺเฌ เอกจีวโร อฏฺฐาสิ.

(อ.ภิกษุ) นั้น โกรธแล้ว (ด้วยเหตุ) อันมีประมาณเพียงนั้นนั่นเทียว (คิดแล้ว) ว่า “(อ.เรา) จักเที่ยวไป โดยทำนอง นี้ ในกาลนี้” ดังนี้ ทิ้งแล้ว ซึ่งผ้าเป็นเครื่องห่ม เป็นผู้มีจีวรผืนเดียว (เป็น) ได้ยืนอยู่แล้ว ในท่ามกลางแห่งบริษัท.

พระศาสดาให้เธอกลับมีหิริและโอตตัปปะ

ลำดับนั้น พระศาสดา เมื่อจะทรงอุปถัมภ์ภิกษุรูปนั้น

อถ นं สตฺถา / อุปตฺถมฺภยมาโน

ครั้งนั้น อ.พระศาสดา เมื่อทรงเกื้อหนุน (ซึ่งภิกษุ) นั้น

จึงตรัสว่า ภิกษุ ในกาลก่อน เธอแสวงหาหิริและโอตตัปปะ แม้ในกาลเป็นรากษสน้ำ ก็แสวงหาหิริโอตตัปปะ อยู่ถึง ๑๒ ปี มิใช่หรือ

“นนุ ตฺวํ ภิกฺขุ ฯเปฯ ปหาย ธิโต”ติ.

“นนุ ตฺวํ ภิกฺขุ / ปุพฺเพ หิโรตฺตปฺปํ คเวสโก / ทกรกฺขสกาเลปิ / หิโรตฺตปฺปํ คเวสมาโน / ทฺวาทส วสฺสานิ วิหาสิ;

(ตรัสแล้ว) ว่า “ดูก่อนภิกษุ อ.เธอ เป็นผู้แสวงหา ซึ่งหิริและโอตตัปปะ ในกาลก่อน (เป็น) แสวงหาอยู่ ซึ่งหิริและโอตตัปปะ แม้ในกาล- (แห่งตน) -เป็นผีเสื้อน้ำ อยู่แล้ว สิ้นปี ท. ๑๒ มิใช่หรือ;

บัดนี้ เธอบวชในพระพุทธศาสนาเป็นที่เคารพอย่างนี้แล้ว เปลื้องผ้าห่ม ละหิริและโอตตัปปะ ยืนอยู่ในท่ามกลางบริษัท ๔ เพราะเหตุไร

กสฺมา อิทานิ / เอวํ ครุเก / พุทฺธสาสเน ปพฺพชิตฺวา / จตุปฺปริสมชฺเฌ / ปารุปนํ ฉฑฺเฑตฺวา / หิโรตฺตปฺปํ ปหาย ธิโต”ติ.

ในกาลนี้ (อ.เธอ) บวชแล้ว ในพระพุทธศาสนา อันเป็นที่เคารพ อย่างนี้ ทิ้งแล้ว ซึ่งผ้าเป็นเครื่องห่ม ละแล้ว ซึ่งหิริและโอตตัปปะ เป็นผู้ยืนอยู่แล้ว ในท่ามกลางแห่งบริษัท ๔ (ย่อมเป็น) เพราะเหตุไร” ดังนี้.

ภิกษุนั้นฟังพระดำรัสของพระศาสดาแล้ว กลับตั้งหิริและโอตตัปปะขึ้นได้ ห่มจีวรนั้น ถวายบังคมพระศาสดาแล้ว นั่ง ณ ที่สมควรข้างหนึ่ง

โส / สตฺถุ วจนํ สุตฺวา / หิโรตฺตปฺปํ ปจฺจุปฏฺฐาเปตฺวา / ตํ จีวรํ ปารุปิตฺวา / สตฺถารํ วนฺทิตฺวา / เอกมนฺตํ นิสีทิ.

(อ.ภิกษุ) นั้น ฟังแล้ว ซึ่งพระดำรัส ของพระศาสดา ยังหิริและโอตตัปปะ ให้เข้าไปตั้งอยู่เฉพาะแล้ว ห่มแล้ว ซึ่งจีวร นั้น ถวายบังคมแล้ว ซึ่งพระศาสดา นั่งแล้ว ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง.

ภิกษุทั้งหลายทูลขอพระผู้มีพระภาคเพื่อให้ทรงประกาศเนื้อความนั้น

ภิกฺขู / ตสฺส อตฺถสฺส / อาวิภาวนตฺถํ / ภควนฺตํ ยาจึสุ.

อ.ภิกษุ ท. ทูลอ้อนวอนแล้ว ซึ่งพระผู้มีพระภาค เพื่ออันทรง- ยังเนื้อความ นั้น -ให้แจ่มแจ้ง.

ทีนั้น พระผู้มีพระภาคทรงนำอดีตนิทานมาตรัสว่า

อถ ภควา / อตีตํ อาหริตฺวา กเถสิ:

ครั้งนั้น อ.พระผู้มีพระภาค ทรงนำมาแล้ว ซึ่งเรื่องอันเป็นไปล่วงแล้ว ตรัสแล้ว (ว่า)

บุรพกรรมของภิกษุนั้น

ได้ยินว่า ในอดีตกาล พระโพธิสัตว์ถือปฏิสนธิในพระครรภ์พระอัครมเหสีของพระเจ้าพาราณสี

อตีเต กิร ฯเปฯ ตถา อกาสิ.

“อตีเต กิร / พาราณสีรญฺโญ / อคฺคมเหสิยา กุจฺฉิมฺหิ / โพธิสตฺโต / ปฏิสนฺธึ คณฺหิ.

“ได้ยินว่า ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว อ.พระโพธิสัตว์ ถือเอาแล้ว ซึ่งปฏิสนธิ ในพระครรภ์ของพระอัครมเหสี ของพระราชาผู้ทรงเป็นใหญ่ในเมืองพาราณสี.

ในวันขนานพระนามของพระโพธิสัตว์นั้น พระญาติทั้งหลายขนานพระนามของพระองค์ ว่า มหิสสาสกุมาร

ตสฺส นามคหณทิวเส / “มหิสฺสาสกุมาโร”ติสฺส / นามํ กรึสุ.

(พระญาติ ท.) กระทำแล้ว (ซึ่งคำ) ว่า “อ.มหิสสาสกุมาร” ดังนี้ ในเป็นพระนาม (ของพระกุมาร) นั้น ในวันเป็นที่ถือเอาซึ่งพระนาม (ของพระกุมาร) นั้น.

พระกนิฐภาดาของพระองค์ ได้มีพระนามว่าจันทกุมาร

ตสฺส กนิฏฺฐภาตา / จนฺทกุมาโร นาม อโหสิ.

อ.พระกนิฏฐภาดา (ของพระกุมาร) นั้น เป็นผู้ทรงพระนามว่า จันทกุมาร ได้เป็นแล้ว.

เมื่อพระมารดาของพระราชกุมารทั้ง ๒ นั้น สิ้นพระชนม์แล้ว พระราชาก็ทรงสถาปนาสตรีอื่นไว้ในตำแหน่งพระอัครมเหสี

เตสํ มาตริ กาลกตาย, / ราชา / อญฺญํ อคฺคมเหสิฏฺฐาเน ฐเปสิ.

ครั้นเมื่อพระมารดา (ของพระกุมาร ท.) เหล่านั้น เป็นผู้มีกาละอันทรงกระทำแล้ว (มีอยู่), อ.พระราชา ทรงตั้งไว้แล้ว (ซึ่งหญิง) อื่น ในตำแหน่งแห่งพระอัครมเหสี.

พระเทวีแม้นั้นประสูติพระราชโอรสแล้ว

สาปิ ปุตฺตํ วิชายิ.

(อ.พระเทวี) แม้นั้น ประสูติแล้ว ซึ่งพระโอรส.

พระญาติทั้งหลายขนานพระนามของพระโอรสนั้นว่า สุริยกุมาร

“สุริยกุมาโร”ติสฺส / นามํ กรึสุ.

(อ.พระญาติ ท.) กระทำแล้ว (ซึ่งคำ) ว่า “อ.สุริยกุมาร” ดังนี้ ให้เป็นพระนาม (ของพระกุมาร) นั้น.

พระราชาทอดพระเนตรเห็นสุริยกุมารนั้นแล้ว ก็ทรงพอพระทัย ตรัสว่า เราให้พรแก่บุตรของเธอ

ตํ ทิสฺวา ราชา / ตุฏฺโฐ / “ปุตฺตสฺส เต / วรํ ทมฺมี”ติ อาห.

อ.พระราชา ทรงเห็นแล้ว (ซึ่งพระกุมารพระนามว่าสุริยะ) นั้น ทรงยินดีแล้ว ตรัสแล้ว ว่า “(อ.เรา) ย่อมให้ ซึ่งพร แก่บุตร ของเธอ” ดังนี้.

ฝ่ายพระเทวีนั้นแลกราบทูลว่า หม่อมฉันจักรับเอาในเวลาที่ต้องการ ดังนี้แล้ว ในกาลที่พระราชโอรสเจริญวัยแล้ว จึงทูลพระราชาว่า

สาปิ โข เทวี / “อิจฺฉิตกาเล คณฺหิสฺสามี”ติ วตฺวา / ปุตฺตสฺส วยปฺปตฺตกาเล / ราชานํ อาห

อ.พระเทวี แม้นั้น แล กราบทูลแล้ว ว่า “(อ.หม่อมฉัน) จักรับ ในกาล- (แห่งพร อันหม่อมฉัน) -ปรารถนาแล้ว” ดังนี้ กราบทูลแล้ว กะพระราชา ในกาล- แห่งพระโอรส -ทรงถึงแล้วซึ่งวัย ว่า

ขอเดชะสมมติเทพ พระองค์ได้พระราชาทานพรไว้แล้ว ในเวลาที่บุตรของหม่อมฉันประสูติ

“เทว / มยฺหํ ปุตฺตสฺส ชาตกาเล / วโร ทินฺโน,

“ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ อ.พร (อันพระองค์) พระราชทานแล้ว ในกาลเป็นที่ประสูติแล้ว แห่งบุตร ของหม่อมฉัน [ในกาล- แห่งบุตร ของหม่อมฉัน -ประสูติแล้ว],

ขอพระองค์โปรดพระราชาทานราชสมบัติแก่บุตรของหม่อมฉันเถิด

ปุตฺตสฺส เม / รชฺชํ เทหี”ติ.

(อ.พระองค์) ขอจงพระราชทาน ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา แก่บุตร ของหม่อมฉัน” ดังนี้.

พระราชาแม้ทรงห้ามว่า บุตรทั้ง ๒ ของเรากำลังรุ่งเรืองดุจกองไฟ เที่ยวไป เราไม่อาจให้สมบัติแก่สุริยกุมารนั้นได้

ราชา / “มม เทฺว ปุตฺตา / อคฺคิกฺขนฺธา วิย / ชลนฺตา วิจรนฺติ, / น สกฺกา / ตสฺส รชฺชํ ทาตุนฺ”ติ / ปฏิกฺขิปิตฺวาปิ

อ.พระราชา แม้ทรงห้ามแล้ว ว่า “อ.บุตร ท. ๒ ของเรา รุ่งเรืองอยู่ ราวกะ อ.กองแห่งไฟ ท. ย่อมเที่ยวไป, (อันเรา) ไม่อาจ เพื่ออันให้ ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา (แก่บุตร ของเธอ) นั้น” ดังนี้

ทรงเห็นนางยังขืนอ้อนวอนอยู่บ่อย ๆ จึงทรงดำริว่า นางนี้จะพึงทำแม้ความฉิบหายแก่บุตรของเรา ดังนี้แล้ว จึงรับสั่งให้เรียกพระราชโอรสทั้ง ๒ มาแล้ว

ตํ ปุนปฺปุนํ / ยาจมานเมว ทิสฺวา / “อยํ เม / ปุตฺตานํ อนตฺถมฺปิ / กเรยฺยา”ติ / ปุตฺเต ปกฺโกสาเปตฺวา

ทรงเห็นแล้ว (ซึ่งพระเทวี) นั้น ผู้ทูลอ้อนวอนอยู่ บ่อย ๆ นั่นเทียว (ทรงดำริแล้ว) ว่า “(อ.พระเทวี) นี้ พึงกระทำ แม้ซึ่งความฉิบหายมิใช่ประโยชน์ แก่บุตร ท. ของเรา” ดังนี้ (ทรงยังราชบุรุษ) ให้เรียกมาแล้ว ซึ่งพระโอรส ท.

ทรงส่งไปด้วยพระดำรัสว่า พ่อทั้งสอง พ่อได้ให้พรไว้ในเวลาสุริยกุมารประสูติ

“ตาตา อหํ ฯเปฯ รชฺชํ คณฺเหยฺยาถา”ติ อุยฺโยเชสิ.

“ตาตา / อหํ สุริยกุมารสฺส / ชาตกาเล วรํ อทาสึ,

ทรงส่งไปแล้ว (ด้วยพระดำรัส) ว่า “ดูก่อนพ่อ ท. อ.เรา ได้ให้แล้ว ซึ่งพร ในกาลเป็นที่ประสูติแล้ว แห่งพระกุมารพระนามว่าสุริยะ,

บัดนี้ มารดาของเขา ทูลขอราชสมบัติ

อิทานิ / ตสฺส มาตา / รชฺชํ ยาจติ,

ในกาลนี้ อ.มารดา (ของพระกุมารพระนามว่าสุริยะ) นั้น ย่อมขอ ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา,

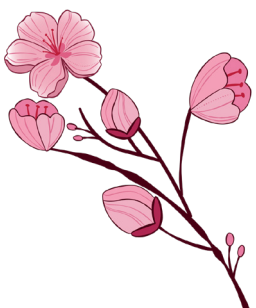
พ่อไม่อยากจะให้แก่เขาเลย

อหนฺตสฺส / น ทาตุกาโม,

อ.เรา เป็นผู้ใคร่เพื่ออันให้ (แก่พระกุมารพระนามว่าสุริยะ) นั้น (ย่อมเป็น) หามิได้,

มารดาของเขาจะพึงทำแม้ความฉิบหายแก่เจ้าทั้ง ๒

ตสฺส มาตา / ตุมฺหากํ อนตฺถมฺปิ กเรยฺย;

อ.มารดา (ของพระกุมารพระนามว่าสุริยะ) นั้น พึงกระทำ แม้ซึ่งความฉิบหายมิใช่ประโยชน์แก่เจ้า ท.;

เจ้าจงไป อยู่ในป่าแล้ว ค่อยกลับมารับราชสมบัติโดยกาลที่พ่อล่วงไป

คจฺฉถ ตุมฺเห /อรญฺเญ วสิตฺวา / มมจฺจเยนาคนฺตฺวา / รชฺชํ คณฺเหยฺยาถา"ติ" / อุยฺโยเชสิ.

อ.เจ้า ท. จงไป, (อ.เจ้า ท.) อยู่แล้ว ในป่า มาแล้ว โดยกาลอันล่วงไป แห่งเรา พึงรับเอา ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา" ดังนี้.

สุริยกุมารเล่นอยู่ที่พระลานหลวง เห็นพระราชกุมารทั้ง ๒ นั้น ถวายบังคมพระราชบิดาแล้วลงจากปราสาท ทราบเหตุนั้นแล้วจึงออกไปกับพระราชกุมารเหล่านั้นด้วย

เต ปิตรํ วนฺทิตฺวา / ปาสาทา โอตรนฺเต / ราชงฺคเณ กีฬมาโน / สุริยกุมาโร ทิสฺวา / ตํ การณํ ญตฺวา / เตหิ สทฺธิเยว นิกฺขมิ.

อ.กุมารพระนามว่าสุริยะ ทรงเล่นอยู่ ที่เนินแห่งพระราชา ทรงเห็นแล้ว (ซึ่งพระกุมาร ท.) เหล่านั้น ผู้- ทรงถวายบังคม- ซึ่งพระบิดา -แล้ว -จึงเสด็จข้ามลงอยู่ จากปราสาท ทรงทราบแล้ว ซึ่งเหตุนั้น เสด็จออกไปแล้ว กับ (ด้วยพระกุมาร ท.) เหล่านั้น นั่นเทียว.

พระราชกุมารทั้ง ๒ ถูกรากษสจับไว้

ในกาลที่พระราชกุมารเหล่านั้น เข้าไปสู่หิมวันตประเทศ พระโพธิสัตว์เสด็จแยกออกจากทาง นั่งอยู่ที่โคนต้นไม้ต้นใดต้นหนึ่ง แล้วตรัสกะสุริยกุมารว่า

เตสํ หิมวนฺตํ ปวิฏฺฐกาเล / โพธิสตฺโต / มคฺคา โอกฺกมฺม / อญฺญตรสฺมึ รุกฺขมูเล / นิสีทิตฺวา / สุริยกุมารํ อาห

ในกาลเป็นที่เสด็จเข้าไปแล้ว สู่ป่าชื่อว่าหิมพานต์ (แห่งพระกุมาร ท.) เหล่านั้น อ.พระโพธิสัตว์เสด็จก้าวลงแล้ว จากหนทาง ประทับนั่งแล้ว ที่โคนแห่งต้นไม้ แห่งใดแห่งหนึ่ง ตรัสแล้ว กะพระกุมารพระนามว่าสุริยะ ว่า

แน่ะพ่อ เจ้าจงไปสู่สระนั่น อาบน้ำและดื่มน้ำแล้ว จงเอาใบบัวนำน้ำมาเพื่อพี่ทั้ง ๒ บ้าง

"ตาต / เอตํ สรํ คนฺตฺวา / นฺหาตฺวา จ / ปิวิตฺวา จ / อมฺหากมฺปิ ปทุมินิปตฺเตหิ / อุทกํ อาหรา"ติ.

"ดูก่อนพ่อ (อ.เจ้า) ไปแล้ว สู่สระ นั่น อาบแล้ว ด้วย ดื่มแล้ว ด้วย จงนำมา ซึ่งน้ำ ด้วยใบแห่งบัว ท. แม้เพื่อเรา ท." ดังนี้.

ก็สระนั้น เป็นสระที่รากษสน้ำตนหนึ่งได้จากสำนักแห่งท้าวเวสวัณ

โส ปน สโร / เวสฺสวณสฺส สนฺติกา / เอเกน ทกรกฺขเสน / ลทฺโธ โหติ.

ก็ อ.สระ นั้น เป็นสระ- อันผีเสื้อน้ำ ตนหนึ่ง -ได้แล้ว จากสำนัก ของท้าวเวสวัณ ย่อมเป็น.

ก็ท้าวเวสวัณรับสั่งกะรากษสน้ำนั้นว่า เว้นชนผู้รู้เทวธรรมเท่านั้น ชนเหล่าอื่นลงสู่สระนี้ เจ้าย่อมได้เพื่อเคี้ยวกินชนเหล่านั้น

เวสฺสวโณ จ / ตํ อาห / “ฐเปตฺวา เทวธมฺมชานนเกเยว / อญฺเญ / อิมํ สรํ โอตรนฺติ, / เต ขาทิตุํ ลภสี”ติ.

ก็ อ.ท้าวเวสวัณ ตรัสแล้ว ว่า “(อ.ชน ท.) เหล่าอื่น เว้น (ซึ่งชน ท.) ผู้รู้ซึ่งเทวธรรมนั่นเทียว ย่อมข้ามลง สู่สระ นี้, (อ.เจ้า) ย่อมได้ เพื่ออันเคี้ยวกิน (ซึ่งชน ท.) เหล่านั้น” ดังนี้ (กะผีเสื้อน้ำ) นั้น.

ตั้งแต่นั้นมา รากษสน้ำนั้นถามเทวธรรมกะคนผู้ลงแล้ว ๆ สู่สระนั้น ย่อมเคี้ยวกินคนผู้ไม่รู้อยู่

ตโต ปฏฺฐาย / โส ตํ สรํ / โอติณฺโณติณฺเณ / เทวธมฺเม ปุจฺฉิตฺวา / อชานนฺเต ขาทติ.

(อ.ผีเสื้อน้ำ) นั้น ถามแล้ว ซึ่งเทวธรรม ท. (กะชน ท.) ผู้ทั้งข้ามลงแล้วทั้งข้ามลงแล้ว สู่สระ นั้น ย่อมเคี้ยวกิน (ซึ่งชน ท.) ผู้ไม่รู้อยู่ จำเดิม (แต่กาล) นั้น.

ฝ่ายสุริยกุมารมิทันพิจารณาสระนั้นลงไป

สุริยกุมาโรปิ / ตํ สรํ อวีมํสิตฺวาว โอตริ,

แม้ อ.พระกุมารพระนามว่าสุริยะ ไม่พิจารณาแล้วนั่นเทียว ซึ่งสระ นั้น ข้ามลงแล้ว,

และถูกรากษสนั้นถามว่า ท่านรู้เทวธรรมหรือ ก็ตอบว่า พระจันทร์และพระอาทิตย์ ชื่อว่าเทวธรรม

เตน จ / “เทวธมฺเม ชานาสี”ติ ปุจฺฉิโต / “เทวธมฺมา นาม / จนฺทิมสุริยา”ติ อาห.

ก็ (อ.พระกุมารพระนามว่าสุริยะ นั้น) ผู้- (อันผีเสื้อน้ำ) นั้น -ถามแล้ว ว่า (อ.ท่าน) ย่อมรู้ ซึ่งเทวธรรม ท. หรือ” ดังนี้ ตรัสแล้ว ว่า “อ.พระจันทร์และพระอาทิตย์ ท. ชื่อว่า เทวธรรม” ดังนี้.

ลำดับนั้น รากษสกล่าวกะสุริยกุมารนั้นว่า ท่านไม่รู้เทวธรรมแล้วก็ฉุดลงน้ำไปพักไว้ในภพของตน

อถ นํ / “ตฺวํ เทวธมฺเม / น ชานาสี”ติ / อุทกํ ปเวเสตฺวา / อตฺตโน ภวเน ฐเปสิ.

ครั้งนั้น (อ.ผีเสื้อน้ำ กล่าวแล้ว) ว่า “อ.ท่าน ย่อมไม่รู้ ซึ่งเทวธรรม ท.” ดังนี้ (กะพระกุมารพระนามว่าสุริยะ) นั้น (ยังพระกุมารพระนามว่าสุริยะ นั้น) ให้เข้าไปแล้ว สู่น้ำ พักไว้แล้ว ในภพ ของตน.

ส่วนพระโพธิสัตว์ เห็นสุริยกุมารช้าอยู่ จึงส่งจันทกุมารไป

โพธิสตฺโตปิ / ตํ จิรายนฺตํ ทิสฺวา / จนฺทกุมารํ เปเสสิ.

แม้ อ.พระโพธิสัตว์ ทรงเห็นแล้ว (ซึ่งพระกุมารพระนามว่าสุริยะ) นั้น ผู้ประพฤติช้าอยู่ ทรงส่งไปแล้ว ซึ่งพระกุมารพระนามว่าจันทะ.

แม้จันทกุมารนั้น ถูกรากษสนั้นถามว่า ท่านรู้เทวธรรมหรือ ก็ตอบว่า ทิศ ๔ ชื่อว่าเทวธรรม

โสปิ / เตน “เทวธมฺเม ชานาสี”ติ ปุจฺฉิโต / “เทวธมฺมา นาม / จตสฺโส ทิสา”ติ อาห.

(อ.พระกุมารพระนามว่าจันทะ) แม้นั้น ผู้- (อันผีเสื้อน้ำ) นั้น -ถามแล้ว ว่า “(อ.ท่าน) ย่อมรู้ ซึ่งเทวธรรม ท. หรือ” ดังนี้ ตรัสแล้ว ว่า “อ.ทิศ ท. ๔ ชื่อว่า เทวธรรม” ดังนี้.

รากษสน้ำก็ฉุดแม้จันทกุมารนั้นลงน้ำไปในพักไว้อย่างนั้นเหมือนกัน

ทกรกฺขโส / ตมฺปิ อุทกํ ปเวเสตฺวา / ตเถว ฐเปสิ.

อ.ผีเสื้อน้ำ (ยังพระกุมารพระนามว่าจันทะ) แม้นั้น ให้เข้าไปแล้ว สู่น้ำ พักไว้แล้ว เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว.

พระโพธิสัตว์แสดงเทวธรรมแก่รากษส

พระโพธิสัตว์ แม้เมื่อจันทกุมารนั้นช้าอยู่ จึงคิดว่า อันตรายจะพึงมี ดังนี้แล้ว จึงไปเอง เห็นรอย (เท้า) ลงแห่งกุมารแม้ทั้ง ๒ แล้ว

โพธิสตฺโต, / ตสฺมึปิ จิรายนฺเต, / “อนฺตราเยน ภวิตพฺพนฺ”ติ / สยํ คนฺตฺวา / ทฺวินฺนมฺปิ โอตรณ-ปทํ ทิสฺวา

อ.พระโพธิสัตว์-, (ครั้นเมื่อพระกุมารพระนามว่าจันทะ) แม้นั้น ประพฤติช้าอยู่, -(ทรงดำริแล้ว) ว่า “อันอันตราย พึงมี” ดังนี้ เสด็จไปแล้ว ด้วยพระองค์เอง ทรงเห็นแล้ว ซึ่งรอยแห่งอันเสด็จข้ามลง (แห่งพระกุมาร ท.) แม้ ๒

ก็ทราบว่า สระนี้มีรากษสรักษา จึงสอดพระขรรค์ไว้ ถือธนูได้ยืนแล้ว

“อยํ สโร / รกฺขสปริคฺคหิโต”ติ ญตฺวา / ขคฺคํ สนฺนยฺหิตฺวา / ธนุํ คเหตฺวา อฏฺฐาสิ.

ทรงทราบแล้ว ว่า “อ.สระ นี้ เป็นสระอันผีเสื้อน้ำถือเอารอบแล้ว (ย่อมเป็น)” ดังนี้ ทรงเหน็บแล้ว ซึ่งพระขรรค์ ทรงถือเอาแล้ว ซึ่งธนู ได้ประทับยืนอยู่แล้ว.

รากษสเห็นพระโพธิสัตว์ไม่ลง (สู่สระ) จึงแปลงเป็นเพศชายชาวป่า มากล่าวปราศรัยว่า

รกฺขโส / ตํ อโนตรนฺตํ ทิสฺวา / วนกมฺมิกปุริสเวเสนาคนฺตฺวา อาห

อ.ผีเสื้อน้ำ เห็นแล้ว (ซึ่งพระโพธิสัตว์) นั้น ผู้ไม่เสด็จข้ามลงอยู่ มาแล้ว ด้วยเพศของบุรุษผู้กระทำซึ่งการงานในป่า กล่าวแล้ว ว่า

ดูก่อนบุรุษผู้เจริญ ท่านเดินทางอ่อนเพลีย ทำไม จึงไม่ลงสู่สระนี้ อาบน้ำ ดื่มน้ำ เคี้ยวกินเหง้าบัว ประดับดอกไม้แล้วจึงไปเล่า

“โภ ปุริส / ตฺวํ มคฺคกิลนฺโต / กสฺมา / อิมํ สรํ โอตริตฺวา / นหาตฺวา จ / ปิวิตฺวา จ / ภิสมุฬาเล ขาทิตฺวา / ปุปฺผานิ ปิลนฺธิตฺวา / น คจฺฉสี”ติ.

“ดูก่อนบุรุษ ผู้เจริญ อ.ท่าน ผู้เหน็ดเหนื่อยแล้วในหนทาง ย่อม- ไม่ข้ามลงแล้ว สู่สระ นี้ อาบแล้ว ด้วย ดื่มแล้ว ด้วย เคี้ยวกินแล้ว ซึ่งเหง้าแห่งบัว ท. ประดับแล้ว ซึ่งดอกไม้ ท. -ไป เพราะเหตุไร” ดังนี้.

พระโพธิสัตว์พอเห็นบุรุษนั้น ก็ทราบได้ว่า ผู้นี้เป็นยักษ์

โพธิสตฺโต / ตํ ทิสฺวาว / “เอโส ยกฺโข”ติ ญตฺวา

อ.พระโพธิสัตว์ ทรงเห็นแล้วนั่นเทียว (ซึ่งผีเสื้อน้ำ) นั้น ทรงทราบแล้ว ว่า “(อ.บุรุษ นั่น) เป็นยักษ์ (ย่อมเป็น)” ดังนี้

จึงกล่าวว่า ท่านจับเอาน้องชายทั้ง ๒ ของข้าพเจ้าไว้หรือ

“ตยา เม / ภาตโร คหิตา”ติ อาห.

ตรัสแล้ว ว่า “อ.น้องชาย ท. ของเรา อันท่าน จับแล้ว หรือ” ดังนี้.

ยักษ์กล่าวว่า เออ ข้าพเจ้าจับไว้

“อาม มยา คหิตา”ติ.

(อ.ยักษ์ กล่าวแล้ว) ว่า “เออ (อ.น้องชาย ท. ของท่าน) อันข้าพเจ้า จับแล้ว” ดังนี้.

โพธิสัตว์ตรัสถามว่า จับไว้ทำไม

“กึการณา”ติ.

(อ.พระโพธิสัตว์ ตรัสถามแล้ว) ว่า “(อ.น้องชาย ท. ของเรา อันท่าน จับแล้ว) เพราะเหตุไร” ดังนี้.

ยักษ์กล่าวว่า ข้าพเจ้าย่อมได้ผู้ลงสู่สระนี้

“อหำ อิมำ สรำ / โอติณฺณ ลภามี”ติ,

(อ.ยักษ์ กล่าวแล้ว) ว่า “อ.ข้าพเจ้า ย่อมได้ (ซึ่งชน ท.) ผู้ข้ามลงแล้ว สู่สระ นี้” ดังนี้,

โพธิสัตว์ตรัสถามว่า ก็ท่านย่อมได้ทุกคนเทียวหรือ

“กึ ปน / สพฺเพว ลภสี”ติ.

(อ.พระโพธิสัตว์ ตรัสถามแล้ว) ว่า “ก็ (อ.ท่าน) ย่อมได้ (ซึ่งชน ท.) ทั้งปวงนั่นเทียว หรือ” ดังนี้.

ยักษ์กล่าวว่า ยกเว้นผู้รู้เทวธรรม คนที่เหลือ ข้าพเจ้าย่อมได้

“เทวธมฺเม ชานนเก ฐเปตฺวา / อวเสเส ลภามี”ติ.

(อ.ยักษ์ กล่าวแล้ว) ว่า “(อ.ข้าพเจ้า) ย่อมได้ (ซึ่งชน ท.) ผู้เหลือลง เว้น (ซึ่งชน ท.) ผู้รู้ ซึ่งเทวธรรม ท.” ดังนี้.

โพธิสัตว์ตรัสว่า ก็ท่านมีความต้องการด้วยเทวธรรมหรือ

“อตฺถิ ปน เต เทวธมฺเมหิ อตฺโถ”ติ.

(อ.พระโพธิสัตว์ ตรัสถามแล้ว) ว่า “ก็ อ.ความต้องการ ด้วยเทวธรรม ท. มีอยู่ แก่ท่านหรือ” ดังนี้.

ยักษ์กล่าวว่า ข้าพเจ้ามีความต้องการ

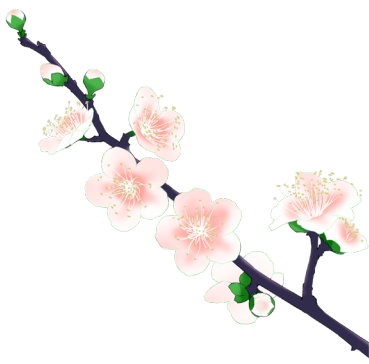
“อาม อตฺถี”ติ.

(อ.ยักษ์ กล่าวแล้ว) ว่า เออ (อ.ความต้องการ ด้วยเทวธรรม ท.) มีอยู่ (แก่ข้าพเจ้า)” ดังนี้.

โพธิสัตว์ตรัสว่า ข้าพเจ้าจักกล่าว (ให้ท่านฟัง)

“อหำ กเถสฺสามี”ติ.

(อ.พระโพธิสัตว์ ตรัสแล้ว) ว่า “อ.เรา จักบอก” ดังนี้.

ยักษ์กล่าวว่า ถ้ากระนั้น ขอท่านจงกล่าวเถิด

“เตนหิ กเถหี”ติ.

(อ.ยักษ์ กล่าวแล้ว) ว่า “ถ้าอย่างนั้น (อ.ท่าน) จงบอก” ดังนี้.

โพธิสัตว์ตรัสว่า ข้าพเจ้ามีตัวสกปรก ไม่อาจกล่าวได้

“น สกฺกา / กิลิฏฺฐคตฺเตน กเถตุนฺ”ติ.

(อ.พระโพธิสัตว์ ตรัสแล้ว) ว่า “(อันเรา) ผู้มีตัวอันเศร้าหมองแล้ว ไม่อาจ เพื่ออันบอก” ดังนี้.

ยักษ์ให้พระโพธิสัตว์อาบน้ำ ให้ดื่มน้ำอันควร ตบแต่งแล้วเชิญขึ้นสู่บัลลังก์ ในท่ามกลางมณฑป อันแต่งไว้ ตัวเองหมอบอยู่แทบบาทมูลของพระโพธิสัตว์นั้น

ยกฺโข / โพธิสตฺตํ นหาเปตฺวา / ปานียํ ปาเยตฺวา / อลงฺกริตฺวา / อลงฺกตมณฺฑปมชฺเฌ / ปลฺลงฺกํ อาโรเปตฺวา / สยมสฺส ปาทมูเล นิสีทิ.

อ.ยักษ์ ยังพระโพธิสัตว์ ให้อาบแล้ว ให้ดื่มแล้ว ซึ่งน้ำอันบุคคลพึงดื่ม ประดับแล้ว ยกขึ้นแล้ว สู่บัลลังก์ ในท่ามกลางแห่งมณฑป- (อันตน) -ประดับแล้ว นั่งแล้ว ณ ที่ใกล้แห่งพระบาท (ของพระโพธิสัตว์) นั้น เอง.

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์บอกกะยักษ์นั้นว่า ท่านจงฟังโดยเคารพ ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

อถ นํ โพธิสตฺโต / “สกฺกจฺจํ สุณาหี”ติ วตฺวา / อิมํ คาถมาห

ครั้งนั้น อ.พระโพธิสัตว์ ตรัสแล้ว ว่า “(อ.ท่าน) จงฟัง โดยเคารพ” ดังนี้ (กะยักษ์) นั้น ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

นักปราชญ์ เรียกคนผู้ถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตัปปะ
ตั้งมั่นดีแล้วในธรรมขาว เป็นผู้สงบ เป็นสัตบุรุษในโลก
ว่า ผู้ทรงเทวธรรม

“หิริโอตฺตปฺปสมฺปนฺนา สุกฺกธมฺมสมาหิตา /
สนฺโต สปฺปุริสา โลเก เทวธมฺมาติ วุจฺจเร”ติ.

“(อ.ชน ท.) ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยหิริและโอตตัปปะ ผู้ตั้งมั่นด้วยแล้วในธรรมอันขาว ผู้สงบแล้ว ผู้เป็นสัตบุรุษ (อันบัณฑิต) ย่อมเรียก ว่า ‘ผู้มีเทวธรรม’ ดังนี้ ในโลก” ดังนี้.

ยักษ์ฟังธรรมเทศนานี้แล้ว เลื่อมใส กล่าวกะพระโพธิสัตว์ว่า

ยกฺโข / อิมํ ธมฺมเทสนํ สุตฺวา / ปสนฺโน / โพธิสตฺตํ อาห

อ.ยักษ์ ฟังแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ เลื่อมใสแล้ว กล่าวแล้ว กะพระโพธิสัตว์ ว่า

ท่านบัณฑิต ข้าพเจ้าเลื่อมใสต่อท่านแล้ว จะให้น้องชายคนหนึ่ง

“ปณฺฑิต / อหนฺเต ปสนฺโน / เอกํ ภาตรํ ทมฺมิ,

“ข้าแต่บัณฑิต อ.ข้าพเจ้า เลื่อมใสแล้ว ต่อท่าน ย่อมให้ ซึ่งน้องชาย คนหนึ่ง,

จะนำคนไหนมา

กตรํ อาเนมี”ติ.

(อ.ข้าพเจ้า) จะนำมา (ซึ่งน้องชาย) คนไหน” ดังนี้.

โพธิสัตว์ตรัสว่า จงนำน้องชายคนเล็กมา

“กนิฏฺฐํ อาเนหี”ติ.

(อ.พระโพธิสัตว์ ตรัสแล้ว) ว่า “(อ.ท่าน) จงนำมา ซึ่งน้องชายผู้น้อยที่สุด” ดังนี้.

ยักษ์กล่าวว่า ท่านบัณฑิต ท่านรู้เทวธรรมอย่างเดียวเท่านั้น แต่ท่านไม่ประพฤติในเทวธรรมเหล่านั้น.

“ปณฺฑิต / ตฺวํ เกวลํ / เทวธมฺเม ชานาสิเยว, / น ปน / เตสุ วตฺตสี”ติ.

(อ.ยักษ์ กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่บัณฑิต อ.ท่าน ย่อมรู้ ซึ่งเทวธรรม ท. อย่างเดียว นั่นเทียว, แต่ว่า (อ.ท่าน) ย่อมไม่ประพฤติ (ในเทวธรรม ท.) เหล่านั้น” ดังนี้.

โพธิสัตว์ตรัสถามว่า เพราะเหตุไร

“กึการณา”ติ.

(อ.พระโพธิสัตว์ ตรัสถามแล้ว) ว่า “(ตฺวํ อ.ท่าน วทสิ ย่อมกล่าว เอวํ อย่างนี้) เพราะเหตุไร” ดังนี้.

ยักษ์กล่าวว่า เพราะท่านให้นำน้องชายคนเล็กมาเว้นคนโตเสีย ย่อมไม่ชื่อว่าอปจายิกกรรมต่อผู้เจริญ.

“ยสฺมา เชฏฺฐํ ฐเปตฺวา / กนิฏฺฐํ อาหราเปตฺวา / เชฏฺฐาปจายิกกมฺมํ น กโรสี”ติ.

(อ.ยักษ์ กล่าวแล้ว) ว่า “(อ.ท่าน ยังข้าพเจ้า) ให้นำมาแล้ว ซึ่งน้องชายผู้น้อยที่สุด เว้น ซึ่งน้องชายผู้เจริญที่สุด ย่อมไม่กระทำ ซึ่งกรรมแห่งบุคคลผู้ประพฤติอ่อนน้อมต่อบุคคลผู้เจริญที่สุด เหตุใด, (ตสฺมา เพราะเหตุนั้น อหํ อ.ข้าพเจ้า วทามิ ย่อมกล่าว เอวํ อย่างนี้)” ดังนี้.

พระโพธิสัตว์รู้ทั้งประพฤติเทวธรรม

พระโพธิสัตว์ตรัสว่า ยักษ์ เรารู้ทั้งเทวธรรม ทั้งประพฤติในเทวธรรมนั้น

“เทวธมฺเม อหํ ฯเปฯ ตเมว อาหราเปสฺสามี”ติ.

“เทวธมฺเม / อหํ ยกฺข ชานามิ, / เตสุ จ วตฺตามิ;

(อ.พระโพธิสัตว์ ตรัสแล้ว) ว่า “ดูก่อนยักษ์ อ.เรา ย่อมรู้ ซึ่งเทวธรรม ท. ด้วย ย่อมประพฤติ (ในเทวธรรม ท.) เหล่านั้น ด้วย;

เพราะเราอาศัยน้องชายคนเล็กนั่น พวกเราจึงต้องเข้าป่านี้

มยํ หิ / เอตํ นิสฺสาย / อิมํ อรญฺญํ ปวิฏฺฐา,

เพราะว่า อ.เรา ท. อาศัยแล้ว (ซึ่งน้องชายผู้น้อยที่สุด) นั่น เป็นผู้เข้ามาแล้ว สู่ป่า นี้ (ย่อมเป็น),

เหตุว่า มารดาของน้องชายนั่น ทูลขอราชสมบัติกะพระราชบิดาของเราทั้งสอง เพื่อประโยชน์แก่น้องชายนั้น

เอตสฺส หิ อตฺถาย / อมฺหากํ ปิตรํ / เอตสฺส มาตา / รชฺชํ ยาจิ,

ด้วยว่า อ.มารดา (ของน้องชายผู้น้อยที่สุด) นั้น ทูลขอแล้ว ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา กะพระบิดา ของเรา ท. เพื่อประโยชน์ (แก่น้องชายผู้น้อยที่สุด) นั้น,

ก็พระบิดาของเราไม่พระราชทานพรนั้น ทรงอนุญาตการอยู่ป่า เพื่อประโยชน์แก่การตามรักษาเราทั้งสอง

อมฺหากมฺปน ปิตา / ตํ วรํ อทตฺวา / อมฺหากํ อนุรกฺขณตฺถาย / อรญฺญวาสํ อนุชานิ,

แต่ว่า อ.บิดา ของเรา ท. ไม่พระราชทานแล้ว ซึ่งพร นั้น ทรงอนุญาตแล้ว ซึ่งการอยู่ในป่า เพื่อประโยชน์แก่อันตามรักษา ซึ่งเรา ท.,

กุมารนั้นไม่กลับมากับพวกเรา

โส กุมาโร อนิวตฺติตฺวา / อมฺเหหิ สทฺธึ อาคโต;

อ.กุมาร นั้น ไม่กลับแล้ว มาแล้ว กับ ด้วยเรา ท.;

แม้เมื่อข้าพเจ้าจะกล่าวว่า ยักษ์ตนหนึ่งในป่าเคี้ยวกินน้องชายคนเล็กนั้น ดังนี้ ใคร ๆ ก็จักไม่เชื่อ

‘ตํ อรญฺเญ / เอโก ยกฺโข / ขาทตี’ติ วุตฺเตปิ, / น โกจิ สทฺทหิสฺสติ;

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า ‘อ.ยักษ์ ตนหนึ่ง ในป่า ย่อมเคี้ยวกิน (ซึ่งน้องชายผู้น้อยที่สุด) นั้น’ ดังนี้ (อันเรา) แม้กล่าวแล้ว, อ.ใคร ๆ จักไม่เชื่อ;

เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าผู้กลัวต่อภัยคือการครหา จึงให้นำน้องชายคนเล็กนั้นผู้เดียวมาให้

เตนาหํ / ครหภยภีโต / ตเมว อาหราเปมี”ติ.

เพราะเหตุนั้น อ.เรา ผู้กลัวแล้วแต่ภัยคือความติเตียน (ยังท่าน) ย่อมให้นำมา (ซึ่งน้องชายผู้น้อยที่สุด) นั้นนั่นเทียว” ดังนี้.

ยักษ์เลื่อมใสต่อพระโพธิสัตว์ สรรเสริญว่า สาธุ ท่านบัณฑิต ท่านผู้เดียวทั้งรู้เทวธรรม ทั้งประพฤติในเทวธรรม ดังนี้แล้ว จึงได้นำน้องชายแม้ทั้งสองคนมาให้

ยกฺโข / โพธิสตฺตสฺส ปสีทิตฺวา / “สาธุ ปณฺฑิต / ตฺวเมว / เทวธมฺเม ชานาสิ, / เทวธมฺเมสุ จ วตฺตสี”ติ / เทฺวปิ ภาตโร / อาเนตฺวา อทาสิ.

อ.ยักษ์ เลื่อมใสแล้ว ต่อพระโพธิสัตว์ (กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่บัณฑิต อ.ดีละ, อ.ท่านนั่นเทียว ย่อมรู้ ซึ่งเทวธรรม ท. (ด้วย), ย่อมประพฤติ ในเทวธรรม ท. ด้วย” ดังนี้ นำมาแล้ว ซึ่งน้องชาย ท. แม้ ๒ ได้ให้แล้ว.

พระโพธิสัตว์ได้ครองราชสมบัติ

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์ตรัสพรรณนาโทษในความเป็นยักษ์แล้ว ให้ยักษ์นั้นดำรงอยู่ในศีล ๕

อถ นํ โพธิสตฺโต / ยกฺขภาเว อาทีนวํ กเถตฺวา / ปญฺจสุ สีเลสุ ปติฏฺฐาเปสิ.

ครั้งนั้น อ.พระโพธิสัตว์ ตรัสแล้ว ซึ่งโทษ ในความเป็นแห่งยักษ์ (ทรงยังยักษ์) นั้น ให้ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว ในศีล ท. ๕.

พระโพธิสัตว์นั้นเป็นผู้มีความรักษาอันยักษ์นั้นจัดทำด้วยดีแล้วอยู่ในป่านั้น

โส / เตน สุสํวิหิตารกฺโข / ตสฺมึ อรญฺเญ วสิตฺวา,

(อ.พระโพธิสัตว์) นั้น ผู้มีการอารักขา- (อันยักษ์ นั้น) -จัดแจงดีแล้ว อยู่แล้ว ในป่า นั้น,

ครั้นเมื่อพระราชบิดาสวรรคตแล้ว พายักษ์ไปกรุงพาราณสี ครอบครองราชสมบัติแล้ว

ปิตริ กาลกเต, / ยกฺขํ อาทาย / พาราณสึ คนฺตฺวา / รชฺชํ คเหตฺวา

ครั้นเมื่อพระบิดา เป็นผู้มีกาละอันทรงกระทำแล้ว (มีอยู่), ทรงพาเอาแล้ว ซึ่งยักษ์ เสด็จไปแล้ว สู่พระนครชื่อว่าพาราณสี ทรงรับแล้ว ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา

พระราชทานตำแหน่งอุปราชแก่จันทกุมาร พระราชทานตำแหน่งเสนาบดีแก่สุริยกุมาร โปรดให้สร้างที่อยู่ในรมณียสถานแก่ยักษ์

จนฺทกุมารสฺส / อุปรชฺชํ ทตฺวา / สุริยกุมารสฺส เสนาปติฏฺฐานํ ทตฺวา / ยกฺขสฺส รมณีเยฐาเน / อายตนํ กาเรตฺวา,

พระราชทานแล้ว ซึ่งความเป็นแห่งอุปราช แก่พระกุมารพระนามว่าจันทะ พระราชทานแล้ว ซึ่งตำแหน่งแห่งเสนาบดี แก่พระกุมารพระนามว่าสุริยะ (ทรงยังราชบุรุษ) ให้กระทำแล้ว ซึ่งศาลเจ้า ในที่อัน- (อันบุคคล) -พึงยินดี แก่ยักษ์,

(และ) ได้ทรงทำโดยประการที่ยักษ์นั้นจะถึงความเป็นผู้เลิศด้วยลาภ

ยถา โส / ลาภคฺคปฺปตฺโต โหติ; / ตถา อกาสิ.

ได้ทรงกระทำแล้ว โดย-, (อ.ยักษ์) นั้น เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งลาภอันเลิศ ย่อมเป็น โดยประการใด; -ประการนั้น. (ดังนี้)

พระศาสดาทรงย่อชาดก

พระศาสดาครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว ทรงประชุมชาดกว่า

สตฺถา / อิมํ ธมฺมเทสนํ อาหริตฺวา / ชาตกํ สโมธาเนสิ

อ.พระศาสดา ครั้นทรงนำมาแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ทรงยังชาดก ให้ประชุมลงพร้อมแล้ว ว่า

รากษสน้ำนั้น ในกาลนั้น ได้เป็นภิกษุผู้มีภัณฑะมาก

“ตทา โส ฯเปฯ มหิสฺสาสกฺมาโร อหเมวา”ติ.

“ตทา / โส ทกรกฺขโส / พหุภณฺฑิกภิกฺขุ อโหสิ,

“อ.ผีเสื้อน้ำ นั้น ในกาลนั้น เป็นภิกษุผู้มีภัณฑะมาก ได้เป็นแล้ว (ในกาลนี้),

สุริยกุมาร เป็นพระอานนท์

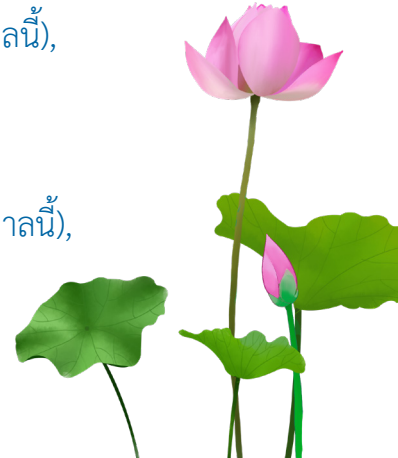
สุริยกุมาโร อานนฺโท,

อ.พระกุมารพระนามว่าสุริยะ (ในกาลนั้น) เป็นพระอานนท์ (ได้เป็นแล้ว ในกาลนี้),

จันทกุมาร เป็นพระสารีบุตร

จนฺทกุมาโร สารีปุตฺโต,

อ.พระกุมารพระนามว่าจันทะ (ในกาลนั้น) เป็นพระสารีบุตร (ได้เป็นแล้ว ในกาลนี้),

มหิสสาสกุมาร ได้เป็นเรานี่เอง

มหิสฺสาสกุมาโร อหเมวา”ติ.

อ.พระกุมารพระนามว่ามหิสสาสะ (ในกาลนั้น) เป็นเรานั่นเทียว (ได้เป็นแล้ว ในกาลนี้).” ดังนี้.

พระศาสดาครั้นตรัสชาดกอย่างนี้แล้ว

เอวํ สตฺถา / ชาตกํ กเถตฺวา

อ.พระศาสดา ครั้นตรัสแล้ว ซึ่งชาดก อย่างนี้

จึงตรัสว่า ภิกษุ ในกาลก่อน เธอแสวงหาเทวธรรม ถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตัปปะ เที่ยวไปอย่างนี้

“เอวํ ตฺวํ ภิกฺขุ ฯเปฯ สมโณ นาม โหตี”ติ วตฺวา

“เอวํ ตฺวํ ภิกฺขุ / ปุพฺเพ เทวธมฺเม คเวสมาโน / หิโรตฺตปฺปสมฺปนฺโน วิจริตฺวา

ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ อ.เธอ แสวงหาอยู่ ซึ่งเทวธรรม ท. ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยหิริและโอตตัปปะ เที่ยวไปแล้ว ในกาลก่อน อย่างนี้

บัดนี้ เธอยืนอยู่โดยทำนองนี้ในท่ามกลางแห่งบริษัท ๔ กล่าวอยู่ต่อหน้าเราว่า ฉันมีความปรารถนาน้อย ดังนี้ ชื่อว่าได้ทำกรรมอันไม่สมควรแล้ว

อิทานิ / จตุปฺปริสมชฺเฌ / อิมินา นีหาเรน ฐตฺวา / มม ปุรโต / ‘อปฺปิจฺโฉมฺหี’ติ / วทนฺโต อยุตฺตกมฺมํ อกาสิ;

ยืนอยู่แล้ว โดยทำนอง นี้ ในท่ามกลางแห่งบริษัท ๔ กล่าวอยู่ ว่า ‘(อ.เรา) เป็นผู้มีความปรารถนาน้อย ย่อมเป็น’ ดังนี้ ในที่ข้างหน้า ของเรา ได้กระทำแล้ว (ซึ่งกรรม) อันไม่ควรแล้ว ในกาลนี้;

เพราะว่า บุคคลจะชื่อว่าเป็นสมณะ ด้วยเหตุสักว่าห้ามผ้าสาฎกเป็นต้น ก็หามิได้ ดังนี้แล้ว

น หิ / สาฏกปฏิกฺเขปาทิมตฺเตน / สมโณ นาม โหตี”ติ วตฺวา

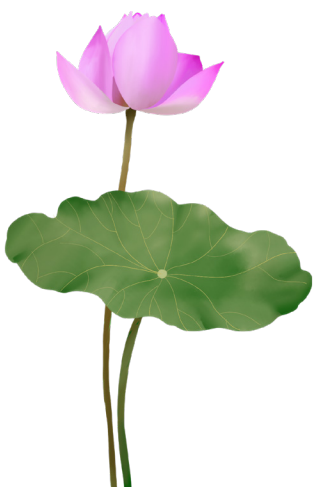
เพราะว่า (อ.บุคคล) ชื่อว่า เป็นสมณะ (ด้วยเหตุ) สักว่าอาการมีการห้ามซึ่งผ้าสาฎกเป็นต้น ย่อมเป็น หามิได้.” ดังนี้

เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา / ธมฺมํ เทเสนฺโต / อิมํ คาถมาห

เมื่อทรง- สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ -แสดง ซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

การประพฤติเป็นคนเปลือย ก็ทำให้สัตว์บริสุทธิ์ไม่ได้ การเกล้าชฎาก็ไม่ได้ การนอนเหนือเปือกตมก็ไม่ได้

“น นคฺคจริยา, น ชฏา, น ปงฺกา, /

“อ.ความประพฤติโดยความเป็นคนเปลือย (ยังสัตว์ผู้มีอันจะพึงตายเป็นสภาพ ผู้มีความสงสัยอันไม่ข้ามพ้นแล้ว ย่อมให้หมดจด) หามิได้, อ.ชฎา (ยังสัตว์ผู้มีอันจะพึงตายเป็นสภาพ ผู้มีความสงสัยอันไม่ข้ามพ้นแล้ว ย่อมให้หมดจด) หามิได้, อ.เปือกตม ท. (ยังสัตว์ผู้มีอันจะพึงตายเป็นสภาพ ผู้มีความสงสัยอันไม่ข้ามพ้นแล้ว ย่อมให้หมดจด) หามิได้,

การไม่กินข้าวก็ดี การนอนบนแผ่นดินก็ดี
ความเป็นผู้มีกายหมักหมมด้วยธุลีก็ดี ความเพียร
ด้วยการนั่งกระหย่งก็ดี (แต่ละอย่าง) หาทำสัตว์
ผู้ยังไม่ล่วงสงสัย ให้บริสุทธิ์ไม่ได้
นานาสกา ตณฺหิลสายิกา วา /
รโชชลฺลํ อุกฺกุฏิกปฺปธานํ /
โสเธนฺติ มจฺจุ อวิติณฺณกงฺขนฺ”ติ.

อ.การไม่กิน (หรือ) หรือว่า อ.การนอนบนแผ่นดิน อ.ความเป็นแห่งบุคคลผู้ไล้ทาด้วยน้ำอันเจือแล้วด้วยธุลี (หรือ หรือว่า) อ.ความเพียรอันบุคคลปรารภแล้วโดยความเป็นแห่งบุคคลผู้นั่งกระหย่ง ยังสัตว์ผู้มีอันจะพึงตายเป็นสภาพ ผู้มีความสงสัยอันไม่ข้ามพ้นแล้ว ย่อมให้หมดจด หามิได้” ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **นานาสกา** ตัดบทเป็น **น อนาสกา**

ตตฺถ นานาสกาติ / น อนาสกา,

(ปทจฺเฉโท อ.การตัดซึ่งบท ว่า) **น อนาสกา** (ดังนี้) (ใน- ในบท ท.) เหล่านั้นหนา (-บท) ว่า **นานาสกา** ดังนี้ (อันบัณฑิต พึงกระทำ),

ความว่า การห้ามภัตร
ภตฺตปฏิกฺเขโปติ อตฺโถ.
อ.อธิบาย ว่า อ.การห้ามซึ่งภัตร ดังนี้.

การนอนบนแผ่นดิน ชื่อว่า **ตณฺหิลสายิกา**
ตณฺหิลสายิกาติ ภูมิสยนํ.
อ.การนอนบนภาคพื้น ชื่อว่า **ตณฺหิลสายิกา**.

ธุลีที่หมักหมมอยู่ในสรีระ โดยอาการคือดังฉาบทาด้วยเปือกตม ชื่อว่า **รโชชลฺลํ**
รโชชลฺลนฺติ / กทฺทมเลปนากาเรน / สรีเร สนฺนิจิตรโช.
อ.ธุลีอันบุคคลสั่งสมแล้วด้วยดี ในสรีระ โดยอาการคืออันไล้ทาด้วยเปือกตม ชื่อว่า **รโชชลฺลํ**.

ความเพียรที่ปรารภแล้ว ด้วยความที่เป็นผู้นั่งกระหย่ง ชื่อว่า **อุกฺกุฏิกปฺปธานํ**
อุกฺกุฏิกปฺปธานนฺติ / อุกฺกุฏิกภาเวน อารทฺธวิริยํ.
อ.ความเพียรอันบุคคลปรารภแล้ว โดยความเป็นแห่งบุคคลผู้นั่งกระหย่ง ชื่อว่า **อุกฺกุฏิกปฺปธานํ**.

พระผู้มีพระภาคตรัสอธิบายคำนี้ไว้ว่า

อิทำ วุตฺตำ โหติ / *“โย หิ มจฺโจ ฯเปฯ มจฺจำ โสเธนฺตี”***ติ.**

(อ.อรรถรูป) นี้ ว่า *“โย หิ มจฺโจ ฯเปฯ มจฺจำ โสเธนฺติ.”* ดังนี้ เป็นคำอธิบาย- (อันพระผู้มีพระภาค) -ตรัสแล้ว ย่อมเป็น.

ก็สัตว์ใด เข้าใจว่า เราจักบรรลุความบริสุทธิ์ กล่าวคือการออกจากโลก ด้วยการปฏิบัติอย่างนี้ ดังนี้แล้ว

“โย หิ มจฺโจ / **‘เอวำ อหำ** / **โลกนิสฺสรณสงฺขาตำ** / **สุทฺธึ ปาปุณิสฺสามี’ติ**

ก็ อ.สัตว์ผู้มีอันจะพึงตายเป็นสภาพ ใด (คิดแล้ว) ว่า ‘อ.เรา จักถึง ซึ่งความหมดจด อันอันบัณฑิตกล่าวแล้วว่าการแล่นออกไปจากโลก อย่างนี้’ ดังนี้

พึงสมาทานประพฤติวัตรอย่างใดอย่างหนึ่ง ในวัตรมีการประพฤติเป็นคนเปลือยเป็นต้นเหล่านี้

อิเมสุ นคฺคจริยาทีสุ / **ยงฺกิญฺจิ สมาทาย วตฺเตยฺย,**

พึง- สมาทาน -ประพฤติ (ซึ่ง- ในวัตร ท.) มีความประพฤติโดยความเป็นแห่งคนเปลือยเป็นต้นเหล่านี้ หนา (-วัตร) อย่างใดอย่างหนึ่ง,

สัตว์นั้นพึงชื่อว่าเจริญความเห็นผิด และพึงเป็นผู้มีส่วนแห่งความลำบากโดยส่วนเดียว

โส เกวลำ / **มิจฺฉาทสฺสนญฺเจว วฑฺเฒยฺย** / **กิลมถสฺส จ ภาคี อสฺส;**

(อ.สัตว์ผู้มีอันจะพึงตายเป็นสภาพ) นั้น ยังความเห็นผิด พึงให้เจริญ ด้วยนั่นเทียว เป็นผู้มีส่วนแห่งความลำบาก พึงเป็น ด้วย อย่างเดียว;

ด้วยว่า วัตรเหล่านั้น ที่สัตว์สมาทานดีแล้ว ย่อมยังสัตว์ที่ชื่อว่าผู้ยังไม่ล่วงความสงสัย เพราะความสงสัยอันมีวัตถุ ๘ อันตนยังไม่ก้าวล่วงแล้ว ให้หมดจดไม่ได้

น หิ เอตานิ สุสมาทินฺนานิ / **อฏฺฐวตฺถุกาย กงฺขาย** / **อวิติณฺณภาเวน อวิติณฺณกงฺขำ** / **มจฺจำ โสเธนฺตี”ติ.**

เพราะว่า (อ.วัตร ท.) เหล่านั่น อัน- (อันบุคคล) -สมาทานดีแล้ว ยังสัตว์ผู้มีอันจะพึงตายเป็นสภาพชื่อว่าผู้มีความสงสัยอันไม่ข้ามพ้นแล้ว เพราะความที่- แห่งความสงสัย อันมีวัตถุ ๘ -เป็นธรรมชาติ- (อันตน) -ไม่ข้ามพ้นแล้ว ย่อมให้หมดจด หามิได้.” *ดังนี้ เป็นคำอธิบาย...*

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลายมีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

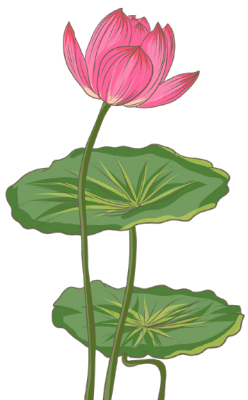
เทสนาวสาเน / **พหู** / **โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.**

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา (อ.ชน ท.) ผู้มาก บรรลุแล้ว (ซึ่งอริยผล ท.) มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เรื่องภิกษุผู้มีภัณฑะมาก จบ

พหุภณฺฑิกภิกฺขุวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งภิกษุผู้มีภัณฑะมาก (จบแล้ว).

๙. เรื่องสันตติมหาอามาตย์

๙. สนฺตติมหามตฺตวตฺถุ.

๙. อ.เรื่องแห่งมหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตติ (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภสันตติมหาอำมาตย์ ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **อลงฺกโต เจปิ สมญฺจเรยฺย** เป็นต้น

อลงฺกโต เจปิ สมญฺจเรยฺยาติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต / สนฺตติมหามตฺตํ อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งมหาอำมาตย์ ชื่อว่าสันตติ ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **อลงฺกโต เจปิ สมญฺจเรยฺย** ดังนี้เป็นต้น.

สันตติมหาอำมาตย์ได้ครองราชสมบัติ ๗ วัน

ความพิสดารว่า ในกาลครั้งหนึ่ง สันตติมหาอำมาตย์นั้น ปราบปรามปัจจันตชนบท ของพระเจ้าปเสนทิโกศล อันกำเริบ ให้สงบแล้วกลับมา

โส หิ / เอกสฺมึ กาเล / รญฺโญ ปเสนทิโกสลสฺส / ปจฺจนฺตํ กุปิตํ / วูปสเมตฺวา อาคโต.

ดังจะกล่าวโดยพิสดาร (อ.มหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตติ) นั้น ยังประเทศอันเป็นชายแดน ของพระ-ราชาพระนามว่าปเสนทิโกศล อัน- (อันโจร ท.) -ให้กำเริบแล้ว ให้เข้าไปสงบวิเศษ แล้ว มาแล้ว ในกาลหนึ่ง.

ต่อมา พระราชาทรงพอพระหฤทัย ประทานราชสมบัติให้ ๗ วัน ได้ประทานหญิงผู้ฉลาดในการฟ้อนและการขับนางหนึ่งแก่เขา

อถสฺส ราชา ตุฏฺโ / สตฺต ทิวสานิ / รชฺชํ ทตฺวา / เอกํ นจฺจคีตกุสลํ / อิตฺถึ อทาสิ.

ครั้งนั้น อ.พระราชา ทรงยินดีแล้ว พระราชทานแล้ว ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา ตลอดวัน ท. ๗ ได้พระราชทานแล้ว ซึ่งหญิง ผู้ฉลาดในการฟ้อนและการขับ คนหนึ่ง (แก่มหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตติ) นั้น.

เขาเป็นผู้มึนเมาสุราสิ้น ๗ วัน ในวันที่ ๗ ประดับด้วยเครื่องอลังการทุกอย่างแล้ว ขึ้นสู่คอช้างตัวประเสริฐไปสู่ท่าอาบน้ำ

โส / สตฺต ทิวสานิ / สุรามทมตฺโต หุตฺวา / สตฺตเม ทิวเส / สพฺพาลงฺการปฏิมณฺฑิโต / หตฺถิกฺขนฺธวรคโต นหานติตฺถํ คจฺฉนฺโต

(อ.มหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตติ) นั้น เป็นผู้เมาแล้วด้วยความเมาเพราะสุรา ตลอดวัน ท. ๗ เป็นผู้ประดับเฉพาะแล้วด้วยเครื่องอลังการทั้งปวง ผู้ไปแล้วบนคอแห่งช้างตัวประเสริฐ ไปอยู่ สู่ท่าเป็นที่อาบ ในวัน ที่ ๗

เห็นพระศาสดากำลังเสด็จเข้าไปบิณฑบาตที่ระหว่างประตู อยู่บนคอช้างประเสริฐนั่นเอง ผงกศีรษะถวายบังคมแล้ว

สตฺถารํ ปิณฺฑาย ปวิสนฺตํ / ทฺวารนฺตเร ทิสฺวา / หตฺถิกฺขนฺธวรคโตว / สีสํ จาเลตฺวา วนฺทิ.

เห็นแล้ว ซึ่งพระศาสดา ผู้เสด็จเข้าไปอยู่ เพื่อก้อนข้าว ที่ระหว่างแห่งประตู ผู้ไปแล้วบนคอแห่งช้างตัวประเสริฐนั่นเทียว ยังศีรษะ ให้ไหวแล้ว ถวายบังคมแล้ว.

พระศาสดาทรงทำการแย้ม พระอานนท์ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอแล เป็นเหตุให้ทรงกระทำการแย้มให้ปรากฏ เมื่อจะตรัสบอกเหตุแห่งการแย้ม จึงตรัสว่า

สตฺถา สิตํ กตฺวา, / “โก นุ โข ภนฺเต / สิตปาตุกรณเหตู”ติ / อานนฺทตฺเถเรน ปุฏฺโฐ / สิตการณํ อาจิกฺขนฺโต อาห

อ.พระศาสดา ทรงกระทำแล้ว ซึ่งการแย้ม, ผู้- อันพระอานนท์ผู้เถระ -ทูลถามแล้ว ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.อะไร หนอ แล เป็นเหตุแห่งการทรงกระทำซึ่งการแย้มให้ปรากฏ (ย่อมเป็น)” ดังนี้ เมื่อตรัสบอก ซึ่งเหตุแห่งการแย้ม ตรัสแล้ว ว่า

อานนท์ เธอจงดูสันตติมหาอำมาตย์

“ปสฺส อานนฺท / สนฺตติมหามตฺตํ,

“ดูก่อนอานนท์ (อ.เธอ) จงดู ซึ่งมหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตติ,

ในวันนี้เอง เขาทั้งประดับด้วยอาภรณ์ทุกอย่างเทียว มาสู่สำนักของเรา จักบรรลุพระอรหัตในเวลาจบคาถาอันประกอบด้วยบท ๔ แล้ว นั่งบนอากาศ ชั่ว ๗ ลำตาล จักปรินิพพาน

อชฺเชว / สพฺพาภรณปฏิมณฺฑิโตว / มม สนฺติกํ อาคนฺตฺวา / จตุปฺปทิกคาถาวสาเน / อรหตฺตํ ปตฺวา / สตฺตตาลมตฺเต อากาเส นิสีทิตฺวา / ปรินิพฺพายิสฺสตี”ติ.

ในวันนี้นั่นเทียว (อ.มหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตติ นั้น) ผู้ประดับเฉพาะแล้วด้วยเครื่องประดับทั้งปวงนั่นเทียว มาแล้ว สู่สำนัก ของเรา บรรลุแล้ว ซึ่งพระอรหัต ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งคาถาอันประกอบแล้วด้วยบท ๔ จัก- นั่ง -ปรินิพพาน ในอากาศ อันมีลำตาล ๗ เป็นประมาณ” ดังนี้.

มหาชนได้ฟังพระดำรัสของพระศาสดา ผู้กำลังตรัสกับพระเถระอยู่

มหาชโน / เถเรน สทฺธึ กเถนฺตสฺส / สตฺถุ วจนํ อสฺโสสิ.

มหาชน ได้ฟังแล้ว ซึ่งพระดำรัส ของพระศาสดา ผู้ตรัสอยู่ กับ ด้วยพระเถระ.

คน ๒ พวก มีความคิดต่างกัน

บรรดามหาชนเหล่านั้น พวกมิจฉาทิฏฐิคิดว่า

ตตฺถ มิจฺฉาทิฏฺฐิกา จินฺตยึสุ

(อ.- ในชน- ท.) เหล่านั้นหนา (-ชน ท.) ผู้มีความเห็นผิด คิดแล้ว ว่า

ท่านทั้งหลายจงดูกิริยาของพระสมณโคดม

“ปสฺสถ / สมณสฺส โคตมสฺส กิริยํ,

“(อ.ท่าน ท.) จงดู ซึ่งกิริยา ของพระสมณะ ผู้โคดม,

พระสมณโคดมนั้นย่อมพูดสักแต่ปากเท่านั้น

มุขมตฺตเมว ภาสติ,

(อ.พระสมณะ ผู้โคดม นั้น) ย่อมตรัส (ซึ่งคำ) สักว่าปากนั่นเทียว,

ได้ยินว่า ในวันนี้ สันตติมหาอำมาตย์นั่น มึนเมาสุราอย่างนั้น แต่งตัวอยู่ตามปกติ ฟังธรรมในสำนักของพระสมณโคดมนั้นแล้ว จักปรินิพพาน

อชฺช กิเรส / เอวํ สุรามทมตฺโต / ยถาอลงฺกโตว / ตสฺส สนฺติเก / ธมฺมํ สุตฺวา / ปรินิพฺพายิสฺสติ;

ได้ยินว่า ในวันนี้ (อ.มหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตติ นั้น) ผู้เมาแล้วด้วยความเมาเพราะสุรา อย่างนี้ ผู้ประดับแล้วอย่างไรนั่นเทียว ฟังแล้ว ซึ่งธรรม ในสำนัก (ของพระสมณะ ผู้โคดม) นั้น จักปรินิพพาน;

ในวันนี้ พวกเราจักจับผิดพระสมณโคดมนั้นด้วยมุสาวาท

อชฺช นํ มุสาวาเทน / นิคฺคณฺหิสฺสามา”ติ.

ในวันนี้ (อ.เรา ท.) จักข่ม (ซึ่งพระสมณะ ผู้โคดม) นั้น ด้วยการกล่าวเท็จ” ดังนี้.

พวกสัมมาทิฏฐิคิดกันว่า

สมฺมาทิฏฺฐิกา จินฺตยึสุ

(อ.ชน ท.) ผู้มีความเห็นชอบ คิดแล้ว ว่า

น่าอัศจรรย์ พระพุทธเจ้าทั้งหลายมีอานุภาพมาก

“อโห / พุทฺธานํ มหานุภาโว,

“โอ อ.อานุภาพใหญ่ ของพระพุทธเจ้า ท. (มีอยู่),

ในวันนี้ เราทั้งหลายจักได้ดูการเยื้องกรายของพระพุทธเจ้า และการเยื้องกรายของสันตติมหาอำมาตย์

อชฺช / พุทฺธลีฬฺหญฺเจว / สนฺตติมหามตฺตลีฬฺหญฺจ / ทฏฺฐุํ ลภิสฺสามา”ติ.

ในวันนี้ (อ.เรา ท.) จักได้ เพื่ออันเห็น ซึ่งการเยื้องกรายแห่งพระพุทธเจ้า ด้วยนั่นเทียว ซึ่งการเยื้องกรายแห่งมหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตติ ด้วย” ดังนี้.

ส่วนสันตติมหาอำมาตย์ เล่นน้ำตลอดวันที่ท่าอาบน้ำแล้วไปสู่อุทยาน นั่งที่พื้นโรงดื่ม

สนฺตติมหามตฺโตปิ / นฺหานติตฺเถ / ทิวสภาคํ อุทกกีฬํ กีฬิตฺวา / อุยฺยานํ คนฺตฺวา / อาปาน-ภูมิยํ นิสีทิ.

แม้ อ.มหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตติ เล่นแล้ว เล่นด้วยน้ำ สิ้นกาลอันเป็นส่วนแห่งวัน ที่ท่าเป็นที่อาบไปแล้ว สู่สวน นั่งแล้ว บนพื้นเป็นที่ดื่ม.

หญิงนักฟ้อนเป็นลมตาย

ฝ่ายหญิงนั้นลงไปในท่ามกลางที่เต้นรำ เริ่มจะแสดงการฟ้อนและการขับ

สาปิ อิตฺถี / รงฺคมชฺเฌ โอตริตฺวา / นจฺจคีตํ ทสฺเสตุ อารภิ,

อ.หญิง แม้นั้น ข้ามลงแล้ว ในท่ามกลางแห่งที่ฟ้อนรำ เริ่มแล้ว เพื่ออันแสดง ซึ่งการฟ้อนและการขับ,

เมื่อนางแสดงการฟ้อนการขับอยู่ในวันนั้น ลมมีพิษเพียงดังศาสตราเกิดขึ้นแล้วในภายในท้อง ได้ตัดเนื้อหัวใจแล้ว เพราะความที่นางเป็นผู้มีอาหารน้อยถึง ๗ วัน เพื่อแสดงความอ่อนแอแห่งสรีระ

ตสฺสา สรีรลีฬฺหาย ทสฺสนตฺถํ / สตฺตาหํ อปฺปาหารตาย / ตทิวสํ นจฺจคีตํ / ทสฺสยมานาย / อนฺโตกุจฺฉิยํ / สตฺถกวาตา สมุฏฺฐาย / หทยมํสํ กนฺติตฺวา อคมํสุ.

(เมื่อหญิง) นั้น แสดงอยู่ ซึ่งการฟ้อนและการขับ ในวันนั้น โดยความที่- (แห่งตน) -เป็นผู้มีอาหารน้อย สิ้นวัน ๗ เพื่ออันแสดง ซึ่งการเยื้องกรายแห่งสรีระ อ.ลมมีพิษเพียงดังศาสตรา ท. ตั้งขึ้นพร้อมแล้วในภายในแห่งท้อง ตัดแล้ว ซึ่งเนื้อแห่งหัวใจ ได้ไปแล้ว.

ในทันทีทันใดนั้นเอง นางมีปากอ้าและตาเหลือก ได้กระทำกาละแล้ว

สา ตาวขณฺเณว / มุเขน เจว / อกฺขีหิ จ / วิวเฏหิ กาลมกาสิ.

(อ.หญิง) นั้น มีปาก ด้วยนั่นเทียว มีนัยน์ตา ท. ด้วย อันเปิดแล้ว ได้กระทำแล้ว ซึ่งกาละ ในขณะนั้นนั่นเทียว.

โศกเพราะภรรยาตาย

สันตติมหาอำมาตย์กล่าวว่า ท่านทั้งหลาย จงตรวจดูนางนั้น

สนฺตติมหามตฺโต / “อุปธาเรถ นนฺ”ติ วตฺวา,

อ.มหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตติ กล่าวแล้ว ว่า “(อ.ท่าน ท.) จงใคร่ครวญ (ซึ่งหญิง) นั้น” ดังนี้

ในขณะสักว่าคำอันชนทั้งหลายกล่าวว่า หญิงนั้นดับแล้ว นาย ดังนี้ ถูกความโศกอย่างแรงกล้าครอบงำแล้ว

“นิรุทฺธา สามี”ติ / วุตฺตมตฺเตเยว, / พลวโสเกน อภิภูโต.

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “ข้าแต่นาย (อ.หญิง นั้น) ดับแล้ว” ดังนี้ เป็นคำสักว่า- (อันชน ท.) -กล่าวแล้วนั่นเทียว (มีอยู่), อันความโศกมีกำลัง ครอบงำแล้ว.

ในขณะนั้นเอง สุราที่สันตติมหาอำมาตย์นั้นดื่มตลอด ๗ วัน ได้ถึงความเสื่อมหาย ประหนึ่งหยาดน้ำในกระเบื้องที่ร้อน ฉะนั้น

ตฺขณญฺเญวสฺส / สตฺตาหํ ปีตสุรา / ตตฺตกปาเล / อุทกพินฺทุ วิย / ปริกฺขยํ อคมาสิ.

อ.สุรา- (อันมหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตติ) นั้น -ดื่มแล้ว ตลอดวัน ๗ ได้ถึงแล้ว ซึ่งความสิ้นไปรอบในขณะนั้นนั่นเทียว ราวกะ อ.หยาดแห่งน้ำ (ถึงอยู่ ซึ่งอันสิ้นไปรอบ) บนกระเบื้องอันร้อนแล้ว.

สันตติมหาอำมาตย์นั้นคิดว่า คนอื่นเว้นพระตถาคตเสีย จักไม่อาจเพื่อจะยังความโศกของเรานี้ให้ดับได้

โส / “น เม อิมํ โสกํ / อญฺโญ นิพฺพาเปตุํ สกฺขิสฺสติ / อญฺญตฺร ตถาคเตนา”ติ

(อ.มหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตติ) นั้น (คิดแล้ว) ว่า “(อ.บุคคล) อื่น เว้น จากพระตถาคต จักไม่อาจเพื่ออัน- ยังความโศก นี้ ของเรา -ให้ดับ” ดังนี้

มีพลกายแวดล้อมแล้ว ไปสู่สำนักของพระศาสดาในเวลาเย็น ถวายบังคมแล้วกราบทูลอย่างนี้ว่า

พลกายปริวุโต / สายณฺหสมเย / สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา / วนฺทิตฺวา เอวมาห

ผู้อันหมู่แห่งพลแวดล้อมแล้ว ไปแล้ว สู่สำนัก ของพระศาสดา ในสมัยในเวลาเย็นแห่งวัน ถวายบังคมแล้ว กราบทูลแล้ว อย่างนี้ ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความโศกเห็นปานนี้เกิดขึ้นแก่ข้าพระองค์

“ภนฺเต / เอวรูโป เม / โสโก อุปฺปนฺโน,

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.ความโศก อันมีอย่างนี้เป็นรูป เกิดขึ้นแล้ว แก่ข้าพระองค์,

ข้าพระองค์มาก็ด้วยหมายว่า พระองค์จักอาจเพื่อจะดับความโศกของข้าพระองค์นั้นได้

‘ตํ เม ตุมฺเห / นิพฺพาเปตุํ สกฺขิสฺสถา’ติ / อาคโตมฺหิ,

อ.ข้าพระองค์ เป็นผู้มาแล้ว (ด้วยความหวัง) ว่า ‘อ.พระองค์ จักทรงอาจ เพื่ออัน- (ยังความโศก) นั้น ของข้าพระองค์ -ให้ดับ’ ดังนี้ ย่อมเป็น,

ขอพระองค์จงทรงเป็นที่พึ่งของข้าพระองค์เถิด

ปฏิสรณํ เม โหถา”ติ.

(อ.พระองค์) เป็นที่พึ่งเฉพาะ ของข้าพระองค์ ขอจงเป็น” ดังนี้.

พระศาสดาระงับความโศกของบุคคลได้

ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสกะสันตติมหาอำมาตย์นั้นว่า เธอมาสู่สำนักของผู้สามารถเพื่อดับความโศกได้แน่นอน

อถ นํ สตฺถา “โสกํ นิพฺพาเปตุํ ฯเปฯ อติเรกตรานี”ติ วตฺวา

อถ นํ สตฺถา / “โสกํ นิพฺพาเปตุํ / สมตฺถสฺเสว / สนฺติกं อาคโตสิ,

ครั้งนั้น อ.พระศาสดา ตรัสแล้ว (กะมหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตติ) นั้น ว่า “(อ.ท่าน) เป็นผู้มาแล้วสู่สำนัก (ของบุคคล) ผู้สามารถ เพื่ออัน- ยังความโศก -ให้ดับ นั่นเทียว ย่อมเป็น,

อันที่จริง น้ำตาที่ไหลออกของเธอผู้ร้องไห้ในเวลาที่หญิงนี้ตาย ด้วยเหตุนี้นั่นแล มากกว่าน้ำของมหาสมุทรทั้ง ๔ ดังนี้แล้ว

อิมิสฺสา หิ อิตฺถิยา / อิมินาว การเณน / มตกาเล ตว โรทนฺตสฺส / ปคฺฆริตอสฺสูนิ / จตุนฺนํ มหาสมุทฺทานํ / อุทกโต อติเรกตรานี”ติ วตฺวา

จริงอยู่ อ.น้ำตาอันไหลออกแล้ว ท. ของเธอ ผู้ร้องไห้อยู่ ในกาลเป็นที่ตายแล้ว แห่งหญิง นี้ ด้วยเหตุ นี้นั่นเทียว เป็นน้ำยิ่งกว่า กว่าน้ำ แห่งมหาสมุทร ท. ๔ (ย่อมเป็น).” ดังนี้

จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

อิมํ คาถมาห

ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

> กิเลสเครื่องกังวลใดมีอยู่ในกาลก่อน เธอจงยังกิเลสเครื่องกังวลนั้นให้เหือดแห้งไป กิเลสเครื่องกังวลจงอย่ามีแก่เธอในภายหลัง ถ้าเธอจักไม่ยึดถือขันธ์ในท่ามกลาง จักเป็นผู้สงบระงับเที่ยวไป
>
> **“ยํ ปุพฺเพ, ตํ วิโสเสหิ, ปจฺฉา เต มาหุ กิญฺจนํ, /**
> **มชฺเฌ เจ โน คเหสฺสสิ, อุปสนฺโต จริสฺสสี”ติ.**

(อ.กิเลสชาตเป็นเครื่องกังวล) ในกาลก่อน ใด (ได้มีแล้ว), (อ.เธอ ยังกิเลสชาตเป็นเครื่องกังวล) นั้น จงให้เหือดแห้ง, อ.กิเลสชาตเป็นเครื่องกังวล ในภายหลัง อย่าได้มีแล้ว แก่เธอ, หากว่า (อ.เธอ) จักไม่ถือเอา (ซึ่งกิเลสชาตเป็นเครื่องกังวล) ในท่ามกลาง ไซร้, (อ.เธอ) ผู้เข้าไปสงบแล้ว จักเที่ยวไป” ดังนี้.

ในกาลจบพระคาถา สันตติมหาอำมาตย์บรรลุพระอรหัตแล้ว พิจารณาดูอายุสังขารของตน ทราบความเป็นไปไม่ได้แห่งอายุสังขารนั้นแล้ว จึงกราบทูลพระศาสดาว่า

คาถาปริโยสาเน / สนฺตติมหามตฺโต / อรหตฺตํ ปตฺวา / อตฺตโน อายุสงฺขารํ โอโลเกนฺโต / ตสฺส อปฺปวตฺตนภาวํ ญตฺวา / สตฺถารํ อาห

ในกาลอันเป็นที่สุดลงรอบแห่งพระคาถา อ.มหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตติ บรรลุแล้ว ซึ่งพระอรหัต ตรวจดูอยู่ ซึ่งสังขารคืออายุ ของตน รู้แล้ว ซึ่งความเป็นคืออันไม่เป็นไปทั่ว (แห่งสังขารคืออายุ) นั้น กราบทูลแล้ว กะพระศาสดา ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์จงทรงอนุญาตการปรินิพพานแก่ข้าพระองค์เถิด

“ภนฺเต / ปรินิพฺพานํ เม อนุชานาถา”ติ.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อ.พระองค์) ขอจงทรงอนุญาต ซึ่งการปรินิพพาน แก่ข้าพระองค์” ดังนี้.

พระศาสดาแม้ทรงทราบกรรมที่เธอทำแล้ว

สตฺถา / เตน กตกมฺมํ ชานนฺโตปิ

อ.พระศาสดา แม้ทรงทราบอยู่ ซึ่งกรรม- (อันมหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตติ) นั้น -กระทำแล้ว

ก็ทรงกำหนดว่า พวกมิจฉาทิฏฐิประชุมกันเพื่อข่มขี่ (เรา) ด้วยมุสาวาท จักไม่ได้โอกาส

“มุสาวาเทน ฯเปฯ กริสฺสนฺตี”ติ สลฺลกฺเขตฺวา

“มุสาวาเทน นิคฺคณฺหนตฺถํ / สนฺนิปติตา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา / โอกาสํ น ลภิสฺสนฺติ,

ทรงกำหนดแล้ว ว่า “(อ.ชน ท.) ผู้มีความเห็นผิด ผู้ประชุมกันแล้ว เพื่ออันข่ม ด้วยการกล่าวเท็จ จักไม่ได้ ซึ่งโอกาส,

พวกสัมมาทิฏฐิประชุมกันด้วยหมายว่า พวกเราจักดูการเยี้องกรายของพระพุทธเจ้าและการเยี้องกรายของสันตติมหาอำมาตย์

‘พุทฺธลีหฺหญฺเจว / สนฺตติมหามตฺตลีหฺหญฺจ / ปสฺสิสฺสามา’ติ สนฺติปติตา / สมฺมาทิฏฺฐิกา

(อ.ชน ท.) ผู้มีความเห็นชอบ ผู้ประชุมกันแล้ว (ด้วยความหวัง) ว่า ‘อ.เรา ท. จักดู ซึ่งการเยี้องกรายแห่งพระพุทธเจ้า ด้วยนั่นเทียว ซึ่งการเยี้องกรายแห่งมหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตติ ด้วย’ ดังนี้

ฟังกรรมที่สันตติมหาอำมาตย์นี้ทำแล้ว จักทำความเอื้อเฟื้อในบุญทั้งหลาย ดังนี้แล้ว

อิมินา กตกมฺมํ สุตฺวา / ปุญฺเญสุ อาทรํ / กริสฺสนฺตี”ติ สลฺลกฺเขตฺวา

ฟังแล้ว ซึ่งกรรม- (อันมหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตติ) นี้ -กระทำแล้ว จักกระทำ ซึ่งความเอื้อเฟื้อในบุญ ท.” ดังนี้

จึงตรัสว่า ถ้ากระนั้น เธอจงบอกกรรมที่เธอทำแล้วแก่เรา

“เตนหิ ตยา ฯเปฯ กเถหี”ติ อาห.

“เตนหิ ตยา / กตกมฺมํ มยฺหํ กเถหิ,

ตรัสแล้ว ว่า “ถ้าอย่างนั้น (อ.เธอ) จงบอก ซึ่งกรรม- อันเธอ -กระทำแล้ว แก่เรา,

ก็เมื่อจะบอก จงอย่ายืนบนภาคพื้นบอก จงยืนบนอากาศชั่ว ๗ ลำตาลแล้วจึงบอก

กเถนฺโต จ / ภูมิยํ ฐิโต อกเถตฺวา / สตฺตตาลมตฺเต อากาเส ฐิโต / กเถหี”ติ อาห.

แต่ว่า (อ.เธอ) เมื่อบอก ผู้ยืนแล้ว ที่ภาคพื้น ไม่บอกแล้ว ผู้ยืนแล้ว ในอากาศ อันมีลำตาล ๗ เป็นประมาณ จงบอก” ดังนี้.

สันตติมหาอำมาตย์นั้นทูลรับว่า ดีละ พระเจ้าข้า ดังนี้แล้ว จึงถวายบังคมพระศาสดาแล้ว

โส / “สาธุ ภนฺเต”ติ / สตฺถารํ วนฺทิตฺวา

(อ.มหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตติ) นั้น รับพร้อมแล้ว ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.ดีละ” ดังนี้ ถวายบังคมแล้ว ซึ่งพระศาสดา

ขึ้นไปสู่อากาศชั่วลำตาลหนึ่ง ลงมาถวายบังคมพระศาสดาขึ้นไปอีก

เอกตาลปฺปมาณํ อุคฺคมฺม / โอโรหิตฺวา / ปุน สตฺถารํ วนฺทิตฺวา / อุคฺคจฺฉนฺโต

ขึ้นไปแล้ว สู่อากาศ อันมีลำตาลหนึ่งเป็นประมาณ หยั่งลงแล้ว ถวายบังคมแล้ว ซึ่งพระศาสดา ขึ้นไปอยู่ อีก

นั่งโดยบัลลังก์บนอากาศ ๗ ชั่วลำตาล ตามลำดับแล้ว

ปฏิปาฏิยา / สตฺตตาลปฺปมาเณ อากาเส / ปลฺลงฺเกน นิสีทิตฺวา

นั่งแล้ว โดยบัลลังก์ ในอากาศ อันมีลำตาล ๗ เป็นประมาณ ตามลำดับ

ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์ทรงสดับบุรพกรรมของข้าพระองค์ (ดังต่อไปนี้)

“สุณาถ เม ภนฺเต / ปุพฺพกมฺมนฺ”ติ อาห:

(วตฺวา) กราบทูลแล้ว ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อ.พระองค์) ขอจงสดับ ซึ่งกรรมในกาลก่อนของข้าพระองค์” ดังนี้ กราบทูลแล้ว ว่า

บุรพกรรมของสันตติมหาอามาตย์

ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ ครั้งพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าวิปัสสี ข้าพระองค์บังเกิดในตระกูล ตระกูลหนึ่ง ในพันธุมดีนคร คิดแล้วว่า

“อิโต เอกนวุเต ฯเปฯ อิทำ มยา กตกมฺมนฺ”ติ.

“อิโต / เอกนวุเต กปฺเป / วิปสฺสิพุทฺธกาเล / พนฺธุมตีนคเร / เอกสฺมึ กุเล / นิพฺพตฺติตฺวา จินฺเตสึ

“อ.ข้าพระองค์ บังเกิดแล้ว ในตระกูล หนึ่ง ในพระนครชื่อว่าพันธุมดี ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ในกัป ๙๑ (แต่ภัทรกัป) นี้ คิดแล้ว ว่า

อะไรหนอแล เป็นกรรมที่ไม่ทำการตัดรอนหรือบีบคั้น ซึ่งชนเหล่าอื่น ดังนี้แล้ว

‘กินฺนุ โข / ปเรสำ เฉทนำ วา / ปีฬนำ วา / อกรณกมฺมนฺ’ติ

‘อ.อะไร หนอแล เป็นกรรมคือการไม่กระทำ ซึ่งการตัด หรือ หรือว่า ซึ่งการบีบคั้น (ซึ่งชน ท.) เหล่าอื่น (ย่อมเป็น)’ ดังนี้

เมื่อใคร่ครวญอยู่ จึงเห็นกรรมคือการป่าวร้องในบุญทั้งหลาย จำเดิมแต่กาลนั้น ทำกรรมนั้นอยู่ชักชวนมหาชน

อุปธาเรนฺโต / ปุญฺเญสุ โฆสนกมฺมำ ทิสฺวา / ตโต ปฏฺฐาย / ตำ กมฺมำ กโรนฺโต / มหาชนำ สมาทเปตฺวา

ใคร่ครวญอยู่ เห็นแล้ว ซึ่งกรรมคือการป่าวร้อง ในบุญ ท. กระทำอยู่ ซึ่งกรรม นั้น จำเดิม (แต่กาล) นั้น ชักชวนแล้ว ซึ่งมหาชน

เที่ยวป่าวร้องอยู่ว่า พวกท่านจงทำบุญทั้งหลาย

*‘ปุญฺญานิ กโรถ, ฯเปฯ กโรถา’**ติ อุคฺโฆเสนฺโต วิจรามิ;***

‘ปุญฺญานิ กโรถ,

ย่อมเที่ยว ป่าวร้องอยู่ ว่า ‘(อ.ท่าน ท.) จงกระทำ ซึ่งบุญ ท.,

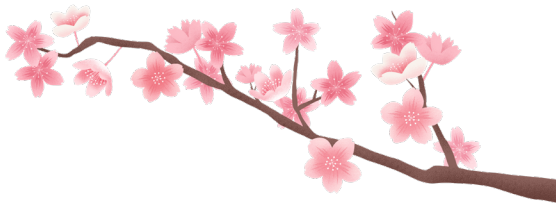
จงสมาทานอุโบสถในวันอุโบสถทั้งหลาย

อุโปสถทิวเสสุ อุโปสถํ สมาทิยถ,

(อ.ท่าน ท.) จงสมาทาน ซึ่งอุโบสถ ในวันแห่งอุโบสถ ท.,

จงถวายทาน

ทานํ เทถ,

(อ.ท่าน ท.) จงถวาย ซึ่งทาน,

จงฟังธรรม

ธมฺมํ สุณาถ;

(อ.ท่าน ท.) จงฟัง ซึ่งธรรม;

ชื่อว่ารัตนะอย่างอื่น เช่นกับพุทธรัตนะเป็นต้น ไม่มี

พุทฺธรตนาทีหิ สทิสํ / อญฺญํ นาม นตฺถิ,

ชื่อ (อ.รัตนะ) อื่น อันเช่นกับ (ด้วยรัตนะ ท.) มีรัตนะคือพระพุทธเจ้าเป็นต้น ย่อมไม่มี,

พวกท่านจงทำสักการะรัตนะทั้ง ๓ เถิด

ติณฺณํ รตนานํ / สกฺการํ กโรถา”ติ / อุคฺโฆเสนฺโต วิจรามิ;

(อ.ท่าน ท.) จงกระทำ ซึ่งสักการะ แก่รัตนะ ท. ๓.” ดังนี้;

ผลของการชักชวนมหาชนบำเพ็ญการกุศล

พระราชาผู้ใหญ่ทรงพระนามว่า พันธุมะ เป็นพระพุทธบิดาทรงสดับเสียงของข้าพระองค์นั้น รับสั่งให้เรียกข้าพระองค์มาเฝ้าแล้ว

ตสฺส มยฺหํ / สทฺทํ สุตฺวา / พุทฺธปิตา พนฺธุโม มหาราชา / มํ ปกฺโกสาเปตฺวา

อ.พระราชาผู้ใหญ่ พระนามว่าพันธุมะ ผู้เป็นพระบิดาของพระพุทธเจ้า ทรงสดับแล้ว ซึ่งเสียงของข้าพระองค์ นั้น (ทรงยังราชบุรุษ) ให้ร้องเรียกแล้ว ซึ่งข้าพระองค์

ตรัสถามว่า พ่อ เธอเที่ยวทำอะไร

‘ตาต / กึ กโรนฺโต / วิจรสี’ติ ปุจฺฉิตฺวา,

ตรัสถามแล้ว ว่า ‘ดูก่อนพ่อ (อ.เธอ) ย่อมเที่ยว กระทำอยู่ ซึ่งอะไร’ ดังนี้,

เมื่อข้าพระองค์ทูลว่า ข้าแต่สมมติเทพ ข้าพระองค์เที่ยวประกาศคุณรัตนะทั้ง ๓ ชักชวนมหาชนในการทำบุญทั้งหลาย

‘เทว / ติณฺณํ รตนานํ / คุณํ ปกาเสตฺวา / มหาชนํ ปุญฺญกมฺเมสุ / สมาทเปนฺโต / วิจรามี’ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ (อ.ข้าพระองค์) ประกาศแล้ว ซึ่งคุณ ของรัตนะ ท. ๓ ย่อมเที่ยว ชักชวนอยู่ ซึ่งมหาชน ในกรรมอันเป็นบุญ ท.’ ดังนี้ (อันข้าพระองค์) กราบทูลแล้ว,

จึงตรัสถามว่า เธอนั่งบนอะไรเที่ยวไป

‘กตฺถ นิสินฺโน / วิจรสี’ติ ปุจฺฉิตฺวา,

ตรัสถามแล้ว ว่า ‘(อ.เธอ) นั่งแล้ว (บนพาหนะ) อะไร ย่อมเที่ยวไป’ ดังนี้,

เมื่อข้าพระองค์ทูลว่า ข้าแต่สมมติเทพ ข้าพระองค์เดินไป

‘ปทสาว เทวา’ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ (อ.ข้าพระองค์ ย่อมเที่ยวไป) ด้วยเท้านั่นเทียว’ ดังนี้ (อันข้าพระองค์) กราบทูลแล้ว,

จึงตรัสว่า พ่อ เธอไม่ควรเพื่อเที่ยวไปอย่างนั้น จงประดับพวงดอกไม้นี้แล้ว นั่งบนหลังม้าเที่ยวไปเถิด ดังนี้แล้ว

‘ตาต / น ตฺวํ / เอวํ วิจริตุ์ อรหสิ, / อิมํ ปุปฺผทามํ ปิลนฺธิตฺวา / อสฺสปิฏฺเฐ นิสินฺโน วิจรา’ติ

(ตรัสแล้ว) ว่า ‘ดูก่อนพ่อ อ.เธอ ย่อมไม่ควร เพื่ออันเที่ยวไป อย่างนี้, (อ.เธอ) ประดับแล้ว ซึ่งพวงแห่งดอกไม้ นี้ นั่งแล้ว บนหลังแห่งม้า จงเที่ยวไป’ ดังนี้

ก็พระราชทานพวงดอกไม้เช่นกับพวกแก้วมุกดา ทั้งได้พระราชทานม้าที่ฝึกแล้วแก่ข้าพระองค์

มยฺหํ มุตฺตาทามสทิสํ / ปุปฺผทามํ ทตฺวา / ทนฺตํ อสฺสํ อทาสิ:

พระราชทานแล้ว ซึ่งพวงแห่งดอกไม้ อันเช่นกับด้วยพวงแห่งแก้วมุกดา ได้พระราชทานแล้ว ซึ่งม้า ตัว- (อันนายสารถี) -ฝึกแล้ว แก่ข้าพระองค์:

ต่อมาพระราชา รับสั่งให้ข้าพระองค์ผู้กำลังเที่ยวประกาศอยู่อย่างนั้นนั่นแล ด้วยเครื่องบริหารที่พระราชาพระราชาทานมาเฝ้าแล้วแม้อีก

อถ มํ รญฺญา / ทินฺนปริหาเรน / ตเถว อุคฺโฆเสตฺวา / วิจรนฺตํ / ปุนปิ ราชา / ปกฺโกสาเปตฺวา

ครั้งนั้น อ.พระราชา (ทรงยังราชบุรุษ) ให้ร้องเรียกแล้ว ซึ่งข้าพระองค์ ผู้เที่ยว- ป่าวร้อง -อยู่เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว ด้วยเครื่องบริหาร- อันพระราชา -พระราชทานแล้ว แม้อีก

ตรัสถามว่า พ่อ เธอเที่ยวทำอะไร

‘ตาต / กึ กโรนฺโต / วิจรสี’ติ ปุจฺฉิตฺวา,

ตรัสถามแล้ว ว่า ‘ดูก่อนพ่อ (อ.เธอ) ย่อมเที่ยว กระทำอยู่ ซึ่งอะไร’ ดังนี้,

เมื่อข้าพระองค์ทูลว่า ข้าแต่สมมติเทพ ข้าพระองค์ทำกรรมอย่างนั้นนั่นแล

‘ตเทว เทวา’ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ (อ.ข้าพระองค์ ย่อมเที่ยวกระทำอยู่ ซึ่งกรรมคือการป่าวร้อง) นั้นนั่นเทียว’ ดังนี้ (อันข้าพระองค์) กราบทูลแล้ว,

จึงตรัสว่า พ่อ แม้ม้าก็ไม่สมควรแก่เธอ เธอจงนั่งบนรถนี้เที่ยวไปเถิด แล้วได้พระราชทานรถที่เทียมด้วยม้าสินธพ ๔ ตัว

‘ตาต อสฺโสปิ / เต นานุจฺฉวิโก, / อิธ นิสีทิตฺวา วิจรา’ติ / จตุสินฺธวยุตฺตํ รถํ อทาสิ:

(ตรัสแล้ว) ว่า ‘ดูก่อนพ่อ แม้ อ.ม้า เป็นพาหนะสมควร แก่เธอ (ย่อมเป็น) หามิได้, (อ.เธอ) นั่งแล้ว (บนรถ) นี้ จงเที่ยวไป’ ดังนี้ ได้พระราชทานแล้ว ซึ่งรถ อันเทียมแล้วด้วยม้าสินธพ ๔ ตัว:

แม้ในครั้งที่ ๓ พระราชาทรงสดับเสียงของข้าพระองค์แล้ว รับสั่งให้หา ตรัสถามว่า พ่อ เธอเที่ยวทำอะไร

ตติยวาเรปิ / เม ราชา สทฺทํ สุตฺวา / ปกฺโกสาเปตฺวา / ‘ตาต / กึ กโรนฺโต / วิจรสี’ติ ปุจฺฉิตฺวา,

อ.พระราชา ทรงสดับแล้ว ซึ่งเสียง ของข้าพระองค์ แม้ในวาระที่ ๓ (ทรงยังราชบุรุษ) ให้ร้องเรียกแล้ว ตรัสถามแล้ว ว่า ‘ดูก่อนพ่อ (อ.เธอ) ย่อมเที่ยว กระทำอยู่ ซึ่งอะไร’ ดังนี้,

เมื่อข้าพระองค์ทูลว่า ข้าแต่สมมติเทพ ข้าพระองค์ทำกรรมนั้นแล

‘ตเทว เทวา’ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ (อ.ข้าพระองค์ ย่อมเที่ยวกระทำอยู่ ซึ่งกรรมคือการป่าวร้อง) นั้นนั่นเทียว’ ดังนี้ (อันข้าพระองค์) กราบทูลแล้ว,

จึงตรัสว่า แน่ะพ่อ แม้รถก็ไม่สมควรแก่เธอ ดังนี้แล้ว

‘ตาต รโถปิ / เต นานุจฺฉวิโก’ติ

(ตรัสแล้ว) ว่า ‘ดูก่อนพ่อ แม้ อ.รถ เป็นพาหนะสมควร แก่เจ้า (ย่อมเป็น) หามิได้’ ดังนี้

พระราชทานโภคะเป็นอันมากและเครื่องประดับใหญ่ ทั้งได้พระราชทานช้างเชือกหนึ่งแก่ข้าพระองค์

มยฺหํ มหนฺตํ โภคํ / มหาปสาธนญฺจ ทตฺวา / เอกํ หตฺถึ อทาสิ:

พระราชทานแล้ว ซึ่งโภคะ อันใหญ่ ด้วย ซึ่งเครื่องประดับใหญ่ ด้วย ได้พระราชทานแล้ว ซึ่งช้างเชือกหนึ่ง แก่ข้าพระองค์:

ข้าพระองค์นั้น ประดับด้วยอาภรณ์ทุกอย่าง นั่งบนคอช้าง ได้ทำกรรมของผู้ป่าวร้องธรรมสิ้นแปดหมื่นปี

สฺวาหํ / สพฺพาภรณปฏิมณฺฑิโต/ หตฺถิกฺขนฺเธ นิสีทิตฺวา / อสีติวสฺสสหสฺสานิ / ธมฺมโฆสกกมฺมํ อกาสึ;

อ.ข้าพระองค์ นั้น ผู้ประดับเฉพาะแล้วด้วยเครื่องประดับทั้งปวง นั่งแล้ว บนคอแห่งช้าง ได้กระทำแล้ว ซึ่งกรรมแห่งบุคคลผู้ป่าวร้องซึ่งธรรม ตลอดพันแห่งปีแปดสิบ ท. ;

กลิ่นจันทน์ฟุ้งออกจากกายของข้าพระองค์นั้น กลิ่นอุบลฟุ้งออกจากปาก ตลอดกาลมีประมาณเท่านี้

ตสฺส เม / เอตฺตกํ กาลํ / กายโต จนฺทนคนฺโธ วายติ, / มุขโต อุปฺปลคนฺโธ วายติ;

อ.กลิ่นแห่งจันทน์ ย่อมฟุ้งออก จากกาย ของข้าพระองค์ นั้น ตลอดกาล อันมีประมาณเท่านี้, อ.กลิ่นแห่งดอกอุบล ย่อมฟุ้งออก จากปาก (ของข้าพระองค์ นั้น ตลอดกาล อันมีประมาณเท่านี้);

นี้เป็นกรรมที่ข้าพระองค์ทำแล้ว

อิทำ มยา กตกมฺมนฺ”ติ.

(อ.กรรม นี้) เป็นกรรม- อันข้าพระองค์ -กระทำแล้ว (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

การปรินิพพานของมหาสันตติมหาอามาตย์

สันตติมหาอำมาตย์นั้น ครั้นทูลบุรพกรรมของตนอย่างนั้นแล้วนั่งบนอากาศเทียว เข้าเตโชธาตุปรินิพพานแล้ว

เอวำ โส / อตฺตโน ปุพฺพกมฺมำ กเถตฺวา / อากาเส นิสินฺโนว / เตโชธาตุำ สมาปชฺชิตฺวา / ปรินิพฺพายิ.

(อ.มหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตติ) นั้น ครั้นกราบทูลแล้ว ซึ่งกรรมในกาลก่อน ของตน อย่างนี้ นั่งแล้วนั่นเทียว ในอากาศ เข้าแล้ว ซึ่งเตโชธาตุ ปรินิพพานแล้ว.

เปลวไฟที่เกิดขึ้นในสรีระไหม้เนื้อและโลหิตแล้ว

สรีเร ชาลา อุฏฺฐหิตฺวา / มำสโลหิตำ ฌาเปสิ.

อ.เปลวไฟ ตั้งขึ้นแล้ว ในสรีระ ยังเนื้อและเลือด ให้ไหม้แล้ว.

ธาตุทั้งหลายดุจดอกมะลิเหลืออยู่แล้ว

สุมนปุปฺผานิ วิย / ธาตุโย อวสิสึสุ.

อ.ธาตุ ท. ราวกะ อ.ดอกมะลิ ท. เหลือลงแล้ว.

พระศาสดาทรงคลี่ผ้าขาว

สตฺถา สุทฺธวตฺถำ ปสาเรสิ.

อ.พระศาสดา ทรงคลี่ออกแล้ว ซึ่งผ้าอันหมดจดแล้ว.

ธาตุทั้งหลายก็ตกลงบนผ้าขาวนั้น

ธาตุโย ตตฺถ ปตึสุ.

อ.ธาตุ ท. ตกลง แล้ว (บนผ้าอันหมดจดแล้ว) นั้น.

พระศาสดาทรงบรรจุธาตุเหล่านั้นแล้ว รับสั่งให้สร้างสถูปไว้ที่ทางใหญ่ ๔ แพร่ง ด้วยทรงพระประสงค์ว่า มหาชนไหว้แล้ว จักเป็นผู้มีส่วนแห่งบุญ

ตา ปกฺขิปิตฺวา / จาตุมฺมหาปเถ / ถูปำ กาเรสิ / “มหาชโน วนฺทิตฺวา / ปุญฺญภาคี ภวิสฺสตี”ติ.

(อ.พระศาสดา) ทรงใส่เข้าแล้ว (ซึ่งธาตุ ท.) เหล่านั้น (ทรงยังบุคคล) ให้กระทำแล้ว ซึ่งสถูป ณ ทางใหญ่ ๔ แพร่ง (อธิปฺปาเยน ด้วยทรงประสงค์) ว่า “อ.มหาชน ไหว้แล้ว เป็นผู้มีส่วนแห่งบุญ จักเป็น” ดังนี้.

สันตติมหาอามาตย์ควรเรียกว่าสมณะหรือพราหมณ์

พวกภิกษุสนทนากันในโรงธรรมว่า

ภิกฺขู / ธมฺมสภายํ กถํ สมุฏฺฐาเปสุ

อ.ภิกษุ ท. ยังวาจาเป็นเครื่องกล่าว ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ในที่ประชุมเป็นที่กล่าวซึ่งธรรมพร้อมกัน ว่า

ผู้มีอายุ สันตติมหาอำมาตย์บรรลุพระอรหัตในเวลาจบพระคาถา ๆ เดียว ยังประดับประดาอยู่นั่นแหละ นั่งบนอากาศปรินิพพานแล้ว

“อาวุโส สนฺตติมหามตฺโต ฯเปฯ อุทาหุ ‘พฺราหฺมโณ”ติ.

“อาวุโส / สนฺตติมหามตฺโต / เอกคาถาวสาเน / อรหตฺตํ ปตฺวา / อลงฺกตปฏิยตฺโตว / อากาเส นิสีทิตฺวา ปรินิพฺพุโต:

“ดูก่อนท่านผู้มีอายุ ท. อ.มหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตติ บรรลุแล้ว ซึ่งพระอรหัต ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งพระคาถาหนึ่ง ผู้ทั้งประดับแล้วทั้งตกแต่งแล้วนั่นเทียว นั่ง ปรินิพพานแล้ว ในอากาศ:

การเรียกเธอว่า สมณะ ควรหรือหนอแล

กินฺนุ โข เอตํ / ‘สมโณ’ติ วตฺตุํ วฏฺฏติ

อ.อันเรียก (ซึ่งมหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตติ) นั่น ว่า ‘อ.สมณะ’ ดังนี้ ย่อมควร หรือ หนอ แล

หรือเรียกเธอว่า พราหมณ์ จึงจะควร

อุทาหุ ‘พฺราหฺมโณ”ติ.

หรือว่า (อ.อันเรียก ซึ่งมหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตติ นั่น ว่า) ‘อ.พราหมณ์’ (ดังนี้) ย่อมควร.” ดังนี้.

พระศาสดาเสด็จมาตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้พวกเธอนั่งประชุมกันด้วยกถาอะไรหนอ

สตฺถา อาคนฺตฺวา / “กาย นุตฺถ ภิกฺขเว / เอตรหิ กถาย / สนฺนิสินฺนา”ติ ปุจฺฉิตฺวา,

อ.พระศาสดา เสด็จมาแล้ว ตรัสถามแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. (อ.เธอ ท.) เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้วด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว อะไร หนอ ย่อมมี ในกาลนี้” ดังนี้,

เมื่อภิกษุทั้งหลายทูลว่า พวกข้าพระองค์นั่งประชุมด้วยกถาชื่อนี้

“อิมาย นามา”ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “(อ.ข้าพระองค์ ท. เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้ว ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว) ชื่อ นี้ (ย่อมมี ในกาลนี้)” ดังนี้ (อันภิกษุ ท. เหล่านั้น) กราบทูลแล้ว,

จึงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย การเรียกบุตรของเราแม้ว่า สมณะ ก็ควร เรียกว่า พราหมณ์ ก็ควร เหมือนกัน ดังนี้

“ภิกฺขเว / มม ปุตฺตํ / ‘สมโณ’ติปิ / วตฺตุํ วฏฺฏติ, / ‘พฺราหฺมโณ’ติปิ / วตฺตุํ วฏฺฏติเยวา”ติ วตฺวา

ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. อ.อันเรียก ซึ่งบุตร ของเรา แม้ว่า ‘อ.สมณะ’ ดังนี้ ย่อมควร, อ.อันเรียก (ซึ่งบุตร ของเรา) แม้ว่า ‘อ.พราหมณ์’ ดังนี้ ย่อมควรนั่นเทียว” ดังนี้

เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา / ธมฺมํ เทเสนฺโต / อิมํ คาถมาห

เมื่อทรง- สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ -แสดง ซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

ถ้าบุคคลประดับแล้ว พึงประพฤติสม่ำเสมอ
เป็นผู้สงบ ฝึกแล้ว เที่ยงธรรม มีปกติประพฤติ
ประเสริฐ วางเสียซึ่งอาชญาในสัตว์ทุกจำพวก
บุคคลนั้น เป็นพราหมณ์ เป็นสมณะ เป็นภิกษุ

“อลงฺกโต เจปิ สมญฺจเรยฺย /
สนฺโต ทนฺโต นิยโต พฺรหฺมจารี /
สพฺเพสุ ภูเตสุ นิธาย ทณฺฑํ, /
โส พฺราหฺมโณ โส สมโณ ส ภิกฺขู”ติ.

แม้หากว่า (อ.บุคคล) ผู้ประดับแล้ว ผู้สงบแล้ว ผู้ฝึกแล้ว ผู้แน่นอนแล้ว ผู้ประพฤติซึ่งธรรมอันประเสริฐโดยปกติ วางแล้ว ซึ่งอาชญา ในสัตว์ ท. ทั้งปวง พึงประพฤติสม่ำเสมอ ไซร้, (อ.บุคคล) นั้น เป็นพราหมณ์ (ย่อมเป็น), (อ.บุคคล) นั้น เป็นสมณะ (ย่อมเป็น), (อ.บุคคล) นั้น เป็นภิกษุ (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

แก้อรรถ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อลงฺกโต** ได้แก่ ประดับด้วยผ้าและอาภรณ์

ตตฺถ อลงฺกโตติ / วตฺถาภรณปฏิมณฺฑิโต.

(อ.อรรถ ว่า) ผู้ประดับเฉพาะแล้วด้วยผ้าและเครื่องประดับ (ดังนี้ แห่ง- ในบท ท.) เหล่านั้น หนา (-บท)ว่า **อลงฺกโต** ดังนี้.

บัณฑิตพึงทราบความแห่งพระคาถานั้นว่า แม้หากว่าบุคคลประดับด้วยเครื่องอลังการมีผ้าเป็นต้น พึงประพฤติสม่ำเสมอด้วยกาย เป็นต้น, ชื่อว่าเป็นผู้สงบ เพราะความสงบระงับแห่งราคะเป็นต้น, ชื่อว่าเป็นผู้ฝึก เพราะฝึกอินทรีย์, ชื่อว่าเป็นผู้เที่ยง เพราะเที่ยงในมรรคทั้ง ๔, ชื่อว่าพรหมจารี เพราะประพฤติประเสริฐ, ชื่อว่าวางอาชญาในสัตว์ทุกจำพวก เพราะความเป็นผู้วางเสียซึ่งอาชญาทางกายเป็นต้นแล้ว

ตสฺสตฺโถ “วตฺถาลงฺการาทีหิ ฯเปฯ วตฺตพฺโพเยวา”ติ.

ตสฺสตฺโถ / “วตฺถาลงฺการาทีหิ อลงฺกโต / เจปิ ปุคฺคโล / กายาทีหิ สมญฺจเรยฺย / ราคาทิวูปสเมน สนฺโต / อินฺทฺริยทมเนน ทนฺโต / จตุมฺมคฺคนิยาเมน นิยโต / เสฏฺฐจริยาย พฺรหฺมจารี / กายทณฺฑาทีนํ โอโรปิตตาย / สพฺเพสุ ภูเตสุ / นิธาย ทณฺฑํ,

อ.เนื้อความ ว่า “แม้หากว่า อ.บุคคล ผู้ประดับแล้ว (ด้วยเครื่องประดับ ท.) มีเครื่องประดับคือผ้าเป็นต้น ชื่อว่าผู้สงบแล้ว เพราะอันเข้าไปสงบแห่งกิเลสมีราคะเป็นต้น, ชื่อว่าผู้ฝึกแล้ว เพราะการฝึกซึ่งอินทรีย์, ชื่อว่าผู้แน่นอนแล้ว เพราะความแน่นอนในมรรค ๔, ชื่อว่าผู้ประพฤติซึ่งธรรมอันประเสริฐโดยปกติ เพราะความประพฤติอันประเสริฐที่สุด, ชื่อว่าวางแล้ว ซึ่งอาชญา ในสัตว์ ท. ทั้งปวง เพราะความที่- (แห่งอาชญา ท.) มีอาชญาทางกายเป็นต้น เป็นอาชญา- (อันตน) -วางแล้ว พึงประพฤติสม่ำเสมอ (โดยทวาร ท.) มีกายเป็นต้น ไซร้,

ผู้นั้นคือผู้เห็นปานนั้นอันบุคคลเรียกว่า พราหมณ์ เพราะความเป็นผู้มีบาปอันลอยแล้ว ก็ได้

โส เอวรูโป / พาหิตปาปตฺตา / ‘พฺราหฺมโณ’ติปิ

(อ.บุคคล) นั้น คือว่า ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป (อันบัณฑิต พึงเรียก) ว่า ‘อ.พราหมณ์’ ดังนี้ บ้าง เพราะความที่- (แห่งตน) -เป็นผู้มีบาปอันลอยแล้ว

ว่า สมณะ เพราะความเป็นผู้มีบาปอันสงบแล้ว ก็ได้

สมิตปาปตฺตา / ‘สมโณ’ติปิ

(อันบัณฑิต พึงเรียก) ว่า ‘อ.สมณะ’ ดังนี้ บ้าง เพราะความที่- (แห่งตน) -เป็นผู้มีบาปอันระงับแล้ว

ว่า ภิกษุ เพราะความเป็นผู้มีกิเลสอันทำลายแล้ว ก็ได้โดยแท้

ภินฺนกิเลสตฺตา / ‘ภิกฺขู’ติปิ / วตฺตพฺโพเยวา”ติ.

(อันบัณฑิต) พึงเรียกนั่นเทียว ว่า ‘อ.ภิกษุ’ ดังนี้ บ้าง เพราะความที่- (แห่งตน) -เป็นผู้มีกิเลสอันทำลายแล้ว” ดังนี้ แห่งคำอันเป็นพระคาถานั้น.

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลายมีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

เทสนาวสาเน / พหู / โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา (อ.ชน ท.) ผู้มาก บรรลุแล้ว (ซึ่งอริยผล ท.) มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เรื่องสันตติมหาอามาตย์ จบ

สนฺตติมหามตฺตวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งมหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตติ (จบแล้ว).

๑๐. เรื่องพระปิโลติกเถระ

๑๐. ปิโลติกตฺเถรวตฺถุ.

๑๐. อ.เรื่องแห่งพระปิโลติกะผู้เถระ (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระปิโลติกเถระ ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **หิรินิเสโธ ปุริโส** เป็นต้น

หิรินิเสโธ ปุริโสติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต / ปิโลติกตฺเถรํ / อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งพระเถระชื่อว่าปิโลติกะ ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **หิรินิเสโธ ปุริโส** ดังนี้เป็นต้น.

พระอานนท์จัดการให้ปิโลติกะบวช

ความพิสดารว่า ในวันหนึ่ง พระอานนทเถระเห็นทารกคนหนึ่งนุ่งผ้าท่อนผืนเก่า ถือกระเบื้องเที่ยวขอทานอยู่

เอกสฺมึ หิ ทิวเส / อานนฺทตฺเถโร / เอกํ ปิโลติกขณฺฑนิวตฺถํ / กปาลํ อาทาย / ภิกฺขาย จรนฺตํ / ทารกํ ทิสฺวา

ดังจะกล่าวโดยพิสดาร ในวัน หนึ่ง อ.พระอานนท์ผู้เถระ เห็นแล้ว ซึ่งเด็กชาย คนหนึ่ง ผู้มีท่อนแห่งผ้าเก่าอันนุ่งแล้ว ผู้- ถือเอา ซึ่งกระเบื้อง -เที่ยวไปอยู่ เพื่ออันขอ

จึงพูดว่า เธอบวชจะไม่ดียิ่งกว่าการเที่ยวไปอย่างนี้เป็นอยู่หรือ

“กินฺเต เอวํ วิจริตฺวา / ชีวิตโต ปพฺพชฺชา / น อุตฺตรา”ติ วตฺวา,

กล่าวแล้ว ว่า “อ.การบวช ของเธอ เป็นคุณชาติยิ่งกว่า กว่าการ- เที่ยวไป- อย่างนี้ แล้ว -จึงเป็นอยู่ (ย่อมเป็น) หามิได้ หรือ” ดังนี้,

เมื่อเขาตอบว่า ใครจักบวชให้ผมเล่า ขอรับ

“ภนฺเต / โก มํ ปพฺพาเชสฺสตี”ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.ใคร จัก -ยังกระผม -ให้บวช” ดังนี้ (อันเด็กชาย นั้น) กล่าวแล้ว,

จึงกล่าวรับรองว่า เราจะให้บวช แล้วพาเขาไปยังวิหาร ให้อาบน้ำด้วยมือของตน ให้กรรมฐานแล้วก็ให้บวช

“อหํ / ปพฺพาเชสฺสามี”ติ / ตํ อาทาย / วิหารํ คนฺตฺวา / สหตฺถา นหาเปตฺวา / กมฺมฏฺฐานํ ทตฺวา ปพฺพาเชสิ.

(กล่าวแล้ว) ว่า “อ.เรา จัก- (ยังเธอ) -ให้บวช” ดังนี้ พาเอาแล้ว (ซึ่งเด็กชาย) นั้น ไปแล้ว สู่วิหาร (ยังเด็กชาย) นั้น ให้อาบแล้ว ด้วยมือของตน ให้แล้ว ซึ่งกรรมฐาน (ยังเด็กชาย นั้น) ให้บวชแล้ว.

ก็พระอานนทเถระนั้น คลี่ท่อนผ้าผืนเก่าที่ทารกนั้นนุ่งแล้ว ตรวจดูไม่เห็นส่วนไร ๆ พอใช้สอยได้ แม้สักว่าทำเป็นผ้าสำหรับกรองน้ำ จึงเอาพาดไว้ที่กิ่งไม้กิ่งหนึ่งกับกระเบื้อง

เตน ปน / นิวตฺถปิโลติกขณฺฑํ ปสาเรตฺวา / โอโลเกนฺโต / ปริสฺสาวนกรณมตฺตมฺปิ / คยฺหูปคํ กญฺจิ ปเทสํ อทิสฺวา / กปาเลน สทฺธึ / เอกิสฺสา รุกฺขสาขาย ฐเปสิ.

ก็ (อ.พระอานนท์ผู้เถระ) คลี่แล้ว ซึ่งท่อนแห่งผ้าเก่า- (อันเด็กชาย) นั้น -นุ่งแล้ว แลดูอยู่ ไม่เห็นแล้ว ซึ่งส่วน อะไร ๆ อันเข้าถึงซึ่งความเป็นแห่งส่วนอันบุคคลพึงถือเอา แม้อันสักว่าเป็นเครื่องกระทำซึ่งผ้าเป็นเครื่องกรอง วางไว้แล้ว ที่กิ่งแห่งต้นไม้ กิ่งหนึ่ง กับ ด้วยกระเบื้อง.

พระปิโลติกะอยากสึก

เขาได้บรรพชาอุปสมบทแล้ว บริโภคลาภและสักการะอันเกิดขึ้นเพื่อพระพุทธเจ้าทั้งหลาย นุ่งห่มจีวรที่มีค่ามากเที่ยวไปอยู่ เป็นผู้มีสรีระอ้วน กระสันขึ้นแล้ว

โส ปพฺพชิตฺวา / ลทฺธูปสมฺปโท / พุทฺธานํ อุปฺปนฺนลาภสกฺการํ / ปริภุญฺชมาโน / มหคฺฆานิ จีวรานิ อจฺฉาเทตฺวา / วิจรนฺโต / ถูลสรีโร หุตฺวา / อุกฺกณฺฐิตฺวา

(อ.เด็กชาย) นั้น บวชแล้ว ผู้มีอุปสมบทอันได้แล้ว บริโภคอยู่ ซึ่งลาภและสักการะ อันเกิดขึ้นแล้ว แก่พระพุทธเจ้า ท. ห่มแล้ว ซึ่งจีวร ท. อันมีค่ามาก เที่ยวไปอยู่ เป็นผู้มีสรีระอันอ้วน เป็น กระสันขึ้นแล้ว

คิดว่า ประโยชน์อะไรของเราด้วยการ นุ่ง (ห่ม) จีวรอันชนให้ด้วยศรัทธาเที่ยวไป เราจะนุ่งผ้าเก่าของตัวนี่แหละ ดังนี้แล้ว ก็ไปสู่ที่นั้นแล้วจับผ้าเก่า

“กึ เม ชนสฺส / สทฺธาเทยฺยํ นิวาเสตฺวา / วิจรเณน, / อตฺตโน ปิโลติกเมว / นิวาเสสฺสามี”ติ ตํ ฐานํ คนฺตฺวา / ปิโลติกํ คเหตฺวา

(คิดแล้ว) ว่า “(อ.ประโยชน์) อะไร ด้วยการ- นุ่ง- (ซึ่งผ้า) อัน- (อันบุคคล) -พึงถวายด้วยศรัทธาของชน -แล้ว -จึงเที่ยวไป (มีอยู่) แก่เรา, (อ.เรา) จักนุ่ง ซึ่งผ้าเก่านั่นเทียว ของตน” ดังนี้ ไปแล้ว สู่ที่ นั้น ถือเอาแล้ว ซึ่งผ้าเก่า

ทำผ้านั้นให้เป็นอารมณ์แล้ว ก็โอวาทตนด้วยตนเองว่า แน่ะผู้ไม่มีหิริ หมดยางอาย ท่านยังปรารถนาเพื่อจะละที่นุ่งห่มผ้าทั้งหลายเห็นปานนั้น (กลับไป) นุ่งผ้าท่อนเก่านี้ มีมือถือกระเบื้องเที่ยวขอทาน (อีกหรือ)

“อหิริก นิลฺลชฺช / เอวรูปานํ วตฺถานํ / อจฺฉาทนฏฺฐานํ ปหาย / อิมํ ปิโลติกขณฺฑํ นิวาเสตฺวา / กปาลหตฺโถ / ภิกฺขาย จริตุ์ อิจฺฉสี”ติ / ตํ อารมฺมณํ กตฺวา / อตฺตนาว อตฺตานํ โอวทิ.

กระทำแล้ว (ซึ่งผ้าเก่า นั้น) ให้เป็นอารมณ์ กล่าวสอนแล้ว ซึ่งตน ด้วยตนนั่นเทียว ว่า “ดูก่อนบุคคลผู้มีหิริหามิได้ ผู้มีความละอายออกแล้ว (อ.ท่าน) ย่อมปรารถนา เพื่ออัน- ละแล้ว ซึ่งที่เป็นที่ห่มซึ่งผ้า ท. อันมีอย่างนี้เป็นรูป นุ่งแล้ว ซึ่งท่อนแห่งผ้าเก่า นี้ เป็นผู้มีกระเบื้องในมือ (เป็น) -เที่ยวไปเพื่ออันขอ หรือ” ดังนี้.

ก็เมื่อท่านโอวาท (ตน) อยู่นั่นแหละ จิตเลื่อมใสแล้ว

โอวทนฺตสฺเสว / ปนสฺส จิตฺตํ ปสีทิ.

ก็ (เมื่อพระเถระ) นั้น กล่าวสอนอยู่ (ซึ่งตน) นั่นเทียว อ.จิต เลื่อมใสแล้ว.

ท่านเก็บผ้าเก่าผืนนั้นไว้ที่เดิมนั้นแล้ว กลับไปยังวิหารตามเดิม

โส ตํ ปิโลติกํ / ตตฺเถว ปฏิสาเมตฺวา / นิวตฺติตฺวา / วิหารเมว คโต.

(อ.พระเถระ) นั้น เก็บงำแล้ว ซึ่งผ้าเก่า นั้น (ในที่) นั้นนั่นเทียว กลับแล้ว ไปแล้ว สู่วิหารนั่นเทียว.

โดยกาลล่วงไป ๒-๓ วัน ท่านกระสันขึ้นอีก ไปกล่าวอย่างนั้นแหละแล้วก็กลับ ถึงกระสันขึ้นอีกก็ไปกล่าวอย่างนั้นเหมือนกันแล้วก็กลับด้วยประการฉะนี้

โส กติปาหจฺจเยน / ปุน อุกฺกณฺจิตฺวา / ตเถว วตฺวา นิวตฺติ, / ปุนปิ ตเถวาติ.

(อ.พระเถระ) นั้น กระสันขึ้นแล้ว อีก โดยกาลอันล่วงไปแห่งวันเล็กน้อย กล่าวแล้ว เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว กลับแล้ว, (อ.พระเถระ นั้น) กระสันขึ้นแล้ว แม้อีก (กล่าวแล้ว) เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว (กลับแล้ว) ดังนี้แล.

พระปิโลติกเถระบรรลุพระอรหัต

ภิกษุทั้งหลายเห็นท่านเที่ยวไป ๆ มา ๆ อยู่อย่างนั้น จึงถามว่า ผู้มีอายุ ท่านจะไปไหน

ตํ เอวํ / อปราปรํ วิจรนฺตํ ทิสฺวา / ภิกฺขู / “กหํ อาวุโส / คจฺฉสี”ติ ปุจฺฉนฺติ.

อ.ภิกษุ ท. เห็นแล้ว (ซึ่งพระเถระ) นั้น ผู้เที่ยวไป อยู่ ไป ๆ มา ๆ อย่างนั้น ย่อมถาม ว่า “ดูก่อนท่านผู้มีอายุ (อ.ท่าน) จะไป (ณ ที่) ไหน” ดังนี้.

ท่านบอกว่า ผู้มีอายุ ผมจะไปสำนักอาจารย์ ดังนี้แล้ว

โส / “อาจริยสฺส สนฺติกํ / คจฺฉามาวุโส”ติ วตฺวา

(อ.พระเถระ) นั้น กล่าวแล้ว ว่า “ดูก่อนท่านผู้มีอายุ ท. (อ.ผม) จะไป สู่สำนัก ของอาจารย์” ดังนี้

ก็ทำผ้าท่อนเก่าของตนนั่นแหละให้เป็นอารมณ์ โดยทำนองนั้นนั่นเอง ห้ามตนได้ โดย ๒-๓ วันเท่านั้น ก็บรรลุพระอรหัตตผล

เอเตเนว นีหาเรน / อตฺตโน ปิโลติกขณฺฑเมว / อารมฺมณํ กตฺวา / อตฺตานํ นิเสเธตฺวา / กติปาเหเนว อรหตฺตํ ปาปุณิ.

กระทำแล้ว ซึ่งท่อนแห่งผ้าเก่านั่นเทียว ของตน ให้เป็นอารมณ์ โดยทำนอง นั่นนั่นเทียว ห้ามแล้ว ซึ่งตน บรรลุแล้ว ซึ่งพระอรหัต โดยวันเล็กน้อยนั่นเทียว.

ภิกษุทั้งหลายกล่าวว่า ผู้มีอายุ บัดนี้ ท่านไม่ไปสำนักอาจารย์หรือ ทางนี้เป็นทางเที่ยวไปของท่านมิใช่หรือ

ภิกฺขู อาหํสุ / “กึ อาวุโส / น อิทานิ / อาจริยสฺส สนฺติกํ คจฺฉสิ,

อ.ภิกษุ ท. กล่าวแล้ว ว่า “ดูก่อนท่านผู้มีอายุ ในกาลนี้ (อ.ท่าน) ย่อมไม่ไป สู่สำนัก ของอาจารย์หรือ,

ทางนี้เป็นทางเที่ยวไปของท่านมิใช่หรือ

นนุ อยํ / ตว วิจรณมคฺโค”ติ.

(อ.หนทาง) นี้ เป็นหนทางเป็นที่เที่ยวไป ของท่าน (ย่อมเป็น) มิใช่หรือ” ดังนี้.

คนหมดเครื่องข้องไม่ต้องไป ๆ มา ๆ

ท่านตอบว่า ผู้มีอายุ เมื่อความเกี่ยวข้องกับอาจารย์มีอยู่ผมจึงไป

“อาวุโส อาจริเยน ฯเปฯ น คจฺฉามี”ติ.

“อาวุโส / อาจริเยน สทฺธึ / สํสคฺเค สติ คโตมฺหิ,

(อ.พระเถระ กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนท่านผู้มีอายุ ท. ครั้นเมื่อความเกี่ยวข้อง กับ ด้วยอาจารย์มีอยู่ (อ.ผม) เป็นผู้ไปแล้ว (ย่อมเป็น),

แต่บัดนี้ ผมตัดความเกี่ยวข้องได้แล้ว

อิทานิ ปน / เม ฉินฺโน สํสคฺโค,

แต่ว่า ในกาลนี้ อ.ความเกี่ยวข้อง อันผม ตัดแล้ว,

เพราะฉะนั้น ผมจึงไม่ไปสำนักอาจารย์

เตนสฺส สนฺติกํ / น คจฺฉามี”ติ.

เพราะเหตุนั้น (อ.ผม) ย่อมไม่ไป สู่สำนัก (ของอาจารย์) นั้น” ดังนี้.

พวกภิกษุกราบทูลเรื่องราวแด่พระตถาคตว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระปิโลติกเถระอวดอ้างพระอรหัตตผล

ภิกฺขู ตถาคตสฺส อาโรเจสุํ / “ภนฺเต / ปิโลติกตฺเถโร / อญฺญํ พฺยากโรตี”ติ.

อ.ภิกษุ ท. กราบทูลแล้ว แด่พระตถาคต ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.พระปิโลติกะผู้เถระ ย่อมพยากรณ์ ซึ่งพระอรหัตผลอันบุคคลพึงรู้ทั่ว” ดังนี้.

พระศาสดาตรัสถามว่า เธอกล่าวอย่างไรเล่า ภิกษุทั้งหลาย

“กิมาห ภิกฺขเว”ติ.

(อ.พระศาสดา ตรัสถามแล้ว) ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. (อ.ภิกษุชื่อว่าปิโลติกะ กล่าวแล้ว ซึ่งคำ) อะไร” ดังนี้.

พวกภิกษุกราบทูลว่า เธอกล่าวคำชื่อนี้ พระเจ้าข้า

“อิทนฺนาม ภนฺเต”ติ.

(อ.ภิกษุ ท. กราบทูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อ.พระปิโลติกะผู้เถระ กล่าวแล้ว ซึ่งคำ) ชื่อ นี้” ดังนี้.

พระศาสดาทรงสดับคำนั้นแล้ว ตรัสว่า ถูกละ ภิกษุทั้งหลาย บุตรของเรา เมื่อความเกี่ยวข้องมีอยู่ จึงไปสำนักอาจารย์

ตำ สุตฺวา สตฺถา “อาม ภิกฺขเว, ฯเปฯ อรหตฺตำ ปตฺโต”ติ วตฺวา

ตำ สุตฺวา สตฺถา / “อาม ภิกฺขเว, / มม ปุตฺโต, / สำสคฺเค สติ, / อาจริยสฺส สนฺติกำ คโต,

อ.พระศาสดา ทรงสดับแล้ว (ซึ่งคำ) นั้น ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. เออ (อ.อย่างนั้น), อ.บุตรของเรา-, ครั้นเมื่อความเกี่ยวข้อง มีอยู่, -ไปแล้ว สู่สำนัก ของอาจารย์,

แต่บัดนี้ ความเกี่ยวข้องเธอได้ตัดแล้ว เธอห้ามตนด้วยตนทีเดียว บรรลุพระอรหัตแล้ว ดังนี้แล้ว

อิทานิ ปนสฺส / สำสคฺโค ฉินฺโน, / อตฺตนาว อตฺตานำ นิเสเธตฺวา / อรหตฺตำ ปตฺโต”ติ วตฺวา

แต่ว่า ในกาลนี้ อ.ความเกี่ยวข้อง (อันบุตร ของเรา) นั้น ตัดแล้ว, (อ.บุตร ของเรา นั้น) ห้ามแล้ว ซึ่งตน ด้วยตนนั่นเทียว บรรลุแล้ว ซึ่งพระอรหัต” ดังนี้

ได้ทรงภาษิตพระคาถาเหล่านี้ว่า

อิมา คาถา อภาสิ

ได้ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ ว่า

บุรุษผู้ห้ามอกุศลวิตกด้วยหิริได้ น้อยคนจะมีในโลก บุคคลใด
กำจัดความหลับตื่นอยู่ เหมือนม้าดีหลบแส้ไม่ให้ถูกตน
บุคคลนั้นหาได้ยาก

“หิรินิเสโธ ปุริโส โกจิ โลกสฺมิ วิชฺชติ, /
โย นิทฺทำ อปโพเธติ อสฺโส ภทฺโร กสามิว;

อ.บุรุษ ผู้ห้ามซึ่งอกุศลวิตกด้วยหิริ บางคน จะมี ในโลก,(อ.บุคคล) ใด นำไปปราศ- ซึ่งความหลับ -ตื่นอยู่ เพียงดัง อ.ม้า ตัวเจริญ (หลบอยู่) ซึ่งแส้, (อ.บุคคล นั้น เป็นผู้อันบุคคลหาได้โดยยาก ย่อมเป็น,);

เธอทั้งหลายจงมีความเพียร มีความสลดใจ
เหมือนม้าดีถูกเขาตีด้วยแส้แล้ว (มีความบากบั่น)
ฉะนั้น เธอทั้งหลายเป็นผู้ประกอบด้วยศรัทธา ศีล
วิริยะ สมาธิ และด้วยคุณเครื่องวินิจฉัยธรรม มีวิชชา
และจรณะถึงพร้อม มีสติมั่นคง จักละทุกข์อันมี
ประมาณไม่น้อยนี้ได้

อสฺโส ยถา ภทฺโร กสานิวิฏฺโฐ /
อาตาปิโน สำเวคิโน ภวาถ; /
สทฺธาย สีเลน จ วีริเยน จ /
สมาธินา ธมฺมวินิจฺฉเยน จ /
สมฺปนฺนวิชฺชาจรณา ปฏิสฺสตา /
ปหสฺสถ ทุกฺขมิทำ อนปฺปกนฺ”ติ.

อ.ม้า ตัวเจริญ ตัวอันนายสารถีหวดแล้วด้วยแส้ (ย่อมกระทำ ซึ่งความเพียร) ฉันใด, (อ.เธอ ท.) เป็นผู้มีความเพียรเป็นเครื่องยังกิเลสให้ร้อนทั่ว เป็นผู้มีความสลด จงเป็น ฉันนั้น; (อ.เธอ ท.) เป็นผู้มาตามพร้อมแล้ว ด้วยศรัทธา ด้วย ด้วยศีล ด้วย ด้วยวิริยะ ด้วย ด้วยสมาธิ ด้วย ด้วยการวินิจฉัยซึ่งธรรม ด้วย (เป็น) เป็นผู้มีวิชชาและจรณะอันถึงพร้อมแล้ว เป็นผู้มีสติเฉพาะ (เป็น) จักละ ซึ่งทุกข์ อันไม่น้อยนี้” ดังนี้.

แก้อรรถ

คนผู้ชื่อว่า หิรินิเสธบุคคล ในพระคาถานั้น ก็เพราะอรรถว่าห้ามอกุศลวิตกอันเกิดในภายในด้วยความละอายได้

ตตฺถ / “อนฺโต อุปฺปนฺนำ / อกุสลวิตกฺกำ / หิริยา นิเสเธตีติ หิรินิเสโธ.

(วิคฺคโห อ.วิเคราะห์) ว่า “(อ.บุคคล ใด) ย่อมห้าม ซึ่งอกุศลวิตก อันเกิดขึ้นแล้ว ในภายในด้วยหิริ เพราะเหตุนั้น (อ.บุคคล นั้น) ชื่อว่า **หิรินิเสโธ** (ดังนี้ ในพระคาถา) นั้น (อันบัณฑิต พึงกระทำ).

สองบทว่า **โกจิ โลกสฺมึ** ความว่า บุคคลเห็นปานนั้น หาได้ยาก จึงชื่อว่า น้อยคนนักจะมีในโลก

โกจิ โลกสฺมินฺติ / เอวรูโป ปุคฺคโล / ทุลฺลโภ โกจิเทว / โลกสฺมึ วิชฺชติ.

(อ.อรรถ ว่า) อ.บุคคล ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป ผู้อันบุคคลหาได้โดยยาก ชื่อว่าบางคนนั่นเทียว จะมีในโลก (ดังนี้ แห่งหมวด ๒ แห่งบท) ว่า **โกจิ โลกสฺมึ** ดังนี้.

สองบทว่า **โย นิทฺทำ** ความว่า บุคคลใด ไม่ประมาทแล้ว ทำสมณธรรมอยู่ คอยขับไล่ความหลับที่เกิดแล้วแก่ตนตื่นอยู่ เพราะฉะนั้น บุคคลนั้น จึงชื่อว่า กำจัดความหลับตื่นอยู่

โย นิทฺทนฺติ / โย อปฺปมตฺโต / สมณธมฺมำ กโรนฺโต / อตฺตโน อุปฺปนฺนำ / นิทฺทำ อปหรนฺโต พุชฺฌตีติ อปโพเธติ.

(อ.อรรถ ว่า อ.บุคคล) ใด ผู้ไม่ประมาทแล้ว กระทำอยู่ ซึ่งสมณธรรม นำไปปราศอยู่ ซึ่งความหลับ อันเกิดขึ้นแล้ว แก่ตน ตื่นอยู่ เพราะเหตุนั้น (อ.บุคคล นั้น) ชื่อว่า นำไปปราศซึ่งความหลับตื่นอยู่ (ดังนี้ แห่งหมวด ๒ แห่งบท) ว่า **โย นิทฺทำ** ดังนี้.

บทว่า **กสามิว** เป็นต้น ความว่า บุคคลใดกำจัดความหลับตื่นอยู่ เหมือนม้าดีคอยหลบแส้อันจะตกลงที่ตน คือไม่ให้ตกลงที่ตนได้ ฉะนั้น บุคคลนั้นหาได้ยาก

กสามิวาติ / ยถา ภทฺโร อสฺโส / อตฺตนิ ปตมานํ / กสํ อปหรติ, / อตฺตนิ ปติตุ์ / น เทติ; / โย เอวํ / นิทฺทํ อปโพเธติ, / โส ทุลฺลโภติ อตฺโถ.

อ.อรรถ ว่า อ.ม้า ตัวเจริญ หลบหลีกอยู่ ซึ่งแส้ อันตกไปอยู่ ที่ตน, คือว่า ไม่ให้อยู่ เพื่ออันตกไปที่ตน ฉันใด; (อ.บุคคล) ใด นำไปปราศ- ซึ่งความหลับ -ตื่นอยู่ ฉันนั้น, (อ.บุคคล) นั้น เป็นผู้อันบุคคลหาได้โดยยาก (ย่อมเป็น) ดังนี้ (แห่งบท) ว่า **กสามิว** ดังนี้เป็นต้น.

ในคาถาที่ ๒ มีเนื้อความสังเขป ดังต่อไปนี้

ภิกษุทั้งหลาย ม้าดีอาศัยความประมาท ถูกเขาฟาดด้วยแส้แล้ว รู้สึกตัวว่า ชื่อแม้ตัวเรา ถูกเขาหวดด้วยแส้แล้ว ในกาลต่อมา ย่อมทำความเพียร ฉันใด;

ทุติยคาถาย อยํ สงฺเขปตฺโถ “ภิกฺขเว ยถา ภทฺโร ฯเปฯ วฏฺฏทุกฺขํ ปชหิสฺสถา”ติ.

ทุติยคาถาย / อยํ สงฺเขปตฺโถ / “ภิกฺขเว / ยถา ภทฺโร อสฺโส / ปมาทมาคมฺม / กสาย นิวิฏฺโฐ, / ‘อหมฺปิ นาม / กสาย ปหโต’ติ / อปรภาเค อาตปฺปํ กโรติ;

อ.เนื้อความโดยย่อ นี้ ในพระคาถาที่ ๒ ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. อ.ม้า ตัวเจริญ อาศัยแล้ว ซึ่งความประมาท ตัว- (อันนายสารถี) -หวดแล้ว ด้วยแส้, (คิดแล้ว) ว่า ‘ชื่อแม้ อ.เรา เป็นผู้- (อันเจ้าของ) -หวดแล้ว ด้วยแส้ (ย่อมเป็น)’ ดังนี้ ย่อมกระทำ ซึ่งความเพียร ในกาลอันเป็นส่วนอื่นอีก ฉันใด;

แม้เธอทั้งหลาย จงเป็นผู้มีความเพียร มีความสลดใจ ฉันนั้น;

เอวํ ตุมฺเหปิ / อาตาปิโน / สํเวคิโน ภวถ;

แม้ อ.เธอ ท. เป็นผู้มีความเพียรเป็นเครื่องยังกิเลสให้ร้อนทั่ว เป็นผู้มีความสลด จงเป็น ฉันนั้น;

เธอทั้งหลายเป็นผู้อย่างนั้นแล้ว ประกอบด้วยศรัทธา ๒ อย่าง ที่เป็นโลกิยะและโลกุตตระ ด้วย ปาริสุทธิศีล ๔ ด้วยความเพียรเป็นไปทางกายและเป็นไปทางจิต ด้วยสมาธิสัมปยุตด้วยสมาบัติ ๘ และด้วยคุณเครื่องวินิจฉัยธรรม มีอันรู้เหตุและมิใช่เหตุเป็นลักษณะ

เอวํภูตา / โลกิยโลกุตฺตราย ทุวิธาย / สทฺธาย จ / จตุปาริสุทฺธิสีเลน จ / กายิกเจตสิกวิริเยน จ / อฏฺฐสมาปตฺติสมาธินา จ / การณาการณ ชานนลกฺขเณน จ / ธมฺมวินิจฺฉเยน สมนฺนาคตา หุตฺวา

(อ.เธอ ท.) ผู้เป็นแล้วอย่างนี้ เป็นผู้มาตามพร้อมแล้ว ด้วยศรัทธา อันมีอย่าง ๒ อันเป็นโลกิยะและโลกุตตระ ด้วย ด้วยปาริสุทธิศีล ๔ ด้วย ด้วยความเพียรอันเป็นไปทางกายและเป็นไปทางจิต ด้วย ด้วยสมาธิอันประกอบพร้อมแล้วด้วยสมาบัติ ๘ ด้วย ด้วยการวินิจฉัยซึ่งธรรม อันมีการรู้ซึ่งเหตุและเรื่องมิใช่เหตุเป็นลักษณะ ด้วย เป็น

ชื่อว่ามีวิชชาและจรณะถึงพร้อม เพราะความถึงพร้อมแห่งวิชชา ๓ หรือวิชชา ๘และจรณะ ๑๕, ชื่อว่าเป็นผู้มีสติ มั่นคง เพราะความเป็นผู้มีสติตั้งมั่นแล้ว;

ติสฺสนฺนำ วา / อฏฺฐนฺนำ วา วิชฺชานำ / ปณฺจทสนฺนญฺจ จรณานำ สมฺปตฺติยา / สมฺปนฺน-วิชฺชาจรณา อุปฏฺฐิตสฺสติตาย / ปฏิสฺสตา หุตฺวา

ชื่อว่าเป็นผู้มีวิชชาและจรณะอันถึงพร้อมแล้ว เพราะความถึงพร้อม แห่งวิชชา ท. ๓ หรือ หรือว่า ๘ ด้วย แห่งจรณะ ท. ๑๕ ด้วย ชื่อว่าเป็นผู้มีสติเฉพาะ เพราะความที่- (แห่งตน) -เป็นผู้มีสติอันตั้งมั่นแล้ว เป็น

จักละทุกข์ในวัฏฏะอันไม่น้อยนี้ได้

อิทำ อนปฺปกำ / วฏฺฏทุกฺขำ ปชหิสฺสถา”ติ.

จักละ ซึ่งทุกข์ในวัฏฏะ อันไม่น้อย นี้” ดังนี้ (อันบัณฑิต พึงทราบ).

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลายมีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

เทสนาวสาเน / พหู / โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา (อ.ชน ท.) ผู้มาก บรรลุแล้ว (ซึ่งอริยผล ท.) มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เรื่องพระปิโลติกเถระ จบ

ปิโลติกตฺเถรวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งพระปิโลติกะผู้เถระ (จบแล้ว).

๑๑. สุขสามเณรวตฺถุ.

๑๑. อ.เรื่องแห่งสามเณรชื่อว่าสุข (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภสุขสามเณร ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **อุทกํ หิ นยนฺติ เนตฺติกา** เป็นต้น

อุทกํ หิ นยนฺติ เนตฺติกาติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต / สุขสามเณรํ อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งสามเณรชื่อว่าสุข ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **อุทกํ หิ นยนฺติ เนตฺติกา** ดังนี้เป็นต้น.

เรื่องคันธเศรษฐี

ความพิสดารว่า ในอดีตกาล มีบุตรของเศรษฐีชาวเมืองพาราณสีคนหนึ่ง ชื่อว่าคันธกุมาร

อตีตสฺมึ หิ / พาราณสีเสฏฺฐิโน / คนฺธกุมาโร นาม / ปุตฺโต อโหสิ.

ดังจะกล่าวโดยพิสดาร ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว อ.บุตร ชื่อว่าคันธกุมาร ของเศรษฐี ในพระนครชื่อว่าพาราณสี ได้มีแล้ว.

เมื่อบิดาของเธอถึงแก่กรรมแล้ว พระราชารับสั่งให้หาเธอมาเฝ้า ปลอบโยนแล้ว ได้พระราชทานตำแหน่งเศรษฐีแก่เธอนั้นแล ด้วยสักการะเป็นอันมาก

ราชา, / ตสฺส ปิตริ กาลกเต, / ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา / สมสฺสาเสตฺวา / มหนฺเตน สกฺกาเรน / ตสฺเสว เสฏฺฐิฏฺฐานํ อทาสิ.

อ.พระราชา ครั้นเมื่อบิดา (ของคันธกุมาร) นั้น เป็นผู้มีกาละอันกระทำแล้ว (มีอยู่), (ทรงยังราชบุรุษ) ให้เรียกมาแล้ว (ซึ่งคันธกุมาร) นั้น (ทรงยังคันธกุมาร นั้น) ให้เบาใจพร้อมแล้ว ได้พระราชทานแล้ว ซึ่งตำแหน่งแห่งเศรษฐี (แก่คันธกุมาร) นั้นนั่นเทียว ด้วยสักการะ อันใหญ่.

จำเดิมแต่กาลนั้นมา คันธกุมารนั้น ก็ได้ปรากฏนามว่า คันธเศรษฐี

โส ตโต ปฏฺฐาย / “คนฺธเสฏฺฐี”ติ ปญฺญายิ.

(อ.คันธกุมาร) นั้น ปรากฏแล้ว ว่า “เศรษฐีชื่อว่าคันธะ” ดังนี้ จำเดิม (แต่กาล) นั้น.

ครั้งนั้น ผู้รักษาเรือนคลังของเศรษฐีนั้น ได้เปิดประตูห้องสำหรับเก็บทรัพย์ ขนออกมาแล้ว ชี้แจงว่า นาย ทรัพย์นี้ของบิดาท่าน มีจำนวนเท่านี้ ของบรรพบุรุษมีปู่เป็นต้น มีจำนวนเท่านี้

อถสฺส ภณฺฑาคาริโก / ธนคพฺภทฺวารํ วิวริตฺวา / “สามิ อิทนฺเต / เอตฺตกํ ปิตุ ธนํ, / เอตฺตกํ ปิตามหาทีนนฺ”ติ / นีหริตฺวา ทสฺเสสิ.

ครั้งนั้น อ.บุคคลผู้รักษาซึ่งเรือนเป็นที่เก็บซึ่งภัณฑะ (ของเศรษฐี) นั้น เปิดแล้ว ซึ่งประตูแห่งห้องเป็นที่เก็บซึ่งทรัพย์ นำออกแล้ว แสดงแล้ว (ด้วยคำ) ว่า “ข้าแต่นาย อ.ทรัพย์ นี้ ของบิดา ของท่าน อันมีประมาณเท่านี้ (มีอยู่), (อ.ทรัพย์ ของญาติ ท.) มีปู่เป็นต้น อันมีประมาณเท่านี้ (มีอยู่)” ดังนี้.

เศรษฐีนั้นแลดูกองทรัพย์แล้ว พูดว่า ก็ทำไม บรรพบุรุษเหล่านั้นจึงมิได้ถือเอาทรัพย์นี้ไปด้วย

โส ธนราสึ โอโลเกตฺวา / อาห / “กิมฺปน เต / อิมํ ธนํ คเหตฺวา / น คมึสู”ติ.

(อ.เศรษฐี) นั้น แลดูแล้ว ซึ่งกองแห่งทรัพย์ กล่าวแล้ว ว่า “ก็ (อ.ญาติ ท.) เหล่านั้น ไม่- ถือเอา ซึ่งทรัพย์ นี้ -ไปแล้ว เพราะเหตุไร” ดังนี้.

ผู้รักษาเรือนคลังตอบว่า นาย ชื่อว่าผู้ที่จะถือเอาทรัพย์ไปด้วยไม่มี แท้จริง สัตว์ทั้งหลายพาเอาแต่กุศลอกุศลที่ตนได้ทำไว้เท่านั้นไป

“สามิ ธนํ คเหตฺวา / คตา นาม นตฺถิ, / อตฺตนา กตํ / กุสลากุสลเมว หิ อาทาย / สตฺตา คจฺฉนฺตี”ติ.

(อ.บุคคลผู้รักษาซึ่งเรือนเป็นที่เก็บซึ่งภัณฑะ นั้น กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่นาย (อ.ชน ท.) ชื่อว่าผู้- ถือเอา ซึ่งทรัพย์ -ไปแล้ว ย่อมไม่มี, จริงอยู่ อ.สัตว์ ท. พาเอาแล้ว ซึ่งกุศลและอกุศลนั่นเทียว อัน-อันตน -กระทำแล้ว ย่อมไป” ดังนี้.

เศรษฐีจ่ายทรัพย์สร้างสิ่งต่าง ๆ

เศรษฐีนั้นคิดว่า บรรพบุรุษเหล่านั้นพากันสั่งสมทรัพย์ไว้แล้วก็ละทิ้งไปเสีย เพราะความที่ตนเป็นคนโง่ ส่วนเราจักถือเอาทรัพย์นั่นไปด้วย

โส จินฺเตสิ / “เต พาลตาย / ธนํ สณฺฐาเปตฺวา / ปหาย คตา, / อหมฺปเนตํ / คเหตฺวา คมิสฺสามี”ติ;

(อ.เศรษฐี) นั้น คิดแล้ว ว่า “(อ.ญาติ ท.) เหล่านั้น ยังทรัพย์ ให้ตั้งอยู่ด้วยดีแล้ว ละ ไปแล้ว เพราะความที่- (แห่งตน) -เป็นคนเขลา, ส่วนว่า อ.เรา ถือเอาแล้ว (ซึ่งทรัพย์) นั่น จักไป” ดังนี้;

ก็คันธเศรษฐีเมื่อคิดอยู่อย่างนั้น มิได้คิดว่า เราจักให้ทาน หรือจักทำการบูชา

เอวํ ปน จินฺเตนฺโต / ‘ทานํ วา ทสฺสามิ / ปูชํ วา กริสฺสามี’ติ / อจินฺเตตฺวา

ก็ (อ.เศรษฐี นั้น) เมื่อคิด อย่างนี้ ไม่คิดแล้ว ว่า ‘(อ.เรา) จักถวาย ซึ่งทาน หรือ หรือว่า (อ.เรา) จักกระทำ ซึ่งการบูชา’ ดังนี้

คิดแต่ว่า เราจักบริโภคทรัพย์นี้ให้หมดแล้วจึงไป

“อิทํ สพฺพํ ขาทิตฺวา / คมิสฺสามี”ติ จินฺเตสิ.

คิดแล้ว ว่า “อ.เรา เคี้ยวกินแล้ว (ซึ่งทรัพย์) นี้ ทั้งปวง จักไป” ดังนี้.

เศรษฐีนั้น ได้สละทรัพย์แสนหนึ่ง ให้ทำซุ้มที่อาบน้ำอันแล้วด้วยแก้วผลึก

โส สตสหสฺสํ วิสฺสชฺเชตฺวา / ผลิกมยํ นฺหานโกฏฺฐกํ กาเรสิ,

(อ.เศรษฐี) นั้น สละแล้ว ซึ่งแสนแห่งทรัพย์ (ยังบุคคล) ให้กระทำแล้ว ซึ่งซุ้มเป็นที่อาบ อันสำเร็จแล้วด้วยแก้วผลึก,

จ่ายทรัพย์แสนหนึ่ง ให้ทำกระดานสำหรับอาบน้ำอันแล้วด้วยแก้วผลึกเหมือนกัน

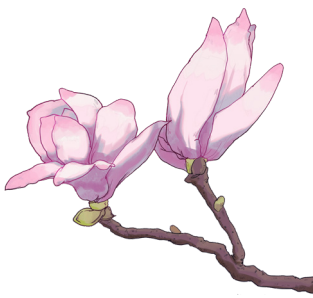
สตสหสฺสํ ทตฺวา / ผลิกมยเมว นฺหานผลกํ,

ให้แล้ว ซึ่งแสนแห่งทรัพย์ (ยังบุคคล ให้กระทำแล้ว) ซึ่งแผ่นกระดาน เป็นที่อาบ อันสำเร็จแล้วด้วยแก้วผลึกนั่นเทียว,

จ่ายทรัพย์แสนหนึ่ง ให้ทำบัลลังก์สำหรับนั่ง

สตสหสฺสํ ทตฺวา / นิสีทนปลฺลงฺกํ,

ให้แล้ว ซึ่งแสนแห่งทรัพย์ (ยังบุคคล ให้กระทำแล้ว) ซึ่งบัลลังก์เป็นที่นั่ง,

จ่ายทรัพย์แสนหนึ่ง ให้ทำถาดสำหรับใส่โภชนะ

สตสหสฺสํ ทตฺวา / โภชนปาตึ,

ให้แล้ว ซึ่งแสนแห่งทรัพย์ (ยังบุคคล ให้กระทำแล้ว) ซึ่งถาดแห่งโภชนะ,

จ่ายทรัพย์อีกแสนหนึ่ง ให้ทำมณฑปในที่บริโภค

สตสหสฺสเมว ทตฺวา / โภชนฏฺฐาเน มณฺฑปํ กาเรสิ,

ให้แล้ว ซึ่งแสนแห่งทรัพย์นั่นเทียว (ยังบุคคล ให้กระทำแล้ว) ซึ่งมณฑป ในที่เป็นที่บริโภค,

จ่ายทรัพย์แสนหนึ่ง ให้ทำเตียงรองถาดโภชนะ

สตสหสฺสํ ทตฺวา / โภชนปาติยา อาสิตฺตกุปธานํ กาเรสิ,

ให้แล้ว ซึ่งแสนแห่งทรัพย์ (ยังบุคคล) ให้กระทำแล้ว ซึ่งภาชนะเป็นที่รองรับซึ่งวัตถุอันบุคคลรดทั่วแล้ว แห่งถาดแห่งโภชนะ,

ให้สร้างสีหบัญชรไว้ในเรือนด้วยทรัพย์แสนหนึ่งเหมือนกัน

สตสหสฺเสเนว เคเห / สีหปญฺชรํ สณฺฐาเปสิ,

(ยังบุคคล) ให้ตั้งไว้ด้วยดีแล้ว ซึ่งสีหบัญชร ในเรือน ด้วยแสนแห่งทรัพย์นั่นเทียว,

ได้จ่ายทรัพย์พันหนึ่ง เพื่อประโยชน์แก่อาหารเช้าของตน

อตฺตโน ปาตราสตฺถาย / สหสฺสํ อทาสิ,

ได้ให้แล้ว ซึ่งพันแห่งทรัพย์ เพื่อประโยชน์แก่ภัตรอันบุคคลพึงกินในเวลาเช้า[๑] ของตน,

---

[๑] **ปาตราสตฺถ** เพื่อประโยชน์แก่ภัตรอันบุคคลพึงกินในเวลาเช้า, อันเป็นประโยชน์แก่ภัตรอันบุคคลพึงกินในเวลาเช้า. วิเคราะห์ว่า อสิตพฺพนฺติ **อาสํ**, ภตฺตํ. (ภัตรอันบุคคลพึงกิน, อส อทเน [กิน] กี., ภู. + ณ ปัจจัย ในกัมมสาธนะ), ปาโต อาสํ **ปาตราสํ**, ภตฺตํ. (ภัตรอันบุคคลพึงกินในเวลาเช้า, ปาโต + อาส, สัตตมีตัปปุริสสมาส, ลบสระหน้า, ลง รฺ อาคม), อีกนัยหนึ่ง วิเคราะห์ว่า ปาโต อสิตพฺพนฺติ **ปาตราสํ**, ภตฺตํ. (ภัตรอันบุคคลพึงกินในเวลาเช้า, ปาโต สทฺทูปปท (บทหน้า) + อส ธาตุ + ณ ปัจจัย, กิตันตสัตตมี-ตัปปุริสสมาส), ปาตราสสฺส อตฺถาย **ปาตราสตฺถํ**. (เพื่อประโยชน์แก่ภัตรอันบุคคลพึงกินในเวลาเช้า, อันเป็นประโยชน์แก่ภัตรอันบุคคลพึงกินในเวลาเช้า, ปาตราส + อตฺถ, จตุตถีตัปปุริสสมาส). แม้ **สายมาสตฺถ** เพื่อประโยชน์แก่ภัตรอันบุคคลพึงกินในเวลาเย็น ก็เหมือน ปาตราสตฺถ. ปาโต อสิตพฺพนฺติ **ปาตราสํ**. สายํ อสิตพฺพนฺติ **สายมาสํ**, ตเทว ภตฺตํ ตถา. (สีลกฺขนฺธวคฺคอภินวฏีกา)

ได้จ่ายทรัพย์พันหนึ่ง แม้เพื่อประโยชน์แก่อาหารเย็น

สายมาสตฺถายปิ / สหสฺสเมว,

(ได้ให้แล้ว) ซึ่งพันแห่งทรัพย์นั่นเทียว แม้เพื่อประโยชน์แก่ภัตรอันบุคคลพึงกินในเวลาเย็น,

แต่ในวันเพ็ญ ได้สั่งจ่ายทรัพย์แสนหนึ่ง เพื่อประโยชน์แก่โภชนะ

ปุณฺณมีทิวเส ปน / โภชนตฺถาย สตสหสฺสํ ทาเปสิ,

แต่ว่า (อ.เศรษฐี นั้น ยังบุคคล) ให้ให้แล้ว ซึ่งแสนแห่งทรัพย์ เพื่อประโยชน์แก่โภชนะ ในวันอันมีพระจันทร์อันเต็มดวงแล้ว,

ในวันบริโภคภัตรนั้น ท่านเศรษฐีได้สละทรัพย์แสนหนึ่ง ตกแต่งพระนคร ใช้ให้คนเที่ยวตีกลองประกาศว่า ได้ยินว่า มหาชนจงดูท่าทางแห่งการบริโภคภัตรของคันธเศรษฐี

ตํ ภตฺตํ ภุญฺชนทิวเส / สตสหสฺสํ วิสฺสชฺเชตฺวา / นครํ อลงฺกริตฺวา / เภริญฺจาราเปสิ “คนฺธ-เสฏฺฐิสฺส กิร / ภตฺตภุญฺชนลีฬฺหํ โอโลเกตู”ติ.

สละแล้ว ซึ่งแสนแห่งทรัพย์ ประดับแล้ว ซึ่งพระนคร ยังกลอง ให้เที่ยวไปแล้ว (กล่าว) ว่า “ได้ยินว่า (อ.มหาชน) จงแลดู ซึ่งลีลาแห่งการบริโภคซึ่งภัตร ของเศรษฐีชื่อว่าคันธะ” ดังนี้ ในวันเป็นที่บริโภค ซึ่งภัตร นั้น.

มหาชนได้ผูกเตียงซ้อนเตียงประชุมกัน

มหาชโน / มญฺจาติมญฺจํ / พนฺธิตฺวา สนฺนิปติ.

อ.มหาชน ผูกแล้ว ซึ่งเตียงและเตียงซ้อน ประชุมกันแล้ว.

ฝ่ายคันธเศรษฐีนั้น นั่งบนแผ่นกระดานอันมีค่าแสนหนึ่งในซุ้มอาบน้ำอันมีค่าแสนหนึ่ง อาบน้ำด้วยหม้อน้ำหอม ๑๖ หม้อ เปิดสีหบัญชรนั้นแล้ว นั่งบนบัลลังก์นั้น

โสปิ / สตสหสฺสคฺฆนเก / นหานโกฏฺฐเก / สตสหสฺสคฺฆนเก ผลเก นิสีทิตฺวา / โสฬสหิ คนฺโธทกฆฏเฐหิ นหาตฺวา / ตํ สีหปญฺชรํ วิวริตฺวา / ตสฺมึ ปลฺลงฺเก นิสีทิ.

(อ.เศรษฐี) แม้นั้น นั่งแล้ว บนแผ่นกระดาน อันมีค่าแสนหนึ่ง ในซุ้มเป็นที่อาบ อันมีค่าแสนหนึ่ง อาบแล้ว ด้วยหม้ออันเต็มแล้วด้วยน้ำหอม ท. ๑๖ เปิดแล้ว ซึ่งสีหบัญชร นั้น นั่งแล้ว บนบัลลังก์ นั้น.

กาลนั้น พวกคนใช้วางถาดนั้น ไว้บนเตียงรองนั้นแล้ว คดโภชนะอันมีค่าแสนหนึ่ง เพื่อเศรษฐีนั้น

อถสฺส / ตสฺมึ อาสิตฺตกุปธาเน / ตํ ปาตึ ฐเปตฺวา / สตสหสฺสคฺฆนกํ / โภชนํ วฑฺเฒสุ.

ครั้งนั้น (อ.ชน ท.) วางไว้แล้ว ซึ่งถาด นั้น บนภาชนะเป็นที่รองรับซึ่งวัตถุอันบุคคลรดทั่วแล้ว นั้น ยังโภชนะ อันมีค่าแสนหนึ่ง ให้เจริญแล้ว (แก่เศรษฐี) นั้น.

ท่านเศรษฐีอันหญิงนักฟ้อนแวดล้อมแล้ว บริโภคโภชนะนั้นอยู่ด้วยสมบัติเห็นปานนี้

โส นาฏกิตฺถีปริวุโต / เอวรูปาย สมฺปตฺติยา / ตํ โภชนํ ภุญฺชติ.

(อ.เศรษฐี) นั้น ผู้อันหญิงนักฟ้อนแวดล้อมแล้ว ย่อมบริโภค ซึ่งโภชนะ นั้น ด้วยสมบัติ อันมีอย่างนี้เป็นรูป.

คนบ้านนอกกระหายในภัตของเศรษฐี

โดยสมัยอื่น คนบ้านนอกผู้หนึ่ง บรรทุกฟืนเป็นต้นใส่ในยานย่อม ๆ เพื่อต้องการแลกเปลี่ยนเสบียงอาหารสำหรับตน ไปถึงพระนครแล้ว ก็พักอยู่ในเรือนของสหาย

อปเรน สมเยน / เอโก คามิกมนุสฺโส / อตฺตโน ปริพฺพยาหรณตฺถํ / ทารุอาทีนิ ยานเก ปกฺขิปิตฺวา / นครํ คนฺตฺวา / สหายกสฺส เคเห / นิวาสํ คณฺหิ.

ในสมัย อื่นอีก อ.มนุษย์ผู้อยู่ในหมู่บ้าน คนหนึ่ง ใส่เข้าแล้ว (ซึ่งวัตถุ ท.) มีฟืนเป็นต้น ในยาน ไปแล้ว สู่พระนคร เพื่ออันนำมาซึ่งเสบียง แก่ตน ถือเอาแล้ว ซึ่งการอยู่อาศัย ในเรือน ของสหาย.

ก็กาลนั้นเป็นวันเพ็ญ

ตทา ปน / ปุณฺณมีทิวโส โหติ.

ก็ อ.กาลนั้น เป็นวันอันมีพระจันทร์เต็มดวงแล้ว ย่อมเป็น.

ชนทั้งหลายเที่ยวตีกลองประกาศในพระนคร มหาชนจงดูท่าทางบริโภคของท่านคันธเศรษฐี

“คนฺธเสฏฺฐิโน / ภุญฺชนลีฬฺหํ โอโลเกตู”ติ / นคเร เภริญฺจาราเปสุ.

(อ.ชน ท.) ยังกลอง ให้เที่ยวไปแล้ว ในพระนคร (กล่าว) ว่า “(อ.มหาชน) จงแลดู ซึ่งลีลาแห่งการบริโภค ของเศรษฐีชื่อว่าคันธะ” ดังนี้.

ครั้งนั้น สหายจึงกล่าวกะชาวบ้านนอกนั้นว่า เพื่อนเอ๋ย ท่าทางบริโภคภัตรของคันธเศรษฐี เพื่อนเคยเห็นหรือ

อถ นํ สหายโก อาห / “สมฺม / คนฺธเสฏฺฐิโน เต / ภุญฺชนลีฬฺหา ทิฏฺฐปุพฺพา”ติ.

ครั้งนั้น อ.สหาย กล่าวแล้ว ว่า “ดูก่อนสหายผู้มีธุระเสมอ อ.ลีลาแห่งการบริโภค แห่งเศรษฐีชื่อว่าคันธะ เป็นลีลา- (อันท่าน) -เห็นแล้วในก่อน (ได้เป็นแล้ว) หรือ” ดังนี้ (กะสหาย ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ)นั้น.

ชาวบ้านนอกกล่าวว่า ไม่เคยเห็นเลย เพื่อน

“น ทิฏฺฐปุพฺพา สมฺมา”ติ.

(อ.สหายผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ นั้น กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนสหายผู้มีธุระเสมอ (อ.ลีลาแห่งการบริโภค แห่งเศรษฐีชื่อว่าคันธะ) เป็นลีลา- (อันเรา) -เห็นแล้วในก่อน (ได้เป็นแล้ว) หามิได้” ดังนี้.

สหายชาวเมืองกล่าว่า ถ้ากระนั้น มาเถิด เพื่อน เราจักไปด้วยกัน กลองนี้เที่ยวไปทั่วพระนคร เราจักดูสมบัติใหญ่

“เตนหิ สมฺม เอหิ, / คจฺฉาม; / อยํ นครํ เภรี จรติ, / มหาสมฺปตฺตึ ปสฺสิสฺสามา”ติ.

(อ.สหายผู้อยู่ในพระนครโดยปกติ นั้น กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนสหายผู้มีธุระเสมอ ถ้าอย่างนั้น (อ.ท่าน) จงมา, (อ.เรา ท.) จงไป, อ.กลอง นี้ ย่อมเที่ยวไป ตลอดพระนคร, (อ.เรา ท.) จักดู ซึ่งสมบัติใหญ่” ดังนี้.

สหายชาวเมืองได้พาสหายชาวบ้านนอกไปแล้ว

นครวาสี / ชนปทำ อคเหตฺวา อคมาสิ.

อ.สหายผู้อยู่ในพระนครโดยปกติ พาเอาแล้ว ซึ่งสหายผู้อยู่ในชนบท ได้ไปแล้ว.

แม้มหาชนก็ได้พากันขึ้นเตียงซ้อนเตียงดูอยู่

มหาชโนปิ / มญฺจาติมญฺจำ / อภิรุหิตฺวา ปสฺสติ.

แม้ อ.มหาชน ขึ้นเฉพาะแล้ว สู่เตียงและเตียงซ้อน ดูอยู่.

สหายชาวบ้านนอกพอได้สูดกลิ่นภัตร ก็พูดกับสหายชาวเมืองว่า กันเกิดกระหายในก้อนภัตรในถาดนั่นแล้วละ

คามวาสี / ภตฺตคนฺธำ ฆายิตฺวาว / นครวาสึ อาห / “มยฺหำ เอตาย ปาติยา / ภตฺตปิณฺเฑ ปิปาสา ชาตา”ติ.

(อ.สหาย) ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ สูดแล้วนั่นเทียว ซึ่งกลิ่นแห่งภัตร กล่าวแล้ว ว่า “อ.ความกระหาย ในก้อนแห่งภัตร ในถาด นั่น เกิดแล้ว แก่เรา” ดังนี้ (กะสหาย) ผู้อยู่ในพระนครโดยปกติ.

สหายชาวเมืองกล่าวว่า อย่าปรารถนาก้อนภัตรนั่นเลย เพื่อน ท่านไม่อาจได้

“สมฺม / มา เอตำ ปตฺถยิ, / น สกฺกา ลทฺธุนฺ”ติ.

(อ.สหาย ผู้อยู่ในพระนครโดยปกติ กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนสหายผู้มีธุระเสมอ (อ.ท่าน) อย่าปรารถนาแล้ว (ซึ่งก้อนแห่งภัตร) นั่น, (อันท่าน) ไม่อาจ เพื่ออันได้” ดังนี้.

ชาวบ้านนอกกล่าวว่า เพื่อนเอ๋ย เมื่อไม่ได้ ก็จักไม่เป็นอยู่ (ต่อไปละ)

“สมฺม / อลภนฺโต / น ชีวิสฺสามี”ติ.

(อ.สหาย ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนสหายผู้มีธุระเสมอ (อ.เรา) เมื่อไม่ได้ จักไม่เป็นอยู่” ดังนี้.

สหายชาวเมืองนั้น เมื่อไม่อาจห้ามสหายชาวบ้านนอกนั้นไว้ได้ ยืนอยู่ท้ายบริษัท เปล่งเสียงดัง ๓ ครั้งว่า นาย ผมไหว้ท่าน

โส / ตำ ปฏิพาหิตุำ อสกฺโกนฺโต / ปริสปริยนฺเต ฐตฺวา / “นมามิ เต สามี”ติ / ติกฺขตฺตุำ มหาสทฺทำ นิจฺฉาเรตฺวา,

(อ.สหาย ผู้อยู่ในพระนครโดยปกติ) นั้น ไม่อาจอยู่ เพื่ออันห้าม (ซึ่งสหาย ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ) นั้น ยืนอยู่แล้ว ณ ที่สุดรอบแห่งบริษัท เปล่งออกแล้ว ซึ่งเสียงดัง สิ้น ๓ ครั้ง ว่า “ข้าแต่นาย (อ.กระผม) ย่อมนอบน้อม ต่อท่าน” ดังนี้,

เมื่อคันธเศรษฐีถามว่า นั่นใคร จึงตอบว่า ผมครับ นาย

“โก เอโส”ติ วุตฺเต, / “อหำ สามี”ติ.

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “อ.ใคร นั่น” ดังนี้ (อันเศรษฐีชื่อว่าคันธะ) กล่าวแล้ว, กล่าวแล้ว ว่า “ข้าแต่นาย อ.กระผม” ดังนี้.

เศรษฐีถามว่า นี่เหตุอะไรกัน

“กึ เอตนฺ”ติ.

(อ.เศรษฐี ถามแล้ว) ว่า “(อ.เหตุ) นั่น อะไร” ดังนี้.

สหายชาวเมืองตอบว่า คนบ้านนอกผู้หนึ่งนี้ เกิดกระหายในก้อนภัตรในถาดของท่าน ขอท่านกรุณาให้ก้อนภัตรก้อนหนึ่งเถิด

“อยํ เอโก คามวาสี / ตุมฺหากํ ปาติยํ / ภตฺตปิณฺเฑ ปิปาสํ อุปฺปาเทสิ, / เอกํ ภตฺตปิณฺฑํ ทาเปถา”ติ.

(อ.สหาย ผู้อยู่ในพระนครโดยปกติ นั้น กล่าวแล้ว) ว่า “(อ.สหาย) ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ คนหนึ่ง นี้ ยังความกระหาย ให้เกิดขึ้นแล้ว ในก้อนแห่งภัตร ในถาด ของท่าน, (อ.ท่าน) ขอจง- (ยังบุคคล) -ให้ให้ ซึ่งก้อนแห่งภัตร ก้อนหนึ่ง” ดังนี้.

เศรษฐีกล่าวว่า ไม่อาจจะได้

“น สกฺกา ลทฺธุนฺ”ติ.

(อ.เศรษฐี กล่าวแล้ว) ว่า “(อันบุรุษ นั้น) ไม่อาจ เพื่ออันได้” ดังนี้.

สหายชาวเมืองถามว่า คำของเศรษฐี ท่านได้ยินไหม เพื่อน

“กึ สมฺม สุตนฺเต”ติ.

(อ.สหาย นั้น กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนสหายผู้มีธุระเสมอ (อ.คำ ของเศรษฐี นั้น) อันท่าน ฟังแล้ว หรือ” ดังนี้.

ชาวบ้านนอกตอบว่า เราได้ยินแล้ว เพื่อน เออก็ เราเมื่อได้ จักเป็นอยู่ เมื่อเราไม่ได้ ความตาย จักมี

“สมฺม สุตมฺเม, / อปิจ / ลภนฺโต ชีวิสฺสามิ, / อลภนฺตสฺส เม / มรณํ ภวิสฺสตี”ติ.

(อ.สหาย ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนสหายผู้มีธุระเสมอ (คำของเศรษฐี นั้น) อันเรา ฟังแล้ว, เออก็ (อ.เรา) เมื่อได้ จักเป็นอยู่, เมื่อเรา ไม่ได้อยู่ อ.ความตาย จักมี” ดังนี้.

สหายชาวเมืองร้องอีกว่า นาย ได้ยินว่า ชายคนนี้ เมื่อไม่ได้ก็จักตาย ขอท่านจงให้ชีวิตแก่เขาเถิด

โส ปุน วิรวิ / “อยํ กิร สามิ / อลภนฺโต มริสฺสติ, / ชีวิตมสฺส เทถา”ติ.

(อ.สหาย) นั้น ร้องแล้ว อีก ว่า “ข้าแต่นาย ได้ยินว่า (อ.บุรุษ) นี้ เมื่อไม่ได้ จักตาย, (อ.ท่าน) ขอจงให้ ซึ่งชีวิต (แก่บุรุษ) นั้น” ดังนี้.

คันธเศรษฐีกล่าวว่า ท่านผู้เจริญ ชื่อว่าก้อนภัตรนี้ ย่อมค่าถึงร้อยหนึ่งก็มี สองร้อยก็มี ผู้ใด ๆ ย่อมขอ เราเมื่อให้แก่ผู้นั้น ๆ จักบริโภคอะไรเล่า

“อมฺโภ / ภตฺตปิณฺโฑ นาม / สตมฺปิ อคฺฆติ, / สตทฺวยมฺปิ อคฺฆติ, / โย โย ยาจติ, / ตสฺส ตสฺส ททมาโน / กิมหํ ภุญฺชิสฺสามี”ติ.

(อ.เศรษฐี กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนท่านผู้เจริญ ชื่อ อ.ก้อนแห่งภัตร ย่อมถึงค่า แม้ซึ่งร้อยแห่งทรัพย์, ย่อมถึงค่า แม้ซึ่งหมวด ๒ แห่งร้อยแห่งทรัพย์, (อ.บุคคล) ใด ๆ ย่อมขอ, อ.เรา เมื่อให้ (แก่บุคคล) นั้น ๆ จักบริโภค ซึ่งอะไร” ดังนี้.

สหายชาวเมืองกล่าวว่า นาย ชายคนนี้ เมื่อไม่ได้จักตาย ขอท่านจงให้ชีวิตแก่เขาเถิด

“สามิ / อยํ อลภนฺโต มริสฺสติ, / ชีวิตมสฺส เทถา”ติ.

(อ.สหาย นั้น กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่นาย (อ.บุรุษ) นี้ เมื่อไม่ได้ จักตาย, (อ.ท่าน) ขอจงให้ ซึ่งชีวิต (แก่บุรุษ) นั้น” ดังนี้.

คันธเศรษฐีกล่าวว่า เขาไม่อาจได้เปล่า ๆ

“น สกฺกา ฯเปฯ ภตฺตปาตึ ทาเปสฺสามี”ติ.

“น สกฺกา / มุธา ลทฺธุ,

(อ.เศรษฐี กล่าวแล้ว) ว่า “(อันบุรุษ นั้น) ไม่อาจ เพื่ออันได้ เปล่า,

ก็ถ้าเขาเมื่อไม่ได้จักไม่เป็นอยู่ไซร้

ยทิ ปน อลภนฺโต / น ชีวิสฺสติ,

ก็ ผิว่า (อ.บุรุษ นั้น) เมื่อไม่ได้ จักไม่เป็นอยู่ ไซร้,

ชายนั้นจงทำการรับจ้างในเรือนของเรา ๓ ปี

ตีณิ สำวจฺฉรานิ / มม เคเห / ภตึ กโรตุ,

(อ.บุรุษ นั้น) จงกระทำ ซึ่งการรับจ้าง ในเรือน ของเรา ตลอดปี ท. ๓,

เราจักให้ถาดภัตรแก่เขาถาดหนึ่ง

เอกมสฺส / ภตฺตปาตึ ทาเปสฺสามี”ติ.

(อ.เรา) จัก- (ยังบุคคล) -ให้ให้ ซึ่งถาดแห่งภัตร ถาดหนึ่ง (แก่บุรุษ) นั้น” ดังนี้.

ชาวชนบทยอมทำการจ้างในบ้านเศรษฐี

ชาวบ้านนอกฟังคำนั้นแล้ว จึงพูดกะสหายว่า อย่างนั้นเอาละ เพื่อน ดังนี้แล้ว ได้ละบุตรและภรรยา

คามวาสี ตํ สุตฺวา / “เอวํ โหตุ สมฺมา”ติ / สหายกํ วตฺวา / ปุตฺตทารํ ปหาย

(อ.สหาย) ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ ฟังแล้ว (ซึ่งคำ) นั้น กล่าวแล้ว ว่า “ดูก่อนสหายผู้มีธุระเสมอ (อ.เหตุ) อย่างนี้ จงยกไว้” ดังนี้ กะสหาย ละแล้ว ซึ่งบุตรและทาระ

เข้าไปสู่เรือนของเศรษฐีด้วยหมายใจว่า จักทำการรับจ้างตลอด ๓ ปี เพื่อประโยชน์แก่ถาดภัตรถาดหนึ่ง

“ภตฺตปาติอตฺถาย / ตีณิ สำวจฺฉรานิ / ภตึ กริสฺสามี”ติ / เสฏฺฐิสฺส เคหํ ปาวิสิ.

ได้เข้าไปแล้ว สู่เรือน ของเศรษฐี (ด้วยอันคิด) ว่า “(อ.เรา) จักกระทำ ซึ่งการรับจ้าง ตลอดปี ท. ๓ เพื่อประโยชน์ แก่ถาดแห่งภัตร” ดังนี้.

เขาเมื่อทำการรับจ้างได้ทำกิจทุกอย่างโดยเรียบร้อย

โส ภตึ กโรนฺโต / สพฺพกิจฺจานิ / สกฺกจฺจํ อกาสิ,

(อ.บุรุษ) นั้น เมื่อกระทำ ซึ่งการรับจ้าง ได้กระทำแล้ว ซึ่งกิจทั้งปวง ท. โดยเคารพ,

การงานที่ควรทำในเรือนหรือในป่า กลางวันหรือกลางคืน ได้ปรากฏว่าเขาทำเสร็จเรียบร้อย

เคเห วา / อรญฺเญ วา / ทิวา วา / รตฺตึ วา / กตฺตพฺพกมฺมานิ / กตาเนว ปญฺญายึสุ.

อ.การงาน- (อันบุคคล) พึงกระทำ ท. ในเรือน หรือ หรือว่า ในป่า ในกลางวัน หรือ หรือว่าในกลางคืน อัน- (อันบุรุษ นั้น) กระทำแล้วนั่นเทียว ปรากฏแล้ว.

เมื่อมหาชนเรียกเขาว่า นายภัตติภติกะ คำนั้นได้ปรากฏไปทั่วพระนคร

“ภตฺตภติโก”ติ วุตฺเต, / สกลนคเร ปญฺญายิ.

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “อ.นายภัตตภติกะ” ดังนี้ (อันมหาชน) กล่าวแล้ว, (อ.คำ นั้น) ปรากฏแล้วในพระนครทั้งสิ้น.

กาลต่อมา เมื่อวัน (รับจ้าง) ของนายภัตตภติกะครบบริบูรณ์แล้ว ผู้จัดการภัตรเรียนว่า

อถสฺส / ทิวเสสุ ปริปุณฺเณสุ / ภตฺตเวยฺยาวฏิโก

ครั้งนั้น ครั้นเมื่อวัน ท. (ของนายภัตตภติกะ) นั้น เต็มรอบแล้ว (อ.บุรุษ) ผู้ประกอบแล้วด้วยความขวนขวายในภัตร กล่าวแล้ว ว่า

นาย วัน (รับจ้าง) ของนายภัตตภติกะบริบูรณ์แล้ว

“ภตฺตภติกสฺส สามิ ฯเปฯ น สงฺโกปิตปุพฺพนฺ”ติ อาห.

“ภตฺตภติกสฺส สามิ / ทิวโส ปริปุณฺโณ,

“ข้าแต่นาย อ.วัน ของนายภัตตภติกะ เต็มรอบแล้ว,

เขาทำการรับจ้างอยู่ตลอด ๓ ปี ทำกรรมยากที่คนอื่นจะทำได้แล้ว

ทุกฺกรํ เตน กตํ / ตีณิ สำวจฺฉรานิ / ภตึ กโรนฺเตน,

(อ.กรรม) อันบุคคลกระทำได้โดยยาก (อันนายภัตตภติกะ) นั้น ผู้กระทำอยู่ ซึ่งการรับจ้าง ตลอดปี ท. ๓ กระทำแล้ว,

การงานแม้สักอย่างหนึ่ง ก็ไม่เคยเสียหาย

เอกมฺปิ กมฺมํ / น สงฺโกปิตปุพฺพนฺ”ติ อาห.

อ.การงาน แม้อย่างหนึ่ง เป็นการงาน- (อันนายภัตตภติกะ นั้น) -ให้กำเริบแล้วในกาลก่อน (ได้เป็นแล้ว) หามิได้” ดังนี้.

ครั้งนั้น ท่านเศรษฐีได้สั่งจ่ายทรัพย์ ๓ พัน แก่ผู้จัดการภัตรนั้น คือ สองพันเพื่อประโยชน์แก่อาหารเย็นและอาหารเช้าของตน พันหนึ่ง เพื่อประโยชน์แก่อาหารเช้าของนายภัตตภติกะนั้นแล้วสั่งคนใช้ว่า

อถสฺส เสฏฺฐี / อตฺตโน สายมาสปาตราสตฺถาย / เทฺว สหสฺสานิ / ตสฺส ปาตราสตฺถาย สหสฺสนฺติ / ตีณิ สหสฺสานิ / ทาเปตฺวา อาห

ครั้งนั้น อ.เศรษฐี (ยังบุคคล) ให้ให้แล้ว ซึ่งพันแห่งทรัพย์ ท. ๓ คือ ซึ่งพันแห่งทรัพย์ ท. ๒ เพื่อประโยชน์แก่ภัตรอันบุคคลพึงกินในเวลาเย็นและภัตรอันบุคคลพึงกินในเวลาเช้า ของตน ซึ่งพันแห่งทรัพย์เพื่อประโยชน์แก่ภัตรอันบุคคลพึงกินในเวลาเข้า (ของนายภัตตภติกะ) นั้น (แก่บุรุษผู้ประกอบแล้วด้วยความขวนขวายในภัตร) นั้น กล่าวแล้ว ว่า

วันนี้ พวกท่านจงทำการบริหารที่พึงทำแก่เรา แก่นายภัตตภติกะนั้นเถิด

“อชฺช มยฺหํ / กตฺตพฺพปริหารํ / ตสฺเสว กโรถา”ติ;

“ในวันนี้ (อ.ท่าน ท.) จงกระทำ ซึ่งการบริหาร- (อันท่าน ท.) พึงกระทำ แก่เรา (แก่นายภัตต-ภติกะ) นั้นนั่นเทียว” ดังนี้;

ก็แล ครั้นสั่งแล้ว จึงสั่งแม้กะชนที่เหลือ เว้นภรรยาผู้เป็นที่รักนามว่าจินดามณีคนเดียวว่า วันนี้ พวกท่านจงแวดล้อมนายภัตตภติกะนั้นเถิด ดังนี้แล้ว ก็มอบสมบัติทั้งหมดให้แก่นายภัตภติกะนั้น

วตฺวา จ ปน / ฐเปตฺวา / เอกํ จินฺตามณึ นาม / ปิยภริยํ อวเสสชนมฺปิ / “อชฺช ตเมว ปริวาเรถา”ติ วตฺวา / สพฺพํ สมฺปตฺตึ / ตสฺส นิยฺยาเทสิ.

ก็แล (อ.เศรษฐี นั้น) ครั้นกล่าวแล้ว กล่าวแล้ว ว่า “ในวันนี้ (อ.ท่าน ท.) จงแวดล้อม (ซึ่งนายภัตต-ภติกะ) นั้นนั่นเทียว” ดังนี้ แม้กะชนผู้เหลือลง เว้น ซึ่งภรรยาผู้เป็นที่รัก คนหนึ่ง ชื่อว่า จินดามณี มอบให้แล้ว ซึ่งสมบัติ ทั้งปวง (แก่นายภัตตภติกะ) นั้น.

นายภัตตภติกะเตรียมบริโภคภัตร

นายภัตตภติกะนั้น นั่งบนแผ่นกระดานนั้นในซุ้มนั้นนั่นแล อาบน้ำด้วยน้ำสำหรับอาบของเศรษฐี นุ่งผ้าสาฎกสำหรับนุ่งของเศรษฐีนั่นแหละแล้วนั่งบนบัลลังก์ของเศรษฐีนั้นเหมือนกัน

โส เสฏฺฐิโน / นฺหาโนทเกน / ตตฺเถว โกฏฺฐเก / ตสฺมึ ผลเก นิสินฺโน นฺหาตฺวา / ตสฺเสว นิวาสนสาฏเก นิวาเสตฺวา / ตสฺเสว ปลฺลงฺเก นิสีทิ.

(อ.นายภัตตภติกะ) นั้น ผู้นั่งแล้ว บนแผ่นกระดาน นั้น ในซุ้ม นั้นนั่นเทียว อาบแล้ว ด้วยน้ำเป็นเครื่องอาบ ของเศรษฐี นุ่งแล้ว ซึ่งผ้าสาฎกเป็นเครื่องนุ่ง ท. (ของเศรษฐี) นั้นนั่นเทียว นั่งแล้ว บนบัลลังก์ (ของเศรษฐี) นั้นนั่นเทียว.

แม้ท่านเศรษฐีก็ใช้ให้คนเอากลองเที่ยวตีประกาศไปในพระนครว่า นายภัตตภติกะทำการรับจ้างตลอด ๓ ปีในเรือนของคันธเศรษฐี ได้ถาดภัตรถาดหนึ่ง ขอชนทั้งหลายจงดูสมบัติแห่งการบริโภคของเขา

เสฏฺฐีปิ / นคเร เภริญฺจาราเปสิ / “ภตฺตภติโก / คนฺธเสฏฺฐิสฺส เคเห / ตีณิ สำวจฺฉรานิ / ภตึ กตฺวา / ภตฺตปาตึ ลภิ, / ตสฺส ภุญฺชนสมฺปตฺตึ โอโลเกนฺตู”ติ.

แม้ อ.เศรษฐี ยังกลอง ให้เที่ยวไปแล้ว ในพระนคร (กล่าว) ว่า “อ.นายภัตตภติกะ กระทำแล้ว ซึ่งการรับจ้าง ตลอดปี ท. ๓ ในเรือน ของเศรษฐีชื่อว่าคันธะ ได้แล้ว ซึ่งถาดแห่งภัตร, (อ.ชน ท.) จงแลดู ซึ่งสมบัติแห่งการบริโภค (ของนายภัตตภติกะ) นั้น” ดังนี้.

มหาชนได้ขึ้นเตียงซ้อนเตียงดูอยู่

มหาชโน / มญฺจาติมญฺจํ / อภิรุหิตฺวา ปสฺสติ.

อ.มหาชน ขึ้นเฉพาะแล้ว สู่เตียงและเตียงซ้อน ดูอยู่.

ที่อันชายชาวบ้านนอกแลดูแล้ว ๆ ก็ได้ถึงอาการหวั่นไหว

คามวาสิสฺส / โอโลกิโตโลกิตฏฺฐานํ / กมฺปนาการปฺปตฺตํ อโหสิ.

อ.ที่- (อันบุรุษ) ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ -ทั้งแลดูแล้วทั้งแลดูแล้ว เป็นที่ถึงแล้วซึ่งอาการคืออันหวั่นไหว ได้เป็นแล้ว.

พวกนักฟ้อนได้ยืนล้อมนายภัตตภติกะนั้น

นาฏกา / ตํ ปริวาเรตฺวา อฏฺฐํสุ.

อ.นักฟ้อน ท. ได้ยืน- แวดล้อม -แล้ว (ซึ่งนายภัตตภติกะ) นั้น.

พวกคนใช้ ยกถาดภัตรถาดหนึ่ง ตั้งไว้ข้างหน้าของนายภัตตภติกะนั้นแล้ว

ตสฺส ปุรโต / ภตฺตปาตึ วฑฺเฒตฺวา ฐปยึสุ.

(อ.ชน ท.) ยังถาดแห่งภัตร ให้เจริญแล้ว วางไว้แล้ว ในที่ข้างหน้า (ของนายภัตตภติกะ) นั้น.

ครั้งนั้น ในเวลาที่นายภัตตภติกะนั้นล้างมือ พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่งที่ภูเขาคันธมาทน์ ออกจากสมาบัติในวันที่ ๗

อถสฺส / หตฺถโธวนเวลาย / คนฺธมาทเน เอโก ปจฺเจกพุทฺโธ / สตฺตเม ทิวเส / สมาปตฺติโต วุฏฺฐาย

ครั้งนั้น ในเวลาเป็นที่ล้างซึ่งมือ (ของนายภัตตภติกะ) นั้น อ.พระปัจเจกพุทธเจ้า องค์หนึ่ง ที่ภูเขาชื่อว่าคันธมาทน์ ออกแล้ว จากสมาบัติ ในวัน ที่ ๗

ใคร่ครวญอยู่ว่า วันนี้ เราจักไปเพื่อประโยชน์แก่ภิกขาจารในที่ไหนหนอแล ก็ได้เห็นนายภัตต-ภติกะแล้ว

“กตฺถ นุ โข อชฺช / ภิกฺขาจารตฺถาย คจฺฉามี”ติ / อุปธาเรนฺโต / ภตฺตภติกํ อทฺทส.

ใคร่ครวญอยู่ ว่า “ในวันนี้ (อ.เรา) จะไป เพื่อประโยชน์แก่การเที่ยวไปเพื่อภิกษา (ณ ที่) ไหนหนอ แล” ดังนี้ ได้เห็นแล้ว ซึ่งนายภัตตภติกะ.

ครั้งนั้น ท่านพิจารณาต่อไปอีกว่า นายภัตตภติกะนี้ทำการรับจ้างถึง ๓ ปี จึงได้ถาดภัตร ศรัทธาของเขามีหรือไม่มีหนอ ใคร่ครวญไป

อถ โส / “อยํ ตีณิ สํวจฺฉรานิ / ภตึ กตฺวา / ภตฺตปาตึ ลภิ, / อตฺถิ นุ โข / เอตสฺส สทฺธา นตฺถี”ติ / อุปธาเรนฺโต

ครั้งนั้น (อ.พระปัจเจกพุทธเจ้า) นั้น ใคร่ครวญอยู่ ว่า “(อ.นายภัตตภติกะ) นี้ กระทำแล้ว ซึ่งการรับจ้าง ตลอดปี ท. ๓ ได้แล้ว ซึ่งถาดแห่งภัตร, อ.ศรัทธา (ของนายภัตตภติกะ) นั่น มีอยู่ หรือ หนอ แล (หรือว่า อ.ศรัทธา ของนายภัตตภติกะ นั่น) ย่อมไม่มี” ดังนี้

ก็ทราบว่า ศรัทธาของเขามีอยู่ คิดไปอีกว่า คนบางพวก ถึงมีศรัทธา ก็ไม่อาจจะทำการสงเคราะห์ได้ นายภัตตภติกะนี้ จักอาจหรือไม่หนอ เพื่อจะทำการสงเคราะห์เรา

“อตฺถี”ติ ญตฺวา / “สทฺธาปิ เอกจฺเจ / สงฺคหํ กาตุ / น สกฺโกนฺติ, / สกฺขิสฺสติ นุ โข / เม สงฺคหํ กาตุนฺ”ติ จินฺเตตฺวา

รู้แล้ว ว่า “(อ.ศรัทธา ของนายภัตตภติกะ นั่น) มีอยู่” ดังนี้ คิดแล้ว ว่า “(อ.ชน ท.) บางพวก แม้ผู้มีศรัทธา ย่อมไม่อาจ เพื่ออันกระทำ ซึ่งการสงเคราะห์, (อ.นายภัตตภติกะ นี้) จักอาจ เพื่ออันกระทำ ซึ่งการสงเคราะห์ แก่เรา หรือ หนอ แล” ดังนี้

ก็รู้ว่า นายภัตตภติกะจักอาจทีเดียว ทั้งจักได้มหาสมบัติ เพราะอาศัยเหตุคือการสงเคราะห์แก่เราด้วย ดังนี้แล้ว

[อถ นำ] / “สกฺขิสฺสติ เจว / มม จ สงฺคหการณำ นิสฺสาย / มหาสมฺปตฺตึ ลภิสฺสตี”ติ ญตฺวา

รู้แล้ว ว่า “(อ.นายภัตตภติกะ นั้น) จักอาจ ด้วยนั่นเทียว จักได้ ซึ่งสมบัติใหญ่ เพราะอาศัย ซึ่งเหตุคือการสงเคราะห์ ซึ่งเรา ด้วย” ดังนี้

จึงห่มจีวรถือบาตร เหาะขึ้นสู่เวหาสไปโดยระหว่างบริษัท แสดงตนยืนอยู่ข้างหน้าแห่งนายภัตตภติกะนั้นนั่นแล

จีวรำ ปารุปิตฺวา / ปตฺตมาทาย / เวหาสำ อพฺภุคฺคนฺตฺวา / ปริสนฺตเรน คนฺตฺวา / ตสฺส ปุรโต / ฐิตเมว อตฺตานำ ทสฺเสสิ.

ห่มแล้ว ซึ่งจีวร ถือเอาแล้ว ซึ่งบาตร เหาะขึ้น ไปแล้ว สู่ท้องฟ้า ไปแล้ว โดยระหว่างแห่งบริษัท แสดงแล้ว ซึ่งตน ผู้ยืนอยู่แล้วนั่นเทียว ในที่ข้างหน้า (ของนายภัตตภติกะ) นั้น.

นายภัตตภติกะถวายภัตรแก่พระปัจเจกพุทธะ

นายภัตตภติกะนั้นเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าแล้ว คิดว่า

โส / ปจฺเจกพุทฺธำ ทิสฺวา จินฺเตสิ

(อ.นายภัตตภติกะ) นั้น เห็นแล้ว ซึ่งพระปัจเจกพุทธเจ้า คิดแล้ว ว่า

เราได้ทำการรับจ้างในเรือนของคนอื่นถึง ๓ ปี ก็เพื่อประโยชน์แก่ถาดภัตรถาดเดียว เพราะความที่เราไม่ได้ให้ทานในกาลก่อน

“อหำ ปุพฺเพ ฯเปฯ นำ ทสฺสามี”ติ.

“อหำ ปุพฺเพ / อทินฺนภาเวน / เอกิสฺสา ภตฺตปาติยา อตฺถาย / ตีณิ สำวจฺฉรานิ / ปรเคเห ภตึ อกาสึ,

“อ.เรา ได้กระทำแล้ว ซึ่งการรับจ้าง ในเรือนของบุคคลอื่น ตลอดปี ท. ๓ เพื่อประโยชน์ แก่ถาดแห่งภัตร ถาดหนึ่ง เพราะความที่- (แห่งทาน) เป็นทาน- (อันเรา) ไม่ให้แล้ว ในกาลก่อน,

บัดนี้ ภัตรนี้ของเราพึงรักษาเราเพียงวันหนึ่งคืนหนึ่ง

อิทานิ / เม อิทำ ภตฺตำ / เอกรตฺตินฺทิวำ รกฺเขยฺย,

ในกาลนี้ อ.ภัตร นี้ ของเรา พึงรักษา (ซึ่งเรา) สิ้นคืนและวันหนึ่ง,

ก็ถ้าเราจักถวายภัตรนั้นแก่พระผู้เป็นเจ้า

สเจ ปน / ตำ อยฺยสฺส ทสฺสามิ;

ก็ ถ้าว่า (อ.เรา) จักถวาย (ซึ่งภัตร) นั้น แก่พระผู้เป็นเจ้า ไซร้,

ภัตรจักรักษาเราไว้มิใช่พันโกฏิกัปทีเดียว

อเนกานิ / กปฺปโกฏิสหสฺสานิ รกฺขิสฺสติ,

(อ.ภัตร นั้น) จักรักษา (ซึ่งเรา) สิ้นพันแห่งโกฏิแห่งกัป ท. มิใช่หนึ่ง,

เราจักถวายภัตรนั้นแก่พระผู้เป็นเจ้าละ

อยฺยสฺเสว นำ ทสฺสามี”ติ.

(อ.เรา) จักถวาย (ซึ่งภัตร) นั้น แก่พระผู้เป็นเจ้านั่นเทียว” ดังนี้.

นายภัตตภติกะนั้นทำการรับจ้างตลอด ๓ ปี ได้ถาดภัตรแล้ว ไม่ทันวางภัตรแม้ก้อนเดียวในปาก บรรเทาความอยากแล้ว ยกถาดภัตรขึ้นเองทีเดียว

โส / ตีณิ สำวจฺฉรานิ / ภตึ กตฺวา / ลทฺธภตฺตปาติโต / เอกปิณฺฑมฺปิ / มุเข อฏฺฐเปตฺวาว / ตณฺหำ วิโนเทตฺวา / สยเมว ปาตึ อุกฺขิปิตฺวา

(อ.นายภัตตภติกะ) นั้น ไม่วางไว้แล้วนั่นเทียว แม้ซึ่งก้อนข้าวก้อนหนึ่ง จากถาดแห่งภัตร-(อันตน) กระทำ- ซึ่งการรับจ้าง ตลอดปี ท. ๓ -แล้ว -จึงได้แล้ว ในปาก บรรเทาแล้ว ซึ่งความอยาก ยกขึ้นแล้ว ซึ่งถาด ด้วยตนเองนั่นเทียว

ไปสู่สำนักของพระปัจเจกพุทธเจ้า ให้ถาดในมือของคนอื่นแล้ว ไหว้ด้วยเบญจางคประดิษฐ์แล้ว

ปจฺเจกพุทฺธสฺส สนฺติกำ คนฺตฺวา / ปาตึ อญฺญสฺส หตฺเถ ทตฺวา / ปญฺจปติฏฺฐิเตน วนฺทิตฺวา

ไปแล้ว สู่สำนัก ของพระปัจเจกพุทธเจ้า ให้แล้ว ซึ่งถาด ในมือ (ของบุคคล) อื่น ไหว้แล้ว ด้วยการ-ตั้งไว้เฉพาะหน้าแห่งองค์ ๕ [๑]

---

[๑] **ปญฺจปติฏฺฐิต** การตั้งไว้เฉพาะหน้าด้วยองค์ ๕, การตั้งไว้เฉพาะหน้าแห่งองค์ ๕, เบญจางคประดิษฐ์. วิเคราะห์ว่า ฐานำ **ฐิตำ**. (การตั้งอยู่, ฐา คตินิวตฺติมฺหิ [ยืน-ตั้งอยู่] + ต ในอรรถภาวะ,แปลง อา เป็น อิ, อภิมุขำ ฐิตำ **ปติฏฺฐิตำ**. (การตั้งไว้เฉพาะหน้า, ปติ = อภิมุข + ฐิต, ปาทิ-บุพพบทกัมมธารยสมาส), ปญฺจหิ องฺเคหิ ปติฏฺฐิตำ **ปญฺจปติฏฺฐิตำ**. (การตั้งไว้เฉพาะหน้าด้วยองค์ ๕, ปญฺจ + ปติฏฺฐิต, ตติยาตัปปุริส-สมาส), อีกนัยหนึ่ง ปญฺจนฺนำ องฺคานำ ปติฏฺฐิตำ **ปญฺจปติฏฺฐิตำ**. (การตั้งไว้เฉพาะหน้าแห่งองค์ ๕, ฉัฏฐีตัปปุริสสมาส), **องค์ ๕** มี **๒** นัย คือ ๑) การทำ**อวัยวะทั้ง ๕** คือ **เท้า เข่า ศอก มือ** และ**ศีรษะ** ให้เสมอกันแล้วให้น้อมลงตั้งไว้เฉพาะหน้า ๒) การให้**ธรรม ๕ ประการ** ตั้งอยู่ในตน คือ **การห่มเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง การประคองอัญชลี การนวดเท้า การตั้งความรักไว้** และ**การตั้งความเคารพไว้**. **ปญฺจปติฏฺฐิเตนา**ติ เอตฺถ ปญฺจหิ องฺเคหิ อภิมุขำ ฐิเตนาติ อตฺโถ, **ปาท-ชาณุ-กปฺปร-หตฺถ-สีส**สงฺขาตานิ ปญฺจ องฺคานิ สมำ กตฺวา โอนาเมตฺวา อภิมุขำ ฐิเตน ปธมำ วนฺทิตฺวาติ วุตฺตำ โหติ. ยมฺปิ วทนฺติ “นวกตเรนุปาลิ ภิกฺขุนา วุฑฺฒตรสฺส ภิกฺขุโน ปาเท วนฺทนฺเตน อิเม ปญฺจ ธมฺเม อขณฺฑเตำ อุปฏฺฐาเปตฺวา ปาทา วนฺทิตพฺพา’ติอาทิกำ วินยปาฬิมาหริตฺวา **เอกำสกรณอญฺชลิปคฺคหณปาทสมฺพาหน-เปมคารวุปฏฺฐาปน**วเสน ปญฺจปติฏฺฐิตวนฺทนา”ติ, ตเมตฺถานธิปฺเปตำ ทูรโต วนฺทเน ยถาวุตฺตปญฺจงฺคสฺส อปริปุณฺณตฺตา. วนฺทนา เจตฺถ ปณมนา อญฺชลิปคฺคหณกรปุฏสมาโยโค. “ปญฺจปติฏฺฐิเตน วนฺทิตฺวา”ติ จ กายปณาโม วุตฺโต. (สีลกฺขนฺธวคฺคอภินวฏีกา)

เอามือซ้ายจับถาดภัตร เอามือขวาเกลี่ยลงในบาตรของพระปัจเจกพุทธเจ้านั้น

ปาตึ วามหตฺเถน คเหตฺวา / ทกฺขิณหตฺเถน / ตสฺส ปตฺเต ภตฺตํ อากิริ.

ถือเอาแล้ว ซึ่งถาด ด้วยมือข้างซ้าย เกลี่ยแล้ว ซึ่งภัตร ในบาตร (ของพระปัจเจกพุทธเจ้า) นั้น ด้วยมือข้างขวา.

พระปัจเจกพุทธเจ้าได้เอามือปิดบาตรเสีย ในเวลาที่ภัตรยังเหลืออยู่กึ่งหนึ่ง

ปจฺเจกพุทฺโธ / ภตฺตสฺส อุปฑฺฒเสสกาเล / ปตฺตํ หตฺเถน ปิทหิ.

อ.พระปัจเจกพุทธเจ้า ปิดแล้ว ซึ่งบาตร ด้วยมือ ในกาล- แห่งภัตร -อันเหลือเข้าไปด้วยทั้งกึ่ง.

ครั้งนั้น นายภัตตภติกะนั้นกล่าวกะท่านว่า

อถ นํ โส อาห

ครั้งนั้น (อ.นายภัตตภติกะ) นั้น กล่าวแล้ว (กะพระปัจเจกพุทธเจ้า) นั้น ว่า

ท่านขอรับ ภัตรส่วนเดียวเท่านั้น ผมไม่อาจเพื่อจะแบ่งเป็น ๒ ส่วนได้

“ภนฺเต เอโกว ฯเปฯ นิรวเสสเมว ทสฺสามี”ติ.

“ภนฺเต / เอโกว ปฏิวีโส / น สกฺกา ทฺวิธา กาตุ,

“ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.ส่วน ส่วนหนึ่งนั่นเทียว (อันกระผม) ไม่อาจ เพื่ออันกระทำ โดยส่วน ๒,

ท่านอย่าสงเคราะห์ผมในโลกนี้เลย

มา มํ อิธ โลเก สงฺคณฺหาถ,

(อ.ท่าน) จงอย่าสงเคราะห์ ซึ่งกระผม (ในโลก) นี้,

ขอจงทำการสงเคราะห์ในปรโลกเถิด

ปรโลเก สงฺคหเมว กโรถ,

(อ.ท่าน) ขอจงกระทำ ซึ่งการสงเคราะห์นั่นเทียว ในโลกอื่น,

ผมจักถวายหมดทีเดียว ไม่ให้เหลือ

สาวเสสํ อกตฺวา / นิรวเสสเมว ทสฺสามี”ติ.

(อ.กระผม) ไม่กระทำแล้ว ซึ่งภัตร ให้เป็นของเป็นไปกับด้วยส่วนเหลือลง จักถวาย (ซึ่งภัตร กระทำ) ให้เป็นของมีส่วนเหลือลงออกแล้วนั่นเทียว” ดังนี้.

ทานที่ถวายไม่เหลือมีผลมาก

จริงอยู่ ทานที่บุคคลถวายไม่เหลือไว้เพื่อตนแม้แต่น้อยหนึ่ง ชื่อว่าทานไม่มีส่วนเหลือ ทานนั้นย่อมมีผลมาก

อตฺตโน หิ / โถกมฺปิ อนวเสเสตฺวา / ทินฺนํ นิรวเสสนฺนาม, / ตํ มหปฺผลํ โหติ.

จริงอยู่ (อ.ทาน) อัน- (อันบุคคล) -ถวายแล้ว ไม่- (ยังภัตร) แม้หน่อยหนึ่ง -ให้เหลือลง เพื่อตน ชื่อว่า เป็นทานมีส่วนเหลือลงออกแล้ว (ย่อมเป็น), (อ.ทาน) นั้น เป็นทานมีผลมาก (ย่อมเป็น).

นายภัตตภติกะนั้น เมื่อทำอย่างนั้น จึงได้ถวายหมด ไหว้อีกแล้ว

โส / ตถา กโรนฺโต / สพฺพํ ทตฺวา / ปุน วนฺทิตฺวา

(อ.นายภัตตภติกะ) นั้น กระทำอยู่ เหมือนอย่างนั้น ถวายแล้ว (ซึ่งภัตร) ทั้งปวง ไหว้แล้ว อีก

กล่าวว่า ท่านขอรับ ผมอาศัยถาดภัตรถาดเดียว ต้องทำการรับจ้างในเรือนของคนอื่นถึง ๓ ปี ได้เสวยทุกข์แล้ว

“ภนฺเต เอกํ ฯเปฯ ภาคี ภเวยฺยนฺ”ติ อาห.

“ภนฺเต / เอกํ ภตฺตปาตึ นิสฺสาย / ตีณิ สำวจฺฉรานิ / เม ปรเคเห / ภตึ กโรนฺเตน / ทุกฺขํ อนุภูตํ,

“ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.ทุกข์ อันกระผม ผู้- อาศัย- ซึ่งถาดแห่งภัตร ถาดหนึ่ง -แล้ว -จึงกระทำอยู่ ซึ่งการรับจ้าง ในเรือนของบุคคลอื่น ตลอดปี ท. ๓ เสวยแล้ว,

บัดนี้ ขอความสุขจงมีแก่กระผมในที่ที่บังเกิดแล้วเถิด

อิทานิ เม / นิพฺพตฺตฏฺฐาเน / สุขเมว โหตุ,

ในกาลนี้ อ.ความสุขนั่นเทียว ขอจงมี ในที่เป็นที่บังเกิดแล้ว แห่งกระผม,

ขอกระผมพึงมีส่วนแห่งธรรมที่ท่านเห็นแล้วเถิด

ตุมฺเหหิ ทิฏฺฐธมฺมสฺเสว / ภาคี ภเวยฺยนฺ”ติ อาห.

(อ.กระผม) เป็นผู้มีส่วน แห่งธรรม- อันท่าน -เห็นแล้วนั่นเทียว พึงเป็น” ดังนี้.

พระปัจเจกพุทธเจ้ากล่าวว่า ขอจงสมคิด เหมือนแก้วสารพัดนึก ความดำริอันให้โภคะอันน่าใคร่ทุกอย่าง จงบริบูรณ์แก่ท่าน เหมือนพระจันทร์ในวันเพ็ญ ฉะนั้น เมื่อจะทำอนุโมทนา

ปจฺเจกพุทฺโธ / “เอวํ โหตุ, / จินฺตามณิ วิย / เต สพฺพกาเม ททมานา / สงฺกปฺปา ปุณฺณ-จนฺโท วิย / ปริปูเรนฺตู”ติ / อนุโมทนํ กโรนฺโต

อ.พระปัจเจกพุทธเจ้า (กล่าวแล้ว) ว่า “(อ.ความปรารถนา- อันท่าน -ปรารถนาแล้ว) อย่างนี้ จงสำเร็จ, อ.ความดำริ ท. อันให้อยู่ ซึ่งโภคะอันบุคคลพึงใคร่ทั้งปวง ท. จงเต็มรอบ แก่ท่าน ราวกะ อ.แก้วจินดามณี ราวกะ อ.พระจันทร์อันเต็มแล้ว” ดังนี้ เมื่อกระทำ ซึ่งการอนุโมทนา

จึงกล่าวว่า

สิ่งที่ท่านมุ่งหมายแล้ว จงสำเร็จพลันทีเดียว ความดำริทั้งปวง
จงเต็มเหมือนพระจันทร์ ๑๕ ค่ำ

“อิจฺฉิตํ ปตฺถิตํ ฯเปฯ โชติรโส ยถา”ติ วตฺวา

“อิจฺฉิตํ ปตฺถิตํ ตุยฺหํ ขิปฺปเมว สมิชฺฌตุ, /
สพฺเพ ปูเรนฺตุ สงฺกปฺปา จนฺโท ปณฺณรโส ยถา,

“(อ.ผล) อัน- (อันท่าน) -อยากได้แล้ว อัน- (อันท่าน) -ปรารถนาแล้ว จงสำเร็จ แก่ท่าน พลันนั่นเทียว, อ.ความดำริ ท. ทั้งปวง จงเต็ม ราวกะ อ.พระจันทร์ อันมีในดิถีที่ ๑๕,

สิ่งที่ท่านมุ่งหมายแล้ว จงสำเร็จพลันทีเดียว ความดำริทั้งปวง
จงเต็มเหมือนมณีโชติรส ฉะนั้น ดังนี้แล้ว

อิจฺฉิตํ ปตฺถิตํ ตุยฺหํ ขิปฺปเมว สมิชฺฌตุ, /
สพฺเพ ปูเรนฺตุ สงฺกปฺปา มณิ โชติรโส ยถา”ติ วตฺวา

“(อ.ผล) อัน- (อันท่าน) -อยากได้แล้ว อัน- (อันท่าน) -ปรารถนาแล้ว จงสำเร็จ แก่ท่าน พลันนั่นเทียว, อ.ความดำริ ท. ทั้งปวง จงเต็ม ราวกะ อ.แก้วมณี ชื่อว่าโชติรส.” ดังนี้

อธิษฐานว่า ขอมหาชนนี้ จงยืนแลดูเราจนกระทั่งถึงเขาคันธมาทน์เถิด ได้ไปสู่ภูเขาคันธมาทน์โดยอากาศแล้ว

“อยํ มหาชโน / ยาว คนฺธมาทนปพฺพตคมนา / มํ ปสฺสนฺโตว ติฏฺฐตู”ติ / อธิฏฺฐาย อากาเสน / คนฺธมาทนํ อคมาสิ.

อธิษฐานแล้ว ว่า “อ.มหาชน นี้ จงยืน แลดูอยู่นั่นเทียว ซึ่งเรา เพียงไร แต่การไปสู่ภูเขาชื่อว่าคันธมาทน์” ดังนี้ ได้ไปแล้ว สู่ภูเขาชื่อว่าคันธมาทน์ โดยอากาศ.

ถึงมหาชนก็ได้ยืนแลดูท่านอยู่นั่นแหละ

มหาชโนปิ / นํ ปสฺสนฺโตว อฏฺฐาสิ.

แม้ อ.มหาชน ได้ยืน- แลดูอยู่ -แล้วนั่นเทียว (ซึ่งพระปัจเจกพุทธเจ้า) นั้น.

พระปัจเจกพุทธเจ้าไปภูเขาคันธมาทน์แล้ว ได้แบ่งบิณฑบาตนั้นถวายแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า ๕๐๐ รูป

โส / ตตฺถ คนฺตฺวา / ตํ ปิณฺฑปาตํ / ปญฺจสตานํ ปจฺเจกพุทฺธานํ / วิภชิตฺวา อทาสิ.

(อ.พระปัจเจกพุทธเจ้า) นั้น ไปแล้ว (ที่ภูเขาชื่อว่าคันธมาทน์) นั้น ได้- แบ่ง -ถวายแล้ว ซึ่งบิณฑบาตนั้น แก่พระปัจเจกพุทธเจ้า ท. ผู้มีร้อย ๕ เป็นประมาณ.

พระปัจเจกพุทธเจ้าทุก ๆ รูป ได้รับเอาภัตรอย่างพอเพียงแก่ตน ๆแล้ว

สพฺเพ / อตฺตโน ปโหนกํ คณฺหึสุ.

(อ.พระปัจเจกพุทธเจ้า ท.) ทั้งปวง รับแล้ว (ซึ่งบิณฑบาต) อันเพียงพอ แก่ตน.

ใคร ๆ ไม่พึงคิดว่า บิณฑบาตเล็กน้อยจะเพียงพอแก่อย่างไร

“อปฺปโป ปิณฺฑปาโต / กถํ ปโหตี”ติ / น จินฺเตตพฺพํ.

(อันใคร ๆ) ไม่พึงคิด ว่า “อ.บิณฑบาต อันน้อย ย่อมเพียงพอ อย่างไร” ดังนี้.

จริงอยู่ อจินไตย ๔ อย่าง พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว

จตฺตาริ หิ / อจินฺเตยฺยานิ วุตฺตานิ,

จริงอยู่ (อ.เหตุ ท.) อัน- (อันบุคคล) -ไม่พึงคิด ๔ (อันพระผู้มีพระภาค) ตรัสแล้ว,

ในอจินไตย ๔ เหล่านั้น นี้ก็เป็นปัจเจกพุทธวิสัยแล

ตตฺรายํ ปจฺเจกพุทฺธวิสโยติ.

(อ.บิณฑบาต) นี้ เป็น- (ในเหตุ ท. อัน- อันบุคคล -ไม่ควรคิด ๔) เหล่านั้นหนา -วิสัยของพระปัจเจกพุทธเจ้า (ย่อมเป็น) ดังนี้แล.

คันธเศรษฐีแบ่งทรัพย์ให้ภัตตภติกะ

มหาชนเห็นบิณฑบาตที่พระปัจเจกพุทธเจ้าแบ่งถวายแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายอยู่ ก็ได้พากันยังพันแห่งสาธุการให้เป็นไปแล้ว

มหาชโน / ปจฺเจกพุทฺธานํ / ปิณฺฑปาตํ วิภชิตฺวา / ทียมานํ ทิสฺวา / สาธุการสหสฺสานิ ปวตฺเตสิ,

อ.มหาชน เห็นแล้ว ซึ่งบิณฑบาต อัน- (อันพระปัจเจกพุทธเจ้า นั้น) แบ่ง -ถวายอยู่ แก่พระปัจเจก-พุทธเจ้า ท. ยังพันแห่งสาธุการ ท. ให้เป็นไปทั่วแล้ว,

เสียงสาธุการได้เป็นประหนึ่งเสียงอสนีบาต

อสนิปาตสทฺโท วิย อโหสิ.

(อ.เสียงแห่งสาธุการ) เป็นราวกะว่า เสียงแห่งการตกแห่งสายฟ้า ได้เป็นแล้ว.

คันธเศรษฐีได้ยินเสียงนั้นแล้ว จึงคิดว่า

ตํ สุตฺวา / คนฺธเสฏฺฐี จินฺเตสิ

อ.เศรษฐีชื่อว่าคันธะ ฟังแล้ว (ซึ่งเสียง) นั้น คิดแล้ว ว่า

นายภัตตภติกะเห็นจะไม่สามารถทรงสมบัติที่เราให้แล้วได้

“ภตฺตภติโก / มยา ทินฺนสมฺปตฺตึ / ธาเรตุํ นาสกฺขิ มญฺเญ,

อ.นายภัตตภติกะ เห็นจะ ไม่ได้อาจแล้ว เพื่ออันทรงไว้ ซึ่งสมบัติ- อันเรา -ให้แล้ว,

เพราะเหตุนั้น มหาชนนี้ เมื่อทำการหัวเราะเยาะ จึงได้อื้อฉาวขึ้น

เตนายํ มหาชโน / ปริหาสํ กโรนฺโต / อุนฺนทตี”ติ.

เพราะเหตุนั้น อ.มหาชน นี้ เมื่อกระทำ ซึ่งการเยาะเย้ย ย่อมบันลือขึ้น” ดังนี้.

ท่านเศรษฐีนั้นส่งคนไปเพื่อทราบเรื่องราวที่เป็นไปแล้ว

โส / ปวตฺติชานนตฺถํ / มนุสฺเส เปเสสิ.

(อ.เศรษฐี) นั้น ส่งไปแล้ว ซึ่งมนุษย์ ท. เพื่ออันรู้ซึ่งเรื่องอันเป็นไปทั่ว.

คนเหล่านั้นมาแล้วบอกว่า นายขอรับ ธรรมดาผู้ทรงสมบัติ ย่อมเป็นเห็นปานนี้ ดังนี้แล้ว จึงบอกเรื่องราวที่เป็นไปแล้วนั้น

เต อาคนฺตฺวา / “สมฺปตฺติธารณโก นาม / สามิ / เอวรูโป โหตี”ติ วตฺวา / ตํ ปวตฺตึ อาโรเจสุ.

(อ.มนุษย์ ท.) เหล่านั้น มาแล้ว กล่าวแล้ว ว่า “ข้าแต่นาย (อ.บุคคล) ชื่อว่า ผู้ทรงไว้ซึ่งสมบัติ เป็นผู้มีอย่างนี้เป็นรูป ย่อมเป็น” ดังนี้ บอกแล้ว ซึ่งเรื่องอันเป็นไปทั่ว นั้น.

เศรษฐีฟังเรื่องนั้นแล้ว เป็นผู้มีสรีระอันปีติมีวรรณะ ๕ ถูกต้องแล้ว

เสฏฺฐี ตำ สุตฺวา / ปญฺจวณฺณาย ปีติยา / ผุฏฺฐสรีโร หุตฺวา

อ.เศรษฐี ฟังแล้ว (ซึ่งเรื่องอันเป็นไปทั่ว) นั้น เป็นผู้มีสรีระ- อันปีติ อันมีวรรณะ ๕ -ถูกต้องแล้ว เป็น

จึงกล่าวว่า น่าอัศจรรย์ นายภัตตภติกะนั้น ทำสิ่งที่บุคคลทำได้โดยยากแล้ว เราดำรงอยู่ในสมบัติเห็นปานนี้ ตลอดกาลมีประมาณเท่านี้ ยังไม่อาจเพื่อให้สิ่งไรได้ ดังนี้แล้ว

“อโห / ทุกฺกรำ เตน กตำ, / อหำ เอตฺตกำ กาลำ / เอวรูปาย สมฺปตฺติยา ฐิโต / กิญฺจิ ทาตุำ นาสกฺขินฺ”ติ

(คิดแล้ว) ว่า “โอ (อ.กรรม) อันอันบุคคลกระทำได้โดยยาก (อันนายภัตตภติกะ) นั้น กระทำแล้ว, อ.เรา ดำรงอยู่แล้ว ในสมบัติ อันมีอย่างนี้เป็นรูป ตลอดกาล อันมีประมาณเท่านี้ ไม่ได้อาจแล้ว เพื่ออันให้ (ซึ่งวัตถุ) อะไร ๆ” ดังนี้

จึงให้เรียกนายภัตตภติกะนั้นมาแล้วถามว่า ได้ยินว่า เธอทำกรรมชื่อนี้จริงหรือ

ตำ ปกฺโกสาเปตฺวา / “สจฺจำ กิร / ตยา อิทนฺนาม / กตนฺ”ติ ปุจฺฉิตฺวา,

(ยังบุคคล) ให้เรียกมาแล้ว (ซึ่งนายภัตตภติกะ) นั้น ถามแล้ว ว่า “ได้ยินว่า (อ.กรรม) ชื่อ นี้ อันเธอ กระทำแล้ว จริงหรือ” ดังนี้,

เมื่อเขาตอบว่า ขอรับ นาย จึงกล่าวว่า เอาเถิด เธอจงถือเอาทรัพย์พันหนึ่งแล้ว แบ่งส่วนบุญในทานของเธอให้ฉันบ้าง

“อาม สามี”ติ วุตฺเต, / “หนฺท / สหสฺสำ คเหตฺวา / ตว ทาเน / มยฺหมฺปิ ปตฺตึ / เทหี”ติ อาห.

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “ข้าแต่นาย ขอรับ (อ.อย่างนั้น)” ดังนี้ (อันนายภัตตภติกะ นั้น) กล่าวแล้ว, กล่าวแล้ว ว่า “เอาเถิด (อ.เธอ) ถือเอาแล้ว ซึ่งพันแห่งทรัพย์ จงให้ ซึ่งส่วนบุญ ในทาน ของเธอ แม้แก่เรา” ดังนี้.

นายภัตตภติกะนั้นได้ทำตามนั้นแล้ว

โส ตถา อกาสิ.

(อ.นายภัตตภติกะ) นั้น ได้กระทำแล้ว เหมือนอย่างนั้น.

แม้เศรษฐีก็ได้แบ่งทรัพย์สมบัติอันเป็นของของตนทั้งหมดครึ่งหนึ่งให้แก่นายภัตตภติกะนั้น

เสฏฺฐีปิสฺส / สพฺพำ / อตฺตโน สนฺตกำ / มชฺเฌ ภินฺทิตฺวา อทาสิ.

แม้ อ.เศรษฐี แบ่งแล้ว (ซึ่งทรัพย์) อันเป็นของมีอยู่ ของตน ทั้งปวง ในท่ามกลาง ได้ให้แล้ว (แก่นายภัตตภติกะ) นั้น.

สัมปทา ๔ อย่าง

จริงอยู่ ชื่อว่าสัมปทามี ๔ อย่าง คือ วัตถุสัมปทา ปัจจัยสัมปทา เจตนาสัมปทา คุณาติเรกสัมปทา

จตสฺโส หิ / สมฺปทา นาม / “วตฺถุสมฺปทา / ปจฺจยสมฺปทา / เจตนาสมฺปทา / คุณาติเรก-สมฺปทาติ.

จริงอยู่ ชื่อ อ.สัมปทา ท. ๔ คือ อ.วัตถุสัมปทา อ.ปัจจยสัมปทา อ.เจตนาสัมปทา อ.คุณาติเรก-สัมปทา.

ในสัมปทา ๔ อย่างนั้น พระอรหันต์ หรือพระอนาคามี ผู้ควรแก่นิโรธสมาบัติ ผู้เป็นทักขิไณยบุคคล ชื่อวัตถุสัมปทา

ตตฺถ / นิโรธสมาปตฺติรโห / อรหา วา / อนาคามี วา / ทกฺขิเณยฺโย / วตฺถุสมฺปทา นาม,

(อ.บุคคล) ผู้ควรซึ่งทักษิณา คือ อ.พระอรหันต์ หรือ หรือว่า คือ อ.พระอนาคามี ผู้ควรแก่นิโรธสมาบัติ ชื่อว่า เป็น- (ในสัมปทา ท. ๔) เหล่านั้นหนา -วัตถุสัมปทา (ย่อมเป็น),

การบังเกิดขึ้นแห่งปัจจัยทั้งหลาย โดยธรรมสม่ำเสมอ ชื่อปัจจัยสัมปทา

ปจฺจยานำ / ธมฺเมน สเมน / อุปฺปตฺติ / ปจฺจยสมฺปทา นาม,

อ.ความเกิดขึ้น โดยธรรม โดยสม่ำเสมอ แห่งปัจจัย ท. ชื่อว่า เป็น- (ในสัมปทา ท. ๔ เหล่านั้นหนา) -ปัจจยสัมปทา (ย่อมเป็น),

ความที่เจตนาใน ๓ กาล คือ ในกาลก่อนแต่ให้ ในกาลกำลังให้ ในกาลภายหลัง สัมปยุตด้วยญาณอันกำกับโดยโสมนัส ชื่อเจตนาสัมปทา

ทานโต ปุพฺเพ / ทานกาเล / ปจฺฉาภาเคติ / ตีสุ กาเลสุ / เจตนาย / โสมนสฺสสหคตญาณ-สมฺปยุตฺตภาโว / เจตนาสมฺปทา นาม,

อ.ความที่- แห่งเจตนา ในกาล ท. ๓ คือ ในกาลก่อน แต่การให้ ในกาลเป็นที่ให้ ในกาลอันเป็นส่วนภายหลัง เป็นธรรมชาติทั้งสหรคตแล้วด้วยโสมนัสทั้งสัมปยุตแล้วด้วยญาณ ชื่อว่า เป็น- (ในสัมปทา ท. ๔ เหล่านั้นหนา) -เจตนาสัมปทา (ย่อมเป็น),

ส่วนความที่พระทักขิไณยบุคคลออกจากสมาบัติ ชื่อว่าคุณาติเรกสัมปทา

ทกฺขิเณยฺยสฺส ปน / สมาปตฺติโต วุฏฺฐิตภาโว / คุณาติเรกสมฺปทา นามาติ.

ส่วนว่า อ.ความที่- (แห่งบุคคล) ผู้ควรซึ่งทักษิณา -เป็นผู้ออกแล้ว จากสมาบัติ ชื่อว่า เป็น- (ในสัมปทา ท. ๔ เหล่านั้นหนา) -คุณาติเรกสัมปทา (ย่อมเป็น) ดังนี้แล.

ก็สัมปทาทั้ง ๔ อย่าง คือ พระปัจเจกพุทธเจ้า ผู้ขีณาสพเป็นทักขิไณยบุคคล ปัจจัยที่เกิดแล้ว โดยธรรม โดยความที่ทำการจ้างได้แล้ว เจตนาบริสุทธิ์ใน ๓ กาล พระปัจเจกพุทธเจ้า ผู้พอออกจากสมาบัติ เป็นผู้ยิ่งโดยคุณ สำเร็จแล้วแก่นายภัตตภติกะนี้

อิมสฺส จ / “ขีณาสโว / ปจฺเจกพุทฺโธ ทกฺขิเณยฺโย, / ภตึ กตฺวา / ลทฺธภาเวน ปจฺจโย / ธมฺมโต อุปฺปนฺโน, / ตีสุ กาเลสุ / เจตนา ปริสุทฺธา, / สมาปตฺติโต วุฏฺฐิตมตฺโต / ปจฺเจกพุทฺโธ คุณาติเรโกติ / จตสฺโสปิ สมฺปทา นิปฺผนฺนา,

ก็ อ.สัมปทา ท. แม้ ๔ คือ อ.พระปัจเจกพุทธเจ้า เป็นผู้ควรซึ่งทักษิณา (ย่อมเป็น), อ.ปัจจัย เกิดขึ้นแล้ว โดยธรรม เพราะความที่- (แห่งปัจจัย นั้น) -เป็นปัจจัย- (อันนายภัตตภติกะ นั้น) กระทำ- ซึ่งการรับจ้าง -แล้ว -จึงได้แล้ว, อ.เจตนา ในกาล ท. ๓ หมดจดรอบแล้ว, อ.พระปัจเจกพุทธเจ้า ผู้สักว่าออกแล้ว จากสมาบัติ เป็นผู้มีคุณยิ่งเกิน (ย่อมเป็น) สำเร็จแล้ว (แก่นายภัตตภติกะ) นี้,

ด้วยอานุภาพแห่งสัมปทา ๔ นี้ นายภัตตภติกะจึงบรรลุมหาสมบัติในทันตาเห็นทีเดียว

เอตาสํ อานุภาเวน / ทิฏฺเฐว ธมฺเม / มหาสมฺปตฺตึ ปาปุณาติ;

(อ.นายภัตตภติกะ) ย่อมถึง ซึ่งสมบัติใหญ่ ในธรรม อัน- (อันสัตว์) -เห็นแล้วนั่นเทียว ด้วยอานุภาพ (แห่งสัมปทา ท. ๔) เหล่านั่น;

เพราะฉะนั้น นายภัตตภติกะนั้น จึงได้สมบัติจากสำนักของเศรษฐี

ตสฺมา / โส เสฏฺฐิโน สนฺติกา / สมฺปตฺตึ ลภติ.

เพราะเหตุนั้น (อ.นายภัตตภติกะ) นั้น ย่อมได้ ซึ่งสมบัติ จากสำนัก ของเศรษฐี.

นายภัตตภติกะได้เป็นเศรษฐี

ก็ในกาลต่อมา แม้พระราชาทรงสดับกรรมที่นายภัตตภติกะนี้ทำแล้ว จึงได้รับสั่งให้เรียกเข้ามาเฝ้าแล้วพระราชทานทรัพย์ให้พันหนึ่ง ทรงรับส่วนบุญ ทรงพอพระทัย พระราชทานโภคะเป็นอันมากแล้วก็ได้พระราชทานตำแหน่งเศรษฐีให้

อปรภาเค จ / ราชาปิ / อิมินา กตกมฺมํ สุตฺวา / ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา / สหสฺสํ ทตฺวา / ปตฺตึ คเหตฺวา / ตุฏฺฐมานโส / มหนฺตํ โภคํ ทตฺวา / เสฏฺฐิฏฺฐานํ อทาสิ.

ก็ ในกาลอันเป็นส่วนอื่นอีก แม้ อ.พระราชา ทรงสดับแล้ว ซึ่งกรรม- (อันนายภัตตภติกะ) นี้ -กระทำแล้ว (ทรงยังราชบุรุษ) ให้เรียกมาแล้ว (ซึ่งนายภัตตภติกะ) นั้น พระราชทานแล้ว ซึ่งพันแห่งทรัพย์ ทรงรับแล้ว ซึ่งส่วนบุญ ผู้มีพระทัยอันทรงยินดีแล้ว พระราชทานแล้ว ซึ่งโภคะ อันมาก ได้พระราชทานแล้ว ซึ่งตำแหน่งแห่งเศรษฐี.

เขาได้มีชื่อว่า ภัตตภติกเศรษฐี

“ภตฺตภติกเสฏฺฐี”ติสฺส นามํ อโหสิ.

(อ.คำ) ว่า “อ.ภัตตภติกเศรษฐี” ดังนี้ เป็นชื่อ (ของเศรษฐี) นั้น ได้เป็นแล้ว.

ภัตตภติกเศรษฐีนั้น เป็นสหายกับคันธเศรษฐี กินดื่มร่วมกัน ดำรงอยู่ตลอดอายุแล้ว

โส / คนฺธเสฏฺฐินา สทฺธึ / สหาโย หุตฺวา / เอกโต ขาทนฺโต / ปิวนฺโต / ยาวตายุกํ ฐตฺวา

(อ.เศรษฐีชื่อว่าภัตตภติกะ) นั้น เป็นสหาย กับ ด้วยเศรษฐีชื่อว่าคันธะ เป็น เคี้ยวกินอยู่ ดื่มอยู่ โดยความเป็นอันเดียวกัน ดำรงอยู่แล้ว สิ้นกาลกำหนดเพียงไรแห่งอายุ

จุติจากอัตภาพนั้นแล้ว ได้บังเกิดในเทวโลก เสวยสมบัติอันเป็นทิพย์พุทธันดรหนึ่ง

ตโต จุโต / เทวโลเก นิพฺพตฺติตฺวา / เอกํ พุทฺธนฺตรํ / ทิพฺพสมฺปตฺตึ อนุภวิตฺวา

เคลื่อนแล้ว (จากอัตภาพ) นั้น บังเกิดแล้ว ในเทวโลก เสวยแล้ว ซึ่งสมบัติอันเป็นทิพย์ สิ้นพุทธันดร หนึ่ง

ในพุทธุปบาทกาลนี้ ได้ถือปฏิสนธิในตระกูลอุปัฏฐากของพระสารีบุตรเถระ ในเมืองสาวัตถี

อิมสฺมึ พุทฺธุปฺปาเท / สาวตฺถิยํ / สารีปุตฺตตฺเถรสฺส อุปฏฺฐากกุเล / ปฏิสนฺธึ คณฺหิ.

ถือเอาแล้ว ซึ่งปฏิสนธิ ในตระกูลแห่งอุปัฏฐาก ของพระสารีบุตรผู้เถระ ในกรุงสาวัตถี ในกาลเป็นที่เสด็จอุบัติแห่งพระพุทธเจ้า นี้.

นายภัตตภติกะไปเกิดในเมืองสาวัตถี

ครั้งนั้น มารดาของทารกนั้น ได้ครรภบริหารแล้ว โดยล่วงไป ๒-๓ วัน ก็เกิดแพ้ท้องว่า โอหนอ เราถวายโภชนะมีรส ๑๐๐ ชนิด แก่พระสารีบุตรเถระพร้อมด้วยภิกษุ ๕๐๐ รูป นุ่งผ้าย้อมฝาดแล้ว ถือขันทองนั่งอยู่ ณ ท้ายอาสนะ พึงบริโภคภัตรที่เหลือเดนของภิกษุทั้งหลายนั้น ดังนี้แล้ว ทำตามความคิดนั่นแล บรรเทาความแพ้ท้องแล้ว

อถสฺส มาตา / ลทฺธคพฺภปริหารา / กติปาหจฺจเยน / “อโห วตาหํ / ปณีตสเตหิ ภิกฺขูหิ สทฺธึ / สารีปุตฺตตฺเถรสฺส สตรสโภชนํ ทตฺวา / กาสายวตฺถนิวตฺถา / สุวณฺณสรกํ อาทาย / อาสน-ปริยนฺเต นิสินฺนา / เตสํ ภิกฺขูนํ / อุจฺฉิฏฺฐเสสกํ ภุญฺเชยฺยนฺ”ติ / โทหฬินี หุตฺวา / ตเถว กตฺวา / โทหฬํ ปฏิวิโนเทสิ.

ครั้งนั้น อ.มารดา (ของเด็ก) นั้น ผู้มีวัตถุเป็นเครื่องบริหารซึ่งครรภ์อันได้แล้ว เป็นผู้มีความแพ้ท้อง ว่า “โอ หนอ อ.เรา ถวายแล้ว ซึ่งโภชนะอันประกอบแล้วด้วยรสร้อยหนึ่ง แก่สารีบุตรผู้เถระ กับด้วยภิกษุ ท. ผู้มีร้อย ๕ เป็นประมาณ ผู้มีผ้ากาสายะอันนุ่งแล้ว ถือเอาแล้ว ซึ่งขันอันเป็นวิการแห่งทอง ผู้นั่งแล้ว ณ ที่สุดรอบแห่งอาสนะ พึงบริโภค ซึ่งภัตรอันเป็นเดนอันเหลือ ของภิกษุ ท. เหล่านั้น” ดังนี้เป็น โดยกาลอันล่วงไปแห่งวันเล็กน้อย กระทำแล้ว เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว บรรเทาเฉพาะแล้ว ซึ่งความแพ้ท้อง.

นาง แม้ในมงคลอื่น ๆ ถวายทานอย่างนั้นเหมือนกัน คลอดบุตรแล้ว ในวันตั้งชื่อ จึงกล่าวกะพระเถระว่า ขอจงให้สิกขาบทแก่ลูกชายฉันเถิด ท่านผู้เจริญ

สา / เสสมงฺคเลสุปิ / ตถารูปเมว / ทานํ ทตฺวา / ปุตฺตํ วิชายิตฺวา / นามคหณทิวเส / “ปุตฺตสฺส เม ภนฺเต / สิกฺขาปทานิ เทถา”ติ / เถรํ อาห.

(อ.มารดาของเด็ก) นั้น ถวายแล้ว ซึ่งทาน อันมีอย่างนั้นเป็นรูปนั่นเทียว แม้ในมงคลอันเหลือ ท. คลอดแล้ว ซึ่งบุตร กล่าวแล้ว ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อ.ท่าน) ขอจงให้ ซึ่งสิกขาบท ท. แก่บุตร ของดิฉัน” ดังนี้ กะพระเถระ ในวันเป็นที่ถือเอาซึ่งชื่อ.

พระเถระถามว่า เด็กนั้นชื่ออะไร

เถโร / “กิมสฺส นามนฺ”ติ ปุจฺฉิตฺวา,

อ.พระเถระ ถามแล้ว ว่า (อ.คำ) อะไร เป็นชื่อ (ของเด็ก) นั้น (ย่อมเป็น)” ดังนี้,

เมื่อมารดาของเด็กตอบว่า ท่านผู้เจริญ จำเดิมแต่ลูกชายของฉันถือปฏิสนธิ ขึ้นชื่อว่าทุกข์ ไม่เคยมีแก่ใครในเรือนนี้ เพราะฉะนั้นแล คำว่า สุขกุมาร นั่นแล จักเป็นชื่อของเด็กนั้น

“ภนฺเต / ปุตฺตสฺส เม / ปฏิสนฺธิคหณโต ปฏฺฐาย / อิมสฺมึ เคเห / กสฺสจิ ทุกฺขนฺนาม / น ภูตปุพฺพํ, / เตเนวสฺส / ‘สุขกุมาโร’เตฺวว / นามํ ภวิสฺสตี”ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ชื่อ อ.ความทุกข์ เป็นทุกข์มีแล้วในกาลก่อน แก่ใคร ๆ ในเรือนนี้ จำเดิม แต่กาลเป็นที่ถือเอาซึ่งปฏิสนธิ แห่งบุตร ของดิฉัน (ได้เป็นแล้ว) หามิได้, เพราะเหตุนั้น นั่นเทียว (อ.คำ) ว่า ‘อ.สุขกุมาร’ ดังนี้นั่นเทียว เป็นชื่อ (ของเด็ก) นั้น จักเป็น” ดังนี้ (อันมารดาของเด็กนั้น) กล่าวแล้ว,

จึงถือเอาคำนั้นแล เป็นชื่อของเด็กนั้น ได้ให้สิกขาบทแล้ว

ตเทวสฺส / นามํ คเหตฺวา / สิกฺขาปทานิ อทาสิ.

ถือเอาแล้ว (ซึ่งคำ) นั้นนั่นเทียว (กระทำ) ให้เป็นชื่อ (ของเด็ก) นั้น ได้ให้แล้ว ซึ่งสิกขาบท ท.

ในกาลนั้น ความคิดได้เกิดแก่มารดาของเด็กนั้น อย่างนี้ว่า เราจักไม่ทำลายอัธยาศัยของลูกชายของเรา

ตทา / เอวมสฺส มาตุ / “นาหํ มม ปุตฺตสฺส / อชฺฌาสยํ ภินฺทิสฺสามี”ติ / จิตฺตํ อุปฺปชฺชิ.

ในกาลนั้น อ.ความคิด อย่างนี้ ว่า “อ.เรา จักไม่ทำลาย ซึ่งอัธยาศัย แห่งบุตร ของเรา” ดังนี้ เกิดขึ้นแล้ว แก่มารดา (ของเด็ก) นั้น.

แม้ในกาลมงคลทั้งหลายมีมงคลเจาะหูเด็กนั้นเป็นต้น นางก็ได้ถวายทานอย่างนั้นเหมือนกัน.

สา / ตสฺส กณฺณวิชฺฌนมงฺคลาทีสุปิ / ตเถว ทานํ อทาสิ.

(อ.มารดาของเด็ก) นั้น ได้ถวายแล้ว ซึ่งทาน เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว (ในมงคล ท.) แม้มีมงคลคือการเจาะซึ่งหู- (ของเด็ก) นั้น -เป็นต้น.

สุขกุมารบรรพชา

ฝ่ายกุมาร ในเวลามีอายุ ๗ ขวบ ก็พูดว่า คุณแม่ ผมอยากบวชในสำนักของพระเถระ

กุมาโรปิ / สตฺตวสฺสิกกาเล / “อิจฺฉามหํ อมฺม / เถรสฺส สนฺติเก / ปพฺพชิตุนฺ”ติ อาห.

แม้ อ.กุมาร กล่าวแล้ว ว่า “ข้าแต่แม่ อ.กระผม ย่อมปรารถนา เพื่ออันบวช ในสำนัก ของพระเถระ” ดังนี้ ในกาล- (แห่งตน) -มีกาลฝน ๗.

นางตอบว่า ดีละ พ่อ แม่จักไม่ทำลายอัธยาศัยของเจ้า ดังนี้แล้ว จึงนิมนต์พระเถระ ให้ท่านฉันแล้ว

สา / “สาธุ ตาต, / นาหํ ตว / อชฺฌาสยํ ภินฺทิสฺสามี”ติ / เถรํ นิมนฺเตตฺวา โภเชตฺวา

(อ.มารดา) นั้น (กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนพ่อ อ.ดีละ, อ.เรา จักไม่ทำลาย ซึ่งอัธยาศัย ของเจ้า” ดังนี้ นิมนต์แล้ว ซึ่งพระเถระ (ยังพระเถระ) ให้ฉันแล้ว

ก็กล่าวว่า ท่านผู้เจริญ ลูกชายของดิฉันอยากบวช ในเวลาเย็นจักนำเด็กนี้ไปสู่วิหาร ส่งพระเถระไปแล้ว ให้ประชุมพวกญาติ

“ภนฺเต / ปุตฺโต เม / ปพฺพชิตุ อิจฺฉติ, / อิมาหํ / สายณฺหสมเย / วิหารํ อาเนสฺสามี”ติ / เถรํ อุยฺโยเชตฺวา / ญาตเก สนฺนิปาเตตฺวา

(กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.บุตร ของดิฉัน ย่อมปรารถนา เพื่ออันบวช, อ.ดิฉัน จักนำมา (ซึ่งบุตร) นี้ สู่วิหาร ในสมัยในเวลาเย็นแห่งวัน” ดังนี้ ส่งไปแล้ว ซึ่งพระเถระ ยังญาติ ท. ให้ประชุมกันแล้ว

กล่าวว่า ในเวลาที่ลูกชายของฉันเป็นคฤหัสถ์ พวกเราจักทำกิจที่ควรทำในวันนี้แหละ ดังนี้แล้ว

“ปุตฺตสฺส เม คิหิกาเล / กตฺตพฺพกิจฺจํ / อชฺเชว กริสฺสามา”ติ วตฺวา

กล่าวแล้ว ว่า “(อ.เรา ท.) จักกระทำ ซึ่งกิจ- (อันเรา ท.) -พึงกระทำ ในกาล- แห่งบุตร ของดิฉัน -เป็นคฤหัสถ์ ในวันนี้นั่นเทียว” ดังนี้

จึงแต่งตัวลูกชายนำไปวิหาร ด้วยสิริโสภาคอันใหญ่แล้วมอบถวายแก่พระเถระ

ปุตฺตํ อลงฺกริตฺวา / มหนฺเตน สิริโสภคฺเคน/ วิหารํ เนตฺวา/ เถรสฺส นิยฺยาเทสิ.

ประดับแล้ว ซึ่งบุตร นำไปแล้ว สู่วิหาร ด้วยส่วนแห่งความงามอันประกอบแล้วด้วยสิริ อันใหญ่ มอบถวายแล้ว แก่พระเถระ.

ฝ่ายพระเถระกล่าวกะสุขกุมารนั้นว่า พ่อ ธรรมดาบรรพชาทำได้โดยยาก เจ้าจักอาจเพื่อจะยินดียิ่งหรือ

เถโรปิ ตํ / “ตาต / ปพฺพชฺชา นาม ทุกฺกรา, / สกฺขิสฺสสิ อภิรมิตุนฺ”ติ วตฺวา,

แม้ อ.พระเถระ กล่าวแล้ว ว่า “ดูก่อนพ่อ ชื่อ อ.การบวช เป็นกิริยาอันบุคคลกระทำได้โดยยาก (ย่อมเป็น), (อ.เธอ) จักอาจ เพื่ออันยินดียิ่ง หรือ” ดังนี้ (กะกุมาร) นั้น,

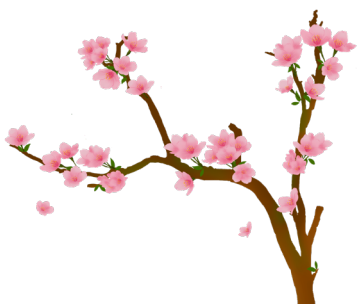
เมื่อตอบว่า ผมจักทำตามโอวาทของท่าน ขอรับ จึงให้กรรมฐาน ให้บวชแล้ว

“กริสฺสามิ โว ภนฺเต / โอวาทนฺ”ติ วุตฺเต, / กมฺมฏฺฐานํ ทตฺวา ปพฺพาเชสิ.

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อ.กระผม) จักกระทำ ซึ่งโอวาท ของท่าน” ดังนี้ (อันกุมารนั้น) กล่าวแล้ว, ให้แล้ว ซึ่งกรรมฐาน (ยังกุมาร นั้น) ให้บวชแล้ว.

แม้มารดาของสุขกุมารนั้น เมื่อทำสักการะในการบรรพชา ก็ถวายโภชนะมีรส ๑๐๐ ชนิด แก่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานในภายในวิหารนั่นเอง ตลอด ๗ วัน ในเวลาเย็น จึงได้ไปสู่เรือนของตน

มาตาปิตโรปิสฺส / ปพฺพชฺชาสกฺการํ กโรนฺตา / อนฺโตวิหาเรเยว / สตฺตาหํ พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส / สตรสโภชนํ ทตฺวา / สายํ อตฺตโน เคหํ อคมํสุ.

แม้ อ.มารดาและบิดา ท. (ของสามเณร) นั้น เมื่อกระทำ ซึ่งสักการะในเพราะการบวช ถวายแล้ว ซึ่งโภชนะอันประกอบแล้วด้วยรสร้อยหนึ่ง แก่หมู่แห่งภิกษุ ผู้มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ตลอดวัน ๗ ในภายในแห่งวิหารนั่นเทียว ได้ไปแล้ว สู่เรือน ของตน ในเวลาเย็น.

ในวันที่ ๘ พระสารีบุตรเถระ เมื่อภิกษุสงฆ์เข้าไปสู่บ้านเพื่อบิณฑบาต

อฏฺฐเม ทิวเส / สารีปุตฺตตฺเถโร, / ภิกฺขุสงฺเฆ / คามํ ปิณฺฑาย ปวิฏฺเฐ,

ในวัน ที่ ๘ อ.พระสารีบุตรผู้เถระ-, ครั้นเมื่อหมู่แห่งภิกษุ เข้าไปแล้ว สู่หมู่บ้าน เพื่อก้อนข้าว,

ทำกิจที่ควรทำในวิหารแล้ว จึงให้สามเณรถือบาตรและจีวร เข้าไปสู่บ้านเพื่อบิณฑบาต.

วิหาเร กตฺตพฺพกิจฺจํ กตฺวา / สามเณรํ ปตฺตจีวรํ คาหาเปตฺวา / คามํ ปิณฺฑาย ปาวิสิ.

-กระทำแล้ว ซึ่งกิจ- (อันบุคคล) -พึงกระทำ ในวิหาร ยังสามเณร ให้ถือเอาแล้ว ซึ่งบาตรและจีวร ได้เข้าไป แล้ว สู่หมู่บ้าน เพื่อก้อนข้าว.

สุขสามเณรฝึกตน

สามเณรเห็นเหมืองน้ำเป็นต้นในระหว่างทาง จึงถามพระเถระ ดุจสามเณรบัณฑิต

สามเณโร / อนฺตรามคฺเค / มาติกาทีนิ ทิสฺวา / ปณฺฑิตสามเณโร วิย / เถรํ ปุจฺฉิ.

อ.สามเณร เห็นแล้ว (ซึ่งที่ ท.) มีเหมืองเป็นต้น ในระหว่างแห่งหนทาง ถามแล้ว ซึ่งพระเถระ ราวกะ อ.สามเณรชื่อว่าบัณฑิต.

แม้พระเถระก็พยากรณ์ แก่สามเณรนั้นอย่างนั้นเหมือนกัน

เถโรปิ / ตสฺส ตเถว พฺยากาสิ.

แม้ อ.พระเถระ พยากรณ์แล้ว (แก่สามเณร) นั้น เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว.

สามเณรฟังเหตุนั้นแล้ว จึงกล่าวกะพระเถระว่า ถ้าท่านพึงรับบาตรและจีวรของตนไซร้ กระผมพึงกลับ.

สามเณโร / ตานิ ตานิ การณานิ สุตฺวา / “สเจ ตุมฺเห / อตฺตโน ปตฺตจีวรํ / คณฺเหยฺยาถ, / อหํ นิวตฺเตยฺยนฺ”ติ วตฺวา,

อ.สามเณร ฟังแล้ว ซึ่งเหตุ ท. เหล่านั้น เหล่านั้น กล่าวแล้ว ว่า “ถ้าว่า อ.ท่าน พึงถือเอา ซึ่งบาตรและจีวร ของตน ไซร้, อ.กระผม พึงกลับ” ดังนี้,

เมื่อพระเถระไม่ทำลายอัธยาศัยของสามเณรนั้นกล่าวว่า จงเอาบาตรและจีวรของเรามา รับบาตรและจีวรไปแล้ว

เถเรน ตสฺส / อชฺฌาสยํ อภินฺทิตฺวา / “อาหร เม ปตฺตจีวรนฺ”ติ / ปตฺตจีวเร คหิเต,

ครั้นเมื่อบาตรและจีวร อันพระเถระ ไม่ทำลายแล้ว ซึ่งอัธยาศัย (ของสามเณร) นั้น (กล่าวแล้ว) ว่า “(อ.เธอ) จงนำมา ซึ่งบาตรและจีวร ของเรา” ดังนี้ ถือเอาแล้ว,

ก็ไหว้พระเถระ เมื่อจะกลับ จึงกล่าวว่า ท่านขอรับ ท่านเมื่อนำอาหารมาเพื่อผม พึงนำเอาโภชนะที่มีรส ๑๐๐ ชนิดมา

เถรํ วนฺทิตฺวา / นิวตฺตมาโน / “ภนฺเต มยฺหํ / อาหารํ อาหรมานา / สตรสโภชนํ อาหเรยฺยาถา”ติ อาห.

ไหว้แล้ว ซึ่งพระเถระ เมื่อกลับ กล่าวแล้ว ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อ.ท่าน) เมื่อนำมา ซึ่งอาหาร แก่กระผม พึงนำมา ซึ่งโภชนะอันประกอบแล้วด้วยรสร้อยหนึ่ง” ดังนี้.

พระเถระถามว่า จักได้โภชนะนั้นจากไหน

“กุโต ตํ ลภิสฺสามี”ติ.

(อ.พระเถระ ถามแล้ว) ว่า “(อ.เรา) จักได้ (ซึ่งโภชนะอันประกอบแล้วด้วยรสร้อยหนึ่ง) นั้น (จากที่) ไหน” ดังนี้.

สามเณรกล่าวว่า เมื่อไม่ได้ด้วยบุญของตน ก็จักได้ด้วยบุญของผม ขอรับ

“อตฺตโน ปุญฺเญน อลภนฺตา / มม ปุญฺเญน ลภิสฺสถ ภนฺเต”ติ.

(อ.สามเณร กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อ.ท่าน) เมื่อไม่ได้ ด้วยบุญ ของตน จักได้ด้วยบุญ ของกระผม” ดังนี้.

ครั้งนั้น พระเถระให้ลูกกุญแจแก่สามเณรนั้นแล้ว ก็เข้าบ้านเพื่อบิณฑบาต

อถสฺส เถโร / กุญฺจิกํ ทตฺวา / คามํ ปิณฺฑาย ปาวิสิ.

ครั้งนั้น อ.พระเถระ ให้แล้ว ซึ่งกุญแจ (แก่สามเณร) นั้น ได้เข้าไปแล้ว สู่หมู่บ้าน เพื่อก้อนข้าว.

สามเณรนั้นไปวิหารแล้ว เปิดห้องของพระเถระ เข้าไปแล้ว ปิดประตู นั่งหยั่งญาณลงในกายของตนแล้ว

โส วิหารํ คนฺตฺวา / เถรสฺส คพฺภํ วิวริตฺวา / ปวิสิตฺวา / ทฺวารํ ปิธาย / อตฺตโน กาเย / ญาณํ โอตาเรตฺวา นิสีทิ.

(อ.สามเณร) นั้น ไปแล้ว สู่วิหาร เปิดแล้ว ซึ่งห้อง ของพระเถระ เข้าไปแล้ว ปิดแล้ว ซึ่งประตู นั่ง- ยังญาณ ให้ข้ามลง -แล้ว ในกาย ของตน.

ด้วยเดชแห่งคุณของสามเณรนั้น อาสนะของท้าวสักกะแสดงอาการร้อนแล้ว

ตสฺส คุณเตเชน / สกฺกสฺส อาสนํ / อุณฺหาการํ ทสฺเสสิ.

อ.อาสนะ ของท้าวสักกะ แสดงแล้ว ซึ่งอาการอันร้อน ด้วยเดชแห่งคุณ (ของสามเณร) นั้น.

ท้าวสักกะพิจารณาดูว่า นี้เหตุอะไรหนอ เห็นสามเณรแล้ว

สกฺโก / “กินฺนุ โข เอตนฺ”ติ / โอโลเกนฺโต / สามเณรํ ทิสฺวา

อ.ท้าวสักกะ ทรงตรวจดูอยู่ ว่า “(อ.เหตุ) นั่น อะไร หนอ แล” ดังนี้ ทรงเห็นแล้ว ซึ่งสามเณร

ทรงดำริว่า สุขสามเณรถวายบาตรจีวรแก่อุปัชฌาย์แล้ว กลับ (วิหาร) ด้วยคิดว่า จักทำสมณธรรม ควรที่เราจะไปในที่นั้น

“สุขสามเณโร / อุปชฺฌายสฺส ปตฺตจีวรํ ทตฺวา / ‘สมณธมฺมํ กริสฺสามี’ติ นิวตฺโต, / มยา ตตฺถ / คนฺตุ วฏฺฏตี”ติ จินฺเตตฺวา

ทรงดำริแล้ว ว่า “อ.สามเณรชื่อว่าสุข ให้แล้ว ซึ่งบาตรและจีวร แก่พระอุปัชฌาย์ (กล่าวแล้ว) ว่า ‘(อ.กระผม) จักกระทำ ซึ่งสมณธรรม’ ดังนี้ กลับแล้ว, อ.อัน- อันเรา -ไป (ในที่) นั้น ย่อมควร” ดังนี้

จึงรับสั่งให้เรียกท้าวมหาราชทั้ง ๔ แล้วทรงส่งไปด้วยดำรัสสั่งว่า พ่อทั้งหลาย พวกท่านจงไป จงไล่นกกาที่มีเสียงเป็นโทษใกล้ป่าแห่งวิหารให้หนีไป

จตฺตาโร มหาราเช ปกฺโกสาเปตฺวา / “คจฺฉถ ตาตา, / วิหารสฺส อุปวเน / ทุสฺสทฺเท สกุเณ / ปลาเปถา”ติ อุยฺโยเชสิ.

ให้เรียกมาแล้ว ซึ่งท้าวมหาราช ท. ๔ ทรงส่งไปแล้ว (ด้วยพระดำรัส) ว่า “ดูก่อนพ่อ ท. (อ.ท่าน ท.) จงไป, (อ.ท่าน ท.) ยังนก ท. ตัวมีเสียงอันโทษประทุษร้ายแล้ว ในที่ใกล้แห่งป่า แห่งวิหาร จงให้หนีไป ดังนี้.

ท้าวมหาราชทั้งหลายนั้น กระทำตามนั้นแล้วก็ (พากัน) รักษาอยู่โดยรอบ

เต ตถา กตฺวา สมนฺตา / อารกฺขํ คณฺหึสุ.

(อ.ท้าวมหาราช ท. ๔) เหล่านั้น ทรงกระทำแล้ว เหมือนอย่างนั้น ทรงถือเอาแล้ว ซึ่งการอารักขา ในที่โดยรอบ.

ท้าวสักกะทรงบังคับพระจันทร์และพระอาทิตย์ว่า พวกท่านจงยืดวิมานของตนหยุดก่อน

จนฺทิมสุริเย / “อตฺตโน วิมานานิ คณฺหิตฺวา / ติฏฺฐถา”ติ อาณาเปสิ.

(อ.ท้าวสักกะ) ทรงบังคับแล้ว ซึ่งพระจันทร์และพระอาทิตย์ ท. (ด้วยพระดำรัส) ว่า “(อ.ท่าน ท.) ยืดแล้ว ซึ่งวิมาน ท. ของตน จงดำรงอยู่” ดังนี้.

แม้พระจันทร์และพระอาทิตย์ก็กระทำตามนั้นแล้ว

เตปิ ตถา กรึสุ.

(อ.พระจันทร์และพระอาทิตย์ ท.) แม้เหล่านั้น กระทำแล้ว เหมือนอย่างนั้น.

แม้ท้าวสักกะเองก็ทรงรักษาอยู่ที่สายยู

สยมฺปิ / อาวิญฺชนฏฺฐาเน / อารกฺขํ คณฺหิ.

(อ.ท้าวสักกะ) ทรงถือเอาแล้ว ซึ่งการอารักขาในที่เป็นที่ชัก แม้ด้วยตนเอง.

วิหารสงบเงียบปราศจากเสียง

วิหาโร สนฺนิสินฺโน / นีรโว อโหสิ.

อ.วิหาร เป็นวิหารสงบแล้ว เป็นวิหารมีเสียงออกแล้ว ได้เป็นแล้ว.

สามเณรเจริญวิปัสสนาด้วยจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง บรรลุมรรคและผล ๓ แล้ว

สามเณโร / เอกคฺเคน จิตฺเตน / วิปสฺสนำ วฑฺเฒตฺวา / ตีณิ มคฺคผลานิ ปาปุณิ.

อ.สามเณร มีจิต อันมีอารมณ์อันเดียวเป็นเลิศ ยังวิปัสสนา ให้เจริญแล้ว บรรลุแล้ว ซึ่งมรรคและผล ท. ๓.

พระเถระอันสามเณรกล่าวว่า ท่านพึงนำโภชนะมีรส ๑๐๐ ชนิด มา ดังนี้แล้ว

เถโร สามเณเรน / “สตรสโภชนำ อาหเรยฺยาถา”ติ วุตฺโต

อ.พระเถระ ผู้- อันสามเณร -กล่าวแล้ว ว่า “(อ.ท่าน) พึงนำมา ซึ่งโภชนะอันประกอบแล้วด้วยรสร้อยหนึ่ง” ดังนี้

ก็คิดว่า อันเราอาจเพื่อได้ในตระกูลของใครหนอแล พิจารณาดูอยู่ ก็เห็นตระกูลอุปัฏฐากผู้สมบูรณ์ด้วยอัธยาศัยตระกูลหนึ่ง จึงไปในตระกูลนั้น

“กสฺส นุ โข ฆเร / สกฺกา ลทฺธุนฺ”ติ / โอโลเกนฺโต / เอกำ อชฺฌาสยสมฺปนฺนำ / อุปฏฺฐากกุลำ ทิสฺวา / ตตฺถ คนฺตฺวา

ตรวจดูอยู่ ว่า “(อันเรา) อาจ เพื่ออันได้ ในเรือน ของใคร หนอ แล” ดังนี้ เห็นแล้ว ซึ่งตระกูลแห่งอุปัฏฐาก อันถึงพร้อมแล้วด้วยอัธยาศัย ตระกูลหนึ่ง ไปแล้ว (ในตระกูล) นั้น

อันชนเหล่านั้น มีใจยินดีว่า ท่านผู้เจริญ ความดีอันท่านผู้มาในที่นี้ในวันนี้กระทำแล้ว รับบาตร นิมนต์ให้นั่ง ถวายยาคูและของขบฉัน อันเขาเชิญกล่าวธรรมชั่วเวลาภัตร

“ภนฺเต / สาธุ โว กตำ อชฺช / อิธาคจฺฉนฺเตหี”ติ / เตหิ ตุฏฺฐมานเสหิ / ปตฺตำ คเหตฺวา / นิสีทาเปตฺวา / ยาคุขชฺชกำ ทตฺวา / ยาว ภตฺตกาลา / ธมฺมกถำ ยาจิโต

ผู้- (อันชน ท.) เหล่านั้น ผู้มีใจยินดีแล้ว (กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อ.ความดี) อันท่านผู้มาอยู่ (ในเรือน) นี้ ในวันนี้ กระทำแล้ว” ดังนี้ รับแล้ว ซึ่งบาตร (ยังพระเถระ) ให้นั่งแล้ว ถวายแล้ว ซึ่งข้าวต้มและวัตถุอันบุคคลพึงเคี้ยว -อ้อนวอนแล้ว ซึ่งการกล่าวซึ่งธรรม เพียงไร แต่กาลแห่งภัตร

จึงกล่าวสาราณียธรรมถาแก่ชนเหล่านั้น กำหนดกาล ยังเทศนาให้จบแล้ว

เตสำ สาราณียำ / ธมฺมกถำ กเถตฺวา / กาลำ สลฺลกฺเขตฺวา / เทสนำ นิฏฺฐาเปสิ.

กล่าวแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งธรรม อันเป็นที่ตั้งแห่งการให้ระลึกถึง (แก่ชน ท.) เหล่านั้น กำหนดแล้ว ซึ่งกาล ยังเทศนา ให้จบแล้ว.

สุขสามเณรบรรลุอรหัต

ทีนั้น ชนทั้งหลายจึงถวายโภชนะมีรส ๑๐๐ ชนิด แก่พระเถระนั้น เห็นพระเถระรับโภชนะนั้นแล้วประสงค์จะกลับ

อถสฺส สตรสโภชนำ ทตฺวา / ตำ อาทาย / คนฺตุกามำ เถรำ ทิสฺวา

ครั้งนั้น (อ.ชน ท. เหล่านั้น) ถวายแล้ว ซึ่งโภชนะอันประกอบแล้วด้วยรสร้อยหนึ่ง (แก่พระเถระ) นั้น เห็นแล้ว ซึ่งพระเถระ ผู้ใคร่เพื่ออัน- ถือเอา- (ซึ่งโภชนะอันประกอบแล้วด้วยรสร้อยหนึ่ง) นั้น -แล้ว -จึงไป

จึงกล่าวว่า ฉันเถิด ขอรับ พวกผมจักถวายโภชนะแม้อื่นอีก ให้พระเถระฉันแล้ว ก็ถวายจนเต็มบาตรอีก

“ภุญฺชถ ภนฺเต, / อปรมฺปิ ทสฺสามา”ติ / เถรํ โภเชตฺวา / ปุน ปตฺตปูรํ อทํสุ.

(กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อ.ท่าน) ขอจงฉัน, (อ.กระผม ท.) จักถวาย (ซึ่งโภชนะ) แม้อื่นอีก” ดังนี้ ยังพระเถระ ให้ฉันแล้ว ได้ถวายแล้ว (ซึ่งโภชนะ) อันยังบาตรให้เต็ม อีก.

พระเถระรับโภชนะนั้นแล้ว ก็รีบไปวิหาร ด้วยคิดว่า สามเณรของเราจักหิว

เถโร ตํ อาทาย / “สามเณโร เม ฉาโต”ติ / ตุริตตุริโต / วิหารํ ปายาสิ.

อ.พระเถระ รับแล้ว (ซึ่งโภชนะ) นั้น ผู้ทั้งด่วนแล้วทั้งด่วนแล้ว ได้ดำเนินไปแล้ว สู่วิหาร (ด้วยอันคิด) ว่า “อ.สามเณร ของเรา หิวแล้ว” ดังนี้.

วันนั้น พระศาสดาเสด็จออกประทับนั่งในพระคันธกุฎีแต่เช้าตรู่ ทรงรำพึงว่า

ตทหิวสํ / สตฺถา ปาโตว นิกฺขมิตฺวา / คนฺธกุฏิยํ นิสินฺโน อาวชฺเชสิ

ในวันนั้น อ.พระศาสดา เสด็จออกแล้ว ในเวลาเช้านั่นเทียว ผู้ประทับนั่งแล้ว ในพระคันธกุฎี ทรงรำพึงแล้ว ว่า

วันนี้ สุขสามเณรรับบาตรและจีวรของอุปัชฌาย์แล้วกล่าวว่า จักทำสมณธรรม กลับแล้ว

“อชฺช สุขสามเณโร / อุปชฺฌายสฺส ปตฺตจีวรํ ทตฺวา / ‘สมณธมฺมํ กริสฺสามี’ติ นิวตฺโต,

“ในวันนี้ อ.สามเณรชื่อว่าสุข ให้แล้ว ซึ่งบาตรและจีวร แก่อุปัชฌาย์ (กล่าวแล้ว) ว่า “(อ.กระผม) จักกระทำ ซึ่งสมณธรรม” ดังนี้ กลับแล้ว,

กิจของเธอสำเร็จแล้วหรือ

นิปฺผนฺนํ นุ โข / ตสฺส กิจฺจนฺ”ติ,

อ.กิจ (ของสามเณร) นั้น สำเร็จแล้ว หรือ หนอ แล” ดังนี้,

พระองค์ทรงเห็นความที่มรรคผลทั้ง ๓ เทียว อันสามเณรบรรลุแล้ว จึงทรงพิจารณาแม้ยิ่งขึ้น

โส / ติณฺณเมว มคฺคผลานํ / ปตฺตภาวํ ทิสฺวา / อุตฺตรึปิ อุปธาเรนฺโต

(อ.พระศาสดา) พระองค์นั้น ทรงเห็นแล้ว ซึ่งความที่- แห่งมรรคและผล ท. ๓ นั่นเทียว -เป็นคุณชาต- (อันสามเณร) นั้น -บรรลุแล้ว ทรงใคร่ครวญอยู่ แม้ยิ่งขึ้น

ทรงดำริว่า สามเณรนี้จักอาจเพื่อจะบรรลุพระอรหัตในวันนี้

“สกฺขิสฺสตายํ อชฺช ฯเปฯ คณฺหิตุํ วฏฺฏตี”ติ จินฺเตตฺวา

“สกฺขิสฺสตายํ อชฺช / อรหตฺตํ ปาปุณิตุ,

ทรงดำริแล้ว ว่า (อ.สามเณร) นี้ จักอาจ เพื่ออันบรรลุ ซึ่งพระอรหัต ในวันนี้,

ส่วนพระสารีบุตรรับภัตรแล้ว ก็รีบออกไปด้วยคิดว่า

สารีปุตฺโต ปน / ‘สามเณโร เม ฉาโต’ติ / เวเคน ภตฺตํ / อาทาย นิกฺขมติ,

ส่วนว่า อ.พระสารีบุตร (คิดแล้ว) ว่า ‘อ.สามเณร ของเรา หิวแล้ว’ ดังนี้ ถือเอาแล้ว ซึ่งภัตร ย่อมออกไป โดยเร็ว,

ถ้าเมื่อสามเณรนี้ ยังไม่บรรลุพระอรหัต พระสารีบุตรจักนำภัตรมาก่อน

สเจ อิมสฺมึ / อรหตฺตํ อปฺปตฺเต / ภตฺตํ อาหริสฺสติ,

ถ้าว่า (ครั้นเมื่อสามเณร) นี้ ไม่บรรลุแล้ว ซึ่งพระอรหัต (อ.พระสารีบุตร) จักนำมา ซึ่งภัตร ไซร้,

อันตรายก็จักมีแก่สามเณรนี้

อิมสฺส อนฺตราโย ภวิสฺสติ;

อ.อันตราย จักมี (แก่สามเณร) นี้;

ควรเราจะไปยึดอารักขาอยู่ที่ซุ้มประตู ดังนี้แล้ว

มยา คนฺตฺวา / ทฺวารโกฏฺฐเก / อารกฺขํ คณฺหิตุํ / วฏฺฏตี”ติ จินฺเตตฺวา

อ.อัน- อันเรา ไปแล้ว -จึงยึดเอา ซึ่งการอารักขา ที่ซุ้มแห่งประตู ย่อมควร.” ดังนี้

จึงเสด็จออกจากคันธกุฎี ประทับยืนยึดอารักขาอยู่ที่ซุ้มประตู

คนฺธกุฏิโต นิกฺขมฺม / ทฺวารโกฏฺฐเก ฐตฺวา / อารกฺขํ คณฺหิ.

เสด็จออกแล้ว จากพระคันธกุฎี ประทับยืน ที่ซุ้มแห่งประตู ทรงยึดเอาแล้ว ซึ่งการอารักขา.

ฝ่ายพระเถระก็นำภัตรมา

เถโรปิ ภตฺตํ อาหริ.

แม้ อ.พระเถระ นำมาแล้ว ซึ่งภัตร.

ครั้งนั้น พระศาสดาตรัสถามปัญหา ๔ ข้อ กะพระเถระนั้น โดยนัยที่กล่าวแล้วในหนหลังแล

อถ นํ เหฏฺฐา / วุตฺตนเยเนว / จตฺตาโร ปญฺเห ปุจฺฉิ.

ครั้งนั้น (อ.พระศาสดา) ตรัสถามแล้ว ซึ่งปัญหา ท. ๔ (กะพระเถระ) นั้น โดยนัย- (แห่งคำอันข้าพเจ้า) -กล่าวแล้ว ในหนหลัง นั่นเทียว.

ในที่สุดแห่งการวิสัชนาปัญหา สามเณรก็บรรลุพระอรหัตแล้ว

ปญฺหวิสชฺชนาวสาเน / สามเณโร อรหตฺตํ ปาปุณิ.

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งการแก้ซึ่งปัญหา อ.สามเณร บรรลุแล้ว ซึ่งพระอรหัต.

พระศาสดาตรัสเรียกพระเถระมาแล้วตรัสว่า สารีบุตร จงไปเถิด จงให้ภัตรแก่สามเณรของเธอ

สตฺถา เถรํ อามนฺเตตฺวา / “คจฺฉ สารีปุตฺต, / สามเณรสฺส เต / ภตฺตํ เทหี”ติ อาห.

อ.พระศาสดา ตรัสเรียกมาแล้ว ซึ่งพระเถระ ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนสารีบุตร (อ.เธอ) จงไป, (อ.เธอ) จงให้ ซึ่งภัตร แก่สามเณร ของเธอ” ดังนี้.

พระเถระไปถึงแล้ว จึงเคาะประตู

เถโร คนฺตฺวา / ทฺวารํ อาโกเฏสิ.

อ.พระเถระ ไปแล้ว เคาะแล้ว ซึ่งประตู.

สามเณรออกมาทำวัตรแก่อุปัชฌาย์แล้ว เมื่อพระเถระบอกว่า จงทำภัตกิจ

สามเณโร นิกฺขมิตฺวา / อุปชฺฌายสฺส วตฺตํ กตฺวา, / “ภตฺตกิจฺจํ กโรหี”ติ วุตฺเต,

อ.สามเณร ออกไปแล้ว กระทำแล้ว ซึ่งวัตร แก่พระอุปัชฌาย์, (ครั้นเมื่อคำ) ว่า “(อ.เธอ) จงกระทำ ซึ่งกิจด้วยภัตร” ดังนี้ (อันพระเถระ) กล่าวแล้ว,

ก็รู้ว่าพระเถระไม่มีความต้องการด้วยภัตร เป็นเด็กมีอายุ ๗ ขวบ บรรลุพระอรหัตในขณะนั้น นั่นเองตรวจตราดูที่นั่งอันต่ำ ทำภัตกิจแล้วล้างบาตร

เถรสฺส ภตฺเตน / อนตฺถิกภาวํ ญตฺวา / สตฺตวสฺสิโก กุมาโร / ตํขณญฺเญว / อรหตฺตํ ปตฺโต / นีจาสนฏฺฐานํ ปจฺจเวกฺขนฺโต / ภตฺตกิจฺจํ กตฺวา / ปตฺตํ โธวิ.

รู้แล้ว ซึ่งความที่- แห่งพระเถระ -เป็นผู้ไม่มีความต้องการ ด้วยภัตร เป็นเด็ก ผู้มีกาลฝน ๗ (เป็น) บรรลุแล้ว ซึ่งพระอรหัต ในขณะนั้นนั่นเทียว พิจารณาอยู่ ซึ่งที่เป็นที่นั่งอันต่ำ กระทำแล้ว ซึ่งกิจด้วยภัตร ล้างแล้ว ซึ่งบาตร.

ในกาลนั้น ท้าวมหาราช ๔ องค์ ก็พากันเลิกการรักษา

ตสฺมึ กาเล / จตฺตาโร มหาราชาโน / อารกฺขํ วิสฺสชฺเชสุ.

ในกาล นั้น อ.ท้าวมหาราช ท. ๔ ทรงปล่อยแล้ว ซึ่งการอารักขา.

ถึงพระจันทร์พระอาทิตย์ก็ปล่อยวิมาน

จนฺทิมสุริยาปิ / วิมานานิ มุญฺจึสุ.

แม้ อ.พระจันทร์และพระอาทิตย์ ท. ปล่อยแล้ว ซึ่งวิมาน ท.

แม้ท้าวสักกะก็ทรงเลิกอารักขาที่สายยู

สกฺโกปิ / อาวิญฺชนฏฺฐาเน / อารกฺขํ วิสฺสชฺเชสิ.

แม้ อ.ท้าวสักกะ ทรงปล่อยแล้ว ซึ่งการอารักขา ในที่เป็นที่ชัก.

พระอาทิตย์ปรากฏคล้อยเลยท่ามกลางฟ้าไปแล้วเทียว

สุริโย นภมชฺฌํ / อติกฺกนฺโตเยว ปญฺญายิ.

อ.พระอาทิตย์ ก้าวล่วงแล้วนั่นเทียว ซึ่งท่ามกลาง แห่งท้องฟ้า ปรากฏแล้ว.

ภิกษุทั้งหลายพากันพูดว่า กาลเย็นปรากฏ

ภิกฺขู “สายณฺโห ปญฺญายติ, ฯเปฯ สายณฺโห มนฺโท”ติ วทึสุ.

ภิกฺขู “สายณฺโห ปญฺญายติ,

อ.ภิกษุ ท. กล่าวแล้ว ว่า “อ.เวลาเย็นแห่งวัน ย่อมปรากฏ,

สามเณรเพิ่งทำภัตกิจเสร็จเดี๋ยวนี้เอง

สามเณเรน / อิทาเนว ภตฺตกิจฺจํ กตํ;

อ.กิจด้วยภัตร อันสามเณร กระทำแล้ว ในกาลนี้นั่นเทียว;

ทำไมหนอ วันนี้เวลาเช้าจึงมาก เวลาเย็นจึงน้อย

กึ นุ โข อชฺช / ปุพฺพณฺโห พลวา ชาโต, / สายณฺโห มนฺโท”ติ วทึสุ.

ในวันนี้ อ.เบื้องต้นแห่งวัน เป็นกาลมีกำลัง เกิดแล้ว, อ.เวลาเย็นแห่งวัน เป็นกาลน้อย (เกิดแล้ว) เพราะเหตุอะไร หนอ แล” ดังนี้.

พระศาสดาเสด็จมาตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลายบัดนี้ เธอทั้งหลายนั่งประชุมกันด้วยกล่าวเรื่องอะไรหนอ

สตฺถา อาคนฺตฺวา / “กาย นุตฺถ ภิกฺขเว / เอตรหิ กถาย / สนฺนิสินฺนา”ติ ปุจฺฉิตฺวา,

อ.พระศาสดา เสด็จมาแล้ว ตรัสถามแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. (อ.เธอ ท.) เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้วด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว อะไร หนอ ย่อมมี ในกาลนี้” ดังนี้,

เมื่อภิกษุทั้งหลายทูลว่า พระเจ้าข้า วันนี้ เวลาเช้ามาก เวลาเย็นน้อย สามเณรเพิ่งฉันภัตรเสร็จเดี๋ยวนี้เอง, ก็แล เป็นไฉน พระอาทิตย์จึงปรากฏคล้อยเคลื่อนท่ามกลางฟ้าไป

“ภนฺเต / อชฺช ปุพฺพณฺโห / พลวา ชาโต, / สายณฺโห มนฺโท; / สามเณเรน อิทาเนว / ภตฺตํ ภุตฺตํ, / อถ จ ปน / สุริโย / นภมชฺฌํ อติกฺกนฺโต ปญฺญายตี”ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในวันนี้ อ.เบื้องต้นแห่งวัน เป็นกาลมีกำลัง เกิดแล้ว, อ.เวลาเย็นแห่งวัน เป็นกาลน้อย (เกิดแล้ว), อ.ภัตร อันสามเณร ฉันแล้ว ในกาลนี้นั่นเทียว, ก็แล (ครั้นเมื่อความเป็น) อย่างนั้น (มีอยู่) อ.พระอาทิตย์ ก้าวล่วงแล้ว ซึ่งท่ามกลางแห่งท้องฟ้า ย่อมปรากฏ” ดังนี้ (อันภิกษุ ท. เหล่านั้น) กราบทูลแล้ว,

จึงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ในเวลาทำสมณธรรมของผู้มีบุญทั้งหลาย ย่อมเป็นเช่นนั้นนั่นแล

“ภิกฺขเว เอวเมว ฯเปฯ อรหตฺตํ ปตฺโต”ติ วตฺวา

“ภิกฺขเว / เอวเมว โหติ / ปุญฺญวนฺตานํ / สมณธมฺมํ กรณกาเล,

ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. (อ.เหตุ) อย่างนี้นั่นเทียว ย่อมมี ในกาลเป็นที่กระทำ ซึ่งสมณธรรม (ของบุคคล ท.) ผู้มีบุญ,

ก็ในวันนี้ ท้าวมหาราช ๔ องค์ ยืดอารักขาไว้โดยรอบ

อชฺช หิ / จตฺตาโร มหาราชาโน / สมนฺตา อารกฺขํ คณฺหึสุ,

ก็ ในวันนี้ อ.ท้าวมหาราช ท. ๔ ทรงถือเอาแล้ว ซึ่งการอารักขา ในที่โดยรอบ,

พระจันทร์และพระอาทิตย์ได้ยึดวิมานหยุดอยู่

จนฺทิมสุริยา / วิมานานิ คเหตฺวา อฏฺฐสุ,

อ.พระจันทร์และพระอาทิตย์ ท. ยึดเอาแล้ว ซึ่งวิมาน ท. ได้ดำรงอยู่แล้ว,

ท้าวสักกะทรงยึดอารักขาที่สายยู

สกฺโก / อาวิญฺชนเก / อารกฺขํ คณฺหิ,

อ.ท้าวสักกะ ทรงถือเอาแล้ว ซึ่งการอารักขา ในที่อันเป็นที่ชัก,

ถึงเราก็ยึดอารักขาอยู่ที่ซุ้มประตู

อหมฺปิ / ทฺวารโกฏฺฐเก / อารกฺขํ คณฺหึ;

แม้ อ.เรา ถือเอาแล้ว ซึ่งการอารักขา ที่ซุ้มแห่งประตู,

วันนี้ สุขสามเณรเห็นคนไขน้ำเข้าเหมือง ช่างศรดัดศรให้ตรง ช่างถากถากทัพสัมภาระทั้งหลายมีล้อเป็นต้น แล้วฝึกตน บรรลุพระอรหัตแล้ว ดังนี้แล้ว

อชฺช สุขสามเณโร / มาติกาย อุทกํ หรนฺเต / อุสุกาเร อุสุํ อุชุํ กโรนฺเต / ตจฺฉเก จกฺกาทีนิ กโรนฺเต ทิสฺวา / อตฺตานํ ทเมตฺวา / อรหตฺตํ ปตฺโต”ติ วตฺวา

ในวันนี้ อ.สามเณรชื่อว่าสุข เห็นแล้ว (ซึ่งชน ท.) ผู้นำไปอยู่ ซึ่งน้ำ ด้วยเหมือง (ซึ่งชน ท.) ผู้กระทำซึ่งลูกศร ผู้กระทำอยู่ ซึ่งลูกศร ให้ตรง (ซึ่งชน ท.) ผู้ถาก ผู้กระทำอยู่ (ซึ่งวัตถุ ท.) มีล้อเป็นต้น ฝึกแล้ว ซึ่งตน บรรลุแล้ว ซึ่งพระอรหัต” ดังนี้

จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

อิมํ คาถมาห

ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

อันคนไขน้ำทั้งหลาย ย่อมไขน้ำ
ช่างศรทั้งหลาย ย่อมดัดศร
ช่างถากทั้งหลายย่อมถากไม้
ผู้สอนง่ายทั้งหลายย่อมฝึกตน

“อุทกํ หิ นยนฺติ เนตฺติกา, /
อุสุการา นมยนฺติ เตชนํ, /
ทารุ นมยนฺติ ตจฺฉกา, /
อตฺตานํ ทมยนฺติ สุพฺพตา”ติ.

“ก็ (อ.ชน ท.) ผู้นำไป ย่อมนำไป ซึ่งน้ำ, (อ.ชน ท.) ผู้กระทำซึ่งลูกศร ย่อมดัด ซึ่งลูกศร, (อ.ชน ท.) ผู้ถาก ย่อมถาก ซึ่งไม้, (อ.ชน ท.) ผู้อันบุคคลพึงว่ากล่าวได้โดยง่าย ย่อมฝึก ซึ่งตน” ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **สุพฺพตา** ความว่า ว่าง่าย คือ พึงโอวาท พึงอนุศาสน์ โดยสะดวก

ตตฺถ สุพฺพตาติ / สุวทา, / สุเขน โอวทิตพฺพา / อนุสาสิตพฺพาติ อตฺโถ.

อ.อรรถ ว่า ผู้อันบุคคลว่ากล่าวได้โดยง่าย, คือว่า ผู้อันบุคคลพึงกล่าวสอน ผู้อันบุคคลพึงพร่ำสอน โดยง่าย ดังนี้ (แห่ง- ในบท ท.) เหล่านั้นหนา (-บท) ว่า **สุพฺพตา** ดังนี้.

คำที่เหลือ มีนัยดังกล่าวแล้วในหนหลังแล

เสสํ เหฏฺฐา วุตฺตนยเมว.

(อ.คำ) อันเหลือ เป็นคำมีนัย- (อันข้าพเจ้า) -กล่าวแล้ว ในหนหลัง นั่นเทียว (ย่อมเป็น).

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลายมีโสดาปัตติผลเป็นต้นแล้ว ดังนี้แล

เทสนาวสาเน / พหู / โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา (อ.ชน ท.) ผู้มาก บรรลุแล้ว (ซึ่งอริยผล ท.) มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เรื่องสุขสามเณร จบ

สุขสามเณรวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งสามเณรชื่อว่าสุข (จบแล้ว).

ทัณฑวรรค วรรณนา จบ

ทณฺฑวคฺควณฺณนา นิฏฺฐิตา.

อ.วาจาเป็นเครื่องพรรณนาซึ่งเนื้อความแห่งวรรคอันบัณฑิตกำหนดแล้วด้วยอาชญา จบแล้ว.

วรรคที่ ๑๐ จบ

ทสโม วคฺโค.

อ.วรรค ที่ ๑๐ (จบแล้ว).

๑๑. ชราวรรค วรรณนา

๑๑. ชราวคฺควณฺณนา.

อ.วาจาเป็นเครื่องพรรณนาซึ่งเนื้อความแห่งวรรค
อันบัณฑิตกำหนดแล้วด้วยชรา (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

๑. เรื่องหญิงสหายของนางวิสาขา

๑. วิสาขาย สหายิกาวตฺถุ.

๑. อ.เรื่องแห่งหญิงสหาย ของนางวิสาขา (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพวกหญิงสหายของนางวิสาขา ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **โก นุ หาโส กิมานนฺโท** เป็นต้น

โก นุ หาโส กิมานนฺโทติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต / วิสาขาย สหายิกา / อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งหญิงสหาย ท. ของนางวิสาขา ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **โก นุ หาโส กิมานนฺโท** ดังนี้เป็นต้น.

สามีมอบภรรยาของตนแก่นางวิสาขา

ดังได้สดับมา กุลบุตร ๕๐๐ คน ในพระนครสาวัตถี ได้มอบภริยาของตน ๆ กะนางวิสาขามหาอุบาสิกา ด้วยมุ่งหมายว่า ด้วยอุบายอย่างนี้ ภริยาเหล่านี้จักเป็นผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาท

สาวตฺถิยํ กิร / ปญฺจสตา กุลปุตฺตา / “เอวํ อิมา / อปฺปมาทวิหารินิโย / ภวิสฺสนฺตี”ติ / อตฺตโน อตฺตโน ภริยาโย / วิสาขํ มหาอุปาสิกํ ปฏิจฺฉาเปสุ.

ได้ยินว่า อ.กุลบุตร ท. ผู้มีร้อย ๕ เป็นประมาณ ในพระนครชื่อว่าสาวัตถี ยังมหาอุบาสิกา ชื่อว่าวิสาขา ให้รับเฉพาะแล้ว ซึ่งภรรยา ท. ของตน ของตน (ด้วยความหวัง) ว่า “(อ.ภรรยา ท.) เหล่านี้เป็นผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาทโดยปกติ จักเป็น อย่างนี้” ดังนี้.

หญิงเหล่านั้น เมื่อไปสวนก็ดี ไปวิหารก็ดี ย่อมไปกับนางวิสาขานั่นแล

ตา อุยฺยานํ วา / วิหารํ วา คจฺฉนฺติโย / ตาย สทฺธึเยว คจฺฉนฺติ.

(อ.ภรรยา ท.) เหล่านั้น เมื่อไป สู่สวน หรือ หรือว่า สู่วิหาร ย่อมไป กับ (ด้วยนางวิสาขา) นั้น นั่นเทียว.

มหรสพเกี่ยวกับสุรา

ในคราวหนึ่ง เมื่อเขาโฆษณาการมหรสพว่า จักมีการมหรสพเกี่ยวกับสุราตลอด ๗ วัน หญิงเหล่านั้นก็จัดเตรียมสุราเพื่อสามีของตน ๆ

ตา เอกสฺมึ กาเล / “สตฺตาหํ สุราฉโณ / ภวิสฺสตี”ติ ฉเณ สงฺฆุฏฺเฐ, / อตฺตโน อตฺตโน สามิกานํ / สุรํ ปฏิยาเทสุ.

ในกาล หนึ่ง (อ.หญิง ท.) เหล่านั้น ครั้นเมื่อมหรสพ (อันบุคคล) ป่าวร้องแล้ว ว่า “อ.มหรสพเพราะสุรา จักมี ตลอดวัน ๗” ดังนี้ ตระเตรียมแล้ว ซึ่งสุรา เพื่อสามี ท. ของตน ของตน.

สามีเหล่านั้นเล่นมหรสพเกี่ยวกับสุราตลอด ๗ วัน แล้ว ในวันที่ ๘ ได้ออกไปเพื่อทำการงาน

เต สตฺตาหํ / สุราฉณํ กีฬิตฺวา / อฏฺฐเม ทิวเส / กมฺมนฺตกิริยาย / นิกฺขนฺตา อคมํสุ.

(อ.สามี ท.) เหล่านั้น เล่นแล้ว ซึ่งมหรสพเพราะสุรา ตลอดวัน ๗ ออกแล้ว ได้ไปแล้ว เพื่ออันกระทำซึ่งการงาน ในวัน ที่ ๘.

หญิงเหล่านั้นคิดหาอุบายดื่มสุรา

หญิงแม้เหล่านั้นหารือกันว่า พวกเราไม่ได้ดื่มสุราต่อหน้าสามี ก็สุราที่เหลือยังมีอยู่ เราทั้งหลายจักดื่มสุรานี้ด้วยวิธีที่สามีเหล่านั้นจะไม่รู้ ดังนี้แล้ว

ตาปิ อิตฺถิโย / “มยํ สามิกานํ สมฺมุขา / สุรํ ปาตุํ น ลภิมฺหา, / อวเสสสุรา จ อตฺถิ, / อิมํ, / ยถา เต น ชานนฺติ, / ตถา ปิวิสฺสามา”ติ

(อ.หญิง ท.) แม้เหล่านั้น (ปรึกษากันแล้ว) ว่า “อ.เรา ท. ไม่ได้แล้ว เพื่ออันดื่ม ซึ่งสุรา ในที่ต่อหน้า แห่งสามี ท., ก็ อ.สุราอันเหลือลง มีอยู่, (อ.เรา ท.) จักดื่ม (ซึ่งสุรา) นี้ โดย-, (อ.สามี ท.) เหล่านั้น จะไม่รู้ โดยประการใด, -ประการนั้น” ดังนี้

จึงไปสำนักของนางวิสาขา กล่าวว่า แม่เจ้า ดิฉันทั้งหลายปรารถนาจะชมสวน

วิสาขาย สนฺติกํ คนฺตฺวา / “อิจฺฉาม อยฺเย / อุยฺยานํ ทฏฺฐุนฺ”ติ วตฺวา,

ไปแล้ว สู่สำนัก ของนางวิสาขา กล่าวแล้ว ว่า “ข้าแต่แม่เจ้า (อ.ดิฉัน ท.) ย่อมปรารถนา เพื่ออันเห็น ซึ่งสวน” ดังนี้,

เมื่อนางวิสาขาตอบว่า ดีละ แม่ทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น จงทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้วจึงออกไป

“สาธุ อมฺมา, / เตนหิ กตฺตพฺพกิจฺจานิ กตฺวา / นิกฺขมถา”ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “ดูก่อนแม่ ท. อ.ดีละ, ถ้าอย่างนั้น (อ.เธอ ท.) กระทำแล้ว ซึ่งกิจ- (อันตน) -พึงกระทำ ท. จงออกไป” ดังนี้ (อันนางวิสาขานั้น) กล่าวแล้ว,

ได้ไปพร้อมนางวิสาขานั้น ซ่อนสุราไปโดยอาการอันมิดชิด ดื่มเสีย (จน) เมาแล้ว เที่ยวไปในสวน

ตาย สทฺธึ คนฺตฺวา / ปฏิจฺฉนฺนากาเรน / สุรํ นีหราเปตฺวา / อุยฺยาเน ปิวิตฺวา / มตฺตา วิจรึสุ.

ไปแล้ว กับ (ด้วยนางวิสาขา) นั้น (ยังกันและกัน) ให้นำออกไปแล้ว ซึ่งสุรา โดยอาการ- (อันตน) -ปกปิดแล้ว ดื่มแล้ว เมาแล้ว เที่ยวไปแล้ว ในสวน.

นางวิสาขาคิดว่า หญิงเหล่านี้ทำกรรมไม่สมควร คราวนี้ ถึงพวกเดียรถีย์ก็จักติเตียนว่า สาวิกาทั้งหลายของพระสมณโคดม ดื่มสุรา ย่อมเที่ยวไป

วิสาขา / “อยุตฺตํ อิมาหิ กตํ, / อิทานิ / ‘สมณสฺส โคตมสฺส สาวิกา / สุรํ ปิวิตฺวา / วิจรนฺตี’ติ ติตฺถิยาปิ / ครหิสฺสนฺตี”ติ จินฺเตตฺวา

อ.นางวิสาขา คิดแล้ว ว่า “(อ.กรรม) อันไม่ควรแล้ว (อันหญิง ท.) เหล่านี้ กระทำแล้ว, ในกาลนี้ แม้ อ.เดียรถีย์ ท. จักติเตียน ว่า ‘อ.สาวิกา ท. ของพระสมณะ ผู้โคดม ดื่มแล้ว ซึ่งสุรา ย่อมเที่ยวไป’ ดังนี้” ดังนี้

จึงกล่าวกะหญิงเหล่านั้นว่า นี่แน่ะแม่ เธอทั้งหลายทำกรรมไม่สมควร

ตา อิตฺถิโย อาห “อมฺมา อยุตฺตํ ฯเปฯ กึ กริสฺสถา”ติ.

ตา อิตฺถิโย อาห / “อมฺมา อยุตฺตํ โว กตํ,

กล่าวแล้ว กะหญิง ท. เหล่านั้น ว่า “ดูก่อนแม่ ท. (อ.กรรม) อันไม่ควรแล้ว อันเธอ ท. กระทำแล้ว,

พลอยให้เกิดอัปยศแก่เราด้วย

มมปิ อยโส อุปฺปาทิโต,

อ.โทษมิยศ (อันเธอ ท.) ให้เกิดขึ้นแล้ว แม้แก่เรา,

ถึงสามีก็จะโกรธพวกเธอ

สามิกาปิ โว กุชฺฌิสฺสนฺติ,

แม้ อ.สามี ท. จักโกรธ ต่อเธอ ท.,

บัดนี้ พวกเธอจักทำอย่างไรกัน

อิทานิ กึ กริสฺสถา”ติ.

ในกาลนี้ (อ.เธอ ท.) จักกระทำ อย่างไร” ดังนี้.

หญิงเหล่านั้นตอบว่า แม่เจ้า ดิฉันทั้งหลายจักแสดงอาการลวงว่าเป็นไข้

“คิลานาลยํ ทสฺสยิสฺสาม อยฺเย”ติ.

(อ.หญิง ท เหล่านั้น กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่แม่เจ้า (อ.ดิฉัน ท.) จักแสดง ซึ่งอาการลวงว่าเป็นไข้” ดังนี้.

นางวิสาขาจึงกล่าวว่า ถ้าเช่นนั้น พวกเธอจักปรากฏด้วยกรรมของตน

“เตนหิ ปญฺญายิสฺสถ / สเกน กมฺเมนา”ติ.

(อ.นางวิสาขา กล่าวแล้ว) ว่า “ถ้าอย่างนั้น (อ.เธอ ท.) จักปรากฏ ด้วยกรรม อันเป็นของตน” ดังนี้.

หญิงเหล่านั้นไปถึงเรือนแล้ว ทำท่าลวงว่าเป็นไข้

ตา เคหๆ คนฺตฺวา / คิลานาลยๆ กรึสุ.

(อ.หญิง ท.) เหล่านั้น ไปแล้ว สู่เรือน กระทำแล้ว ซึ่งอาการลวงว่าเป็นไข้.

ทีนั้น สามีของหญิงเหล่านั้นถามว่า หญิงชื่อนี้และชื่อนี้ไปไหน ได้ยินว่า เป็นไข้

อถ ตาสๆ สามิกา / “อิตฺถนฺนามา จ / อิตฺถนฺนามา จ / กหนฺ”ติ ปุจฺฉิตฺวา / “คิลานา”ติ สุตฺวา

ครั้งนั้น อ.สามี ท. (ของหญิง ท.) เหล่านั้น ถามแล้ว ว่า “(อ.หญิง ท.) ผู้มีชื่ออย่างนี้ ด้วย ผู้มีชื่ออย่างนี้ ด้วย (ไปแล้ว ณ ที่) ไหน” ดังนี้ ฟังแล้ว ว่า “(อ.หญิง ท. เหล่านั้น) เป็นไข้ (ย่อมเป็น)” ดังนี้

ก็กำหนดจับได้ว่า พวกนี้จักดื่มสุราที่เหลือเป็นแน่ จึงได้ทุบตีหญิงเหล่านั้นให้ถึงความเสื่อมเสีย

“อทฺธา เอตาหิ / อวเสสสุรา ปีตา / ภวิสฺสตี”ติ สลฺลกฺเขตฺวา / ตา โปเถตฺวา / อนยพฺยสนๆ ปาเปสุๆ.

กำหนดแล้ว ว่า “อ.สุราอันเหลือลง เป็นสุรา- (อันหญิง ท.) เหล่านั่น -ดื่มแล้ว จักเป็น แน่แท้” ดังนี้ โบยแล้ว (ซึ่งหญิง ท.) เหล่านั้น (ยังหญิง ท. เหล่านั้น) ให้ถึงแล้ว ซึ่งความเสื่อมมิใช่ความเจริญ.

ในคราวมหรสพแม้อื่นอีก หญิงเหล่านั้นอยากดื่มสุราเหมือนอย่างนั้น จึงเข้าไปหานางวิสาขากล่าวว่า แม่เจ้า โปรดพาดิฉันไปชมสวนเถิด

ตา อปรสฺมึปิ ฉณวาเร / ตเถว สุรๆ ปาตุกามา / วิสาขๆ อุปสงฺกมิตฺวา / “อยฺเย อุยฺยานๆ / โน เนหี”ติ วตฺวา

(อ.หญิง ท.) เหล่านั้น เป็นผู้ใคร่เพื่ออันดื่ม ซึ่งสุรา (เป็น) เข้าไปหาแล้ว ซึ่งนางวิสาขา เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว ในวาระแห่งมหรสพ แม้อื่นอีก กล่าวแล้ว ว่า “ข้าแต่แม่เจ้า (อ.ท่าน) ขอจงนำไป ซึ่งดิฉัน ท. สู่สวน” ดังนี้

ถูกนางวิสาขานั้นห้ามว่า แม้ในคราวก่อน เธอทั้งหลายกระทำให้อัปยศแก่เรา ไปเองเถอะ เราจักไม่พาเธอทั้งหลายไป

“ปุพฺเพปิ เม / ตุมฺเหหิ อยโส อุปฺปาทิโต, / คจฺฉถ, / น โว อหๆ เนสฺสามีติ / ตาย ปฏิกฺขิตฺตา

ผู้- (อันนางวิสาขา) นั้น -ห้ามแล้ว ว่า “อ.โทษมิใช่ยศ อันเธอ ท. ให้เกิดขึ้นแล้ว แม้ในกาลก่อน, (อ.เธอ ท.) จงไป, อ.เรา จักไม่นำไป ซึ่งเธอ ท.” ดังนี้

ได้พูดเอาใจว่า ทีนี้ พวกดิฉันจักไม่ทำอย่างนั้น แล้วเข้าไปหานางวิสาขานั้น พูดใหม่ว่า

“อิทานิ / เอวๆ น กริสฺสามา”ติ / สมสฺสาเสตฺวา / ปุน ตๆ / อุปสงฺกมิตฺวา อาหๆสุ

(ยังนางวิสาขา นั้น) ให้เบาใจพร้อมแล้ว (ด้วยคำ) ว่า “(อ.ดิฉัน ท.) จักไม่กระทำ อย่างนั้น ในกาลนี้” ดังนี้ เข้าไปหาแล้ว (ซึ่งนางวิสาขา) นั้น อีก กล่าวแล้ว ว่า

แม่เจ้า ดิฉันทั้งหลายประสงค์จะทำพุทธบูชา ขอจงพาดิฉันทั้งหลายไปวิหารเถิด

“อยฺเย / พุทฺธปูชํ กาตุกามมฺห, / วิหารํ โน เนหีติ.

“ข้าแต่แม่เจ้า (อ.ดิฉัน ท.) เป็นผู้ใคร่เพื่ออันกระทำ ซึ่งการบูชาซึ่งพระพุทธเจ้า ย่อมเป็น, (อ.ท่าน) ขอจงนำไป ซึ่งดิฉัน ท. สู่วิหาร” ดังนี้.

นางวิสาขาจึงพูดว่า แม่ทั้งหลาย บัดนี้ สมควร เธอทั้งหลายจงไปจัดแจงเตรียมตัวเถอะ

“อิทานิ อมฺมา ยุชฺชติ, / คจฺฉถ, ปริวจฺฉํ กโรถา”ติ.

(อ.นางวิสาขา กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนแม่ ท. (อ.ความที่- แห่งเธอ ท. เป็นผู้ใคร่เพื่ออันบูชาซึ่งพระพุทธเจ้า) ย่อมควร ในกาลนี้, (อ.เธอ ท.) จงไป, (อ.เธอ ท.) จงกระทำ ซึ่งการตระเตรียม” ดังนี้.

หญิงเหล่านั้นให้คนถือของหอมมีระเบียบดอกไม้เป็นต้นด้วยผอบ หิ้วขวดมีสัณฐานดุจกำมือ ซึ่งเต็มด้วยสุรา ด้วยมือทั้ง ๒ คลุมผ้าผืนใหญ่ เข้าไปหานางวิสาขาแล้ว

ตา จงฺโกฏเกหิ / คนฺธมาลาทีนิ คาหาเปตฺวา / สุราปุณฺเณ มุฏฺฐิวารเก / หตฺเถหิ โอลมฺเพตฺวา / มหาปเฏ ปารุปิตฺวา / วิสาขํ อุปสงฺกมิตฺวา

(อ.หญิง ท.) เหล่านั้น (ยังกันและกัน) ให้ถือเอาแล้ว (ซึ่งวัตถุ ท.) มีของหอมและระเบียบเป็นต้นด้วยผอบ ท. หิ้วแล้ว ซึ่งขวดมีสัณฐานเพียงดังกำมือ ท. อันเต็มแล้วด้วยสุรา ด้วยมือ ท. ห่มแล้ว ซึ่งแผ่นผ้าใหญ่ ท. เข้าไปหาแล้ว ซึ่งนางวิสาขา

เข้าไปวิหารพร้อมกับนางวิสาขานั้น นั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่ง ดื่มสุราด้วยขวดอันมีสัณฐานดุจกำมือนั่นเองแล้วทิ้งขวดเสีย นั่งตรงพระพักตร์พระศาสดาในโรงธรรม

ตาย สทฺธึ / วิหารํ ปวิสมานา / เอกมนฺตํ นิสีทิตฺวา / มุฏฺฐิวารเกเหว สุรํ ปิวิตฺวา / วารเก ฉฑฺเฑตฺวา / ธมฺมสภายํ / สตฺถุ ปุรโต นิสีทึสุ.

เข้าไปอยู่ สู่วิหาร กับ (ด้วยนางวิสาขา) นั้น นั่งแล้ว ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง ดื่มแล้ว ซึ่งสุราด้วยขวดมีสัณฐานเพียงดังกำมือ ท. นั่นเทียว ทิ้งแล้ว ซึ่งขวด ท. นั่งแล้ว ในเบื้องพระพักตร์ ของพระ-ศาสดา ในที่ประชุมเป็นที่กล่าวซึ่งธรรมพร้อมกัน.

นางวิสาขากราบทูลว่า พระเจ้าข้า ขอพระองค์ทรงแสดงธรรมแก่หญิงเหล่านี้

วิสาขา / “อิมาสํ ภนฺเต / ธมฺมํ กเถถา”ติ อาห.

อ.นางวิสาขา กราบทูลแล้ว ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อ.พระองค์) ขอจงตรัส ซึ่งธรรม (แก่หญิง ท.) เหล่านี้” ดังนี้.

แม้หญิงเหล่านั้น มีตัวสั่นเทิ้มอยู่ด้วยฤทธิ์เมา เกิดความคิดขึ้นว่า เราทั้งหลายจักฟ้อน จักขับ

ตาปิ มทเวเคน / กมฺปมานสรีรา / “นจฺจิสฺสาม คายิสฺสามา”ติ / จิตฺตํ อุปฺปาเทสุ.

(อ.หญิง ท.) แม้เหล่านั้น ผู้มีสรีระอันสั่นอยู่ ด้วยกำลังแห่งความเมา ยังความคิด ว่า “(อ.เรา ท.) จักฟ้อน (อ.เรา ท.) จักขับ” ดังนี้ ให้เกิดขึ้นแล้ว.

เทวบุตรมารบันดาลให้แสดงกายวิการแต่ไม่สำเร็จ

ลำดับนั้น เทวดาองค์หนึ่ง ซึ่งนับเนื่องในหมู่มาร คิดว่า บัดนี้เราจักสิงในสรีระของหญิงเหล่านี้แล้ว จักแสดงประการอันแปลกตรงพระพักตร์พระสมณโคดม แล้วเข้าสิงในสรีระของหญิงเหล่านั้น

อเถกา มารกายิกา เทวตา / “อิทานิ / อิมาสํ สรีเรสุ อธิมุจฺจิตฺวา / สมณสฺส โคตมสฺส / ปุรโต วิปฺปการํ / ทสฺเสสฺสามี”ติ จินฺเตตฺวา / ตาสํ สรีเรสุ อธิมุจฺจิ.

ครั้งนั้น อ.เทวดา ผู้นับเนื่องแล้ว ในหมู่แห่งมาร ตนหนึ่ง คิดแล้ว ว่า “ในกาลนี้ (อ.เรา) สิงแล้ว ในสรีระ ท. (ของหญิง ท.) เหล่านี้ จักแสดง ซึ่งประการอันแปลก ในเบื้องพระพักตร์ ของพระสมณะ ผู้โคดม” ดังนี้ สิงแล้ว ในสรีระ ท. (ของหญิง ท.) เหล่านั้น.

บรรดาหญิงเหล่านั้น บางพวกเริ่มจะปรบมือหัวเราะ บางพวกเริ่มจะฟ้อน ตรงพระพักตร์ของพระศาสดา

ตาสุ เอกจฺจา / สตฺถุ ปุรโต / ปาณึ ปหริตฺวา หสิตุํ, / เอกจฺจา นจฺจิตุํ อารภึสุ.

(อ.- ในหญิง ท.) เหล่านั้นหนา (-หญิง ท.) บางพวก เริ่มแล้ว เพื่ออัน- ปรบ- ซึ่งฝ่ามือ -แล้ว -จึงหัวเราะ, (อ.หญิง ท.) บางพวก เริ่มแล้ว เพื่ออันฟ้อน ในเบื้องพระพักตร์ ของพระศาสดา.

พระศาสดาทรงรำพึงว่า นี้อย่างไรกัน ทรงทราบเหตุนั้นแล้ว

สตฺถา / “กิมิทนฺ”ติ อาวชฺเชนฺโต / ตํ การณํ ญตฺวา

อ.พระศาสดา ทรงใคร่ครวญอยู่ ว่า “(อ.เหตุ) นี้ อะไร” ดังนี้ ทรงทราบแล้ว ซึ่งเหตุ นั้น

ทรงดำริว่า บัดนี้เราจักไม่ให้เทวดาผู้นับเนื่องในหมู่มารได้ช่อง

“น อิทานิ ฯเปฯ ลาภตฺถาย ปูริตา”ติ

“น อิทานิ / มารกายิกานํ / โอตารํ ลภิตุ ทสฺสามิ,

(ทรงดำริแล้ว) ว่า “ในกาลนี้ (อ.เรา) จักไม่ให้ เพื่ออันได้ ซึ่งช่อง (แก่เทวดา ท.) ผู้นับเนื่องแล้ว ในหมู่แห่งมาร,

เพราะเราเมื่อบำเพ็ญบารมีตลอดกาลเท่านี้ ก็หาได้บำเพ็ญเพื่อมุ่งจะให้เทวดาผู้นับเนื่องในหมู่มารได้ช่องไม่

น หิ มยา / เอตฺตกํ กาลํ / ปารมิโย ปูเรนฺเตน / มารกายิกานํ / โอตารํ ลาภตฺถาย ปูริตา”ติ

เพราะว่า (อ.บารมี ท.) อันเรา ผู้เมื่อ- ยังบารมี ท. ให้เต็ม ตลอดกาล อันมีประมาณเท่านี้ ให้เต็มแล้ว เพื่อประโยชน์แก่การได้ ซึ่งช่อง (ของเทวดา ท.) ผู้นับเนื่องแล้วในหมู่แห่งมาร หามิได้” ดังนี้

เพื่อจะให้หญิงเหล่านั้นสังเวช จึงทรงเปล่งพระรัศมีจากพระโลมาระหว่างพระโขนง

ตา สํเวเชตุํ / ภมุกโลมโต รสึ วิสฺสชฺเชสิ.

ทรงเปล่งแล้ว ซึ่งพระรัศมี จากพระโลมาในระหว่างแห่งพระโขนง เพื่ออัน- (ทรงยังหญิง ท.) เหล่านั้น ให้สลด.

ทันใดนั้นเอง ความมืดมนอนธการได้มีแล้ว

ตาวเทว / อนฺธการติมิสา อโหสิ.

อ.ความมืดอันกระทำซึ่งอาการเพียงดังบอด ได้มีแล้ว ในขณะนั้นนั่นเทียว.

หญิงเหล่านั้น ได้หวาดหวั่น อันมรณภัยคุกคามแล้ว

ตา ภีตา อเหสุ๋ / มรณภยตชฺชิตา.

(อ.หญิง ท.) เหล่านั้น เป็นผู้กลัวแล้ว เป็นผู้อันภัยแต่ความตายคุกคามแล้ว ได้เป็นแล้ว.

ด้วยเหตุนั้น สุราในท้องของหญิงเหล่านั้นจึงสร่างคลายไป

เตน ตาสํ / กุจฺฉิยๆ สุรา ชีริ.

เพราะเหตุนั้น อ.สุรา ในท้อง (ของหญิง ท.) เหล่านั้น เสื่อมแล้ว.

พระศาสดาทรงหายไป ณ บัลลังก์ที่ประทับนั่ง ประทับยืนอยู่บนยอดเขาสิเนรุ ทรงเปล่งพระรัศมีจากพระอุณณาโลม

สตฺถา / นิสินฺนปลฺลงฺเก อนฺตรหิโต / สิเนรุมุทฺธนิ ฐตฺวา / อุณฺณาโลมโต / รสึ วิสฺสชฺเชสิ.

อ.พระศาสดา ทรงหายไปแล้ว เหนือบัลลังก์เป็นที่ประทับนั่งแล้ว ประทับยืนแล้ว บนยอดแห่งภูเขาชื่อว่าสิเนรุ ทรงเปล่งแล้ว ซึ่งพระรัศมี จากพระอุณาโลม.

ขณะนั้น แสงสว่างได้มีเหมือนพระจันทร์ขึ้นตั้งพันดวง

ตฺขณญฺเญว / จนฺทสหสฺสุคฺคมนๆ วิย อโหสิ.

อ.ขณะนั้นนั่นเทียว เป็นราวกะว่า การขึ้นไปแห่งพันแห่งพระจันทร์ ได้เป็นแล้ว.

ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสเรียกหญิงเหล่านั้นมาแล้ว

อถ สตฺถา / ตา อิตฺถิโย อามนฺเตตฺวา

ครั้งนั้น อ.พระศาสดา ตรัสเรียกมาแล้ว ซึ่งหญิง ท. เหล่านั้น

ตรัสว่า พวกเธอ เมื่อมาสำนักของเรา ประมาทแล้วมา หาควรไม่

“ตุมฺเหหิ มม ฯเปฯ กาตุ วฏฺฏตี”ติ วตฺวา

“ตุมฺเหหิ มม สนฺติกๆ / อาคจฺฉมานาหิ ปมตฺตาหิ / อาคนฺตุ น วฏฺฏติ,

ตรัสแล้ว ว่า “อ.อัน- อันเธอ ท. ผู้เมื่อมา สู่สำนัก ของเรา ผู้ประมาทแล้ว -มา ย่อมไม่ควร,

เพราะความประมาทของพวกเธอนั่นเอง เทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่มารจึงได้ช่อง ให้พวกเธอทำกายวิการมีหัวเราะเป็นต้น ในที่ซึ่งไม่สมควรทำกายวิการมีหัวเราะเป็นต้น

ตุมฺหากๆ หิ / ปมาเทเนว / มารกายิกา เทวตา / โอตารๆ ลภิตฺวา / ตุมฺเห หสาทีนิ / อกรณฏฺฐาเน / หสาทีนิ การาเปสิ,

เพราะว่า อ.เทวดา ผู้นับเนื่องแล้วในหมู่แห่งมาร ได้แล้ว ซึ่งช่อง ยังเธอ ท. ให้กระทำแล้ว (ซึ่งกายกรรมและวจีกรรม ท.) มีการหัวเราะเป็นต้น ในที่เป็นที่ไม่กระทำ (ซึ่งกายกรรมและวจีกรรม ท.) มีการหัวเราะเป็นต้น เพราะความประมาท ของเธอ ท. นั่นเทียว,

บัดนี้ พวกเธอทำการอุตสาหะ เพื่อมุ่งให้ไฟมีราคะเป็นต้นดับไปจึงควร ดังนี้แล้ว

อิทานิ ตุมฺเหหิ / ราคาทีนํ อคฺคีนํ / นิพฺพาปนตฺถาย / อุสฺสาหํ กาตุ / วฏฺฏตี”ติ วตฺวา.

ในกาลนี้ อ.อัน- อันเธอ ท. -กระทำ ซึ่งความอุตสาหะ เพื่อประโยชน์แก่การ- ยังไฟ ท. มีราคะเป็นต้น -ให้ดับ ย่อมควร” ดังนี้

ตรัสพระคาถานี้ว่า

อิมํ คาถมาห

ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

เมื่อโลกสันนิวาสอันไฟลุกโพลงอยู่เป็นนิตย์ พวกเธอ
จะยังร่าเริง บันเทิงอะไรกันหนอ เธอทั้งหลายอันความมืด
ปกคลุมแล้ว ทำไมจึงไม่แสวงหาประทีปเล่า
“โก นุ หาโส, กิมานนฺโท, นิจฺจํ ปชฺชลิเต สติ; /
อนฺธกาเรน โอนทฺธา ปทีปํ น คเวสถา”ติ.

“ครั้นเมื่อโลกสันนิวาส เป็นสภาพ- (อันไฟ ท.) -โพลงทั่วแล้ว เป็นนิจ (มีอยู่) อ.ความร่าเริง อ.ความเพลิดเพลิน อะไรหนอ, (อ.เธอ ท.) ผู้- อันความมืด -ห่อหุ้มแล้ว ย่อมไม่แสวงหา ซึ่งประทีป เพราะเหตุไร” ดังนี้.

แก้อรรถ

ความยินดี ชื่อว่า **อานนฺโท** ในพระคาถานั้น

ตตฺถ อานนฺโทติ ตุฏฺฐิ.

อ.ความยินดี ชื่อว่า **อานนฺโท** (ในพระคาถา) นั้น.

พระผู้มีพระภาคตรัสเป็นคำอธิบายไว้ดังนี้ว่า

อิทํ วุตฺตํ โหติ *“อิมสฺมึ โลกสนฺนิวาเส ฯเปฯ น กโรถา”ติ.*

(อ.อรรถรูป) นี้ *“อิมสฺมึ โลกสนฺนิวาเส ฯเปฯ น กโรถ.”* ดังนี้ เป็นอรรถรูป- (อันพระผู้มีพระภาค) -ตรัสแล้ว ย่อมเป็น.

เมื่อโลกสันนิวาสนี้ อันไฟ ๑๑ อย่างมีราคะเป็นต้นลุกโพลงแล้วเป็นนิตย์

“อิมสฺมึ โลกสนฺนิวาเส / ราคาทีหิ เอกาทสหิ อคฺคีหิ / นิจฺจํ ปชฺชลิเต สติ,

“ครั้นเมื่อโลกสันนิวาส นี้ เป็นสภาพ- อันไฟ ท. ๑๑ มีราคะเป็นต้น -โพลงทั่วแล้ว เป็นนิจ มีอยู่,

เธอทั้งหลายจะมัวร่าเริงหรือเพลิดเพลินอะไรกันหนอ

โก นุ ตุมฺหากํ / หาโส วา / ตุฏฺฐิ วา ?

อ.ความร่าเริง หรือ หรือว่า อ.ความยินดี แห่งเธอ ท. อะไร หนอ,

นั่นไม่สมควรทำเลย มิใช่หรือ

นนุ เอส / อกตฺตพฺพรูโปเยว.

(อ.อาการ) นั่น เป็นอาการมีรูป- (อันบุคคล) -ไม่พึงกระทำนั่นเทียว (ย่อมเป็น) มิใช่หรือ.

ก็เธอทั้งหลาย อันความมืดคืออวิชชาซึ่งมีวัตถุ ๘ ปกคลุมไว้ เหตุไรจึงไม่แสวงหา คือไม่ทำประทีปคือญาณ เพื่อประโยชน์แก่การกำจัดความมืดนั้นเสีย

อฏฺฐวตฺถุเกน หิ / อวิชฺชนฺธกาเรน โอนทฺธา / ตุมฺเห ตสฺส / อนฺธการสฺส วิธมนตฺถาย / ทีปการณา ญาณปทีปํ / น คเวสถ, น กโรถ.” *อิติ*

ก็ อ.เธอ ท. ผู้- อันความมืดคืออวิชชา อันมีวัตถุ ๘ -ห่อหุ้มแล้ว ย่อมไม่แสวงหา คือว่า ย่อมไม่กระทำ ซึ่งประทีปคือญาณ เพื่อประโยชน์แก่การกำจัด ซึ่งความมืด นั้น เพราะเหตุไร” *ดังนี้ เป็นคำอธิบาย...*

ผู้รับคำเตือนย่อมได้ผล

ในเวลาจบพระธรรมเทศนา หญิง ๕๐๐ ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผลแล้ว

เทสนาวสาเน / ปญฺจสตา อิตฺถิโย / โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐหึสุ.

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา อ.หญิง ท. ผู้มีร้อย ๕ เป็นประมาณ ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว ในโสดาปัตติผล.

พระศาสดาทรงทราบความที่หญิงเหล่านั้นเป็นผู้ตั้งมั่นอยู่ในอจลศรัทธาแล้ว เสด็จลงจากยอดเขาสิเนรุ ประทับนั่งบนพุทธอาสน์

สตฺถา / ตาสํ อจลสทฺธาย / ปติฏฺฐิตภาวํ ญตฺวา / สิเนรุมตฺถกา โอตริตฺวา / พุทฺธาสเน นิสีทิ.

อ.พระศาสดา ทรงทราบแล้ว ซึ่งความที่- (แห่งหญิง ท.) เหล่านั้น -เป็นผู้ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว ในศรัทธาอันไม่หวั่นไหว เสด็จข้ามลงแล้ว จากยอดแห่งภูเขาชื่อว่าสิเนรุ ประทับนั่งแล้ว บนพุทธอาสน์.

นางวิสาขาชี้โทษของสุราโดยบุคคลาธิษฐาน

ลำดับนั้น นางวิสาขาได้กราบทูลพระองค์ว่า พระเจ้าข้า ขึ้นชื่อว่าสุรานี้เลวทราม

อถ นํ วิสาขา อาห “ภนฺเต สุรา ฯเปฯ กาตุํ อารภีสู”ติ.

อถ นํ วิสาขา อาห / “ภนฺเต / สุรา นาเมสา ปาปิกา,

ครั้งนั้น อ.นางวิสาขา กราบทูลแล้ว (กะพระศาสดา) พระองค์นั้น ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชื่อ อ.สุรา นั่น เป็นธรรมชาติเลวทราม (ย่อมเป็น),

เพราะว่า หญิงเหล่านี้ชื่อเห็นปานนี้นั่งตรงพระพักตร์พระพุทธเจ้าเช่นพระองค์

เอวรูปา หิ นาม / อิมา อิตฺถิโย / ตุมฺหาทิสสฺส พุทฺธสฺส / ปุรโต นิสีทิตฺวา

เพราะว่า อ.หญิง ท. เหล่านี้ ชื่อ ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป นั่งแล้ว ในเบื้องพระพักตร์ ของพระพุทธเจ้าผู้เช่นกับพระองค์

ไม่สามารถจะยังแม้เพียงอิริยาบถให้เรียบร้อยได้ เริ่มจะลุกขึ้นปรบมือ ทำการหัวเราะขับและฟ้อนเป็นต้นแล้ว

อิริยาปถมตฺตมฺปิ / สณฺ‌ฐาเปตุ‌ํ อสกฺโกนฺ‌ติโย / อุฏฺ‌ฐาย ปาณึ ปหริตฺวา / หสิตคีตนจฺจาทีนิ / กาตุ‌ํ อารภึสู”ติ.

ไม่อาจอยู่ เพื่ออัน- (ยังอาการ) แม้สักว่าอิริยาบถ -ให้ตั้งอยู่ด้วยดี เริ่มแล้ว เพื่ออัน- ลุกขึ้นแล้ว จึงปรบ- ซึ่งฝ่ามือ -แล้ว -จึงกระทำ (ซึ่งกายกรรมและวจีกรรม ท.) มีการหัวเราะและการขับและการฟ้อนเป็นต้น” ดังนี้.

พระศาสดาตรัสว่า นั่นแหละ วิสาขา ขึ้นชื่อว่าสุรานี้ เลวทรามแท้ เพราะประชาชนอาศัยสุรานี้ถึงความพินาศแล้วตั้งหลายร้อย

สตฺถา / “อาม วิสาเข / ปาปิกาเอว เอสา สุรา นาม, / เอตญฺ‌หิ นิสฺ‌สาย / อเนกสตา อนยพฺยสนํ / ปตฺ‌ตา”ติ วตฺ‌วา,

อ.พระศาสดา ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนวิสาขา ขอเจริญพร ชื่อ อ.สุรา นั่น เป็นธรรมชาติเลวทรามนั่นเทียว (ย่อมเป็น), เพราะว่า (อ.ชน ท.) ผู้มีร้อยมิใช่หนึ่ง อาศัยแล้ว (ซึ่งสุรา) นั่น ถึงแล้ว ซึ่งความเสื่อมมิใช่ความเจริญ” ดังนี้,

เมื่อนางวิสาขากราบทูลว่า ก็สุรานี้เกิดขึ้นเมื่อไร พระเจ้าข้า

“กทา ปเนสา ภนฺ‌เต / อุปฺ‌ปนฺ‌นา”ติ วุตฺ‌เต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ (อ.สุรา) นั่น เกิดขึ้นแล้ว ในกาลไร” ดังนี้ (อันนางวิสาขา นั้น) กราบทูลแล้ว,

เพื่อจะตรัสความเกิดขึ้นแห่งสุรานั้น โดยพิสดาร จึงทรงนำอดีตนิทานมาแล้วตรัสกุมภชาดกดังนี้แล

ตสฺ‌สา อุปฺ‌ปตฺ‌ตึ / วิตฺ‌ถาเรน กเถตุ‌ํ / อตีตํ อาหริตฺ‌วา / กุมฺ‌ภชาตกํ กเถสีติ.

ทรงนำมาแล้ว ซึ่งเรื่องอันเป็นไปล่วงแล้ว ตรัสแล้ว ซึ่งกุมภชาดก เพื่ออันตรัส ซึ่งความเกิดขึ้น (แห่งสุรา) นั้น โดยพิสดาร ดังนี้แล.

เรื่องหญิงสหายของนางวิสาขา จบ

วิสาขายสหายิกาวตฺ‌ถุ.

อ.เรื่องแห่งหญิงสหายของนางวิสาขา (จบแล้ว).

๒. เรื่องนางสิริมา

๒. สิริมาวตฺถุ.

๒. อ.เรื่องแห่งนางสิริมา (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภนางสิริมา ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **ปสฺส จิตฺตกตํ พิมฺพํ** เป็นต้น

ปสฺส จิตฺตกตํ พิมฺพนฺติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา เวฬุวเน วิหรนฺโต / สิริมํ อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเวฬุวัน ทรงปรารภ ซึ่งนางสิริมา ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **ปสฺส จิตฺตกตํ พิมฺพํ** ดังนี้เป็นต้น.

นางสิริมาบรรลุโสดาปัตติผล

ดังได้สดับมา นางสิริมานั้น มีรูปร่างงดงาม เป็นหญิงแพศยาในกรุงราชคฤห์ ภายในพรรษาหนึ่ง ได้ประทุษร้ายต่ออุบาสิกานามว่าอุตตรา ซึ่งเป็นธิดาของปุณณกเศรษฐี ผู้เป็นภริยาของสุมนเศรษฐีบุตร

สา กิร / ราชคเห / อภิรูปา คณิกา / เอกสฺมึ อนฺโตวสฺเส / สุมนเสฏฺฐิปุตฺตสฺส ภริยาย / ปุณฺณกเสฏฺฐิธีตาย / อุตฺตราย นาม / อุปาสิกาย อปรชฺฌิตฺวา

ได้ยินว่า (อ.นางสิริมา) นั้น เป็นหญิงแพศยา ผู้มีรูปงาม ในพระนครชื่อว่าราชคฤห์ (เป็น) ผิดแล้วต่ออุบาสิกา ชื่อว่า อุตตรา ผู้เป็นธิดาของเศรษฐีชื่อว่าปุณณกะ ผู้เป็นภรรยา ของบุตรของเศรษฐีชื่อว่าสุมนะ ในภายในแห่งพรรษา หนึ่ง

ประสงค์จะให้นางอุตตรานั้นเลื่อมใส จึงทูลขอขมาพระศาสดาผู้ทรงทำภัตกิจกับภิกษุสงฆ์เสร็จแล้ว ในเรือนของนางอุตตรานั้น

ตํ ปสาเทตุกามา / ตสฺสา เคเห / ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ / กตภตฺตกิจฺจํ / สตฺถารํ ขมาเปตฺวา

เป็นผู้ใคร่เพื่ออัน- (ยังอุบาสิกา ชื่อว่าอุตตรา) นั้น -ให้เลื่อมใส (เป็น) ยังพระศาสดา ผู้มีกิจด้วยภัตรอันทรงกระทำแล้ว กับ ด้วยหมู่แห่งภิกษุ ในเรือน (ของอุบาสิกา) นั้น ให้อดโทษแล้ว

ในวันนั้น ได้ฟังภัตตานุโมทนาของพระทศพล

ตทิวสํ ทสพลสฺส / ภตฺตานุโมทนํ สุตฺวา

ฟังแล้ว ซึ่งการอนุโมทนาซึ่งภัตร แห่งพระทศพล ในวันนั้น

บรรลุโสดาปัตติผลในเวลาจบพระคาถาว่า

พึงชนะคนโกรธ ด้วยความไม่โกรธ พึงชนะคนไม่ดี
ด้วยความดี พึงชนะคนตระหนี่ ด้วยการให้ปัน
พึงชนะคนพูดพล่อย ๆ ด้วยคำจริง

“อกฺโกเธน ชิเน โกธํ, อสาธุ์ สาธุนา ชิเน, /
ชิเน กทริยํ ทาเนน, สจฺเจนาลิกวาทินนฺ”ติ

คาถาปริโยสาเน / โสตาปตฺติผลํ ปาปุณิ.

บรรลุแล้ว ซึ่งโสดาปัตติผล ในกาลอันเป็นที่สุดลงรอบ แห่งพระคาถา ว่า

“(อ.บุคคล) พึงชนะ ซึ่งบุคคลผู้โกรธ ด้วยความไม่โกรธ, (อ.บุคคล) พึงชนะ ซึ่งบุคคลผู้ไม่ดี ด้วยความดี, (อ.บุคคล) พึงชนะ ซึ่งบุคคลผู้มีความตระหนี่ ด้วยการให้, (อ.บุคคล) พึงชนะ ซึ่งบุคคลผู้กล่าวซึ่งคำอันเหลาะแหละโดยปกติ ด้วยความจริง” ดังนี้.

นี้เป็นความย่อในเรื่องนี้

อยเมตฺถ สงฺเขโป.

(อ.เนื้อความ) นี้ เป็นความย่อ (ในเรื่อง) นี้ (ย่อมเป็น).

ส่วนเนื้อเรื่องพิสดารจักมีแจ้งในวรรณนาแห่งคาถาอนุโมทนาในโกธวรรคนั่นแล

วิตฺถารกถา ปน / โกธวคฺเค / อนุโมทนคาถาวณฺณนายเมว อาวิภวิสฺสติ.

ส่วนว่า อ.วาจาเป็นเครื่องกล่าวโดยพิสดาร จักมีแจ้ง ในวาจาเป็นเครื่องพรรณนาซึ่งเนื้อความแห่งคาถาเป็นเครื่องอนุโมทนา ในโกธวรรค นั่นเทียว.

นางสิริมานั้น ครั้นบรรลุโสดาปัตติผลอย่างนี้แล้ว นิมนต์พระทศพล รุ่งขึ้นถวายทานเป็นอันมากแล้วได้ตั้งอัฏฐกภัตรเพื่อพระสงฆ์ไว้เป็นประจำ

เอวํ โสตาปตฺติผลํ ปตฺวา / ทสพลํ นิมนฺเตตฺวา / ปุนทิวเส มหาทานํ ทตฺวา / สงฺฆสฺส อฏฺฐกภตฺตํ / นิพทฺธํ ฐเปสิ.

(อ.นางสิริมา นั้น) ครั้นบรรลุแล้ว ซึ่งโสดาปัตติผล อย่างนี้ ทูลนิมนต์แล้ว ซึ่งพระทศพล ถวายแล้ว ซึ่งทานใหญ่ ในวันรุ่งขึ้น ตั้งไว้แล้ว ซึ่งภัตรอันบุคคลถวายแล้วแก่หมู่แห่งภิกษุ ๘ รูป[๑] แก่พระสงฆ์เนืองนิตย์.

ตั้งแต่นั้นมาภิกษุ ๘ รูป ไปเรือนเสมอ

อาทิโต ปฏฺฐาย / นิพทฺธํ อฏฺฐ / ภิกฺขู เคหํ คจฺฉนฺติ.

อ.ภิกษุ ท. ๘ รูป ย่อมไป สู่เรือน เนืองนิตย์ จำเดิม แต่เบื้องต้น.

---

[๑] **อฏฺฐกภตฺต** (อฏฺฐก + ภตฺต) ภัตรอันบุคคลถวายแล้วแก่หมู่แห่งภิกษุ ๘ รูป, ภัตรอันบุคคลถวายแล้วแก่ภิกษุสงฆ์มีจำนวน ๘ รูป. วิเคราะห์ว่า อฏฺฐนฺนํ สมูโห **อฏฺฐโก**. (หมู่แห่งภิกษุ ๘ รูป, อฏฺฐ + กณฺ ปัจจัย ในสมูหตัทธิต), อีกนัยหนึ่ง วิเคราะห์ว่า อฏฺฐ ปริมาณานิ ยสฺสาติ วา **อฏฺฐโก**. (ภิกษุสงฆ์มีจำนวน ๘ รูป, อฏฺฐ + ก ปัจจัย ในสังขยาตัทธิต). อฏฺฐกสฺส ทินฺนํ ภตฺตํ **อฏฺฐกภตฺตํ**. (ภัตรอันบุคคลถวายแล้วแก่หมู่แห่งภิกษุ ๘ รูป, ภัตรอันบุคคลถวายแล้วแก่ภิกษุสงฆ์มีจำนวน ๘ รูป, อฏฺฐก + ภตฺต, มัชเฌโลป-สมาส). อฏฺฐนฺนํ สมูโห, อฏฺฐ ปริมาณานิ ยสฺสาติ วา อฏฺฐโก, ตสฺส ทินฺนํ ภตฺตํ **อฏฺฐกภตฺตํ**. (ปาจิตฺยาทิโยชนา)

นางเอ่ยปากว่า นิมนต์พระคุณเจ้าทั้งหลายรับเนยใส รับนมสด ดังนี้เป็นต้นแล้ว (บรรจุภัตร) ให้เต็มบาตรของภิกษุเหล่านั้น

“สปฺปึ คณฺหาถ, / ขีรํ คณฺหาถา”ติ / อาทีนิ วตฺวา / เตสํ ปตฺเต ปูเรติ.

(อ.นางสิริมา) กล่าวแล้ว (ซึ่งคำ ท.) มีคำว่า “(อ.ท่าน ท.) ขอจงรับ ซึ่งเนยใส, (อ.ท่าน ท.) ขอจงรับ ซึ่งน้ำนม” ดังนี้เป็นต้น ยังบาตร ท. (ของภิกษุ ท.) เหล่านั้น ย่อมให้เต็ม.

อาหารบิณฑบาตที่ภิกษุรูปหนึ่งได้แล้วย่อมเพียงพอแก่ภิกษุ ๓ รูป บ้าง ๔ รูป บ้าง

เอเกน ลทฺธํ / ติณฺณมฺปิ / จตุนฺนมฺปิ ปโหติ.

(อ.ภัตร) อัน- (อันภิกษุ) รูปหนึ่ง -ได้แล้ว ย่อมเพียงพอ (แก่ภิกษุ ท.) ๓ รูป บ้าง ๔ รูป บ้าง

นางถวายบิณฑบาตด้วยการจับจ่ายทรัพย์ ๑๖ กหาปณะ ทุกวัน

เทวสิกํ / โสฬสกหาปณปริพฺพเยน / ปิณฺฑปาโต ทียติ.

อ.บิณฑบาต (อันนางสิริมา) ย่อมถวาย ด้วยความสิ้นไปรอบแห่งกหาปณะ ๑๖ ทุก ๆ วัน.

ต่อมาวันหนึ่ง ภิกษุรูปหนึ่งฉันอัฏฐกภัตรในเรือนของนางแล้ว ได้ไปวิหารแห่งหนึ่ง ณ ที่ไกล ๓ โยชน์

อเถกทิวสํ / เอโก ภิกฺขุ / ตสฺสา เคเห / อฏฺฐกภตฺตํ ภุญฺชิตฺวา / ติโยชนมตฺถเก / เอกํ วิหารํ อคมาสิ.

ครั้งนั้น ในวันหนึ่ง อ.ภิกษุ รูปหนึ่ง ฉันแล้ว ซึ่งภัตรอันบุคคลถวายแล้วแก่หมู่แห่งภิกษุ ๘ รูป ในเรือน (ของนางสิริมา) นั้น ได้ไปแล้ว สู่วิหาร แห่งหนึ่ง ในที่สุดแห่งโยชน์ ๓.

ครั้งนั้น พวกภิกษุถามเธอซึ่งนั่งอยู่ในที่บำรุงพระเถระในเวลาเย็นว่า ผู้มีอายุ ท่านรับภิกษาที่ไหนมา

อถ นํ สายํ / เถรุปฏฺฐาเน นิสินฺนํ / ภิกฺขู ปุจฺฉึสุ / “อาวุโส / กหํ ภิกฺขํ คเหตฺวา / อาคโตสี”ติ.

ครั้งนั้น อ.ภิกษุ ท. ถามแล้ว (ซึ่งภิกษุ) นั้น ผู้นั่งแล้ว ในที่เป็นที่บำรุงซึ่งพระเถระ ในเวลาเย็น ว่า “ดูก่อนท่านผู้มีอายุ (อ.ท่าน) รับแล้ว ซึ่งภิกษา (ในที่) ไหน เป็นผู้มาแล้ว ย่อมเป็น” ดังนี้.

เธอตอบว่า ผมฉันอัฏฐกภัตรของนางสิริมา

“สิริมาย อฏฺฐกภตฺตํ / เม ภุตฺตนฺ”ติ.

(อ.ภิกษุ นั้น กล่าวแล้ว) ว่า “อ.ภัตรอันบุคคลถวายแล้วแก่หมู่แห่งภิกษุ ๘ รูป ของนางสิริมา อันผม ฉันแล้ว” ดังนี้.

พวกภิกษุถามอีกว่า นางทำของอันน่าพึงใจถวายไหม ผู้มีอายุ

“มนาปํ กตฺวา / เทติ อาวุโส”ติ.

(อ.ภิกษุ ท. ถามแล้ว) ว่า “ดูก่อนท่านผู้มีอายุ (อ.นางสิริมา) กระทำแล้ว (ซึ่งภัตร) อันยังใจให้เอิบอาบ ย่อมถวาย หรือ” ดังนี้.

ภิกษุพรรณนาความดีของนางสิริมา

เธอจึงกล่าวคุณของนางสิริมานั้นว่า ผมไม่สามารถจะพรรณนาภัตรของนางได้

“น สกฺกา ฯเปฯ เอวรูปา จา”ติ ตสฺสา คุเณ กเถสิ.

“น สกฺกา / ตสฺสา ภตฺตํ วณฺเณตุ๋,

(อ.ภิกษุ นั้น) กล่าวแล้ว ซึ่งคุณ ท. (ของนางสิริมา) นั้น ว่า “(อันผม) ไม่อาจ เพื่ออันพรรณนา ซึ่งภัตร (ของนางสิริมา) นั้น,

นางทำถวายแสนจะประณีต

อติวิย / ปณีตํ กตฺวา เทติ,

(อ.นางสิริมา นั้น) ย่อมถวาย (ซึ่งภัตร) กระทำ ให้เป็นของประณีต เกินเปรียบ,

ภัตรที่ภิกษุรูปหนึ่งได้ ย่อมเพียงพอแก่ภิกษุ ๓ รูป บ้าง ๔ รูป บ้าง

เอเกน ลทฺธํ / ติณฺณมฺปิ จตุนฺนมฺปิ ปโหติ;

(อ.ภัตร) อัน- (อันภิกษุ) รูปหนึ่ง -ได้แล้ว ย่อมเพียงพอ (แก่ภิกษุ ท.) ๓ รูป บ้าง ๔ รูป บ้าง;

แต่การได้เห็นนางนั้นแล ดีเสียยิ่งกว่าไทยธรรมของนางอีก

ตสฺสา ปน / เทยฺยธมฺมโตปิ ทสฺสนเมว อุตฺตริตรํ,

แต่ว่า อ.การเห็นนั่นเทียว เป็นธรรมชาติยิ่งกว่า แม้กว่าไทยธรรม (ของนางสิริมา) นั้น (ย่อมเป็น),

เพราะนางสวยงามเช่นนี้ ๆ

สา หิ เอวรูปา จ / เอวรูปา จา”ติ / ตสฺสา คุเณ กเถสิ.

เพราะว่า (อ.นางสิริมา) นั้น เป็นผู้มีอย่างนี้เป็นรูป ด้วย เป็นผู้มีอย่างนี้เป็นรูป ด้วย (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งได้ฟังถ้อยคำที่พรรณนาคุณของนาง เกิดความรักขึ้นแล้ว โดยมิได้เห็นตัวเลย

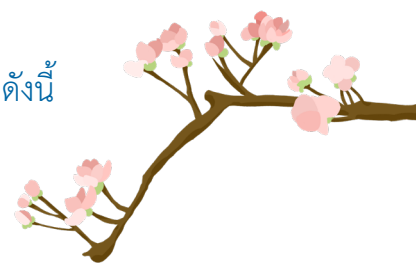
อเถโก ภิกฺขุ / ตสฺสา คุณกถํ สุตฺวา / อทสฺสเนเนว สิเนหํ อุปฺปาเทตฺวา

ครั้งนั้น อ.ภิกษุ รูปหนึ่ง ฟังแล้ว ซึ่งกถาอันแสดงซึ่งคุณ (ของนางสิริมา) นั้น ยังความรัก ให้เกิดขึ้นแล้ว โดยการไม่เห็นนั่นเทียว

คิดว่า ควรที่เราจะไปดูนาง ดังนี้แล้ว

“มยา คนฺตฺวา / ตํ ทฏฺฐุ๋ วฏฺฏตี”ติ

(คิดแล้ว) ว่า “อ.อัน- อันเรา -ไปแล้ว -จึงดู (ซึ่งนางสิริมา) นั้น ย่อมควร” ดังนี้

บอกจำนวนพรรษาของตนแล้วถามลำดับกะภิกษุนั้นแล้ว

อตฺตโน วสฺสคฺคํ กเถตฺวา / ตํ ภิกฺขุ๋ ริติกํ ปุจฺฉิตฺวา

บอกแล้ว ซึ่งส่วนแห่งพรรษา ของตน ถามแล้ว ซึ่งลำดับ กะภิกษุ นั้น

ได้ยินว่า ผู้มีอายุ พรุ่งนี้ ท่านเป็นพระสังฆเถระ จักได้อัฏฐกภัตรในเรือนนั้น

“เสฺว อาวุโส / ตสฺมึ เคเห / ตฺวํ สงฺฆตฺเถโร หุตฺวา / อฏฺฐกภตฺตํ ลภิสฺสสี”ติ สุตฺวา

ฟังแล้ว ว่า “ดูก่อนท่านผู้มีอายุ ในวันพรุ่งนี้ อ.ท่าน เป็นพระเถระในสงฆ์ เป็น จักได้ ซึ่งภัตรอันบุคคลถวายแล้วแก่หมู่แห่งภิกษุ ๘ รูป ในเรือน นั้น” ดังนี้

จึงคว้าบาตรและจีวรหลีกไปในขณะนั้นเอง

ตำขณญฺเญว / ปตฺตจีวรมาทาย ปกฺกนฺโต,

ถือเอาแล้ว ซึ่งบาตรและจีวร หลีกไปแล้ว ในขณะนั้นนั่นเทียว,

เมื่ออรุณขึ้นแต่เช้าเทียว เข้าไปสู่โรงภัตร ยืนอยู่แล้ว เป็นพระสังฆเถระได้อัฏฐกภัตร ในเรือนของนางสิริมานั้น

ปาโตว / อรุเณ อุคฺคเต, / สลากคฺคำ ปวิสิตฺวา / ธิโต สงฺฆตฺเถโร หุตฺวา / ตสฺสา เคเห / อฏฺฐกภตฺตำ ลภิ.

ครั้นเมื่ออรุณ ขึ้นไปแล้ว ในเวลาเช้านั่นเทียว, เข้าไปแล้ว สู่โรงแห่งสลาก ยืนแล้ว เป็นพระเถระในสงฆ์ เป็น ได้แล้ว ซึ่งภัตรอันบุคคลถวายแล้วแก่หมู่แห่งภิกษุ ๘ รูป ในเรือน (ของนางสิริมา) นั้น.

นางสิริมาเป็นไข้

ก็ในเวลาที่ภิกษุนั่นฉันแล้ว หลีกไปในวันวานนั่นเอง โรคได้เกิดขึ้นในสรีระของนาง

โย ปเนโส ภิกฺขุ / หีโย ภุญฺชิตฺวา ปกฺกามิ, / ตสฺส คตเวลายเมวสฺสา / สรีเร โรโค อุปฺปชฺชิ;

ก็ อ.ภิกษุ นั่น ใด ฉันแล้ว ในวันวาน หลีกไปแล้ว, อ.โรค เกิดขึ้นแล้ว ในสรีระ (ของนางสิริมา) นั้น ในเวลาเป็นที่ไปแล้วนั่นเทียว (แห่งภิกษุ) นั้น;

ฉะนั้น นางจึงเปลื้องอาภรณ์แล้วนอน

ตสฺมา / สา อาภรณานิ / โอมุญฺจิตฺวา นิปชฺชิ.

เพราะเหตุนั้น (อ.นางสิริมา) นั้น เปลื้องแล้ว ซึ่งเครื่องประดับ ท. นอนแล้ว.

ขณะนั้น พวกทาสีของนางเห็นภิกษุทั้งหลายผู้ได้อัฏฐกภัตรมาแล้ว จึงบอกแก่นาง

อถสฺสา ทาสิโย / อฏฺฐกภตฺตำ ลภิตฺวา / อาคเต ภิกฺขู / ทิสฺวา อาโรเจสุ.

ครั้งนั้น อ.ทาสี ท. (ของนางสิริมา) นั้น เห็นแล้ว ซึ่งภิกษุ ท. ผู้- ได้- ซึ่งภัตรอันบุคคลถวายแล้วแก่หมู่แห่งภิกษุ ๘ รูป -แล้ว -จึงมาแล้ว บอกแล้ว.

นางไม่สามารถจะรับบาตรแล้วนิมนต์ให้นั่งหรืออังคาสด้วยมือของตนได้ จึงสั่งพวกทาสีว่า

สา สหตฺถา / ปตฺเต คเหตฺวา / นิสีทาเปตุำ วา / ปริวิสิตุำ วา อสกฺโกนฺตี / ทาสิโย อาณาเปสิ

(อ.นางสิริมา) นั้น ไม่อาจอยู่ เพื่ออัน- รับ- ซึ่งบาตร ท. -แล้ว -จึงให้นั่ง หรือ หรือว่า เพื่ออันอังคาสด้วยมือของตน สั่งแล้ว ซึ่งทาสี ท. ว่า

แน่ะแม่ทั้งหลาย พวกเธอรับบาตรแล้วนิมนต์พระผู้เป็นเจ้าให้นั่ง ให้ดื่มยาคู ถวายของเคี้ยวในเวลาฉันภัตร จงบรรจุภัตรให้เต็มบาตรแล้วถวายเถิด

“อมฺมา / ปตฺเต คเหตฺวา / อยฺเย นิสีทาเปตฺวา / ยาคุ๎ ปาเยตฺวา / ขชฺชกำ ทตฺวา / ภตฺต-เวลาย / ภตฺตสฺส ปตฺเต / ปูเรตฺวา เทถา”ติ.

“แน่ะแม่ ท. (อ.เธอ ท.) รับแล้ว ซึ่งบาตร ท. ยังพระผู้เป็นเจ้า ท. ให้นั่งแล้ว ให้ดื่มแล้ว ซึ่งข้าวต้ม ถวายแล้ว ซึ่งวัตถุอันบุคคลพึงเคี้ยว ยังบาตร ท. ให้เต็มแล้ว ด้วยภัตร ในเวลาแห่งภัตร จงถวาย” ดังนี้.

ทาสีเหล่านั้นรับว่า ดีละ คุณแม่ แล้วนิมนต์ภิกษุทั้งหลายให้เข้ามา ให้ดื่มข้าวยาคู ถวายของเคี้ยวแล้ว ในเวลาฉันภัตร บรรจุภัตรให้เต็มบาตรแล้วบอกแก่นาง

ตา / “สาธุ อยฺเย”ติ / ภิกฺขู ปเวเสตฺวา / ยาคุ๎ ปาเยตฺวา / ขชฺชกำ ทตฺวา / ภตฺตเวลาย / ภตฺตสฺส ปตฺเต ปูเรตฺวา / ตสฺสา อาโรเจสุ๎.

(อ.ทาสี ท.) เหล่านั้น (รับพร้อมแล้ว) ว่า “ข้าแต่แม่เจ้า อ.ดีละ” ดังนี้ ยังภิกษุ ท. ให้เข้าไปแล้ว ให้ดื่มแล้ว ซึ่งข้าวต้ม ถวายแล้ว ซึ่งวัตถุอันบุคคลพึงเคี้ยว ยังบาตร ท. ให้เต็มแล้ว ด้วยภัตร ในเวลาแห่งภัตร บอกแล้ว (แก่นางสิริมา) นั้น.

นางกล่าวว่า จงช่วยพะยุงเราไปที เราจักไหว้พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย

สา / “มำ ปริคฺคเหตฺวา เนถ, / อยฺเย วนฺทิสฺสามี”ติ วตฺวา

(อ.นางสิริมา) นั้น กล่าวแล้ว ว่า “(อ.เธอ ท.) ประคองแล้ว ซึ่งเรา จงนำไป, (อ.เรา) จักไหว้ ซึ่งพระผู้เป็นเจ้า ท.” ดังนี้

อันทาสีเหล่านั้นพะยุงไปสู่ที่ใกล้ภิกษุทั้งหลายแล้ว ได้ไหว้ภิกษุทั้งหลายด้วยสรีระอันสั่นเทิ้มอยู่

ตาหิ ปริคฺคเหตฺวา / ภิกฺขูนำ สนฺติกำ นีตา / ปเวธมาเนน สรีเรน / ภิกฺขู วนฺทิ.

ผู้- (อันทาสี ท.) เหล่านั้น ประคองแล้ว -จึงนำไปแล้ว สู่สำนัก ของภิกษุ ท. ไหว้แล้ว ซึ่งภิกษุ ท. ด้วยทั้งสรีระ อันสั่นอยู่.

ภิกษุนั้นแลดูนางแล้ว คิดว่า

โส ภิกฺขุ / ตำ โอโลเกตฺวา จินฺเตสิ

อ.ภิกษุ นั้น แลดูแล้ว (ซึ่งนางสิริมา) นั้น คิดแล้ว ว่า

ความสวยงามแห่งรูปของหญิงผู้เป็นไข้นี้ (ยังสวยงาม) ถึงเพียงนี้

“คิลานาย ตาว / อยำ เอติสฺสา รูปโสภา,

“อ.ความงาม นี้ เป็นความงามแห่งรูป (ของนางสิริมา) นั่น ผู้เป็นไข้ (ย่อมเป็น) ก่อน,

ก็ในเวลาไม่มีโรค รูปสมบัติของนางคนนี้ ที่ตกแต่งแล้วด้วยอาภรณ์ทุกอย่าง จะสวยงามสักเพียงไร

อโรคกาเล ปน / สพฺพาภรณปฏิมณฺฑิตาย / อิมิสฺสา กีทิสี / รูปสมฺปตฺตี”ติ.

ส่วนว่า อ.สมบัติแห่งรูป (ของนางสิริมา) นี้ ผู้ประดับเฉพาะแล้วด้วยเครื่องประดับทั้งปวง เป็นเช่นไร (จักเป็น) ในกาล- (แห่งนางสิริมา นั้น) -มีโรคหามิได้” ดังนี้.

ครั้งนั้น กิเลสที่เธอสั่งสมไว้ตั้งหลายโกฏิปีกำเริบขึ้นแล้ว

อถสฺส / อเนกวสฺสโกฏิสนฺนิจิโต / กิเลโส สมุทาจริ.

ครั้งนั้น อ.กิเลส อันอันตนสั่งสมแล้วสิ้นโกฏิแห่งปีมิใช่หนึ่ง (ของภิกษุ) นั้น ฟุ้งขึ้นแล้ว.

ภิกษุนั้นมิได้มีใจจดจ่อที่อื่น (มีใจจดจ่อแต่เฉพาะนางเท่านั้น) ไม่สามารถจะฉันอาหารได้ จึงถือบาตร กลับวิหาร ปิดบาตรวางไว้ ณ ส่วนข้างหนึ่ง ปูจีวรนอนแล้ว

โส อนญฺญมโน หุตฺวา / ภตฺตํ ภุญฺชิตุ อสกฺโกนฺโต / ปตฺตมาทาย / วิหารํ คนฺตฺวา / ปตฺตํ ปิธาย / เอกมนฺเต ฐเปตฺวา / จีวรํ อตฺถริตฺวา นิปชฺชิ.

(อ.ภิกษุ) นั้น เป็นผู้มีใจส่งไปแล้วในที่อื่นหามิได้ เป็น ไม่อาจอยู่ เพื่ออันฉัน ซึ่งภัตร ถือเอาแล้ว ซึ่งบาตร ไปแล้ว สู่วิหาร ปิดแล้ว ซึ่งบาตร วางไว้แล้ว ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง ลาดแล้ว ซึ่งจีวร นอนแล้ว.

ลำดับนั้น ภิกษุสหาย (ของเธอ) รูปหนึ่ง แม้อ้อนวอนอยู่ ก็ไม่สามารถจะให้เธอฉันได้

อถ นํ / เอโก สหายโก ภิกฺขุ / ยาจนฺโตปิ / โภเชตุ นาสกฺขิ.

ครั้งนั้น อ.ภิกษุ ผู้เป็นสหาย รูปหนึ่ง แม้อ้อนวอนอยู่ ไม่ได้อาจแล้ว เพื่ออัน- (ยังภิกษุ) นั้น -ให้ฉัน.

ภิกษุนั้นได้อดอาหารแล้ว

โส ฉินฺนภตฺโต อโหสิ.

(อ.ภิกษุ) นั้น เป็นผู้มีภัตรอันขาดแล้ว ได้เป็นแล้ว.

นางสิริมาถึงแก่กรรม

ในเวลาเย็นวันนั้นเอง นางสิริมาได้ทำกาลกิริยาแล้ว

ตทิวสเมว / สายณฺหสมเย / สิริมา กาลมกาสิ.

อ.นางสิริมา ได้กระทำแล้ว ซึ่งกาละ ในสมัยในเวลาเย็นแห่งวัน ในวันนั้นนั่นเทียว.

ทรงส่งพระราชสาสน์ไปถวายพระศาสดาว่า พระเจ้าข้า นางสิริมาน้องสาวหมอชีวก ได้ทำกาลกิริยาเสียแล้ว

ราชา / สตฺถุ สาสนํ เปเสสิ / "ภนฺเต / ชีวกสฺส กนิฏฺฐภคินี สิริมา / กาลมกาสีติ.

อ.พระราชา ทรงส่งไปแล้ว ซึ่งข่าวสาสน์ แด่พระศาสดา (วตฺวา กล่าว) ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.นางสิริมา ผู้เป็นน้องสาวผู้น้อยที่สุด ของหมอชีวก ได้กระทำแล้ว ซึ่งกาละ" ดังนี้.

พระศาสดาทรงสดับเรื่องนั้น จึงส่งข่าวไปแด่พระราชาว่า

สตฺถา / ตํ สุตฺวา / รญฺโญ สาสนํ ปหิณิ

อ.พระศาสดา ทรงสดับแล้ว (ซึ่งข่าวสาส์น) นั้น ทรงส่งไปแล้ว ซึ่งข่าวสาส์น แก่พระราชา (วตฺวา ตรัส) ว่า

กิจคือการเผานางสิริมา ยังไม่มี

“สิริมาย ฌาปนกิจฺจํ นตฺถิ,

“อ.กิจคืออัน- ยังนางสิริมา -ให้ไหม้ ย่อมไม่มี,

พระองค์จงทรงรับสั่งให้เอาศพนางสิริมานั้นนอนในป่าช้าผีดิบแล้ว ให้รักษาไว้โดยอาการที่กาและสุนัขจะกินไม่ได้เถิด

อามกสุสาเน ตํ, / ยถา กากสุนขา / น ขาทนฺติ; / ตถา นิปชฺชาเปตฺวา / รกฺขาเปถา”ติ.

(อ.พระองค์ ยังนางสิริมา) นั้น ให้นอนแล้ว ในป่าช้าเป็นที่ทิ้งซึ่งผีดิบ จง- (ทรงยังราชบุรุษ) -ให้รักษา โดย-, อ.กาและสุนัข ท. จะไม่เคี้ยวกิน โดยประการใด, -ประการนั้น” ดังนี้.

พระราชาได้ทรงทำตามรับสั่งแล้ว

ราชา ตถา อกาสิ.

อ.พระราชา ได้ทรงกระทำแล้ว เหมือนอย่างนั้น.

สามวันล่วงไปแล้วตามลำดับ ในวันที่ ๔ สรีระขึ้นพองแล้ว

ปฏิปาฏิยา / ตโย ทิวสา อติกฺกนฺตา, / จตุตฺเถ ทิวเส / สรีรํ อุทฺธุมายิ.

อ.วัน ท. ๓ ก้าวล่วงแล้ว โดยลำดับ, อ.สรีระ พองขึ้นแล้ว ในวัน ที่ ๔.

หมู่หนอนไต่ออกจากปากแผลทั้ง ๙

นวหิ วณมุเขหิ / ปุฬวา ปคฺฆรึสุ.

อ.หนอน ท. ไหลออกแล้ว จากปากแห่งแผล ท. ๙.

สรีระทั้งสิ้นได้แตกสลายคล้ายถาดข้าวสาลี ฉะนั้น

สกลสรีรํ ภินฺนํ / สาลิภตฺตจาฏิ วิย อโหสิ.

อ.สรีระทั้งสิ้น แตกแล้ว เป็นราวกะว่า ตุ่มอันเต็มแล้วด้วยข้าวสวยแห่งข้าวสาลี ได้เป็นแล้ว.

พระราชาให้พวกราชบุรุษตีกลองโฆษณาในพระนครว่า เว้นเด็ก ๆ ที่เฝ้าเรือนเสียใครไม่มาดูนางสิริมาจะถูกปรับ ๘ กหาปณะ

ราชา นคเร เภริญฺจาราเปสิ / “ฉเปตฺวา เคหรกฺขทารเก / สิริมาย ทสฺสนตฺถํ / อนาคจฺฉนฺตานํ / อฏฺฐกหาปณทณฺโฑ”ติ,

อ.พระราชา ยังกลอง ให้เที่ยวไปแล้ว ในพระนคร (วตฺวา ตรัส) ว่า “อ.สินไหมคือกหาปณะ ๘ (ย่อมมี แก่ชน ท.) ผู้ไม่มาอยู่ เพื่ออันดู ซึ่งนางสิริมา เว้น ซึ่งเด็กผู้รักษาซึ่งเรือน ท.” ดังนี้,

และได้ส่ง (พระราชสาสน์) ไปสำนักพระศาสดาว่า นัยว่า ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ขอจงมาดูนางสิริมา

สตฺถุ สนฺติกํ จ เปเสสิ / “พุทฺธปฺปมุโข กิร / ภิกฺขุสงฺโฆ / สิริมาย ทสฺสนตฺถํ / อาคจฺฉตู”ติ.

อนึ่ง (อ.พระราชา นั้น) ทรงส่งไปแล้ว (ซึ่งข่าวสาสน์) สู่สำนัก ของพระศาสดา (ตรัส) ว่า “ได้ยินว่า อ.หมู่แห่งภิกษุ ผู้มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ขอจงมา เพื่ออันดู ซึ่งนางสิริมา” ดังนี้.

พระศาสดารับสั่งให้ผะเดียงแก่ภิกษุทั้งหลายว่า เราทั้งหลายจะไปดูนางสิริมา

สตฺถา / ภิกฺขูนํ อาโรจาเปสิ / “สิริมาย ทสฺสนตฺถํ / คมิสฺสามา”ติ.

อ.พระศาสดา (ทรงยังบุคคล) ให้บอกแล้ว แก่ภิกษุ ท. ว่า “(อ.เรา ท.) จักไป เพื่ออันดู ซึ่งนางสิริมา” ดังนี้.

ภิกษุหนุ่มแม้รูปนั้นไม่เชื่อฟังคำของใคร ๆ เลย ตลอด ๔ วัน อดอาหารนอนแซ่วอยู่แล้ว

โสปิ ทหรภิกฺขุ / จตฺตาโร ทิวเส / กสฺสจิ วจนํ อคฺคเหตฺวา / ฉินฺนภตฺโตว นิปชฺชิ.

อ.ภิกษุหนุ่ม แม้นั้น ไม่ถือเอาแล้ว ซึ่งคำ ของใคร ๆ ผู้มีภัตรอันขาดแล้วนั่นเทียว นอนแล้ว ตลอดวัน ท. ๔.

ข้าวสวยในบาตรบูด สนิมก็ตั้งขึ้นในบาตร

ปตฺเต ภตฺตํ ปูติกํ ชาตํ, / ปตฺเต มลํ อุฏฺฐหิ.

อ.ภัตร ในบาตร เป็นของเน่า เกิดแล้ว, อ.สนิม ตั้งขึ้นแล้ว ในบาตร.

ลำดับนั้น ภิกษุสหายนั้น จึงเข้าไปหาเธอแล้ว บอกว่า ผู้มีอายุ พระศาสดา เสด็จไปทอดพระเนตรนางสิริมา

อถ นํ / โส สหายกภิกฺขุ / อุปสงฺกมิตฺวา / “อาวุโส / สตฺถา สิริมาย / ทสฺสนตฺถํ คจฺฉตี”ติ อาห.

ครั้งนั้น (อ.ภิกษุผู้เป็นสหาย) นั้น เข้าไปหาแล้ว (ซึ่งภิกษุ) นั้น กล่าวแล้ว ว่า “ดูก่อนท่านผู้มีอายุ อ.พระศาสดา จะเสด็จไป เพื่ออันทอดพระเนตร ซึ่งนางสิริมา” ดังนี้.

ภิกษุนั้นแม้ถูกความหิวแผดเผาอย่างนั้น ก็ลุกขึ้นได้โดยรวดเร็ว ในเพราะบทที่กล่าวว่า สิริมา นั่นเองกล่าวถามว่า ท่านว่าอะไรนะ

โส / ตถา ฉาตชฺฌตฺโตปิ / “สิริมา”ติ วุตฺตปเทเยว / สหสา อุฏฺฐหิตฺวา / “กึ ภณสี”ติ อาห;

(อ.ภิกษุ) นั้น แม้ผู้อันความหิวแผดเผาแล้ว เหมือนอย่างนั้น ลุกขึ้นแล้ว โดยพลัน ในเพราะบท-(อันภิกษุผู้เป็นสหาย นั้น) -กล่าวแล้ว ว่า “อ.นางสิริมา” ดังนี้ นั่นเทียว กล่าวแล้ว ว่า “(อ.ท่าน) ย่อมกล่าว (ซึ่งคำ) อะไร” ดังนี้;

เมื่อภิกษุสหายตอบว่า พระศาสดาจะเสด็จไปทอดพระเนตรนางสิริมา ท่านจะไปด้วยไหม

“สตฺถา / สิริมํ ทฏฺฐุํ คจฺฉติ, / ตฺวัปิ คมิสฺสสี”ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “อ.พระศาสดา จะเสด็จไป เพื่ออันทอดพระเนตร ซึ่งนางสิริมา, แม้ อ.ท่าน จักไป หรือ” ดังนี้ (อันภิกษุผู้เป็นสหาย นั้น) กล่าวแล้ว,

รีบรับว่า ไป ขอรับ แล้วเทข้าว ล้างบาตร ใส่ในถลก ได้ไปกับหมู่ภิกษุ

“อาม คมิสฺสามี”ติ / ภตฺตํ ฉฑฺเฑตฺวา / ปตฺตํ โธวิตฺวา / ถวิกาย ปกฺขิปิตฺวา / ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ อคมาสิ.

(กล่าวแล้ว) ว่า “ขอรับ (อ.ผม) จักไป” ดังนี้ ทิ้งแล้ว ซึ่งภัตร ล้างแล้ว ซึ่งบาตร ใส่แล้ว ในถลก ได้ไปแล้ว กับ ด้วยหมู่แห่งภิกษุ.

พระศาสดามีหมู่ภิกษุห้อมล้อมแล้ว ได้ประทับยืน ณ ข้างหนึ่ง

สตฺถา / ภิกฺขุสงฺฆปริวุโต / เอกปสฺเส อฏฺฐาสิ.

อ.พระศาสดา ผู้อันหมู่แห่งภิกษุแวดล้อมแล้ว ได้ประทับยืนแล้ว ณ ข้างหนึ่ง.

ภิกษุณีสงฆ์ก็ดี ราชบริษัทก็ดี อุบาสกบริษัทก็ดี อุบาสิกาบริษัทก็ดีได้ยืนอยู่พวกละข้าง

ภิกฺขุนีสงฺโฆปิ / ราชปริสาปิ / อุปาสกปริสาปิ / อุปาสิกาปริสาปิ / เอเกกปสฺเส อฏฺฐสุ.

อ.หมู่แห่งนางภิกษุณีก็ดี อ.บริษัทแห่งพระราชาก็ดี อ.บริษัทแห่งอุบาสกก็ดี อ.บริษัทแห่งอุบาสิกาก็ดี ได้ยืนแล้ว ณ ข้างหนึ่ง ๆ.

ศพนางสิริมาผู้เลอโฉมหาค่ามิได้

พระศาสดาตรัสถามพระราชาว่า นี่ใคร มหาบพิตร

สตฺถา / ราชานํ ปุจฺฉิ / “กา เอสา มหาราชา”ติ.

อ.พระศาสดา ตรัสถามแล้ว ซึ่งพระราชา ว่า “ดูก่อนมหาบพิตร (อ.หญิง) นั่น เป็นใคร (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

พระราชากราบทูลว่า น้องสาวหมอชีวก ชื่อสิริมา พระเจ้าข้า

“ภนฺเต / ชีวกสฺส ภคินี / สิริมา นามา”ติ.

(อ.พระราชา กราบทูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อ.หญิง นั่น) เป็นผู้ชื่อว่า สิริมา ผู้เป็นน้องสาว ของหมอชีวก (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

พระศาสดาตรัสถามว่า นางสิริมาหรือนี่

“สิริมา เอสา”ติ.

(อ.พระศาสดา ตรัสถามแล้ว) ว่า “(อ.หญิง) นั่น เป็นนางสิริมา (ย่อมเป็น) หรือ” ดังนี้.

พระราชากราบทูลว่า นางสิริมา พระเจ้าข้า

“อาม ภนฺเต”ติ.

(อ.พระราชา กราบทูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าข้า (อ.อย่างนั้น)” ดังนี้.

พระศาสดาตรัสว่า ถ้ากระนั้น ขอพระองค์ได้โปรดให้ราชบุรุษตีกลองโฆษณาในพระนครว่า ใครให้ทรัพย์พันหนึ่ง จงเอานางสิริมาไป

“เตนหิ / นคเร เภริญฺจาราเปหิ / ‘สหสฺสํ ทตฺวา / สิริมํ คณฺหาตู”ติ.

(อ.พระศาสดา ตรัสแล้ว) ว่า “ถ้าอย่างนั้น (อ.พระองค์) ยังกลอง จงให้เที่ยวไป ในพระนคร (กล่าว ว่า) ‘(อ.ใคร ๆ) ให้แล้ว ซึ่งพันแห่งทรัพย์ จงรับเอา ซึ่งนางสิริมา’ (ดังนี้) ” ดังนี้.

พระราชาได้ทรงทำอย่างนั้นแล้ว

ราชา ตถา อกาสิ.

อ.พระราชา ได้ทรงกระทำแล้ว เหมือนอย่างนั้น.

ผู้ที่จะออกปากว่า ข้าพเจ้าหรือว่าเรา แม้คนหนึ่งก็ไม่มี

เอโกปิ / “อหนฺ”ติ วา / “อหนฺ”ติ วา / วทนฺโต นาม นาโหสิ.

(อ.บุคคล) แม้คนหนึ่ง ชื่อว่า ผู้กล่าวอยู่ ว่า “อ.ข้าพเจ้า (จะรับเอา)” ดังนี้ หรือ หรือว่า ว่า “อ.เรา (จะรับเอา)” ดังนี้ ไม่ได้มีแล้ว.

พระราชาทูลแก่พระศาสดาว่า ชนทั้งหลายไม่รับ พระเจ้าข้า

ราชา / สตฺถุ อาโรเจสิ / “น คณฺหนฺติ ภนฺเต”ติ.

อ.พระราชา กราบทูลแล้ว แด่พระศาสดา ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อ.ชน ท.) ย่อมไม่รับเอา” ดังนี้.

พระศาสดาตรัสว่า มหาบพิตร ถ้ากระนั้น จงลดราคาลง

“เตนหิ มหาราช / อคฺฆํ โอหาเรหี”ติ.

(อ.พระศาสดา ตรัสแล้ว) ว่า “ดูก่อนมหาบพิตร ถ้าอย่างนั้น (อ.พระองค์) ขอจง- ทรงยังราคา -ให้ลดลง” ดังนี้.

พระราชารับสั่งให้ตีกลองโฆษณาว่า ใครให้ทรัพย์ ๕๐๐ จงเอาไป

ราชา / “ปญฺจสตานิ ทตฺวา / คณฺหาตู”ติ เภริญฺจาราเปสิ;

อ.พระราชา ยังกลอง ให้เที่ยวไปแล้ว (กล่าว) ว่า “(อ.ใคร ๆ) ให้แล้ว ซึ่งร้อย ๕ แห่งทรัพย์ ท. จงรับเอา” ดังนี้;

ไม่ทรงเห็นใคร ๆ จะรับเอาจึงรับสั่งให้ตีกลองโฆษณาว่า ใคร ๆ ให้ทรัพย์ ๒๕๐ กหาปณะ

กญฺจิ คณฺหนกํ อทิสฺวา “อฑฺฒเตยฺยานิ สตานิ, ฯเปฯ สิริมํ คณฺหาตู”ติ เภริญฺจาราเปตฺวา

กญฺจิ คณฺหนกํ อทิสฺวา / “อฑฺฒเตยฺยานิ สตานิ,

ไม่ทรงเห็นแล้ว ซึ่งใคร ๆ ผู้รับเอา ยังกลอง ให้เที่ยวไปแล้ว (กล่าว) ว่า (อ.ใคร ๆ ให้แล้ว) ซึ่งร้อย แห่งทรัพย์ ท. ที่ ๓ ด้วยทั้งกึ่ง (จงรับเอา ซึ่งนางสิริมา),

๒๐๐ กหาปณะ ๑๐๐ กหาปณะ ๕๐ กหาปณะ ๒๕ กหาปณะ (แล้วเอานางสิริมาไป)

เทฺว สตานิ, / สตํ, ปญฺญาสํ, / ปญฺจวีสติกหาปเณ,

(อ.ใคร ๆ ให้แล้ว) ซึ่งร้อยแห่งทรัพย์ ท. ๒ (จงรับเอา ซึ่งนางสิริมา), (อ.ใคร ๆ ให้แล้ว) ซึ่งร้อย แห่งทรัพย์ (จงรับเอา ซึ่งนางสิริมา), (อ.ใคร ๆ ให้แล้ว) ซึ่งกหาปณะ ท. ๕๐ (จงรับเอา ซึ่งนางสิริมา), (อ.ใคร ๆ ให้แล้ว) ซึ่งกหาปณะ ๒๕ ท. (จงรับเอา ซึ่งนางสิริมา),

(ใคร ๆ ให้ทรัพย์) ๑๐ กหาปณะ ๕ กหาปณะ ๑ กหาปณะ ครึ่งกหาปณะ (แล้วเอานางสิริมาไป)

ทสกหาปเณ, /ปญฺจกหาปเณ, / กหาปณํ, อฑฺฒํ,

(อ.ใคร ๆ ให้แล้ว) ซึ่งกหาปณะ ๑๐ ท. (จงรับเอา ซึ่งนางสิริมา), (อ.ใคร ๆ ให้แล้ว) ซึ่งกหาปณะ ๕ ท. (จงรับเอา ซึ่งนางสิริมา), (อ.ใคร ๆ ให้แล้ว) ซึ่งกหาปณะหนึ่ง (จงรับเอา ซึ่งนางสิริมา), (อ.ใคร ๆ ให้แล้ว) ซึ่งกึ่งแห่งกหาปณะ (จงรับเอา ซึ่งนางสิริมา),

(ใคร ๆ ให้ทรัพย์) บาท ๑ มาสก ๑ กากณิก ๑ แล้วเอานางสิริมาไป (ก็ไม่เห็นใครจะรับเอาไป)

ปาทำ, มาสกำ, / กากณิกำ ทตฺวา / สิริมำ คณฺหาตู”ติ เภริญฺจาราเปตฺวา

(อ.ใคร ๆ ให้แล้ว) ซึ่งบาทหนึ่ง (จงรับเอา ซึ่งนางสิริมา), (อ.ใคร ๆ ให้แล้ว) ซึ่งมาสกหนึ่ง (จงรับเอา ซึ่งนางสิริมา), (อ.ใคร ๆ) ให้แล้ว ซึ่งกากณิกหนึ่ง จงรับเอา ซึ่งนางสิริมา.” ดังนี้

จึงรับสั่งให้ตีกลองโฆษณาว่า จงเอาไปเปล่า ๆ ก็ได้

“มุธาปิ คณฺหาตู”ติ / เภริญฺจาราเปสิ.

ยังกลอง ให้เที่ยวไปแล้ว (กล่าว) ว่า “(อ.ใคร ๆ) จงรับเอา แม้เปล่า” ดังนี้.

ผู้ที่จะออกปากว่า ข้าพเจ้า หรือว่าเรา (แม้คนหนึ่ง) ก็ไม่มี

“อหนฺ”ติ วา / “อหนฺ”ติ วา / วทนฺโต นาม นาโหสิ.

(อ.บุคคล) ชื่อว่า ผู้กล่าวอยู่ ว่า “อ.ข้าพเจ้า (จะรับเอา)” ดังนี้ หรือ หรือว่า ว่า “อ.เรา (จะรับเอา)” ดังนี้ ไม่ได้มีแล้ว.

พระราชาทูลว่า พระเจ้าข้า ชื่อว่าผู้ที่จะรับเอาไปแม้เปล่า ๆ ก็ไม่มี

ราชา / “มุธาปิ ภนฺเต / คณฺหนฺโต นาม / นตฺถี”ติ อาห.

อ.พระราชา กราบทูลแล้ว ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อ.บุคคล) ชื่อว่า ผู้รับเอาอยู่ แม้เปล่าย่อมไม่มี” ดังนี้.

พระศาสดาจึงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมาดูมาตุคามซึ่งเป็นที่รักของมหาชน

สตฺถา “ปสฺสถ ภิกฺขเว ฯเปฯ อตฺตภาวนฺ”ติ วตฺวา

สตฺถา / “ปสฺสถ ภิกฺขเว / มหาชนสฺส ปิยำ มาตุคามำ,

อ.พระศาสดา ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. (อ.เธอ ท.) จงดู ซึ่งมาตุคาม ผู้เป็นที่รัก ของมหาชน,

ในกาลก่อน ชนทั้งหลายในพระนครนี้แล ให้ทรัพย์พันหนึ่งแล้ว ได้ (อภิรมย์) วันหนึ่ง

อิมสฺมึเยว นคเร / สหสฺสำ ทตฺวา / ปุพฺเพ เอกทิวสำ ลภึสุ,

(อ.ชน ท.) ในพระนคร นี้นั่นเทียว ให้แล้ว ซึ่งพันแห่งทรัพย์ ได้แล้ว (อภิรมิตุำ เพื่ออันยินดียิ่ง) ตลอดวันหนึ่ง ในกาลก่อน,

บัดนี้ แม้ผู้ที่จะรับเอาเปล่า ๆ ก็ไม่มี

อิทานิ / มุธา คณฺหนฺโตปิ นตฺถิ,

ในกาลนี้ (อ.บุคคล) แม้ผู้รับเอาอยู่ เปล่า ย่อมไม่มี,

รูปเห็นปานนี้ ถึงความสิ้นและความเสื่อมแล้ว

เอวรูปำ นาม รูปำ / ขยวยปฺปตฺตำ,

อ.รูป ชื่อ อันมีอย่างนี้เป็นรูป เป็นรูปถึงแล้วซึ่งความสิ้นไปและความเสื่อมไป (ย่อมเป็น),

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงดูอัตภาพอันอาดูร ดังนี้แล้ว

ปสฺสถ ภิกฺขเว / อาตุรํ อตฺตภาวนฺ”ติ วตฺวา

ดูก่อนภิกษุ ท. (อ.เธอ ท.) จงดู ซึ่งอัตภาพ อันกระสับกระส่าย[๑].” ดังนี้

ตรัสพระคาถานี้ว่า

อิมํ คาถมาห

ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

เธอจงดูอัตภาพ ที่ไม่มีความยั่งยืน (และ) ความมั่นคง
(อันกรรม) ทำให้วิจิตรแล้ว มี กายเป็นแผล อันกระดูก
๓๐๐ ท่อน ยกขึ้นแล้ว อันอาดูร ที่มหาชนคร่ำคิดแล้ว
โดยมาก

“ปสฺส จิตฺตกตํ พิมฺพํ อรุกายํ สมุสฺสิตํ /
อาตุรํ พหุสงฺกปฺปํ, ยสฺส นตฺถิ ธุวํ ฐิตี”ติ.

“อ.ความยั่งยืน อ.ความตั้งมั่น ย่อมไม่มี (แก่อัตภาพ) ใด, (อ.เธอ) จงดู ซึ่งอัตภาพ (นั้น) อัน- (อันกรรม) กระทำให้วิจิตรแล้ว อันมีกายเป็นแผล อัน- (อันร้อยแห่งกระดูก ท. ๓) ยกขึ้นพร้อมแล้ว อันกระสับกระส่าย อัน- (อันมหาชน) -ดำริแล้วโดยมาก” ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **จิตฺตกตํ** ความว่า มีความวิจิตรอันกรรมทำแล้ว คือ (อันกรรม) ทำให้วิจิตรด้วยวัตถุต่าง ๆ มีอาภรณ์คือผ้าและเครื่องประดับคือระเบียบดอกไม้เป็นต้น

ตตฺถ จิตฺตกตนฺติ / กตจิตฺตกํ / วตฺถาภรณมาลาลงฺการาทีหิ / จิตฺตกตนฺติ อตฺโถ.

อ.อรรถ ว่า อันมีความวิจิตร- (อันกรรม) -กระทำแล้ว ชื่อว่า อัน- (อันกรรม) กระทำให้วิจิตรแล้ว (ด้วยวัตถุ ท.) มีเครื่องประดับคือผ้าและเครื่องประดับคือระเบียบเป็นต้น ดังนี้ (แห่ง- ในบท ท.) เหล่านั้นหนา (-บท) ว่า **จิตฺตกตํ** ดังนี้.

บทว่า **พิมฺพํ** ได้แก่ ซึ่งอัตภาพอันตั้งอยู่ถูกส่วนด้วยอวัยวะทั้งหลายใหญ่น้อย มีส่วนยาวเป็นต้น ในฐานะอันสมควรแก่ความเป็นอวัยวะยาว เป็นต้น

พิมฺพนฺติ / ทีฆาทิยุตฺตฏฺฐาเนสุ / ทีฆาทีหิ องฺคปจฺจงฺเคหิ / สณฺฐิตํ อตฺตภาวํ.

(อ.อรรถ ว่า) ซึ่งอัตภาพ อันตั้งอยู่ด้วยดีแล้ว ด้วยอวัยวะใหญ่และอวัยวะอาศัย ท. มีอวัยวะยาวเป็นต้น ในที่อันควรแล้วแก่อวัยวะมีอวัยวะยาวเป็นต้น ท. (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **พิมฺพํ** ดังนี้.

---

[๑] **อาตุร** (อา + ตุร เวเค = เร็ว, คมเน = ไป ภู. + อ) กระสับกระส่าย, ป่วย, เจ็บไข้. วิเคราะห์ว่า อาตุรตีติ **อาตุโร**. สิ่งที่กระสับกระส่าย ชื่อว่า อาตุระ, หรือวิเคราะห์ว่า อา สีฆํ ตุรติ คจฺฉตีติ **อาตุโร**. ผู้ไปโดยเร็ว คือรีบไปหาหมอ ชื่อว่า อาตุระ, อีกนัยหนึ่ง วิเคราะห์ว่า อตติ **อาตุโร**. ผู้ไปติดต่อกัน คือไปหาหมอเป็นประจำ ชื่อว่า อาตุระ. (อต สาตจฺจคมเน = ไปหรือถึงโดยความติดต่อกัน, เป็นไปไม่ขาดระยะ ภู. + อุร).

บทว่า **อรุกายํ** คือ มีกายเป็นแผล ด้วยสามารถปากแผลทั้ง ๙

อรุกายนฺติ / นวนฺนํ วณมุขานํ / วเสน อรุภูตกายํ.

(อ.อรรถ ว่า) อันมีกายเป็นแผลเป็นแล้ว ด้วยสามารถ แห่งปากแห่งแผล ท. ๙ (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **อรุกายํ** ดังนี้.

บทว่า **สมุสฺสิตํ** คือ อันกระดูก ๓๐๐ ท่อน ยกขึ้นแล้ว

สมุสฺสิตนฺติ / ตีหิ อฏฺฐิสเตหิ สมุสฺสิตํ.

(อ.อรรถ ว่า) อันอันร้อยแห่งกระดูก ท. ๓ ยกขึ้นพร้อมแล้ว (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **สมุสฺสิตํ** ดังนี้.

บทว่า **อาตุรํ** ความว่า ชื่อว่าเป็นไข้ประจำ เพราะความเป็นสถานที่ต้องบริหารด้วยอิริยาบถเป็นต้นทุกเวลา

อาตุรนฺติ / สพฺพกาลํ / อิริยาปถาทีหิ / ปริหริตพฺพตาย / นิจฺจคิลานํ.

(อ.อรรถ ว่า) ชื่อว่าอันเป็นไข้เป็นนิจ เพราะความที่- (แห่งอัตภาพ นั้น) -เป็นอัตภาพ- (อันบุคคล) -พึงบริหาร (ด้วยอาการ ท.) มีอิริยาบถเป็นต้น ตลอดกาลทั้งปวง (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **อาตุรํ** ดังนี้.

บทว่า **พหุสงฺกปฺปํ** ได้แก่ อันมหาชนครุ่นคิดแล้วโดยมาก

พหุสงฺกปฺปนฺติ / มหาชเนน / พหุธา สงฺกปฺปิตํ.

(อ.อรรถ ว่า) อัน- อันมหาชน -ดำริแล้ว โดยมาก (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **พหุสงฺกปฺปํ** ดังนี้.

บาทพระคาถาว่า **ยสฺส นตฺถิ ธุวํ จิติ** ความว่า เธอทั้งหลายจงดูอัตภาพนี้ ที่ไม่มีความยั่งยืนหรือความมั่นคง มีความแตกเรี่ยรายและกระจัดกระจายไปเป็นธรรมดาโดยส่วนเดียวเท่านั้น

ยสฺส นตฺถิ ธุวํ จิตีติ / ยสฺส ธุวภาโว วา / จิติภาโว วา นตฺถิ, / เอกนฺเตน / เภทน-วิกฺกิรณ-วิทฺธํสนธมฺมเมว / ตํ อิทํ ปสฺสถาติ อตฺโถ.

อ.อรรถ ว่า อ.ความเป็นคืออันยั่งยืน หรือ หรือว่า อ.ความเป็นคืออันตั้งมั่น ย่อมไม่มี (แก่อัตภาพ) ใด, (อ.เธอ ท.) จงดู (ซึ่งอัตภาพ) นี้ นั้น อันมีความแตกไปและความเรี่ยรายไปและความกระจัดกระจายไปเป็นธรรมดา โดยส่วนเดียว นั่นเทียว ดังนี้ (แห่งบาทแห่งพระคาถา) ว่า **ยสฺส นตฺถิ ธุวํ จิติ** ดังนี้.

ในเวลาจบเทศนา ธรรมาภิสมัยได้มีแล้วแก่สัตว์ ๘ หมื่น ๔ พัน

เทสนาวสาเน / จตุราสีติยา / ปาณสหสฺสานํ / ธมฺมาภิสมโย อโหสิ.

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา อ.การตรัสรู้ซึ่งธรรม ได้มีแล้ว แก่พันแห่งสัตว์ท. ๘๔.

ภิกษุแม้รูปนั้น ก็ได้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล ดังนี้แล

โสปิ ภิกฺขุ / โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐหีติ.

อ.ภิกษุ แม้นั้น ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว ในโสดาปัตติผล ดังนี้แล.

เรื่องนางสิริมา จบ

สิริมาวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งนางสิริมา (จบแล้ว).

๓. เรื่องพระอุตตราเถรี

๓. อุตฺตรตฺเถรีวตฺถุ.

๓. อ.เรื่องแห่งพระนางอุตตราผู้เถรี (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระอุตตราเถรี ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **ปริชิณฺณมิทำ รูปำ** เป็นต้น

ปริชิณฺณมิทำ รูปนฺติ / อิมำ ธมฺมเทสนำ / สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต / อุตฺตรตฺเถรึ นาม / อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน ทรงปรารภ ชื่อซึ่งพระนางอุตตราผู้เถรี ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **ปริชิณฺณมิทำ รูปำ** ดังนี้เป็นต้น.

พระเถรือดอาหารเพราะน้ำใจกรุณา

ดังได้สดับมา พระเถรีมีอายุได้ ๑๒๐ ปี โดยกำเนิด เที่ยวบิณฑบาต ได้บิณฑบาตแล้ว เห็นภิกษุรูปหนึ่งในระหว่างถนน

เถรี กิร / วีสวสฺสสติกา ชาติยา / ปิณฺฑาย จริตฺวา / ลทฺธปิณฺฑปาตา / อนฺตรวีถิยำ / เอกำ ภิกฺขุำ ปสฺสิตฺวา

ได้ยินว่า อ.พระเถรี ผู้มีร้อยแห่งกาลฝน ๒๐ โดยการเกิด เที่ยวไปแล้ว เพื่อก้อนข้าว ผู้มีบิณฑบาตอันได้แล้ว เห็นแล้ว ซึ่งภิกษุ รูปหนึ่ง ในระหว่างแห่งถนน

ได้ถามโดยเอื้อเฟื้อด้วยบิณฑบาต เมื่อภิกษุนั้นไม่ห้ามรับเอา ก็ถวายทั้งหมด (ส่วนตน) ได้อดอาหารแล้ว

ปิณฺฑปาเตน อาปุจฺฉิตฺวา / ตสฺส อปฏิกฺขิปิตฺวา / คณฺหนฺตสฺส สพฺพำ ทตฺวา / นิราหารา อโหสิ;

ถามโดยเอื้อเฟื้อแล้ว ด้วยบิณฑบาต (เมื่อภิกษุ) นั้น ไม่ห้ามแล้ว รับเอาอยู่ ถวายแล้ว (ซึ่งบิณฑบาต) ทั้งปวง เป็นผู้มีอาหารออกแล้ว ได้เป็นแล้ว;

แม้ในวันที่ ๒ ที่ ๓ ก็ได้ถวายภัตรแก่ภิกษุนั้นแหละในที่นั้นเหมือนกัน ได้อดอาหารแล้วอย่างนั้น

เอวำ ทุติเยปิ / ตติเยปิ ทิวเส / ตสฺเสว ภิกฺขุโน / ตสฺมึเยว ฐาเน / ภตฺตำ ทตฺวา / นิราหารา อโหสิ;

อ.พระเถรี ถวายแล้ว ซึ่งภัตร แก่ภิกษุ นั้นนั่นเทียว ในที่ นั้นนั่นเทียว เป็นผู้มีอาหารออกแล้ว ได้เป็นแล้ว ในวัน ที่ ๒ บ้าง ที่ ๓ บ้าง ด้วยประการฉะนี้;

ได้ฟังเทศนาบรรลุโสดาปัตติผล

แต่ในวันที่ ๔ พระเถรีเที่ยวบิณฑบาต พบพระศาสดาในที่แคบแห่งหนึ่ง

จตุตฺเถ ทิวเส ปน / ปิณฺฑาย จรนฺตี / เอกสฺมึ สมฺพาธฏฺฐาเน / สตฺถารํ ทิสฺวา

แต่ว่า ในวัน ที่ ๔ (อ.พระเถรี) เที่ยวไปอยู่ เพื่อก้อนข้าว เห็นแล้ว ซึ่งพระศาสดา ในที่อันแคบแห่งหนึ่ง

เมื่อถอยหลัง ได้เหยียบมุมชายจีวรของตนซึ่งห้อยอยู่ ไม่สามารถจะตั้งตัวได้ จึงซวนล้มแล้ว

ปฏิกฺกมนฺตี / โอลมฺพนฺตํ อตฺตโน / จีวรกณฺณํ อกฺกมิตฺวา / สณฺ‌ฐาตุํ อสกฺโกนฺตี / ปริวตฺติตฺวา ปติ.

ก้าวกลับอยู่ เหยียบแล้ว ซึ่งชายแห่งจีวร ของตน อันห้อยลงอยู่ ไม่อาจอยู่ เพื่ออันดำรงอยู่พร้อมเป็นไปรอบ ล้มแล้ว.

พระศาสดาเสด็จไปสู่ที่ใกล้เธอแล้วตรัสว่า น้องหญิง อัตภาพของเธอแก่หง่อมแล้ว ต่อกาลไม่ช้านัก ก็จะแตกสลายไป ดังนี้แล้ว ตรัสพระคาถานี้ว่า

สตฺถา / ตสฺสา สนฺติกํ คนฺตฺวา / “ภคินิ / ปริชิณฺโณ เต อตฺตภาโว / น จิรสฺเสว ภิชฺชิสฺสตี”ติ วตฺวา / อิมํ คาถมาห

อ.พระศาสดา เสด็จไปแล้ว สู่สำนัก (ของพระเถรี) นั้น ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนน้องหญิง อ.อัตภาพของเธอ แก่รอบแล้ว จักแตก โดยกาลไม่นานนั่นเทียว” ดังนี้ ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

รูปนี้แก่หง่อมแล้ว เป็นรังของโรค เปื่อยพัง กายของตน
เป็นของเน่า จักแตก เพราะชีวิต มีความตายเป็นที่สุด

“ปริชิณฺณมิทํ รูปํ โรคนิฑฺ‌ฐํ ปภงฺคุณํ, /
ภิชฺชติ ปูติ สนฺเทโห, มรณนฺตํ หิ ชีวิตนฺ”ติ.

อ.รูป นี้ เป็นธรรมชาตแก่รอบแล้ว เป็นรังแห่งโรค เป็นธรรมชาตผุพัง (ย่อมเป็น), อ.กาย อันเปื่อยเน่า จะแตก, เพราะว่า อ.ชีวิต เป็นชีวิตมีความตายเป็นที่สุด (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

แก้อรรถ

เนื้อความแห่งพระคาถานั้นว่า น้องหญิง รูปนี้ คือที่นับว่า สรีระของเธอ ชื่อว่าแก่หง่อมแล้ว เพราะความเป็นคนแก่

ตสฺสตฺโถ “ภคินิ อิทํ ฯเปฯ วุตฺตํ โหติ.”

ตสฺสตฺโถ / “ภคินิ / อิทํ ตว / สรีรสงฺขาตํ รูปํ / มหลฺลกภาเวน ปริชิณฺณนฺ,

อ.เนื้อความ (ว่า) “ดูก่อนน้องหญิง อ.รูป นี้ คือว่า อัน- (อันบัณฑิต) -กล่าวแล้วว่าสรีระ ของเธอ ชื่อว่าเป็นธรรมชาตแก่รอบแล้ว เพราะความที่- (แห่งเธอ) -เป็นคนแก่ (ย่อมเป็น),

ก็รูปนั้นแลชื่อว่าเป็นรังของโรค เพราะอรรถว่า เป็นสถานที่อยู่อาศัยของโรคทุกชนิด

ตญฺจ โข สพฺพโรคานํ / นิวาสนฏฺฐานตฺเถน โรคนิทฺธํ;

ก็ (อ.รูป) นั้น แล ชื่อว่าเป็นรังแห่งโรค เพราะอรรถว่าเป็นฐานะเป็นที่อยู่อาศัย แห่งโรคทั้งปวง ท. (ย่อมเป็น),

เปรียบเหมือนสุนัขจิ้งจอก แม้หนุ่ม เขาเรียกว่า สุนัขจิ้งจอกแก่ เถาหัวด้วน แม้อ่อน เขาเรียกว่า เถาเน่า ฉันใด

ยถา โข ปน / ตรุโณปิ สิคาโล / “ชรสิคาโล”ติ จฺจติ, / ตรุณาปิ คโฬจีลตา / “ปูติลตา”ติ วุจฺจติ;

เหมือนอย่างว่า อ.สุนัขจิ้งจอก แม้ตัวหนุ่ม (อันชน ท.) ย่อมกล่าว ว่า “อ.สุนัขจิ้งจอกแก่” ดังนี้, อ.เถาหัวด้วน แม้อันอ่อน (อันชน ท.) ย่อมกล่าว ว่า “อ.เครือเถาเน่า” ดังนี้ ฉันใด แล;

รูปนี้ ก็ฉันนั้น เกิดในวันนั้น แม้เป็นรูปมีสีเหมือนทองคำ ก็ชื่อว่ากายเน่า เปื่อยพัง เพราะอรรถว่าไหลออกเป็นนิตย์

เอวํ ตทหุชาตํ / สุวณฺณวณฺณมฺปิ สมานํ / นิจฺจํ ปคฺฆรณตฺเถน / ปูติกายํ ปภงฺคุณํ.

(อ.รูป) อันเกิดแล้วในวันนั้น แม้เป็นรูปมีสีเพียงดังสีแห่งทอง มีอยู่ เป็นกายเปื่อยเน่า ชื่อว่าเป็นธรรมชาตผุพัง เพราะอรรถว่าเป็นที่ไหลออก เป็นนิจ (ย่อมเป็น) ฉันนั้น.

กายของเธอนี้นั้นเป็นของเน่า พึงทราบเถิดว่า จะแตก คือจักทำลาย ต่อกาลไม่นานนัก

โส เอโส / ปูติโก สมาโน / ตว เทโห / ‘ภิชฺชติ น จิรสฺเสว / ภิชฺชิสฺสตี’ติ เวทิตพฺโพ.

อ.กาย ของเธอ นั้น คือว่า นั้น เป็นกายเปื่อยเน่า มีอยู่ อันเธอ พึงทราบ ว่า ‘จะแตก คือว่า จักแตก โดยกาลไม่นานนั่นเทียว’ ดังนี้.

เพราะเหตุไร

กึการณา ?

(อ.การถาม ว่า อ.กาย นั้น อันเปื่อยเน่า จะแตก) เพราะเหตุไร ? (ดังนี้).

เพราะชีวิตมีความตายเป็นที่สุด

มรณนฺตํ หิ ชีวิตํ:

(อ.การแก้ ว่า) เพราะว่า อ.ชีวิต เป็นชีวิตมีความตายเป็นที่สุด (ย่อมเป็น ดังนี้):

พระผู้มีพระภาคตรัสคำอธิบายไว้ว่า เพราะชีวิตของสรรพสัตว์มีความตายเป็นที่สุดทั้งนั้น

“ยสฺมา / สพฺพสตฺตานำ ชีวิตำ / มรณปริโยสานเมวา”ติ / วุตฺตำ โหติ.

(อ.พระดำรัส) ว่า “อ.ชีวิต ของสัตว์ทั้งปวง ท. เป็นชีวิตมีความตายเป็นที่สุดรอบนั่นเทียว (ย่อมเป็น) เหตุใด, (เพราะเหตุนั้น อ.กาย อันเปื่อยเน่า จะแตก)” ดังนี้ เป็นพระดำรัส- (อันพระผู้มีพระภาค) -ตรัสแล้ว ย่อมเป็น.” (ดังนี้ แห่งคำอันเป็นพระคาถา) นั้น (อันบัณฑิต พึงทราบ).

ในเวลาจบเทศนา พระเถรีบรรลุโสดาปัตติผลแล้ว

เทสนาวสาเน / เถรี โสตาปตฺติผลำ ปตฺตา,

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา อ.พระเถรี บรรลุแล้ว ซึ่งโสดาปัตติผล,

ศนาได้เป็นกถามีประโยชน์ แม้แก่มหาชนแล้ว ดังนี้แล

มหาชนสฺสาปิ / สาตฺถิกา เทสนา อโหสีติ.

อ.เทศนา เป็นเทศนาเป็นไปกับด้วยวาจามีประโยชน์ ได้มีแล้ว แม้แก่มหาชน ดังนี้แล.

เรื่องพระอุตตราเถรี จบ

อุตฺตรตฺเถรีวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งพระนางอุตตราผู้เถรี (จบแล้ว).

๔. เรื่องพระอธิมานิกภิกษุ

๔. อธิมานิกภิกฺขุวตฺถุ.

๔. อ.เรื่องแห่งภิกษุผู้มีความสำคัญว่าบรรลุแล้ว[๑] (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพวกภิกษุมีความสำคัญว่าตนได้บรรลุพระอรหัตผลหลายรูป ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **ยานีมานิ** เป็นต้น

ยานีมานีติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต / สมฺพหุเล อธิมานิเก / ภิกฺขู อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งภิกษุ ท. ผู้มีความสำคัญว่าบรรลุแล้ว ผู้มากพร้อม ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **ยานีมานิ** ดังนี้เป็นต้น.

พวกภิกษุสำคัญผิด

ดังได้สดับมา ภิกษุ ๕๐๐ รูป เรียนกรรมฐานในสำนักพระศาสดาแล้ว เข้าไปสู่ป่า พากเพียรพยายามอยู่ ยังฌานให้เกิดขึ้นแล้ว

ปญฺจสตา กิร ภิกฺขู / สตฺถุ สนฺติเก / กมฺมฏฺฐานํ คเหตฺวา / อรญฺญํ ปวิสิตฺวา / ฆเฏนฺตา วายมนฺตา / ฌานํ นิพฺพตฺเตตฺวา

ได้ยินว่า อ.ภิกษุ ท. ผู้มีร้อย ๕ เป็นประมาณ เรียนเอาแล้ว ซึ่งกรรมฐาน ในสำนัก ของพระศาสดา เข้าไปแล้ว สู่ป่า เพียรอยู่ พยายามอยู่ ยังฌาน ให้บังเกิดแล้ว

สำคัญว่า กิจบรรพชิตของพวกเราสำเร็จแล้ว เพราะกิเลสทั้งหลายไม่ฟุ้งขึ้น

กิเลสานํ อสมุทาจาเรน / “ปพฺพชิตกิจฺจํ โน / นิปฺผนฺนนฺ”ติ มญฺญมานา

สำคัญอยู่ ว่า “อ.กิจแห่งบรรพชิต ของเรา ท. สำเร็จแล้ว” ดังนี้ เพราะการไม่ฟุ้งขึ้น แห่งกิเลส ท.

---

[๑] **อธิมานิก** ผู้มีความสำคัญว่าบรรลุแล้ว, ผู้มีมานะยิ่ง. วิเคราะห์ว่า อธิคโตติ มาโน **อธิมาโน**. (ความสำคัญว่าบรรลุแล้ว, อธิ = อธิคต + มาน, สัมภาวนาบุพพบท กัมมธารยสมาส), อีกนัยหนึ่ง วิเคราะห์ว่า อธิโก มาโน **อธิมาโน.** (มานะอันยิ่ง, อธิ = อธิก + มาน, ปาทิบุพพพบทกัมมธารยสมาส), อธิมาโน อสฺส อตฺถีติ **อธิมานิโก**. (ผู้มีความสำคัญว่าบรรลุแล้ว, ผู้มีมานะยิ่ง, อธิมาน + อิก ปัจจัย ในอัสสัตถิตัทธิต). **อธิมาโนติ** อนธิคเตเยว จตุสจฺจธมฺเม อธิคโตติ มาโน. อยํ ปน อธิมาโน ปริสุทฺธสีลสฺส กมฺมฏฺฐานเน อปฺปมตฺตสฺส นามรูปึ ววตฺถเปตฺวา ปจฺจยปริคฺคเหน วิตินฺณกงฺขสฺส ตีลกฺขณึ อาโรเปตฺวา สงฺขาเร สมฺมสนฺตสฺส อารทฺธวิปสฺสกสฺส ปุถุชนสฺส อุปฺปชฺชติ, น อญฺเญสํ. (ขุทฺทกนิกายอฏฺฐกถา). **อธิมานิโก**ติ อนธิคเต อธิคตมาเนน สมนฺนาคโต. (องฺคุตฺตรนิกายอฏฺฐกถา). **นาธิมานิโก**ติ อปฺปตฺเต ปตฺตสญฺญิตาสงฺขาโต **อธิโก มาโน**, โส นตฺถิ เอตสฺสาติ นาธิมานิโก, ภิกฺขุ. (ขุทฺทสิกฺขาอภินวฏีกา)

มาด้วยหวังว่า จักกราบทูลคุณที่ตนได้แล้วแด่พระศาสดา

“อตฺตนา ปฏิลทฺธคุณํ / สตฺถุ อาโรเจสฺสามา”ติ อาคจฺฉึสุ.

มาแล้ว (ด้วยความหวัง) ว่า “(อ.เรา ท.) จักกราบทูล ซึ่งคุณ- อันตน -ได้เฉพาะแล้ว แด่พระ-ศาสดา” ดังนี้.

พระศาสดาแก้ความสำคัญผิดนั้น

ในเวลาที่พวกเธอถึงซุ้มประตูชั้นนอกเท่านั้น พระศาสดาตรัสกะพระอานนทเถระว่า อานนท์ การงานด้วยเราผู้อันภิกษุเหล่านี้เข้าเฝ้า ยังไม่มี ภิกษุเหล่านี้จงไปป่าช้าผีดิบ กลับมาจากที่นั้นแล้วจึงค่อยเฝ้าเรา

สตฺถา / เตสํ พหิทฺวารโกฏฺ ฐกํ / ปตฺตกาเลเยว / อานนฺทตฺเถรํ อาห / “อานนฺท / เอเตสํ ภิกฺขูนํ ปวิสิตฺวา / มยา ทิฏฺเฐน / กมฺมํ นตฺถิ, / อามกสุสานํ คนฺตฺวา / ตโต ปจฺจาคนฺตฺวา / มํ ปสฺสนฺตู”ติ.

อ.พระศาสดา ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนอานนท์ อ.กรรม ด้วยเรา ผู้- อันภิกษุ ท. เหล่านั่น เข้าไปแล้ว -เฝ้าแล้ว ย่อมไม่มี, (อ.ภิกษุ ท. เหล่านั่น) ไปแล้ว สู่ป่าช้าเป็นที่ทิ้งซึ่งผีดิบ กลับมาแล้ว (จากป่าช้าเป็นที่ทิ้งซึ่งผีดิบ) นั้น จงเฝ้า ซึ่งเรา” ดังนี้ กะพระอานนท์ผู้เถระ ในกาลเป็นที่ถึงแล้วนั่นเทียว ซึ่งซุ้มแห่งประตูในภายนอก (แห่งภิกษุ ท.) เหล่านั้น.

พระเถระไปแจ้งความนั้นแก่ภิกษุเหล่านั้นแล้ว

เถโร คนฺตฺวา / เตสํ ตมตฺถํ อาโรเจสิ.

อ.พระเถระ ไปแล้ว บอกแล้ว ซึ่งเนื้อความ นั้น (แก่ภิกษุ ท.) เหล่านั้น.

ภิกษุเหล่านั้นไม่พูดเลยว่า พวกเราจะประโยชน์อะไรด้วยป่าช้าผีดิบ

เต / “กึ อมฺหากํ / อามกสุสาเนนา”ติ อวตฺวาว

(อ.ภิกษุ ท.) เหล่านั้น ไม่กล่าวแล้วนั่นเทียว ว่า “(อ.ประโยชน์) อะไร แก่เรา ท. ด้วยป่าช้าเป็นที่ทิ้งซึ่งผีดิบ” ดังนี้

คิดว่า พระพุทธเจ้าผู้ทรงเห็นกาลไกล จักทรงเห็น (เหตุ) การณ์ ดังนี้แล้ว ไปสู่ป่าช้าผีดิบแล้ว

“ทีฆทสฺสินา พุทฺเธน / การณํ ทิฏฺ ฐํ ภวิสฺสตี”ติ / อามกสุสานํ คนฺตฺวา

(คิดแล้ว) ว่า “อ.เหตุ เป็นเหตุ- อันพระพุทธเจ้า ผู้ทรงเห็นซึ่งกาลไกลโดยปกติ -ทรงเห็นแล้ว จักเป็น” ดังนี้ ไปแล้ว สู่ป่าช้าเป็นที่ทิ้งซึ่งผีดิบ

เมื่อเห็นศพในที่นั้น กลับได้ความเกลียดชังในซากศพที่เขาทิ้งไว้ ๑ วัน ๒ วัน ยังความกำหนัดให้เกิดในสรีระอันสดซึ่งเขาทิ้งไว้ในขณะนั้น

ตตฺถ กุณปานิ ปสฺสนฺตา / เอกาหํ ทฺวีหํ / ปติเตสุ กุณเปสุ / อาฆาตํ ปฏิลภิตฺวา / ตํขณํ / ปติเตสุ อลฺลสรีเรสุ / ราคํ อุปฺปาทยึสุ,

เห็นอยู่ ซึ่งซากศพ ท. (ในป่าช้าเป็นที่ทิ้งซึ่งผีดิบ) นั้น ได้เฉพาะแล้ว ซึ่งความเกลียดชัง ในซากศพ ท. อันตกไปแล้ว สิ้นวันหนึ่ง สิ้นวัน ๒ ยังความกำหนัด ให้เกิดขึ้นแล้ว ในสรีระอันสด ท. อันตกไปแล้ว ในขณะนั้น,

ในขณะนั้นก็รู้ว่าตนยังมีกิเลส

ตสฺมึ ขเณ / อตฺตโน สกิเลสภาวํ ชานึสุ.

(อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น) รู้แล้ว ซึ่งความที่- แห่งตน -เป็นผู้เป็นไปกับด้วยกิเลส ในขณะ นั้น.

พระศาสดาประทับนั่งในพระคันธกุฏีนั่นเองทรงฉายรัศมีไป ดุจตรัสอยู่เฉพาะหน้าของภิกษุเหล่านั้น

สตฺถา / คนฺธกุฏิยํ นิสินฺโนว / โอภาสํ ผริตฺวา / เตสํ สมฺมุเข / กเถนฺโต วิย

อ.พระศาสดา ผู้ประทับนั่งแล้วนั่นเทียว ในพระคันธกุฏี ทรงแผ่ไปแล้ว ซึ่งรัศมี เป็นผู้ราวกะว่าตรัสอยู่ ในที่ต่อหน้า แห่งภิกษุ ท. เหล่านั้น (เป็น)

ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย การที่เธอทั้งหลายเห็นร่างกระดูกเช่นนั้น ยังความยินดีด้วยอำนาจราคะให้เกิดขึ้น ควรละหรือ ดังนี้แล้ว ตรัสพระคาถานี้ว่า

“ปฏิรูปํ นุ โข ภิกฺขเว / ตุมฺหากํ เอวรูปํ / อฏฺฐิสงฺฆาตํ ทิสฺวา / ราครตึ อุปฺปาเทตุนฺ”ติ / วตฺวา อิมํ คาถมาห

ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. อ.อัน- อันเธอ ท. เห็น- ซึ่งร่างแห่งกระดูก อันมีอย่างนี้เป็นรูป -แล้วจึงยังความยินดีด้วยอำนาจแห่งความกำหนัด -ให้เกิดขึ้น เป็นการสมควร หรือ หนอ แล (ย่อมเป็น)” ดังนี้ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

กระดูกเหล่านี้ใด อันเขาทิ้งเกลื่อนกลาด ดุจน้ำเต้า
ในสารทกาล มีสีเหมือนนกพิราบ ความยินดี อะไรเล่า
(จักมี) เพราะเห็นกระดูกเหล่านั้น

“ยานีมานิ อปตฺถานิ อลาพูเนว สารเท /
กาโปตกานิ อฏฺฐีนิ, ตานิ ทิสฺวาน กา รตี”ติ.

“อ.กระดูก ท. เหล่านี้ เหล่าใด อันมีสีเพียงดังสีแห่งนกพิราบ (อันใคร ๆ) ไม่ปรารถนาแล้ว เพียงดัง อ.น้ำเต้า ท. ในสารทกาล, อ.ความยินดี อะไร (จักมี) เพราะเห็น (ซึ่งกระดูก ท.) เหล่านั้น” ดังนี้.

แก้อรรถ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อปตฺถานิ** ได้แก่ อันเขาทิ้งแล้ว

ตตฺถ อปตฺถานีติ / ฉฑฺฑิตานิ.

(อ.อรรถ ว่า อันใคร ๆ) ทิ้งแล้ว (ดังนี้ แห่ง- ในบท ท.) เหล่านั้นหนา (-บท) ว่า **อปตฺถานิ** ดังนี้.

บทว่า **สารเท** ความว่า เหมือนน้ำเต้าที่ถูกลมและแดดกระทบ หล่นเกลื่อนกลาดในที่นั้น ๆ ในสารทกาล

สารเทติ / สรทกาเล วาตาตปปหตานิ / ตตฺถ ตตฺถ วิปฺปกิณฺณานิ / อลาพูนิ วิย.

(อ.อรรถ ว่า) ราวกะ อ.น้ำเต้า ท. อันอันลมและแดดกระทบแล้ว อันเกลื่อนกล่นแล้ว (ในที่) นั้น ๆ ในสรทกาล (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **สารเท** ดังนี้.

บทว่า **กาโปตกานิ** แปลว่า มีสีเหมือนนกพิราบ

กาโปตกานีติ / กโปตกวณฺณานิ.

(อ.อรรถ ว่า) อันมีสีเพียงดังสีแห่งนกพิราบ (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **กาโปตกานิ** ดังนี้.

สองบทว่า **ตานิ ทิสฺวาน** ความว่า ความยินดีด้วยอะไรเล่าของพวกเธอ (จักมี) เพราะเห็นกระดูกเหล่านั้น คือเห็นปานนั้น การทำความยินดีในกามแม้เพียงนิดหน่อย ย่อมไม่ควรเลย มิใช่หรือ

ตานิ ทิสฺวานาติ / ตานิ เอวรูปานิ / อฏฺฐีนิ ทิสฺวา / ตุมฺหากํ กา รติ, / นนุ อปฺปมตฺตกมฺปิ / กามรตี กาตุ / น วฏฺฏติเยวาติ อตฺโถ.

อ.อรรถ ว่า อ.ความยินดี อะไร (จักมี) แก่เธอ ท. เพราะเห็น ซึ่งกระดูก ท. เหล่านั้น คือว่า อันมีอย่างนี้เป็นรูป, อ.อัน- (อันเธอ ท.) -กระทำ ซึ่งความยินดีในกาม แม้อันมีประมาณน้อย ย่อมไม่ควรนั่นเทียว มิใช่หรือ ดังนี้ (แห่งหมวด ๒ แห่งบท) ว่า **ตานิ ทิสฺวาน** ดังนี้.

ในเวลาจบเทศนา ภิกษุเหล่านั้นได้บรรลุอรหัตผลแล้ว ตามที่ยืนอยู่เทียว ชมเชยพระผู้มีพระภาค มาถวายบังคมแล้ว ดังนี้แล

เทสนาวสาเน / เต ภิกฺขู / ยถาฐิตาว / อรหตฺตํ ปตฺวา / ภควนฺตํ อภิตฺถวมานา / อาคนฺตฺวา วนฺทึสูติ.

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น ผู้ยืนแล้วอย่างไรนั่นเทียว บรรลุแล้ว ซึ่งพระอรหัต ชมเชยอยู่ ซึ่งพระผู้มีพระภาค มาแล้ว ถวายบังคมแล้ว ดังนี้แล.

เรื่องพระอธิมานิกภิกษุ จบ

อธิมานิกภิกฺขุวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งภิกษุผู้มีความสำคัญว่าบรรลุแล้ว (จบแล้ว).

๕. เรื่องพระนางรูปนันทาเถรี

๕. รูปนนฺทตฺเถรีวตฺถุ.

๕. อ.เรื่องแห่งพระนางรูปนันทาผู้เถรี (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระนางรูปนันทาเถรี ซึ่งเป็นนางงามในชนบท ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **อฏฺฐีนํ นครํ กตํ** เป็นต้น

อฏฺฐีนํ นครํ กตนฺติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต / ชนปทกลฺยาณึ รูปนนฺทตฺเถรึ / อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งพระนางรูปนันทาผู้เถรี ผู้งดงามในชนบท ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **อฏฺฐีนํ นครํ กตํ** ดังนี้เป็นต้น.

พระนางรูปนันทาทรงผนวช

ได้ยินว่า วันหนึ่ง พระนางรูปนันทานั้น ทรงดำริว่า เจ้าพี่ใหญ่ของเราสละสิริราชสมบัติ (ออก) ผนวช เป็นพระพุทธเจ้าผู้อัครบุคคลในโลก

สา กิเรกทิวสํ จินฺเตสิ “มยฺหํ เชฏฺฐภาติโก ฯเปฯ ปพฺพชิสฺสามี”ติ.

สา / กิเรกทิวสํ จินฺเตสิ / “มยฺหํ เชฏฺฐภาติโก / รชฺชสิรึ ปหาย / ปพฺพชิตฺวา / โลเก อคฺคปุคฺคโล / พุทฺโธ ชาโต,

ได้ยินว่า ในวันหนึ่ง (อ.พระนางรูปนันทา) นั้น ทรงดำริแล้ว ว่า “อ.พระภาดาผู้เจริญที่สุด ของเรา ทรงละแล้ว ซึ่งสิริคือความเป็นแห่งพระราชา ผนวชแล้ว เป็นพระพุทธเจ้า ผู้เป็นบุคคลผู้เลิศ ในโลก เกิดแล้ว,

แม้โอรสของพระองค์พระนามว่าราหุลกุมารก็ผนวชแล้ว

ปุตฺโตปิสฺส / ราหุลกุมาโร ปพฺพชิโต,

อ.พระกุมารพระนามว่าราหุล แม้ผู้เป็นโอรส (ของพระภาดาผู้เจริญที่สุด) นั้น ผนวชแล้ว,

แม้เจ้าพี่ของเรา (คือพระนันทะ) ก็ผนวชแล้ว

ภาตาปิ / เม ปพฺพชิโต,

แม้ อ.พระภาดา ของเรา ผนวชแล้ว,

แม้พระมารดาของเราก็ทรงผนวชแล้ว

มาตาปิ / เม ปพฺพชิตา;

แม้ อ.พระมารดา ของเรา ผนวชแล้ว;

เมื่อคณะพระญาติมีประมาณเท่านี้ทรงผนวชแล้ว แม้เราจักทำอะไรในเรือน เราจักผนวช

อหัปิ, / เอตฺตเก ญาติคเณ ปพฺพชิเต, / เคเห กึ กริสฺสามิ, / ปพฺพชิสฺสามี”ติ.

แม้ อ.เรา, ครั้นเมื่อหมู่แห่งญาติ ผู้มีประมาณเท่านี้ ผนวชแล้ว, จักกระทำ ซึ่งอะไร ในเรือน, (อ.เรา) จักบวช” ดังนี้.

นางเสด็จเข้าไปสู่สำนักภิกษุณีทั้งหลายแล้วทรงผนวช พระนางทรงผนวชเพราะสิเนหาในพระญาติเท่านั้น หาใช่เพราะศรัทธาไม่

สา / ภิกฺขุนูปสฺสยํ อุปสงฺกมิตฺวา / ปพฺพชิ ญาติสิเนเหเนว, / โน สทฺธาย;

(อ.พระนางรูปนันทา) นั้น เสด็จเข้าไปหาแล้ว ซึ่งที่เป็นที่เข้าไปอาศัยแห่งนางภิกษุณี ผนวชแล้ว เพราะความรักในพระญาตินั่นเทียว, ผนวชแล้ว เพราะศรัทธา หามิได้;

แต่เพราะพระนางเป็นผู้มีพระโฉมอันวิลัย จึงปรากฏพระนามว่า รูปนันทา

อภิรูปตาย ปน / “รูปนนฺทา”ติ ปญฺญายิ.

แต่ว่า (อ.พระเถรี นั้น) ปรากฏแล้ว ว่า “อ.รูปนันทา” ดังนี้ เพราะความที่- (แห่งพระองค์) -เป็นผู้มีพระรูปงดงาม.

พระนางไม่เข้าเฝ้าพระศาสดาเพราะเกรงถูกตำหนิ

พระนางได้ทรงสดับว่า ได้ยินว่า พระศาสดาตรัสว่า รูปไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา

สา / “สตฺถา กิร / ‘รูปํ อนิจฺจํ / ทุกฺขํ อนตฺตา; / เวทนา, / สญฺญา, / สงฺขารา, / วิญฺญาณํ อนิจฺจํ / ทุกฺขํ อนตฺตา’ติ / วทตี”ติ สุตฺวา

(อ.พระนางรูปนันทา) นั้น ทรงสดับแล้ว ว่า “ได้ยินว่า อ.พระศาสดา ย่อมตรัส ว่า ‘อ.รูป เป็นธรรมชาติไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา (ย่อมเป็น), อ.เวทนา (เป็นธรรมชาติไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ย่อมเป็น), อ.สัญญา (เป็นธรรมชาติไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ย่อมเป็น), อ.สังขาร ท. (เป็นสภาพไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ย่อมเป็น), อ.วิญญาณ เป็นธรรมชาติไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา (ย่อมเป็น)’ ดังนี้” ดังนี้

จึงไม่เสด็จไปเผชิญพระพักตร์พระศาสดา ด้วยทรงเกรงว่า พระศาสดาจะพึงตรัสโทษในรูปแม้ของเราซึ่งน่าดู น่าเลื่อมใสอย่างนี้

“เอวํ ทสฺสนีเย ปาสาทิเก / มมาปิ รูเป / โทสํ กเถยฺยา”ติ / สตฺถุ สมฺมุขีภาวํ / น คจฺฉติ.

ย่อมไม่เสด็จไป สู่ความเป็นแห่งบุคคลผู้มีต่อพระพักตร์ แห่งพระศาสดา (ด้วยอันทรงดำริ) ว่า “อ.พระศาสดา พึงตรัส ซึ่งโทษ ในรูป แม้ของเรา อันควรซึ่งการเห็น อันนำมาซึ่งความเลื่อมใส อย่างนี้” ดังนี้.

ชาวนครนิยมฟังธรรม

ชาวนครสาวัตถีถวายทานแต่เช้าตรู่ สมาทานอุโบสถแล้วห่มผ้าสะอาด มีมือถือของหอมและระเบียบดอกไม้เป็นต้น ในเวลาเย็นประชุมกันฟังธรรมในพระเชตวัน

สาวตฺถีวาสิโน / ปาโตว ทานํ ทตฺวา / สมาทินฺนุโปสถา / สุทฺธุตฺตราสงฺคา / คนฺธมาลาทิหตฺถา / สายณฺหสมเย / เชตวเน สนฺนิปติตฺวา / ธมฺมํ สุณนฺติ.

(อ.ชน ท.) ผู้อยู่ในพระนครชื่อว่าสาวัตถีโดยปกติ ถวายแล้ว ซึ่งทาน ในเวลาเช้านั่นเทียว ผู้มีอุโบสถอันสมาทานแล้ว ผู้มีผ้าสไบเฉียงอันหมดจดแล้ว ผู้มีวัตถุมีของหอมและระเบียบเป็นต้นในมือประชุมกันแล้ว ย่อมฟัง ซึ่งธรรม ในพระเชตวัน ในสมัยในเวลาเย็นแห่งวัน.

แม้ภิกษุณีสงฆ์ผู้เกิดฉันทะในพระธรรมเทศนาของพระศาสดา ก็ไปสู่วิหารฟังธรรม

ภิกฺขุนีสงฺโฆปิ / สตฺถุ ธมฺมเทสนาย / อุปฺปนฺนจฺฉนฺโท / วิหารํ คนฺตฺวา / ธมฺมํ สุณาติ.

แม้ อ.หมู่แห่งนางภิกษุณี ผู้มีฉันทะอันเกิดขึ้นแล้ว ในพระธรรมเทศนา ของพระศาสดา ไปแล้วสู่วิหาร ย่อมฟัง ซึ่งธรรม.

ชาวพระนครสาวัตถีเหล่านั้น ครั้นฟังธรรมแล้ว เมื่อเข้าไปสู่พระนคร ก็กล่าวแต่คุณกถาของพระศาสดาเท่านั้นเข้าไป

ธมฺมํ สุตฺวา / นครํ ปวิสนฺตา / สตฺถุ คุณกถํ / กเถนฺตาว ปวิสนฺติ.

(อ.ชน ท. เหล่านั้น) ครั้นฟังแล้ว ซึ่งธรรม เมื่อเข้าไป สู่พระนคร กล่าวอยู่นั่นเทียว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องหล่าวซึ่งพระคุณ ของพระศาสดา ย่อมเข้าไป.

ความเลื่อมใสของบุคคล ๔ จำพวก

จริงอยู่ จำพวกสัตว์ในโลกสันนิวาสซึ่งมีประมาณ ๔ จำพวก ที่เห็นพระตถาคตอยู่ ไม่เกิดความเลื่อมใส มีจำนวนน้อยนัก

จตุปฺปมาณิเก หิ / โลกสนฺนิวาเส / อปฺปกาว เต สตฺตา; / เยสํ ตถาคตํ ปสฺสนฺตานํ / ปสาโท น อุปฺปชฺชติ.

จริงอยู่ อ.ความเลื่อมใส ย่อมไม่เกิดขึ้น (แก่สัตว์ ท.) เหล่าใด ผู้เห็นอยู่ ซึ่งพระตถาคต, อ.สัตว์ ท. เหล่านั้น ในโลกสันนิวาส อันมีประมาณ ๔ เป็นผู้น้อยนั่นเทียว (ย่อมเป็น).

๑. รูปัปปมาณิกา

ด้วยว่า จำพวกสัตว์ที่เป็นรูปัปปมาณิกา (ถือรูปเป็นประมาณ) เห็นพระสรีระของพระตถาคตอันประดับแล้วด้วยพระลักษณะและอนุพยัญชนะ มีพระฉวีวรรณดุจทองคำ ย่อมเลื่อมใส

รูปปฺปมาณิกา หิ สตฺตา / ตถาคตสฺส / ลกฺขณานุพฺยญฺชนปฏิมณฺฑิตํ / สุวณฺณวณฺณํ สรีรํ / ทิสฺวา ปสีทนฺติ.

ด้วยว่า อ.สัตว์ ท. ผู้ถือเอาซึ่งประมาณในรูป เห็นแล้ว ซึ่งพระสรีระ ของพระตถาคต อันมีวรรณะเพียงดังวรรณะแห่งทอง อันประดับเฉพาะแล้วด้วยพระลักษณะและพระอนุพยัญชนะ ย่อมเลื่อมใส.

๒. โฆสัปปมาณิกา

จำพวกโฆสัปปมาณิกา (ถือเสียงเป็นประมาณ) คือฟังเสียงประกาศพระคุณของพระศาสดา ซึ่งอาศัยเป็นไปแล้วตั้งหลายร้อยชาติและเสียงประกาศพระธรรมเทศนา อันประกอบด้วยองค์ ๘ (อัฏฐังคิก-มรรค) ย่อมเลื่อมใส

โฆสปฺปมาณิกา / อเนกานิ ชาติสตานิ นิสฺสาย / ปวตฺตํ สตฺถุ คุณโฆสญฺเจว / อฏฺฐงฺค-สมนฺนาคตํ ธมฺมเทสนาโฆสญฺจ / สุตฺวา ปสีทนฺติ.

(อ.สัตว์ ท.) ผู้ถือเอาซึ่งประมาณในเสียงกึกก้อง ฟังแล้ว ซึ่งเสียงกึกก้องอันประกาศซึ่งพระคุณของพระศาสดา อัน- อาศัย- ซึ่งร้อยแห่งชาติ ท. มิใช่หนึ่ง -แล้ว -จึงเป็นไปทั่วแล้ว ด้วยนั่นเทียว ซึ่งเสียงกึกก้องอันประกาศซึ่งพระธรรมเทศนา อันมาตามพร้อมแล้วด้วยองค์ ๘ ด้วย ย่อมเลื่อมใส.

๓. ลูขัปปมาณิกา

แม้จำพวกลูขัปปมาณิกา (การถือปฏิบัติเศร้าหมองเป็นประมาณ) อาศัยความที่พระองค์เป็นผู้เศร้าหมองด้วยปัจจัยทั้งหลายมีจีวรเป็นต้น ย่อมเลื่อมใส

ลูขปฺปมาณิกาปิสฺส / จีวราทิลูขตํ ปฏิจฺจ ปสีทนฺติ.

(อ.สัตว์ ท.) แม้ผู้ถือเอาซึ่งประมาณในวัตถุอันเศร้าหมอง อาศัยแล้ว ซึ่งความที่- (แห่งพระศาสดา) นั้น -เป็นผู้เศร้าหมองด้วยปัจจัยมีจีวรเป็นต้น ย่อมเลื่อมใส.

๔. ธัมมัปปมาณิกา

แม้จำพวกธัมมัปปมาณิกา (ถือธรรมเป็นประมาณ) ก็ย่อมเลื่อมใสว่า ศีลของพระทศพลเห็นปานนี้ สมาธิเห็นปานนี้ ปัญญาเห็นปานนี้ พระผู้มีพระภาคหาผู้เสมอมิได้ ไม่มีผู้เสมอเท่า หาผู้เสมอเหมือนมิได้ ไม่มีผู้ทัดเทียม ด้วยคุณทั้งหลายมีศีลเป็นต้น

ธมฺมปฺปมาณิกาปิ / “เอวรูปํ ทสพลสฺส สีลํ, / เอวรูโป สมาธิ, / เอวรูปา ปญฺญา; / ภควา / สีลาทีหิ คุเณหิ อสโม / อปฺปฏิสโม / อสมสโม / อปฺปฏิปุคฺคโล”ติ / ปสีทนฺติ.

(อ.สัตว์ ท.) แม้ผู้ถือเอาซึ่งประมาณในธรรม ย่อมเลื่อมใส ว่า “อ.ศีล ของพระทศพล เป็นศีลมีอย่างนี้เป็นรูป (ย่อมเป็น), อ.สมาธิ (ของพระทศพล) เป็นสมาธิมีอย่างนี้เป็นรูป (ย่อมเป็น), อ.ปัญญา (ของพระทศพล) เป็นปัญญามีอย่างนี้เป็นรูป (ย่อมเป็น), อ.พระผู้มีพระภาค เป็นผู้ไม่มีบุคคลเสมอ เป็นผู้ไม่มีบุคคลเปรียบ เป็นผู้เสมอด้วยบุคคลผู้ไม่มีบุคคลอื่นเสมอ เป็นผู้ไม่มีบุคคลเปรียบ ด้วยพระ-คุณ ท. มีศีลเป็นต้น (ย่อมเป็น) ดังนี้.

เมื่อชนเหล่านั้นพรรณนาคุณของพระตถาคตอยู่ ปากไม่เพียงพอ

เตสํ ตถาคตสฺส / คุณํ กเถนฺตานํ / มุขํ นปฺปโหติ.

(เมื่อชน ท.) เหล่านั้น กล่าวอยู่ ซึ่งพระคุณ ของพระตถาคต อ.ปาก ย่อมไม่เพียงพอ.

พระนางรูปนันทาเถรีเข้าเฝ้าทรงสดับธรรม

พระนางรูปนันทาได้สดับคำพรรณนาคุณของพระตถาคต จากสำนักพวกภิกษุณีและพวกอุบาสิกา จึงทรงดำริว่า

รูปนนฺทา / ภิกฺขุนีนญฺเจว / อุปาสิกานญฺจ สนฺติกา / ตถาคตสฺส คุณกถํ / สุตฺวา จินฺเตสิ

พระนางรูปนันทา ทรงสดับแล้ว ซึ่งกถาอันแสดงซึ่งพระคุณ ของพระตถาคต จากสำนัก ของนางภิกษุณี ท. ด้วยนั่นเทียว ของอุบาสิกา ท. ด้วย ทรงดำริแล้ว ว่า

ชนทั้งหลายย่อมกล่าวชมเจ้าพี่ของเรานักหนาทีเดียว

“อติวิย เม ฯเปฯ สุณิตฺวา อาคจฺเฉยฺยนฺ”ติ.

“อติวิย เม ภาติกสฺส / วณฺณํ กเถนฺติเยว,

“(อ.ชน ท.) ย่อมกล่าวนั่นเทียว ซึ่งคุณอันบุคคลพึงพรรณนา ของพระภาดา ของเรา เกินเปรียบ,

แม้ในวันหนึ่ง พระองค์เมื่อจะตรัสโทษในรูปของเรา จะตรัสได้สักเท่าไร

เอกทิวสมฺปิ / เม รูเป / โทสํ กเถนฺโต / กิตฺตกํ กเถสฺสติ;

(อ.พระภาดา) เมื่อตรัส ซึ่งโทษ ในรูป ของเรา จักตรัส (ซึ่งโทษ) อันมีประมาณเท่าไร แม้ในวันหนึ่ง;

ถ้ากระไร เราพึงไปกับพวกภิกษุณี ไม่แสดงตนเลย เฝ้าพระตถาคตฟังธรรมแล้วพึงมา

ยนฺนูนาหํ / ภิกฺขุนีหิ สทฺธึ คนฺตฺวา / อตฺตานํ อทสฺเสตฺวาว / ตถาคตํ ปสฺสิตฺวา / ธมฺมํ สุณิตฺวา อาคจฺเฉยฺยนฺ”ติ.

ไฉนหนอ อ.เรา ไปแล้ว กับ ด้วยนางภิกษุณี ท. ไม่แสดงแล้วนั่นเทียว ซึ่งตน เฝ้าแล้ว ซึ่งพระตถาคต ฟังแล้ว ซึ่งธรรม พึงมา” ดังนี้.

พระนางจึงตรัสบอกแก่พวกภิกษุณีว่า วันนี้ ฉันจักไปสู่ที่ฟังธรรม

สา / “อหํ อชฺช / ธมฺมสฺสวนํ คมิสฺสามี”ติ / ภิกฺขุนีนํ อาโรเจสิ.

(อ.พระนางรูปนันทา) นั้น ตรัสบอกแล้ว แก่นางภิกษุณี ท. ว่า “ในวันนี้ อ.ดิฉัน จักไป สู่ที่เป็นที่ฟังซึ่งธรรม” ดังนี้.

พวกภิกษุณีมีใจยินดีว่า นานนักหนา การที่พระนางรูปนันทาทรงมีพระประสงค์จะเสด็จไปสู่ที่บำรุงพระศาสดาเกิดขึ้นแล้ว วันนี้ พระศาสดาทรงอาศัยพระนางรูปนันทานี้แล้ว จักทรงแสดงพระธรรมเทศนาอันวิจิตร ดังนี้แล้ว พาพระนางออกไปแล้ว

ภิกฺขุนิโย / “จิรสฺสํ วต / รูปนนฺทาย / สตฺถุ อุปฏฺฐานํ / คนฺตุกามตา อุปฺปนฺนา, / อชฺช สตฺถา / อิมํ นิสฺสาย / วิจิตฺตํ ธมฺมเทสนํ เทเสสฺสตี”ติ / ตุฏฺฐมานสา / ตมาทาย นิกฺขมึสุ.

อ.นางภิกษุณี ท. ผู้มีใจยินดีแล้ว ว่า “อ.ความที่- แห่งพระนางรูปนันทา -เป็นผู้ใคร่เพื่ออันเสด็จไป สู่ที่เป็นที่บำรุง ซึ่งพระศาสดา เกิดขึ้นแล้ว โดยกาลนาน หนอ, ในวันนี้ อ.พระศาสดา ทรงอาศัยแล้ว (ซึ่งพระนางรูปนันทา) นี้ จักทรงแสดง ซึ่งพระธรรมเทศนา อันวิจิตร” ดังนี้ พาเอาแล้ว (ซึ่งพระนางรูปนันทา) นั้น ออกไปแล้ว.

ตั้งแต่เวลาที่ออกไป พระนางทรงดำริว่า เราจะไม่แสดงตนเลย

สา / นิกฺขนฺตกาลโต ปฏฺฐาย / “อหํ อตฺตานํ / เนว ทสฺเสสฺสามี”ติ / จินฺเตสิ.

(อ.พระนางรูปนันทา) นั้น ดำริแล้ว ว่า “อ.เรา จักไม่แสดงนั่นเทียว ซึ่งตน” ดังนี้ จำเดิม แต่กาลเป็นที่เสด็จออกไปแล้ว.

พระศาสดาทรงดำริว่า วันนี้ รูปนันทาจักมาที่บำรุงของเรา ธรรมเทศนาเช่นไรหนอแล จักเป็นที่สบายของเธอ

สตฺถา / “อชฺช รูปนนฺทา / มยฺหํ อุปฏฺฐานํ อาคมิสฺสติ, / กีทิสี นุ โข / ตสฺสา ธมฺม-เทสนา / สปฺปายา”ติ จินฺเตตฺวา

อ.พระศาสดา ทรงดำริแล้ว ว่า “ในวันนี้ อ.รูปนันทา จักมา สู่ที่เป็นที่บำรุง ซึ่งเรา, อ.ธรรมเทศนาอันเช่นไร หนอ แล เป็นที่สบาย (แก่รูปนันทา) นั้น (ย่อมเป็น)” ดังนี้

ทรงทำความตกลงพระหฤทัยว่า รูปนันทานั่น หนักในรูป มีความเยื่อใยในอัตภาพอย่างรุนแรง การบรรเทาความเมาในรูปด้วยรูปนั่นแล เป็นที่สบายของเธอ ดุจการบ่งหนามด้วยหนาม ฉะนั้น

“รูปครุกา เอสา / อตฺตภาเว พลวสิเนหา, / กณฺฏเกน กณฺฏกุทฺธรณํ วิย / รูเปเนวสฺสา / รูปมทนิมฺมทนํ / สปฺปายนฺ”ติ / สนฺนิฏฺฐานํ กตฺวา

ทรงกระทำแล้ว ซึ่งความตกลงพระทัย ว่า “(อ.รูปนันทา) นั่น ผู้หนักในรูป เป็นผู้มีความรักมีกำลังในอัตภาพ (ย่อมเป็น), อ.การบรรเทาซึ่งความเมาในรูป ด้วยรูปนั่นเทียว เป็นที่สบาย (แก่รูปนันทา) นั้น (ย่อมเป็น) ราวกะ อ.การบ่งซึ่งหนาม ด้วยหนาม” ดังนี้

ในเวลาที่พระนางเข้าไปสู่วิหาร ทรงเนรมิตหญิงมีรูปสวยพริ้งผู้หนึ่ง อายุราว ๑๖ ปี นุ่งผ้าแดงประดับแล้วด้วยอาภรณ์ทุกอย่าง ถือพัด ยืนถวายงานพัดอยู่ที่ใกล้พระองค์ ด้วยกำลังพระฤทธิ์

ตสฺสา วิหารํ / ปวิสนสมเย / เอกา อภิรูปา อิตฺถี / โสฬสวสฺสุทฺเทสิกา / รตฺตวตฺถนิวตฺถา / สพฺพาภรณปฏิมณฺฑิตา / วีชนึ คเหตฺวา / อตฺตโน สนฺติเก ฐตฺวา / วีชมานา / อิทฺธิพเลน อภินิมฺมินิ.

ทรงเนรมิตแล้ว ซึ่งหญิง ผู้มีรูปงาม คนหนึ่ง ผู้อันบุคคลพึงแสดงขึ้นว่ามีกาลฝน ๑๖ ผู้มีผ้าสีแดงอันนุ่งแล้ว ผู้ประดับเฉพาะแล้วด้วยเครื่องประดับทั้งปวง ผู้- ถือเอา ซึ่งพัด -แล้ว จึงยืน -พัดอยู่ ในที่ใกล้แห่งพระองค์ ด้วยกำลังแห่งพระฤทธิ์ ในสมัยเป็นที่เข้าไป สู่วิหาร (แห่งพระนางรูปนันทา) นั้น.

ก็แล พระศาสดาและพระนางรูปนันทาเท่านั้น ทรงเห็นรูปหญิงนั้น

ตํ โข ปน / อิตฺถึ สตฺถา เจว / ปสฺสนฺติ / รูปนนฺทา จ.

ก็ อ.พระศาสดา ด้วยนั่นเทียว อ.พระนางรูปนันทา ด้วย ย่อมทรงเห็น ซึ่งหญิง นั้น แล.

พระนางเข้าไปวิหารพร้อมกับภิกษุณีทั้งหลาย ทรงยืนข้างหลังพวกภิกษุณี

ภิกฺขุนีหิ สทฺธึ / วิหารํ ปวิสิตฺวา / ภิกฺขุนีนํ ปิฏฺฐิปสฺเส ฐตฺวา

(อ.พระนางรูปนันทา) เสด็จเข้าไปแล้ว สู่วิหาร กับ ด้วยนางภิกษุณี ท. ประทับยืนแล้ว ที่ข้างแห่งหลัง ของนางภิกษุณี ท.

ถวายบังคมพระศาสดาด้วยเบญจางคประดิษฐ์ นั่งในระหว่างพวกภิกษุณี

ปญฺจปติฏฺฐิเตน / สตฺถารํ วนฺทิตฺวา / ภิกฺขุนีนํ อนฺตเร นิสินฺนา

ถวายบังคมแล้ว ซึ่งพระศาสดา ด้วยการตั้งไว้เฉพาะหน้าแห่งองค์ ๕ ผู้ประทับนั่งแล้ว ในระหว่างแห่งนางภิกษุณี ท.

ทรงแลดูพระศาสดาตั้งแต่พระบาท

ปาทโต ปฏฺฐาย / สตฺถารํ โอโลเกนฺตี

ทรงแลดูอยู่ ซึ่งพระศาสดา จำเดิม แต่พระบาท

ทรงเห็นพระสรีระของพระศาสดาวิจิตรแล้วด้วยพระลักษณะ รุ่งเรืองด้วยอนุพยัญชนะ อันพระรัศมีวาหนึ่งแวดล้อมแล้ว

ลกฺขณวิจิตฺตํ / อนุพฺยญฺชนสมุชฺชลํ / พฺยามปฺปภาปริกฺขิตฺตํ / สตฺถุ สรีรํ ทิสฺวา

ทรงเห็นแล้ว ซึ่งพระสรีระ ของพระศาสดา อันมีพระลักษณะอันงดงาม อันรุ่งเรืองขึ้นด้วยดี ด้วยพระอนุพยัญชนะ อันพระรัศมีมีวาหนึ่งเป็นประมาณแวดล้อมแล้ว

ทรงแลดูพระพักตร์อันมีสิริดุจพระจันทร์เพ็ญ ได้ทรงเห็นรูปหญิงยืนอยู่ในที่ใกล้แล้ว

ปุณฺณจนฺทสฺสิริกํ / มุขํ โอโลเกนฺตี / สมีเป จิตํ / อิตฺถีรูปํ อทฺทส.

ทรงแลดูอยู่ ซึ่งพระพักตร์ อันมีพระสิริเพียงดังพระจันทร์อันเต็มแล้ว ได้ทรงเห็นแล้ว ซึ่งรูปแห่งหญิง อันยืนอยู่แล้ว ในที่ใกล้.

พระนางทรงแลดูหญิงนั้นแล้วทรงแลดูอัตภาพ (ของตน) รู้สึกว่าตนเหมือนนางกา (ซึ่งอยู่) ข้างหน้านางพระยาหงส์ทอง

สา ตํ โอโลเกตฺวา / อตฺตภาวํ โอโลเกนฺตี / สุวณฺณราชหํสิยา / ปุรโต กากีสทิสึ / อตฺตานํ อวมญฺญิ.

(อ.พระนางรูปนันทา) นั้น ทรงแลดูแล้ว (ซึ่งรูป) นั้น ทรงแลดูอยู่ ซึ่งอัตภาพ ทรงดูหมิ่นแล้ว ซึ่งพระองค์ ผู้เช่นกับด้วยนางกา ในที่ข้างหน้า ของนางหงส์ผู้พระราชาตัวสำเร็จแล้วด้วยทอง.

ก็จำเดิมแต่เวลาที่พระนางทรงเห็นรูปอันสำเร็จแล้วด้วยฤทธิ์ทีเดียว พระเนตรทั้ง ๒ ของพระนางก็วิงเวียน

อิทฺธิมยรูปํ / ทิฏฺฐกาลโต ปฏฺฐาเยว หิ / ตสฺสา อกฺขีนิ ภมึสุ.

ก็ อ.นัยน์ตา ท. (ของนางภิกษุณีชื่อว่ารูปนันทา) นั้น วิงเวียนแล้ว จำเดิม แต่กาลเป็นที่ทรงเห็นแล้ว ซึ่งรูปอันสำเร็จแล้วด้วยฤทธิ์ นั่นเทียว.

พระนางมีจิตอันสิริโฉมแห่งสรีรประเทศทั้งหมดดึงดูดไปแล้วว่า แม้ผมของหญิงนี้งาม แม้หน้าผากก็งาม ดังนี้ ได้มีสิเนหาในรูปนั้นอย่างรุนแรง

สา / “อโห / อิมิสฺสา เกสา โสภา, / อโห / ลลาฏํ โสภนฺ”ติ / สพฺเพสํ สรีรปฺปเทสานํ / รูปสิริยา สมากฑฺฒิตจิตฺตา / ตสฺมึ รูเป / พลวสิเนหา อโหสิ.

(อ.นางภิกษุณีชื่อว่ารูปนันทา) นั้น ผู้มีจิต- อันสิริแห่งรูป แห่งส่วนแห่งสรีระ ท. ทั้งปวง -คร่ามาพร้อมแล้ว ว่า “โอ อ.ผม ท. (ของหญิง) นี้ เป็นส่วนงาม (ย่อมเป็น), โอ อ.หน้าผาก (ของหญิง นี้) เป็นส่วนงาม (ย่อมเป็น)” ดังนี้เป็นต้น เป็นผู้มีความรักอันมีกำลัง ในรูป นั้น ได้เป็นแล้ว.

พระศาสดาทรงทราบความยินดีอย่างสุดซึ้งในรูปนั้นของพระนาง พอเมื่อจะทรงแสดงธรรม จึงทรงแสดงรูปนั้นให้ล่วงภาวะของผู้มีอายุ ๑๖ ปี มีอายุราว ๒๐ ปี

สตฺถา / ตสฺสา ตตฺถ / อภิรตึ ญตฺวา / ธมฺมํ เทเสนฺโตว / ตํ รูปํ / โสฬสวสฺสุทฺเทสิกภาวํ / อติกฺกมิตฺวา / วีสติวสฺสุทฺเทสิกํ / กตฺวา ทสฺเสสิ.

อ.พระศาสดา ทรงทราบแล้ว ซึ่งความยินดียิ่ง (ในรูป) นั้น (แห่งนางภิกษุณีชื่อว่ารูปนันทา) นั้น เมื่อทรงแสดงนั่นเทียว ซึ่งธรรม ทรงแสดงแล้ว ซึ่งรูป นั้น กระทำ ให้เป็นรูปอันบุคคลพึงแสดงขึ้นว่ามีกาลฝน ๒๐ ก้าวล่วง ซึ่งความเป็นแห่งรูปอันบุคคลพึงแสดงขึ้นว่ามีกาลฝน ๑๖.

พระนางรูปนันทาได้ทอดพระเนตรแล้ว ทรงดำริว่า รูปนี้ไม่เหมือนรูปก่อนหนอ ได้มีพระทัยเบื่อหน่ายหน่อยหนึ่ง

รูปนนฺทา โอโลเกตฺวา / “น วติทํ รูปํ / ปุริมสทิสนฺ”ติ / โถกํ วิรตฺตจิตฺตา อโหสิ.

อ.นางภิกษุณีชื่อว่ารูปนันทา ทรงแลดูแล้ว (คิดแล้ว) ว่า “อ.รูป นี้ เป็นเช่นกับด้วยรูปอันมีในกาลก่อน (ย่อมเป็น) หามิได้ หนอ” ดังนี้ เป็นผู้มีจิตหน่ายแล้ว หน่อยหนึ่ง ได้เป็นแล้ว.

พระศาสดาทรงแสดงรูปของหญิงนั้น ทรงกระทำให้เป็นเพศหญิงคลอดบุตรครั้งเดียว เพศหญิงกลางคน เพศหญิงแก่ เพศหญิงแก่คร่ำคร่าเพราะชรา โดยลำดับนั่นเทียว ดังนี้แล

สตฺถา / อนุกฺกเมเนว / ตสฺสา อิตฺถิยา / สกึ วิชาตวณฺณํ / มชฺฌิมิตฺถีวณฺณํ / มหลฺลกิตฺถี-วณฺณํ / ชราชิณฺณมหลฺลกิตฺถีวณฺณนฺติ.

อ.พระศาสดา (ทรงแสดงแล้ว ซึ่งรูป) ของหญิง นั้น (ทรงกระทำ) ให้เป็นเพศแห่งหญิงผู้คลอดแล้วคราวเดียว ให้เป็นเพศแห่งหญิงผู้มีในท่ามกลาง ให้เป็นเพศแห่งหญิงแก่ ให้เป็นเพศแห่งหญิงแก่ผู้คร่ำคร่าแล้วเพราะชรา โดยลำดับนั่นเทียว ดังนี้แล.

แม้พระนางก็ทรงเบื่อหน่ายรูปนั้น ในเวลาที่ทรุดโทรมเพราะชราโดยลำดับเหมือนกันว่า แม้รูปนี้หายไปแล้ว แม้รูปนี้ หายไปแล้ว

สาปิ / อนุปุพฺเพเนว / “อิทฺปิ อนฺตรหิตํ, / อิทฺปิ อนฺตรหิตนฺ”ติ / ชราชิณฺณกาเล / ตํ วิรชฺชมานา

(อ.นางภิกษุณีชื่อว่ารูปนันทา) แม้นั้น (คิดแล้ว) ว่า “(อ.รูป) แม้นี้ หายไปแล้ว, (อ.รูป) แม้นี้หายไปแล้ว” ดังนี้ โดยลำดับนั่นเทียว เบื่อหน่ายอยู่ (ซึ่งรูป) นั้น ในกาล- (แห่งรูป นั้น) -คร่ำคร่าแล้วเพราะชรา

ทรงเห็นรูปนั้น มีฟันหัก ผมหงอก หลังโกง มีซี่โครงขึ้นดุจกลอน มีไม้เท้ายันข้างหน้า งกงันอยู่ ก็ทรงเบื่อหน่ายเหลือเกิน

ขณฺฑทนฺตํ / ปลิตสิรํ / โอภคฺคํ / โคปานสิวงฺกํ / ทณฺฑปรายนํ / ปเวธมานํ ทิสฺวา / อติวิย วิรชฺชิ.

เห็นแล้ว (ซึ่งรูป นั้น) ผู้มีฟันหัก ผู้มีผมอันหงอกแล้ว ผู้น้อมลงแล้ว ผู้คดเพียงดังกลอน ผู้มีไม้เท้าเป็นเครื่องไปในเบื้องหน้า ผู้สั่นอยู่ เบื่อหน่ายแล้ว เกินเปรียบ.

ลำดับนั้น พระศาสดาทรงแสดงรูปหญิงนั้นให้เป็นรูปอันพยาธิครอบงำ

อถ สตฺถา / ตํ พฺยาธินา / อภิภูตํ กตฺวา / ทสฺเสสิ.

ครั้งนั้น อ.พระศาสดา ทรงแสดงแล้ว (ซึ่งรูป) นั้น กระทำ ให้เป็นรูป- อันพยาธิ -ครอบงำแล้ว.

ในขณะนั้นเอง หญิงนั้น ทิ้งไม้เท้าและพัดใบตาล ร้องเสียงขรม ล้มลงที่ภาคพื้น จมลงในมูตรและกรีสของตน กลิ้งเกลือกไปมา

สา / ตํขณญฺเญว / ทณฺฑญฺจ / ตาลปณฺณญฺจ ฉฑฺเฑตฺวา / มหาวิรวํ วิรวมานา / ภูมิยํ ปติตฺวา / สเก มุตฺตกรีเส นิมุคฺคา / อปราปรํ ปริวตฺติ.

(อ.หญิง) นั้น ทิ้งแล้ว ซึ่งไม้เท้า ด้วย ซึ่งใบแห่งตาล ด้วย ร้องอยู่ ร้องเสียงดัง ล้มลงแล้ว ที่ภาคพื้น จมลงแล้ว ในมูตรและกรีส อันเป็นของตน กลิ้งแล้ว ไป ๆ มา ๆ ในขณะนั้นนั่นเทียว.

พระนางรูปนันทาทรงเห็นหญิงนั้นแล้ว ทรงเบื่อหน่ายเต็มที

รูปนนฺทา / ตํ ทิสฺวา / อติวิย วิรชฺชิ.

อ.นางภิกษุณีชื่อว่ารูปนันทา เห็นแล้ว (ซึ่งหญิง) นั้น เบื่อหน่ายแล้ว เกินเปรียบ.

พระศาสดาทรงแสดงมรณะของหญิงนั้นแล้ว

สตฺถา / ตสฺสา อิตฺถิยา / มรณํ ทสฺเสสิ.

อ.พระศาสดา ทรงแสดงแล้ว ซึ่งมรณะ ของหญิง นั้น.

หญิงนั้นถึงความเป็นศพพองขึ้นในขณะนั้นเอง

สา / ตํขณญฺเญว / อุทฺธุมาตกภาวํ อาปชฺชิ.

(อ.หญิง) นั้น ถึงทั่วแล้ว ซึ่งความเป็นแห่งซากศพอันพองขึ้น ในขณะนั้นนั่นเทียว.

สายแห่งหนองและหมู่หนอนไหลออกจากปากแผลทั้ง ๙

นวหิ วณมุเขหิ / ปุพฺพวฏฺฏิโย เจว / ปุฬวา จ ปคฺฆรึสุ.

อ.สายแห่งหนอง ท. ด้วยนั่นเทียว อ.หนอน ท. ด้วย ไหลออกแล้ว จากปากแห่งแผล ท. ๙.

ฝูงสัตว์มีกาเป็นต้นรุมแย่งกันกินแล้ว

กากาทโย / สนฺนิปติตฺวา วิลุมฺปึสุ.

(อ.สัตว์ ท.) มีกาเป็นต้น ประชุมกันแล้ว ยื้อแย่งแล้ว.

พระนางรูปนันทาทรงพิจารณาซากศพนั้นแล้ว ทรงเห็นอัตภาพโดยความเป็นสภาพไม่เที่ยงว่า หญิงนี้ถึงความแก่ ถึงความเจ็บ ถึงความตาย ในที่นี้เอง ความแก่ ความเจ็บและความตาย จักมาถึงแก่อัตภาพแม้นี้อย่างนั้นเหมือนกัน

รูปนนฺทา / ตำ โอโลเกตฺวา / “อยำ อิตฺถี / อิมสฺมึเยว ฐาเน / ชรำ ปตฺตา / พฺยาธึ ปตฺตา / มรณำ ปตฺตา, / อิมสฺสาปิ อตฺตภาวสฺส / เอวเมว / ชราพฺยาธิมรณานิ / อาคมิสฺสนฺตี”ติ / อตฺตภาวำ อนิจฺจโต ปสฺสิ.

อ.พระนางรูปนันทา ทรงแลดูแล้ว (ซึ่งซากศพ) นั้น ทรงเห็นแล้ว ซึ่งอัตภาพ โดยความไม่เที่ยง (ด้วยการกระทำไว้ในใจ) ว่า “อ.หญิง นี้ ถึงแล้ว ซึ่งชรา ถึงแล้ว ซึ่งพยาธิ ถึงแล้ว ซึ่งมรณะ ในที่ นี้ นั่นเทียว, อ.ชราและพยาธิและมรณะ ท. จักมาถึง แก่อัตภาพ แม้นี้ อย่างนั้นนั่นเทียว” ดังนี้.

ก็เพราะความที่อัตภาพเป็นสภาพอันพระนางทรงเห็นแล้ว โดยความเป็นสภาพไม่เที่ยงนั่นเอง อัตภาพนั้น จึงเป็นอันทรงเห็นแล้ว โดยความเป็นทุกข์ โดยความเป็นอนัตตาทีเดียว

อนิจฺจโต ทิฏฺฐตฺตาเอว ปน / ทุกฺขโต อนตฺตโต / ทิฏฺโฐเยว โหติ.

ก็ (อ.อัตภาพ) เป็นสภาพ- (อันนางภิกษุณีชื่อว่ารูปนันทา นั้น) -ทรงเห็นแล้วนั่นเทียว โดยความเป็นทุกข์ โดยความเป็นอนัตตา เพราะความที่- (แห่งอัตภาพ) -เป็นสภาพ- (อันนางภิกษุณีชื่อว่ารูปนันทา นั้น) -เห็นแล้ว โดยความไม่เที่ยง นั่นเทียว ย่อมเป็น.

ลำดับนั้น ภพทั้ง ๓ ปรากฏแก่พระนางดุจถูกไฟเผาลนแล้วและดุจซากศพอันเขาผูกไว้ที่พระศอ

อถสฺสา ตโย ภวา / อาทิตฺตา วิย / คีวาย พทฺธกุณปำ วิย จ / อุปฏฺฐหึสุ.

ครั้งนั้น อ.ภพ ท. ๓ เป็นราวกะว่า (อันไฟ) ติดทั่วแล้ว ด้วย เป็นราวกะว่า ซากศพ- (อันบุคคล) -ผูกแล้ว ที่คอ ด้วย (เป็น) ปรากฏแล้ว (แก่นางภิกษุณีชื่อว่ารูปนันทา) นั้น.

จิตมุ่งตรงดิ่งต่อกรรมฐานแล้ว

กมฺมฏฺฐานาภิมุขำ / จิตฺตำ ปกฺขนฺทิ.

อ.จิต อันมีเฉพาะหน้าแห่งกรรมฐาน แล่นไปแล้ว.

พระศาสดาทรงทราบว่าพระนางทรงคิดเห็นอัตภาพโดยความเป็นสภาพไม่เที่ยงแล้ว

สตฺถา / ตาย อนิจฺจโต / ทิฏฺฐภาวำ ญตฺวา

อ.พระศาสดา ทรงทราบแล้ว ซึ่งความที่- (แห่งอัตภาพ) -เป็นสภาพ- (อันนางภิกษุณีชื่อว่ารูปนันทา) นั้น -เห็นแล้ว โดยความไม่เที่ยง

จึงทรงพิจารณาดูว่า พระนางจักสามารถทำที่พึ่งแก่ตนเองได้ทีเดียวหรือไม่หนอแล

“สกฺขิสฺสติ นุ โข / สยเมว / อตฺตโน ปติฏฺฐำ กาตุนฺ”ติ โอโลเกนฺโต

ทรงตรวจดูอยู่ ว่า “(อ.รูปนันทา) จักอาจ หรือ หนอ แล เพื่ออันกระทำ ซึ่งที่พึ่ง แก่ตน ด้วยตนเอง นั่นเทียว” ดังนี้

ทรงเห็นว่า จักไม่อาจ การที่พระนางได้ปัจจัยภายนอกจึงเหมาะ ดังนี้แล้ว

“น สกฺขิสฺสติ / พหิทฺธา ปจฺจยํ / ลทฺธุ วฏฺฏตี”ติ จินฺเตตฺวา

ทรงดำริแล้ว ว่า “(อ.รูปนันทา) จักไม่อาจ อ.อัน- (อันรูปนันทา) -ได้ ซึ่งปัจจัย ในภายนอก ย่อมควร” ดังนี้

เมื่อจะทรงแสดงธรรมด้วยอำนาจธรรมเป็นที่สบายแห่งพระนาง ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

ตสฺสา สปฺปายวเสน / ธมฺมํ เทเสนฺโต / อิมา คาถา อภาสิ

เมื่อทรงแสดง ซึ่งธรรม ด้วยอำนาจแห่งธรรมเป็นที่สบาย (แก่นางภิกษุณีชื่อว่ารูปนันทา) นั้น ได้ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ ว่า

นันทา เธอจงดูร่างกายที่กระสับกระส่าย ไม่สะอาด
เปื่อยเน่า ไหลเข้าไหลออกอยู่ ที่พวกคนเขลาพากัน
ปรารถนายิ่งนัก

“อาตุรํ อสุจึ ปูตึ ปสฺส นนฺเท สมุสฺสยํ /
อุคฺฆรนฺตํ ปคฺฆรนฺตํ พาลานํ อภิปตฺถิตํ;

“ดูก่อนนันทา (อ.เธอ) จงดู ซึ่งร่างกาย อันกระสับกระส่าย อันไม่สะอาด อันเปื่อยเน่า อันไหลเข้าอยู่ อันไหลออกอยู่ อัน- อันคนพาล ท. -ปรารถนายิ่งแล้ว;

สรีระของหญิงนี้เป็นฉันใด สรีระของเธอนั่นก็เป็นฉันนั้น
สรีระของเธอนั่นเป็นฉันใด สรีระของหญิงนี้ก็เป็นฉันนั้น

ยถา อิทํ ตถา เอตํ; ยถา เอตํ ตถา อิทํ; /

(อ.สรีระ ของหญิง) นี้ (ย่อมเป็น) ฉันใด, (อ.สรีระ ของเธอ) นั่น (ย่อมเป็น) ฉันนั้น; (อ.สรีระ ของเธอ) นั่น (ย่อมเป็น) ฉันใด, (อ.สรีระ ของหญิง) นี้ (ย่อมเป็น) ฉันนั้น;

เธอจงเห็นธาตุทั้งหลายโดยความเป็นของว่างเปล่า
อย่ากลับมาสู่โลกนี้อีก เธอคลายความพอใจในภพแล้ว
จักเป็นผู้สงบระงับท่องเที่ยวไป

ธาตุโย สุญฺญโต ปสฺส, มา โลกํ ปุนราคมิ; /
ภเว ฉนฺทํ วิราเชตฺวา อุปสนฺตา จริสฺสสี”ติ.

(อ.เธอ) จงเห็น ซึ่งธาตุ ท. โดยความเป็นของเปล่า, (อ.เธอ) อย่ามาแล้ว สู่โลก อีก, (อ.เธอ) คลายแล้ว (สำรอกแล้ว) ซึ่งความพอใจ ในภพ เป็นผู้เข้าไปสงบแล้ว (เป็น) จักเที่ยวไป” ดังนี้.

พระนางนันทาสำเร็จโสดาปัตติผล

ได้ทราบว่า พระผู้มีพระภาคทรงปรารภพระนางนันทาภิกษุณี ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

อิตฺถํ สุทํ ภควา / นนฺทํ ภิกฺขุนึ อารพฺภ / อิมา คาถาโย อภาสิตฺถาติ.

ได้ยินว่า อ.พระผู้มีพระภาค ทรงปรารภ ซึ่งนางภิกษุณี ชื่อว่านันทา ได้ตรัสแล้ว ซึ่งพระ-คาถา ท. เหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้ ดังนี้แล.

พระนางนันทาทรงส่งญาณไปตามกระแสเทศนา บรรลุโสดาปัตติผลแล้ว

นนฺทา / เทสนานุสาเรน เปเสตฺวา / โสตาปตฺติผลํ ปาปุณิ.

อ.พระนางนันทา ทรงส่งไปแล้ว (ซึ่งพระญาณ) ตามแนวแห่งเทศนา บรรลุแล้ว ซึ่งโสดาปัตติผล.

พระศาสดาทรงแสดงวิปัสสนา

ลำดับนั้น พระศาสดา เพื่อจะทรงตรัสสุญญตกรรมฐาน เพื่อต้องการอบรมวิปัสสนาเพื่อมรรคผลทั้ง ๓ ยิ่งขึ้นไปแก่พระนาง จึงตรัสว่า นันทา เธออย่าทำความเข้าใจว่า สาระในสรีระนี้ มีอยู่ เพราะสาระในสรีระนี้ แม้เพียงเล็กน้อย ก็ไม่มี สรีระนี้ อันกรรมยกกระดูก ๓๐๐ ท่อน ขึ้นสร้างให้เป็นนครแห่งกระดูกทั้งหลาย ดังนี้แล้ว

อถสฺสา / อุตฺตรึ ติณฺณํ มคฺคผลานํ / วิปสฺสนาปริวาสตฺถาย / สตฺถา / สุญฺญตกมฺมฏฺฐานํ กเถตุํ / “นนฺเท / มา ‘อิมสฺมึ สรีเร / สาโร อตฺถี’ติ / สญฺญํ กริ, / อปฺปมตฺตโกปิ หิ / เอตฺถ สาโร นตฺถิ, / ตีณิ อฏฺฐิสตานิ อสฺสาเปตฺวา / กตํ อฏฺฐีนํ / นครเมตนฺ”ติ วตฺวา

ครั้งนั้น อ.พระศาสดา ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนนันทา (อ.เธอ) อย่ากระทำแล้ว ซึ่งความสำคัญ ว่า ‘อ.สาระ ในสรีระ นี้ มีอยู่’ ดังนี้, เพราะว่า อ.สาระ (ในสรีระ) นี้ แม้อันมีประมาณน้อย ย่อมไม่มี, (อ.สรีระ) นั่น (อันกรรม) ยังร้อยแห่งกระดูก ท. ๓ ให้ยกขึ้นแล้ว กระทำแล้ว ให้เป็นนคร แห่งกระดูก ท.” ดังนี้ เพื่ออันตรัส ซึ่งสุญญตกรรมฐาน เพื่อประโยชน์แก่อันอบรมซึ่งวิปัสสนา เพื่อมรรคและผล ท. ๓ ยิ่งขึ้น (แก่พระนางรูปนันทา) นั้น

ตรัสพระคาถานี้ว่า

สรีระอันกรรมทำให้เป็นนครแห่งกระดูกทั้งหลาย
ฉาบด้วยเนื้อและโลหิตเป็นที่ตั้งลงแห่งชรา มรณะ
มานะและมักขะ

อิมํ คาถมาห

“อฏฺฐีนํ นครํ กตํ มํสโลหิตเลปนํ, /
ยตฺถ ชรา จ มจฺจุ จ มาโน มกฺโข จ โอหิโต”ติ.

ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

“อ.ชรา ด้วย อ.มัจจุ ด้วย อ.มานะ ด้วย อ.มักขะ ด้วย ตั้งลงแล้ว (ในสรีระ) ใด, (อ.สรีระ นี้ อันกรรม) กระทำแล้ว ให้เป็นนคร แห่งกระดูก ท. อันฉาบทาด้วยเนื้อและเลือด” ดังนี้.

แก้อรรถ

เนื้อความแห่งพระคาถานั้นว่า เหมือนอย่างว่า ชนทั้งหลายให้ยกไม้ทั้งหลายขึ้น (เป็นโครง) เอาเถาวัลย์ผูกแล้ว ฉาบด้วยดินเหนียว ทำให้เป็นเรือนภายนอกกล่าวคือนคร เพื่อประโยชน์แก่การตั้งบุพพัณชาติและอปรัณชาติเป็นต้นลง ฉันใด

ตสฺสตฺโถ “ยเถว หิ ฯเปฯ คยฺหุปคํ นตฺถี”ติ.

ตสฺสตฺโถ / “ยเถว หิ / ปุพฺพณฺณาปรณฺณาทีนํ โอทหนตฺถาย / กฏฺฐานิ อุสฺสาเปตฺวา / วลฺลีหิ พนฺธิตฺวา / มตฺติกาย ลิมฺปิตฺวา / นครสงฺขาตํ พหิทฺธา / เคหํ กโรนฺติ;

เหมือนอย่างว่า (อ.ชน ท. ยังกันและกัน) ให้ยกขึ้นแล้ว ซึ่งไม้ ท. ผูกแล้ว ด้วยเถาวัลย์ ท. ฉาบทาแล้ว ด้วยดินเหนียว ย่อมกระทำ ซึ่งเรือน ในภายนอก อัน- (อันบัณฑิต) -กล่าวแล้วว่านคร เพื่อประโยชน์แก่อันตั้งลง (แห่งวัตถุ ท.) มีบุพพัณชาติและอปรัณชาติ[๑] เป็นต้น ฉันใดนั่นเทียว;

แม้สรีระนี้ที่เป็นไปในภายใน ก็ฉันนั้น อันกรรมยังกระดูก ๓๐๐ ท่อน ให้ยกขึ้นแล้ว ทำให้เป็นนคร อันเส้นเอ็นรัดรึงไว้ ฉาบทาด้วยเนื้อและโลหิต หุ้มห่อด้วยหนัง เพื่อประโยชน์แก่การตั้งลงแห่งชรา ซึ่งมีความทรุดโทรมเป็นลักษณะ แห่งมัจจุซึ่งมีความตายเป็นลักษณะ แห่งมานะซึ่งมีความเมา เพราะอาศัยความถึงพร้อมด้วยความระหงเป็นต้นเป็นลักษณะ และแห่งมักขะมีการทำกรรมที่เขาทำดีแล้วให้ฉิบหายเป็นลักษณะ

เอวมิทํ / อชฺฌตฺติกมฺปิ / ตีณิ อฏฺฐิสตานิ อุสฺสาเปตฺวา / นฺหารุวินทฺธํ มํสโลหิตเลปนํ / ตจปฏิจฺฉนฺนํ / ชีรณลกฺขณาย ชราย / มรณลกฺขณสฺส มจฺจุโน / อาโรหสมฺปทาทีนิ ปฏิจฺจ / มชฺชนลกฺขณสฺส มานสฺส / สุกตกรณวินาสนลกฺขณสฺส / มกฺขสฺส จ โอทหนตฺถาย / นครํ กตํ.

(อ.สรีระ) นี้ แม้อันเป็นไปในภายใน (อันกรรม) ยังร้อยแห่งกระดูก ท. ๓ ให้ยกขึ้นแล้ว กระทำแล้ว ให้เป็นนคร อันอันเส้นเอ็นรัดแล้ว อันฉาบทาด้วยเนื้อและเลือด อันอันหนังปกปิดแล้ว เพื่อประโยชน์แก่อันตั้งลง แห่งชรา อันมีความคร่ำคร่าเป็นลักษณะ ด้วย แห่งมัจจุ อันมีความตายเป็นลักษณะ ด้วย แห่งมานะ อันมีความมัวเมา- เพราะอาศัย (ซึ่งเหตุ ท.) มีความถึงพร้อมด้วยความระหงเป็นต้น -เป็นลักษณะด้วย แห่งมักขะ อันมีการยังการกระทำอันบุคคลกระทำดีแล้วให้พินาศไปเป็นลักษณะ ด้วย ฉันนั้น.

---

[๑] **ปุพฺพณฺณ, ปุพฺพนฺน** บุพพัณชาติ, พืชที่ควรกินก่อน, พืชจำพวกข้าว. สาลิอาทิเก **ปุพฺพณฺณ**ํ. ปุพฺพณฺณ ศัพท์ ใช้ในอรรถว่าข้าวสาลีเป็นต้น. อปรนฺนสฺส ปุพฺเพ ปวตฺตํ อนฺนํ **ปุพฺพณฺณ**ํ, **ปุพฺพนฺนณฺ**จ. (ข้าวที่เป็นไปก่อน [กินก่อน] อปรัณชาติ ชื่อว่า ปุพพัณณะ, ปุพพันนะ, ปุพฺพ + อนฺน, มัชเฌโลปีสัตตมีตัปปุริสสมาส, ลบสระ อ หน้า, แปลง นฺน เป็น ณฺณ บ้าง). **ปุพฺพณฺณ**ํ นาม สาลิ วีหิ ยโว โคธุโม กงฺคุ วรโก กุทฺรูสโก. (จูฬนิทฺเทสปาฬิ) ข้าวสาลี ข้าวจ้าว ข้าวเหนียว ข้าวฟ่าง ลูกเดือย หญ้ากับแก้ ชื่อว่า บุพพัณชาติ

อปรณฺณ, อปรนฺน อปรัณชาติ, พืชที่ควรกินทีหลัง, พืชสำหรับทำกับข้าว. มุคฺคาทิเก ธญฺญวิเสเส **อปรนฺน**สทฺโท. อปรณฺณ ศัพท์ใช้ในอรรถว่าชนิดของพืชมีถั่วเขียวเป็นต้น. ปุพฺพนฺนโต อปรภาเค ปวตฺตํ อนฺนํ **อปรณฺณ**ํ **อปรนฺนณฺ**จ. (ข้าวที่เป็นไปหลังบุพพัณชาติ ชื่อว่า อปรัณณะ, อปรันนะ, (อปร + อนฺน, มัชเฌโลปีสัตตมีตัปปุริสสมาส). **อปรณฺณ**ํ นาม สูเปยฺยํ. พืชที่ควรทำเป็นกับข้าว ชื่อว่า อปรัณณะ. ตตฺถ ปุพฺพณฺณนฺติ สาลิอาทีนิ สตฺต ธญฺญานิ; อปรณฺณนฺติ มุคฺคมาสาทีนิ; อุจฺจุเขตฺตาทิกมฺปิ เอตฺเถว สงฺคหิตํ. (ปาราชิกกณฺฑอฏฺฐกถา)

เพราะอาพาธอันเป็นไปทางกายและทางใจเห็นปานนี้นั่นแล ตั้งลงแล้วในสรีระนี้

เอวรูโปเอว หิ / เอตฺถ กายิกเจตสิโก / อาพาโธ โอทหิโต,

เพราะว่า อ.อาพาธ อันเป็นไปทางกายและเป็นไปทางจิต อันมีอย่างนี้เป็นรูปนั่นเทียว ตั้งลงแล้ว (ในสรีระ) นี้,

นอกจากนี้ก็ไม่มีอะไร ๆ ที่เข้าถึงความเป็นของจะพึงถือเอาได้

อิโต / อุทฺธํ กิญฺจิ / คยฺหูปคํ นตฺถี”ติ.

(อ.วัตถุ) อะไร ๆ อันเข้าถึงซึ่งความเป็นวัตถุอันบุคคลพึงถือเอา ย่อมไม่มี ในเบื้องบน (แต่อาพาธ) นี้” ดังนี้ (แห่งคำอันเป็นพระคาถา) นั้น (อันบัณฑิต พึงทราบ).

ในกาลจบเทศนา พระนางเถรีได้บรรลุพระอรหัตผล

เทสนาวสาเน / เถรี อรหตฺตํ ปาปุณิ.

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา อ.พระเถรี บรรลุแล้ว ซึ่งพระอรหัต.

พระธรรมเทศนา ได้เป็นกถามีประโยชน์แก่มหาชนแล้ว ดังนี้แล

มหาชนสฺส / สาตฺถิกา ธมฺมเทสนา อโหสีติ.

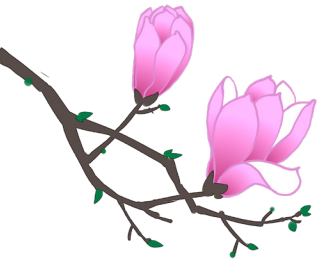
อ.พระธรรมเทศนา เป็นเทศนาเป็นไปกับด้วยวาจามีประโยชน์ ได้มีแล้ว แก่มหาชน ดังนี้แล.

เรื่องพระนางรูปนันทาเถรี จบ

รูปนนฺทตฺเถรีวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งพระนางรูปนันทาผู้เถรี (จบแล้ว).

๖. เรื่องพระนางมัลลิกาเทวี

๖. มลฺลิกาเทวีวตฺถุ.

๖. อ.เรื่องแห่งพระเทวีพระนามว่ามัลลิกา (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระนางมัลลิกาเทวี ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **ชีรนฺติ เว ราชรถาสุจิตฺตา** เป็นต้น

ชีรนฺติ เว ราชรถา สุจิตฺตาติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต / มลฺลิกํ เทวึ / อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งพระเทวี พระนามว่ามัลลิกา ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **ชีรนฺติ เว ราชรถา สุจิตฺตา** ดังนี้เป็นต้น.

พระนางมัลลิกาทำสันถวะกับสุนัข

ได้ยินว่า วันหนึ่ง พระนางมัลลิกาเทวีนั้นเสด็จเข้าไปยังซุ้มสำหรับสรงสนาน ทรงชำระพระโอษฐ์แล้ว ทรงน้อมพระสรีระลง ปรารภเพื่อจะชำระพระชงฆ์

สา กิร / เอกทิวสํ / นหานโกฏฺฐกํ ปวิฏฺฐา / มุขํ โธวิตฺวา / โอนตสรีรา / ชงฺฆา โธวิตุํ อารภิ.

ได้ยินว่า ในวันหนึ่ง (อ.พระเทวี) นั้น เสด็จเข้าไปแล้ว สู่ซุ้มเป็นที่ทรงสนาน ทรงล้างแล้ว ซึ่งพระ-พักตร์ ผู้มีพระสรีระอันน้อมลงแล้ว ทรงเริ่มแล้ว เพื่ออันทรงล้าง ซึ่งพระชงฆ์ ท.

มีสุนัขตัวโปรดตัวหนึ่งเข้าไปพร้อมกับพระนางทีเดียว

ตาย จ สทฺธึเยว / ปวิฏฺโฐ เอโก / วลฺลภสุนโข อตฺถิ.

ก็ อ.สุนัขตัวโปรด ตัวหนึ่ง ตัวเข้าไปแล้ว กับ (ด้วยพระเทวี) นั้น นั่นเทียว มีอยู่.

สุนัขนั้นเห็นพระนางน้อมลงเช่นนั้น จึงเริ่มจะทำอสัทธรรมสันถวะ

โส ตํ ตถา / โอนตํ ทิสฺวา / อสทฺธมฺมสนฺถวํ / กาตุํ อารภิ.

(อ.สุนัข) นั้น เห็นแล้ว (ซึ่งพระเทวี) นั้น ผู้ทรงน้อมลงแล้ว เหมือนอย่างนั้น เริ่มแล้ว เพื่ออันกระทำซึ่งสันถวะ ด้วยอำนาจแห่งอสัทธรรม.

พระนางทรงยินดีผัสสะของมันจึงได้ประทับยืนอยู่

สา / ตสฺส ผสฺสํ / สาทิยนฺตี อฏฺฐาสิ.

(อ.พระเทวี) นั้น ทรงยินดีอยู่ ซึ่งผัสสะ (ของสุนัข) นั้น ได้ประทับยืนอยู่แล้ว.

พระราชาทรงทอดพระเนตรทางพระแกลในปราสาทชั้นบน ทรงเห็นกิริยานั้น

ราชา / อุปริปาสาเท / วาตปาเนน โอโลเกนฺโต / ตํ ทิสฺวา

อ.พระราชา ทรงแลดูอยู่ โดยช่องเป็นที่ดื่มกินซึ่งลม ในเบื้องบนแห่งปราสาท ทรงเห็นแล้ว (ซึ่งกิริยา) นั้น

ในเวลาพระนางเสด็จมาจากซุ้มน้ำนั้น จึงตรัสว่า หญิงถ่อย จงฉิบหาย เพราะเหตุไร เธอจึงได้ทำกรรมเห็นปานนี้

ตโต อาคตกาเล / “นสฺส วสลิ, / กสฺมา เอวรูปมกาสี”ติ อาห.

ตรัสแล้ว ว่า “แน่ะหญิงถ่อย (อ.เธอ) จงฉิบหาย, (อ.เธอ) ได้กระทำแล้ว (ซึ่งกรรม) อันมีอย่างนี้เป็นรูป เพราะเหตุไร” ดังนี้ ในกาลเป็นที่เสด็จมาแล้ว (จากที่) นั้น (แห่งพระเทวี นั้น).

พระราชาแพ้รู้พระนางมัลลิกา

พระนางทูลถามว่า หม่อมฉัน ทำกรรมอะไร พระเจ้าข้า

“กึ มยา กตํ เทวา”ติ.

(อ.พระเทวี ทูลถามแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ (อ.กรรม) อะไร อันหม่อมฉัน กระทำแล้ว” ดังนี้.

พระราชาตรัสว่า ทำสันถวะกับสุนัข

“สุนเขน สทฺธึ สนฺถโว”ติ.

(อ.พระราชา ตรัสแล้ว) ว่า “อ.สันถวะ กับ ด้วยสุนัข (อันเธอ กระทำแล้ว)” ดังนี้.

พระนางกราบทูลว่า กรรมนั่นไม่มี พระเจ้าข้า

“นตฺเถตํ เทวา”ติ.

(อ.พระเทวี กราบทูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ (อ.กรรม) นั่น ย่อมไม่มี” ดังนี้.

พระราชาตรัสว่า เราเห็นเอง เราจักไม่เชื่อเธอ หญิงถ่อย จงฉิบหาย

“มยา สามํ ทิฏฺโ, / นาหํ ตว สทฺทหิสฺสามิ, / นสฺส วสลี”ติ.

(อ.พระราชา ตรัสแล้ว) ว่า “(อ.กรรม นั้น) อันเรา เห็นแล้ว ด้วยตนเอง, (อ.เรา) จักไม่เชื่อ ต่อเธอ, แน่ะหญิงถ่อย (อ.เธอ) จงฉิบหาย” ดังนี้.

พระนางทูลว่า ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้า ผู้ใดผู้หนึ่งเข้าไปยังซุ้มน้ำนี้ ผู้เดียวเท่านั้น ก็ปรากฏเป็น ๒ คน แก่ผู้ที่แลดูทางพระแกลนี้

“มหาราช / โย โกจิ / อิมํ โกฏฺฐกํ ปวิฏฺโ / อิมินา วาตปาเนน / โอโลเกนฺตสฺส / เอโกว ทฺวิธา / ปญฺญายตี”ติ.

(อ.พระเทวี กราบทูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่มหาบพิตร (อ.บุคคล) คนใดคนหนึ่ง ผู้เข้าไปแล้ว สู่ซุ้ม นี้ ผู้เดียวนั่นเทียว ย่อมปรากฏ โดยส่วน ๒ (แก่บุคคล) ผู้ดูแลอยู่ โดยช่องเป็นที่ดื่มกินซึ่งลม นี้” ดังนี้.

พระราชาตรัสว่า เธอพูดไม่จริง หญิงชั่ว

“อภูตํ กเถสิ ปาเป”ติ.

(อ.พระราชา ตรัสแล้ว) ว่า “แน่ะหญิงผู้ชั่ว (อ.เธอ) ย่อมกล่าว ซึ่งคำอันไม่เป็นจริงแล้ว” ดังนี้.

พระนางทูลว่า พระเจ้าข้า ถ้าพระองค์ไม่ทรงเชื่อหม่อมฉัน

“เทว สเจ เม ฯเปฯ วาตปาเนน โอโลเกสฺสามี”ติ.

“เทว / สเจ เม น สทฺทหสิ,

(อ.พระเทวี กราบทูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ ถ้าว่า (อ.พระองค์) ย่อมไม่ทรงเชื่อต่อหม่อมฉัน ไซร้,

ขอเชิญพระองค์เสด็จเข้าไปยังซุ้มน้ำนั้น

เอตํ โกฏฺฐกํ ปวิส,

(อ.พระองค์) ขอจงเสด็จเข้าไป สู่ซุ้ม นั่น,

หม่อมฉันจักแลดูพระองค์ทางพระแกลนี้

อหนฺตํ / อิมินา วาตปาเนน / โอโลเกสฺสามี”ติ.

อ.หม่อมฉัน จักแลดู ซึ่งพระองค์ โดยช่องเป็นที่ดื่มกินซึ่งลม นี้” ดังนี้.

พระราชาติดจะเขลา จึงทรงเชื่อถ้อยคำของพระนางแล้วเสด็จเข้าไปยังซุ้มน้ำ

ราชา / มนฺทธาตุโก / ตสฺสา วจนํ สทฺทหิตฺวา / โกฏฺฐกํ ปาวิสิ.

อ.พระราชา ผู้มีธาตุแห่งคนเขลา ทรงเชื่อแล้ว ซึ่งคำ (ของพระเทวี) นั้น ได้เสด็จเข้าไปแล้ว สู่ซุ้ม.

ฝ่ายพระเทวีนั้นแล ทรงยืนทอดพระเนตรอยู่ที่พระแกล

สาปิ โข เทวี / วาตปาเน ฐตฺวา / โอโลเกนฺตี

(อ.พระเทวี) แม้นั้นแล ประทับยืนอยู่แล้ว ที่ช่องเป็นที่ดื่มกินซึ่งลม ทรงแลดูอยู่

กราบทูลว่า มหาราชผู้มืดเขลา ชื่ออะไรนั่น พระองค์ทรงทำสันถวะกับนางแพะ

“อนฺธพาล มหาราช / กินฺนาเมตํ / อชิกาย สทฺธึ / สนฺถวํ กโรสี”ติ อาห,

กราบทูลแล้ว ว่า “ข้าแต่มหาบพิตร ผู้เขลาเพียงดังคนบอด (อ.กรรม) นั่น ชื่ออะไร, (อ.พระองค์) ย่อมทรงกระทำ ซึ่งสันถวะ กับ ด้วยนางแพะ” ดังนี้,

แม้เมื่อพระราชาจะตรัสว่า นางผู้เจริญ เรามิได้ทำกรรมเห็นปานนั้น

“นาหำ ภทฺเท / เอวรูปำ กโรมี”ติ / วุตฺเตปิ,

(ครั้นเมื่อพระดำรัส) ว่า “แน่ะนางผู้เจริญ อ.เรา ย่อมกระทำ (ซึ่งกรรม) อันมีอย่างนี้เป็นรูป หามิได้” ดังนี้ (อันพระราชา) แม้ตรัสแล้ว,

ก็กราบทูลว่า แม้หม่อมฉันเห็นเอง หม่อมฉันจะไม่เชื่อพระองค์

“มยาปิ / สามำ ทิฏฺฐำ, / นาหำ ตว / สทฺทหิสฺสามี”ติ อาห.

กราบทูลแล้ว ว่า (อ.กรรม นั้น) แม้อันหม่อมฉัน เห็นแล้ว ด้วยตนเอง, อ.หม่อมฉัน จักไม่เชื่อต่อพระองค์” ดังนี้.

พระราชาทรงสดับคำนั้นแล้ว ก็ทรงเชื่อว่า ผู้เข้าไปยังซุ้มน้ำนี้ ผู้เดียวเท่านั้น ก็ย่อมปรากฏเป็น ๒ คนแน่

ตำ สุตฺวา ราชา / “อทฺธา / อิมำ โกฏฺฐกำ ปวิฏฺโฐ / เอโกว ทฺวิธา / ปญฺญายตี”ติ สทฺทหิ.

อ.พระราชา ทรงสดับแล้ว (ซึ่งคำ) นั้น ทรงเชื่อแล้ว ว่า “(อ.บุคคล) ผู้เข้าไปแล้ว สู่ซุ้ม นี้ ผู้เดียวนั่นเทียว ย่อมปรากฏ โดยส่วน ๒ แน่แท้” ดังนี้.

พระนางมัลลิกาทรงดำริว่า พระราชานี้ อันเราลวงได้แล้ว ก็เพราะพระองค์โง่เขลา

มลฺลิกา จินฺเตสิ “อยำ ราชา ฯเปฯ กมฺมำ กตนฺ”ติ.

มลฺลิกา จินฺเตสิ / “อยำ ราชา / อนฺธพาลตาย / มยา วญฺจิโต,

อ.พระนางมัลลิกา ทรงดำริแล้ว ว่า “อ.พระราชา นี้ อันเรา ลวงแล้ว เพราะความที่- (แห่งพระองค์) -เป็นผู้เขลาเพียงดังคนบอด,

เราทำกรรมชั่วแล้ว

ปาปำ เม กตำ,

อ.บาป อันเรา กระทำแล้ว,

ก็พระราชานี้ เรากล่าวตู่ด้วยคำไม่จริง

อยญฺจ เม / อภูเตน อพฺภาจิกฺขิโต,

(อ.พระราชา) นี้ อันเรา กล่าวตู่แล้ว ด้วยคำอันไม่เป็นจริงแล้ว ด้วย,

แลแม้พระศาสดา จักทรงทราบกรรมนี้ของเรา

อิทญฺจ เม กมฺมำ / สตฺถาปิ ชานิสฺสติ,

แม้ อ.พระศาสดา จักทรงทราบ ซึ่งกรรม นี้ ของเรา ด้วย,

พระอัครสาวกทั้ง ๒ ก็ดี พระอสีติมหาสาวกก็ดี จักทราบ

เทฺว อคฺคสาวกาปิ / อสีติ มหาสาวกาปิ / ชานิสฺสนฺติ;

แม้ อ.พระอัครสาวก ท. ๒ แม้ อ.พระมหาสาวก ท. ๘๐ จักทราบ,

ตายจริง เราทำกรรมหนักแล้ว

อโห วต / เม ภาริยํ / กมฺมํ กตนฺ”ติ.

โอ หนอ อ.กรรม อันหนัก อันเรา กระทำแล้ว” ดังนี้.

ทราบว่า พระนางมัลลิกานี้ได้เป็นสหายในอสทิสทานของพระราชา

อยํ กิร รญฺโญ / อสทิสทาเน / สหายิกา อโหสิ.

ได้ยินว่า (อ.พระนางมัลลิกา) นี้ เป็นพระสหาย ในอสทิสทาน ของพระราชา ได้เป็นแล้ว.

พระนางมัลลิกาเกิดในอเวจี

ก็ในอสทิสทานนั้น การบริจาคที่ทรงทำในวันหนึ่ง มีค่าถึงทรัพย์ ๑๔ โกฏิ

ตตฺถ จ เอกทิวสํ / กตปริจฺจาโค / ธนสฺส จุทฺทสโกฏิอคฺฆนโก อโหสิ.

ก็ อ.การบริจาค- (อันพระราชา) -ทรงกระทำแล้ว ในวันหนึ่ง (ในอสทิสทาน) นั้น เป็นการบริจาค อันถึงค่าซึ่งโกฏิ ๑๔ แห่งทรัพย์ ได้เป็นแล้ว.

ก็เศวตฉัตร บัลลังก์ประทับนั่ง เชิงบาตร ตั่งสำหรับรองพระบาทของพระตถาคตเจ้า ๔ อย่างนี้ ได้มีค่านับไม่ได้

ตถาคตสฺส เสตจฺฉตฺตํ / นิสีทปลฺลงฺโก / อาธารโก / ปาทปีฐนฺติ / อิมานิ ปน จตฺตาริ / อนคฺฆาเนว อเหสุ.

ก็ (อ.วัตถุ ท.) ๔ เหล่านี้ คือ อ.เศวตฉัตร อ.บัลลังก์เป็นที่ประทับนั่ง อ.เชิงเป็นที่รอง อ.ตั่งเป็นที่รองซึ่งพระบาท ของพระตถาคต เป็นของมีค่าหามิได้นั่นเทียว ได้เป็นแล้ว.

ในเวลาจะสิ้นพระชนม์ พระนางมัลลิกานั้น มิได้ทรงนึกถึงการบริจาคใหญ่เห็นปานนั้น ทรงระลึกถึงกรรมอันลามกนั้นอย่างเดียว สิ้นพระชนม์แล้ว ก็บังเกิดในอเวจี

สา / มรณกาเล / เอวรูปํ มหาปริจฺจาคํ อนนุสฺสริตฺวา / ตเทว ปาปกมฺมํ อนุสฺสรนฺตี / กาลํ กตฺวา / อวีจิมฺหิ นิพฺพตฺติ.

(อ.พระนางมัลลิกา) นั้น ไม่ทรงตามระลึกถึงแล้ว ซึ่งการบริจาคใหญ่ อันมีอย่างนี้เป็นรูป ในกาลเป็นที่สิ้นพระชนม์ ทรงตามระลึกถึงอยู่ ซึ่งกรรมอันลามก นั้นนั่นเทียว ทรงกระทำแล้ว ซึ่งกาละ ทรงบังเกิดแล้ว ในนรกชื่อว่าอเวจี.

ก็พระนางมัลลิกานั้น ได้เป็นผู้โปรดปรานของพระราชาอย่างยิ่ง

รญฺโญ ปน / สา อติวิย / ปิยา อโหสิ.

ก็ (อ.พระนางมัลลิกา) นั้น เป็นที่รัก เกินเปรียบ ของพระราชา ได้เป็นแล้ว.

พระราชาทูลถามสถานที่พระนางเกิด

พระราชานั้นอันความโศกเป็นกำลังครอบงำ รับสั่งให้ทำฌาปนกิจพระสรีระของพระนางแล้ว ทรงดำริว่า เราจะทูลถามสถานที่เกิดของพระนาง จึงได้เสด็จไปยังสำนักของพระศาสดา

โส / พลวโสกาภิภูโต / ตสฺสา สรีรกิจฺจํ กาเรตฺวา / “นิพฺพตฺตฏฺฐานมสฺสา / ปุจฺฉิสฺสามี”ติ จินฺเตตฺวา / สตฺถุ สนฺติกํ อคมาสิ.

(อ.พระราชา) นั้น ผู้อันความโศกอันมีกำลังครอบงำแล้ว (ทรงยังบุคคล) ให้กระทำแล้ว ซึ่งกิจด้วยพระสรีระ (ของพระนางมัลลิกา) นั้น ทรงดำริแล้ว ว่า “(อ.เรา) จักทูลถาม ซึ่งที่เป็นที่บังเกิดแล้ว (แห่งพระนางมัลลิกา) นั้น” ดังนี้ ได้เสด็จไปแล้ว สู่สำนัก ของพระศาสดา.

พระศาสดาได้ทรงทำโดยประการที่พระราชานั้นจะทรงระลึกถึงเหตุที่เสด็จมาไม่ได้

สตฺถา, / ยถา โส / อาคตการณํ น สรติ; / ตถา อกาสิ.

อ.พระศาสดา ได้ทรงกระทำแล้ว โดย-, (อ.พระราชา) นั้น ย่อมไม่ทรงระลึกถึง ซึ่งเหตุ- (แห่งพระองค์) -เสด็จมาแล้ว โดยประการใด, -ประการนั้น.

ท้าวเธอทรงสดับธรรมกถาชวนให้ระลึกถึง ในสำนักของพระศาสดาแล้ว ก็ทรงลืม

โส / สตฺถุ สนฺติเก / สาราณียํ ธมฺมกถํ สุตฺวา / ปมุสฺสิ;

(อ.พระราชา) นั้น ทรงสดับแล้ว ซึ่งธรรมกถา อันเป็นที่ตั้งแห่งการให้ระลึก ในสำนัก ของพระศาสดา ทรงลืมทั่วแล้ว;

ในเวลาเสด็จเข้าไปสู่พระราชนิเวศน์ ทรงระลึกได้ จึงตรัสว่า พนาย ฉันตั้งใจว่า จักทูลถามที่พระนางมัลลิกาเทวีเกิด ไปยังสำนักของพระศาสดาก็ลืมเสีย วันพรุ่งนี้ ฉันจะทูลถามอีก ดังนี้แล้ว ก็ได้เสด็จไป แม้ในวันรุ่งขึ้น

เคหํ ปวิฏฺฐกาเล สริตฺวา / “อหํ ภเณ / ‘มลฺลิกาย นิพฺพตฺตฏฺฐานํ ปุจฺฉิสฺสามี’ติ / สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา / ปมุฏฺโฐ, / เสฺว ปุน / ปุจฺฉิสฺสามี”ติ / ปุนทิวเสปิ อคมาสิ.

ทรงระลึกแล้ว ในกาลเป็นที่เสด็จเข้าไปแล้ว สู่พระตำหนัก (ตรัสแล้ว) ว่า “แน่ะพนาย อ.เรา (คิดแล้ว) ว่า ‘อ.เรา จักทูลถาม ซึ่งที่เป็นที่บังเกิดแล้ว แห่งพระนางมัลลิกา’ ดังนี้ ไปแล้ว สู่สำนักของพระศาสดา เป็นผู้ลืมทั่วแล้ว (ย่อมเป็น), (อ.เรา) จักทูลถาม อีก ในวันพรุ่งนี้” ดังนี้ ได้เสด็จไปแล้ว แม้ในวันรุ่งขึ้น.

ฝ่ายพระศาสดาก็ได้ทรงทำโดยประการที่ท้าวเธอระลึกไม่ได้ ตลอด ๗ วัน โดยลำดับ

สตฺถาปิ / ปฏิปาฏิยา / สตฺต ทิวสานิ, / ยถา โส / น สรติ; / ตถา อกาสิ.

แม้ อ.พระศาสดา ได้ทรงกระทำแล้ว โดย-, (อ.พระราชา) นั้น ย่อมไม่ทรงระลึก โดยประการใด; -ประการนั้น สิ้นวัน ท. ๗ ตามลำดับ.

ฝ่ายพระนางมัลลิกานั้น ไหม้ในนรกตลอด ๗ วัน เท่านั้น ในวันที่ ๘ จุติจากนรกนั้นแล้ว เกิดในดุสิตภพ

สาปิ / สตฺตาหเมว / นิรเย ปจิตฺวา / อฏฺฐเม ทิวเส / ตโต จุตา / ตุสิตภวเน นิพฺพตฺติ.

(อ.พระนางมัลลิกา) แม้นั้น ไหม้แล้ว ในนรก ตลอดวัน ๗ นั่นเทียว เคลื่อนแล้ว (จากนรก) นั้น บังเกิดแล้ว ในภพชื่อว่าดุสิต ในวัน ที่ ๘.

ถามว่า ก็เพราะเหตุไร พระศาสดาจึงได้ทรงทำความที่พระราชานั้นทรงระลึกไม่ได้

กสฺมา ปนสฺส / สตฺถา / อสรณภาวํ อกาสิ ?

(อ.การถาม ว่า) ก็ อ.พระศาสดา ได้ทรงกระทำแล้ว ซึ่งความเป็นคือการระลึกไม่ได้ (แก่พระราชา) นั้น เพราะเหตุไร ? (ดังนี้)

แก้ว่า ทราบว่า พระนางมัลลิกานั้น ได้เป็นที่โปรดปรานพอพระทัยของพระราชานั้น อย่างที่สุด

สา กิรสฺส ฯเปฯ นิรเย นิพฺพตฺเตยฺย;

สา กิรสฺส / อติวิย ปิยา / อโหสิ มนาปา;

(อ.การแก้ ว่า) ได้ยินว่า (อ.พระนางมัลลิกา) นั้น เป็นที่รัก เป็นที่ยังพระทัยให้เอิบอาบ เกินเปรียบ (ของพระราชา) นั้น ได้เป็นแล้ว;

เพราะฉะนั้น พระราชาทรงทราบว่าพระนางเกิดในนรกแล้ว

ตสฺมา / ตสฺสา นิรเย / นิพฺพตฺตภาวํ สุตฺวา

เพราะเหตุนั้น (อ.พระราชา) ทรงสดับแล้ว ซึ่งความที่- (แห่งพระนางมัลลิกา) นั้น -เป็นผู้บังเกิดแล้ว ในนรก

ก็จะทรงยึดถือมิจฉาทิฏฐิ ด้วยทรงดำริว่า ถ้าหญิงผู้สมบูรณ์ด้วยศรัทธาเห็นปานนี้ เกิดในนรกไซร้ เราจะถวายทานทำอะไร ดังนี้แล้ว

“สเจ เอวรูปา / สทฺธาสมฺปนฺนา / นิรเย นิพฺพตฺตา, / ทานํ ทตฺวา / กึ กริสฺสามี”ติ / มิจฺฉาทิฏฺฐึ คเหตฺวา

ทรงถือเอาแล้ว ซึ่งความเห็นผิด (ด้วยอันทรงดำริ) ว่า “ถ้าว่า (อ.หญิง) ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยศรัทธา ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป บังเกิดแล้ว ในนรก ไซร้, (อ.เรา) ถวายแล้ว ซึ่งทาน จักกระทำ ซึ่งอะไร” ดังนี้

ก็จะรับสั่งให้เลิกนิตยภัตรที่เป็นไปในพระราชนิเวศน์เพื่อภิกษุ ๕๐๐ รูป แล้วพึงเกิดในนรก

ปญฺจนฺนํ ภิกฺขุสตานํ / เคเห ปวตฺตํ / นิจฺจภตฺตํ หราเปตฺวา / นิรเย นิพฺพตฺเตยฺย;

(ทรงยังราชบุรุษ) ให้นำไปแล้ว ซึ่งภัตรอันบุคคลพึงถวายเป็นนิตย์ อันเป็นไปทั่วแล้ว ในพระตำหนัก เพื่อร้อยแห่งภิกษุ ท. ๕ พึงทรงบังเกิด ในนรก; (ดังนี้)

เพราะฉะนั้น พระศาสดาจึงทรงทำความที่พระราชานั้นทรงระลึกไม่ได้ ตลอด ๗ วัน ในวันที่ ๘ ทรงดำเนินไปเพื่อบิณฑบาต ได้เสด็จไปยังประตูพระราชวัง ด้วยพระองค์เองทีเดียว

เตนสฺส สตฺถา / สตฺตาหํ อสรณภาวํ กตฺวา / อฏฺฐเม ทิวเส / ปิณฺฑาย จรนฺโต / สยเมว ราชทฺวารํ อคมาสิ.

เพราะเหตุนั้น อ.พระศาสดา ทรงกระทำแล้ว ซึ่งความเป็นคืออันระลึกไม่ได้ ตลอดวัน ๗ (แก่พระราชา) นั้น เสด็จเที่ยวไปอยู่ เพื่อก้อนข้าว ได้เสด็จไปแล้ว สู่ประตูแห่งพระราชา ด้วยพระองค์เองนั่นเทียว ในวัน ที่ ๘.

พระราชาทรงทราบว่า พระศาสดาเสด็จมาแล้วจึงเสด็จออก ทรงรับบาตรแล้ว ปรารภเพื่อจะเสด็จขึ้นสู่ปราสาท

ราชา / “สตฺถา อาคโต”ติ สุตฺวา / นิกฺขมิตฺวา / ปตฺตํ อาทาย / ปาสาทํ อภิรุหิตุํ อารภิ.

อ.พระราชา ทรงสดับแล้ว ว่า “อ.พระศาสดา เสด็จมาแล้ว” ดังนี้ เสด็จออกไปแล้ว ทรงรับแล้ว ซึ่งบาตร ทรงเริ่มแล้ว เพื่ออันเสด็จขึ้นเฉพาะ สู่ปราสาท.

แต่พระศาสดาทรงแสดงพระอาการเพื่อจะประทับนั่งที่โรงรถ

สตฺถา ปน / รถสาลาย นิสีทิตุํ อาการํ ทสฺเสสิ.

ส่วนว่า อ.พระศาสดา ทรงแสดงแล้ว ซึ่งอาการ เพื่ออันประทับนั่ง ที่โรงแห่งรถ.

พระราชาจึงทูลอัญเชิญพระศาสดาให้ประทับนั่ง ณ ที่นั้นเหมือนกัน ทรงรับรองด้วยข้าวยาคูและของควรเคี้ยวแล้ว จึงถวายบังคม พอประทับนั่ง

ราชา / สตฺถารํ ตตฺเถว นิสีทาเปตฺวา / ยาคุขชฺชเกน ปฏิมาเนตฺวา / วนฺทิตฺวา นิสินฺโนว

อ.พระราชา (ยังพระศาสดา) ให้ประทับนั่งแล้ว (ที่โรงแห่งรถ) นั้นนั่นเทียว ทรงต้อนรับแล้ว ด้วยข้าวต้มและวัตถุอันบุคคลพึงเคี้ยว ถวายบังคมแล้ว ผู้ประทับนั่งแล้วนั่นเทียว

ก็กราบทูลว่า หม่อมฉันมาก็ด้วยประสงค์ว่า จักทูลถามที่เกิดของพระนางมัลลิกาเทวี แล้วลืมเสีย พระนางเกิดในที่ไหนหนอแล พระเจ้าข้า

“ภนฺเต / อหํ ‘มลฺลิกาย เทวิยา / นิพฺพตฺตฏฺฐานํ / ปุจฺฉิสฺสามี’ติ อาคนฺตฺวา / ปมุฏฺโฐ; / กตฺถ นุ โข / สา ภนฺเต นิพฺพตฺตา”ติ.

(ทูลถามแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.หม่อมฉัน มาแล้ว (ด้วยอันคิด) ว่า ‘(อ.เรา) จักทูลถาม ซึ่งที่เป็นที่บังเกิดแล้ว แห่งพระเทวี พระนามว่ามัลลิกา’ ดังนี้ เป็นผู้ลืมทั่วแล้ว (ย่อมเป็น), ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อ.พระนางมัลลิกา) นั้น บังเกิดแล้ว (ในที่) ไหน หนอ แล” ดังนี้.

พระศาสดาตรัสว่า ในดุสิตภพ มหาบพิตร

“ตุสิตภวเน มหาราชาติ.

(อ.พระศาสดา ตรัสแล้ว) ว่า “ดูก่อนมหาบพิตร (อ.พระนางมัลลิกา นั้น บังเกิดแล้ว) ในภพชื่อว่าดุสิต” ดังนี้.

พระราชากราบทูลว่า พระเจ้าข้า เมื่อพระนางไม่บังเกิดในดุสิตภพ คนอื่นใครเล่าจะบังเกิด

“ภนฺเต ตาย ฯเปฯ น วหตี”ติ.

“ภนฺเต / ตาย ตุสิตภวเน อนิพฺพตฺติยา / โก อญฺโญ นิพฺพตฺติสฺสติ,

(อ.พระราชา กราบทูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (เมื่อพระนางมัลลิกา) นั้น ไม่บังเกิดแล้วในภพชื่อว่าดุสิต อ.ใคร อื่น จักบังเกิด,

พระเจ้าข้า หญิงเช่นกับพระนางมัลลิกานั้นไม่มี

ภนฺเต / นตฺถิ ตาย สทิสา อิตฺถี;

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.หญิง ผู้เช่นกับ (ด้วยพระนางมัลลิกา) นั้น ย่อมไม่มี;

เพราะในที่ที่พระนางนั่งเป็นต้น กิจอื่นเว้นการจัดแจงทานด้วยคิดว่า พรุ่งนี้จักถวายสิ่งนี้ จักทำสิ่งนี้ แด่พระตถาคต ดังนี้ ไม่มีเลย

ตสฺสา หิ / นิสินฺนฏฺฐานาทีสุ / ‘เสฺว ตถาคตสฺส / อิทำ ทสฺสามิ, / อิทำ กริสฺสามี’ติ / ทาน-สංวิธานำ ฐเปตฺวา / อญฺญำ กิจฺจเมว นตฺถิ;

เพราะว่า อ.กิจ อื่น นั่นเทียว เว้น ซึ่งการจัดแจงซึ่งทาน (ด้วยอันคิด) ว่า ‘ในวันพรุ่งนี้ (อ.เรา) จักถวาย (ซึ่งวัตถุ) นี้ แด่พระตถาคต, (อ.เรา) จักกระทำ (ซึ่งวัตถุ) นี้’ ดังนี้ ย่อมไม่มี (ในที่ ท.) มีที่เป็นที่นั่งแล้วเป็นต้น (แห่งพระนางมัลลิกา) นั้น;

พระเจ้าข้า ตั้งแต่นางไปสู่ปรโลกแล้ว สรีระของหม่อมฉัน ไม่ค่อยกระปรี้กระเปร่า

ภนฺเต / ตสฺสา ปรโลกำ / คตกาลโต ปฏฺฐาย / สรีรำ เม น วหตี”ติ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.สรีระ ของหม่อมฉัน ย่อมไม่นำไป จำเดิม แต่กาลเป็นที่ไปแล้ว สู่โลกอื่น (แห่งพระนางมัลลิกา) นั้น” ดังนี้.

ธรรมของสัตบุรุษไม่เก่าเหมือนของอื่น

ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสกะพระราชานั้นว่า อย่าคิดเลย มหาบพิตร นี้เป็นธรรมอันแน่นอนของสัตว์ทุกจำพวก ดังนี้แล้ว

อถ นำ สตฺถา / “มา จินฺตยิ มหาราช, / สพฺเพสำ ธุวธมฺโม / อยนฺ”ติ วตฺวา

ครั้งนั้น อ.พระศาสดา ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนมหาบพิตร (อ.พระองค์) อย่าทรงดำริแล้ว, (อ.มรณธรรม) นี้ เป็นธรรมยั่งยืน (ของสัตว์ ท.) ทั้งปวง (ย่อมเป็น)” ดังนี้ (กะพระราชา) นั้น

ตรัสถามว่า นี้รถของใคร มหาบพิตร

“อยำ มหาราช / รโถ กสฺสา”ติ ปุจฺฉิ.

ตรัสถามแล้ว ว่า “ดูก่อนมหาบพิตร (อ.รถ) นี้ เป็นรถ ของใคร (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

พระราชาทรงประดิษฐานอัญชลีไว้เหนือพระเศียรแล้ว ทูลว่า ของพระเจ้าปู่ ของหม่อมฉัน พระเจ้าข้า

ราชา / สิรสิ อญฺชลึ ปติฏฺฐเปตฺวา / “ปิตามหสฺส / เม ภนฺเต”ติ อาห.

อ.พระราชา ทรงวางไว้เฉพาะแล้ว ซึ่งอัญชลี เหนือพระเศียร กราบทูลแล้ว ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อ.รถ นี้ เป็นรถ) ของพระเจ้าปู่ ของหม่อมฉัน (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

พระศาสดาตรัสถามว่า นี้ ของใคร

“อยํ กสฺสา”ติ.

(อ.พระศาสดา ตรัสถามแล้ว) ว่า (อ.รถ) นี้ (เป็นรถ) ของใคร (ย่อมเป็น) ดังนี้.

พระราชาทูลว่า ของพระบิดาของหม่อมฉัน พระเจ้าข้า

“ปิตุ เม ภนฺเต”ติ.

(อ.พระราชา กราบทูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อ.รถ นี้ เป็นรถ) ของพระบิดา ของหม่อมฉัน (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

พระศาสดาตรัสถามว่า นี้ ของใคร

“อยํ ปน รโถ กสฺสา”ติ.

(อ.พระศาสดา ตรัสถามแล้ว) ว่า “ก็ (อ.รถ) นี้ เป็นรถ ของใคร (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

พระราชาทูลว่า ของหม่อมฉัน พระเจ้าข้า

“มม ภนฺเต”ติ.

(อ.พระราชา กราบทูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อ.รถ นี้ เป็นรถ) ของหม่อมฉัน (ย่อมเป็น)” ดังนี้.

เมื่อพระราชากราบทูลอย่างนั้นแล้ว พระศาสดาจึงตรัสว่า มหาบพิตร รถของพระเจ้าปู่ของพระองค์ เพราะเหตุไรจึงไม่ถึงรถของพระบิดาของพระองค์

เอวํ วุตฺเต สตฺถา “มหาราช ตว ฯเปฯ อชีรณกา นาม นตฺถี”ติ วตฺวา

เอวํ วุตฺเต, / สตฺถา / “มหาราช / ตว ปิตามหสฺส รโถ / เกน การเณน / ตว ปิตุ รถํ / น ปาปุณิ,

(ครั้นเมื่อพระดำรัส) อย่างนี้ (อันพระราชา) กราบทูลแล้ว, อ.พระศาสดา ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนมหาบพิตร อ.รถ ของพระเจ้าปู่ ของพระองค์ ไม่ถึงแล้ว ซึ่งรถ ของพระบิดา ของพระองค์ เพราะเหตุอะไร,

รถของพระบิดาของพระองค์ ไม่ถึงรถของพระองค์

ตว ปิตุ รโถ / ตว รถํ / น ปาปุณิ;

อ.รถ ของพระบิดา ของพระองค์ ไม่ถึงแล้ว ซึ่งรถ ของพระองค์ (เพราะเหตุ อะไร);

ความคร่ำคร่าย่อมมาถึง แม้แก่ท่อนไม้ชื่อเห็นปานนี้

เอวรูปสฺส นาม / กฏฺฐกลิงฺครสฺสาปิ / ชรา อาคจฺฉติ,

อ.ความคร่ำคร่า ย่อมมาถึง แม้แก่ท่อนแห่งไม้ ชื่อ อันมีอย่างนี้เป็นรูป,

ก็กล่าวไปไย ความคร่ำคร่าจักไม่มาถึงแม้แก่อัตภาพเล่า

กิมงฺคํ ปน / อตฺตภาวสฺส;

ก็ อ.องค์อะไรเป็นเหตุเล่า, (ชรา อ.ความคร่ำคร่า น อาคมิสฺสติ จักไม่มาถึง) แก่อัตภาพ;

มหาบพิตร ความจริง ธรรมของสัตบุรุษเท่านั้นไม่มีความชรา

มหาราช / สปฺปุริสธมฺมสฺเสว หิ / ชรา นตฺถิ,

ดูก่อนมหาบพิตร จริงอยู่ อ.ความคร่ำคร่า ย่อมไม่มี แก่ธรรมของสัตบุรุษนั่นเทียว,

ส่วนสัตว์ทั้งหลาย ชื่อว่าไม่ชรา ย่อมไม่มี ดังนี้แล้ว

สตฺตา ปน / อชีรณกา นาม / นตฺถี”ติ วตฺวา

ส่วนว่า อ.สัตว์ ท. ชื่อว่า ผู้ไม่แก่ ย่อมไม่มี.” ดังนี้

ตรัสพระคาถานี้ว่า

ราชรถที่วิจิตรดี ยังคร่ำคร่าได้แล
อนึ่ง ถึงสรีระก็ย่อมถึงความคร่ำคร่า
ธรรมของสัตบุรุษหาเข้าถึงความคร่ำคร่าไม่
สัตบุรุษทั้งหลายแล ย่อมปราศรัยกับด้วยสัตบุรุษ

อิมํ คาถมาห

“ชีรนฺติ เว ราชรถา สุจิตฺตา, /
อโถ สรีรมฺปิ ชรํ อุเปติ, /
สตญฺจ ธมฺโม น ชรํ อุเปติ, /
สนฺโต หเว สพฺภิ ปเวทยนฺตี”ติ.

ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

“อ.ราชรถ ท. อันงดงามด้วยดี ย่อมคร่ำคร่า แล, อนึ่ง แม้ อ.สรีระ ย่อมเข้าถึง ซึ่งความคร่ำคร่า, ส่วนว่า อ.ธรรม ของสัตบุรุษ ท. ย่อมไม่เข้าถึง ซึ่งความคร่ำคร่า, อ.สัตบุรุษ ท. แล ย่อมปราศรัย กับด้วยสัตบุรุษ ท.” ดังนี้.

แก้อรรถ

ศัพท์ว่า **เว** ในพระคาถานั้น เป็นนิบาต

ตตฺถ เวติ / นิปาโต.

(อ.ศัพท์) ว่า **เว** ดังนี้ (ในพระคาถา) นั้น เป็นนิบาต (ย่อมเป็น).

บทว่า **สุจิตฺตา** ความว่า รถทั้งหลายแม้ของพระราชาทั้งหลาย อันวิจิตรดีแล้วด้วยรัตนะ ๗ และด้วยเครื่องประดับอย่างอื่น ย่อมครำ่าครา่ได้

สุจิตฺตาติ / สตฺตหิ รตเนหิ / อปเรหิ จ / รถาลงฺกาเรหิ สุฏฺฐุ จิตฺตา / ราชูนมฺปิ รถา ชีรนฺติ.

(อ.อรรถ ว่า) อ.รถ ท. แม้ของพระราชา ท. อันงดงามด้วยดี ด้วยรัตนะ ท. ๗ ด้วย ด้วยเครื่องประดับซึ่งรถ ท. เหล่าอื่นอีก ด้วย ย่อมครำ่าครา (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **สุจิตฺตา** ดังนี้เป็นต้น.

บทว่า **สรีรมฺปิ** ความว่า มิใช่รถอย่างเดียวเท่านั้น ถึงสรีระที่ประคบประหงมกันอย่างดีนี้ ก็ย่อมถึงความชำรุดมีความเป็นผู้มีฟันหักเป็นต้น ชื่อว่าเข้าถึงความครำ่าครา

สรีรมฺปีติ / น เกวลํ รถาเอว, / อิทํ สุปฏิชคฺคิตํ / สรีรมฺปิ ขณฺฑิจฺจาทีนิ ปาปุณาติ / ชรํ อุเปติ.

(อ.อรรถ ว่า) อ.รถ ท. นั่นเทียว (ย่อมครำ่าครา) อย่างเดียว หามิได้, แม้ อ.สรีระ อัน- (อันบุคคล) -ประคับประคองดีแล้ว นี้ ย่อมถึง (ซึ่งลักษณะ ท.) มีความเป็นแห่งท่อนเป็นต้น ชื่อว่าย่อมเข้าถึง ซึ่งความครำ่าครา (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **สรีรมฺปิ** ดังนี้เป็นต้น.

บทว่า **สตญฺจ** ความว่า แต่โลกุตรธรรมมีอย่าง ๙ ของสัตบุรุษทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ย่อมไม่ทำการกระทบกระทั่งอะไร ๆ เลย ชื่อว่าไม่เข้าถึงความทรุดโทรม

สตญฺจาติ / พุทฺธาทีนํ ปน / สนฺตานํ นววิโธ / โลกุตฺตรธมฺโม จ / กิญฺจิ อุปฆาตํ / น กโรติ / ชรํ น อุเปติ นาม.

(อ.อรรถ ว่า) ส่วนว่า อ.ธรรมอันเป็นโลกุตระ อันมีอย่าง ๙ ของสัตบุรุษ ท. มีพระพุทธเจ้า เป็นต้น แล ย่อมไม่กระทำ ซึ่งการเข้าไปกระทบ อะไร ๆ ชื่อว่า ย่อมไม่เข้าถึง ซึ่งความครำ่าครา (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **สตญฺจ** ดังนี้เป็นต้น.

บทว่า **ปเวทยนฺติ** ความว่า สัตบุรุษทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ย่อมปราศรัยกับด้วยสัตบุรุษคือด้วยบัณฑิตทั้งหลายอย่างนี้

ปเวทยนฺตีติ / เอวํ สนฺโต / พุทฺธาทโย / สพฺภิ ปณฺฑิเตหิ สทฺธึ / กเถนฺตีติ อตฺโถ.

อ.อรรถ ว่า อ.สัตบุรุษ ท. คือว่า (อ.บัณฑิต ท.) มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ย่อมกล่าว กับ ด้วยสัตบุรุษ ท. คือว่า ด้วยบัณฑิต ท. อย่างนี้ ดังนี้ (แห่งบท) ว่า **ปเวทยนฺติ** ดังนี้.

ในเวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลายมีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

เทสนาวสาเน / พหู / โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา (อ.ชน ท.) ผู้มาก บรรลุแล้ว (ซึ่งอริยผล ท.) มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เรื่องพระนางมัลลิกาเทวี จบ

มลฺลิกาเทวีวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งพระเทวีพระนามว่ามัลลิกา (จบแล้ว).

๗. เรื่องพระโลฬุทายีเถระ

๗. โลฬุทายิตฺเถรวตฺถุ.

๗. อ.เรื่องแห่งพระโลฬุทายีผู้เถระ (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระโลฬุทายีเถระ ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **อปฺปสฺสุตายํ ปุริโส** เป็นต้น

อปฺปสฺสุตายํ ปุริโสติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต / โลฬุทายิตฺเถรํ / อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน ทรงปรารภ ซึ่งพระโลฬุทายีผู้เถระ ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **อปฺปสฺสุตายํ ปุริโส** ดังนี้เป็นต้น.

ดังได้สดับมา พระโลฬุทายีเถระนั้น ไปสู่เรือนของหมู่ชนผู้ทำการมงคล ก็กล่าวอวมงคล โดยนัยเป็นต้นว่า **ติโรกุฑฺเฑสุ ติฏฺฐนฺติ**

โส กิร / มงฺคลํ กโรนฺตานํ / เคหํ คนฺตฺวา / "ติโรกุฑฺเฑสุ ติฏฺฐนฺตี"ติ / อาทินา นเยน / อวมงฺคลํ กเถสิ,

ได้ยินว่า (อ.พระเถระ) นั้น ไปแล้ว สู่เรือน (ของชน ท.) ผู้กระทำอยู่ ซึ่งมงคล กล่าวแล้ว ซึ่งอวมงคล โดยนัย มีคำว่า **"ติโรกุฑฺเฑสุ ติฏฺฐนฺติ"** ดังนี้เป็นต้น,

ไปเรือนของผู้ทำการอวมงคล

อวมงฺคลํ กโรนฺตานํ / เคหํ คนฺตฺวา,

ไปแล้ว สู่เรือน (ของชน ท.) ผู้กระทำอยู่ ซึ่งอวมงคล,

เมื่อควรกล่าว ติโรกุฑฺฑสูตรเป็นต้น

ติโรกุฑฺฑาทีสุ กเถตพฺเพสุ,

(ครั้นเมื่อสูตร ท.) มีติโรกุฑฺฑสูตรเป็นต้น (อันตน) พึงกล่าว,

ก็กล่าวมงคลกถา โดยนัยเป็นต้นว่า **ทานญฺจ ธมฺมจริยา จ** หรือรัตนสูตร เป็นต้นว่า **ยงฺกิญฺจิ วิตฺตํ อิธ วา หุรํ วา**

“ทานญฺจ ธมฺมจริยา จา”ติ / อาทินา นเยน / มงฺคลคาถา วา / “ยงฺกิญฺจิ วิตฺตํ / อิธ วา / หุรํ วา”ติ / รตนสุตฺตํ วา กเถสิ.

กล่าวแล้ว ซึ่งมงคลคาถา ท. โดยนัยมีคำ- ว่า **“ทานญฺจ ธมฺมจริยา จ”** ดังนี้ -เป็นต้น หรือ หรือว่า ซึ่งรัตนสูตร (โดยนัย มีคำ-) ว่า **“ยงกิญฺจิ วิตฺตํ อิธ วา หุรํ วา”** ดังนี้ (-เป็นต้น).

เธอคิดว่า เราจักสวดสูตรอื่น แม้สวดสูตรอื่นอยู่ในที่นั้น ๆ อย่างนั้น ก็ไม่รู้ว่า เราสวดสูตรอื่น

เอวํ เตสุ เตสุ ฐาเนสุ / “อญฺญํ กเถสฺสามี”ติ / อญฺญํ กเถนฺโตปิ / “อญฺญํ กเถมี”ติ / น ชานาติ.

(อ.พระเถระ คิดแล้ว) ว่า “(อ.เรา) จักกล่าว (ซึ่งสูตร) อื่น” ดังนี้ แม้กล่าวอยู่ (ซึ่งสูตร) อื่น ย่อมไม่รู้ ว่า “(อ.เรา) ย่อมกล่าว (ซึ่งสูตร) อื่น” ดังนี้ ในที่ ท. เหล่านั้น ๆ ด้วยประการฉะนี้.

ถึงกาลก่อนก็เลอะเหมือนกัน

ภิกษุทั้งหลาย ฟังกถาของท่านแล้ว จึงกราบทูลแด่พระศาสดาว่า

ภิกฺขู / ตสฺส กถํ สุตฺวา / สตฺถุ อาโรเจสุ

อ.ภิกษุ ท. ฟังแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว (ของพระเถระ) นั้น กราบทูลแล้ว แด่พระศาสดา ว่า

พระเจ้าข้า เพราะเหตุไร พระโลหุทายี ในที่ทำการมงคลและอวมงคล ควรกล่าวสูตรอื่น ก็ไพล่ไปกล่าวสูตรอื่น

“กึ ภนฺเต โลหุทายิ / มงฺคลามงฺคลฏฺฐาเนสุ / อญฺญสฺมึ กเถตพฺเพ / อญฺญเมว กเถตี”ติ.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.พระโลหุทายี (ครั้นเมื่อสูตร) อื่น (อันตน) พึงกล่าว ย่อมกล่าว (ซึ่งสูตร) อื่นนั่นเทียว ในที่อันเป็นมงคลและที่อันไม่เป็นมงคล ท. เพราะเหตุไร” ดังนี้.

พระศาสดาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย โลหุทายีนั่น กล่าวอย่างนั้น ในกาลบัดนี้เท่านั้น ก็หาไม่ ถึงในกาลก่อน โลหุทายี เมื่อสูตรอื่นอันตนควรกล่าว ก็ไพล่ไปกล่าวสูตรอื่น

สตฺถา / “น ภิกฺขเว / อิทาเนเวส / เอวํ กเถติ, / ปุพฺเพปิ / อญฺญสฺมึ กเถตพฺเพ / อญฺญเมว กเถสี”ติ วตฺวา

อ.พระศาสดา ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. (อ.โลหุทายี) นั่น ย่อมกล่าว อย่างนี้ ในกาลนี้นั่นเทียว หามิได้, (อ.โลหุทายี นั่น ครั้นเมื่อสูตร) อื่น (อันตน) พึงกล่าว กล่าวแล้ว (ซึ่งสูตร) อื่นนั่นเทียว แม้ในกาลก่อน” ดังนี้

อันภิกษุเหล่านั้นทูลอ้อนวอน จึงทรงนำอดีตนิทานมา (ตรัสดังต่อไปนี้)

เตหิ ยาจิโต / อตีตํ อาหริ:

ผู้- (อันภิกษุ ท.) เหล่านั้น -ทูลอ้อนวอนแล้ว ทรงนำมาแล้ว ซึ่งเรื่องอันเป็นไปล่วงแล้ว (ว่า)

บุรพกรรมของพระโลฬุทายี

ในอดีตกาล บุตรของพราหมณ์ ชื่ออัคคิทัต ในกรุงพาราณสี ชื่อโสมทัตกุมาร บำรุงพระราชาแล้ว

อตีเต พาราณสิยํ ฯเปฯ พฺราหฺมณํ อุยฺโยเชสิ.

อตีเต พาราณสิยํ / อคฺคิทตฺตสฺส นาม / พฺราหฺมณสฺส ปุตฺโต / โสมทตฺตกุมาโร นาม / ราชานํ อุปฏฺฐหิ.

ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว อ.บุตร ของพราหมณ์ ชื่อว่า อัคคิทัต ในพระนครชื่อว่าพาราณสี ชื่อว่าโสมทัตกุมาร บำรุงแล้ว ซึ่งพระราชา.

โสมทัตกุการนั้นได้เป็นที่โปรดปรานพอพระหฤทัยของพระราชา

โส ตสฺส ปิโย / อโหสิ มนาโป.

(อ.โสมทัตกุมาร) นั้น เป็นที่รัก เป็นที่ยังพระทัยให้เอิบอาบ (ของพระราชา) นั้น ได้เป็นแล้ว.

ส่วนพราหมณ์อาศัยกสิกรรมเลี้ยงชีพ

พฺราหฺมโณ ปน / กสิกมฺมํ นิสฺสาย ชีวติ.

ส่วนว่า อ.พราหมณ์ อาศัยแล้ว ซึ่งการงานคือการไถ ย่อมเป็นอยู่.

พราหมณ์นั้นมีโค ๒ ตัว ใน ๒ ตัว นั้น ตัว ๑ ได้ล้มเสียแล้ว

ตสฺส เทฺว โคณา อเหสุ, / เตสุ เอโก มโต.

อ.โค ท. ๒ (ของพราหมณ์) นั้น ได้มีแล้ว, (อ.- ในโค ท. ๒) เหล่านั้นหนา (-โค) ตัวหนึ่งตายแล้ว.

พราหมณ์จึงกล่าวกะบุตรชายว่า พ่อโสมทัต เธอจงทูลขอกะพระราชาแล้วนำโคตัวหนึ่งมาให้พ่อ

พฺราหฺมโณ / ปุตฺตํ อาห / “ตาต โสมทตฺต / ราชานํ เม ยาจิตฺวา / เอกํ โคณํ อาหรา”ติ.

อ.พราหมณ์ กล่าวแล้ว ว่า “ดูก่อนโสมทัต ผู้พ่อ (อ.เธอ) ทูลขอแล้ว กะพระราชา จงนำมา ซึ่งโคตัวหนึ่ง แก่เรา” ดังนี้ กะบุตร.

มหาดเล็กโสมทัตคิดว่า ถ้าเราจักขอพระราชทานกะพระราชาไซร้ ความเป็นคนผลุนผลันจักปรากฏแก่เรา

โสมทตฺโต / “สจาหํ / ราชานํ ยาจิสฺสามิ, / ลหุภาโว เม / ปญฺญายิสฺสตี”ติ จินฺเตตฺวา

อ.โสมทัต คิดแล้ว ว่า “ถ้าว่า (อ.เรา) จักทูลขอ กะพระราชา ไซร้, อ.ความที่- แห่งเรา -เป็นคนผลุนผลัน จักปรากฏ” ดังนี้

จึงพูดว่า คุณพ่อขอรับ คุณพ่อนั่นแหละจงทูลขอกะพระราชาเถิด

“ตุมฺเหเยว ตาต / ราชานํ ยาจถา”ติ วตฺวา,

กล่าวแล้ว ว่า “ข้าแต่พ่อ อ.ท่านนั่นเทียว จงทูลขอ กะพระราชา” ดังนี้,

เมื่อบิดาพูดว่า ลูกเอ๋ย ถ้ากระนั้น เธอจงพาเราไปเถิด

“เตนหิ ตาต / มํ คเหตฺวา / ยาหี”ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “ดูก่อนพ่อ ถ้าอย่างนั้น (อ.เธอ) พาเอาแล้ว ซึ่งเรา จงไป” ดังนี้ (อันพราหมณ์นั้น) กล่าวแล้ว,

จึงคิดว่า ท่านพราหมณ์นี้มีปัญญาเขลา ไม่รู้จักแม้สักแต่ว่าคำพูดเป็นต้นว่า จงไปข้างหน้า จงถอยมาข้างหลัง

จินฺเตสิ “อยํ พฺราหฺมโณ ฯเปฯ ตํ เนสฺสามี”ติ.

จินฺเตสิ / “อยํ พฺราหฺมโณ / ทนฺธปญฺโญ / ‘อภิกฺกม ปฏิกฺกมา’ติ / วจนมตฺตมฺปิ / น ชานาติ,

คิดแล้ว ว่า “อ.พราหมณ์ นี้ ผู้มีปัญญาเขลา ย่อมไม่รู้ (ซึ่งเหตุ) แม้สักว่าคำ ว่า ‘(อ.ท่าน) จงก้าวไปข้างหน้า, (อ.ท่าน) จงก้าวกลับ’ ดังนี้,

เมื่อคำอื่นอันควรพูด ก็ไพล่ไปพูดคำอื่นเสีย

อญฺญสฺมึ วตฺตพฺเพ / อญฺญเมว วทติ;

(ครั้นเมื่อคำ) อื่น (อันตน) พึงกล่าว ย่อมกล่าว (ซึ่งคำ) อื่นนั่นเทียว;

เราจะให้สำเหนียกแล้วจึงพาท่านไป

สิกฺขาเปตฺวา / ตํ เนสฺสามี”ติ.

(อ.เรา ยังพราหมณ์) ให้ศึกษาแล้ว จักนำไป (ซึ่งพราหมณ์) นั้น” ดังนี้.

โสมทัตนั้นพาพราหมณ์นั้นไปป่าช้าชื่อวีรณัตถัมภกะแล้ว มัดฟ่อนหญ้าหลายฟ่อน

โส ตํ อาทาย / วีรณตฺถมฺภกํ นาม / สุสานํ คนฺตฺวา / ติณกลาเป พนฺธิตฺวา

(อ.โสมทัต) นั้น พาเอาแล้ว (ซึ่งพราหมณ์) นั้น ไปแล้ว สู่ป่าช้า ชื่อว่า วีรณัตถัมภกะ มัดแล้ว ซึ่งฟ่อนแห่งหญ้า ท.

ทำสมมติว่า ฟ่อนหญ้านี้เป็นพระราชา ฟ่อนหญ้านี้เป็นอุปราช ฟ่อนหญ้านี้เป็นเสนาบดี ดังนี้เป็นต้น แสดงแก่บิดาตามลำดับแล้ว

“อยํ ราชา, / อยํ อุปราชา, / อยํ เสนาปตี”ติ กตฺวา / ปฏิปาฏิยา / ปิตุ ทสฺเสตฺวา

กระทำแล้ว ว่า “(อ.ฟ่อนแห่งหญ้า) นี้ เป็นพระราชา (ย่อมเป็น), (อ.ฟ่อนแห่งหญ้า) นี้ เป็นอุปราช (ย่อมเป็น), (อ.ฟ่อนแห่งหญ้า) นี้ เป็นเสนาบดี (ย่อมเป็น)” ดังนี้ แสดงแล้ว แก่บิดา ตามลำดับ

จึงกล่าวว่า อันคุณพ่อไปราชสกุล ต้องเดินหน้าอย่างนี้

“ตุมฺเหหิ ราชกุลํ ฯเปฯ โคณํ ยาเจยฺยาถา”ติ

“ตุมฺเหหิ ราชกุลํ คนฺตฺวา / เอวํ อภิกฺกมิตพฺพํ,

(กล่าวแล้ว) ว่า “อันท่าน ไปแล้ว สู่ตระกูลของพระราชา พึงก้าวไปข้างหน้า อย่างนี้,

ต้องถอยหลังอย่างนี้

เอวํ ปฏิกฺกมิตพฺพํ;

(อันท่าน ไปแล้ว สู่ตระกูลของพระราชา) พึงก้าวกลับ อย่างนี้;

พระราชา ต้องกราบบังคมทูลอย่างนี้

เอวํ นาม / ราชา วตฺตพฺโพ,

อ.พระราชา (อันท่าน) พึงกราบทูล ชื่ออย่างนี้,

อุปราชต้องกราบทูลอย่างนี้

เอวํ อุปราชา;

อ.อุปราช (อันท่าน พึงกราบทูล) อย่างนี้;

ท่านเข้าเฝ้าพระราชาแล้วกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่มหาบพิตร ขอพระองค์จงทรงชนะเถิด ดังนี้

ราชานํ อุปสงฺกมิตฺวา / ‘ชยตุ มหาราชา’ติ / เอวํ วตฺวา

(อ.ท่าน) เข้าไปเฝ้าแล้ว ซึ่งพระราชา กราบทูลแล้ว อย่างนี้ ว่า ‘ข้าแต่มหาบพิตร อ.พระองค์ผู้สมมติเทพ ขอจงทรงชนะ’ ดังนี้

พึงกล่าวคาถานี้แล้วขอพระราชทานโคเถิด

อิมํ คาถํ วตฺวา / โคณํ ยาเจยฺยาถา”ติ

กล่าวแล้ว ซึ่งคาถา นี้ พึงทูลขอ ซึ่งโค” ดังนี้

จึงให้บิดาเรียนคาถาว่า

ข้าแต่มหาบพิตร โคสำหรับไถนาของข้าพระองค์
มีอยู่ ๒ ตัว ข้าแต่พระองค์ผู้สมมุติเทพ บรรดาโค
๒ ตัว นั้น โคตัวหนึ่งตายเสียแล้ว ข้าแต่กษัตริย์
ขอพระองค์โปรดพระราชทานโคตัวที่ ๒ เถิด

คาถํ อุคฺคณฺหาเปสิ /

“เทฺว เม โคณา มหาราช, เยหิ เขตฺตํ กสาม เส, /
เตสุ เอโก มโต เทว, ทุติยํ เทหิ ขตฺติยา”ติ.

(ยังพราหมณ์ นั้น) ให้เรียนเอาแล้ว ซึ่งคาถา ว่า

“ข้าแต่มหาบพิตร (อ.ข้าพระองค์ ท.) ย่อมไถ สิ ซึ่งนา (ด้วยโค ท.) เหล่าใด, อ.โค ท. (เหล่านั้น) ๒ ของข้าพระองค์ (มีอยู่), ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ (อ.-ในโค ท. ๒) เหล่านั้นหนา (-โค) ตัวหนึ่ง ตายแล้ว, ข้าแต่กษัตริย์ (อ.พระองค์) ขอจงพระราชทาน (ซึ่งโค) ตัวที่ ๒” ดังนี้.

โสมทัตพาพ่อเข้าเฝ้าพระราชทาน

พราหมณ์นั้นท่องคาถานั้นให้คล่องแคล่วราวปีหนึ่ง จึงบอกความที่คาถานั้นคล่องแคล่วแล้วแก่บุตร

โส สංวจฺฉรมตฺเตน / ตं คาถं ปคุณं กตฺวา / ปคุณภาวं / ปุตฺตสฺส อาโรเจตฺวา,

(อ.พราหมณ์) นั้น กระทำแล้ว ซึ่งคาถา นั้น ให้เป็นธรรมชาติคล่องแคล่ว (โดยกาล) สักกว่าปีหนึ่ง บอกแล้ว ซึ่งความที่- (แห่งคาถา นั้น) เป็นธรรมชาติคล่องแคล่ว แก่บุตร,

เมื่อบุตรนั้นกล่าวว่า คุณพ่อขอรับ ถ้ากระนั้น ท่านจงถือเอาเครื่องบรรณาการนิดหน่อยเท่านั้นมาเถิด ผมจะไปก่อนแล้วยืนอยู่ที่ราชสำนัก

“เตนหิ ตาต / กญฺจิเทว ปณฺณาการं / อาทาย อาคจฺฉ, / อหं ปุริมตรं คนฺตฺวา / รญฺโญ สนฺติเก / ฐสฺสามี”ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “ข้าแต่พ่อ ถ้าอย่างนั้น (อ.ท่าน) ถือเอาแล้ว ซึ่งเครื่องบรรณาการ นิดหน่อยนั่นเทียว จงมา, อ.กระผม ไปแล้ว ก่อนกว่า จักยืนอยู่ ในสำนัก ของพระราชา” ดังนี้ (อันโสมทัต) กล่าวแล้ว,

จึงพูดว่า ดีละ ลูก แล้วถือเครื่องบรรณาการไป

“สาธุ ตาตา”ติ / ปณฺณาการं คเหตฺวา

(กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนพ่อ อ.ดีละ” ดังนี้ ถือเอาแล้ว ซึ่งเครื่องบรรณาการ

เป็นผู้ถึงความอุตสาหะไปราชสกุล ในเวลาที่โสมทัตยืนอยู่ในราชสำนัก

โสมทตฺตสฺส รญฺโญ / สนฺติเก จิตกาเล / อุสฺสาหปฺปตฺโต / ราชกุลं คนฺตฺวา,

ผู้ถึงแล้วซึ่งความอุตสาหะ ในกาลเป็นที่ยืนแล้ว ในสำนัก ของพระราชา แห่งโสมทัต ไปแล้วสู่ตระกูลของพระราชา,

เป็นผู้มีพระราชปฏิสันถาร อันพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชหฤทัยยินดี ทรงกระทำแล้ว

รญฺญา ตุฏฺฐจิตฺเตน / กตปฏิสมฺโมทโน

ผู้มีความบันเทิงพร้อม- อันพระราชา ผู้มีพระทัยยินดีแล้ว -ทรงกระทำแล้ว

เมื่อพระองค์ตรัสว่า ดูก่อนพ่อ ท่านมานานแล้วหนอ นี้ที่นั่ง เชิญท่านนั่งแล้วบอกสิ่งที่ต้องการเถิด จึงกล่าวคาถานี้ว่า

“ตาต / จิรสฺสं วต อาคตตฺถ, / อิทมาสนं, / นิสีทิตฺวา วทถ, / เยนตฺโถ”ติ วุตฺเต, / อิมं คาถมาห

(ครั้นเมื่อพระดำรัส) ว่า “ดูก่อนพ่อ (อ.ท่าน ท.) เป็นผู้มาแล้ว โดยกาลนาน หนอ ย่อมเป็น, (อ.ที่) นี้ เป็นที่นั่ง (ย่อมเป็น), (อ.ท่าน ท.) นั่งแล้ว จงกล่าว (ซึ่ง-), อ.ความต้องการ (ด้วยวัตถุ) ใด มีอยู่, (-วัตถุนั้น)” ดังนี้ (อันพระราชา) ตรัสแล้ว กราบทูลแล้ว ซึ่งคาถา นี้ ว่า

ข้าแต่มหาบพิตร โคสำหรับไถนาของข้าพระองค์
มีอยู่ ๒ ตัว ข้าแต่พระองค์ผู้สมมุติเทพ บรรดาโค
๒ ตัว นั้น โคตัวหนึ่งตายเสียแล้ว ข้าแต่กษัตริย์
ขอพระองค์โปรดทรงรับเอาโคตัวที่ ๒ เถิด

“เทฺว เม โคณา มหาราช, เยหิ เขตฺตํ กสาม เส, /
เตสุ เอโก มโต เทว, ทุติยํ คณฺห ขตฺติยา”ติ.

“ข้าแต่มหาบพิตร (อ.ข้าพระองค์ ท.) ย่อมไถ สิ ซึ่งนา (ด้วยโค ท.) เหล่าใด, (อ.โค ท. เหล่านั้น) ๒ ของข้าพระองค์ (มีอยู่), ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ (อ.-ในโค ท. ๒) เหล่านั้น หนา (-โค) ตัวหนึ่ง ตายแล้ว, ข้าแต่กษัตริย์ (อ.พระองค์) ขอจงทรงรับเอา (ซึ่งโค) ตัวที่ ๒” ดังนี้.

โสมทัตได้รับพระราชทาน

แม้เมื่อพระราชาตรัสว่า ดูก่อนพ่อ ท่านว่าอะไรนะ จงว่าไปอีก พราหมณ์นั้นก็คงกล่าวคาถาบทนั้นเอง

รญฺญา / “กึ วเทสิ ตาต, / ปุน วเทหี”ติ วุตฺเตปิ, / ตเมว คาถมาห.

(ครั้นเมื่อพระดำรัส) ว่า “ดูก่อนพ่อ (อ.ท่าน) ย่อมกล่าว (ซึ่งคำ) อะไร, (อ.ท่าน) จงกล่าว อีก” ดังนี้ (อันพระราชา) แม้ตรัสแล้ว, (อ.พราหมณ์) กราบทูลแล้ว ซึ่งคาถา นั้นนั่นเทียว.

พระราชาทรงทราบความที่คาถานั้นพราหมณ์กล่าวผิด จึงทรงยิ้มแล้ว

ราชา / เตน วิรชฺฌิตฺวา / กถิตภาวํ ญตฺวา / สิตํ กตฺวา

อ.พระราชา ทรงทราบแล้ว ซึ่งความที่- (แห่งคาถา นั้น) -เป็นคาถา- (อันพราหมณ์) นั้น -กล่าวแล้ว ผิด ทรงกระทำแล้ว ซึ่งการแย้ม

ตรัสว่า โสมทัต โคในบ้านของเธอเห็นจะมากนะ

“โสมทตฺต / ตุมฺหากํ เคเห / พหู มญฺเญ โคณา”ติ วตฺวา,

ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนโสมทัต อ.โค ท. ในเรือน ของเธอ ท. เห็นจะ เป็นโคมาก (ย่อมเป็น)” ดังนี้,

เมื่อโสมทัตกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้สมมุติเทพ โคทั้งหลายที่พระองค์พระราชทานแล้วจักมีมาก ดังนี้แล้ว

“ตุมฺเหหิ ทินฺนา / พหู ภวิสฺสนฺติ เทวา”ติ วุตฺเต,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ (อ.โค ท.) ตัว- อันพระองค์ -พระราชทานแล้ว เป็นโคมาก จักเป็น” ดังนี้ (อันโสมทัต) กราบทูลแล้ว,

ทรงโปรดปรานพระโพธิสัตว์ จึงพระราชทานโค ๑๖ ตัว แก่พราหมณ์ สิ่งของเครื่องอลังการและบ้านที่อยู่แก่พระโพธิสัตว์นั้นให้เป็นพรหมไทยแล้ว จึงทรงส่งพราหมณ์ไปด้วยยศใหญ่

โพธิสตฺตสฺส ตุสิตฺวา / พฺราหฺมณสฺส โสพฺส โคเณ / อลงฺการภณฺฑกํ / นิวาสนคามญฺจสฺส / พฺรหฺมเทยฺยํ ทตฺวา / มหนฺเตน ยเสน / พฺราหฺมณํ อุยฺโยเชสิ.

ทรงยินดีแล้ว ต่อพระโพธิสัตว์ พระราชทานแล้ว ซึ่งโค ท. ๑๖ แก่พราหมณ์ ซึ่งภัณฑะคือเครื่องประดับ (ด้วย) ซึ่งหมู่บ้านเป็นที่อยู่อาศัย ด้วย (แก่พระโพธิสัตว์) นั้น (กระทำ) ให้เป็นพรหมไทย ทรงส่งไปแล้ว ซึ่งพราหมณ์ ด้วยยศ อันใหญ่. (ดังนี้)

ผู้มีสุตะน้อยเหมือนโคถึก

พระศาสดาครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้วประชุมชาดกว่า พระราชาในกาลนั้น ได้เป็นอานนท์ในบัดนี้ พราหมณ์ ได้เป็นโลพุทายี โสมทัต ได้เป็นเราตถาคตนั่นแล

สตฺถา / อิมํ ธมฺมเทสนํ อาหริตฺวา / “ตทา ราชา / อานนฺโท อโหสิ, / พฺราหฺมโณ โลพุทายิ, / โสมทตฺโต อหเมวา”ติ / ชาตกํ สโมธาเนตฺวา

อ.พระศาสดา ครั้นทรงนำมาแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ทรงยังชาดก ว่า อ.พระราชา ในกาลนั้น เป็นอานนท์ ได้เป็นแล้ว (ในกาลนี้), อ.พราหมณ์ (ในกาลนั้น) เป็นโลพุทายี (ได้เป็นแล้ว ในกาลนี้), อ.โสมทัต (ในกาลนั้น) เป็นเรานั่นเทียว (ได้เป็นแล้ว ในกาลนี้)” ดังนี้ ให้ประชุมลงพร้อมแล้ว

จึงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย โลพุทายีนี้ เมื่อคำอื่นอันตนควรพูด ก็ไพล่พูดคำอื่นไปเสีย มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น แม้ในกาลก่อน โลพุทายีนั่นก็พูดแล้ว เพราะความที่ตนมีสุตะน้อย

“น ภิกฺขเว ฯเปฯ โหตี”ติ วตฺวา

“น ภิกฺขเว อิทาเนว, / ปุพฺเพเปส / อตฺตโน อปฺปสฺสุตตาย, / อญฺญสฺมึ วตฺตพฺเพ, / อญฺญเมว วทติ,

ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. (อ.โลพุทายี นั่น-, ครั้นเมื่อคำ อื่น อันตน พึงกล่าว, -ย่อมกล่าว ซึ่งคำ อื่น) ในกาลนี้นั่นเทียว หามิได้, แม้ในกาลก่อน (อ.โลพุทายี) นั่น-, (ครั้นเมื่อคำ) อื่น (อันตน) พึงกล่าว, -ย่อมกล่าว (ซึ่งคำ) อื่นนั่นเทียว เพราะความที่- (แห่งตน) -เป็นผู้มีสุตะน้อย,

เพราะว่าคนมีสุตะน้อย ชื่อว่าเป็นเหมือนโคถึก ดังนี้แล้ว

อปฺปสฺสุตปุริโส หิ / พลิพทฺทสทิโส นาม / โหตี”ติ วตฺวา

เพราะว่า อ.บุรุษผู้มีสุตะน้อย ชื่อว่า เป็นเช่นกับด้วยโคพลิพัท[๑] ย่อมเป็น” ดังนี้

---

๑ **พลิพทฺท** (พล สทฺทูปปท (บทหน้า) + วทฺธ วทฺธเน [ทำให้มีขึ้น-เจริญ ภู., ทิตฺติเฉทปูรเณ รุ่งเรือง, ตัด, ทำให้เต็ม จุ.] + อ) โค, วัว, โคถึก, โคพลิพัท. วิเคราะห์ว่า พลํ วทฺธยนฺตีติ **พลิพทฺโท**. โคที่สมบูรณ์ด้วยกำลัง (โคที่แข็งแรง) ชื่อว่า พลิพัททะ. (แปลง อ เป็น อิ, ว เป็น พ, ธ เป็น ท)

จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

คนมีสุตะน้อยนี้ ย่อมแก่เหมือนโคถึก เนื้อของเขาย่อมเจริญ
แต่ปัญญาของเขาหาเจริญไม่

อิมํ คาถมาห

“อปฺปสฺสุตายํ ปุริโส พลิพทฺโทว ชีรติ, /
มํสานิ ตสฺส วฑฺฒนฺติ, ปญฺญา ตสฺส น วฑฺฒตี”ติ.

ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

“อ.บุรุษ นี้ ผู้มีสุตะน้อย ย่อมแก่ เพียงดัง อ.โคพลิพัท (ตัวแก่อยู่), อ.เนื้อ ท. (ของบุรุษ) นั้น ย่อมเจริญ, อ.ปัญญา (ของบุรุษ) นั้น ย่อมไม่เจริญ” ดังนี้.

แก้อรรถ

บรรดาบทเหล่านั้น เนื้อความแห่งบทว่า **อปฺปสฺสุตายํ** ว่า

ตตฺถ อปฺปสฺสุตายนฺติ / *เอกสฺส วา ฯเปฯ อนุยุญฺชนฺโต พหุสฺสุโตว.*

(อ.อรรถ ว่า) *เอกสฺส วา ฯเปฯ อนุยุญฺชนฺโต พหุสฺสุโตว* (ดังนี้ แห่ง- ในบท ท.) เหล่านั้นหนา (-บท) ว่า **อปฺปสฺสุตายํ** ดังนี้.

บุรุษนี้ ชื่อว่า ผู้มีสุตะน้อย เพราะไม่มีหมวดสูตร ๕๐ ๑ หมวด หรือ ๒ หมวด ก็หรือว่า เพราะไม่มีวรรคสูตร ๑ วรรค หรือ ๒ วรรค โดยกำหนดที่สุดทั้งหมด เพราะไม่มีแม้สูตร ๑ หรือ ๒ สูตร

เอกสฺส วา / ทฺวินฺนํ วา / ปณฺณาสกานํ / อถวา ปน / สุตฺตวคฺคานํ สพฺพนฺติเมน ปริจฺเฉเท / เอกสฺส วา / ทฺวินฺนํ วา / สุตฺตานมฺปิ อภาเวน / อปฺปสฺสุโต อยํ.

(อ.บุรุษ) นี้ ชื่อว่าผู้มีสุตะน้อย (เพราะความไม่มี แห่งหมวด ๕๐) หมวดหนึ่ง หรือ หรือว่า แห่งหมวด ๕๐ ท. ๒ ก็หรือว่า (เพราะความไม่มี แห่งวรรคแห่งพระสูตร วรรคหนึ่ง หรือ หรือว่า) แห่งวรรคแห่งพระสูตร ท. (๒) เพราะความไม่มี (แห่งพระสูตร) สูตรหนึ่ง หรือ หรือว่า แม้แห่งพระสูตร ท. ๒ โดยกำหนด อันมีในที่สุดแห่งพระพุทธพจน์ทั้งปวง,

แต่ได้เรียนกรรมฐานเล็กน้อยประกอบความเพียรเนือง ๆ อยู่ ก็เป็นพหูสูตได้ทีเดียว

อปฺปกมฺมฏฺฐานํ ปน / อุคฺคเหตฺวา อนุยุญฺชนฺโต / พหุสฺสุโตว.

แต่ว่า (อ.บุรุษ นี้) เรียนเอาแล้ว ซึ่งกรรมฐาน อันน้อย ตามประกอบอยู่ ชื่อว่าผู้มีสุตะมากนั่นเทียว. *(ดังนี้ แห่ง- ...)*

สองบทว่า **พลิพทฺโทว ชีรติ** ความว่า

พลิพทฺโทว ชีรตีติ / *ยถา หิ พลิพทฺโท ฯเปฯ นิรตฺถกเมว ชีรติ.*

(อ.อรรถ ว่า) *ยถา หิ พลิพทฺโท ฯเปฯ นิรตฺถกเมว ชีรติ.* (ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถา) ว่า **พลิพทฺโทว ชีรติ** ดังนี้.

เหมือนดังโคถึก เมื่อแก่ คือเมื่อเฒ่า ย่อมโตขึ้นเพื่อประโยชน์แก่โคแม่พ่อหามิได้เลย แก่โคที่เป็นพี่น้องอันเศษก็หามิได้ โดยที่แท้ ก็แก่ไม่มีประโยชน์เลย ฉันใด

ยถา หิ พลิพทฺโท / ชีรมาโน วฑฺฒมาโน / เนว มาตาปิตูนํ, / น เสสญาตกานํ / อตฺถาย วฑฺฒติ, / อถโข นิรตฺถกเมว ชีรติ;

เหมือนอย่างว่า อ.โคพลิพัท เมื่อแก่ คือว่า เมื่อเจริญ (ย่อมเจริญ) เพื่อประโยชน์ แก่มารดาและบิดา ท. หามิได้นั่นเทียว, ย่อมเจริญ เพื่อประโยชน์ แก่ญาติผู้เหลือ ท. หามิได้, โดยที่แท้แล (อ.โคพลิพัทนั้น) ย่อมแก่ มีประโยชน์ออกแล้วนั่นเทียว ฉันใด,

แม้บุรุษผู้มีสุตะน้อยนี้ ไม่ทำอุปัชฌายวัตร ไม่ทำอาจริยวัตร และไม่ทำวัตรอื่น มีอาคันตุกวัตรเป็นต้น ไม่หมั่นประกอบแม้สักว่าภาวนา ชื่อว่า ย่อมแก่ไม่มีประโยชน์เลย ฉันนั้นนั่นแหละ

เอวเมว อยมฺปิ / น อุปชฺฌายวตฺตํ กโรติ, / น อาจริยวตฺตํ, / น อาคนฺตุกวตฺตาทีนิ, / น ภาวนามตฺตมฺปิ อนุยุญฺชติ, / นิรตฺถกเมว ชีรติ.

(อ.บุรุษ) แม้นี้ ย่อมกระทำ ซึ่งวัตรเพื่ออุปัชฌาย์ หามิได้, (ย่อมกระทำ) ซึ่งวัตรเพื่ออาจารย์ หามิได้, (ย่อมกระทำ ซึ่งวัตร ท.) มีวัตรเพื่อภิกษุผู้จรมาเป็นต้น หามิได้, ย่อมตามประกอบ (ซึ่งกรรม) แม้สักว่าภาวนา หามิได้, (อ.บุรุษ นั้น) ชื่อว่าย่อมแก่ มีประโยชน์ออกแล้วนั่นเทียว ฉันนั้นนั่นเทียว. *(ดังนี้ แห่งบาท...)*

บาทพระคาถาว่า **มํสานิ ตสฺส วฑฺฒนฺติ** มีอธิบายว่า

มํสานิ ตสฺส วฑฺฒนฺตีติ / *ยถา พลิพทฺทสฺส ฯเปฯ หุตฺวา วิจรติ.*

(อ.อรรถ ว่า) *ยถา พลิพทฺทสฺส ฯเปฯ หุตฺวา วิจรติ* (ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถา) ว่า **พลิพทฺโทว ชีรติ** ดังนี้.

เนื้อของโคถึก ที่เจ้าของคิดว่า โคถึกนี้ไม่อาจลากแอกและไถเป็นต้น แล้วจึงปล่อยเสียในป่า เที่ยวเคี้ยวกิน ดื่มอยู่ ในป่านั้นแหละ ย่อมเจริญ ฉันใด

ยถา พลิพทฺทสฺส / “ยุคนงฺคลาทีนิ วหิตุํ / อสมตฺโถ เอโส”ติ / อรญฺเญ วิสฺสฏฺฐสฺส / ตตฺเถว วิจรนฺตสฺส / ขาทนฺตสฺส ปิวนฺตสฺส / มํสานิ วฑฺฒนฺติ;

อ.เนื้อ ท. ของโคพลิพัท ตัว- (อันเจ้าของ คิด-) ว่า “(อ.โคพลิพัท) นั่น ตัวไม่อาจ เพื่ออันนำไป (ซึ่งวัตถุ ท.) มีแอกและไถเป็นต้น” ดังนี้ (-แล้ว) -จึงปล่อยแล้ว ในป่า ตัวเที่ยวไปอยู่ ตัวเคี้ยวกินอยู่ ตัวดื่มอยู่ (ในป่า) นั้นนั่นเทียว ย่อมเจริญ ฉันใด;

เนื้อแม้ของบุรุษผู้มีสุตะน้อยนี้ ผู้ที่ชนทั้งหลายมีพระอุปัชฌาย์เป็นต้นปล่อยเสียแล้ว จึงอาศัยสงฆ์ได้ปัจจัย ๔ ทำกิจมีระบายท้องเป็นต้น เลี้ยงกายอยู่ ย่อมเจริญ คือว่า บุรุษผู้มีสุตะน้อยนั้น เป็นผู้มีร่างกายอ้วน ย่อมเที่ยวไป ฉันนั้นนั่นแหละ

เอวเมว อิมสฺสาปิ / อุปชฺฌายาทีหิ วิสฺสฏฺฐสฺส / สงฺฆํ นิสฺสาย / จตฺตาโร ปจฺจเย ลภิตฺวา / อุทรวิเรจนาทีนิ กตฺวา / กายํ โปเสนฺตสฺส / มํสานิ วฑฺฒนฺติ, / ถูลสรีโร หุตฺวา วิจรติ.

อ.เนื้อ ท. (ของบุรุษผู้มีสุตะน้อย) แม้นี้ ผู้- (อันบุคคล ท.) มีอุปัชฌาย์เป็นต้น -ปล่อยแล้ว ผู้- อาศัย- ซึ่งสงฆ์ -แล้ว จึงได้- ซึ่งปัจจัย ท. ๔ -แล้ว -จึงกระทำ- (ซึ่งกิจ ท.) มีการระบายซึ่งท้องเป็นต้น -แล้ว -จึงเลี้ยงดูอยู่ ซึ่งกาย ย่อมเจริญ, คือว่า (อ.บุรุษผู้มีสุตะน้อย นั้น) เป็นผู้มีสรีระอันอ้วน เป็น ย่อมเที่ยวไป ฉันนั้นนั่นเทียว.” *(ดังนี้ แห่งบาท...)*

สองบทว่า **ปญฺญา ตสฺส** มีเนื้อความว่า ส่วนปัญญาที่เป็นโลกิยะและโลกุตระ ของบุรุษผู้มีสุตะน้อยนั้น แม้ประมาณองคุลีเดียว ก็ไม่เจริญ แต่ตัณหาและมานะ ๙ อย่าง ย่อมเจริญ เพราะอาศัยทวาร ๖ เหมือนกอหญ้าลดาวัลย์เป็นต้น เจริญอยู่ในป่า ฉะนั้น

ปญฺญา ตสฺสาติ / โลกิยโลกุตฺตรา ปนสฺส / ปญฺญา เอกงฺคุลิมตฺตาปิ / น วฑฺฒติ. / อรญฺเญ ปน / คจฺฉลตาทีนิ วิย / ฉทฺวารานิ นิสฺสาย / ตณฺหา เจว / นววิธมาโน จ / วฑฺฒตีติ อตฺโถ.

อ.อรรถ ว่า ส่วนว่า อ.ปัญญา อันเป็นโลกิยะและโลกุตระ (ของบุรุษผู้มีสุตะน้อย) นั้น แม้อันมีนิ้วมือหนึ่งเป็นประมาณ ย่อมไม่เจริญ. แต่ว่า อ.ตัณหา ด้วยนั่นเทียว อ.มานะอันมีอย่าง ๙ ด้วย ชื่อว่าย่อมเจริญ เพราะอาศัย ซึ่งทวาร ๖ ท. ราวกะ (อ.รุกขชาต ท.) มีกอไม้และเถาวัลย์เป็นต้น (เจริญอยู่) ในป่าดังนี้ (แห่งหมวด ๒ แห่งบท) ว่า **ปญฺญา ตสฺส** ดังนี้.

ในเวลาจบเทศนา มหาชนบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้นแล้ว ดังนี้แล

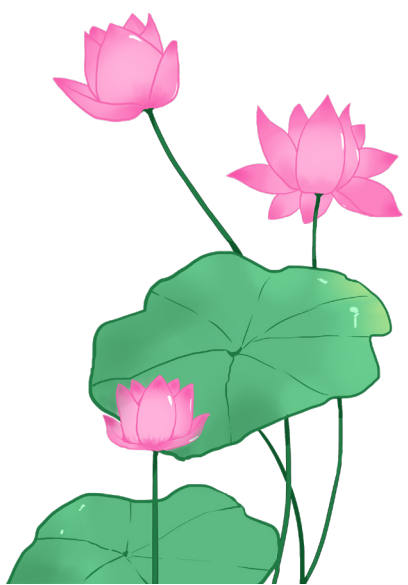
เทสนาวสาเน / มหาชโน / โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณีติ.

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา อ.มหาชน บรรลุแล้ว (ซึ่งอริยผล ท.) มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เรื่องพระโลฬุทายีเถระ จบ

โลฬุทายิตฺเถรวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งพระโลฬุทายีผู้เถระ (จบแล้ว).

๘. เรื่องการตรัสรู้ครั้งแรก

๘. ปฐมโพธิวตฺถุ.

๘. อ.เรื่องแห่งการตรัสรู้ครั้งแรก (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดาประทับนั่ง ณ ควงไม้โพธิพฤกษ์ ทรงเปล่งอุทาน ด้วยสามารถเบิกบานพระหฤทัย ในสมัยอื่น พระอานนทเถระทูลถาม จึงตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **อเนกชาติสสารๆ** เป็นต้น

อเนกชาติสสารนฺติ / อิมๆ ธมฺมเทสนๆ / สตฺถา โพธิรุกฺขมูเล นิสินฺโน / อุทานวเสน อุทาเนตฺวา / อปรภาเค / อานนฺทตฺเถเรน ปุฏฺโฐ กเถสิ.

อ.พระศาสดา ผู้ประทับนั่งแล้ว ที่โคนแห่งต้นโพธิ์ ทรงอุทานแล้ว ด้วยสามารถแห่งความเบิกบานพระทัย ผู้- อันพระอานนท์ผู้เถระ -ทูลถามแล้ว ในกาลอันเป็นส่วนอื่นอีก ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนานี้ ว่า **อเนกชาติสสารๆ** ดังนี้เป็นต้น.

ทรงกำจัดมารแล้วเปล่งอุทาน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นแล ประทับนั่ง ณ ควงไม้โพธิพฤกษ์ เมื่อพระอาทิตย์ยังไม่อัสดงคตเทียว ทรงกำจัดมารและพลแห่งมารแล้ว

โส หิ / โพธิรุกฺขมูเล นิสินฺโน, / สุริเย อนตฺถงฺคเตเยว, / มารพลๆ วิธมิตฺวา

ดังจะกล่าวโดยย่อ (อ.พระศาสดา) พระองค์นั้น ผู้ประทับนั่งแล้ว ที่โคนแห่งต้นโพธิ์-, ครั้นเมื่อพระอาทิตย์ ไม่ถึงแล้วซึ่งการตั้งอยู่ไม่ได้นั่นเทียว (มีอยู่), -ทรงกำจัดแล้ว ซึ่งมารและพลแห่งมาร

ในปฐมยามทรงทำลายความมืดที่ปกปิดปุพเพนิวาสญาณ ในมัชฌิมยามทรงชำระทิพยจักษุให้หมดจดแล้ว

ปฐมยาเม / ปุพฺเพนิวาสปฏิจฺฉาทกๆ / ตมๆ ปทาเลตฺวา / มชฺฌิมยาเม / ทิพฺพจกฺขุๆ วิโสเธตฺวา

ทรงทำลายแล้ว ซึ่งความมืด อันปกปิดซึ่งขันธ์อันพระองค์อยู่อาศัยแล้วในกาลก่อน ในยามที่หนึ่ง ทรงยังจักษุเพียงดังจักษุทิพย์ ให้หมดจดแล้ว ในยามอันมีในท่ามกลาง

ในปัจฉิมยามทรงอาศัยความกรุณาในหมู่สัตว์ ทรงหยั่งพระญาณลงในปัจจยาการแล้ว ทรงพิจารณาปัจจยาการนั้น ด้วยสามารถแห่งอนุโลมปฏิโลม

ปจฺฉิมยาเม / สตฺเตสุ การุญฺญตๆ ปฏิจฺจ / ปจฺจยาการๆ ญาณๆ โอตาเรตฺวา / ตๆ อนุโลม-ปฏิโลมวเสน สมฺมสนฺโต

ทรงอาศัยแล้ว ซึ่งความที่แห่งพระองค์เป็นผู้มีความกรุณา ในสัตว์ ท. ทรงยังญาณ ให้หยั่งลงแล้ว ในปัจจยาการ ทรงพิจารณาอยู่ (ซึ่งปัจจยาการ) นั้น ด้วยสามารถแห่งอนุโลมและปฏิโลม ในยามอันมีในที่สุด

ในเวลาอรุณขึ้น ทรงบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณพร้อมด้วยอัศจรรย์หลายอย่าง

อรุณุคฺคมนเวลาย / สห อจฺฉริเยหิ / สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุชฺฌิตฺวา

ตรัสรู้ยิ่งเองแล้ว ซึ่งพระสัมมาสัมโพธิญาณ พร้อม ด้วยความอัศจรรย์ ท. ในเวลาเป็นที่ขึ้นไปแห่งอรุณ

เมื่อจะทรงเปล่งอุทาน ที่พระพุทธเจ้ามิใช่แสนเดียวไม่ทรงละแล้ว จึงได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

อเนเกหิ พุทฺธสตสหสฺเสหิ / อวิชหิตํ อุทานํ อุทาเนนฺโต / อิมา คาถา อภาสิ

เมื่อทรงเปล่ง ซึ่งอุทาน อัน- อันแสนแห่งพระพุทธเจ้า ท. มิใช่หนึ่ง -ไม่ทรงละแล้ว ได้ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ ว่า

เราแสวงหาช่างผู้ทำเรือน เมื่อไม่ประสบ
จึงได้ท่องเที่ยวไปสู่สงสาร มีชาติเป็นอเนก
ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์
“อเนกชาติสํสารํ สนฺธาวิสฺสํ อนิพฺพิสํ /
คหการํ คเวสนฺโต, ทุกฺขา ชาติ ปุนปฺปุนํ;

“(อ.เรา) แสวงหาอยู่ ซึ่งนายช่างคือตัณหาผู้กระทำซึ่งเรือน เมื่อไม่พบ ท่องเที่ยวไปแล้ว สู่สงสาร มีชาติมิใช่หนึ่ง, อ.การเกิด บ่อย ๆ เป็นธรรมชาตินำมาซึ่งทุกข์ (ย่อมเป็น);

แน่ะนายช่างผู้ทำเรือน เราพบท่านแล้ว
ท่านจะทำเรือนอีกไม่ได้ ซี่โครงทุกซี่ของท่าน
เราหักเสียแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อเสียแล้ว
จิตของเราถึงธรรมปราศจากเครื่องปรุงแต่งแล้ว
เพราะเราบรรลุธรรมที่สิ้นตัณหาแล้ว
คหการก ทิฏฺโฐสิ, ปุน เคหํ น กาหสิ, /
สพฺพา เต ผาสุกา ภคฺคา, คหกูฏํ วิสงฺขตํ, /
วิสงฺขารคตํ จิตฺตํ, ตณฺหานํ ขยมชฺฌคา”ติ.

ดูก่อนนายช่างผู้กระทำซึ่งเรือน (อ.ท่าน) เป็นผู้- (อันเรา) -เห็นแล้ว ย่อมเป็น, (อ.ท่าน) จักกระทำซึ่งเรือน อีก หามิได้, อ.ซี่โครง ท. ทั้งปวง ของท่าน (อันเรา) หักแล้ว, อ.ยอดแห่งเรือน (อันเรา) รื้อแล้ว, อ.จิต (ของเรา) ถึงแล้วซึ่งธรรมอันมีสังขารไปปราศแล้ว, (อ.เรา) ได้บรรลุแล้ว ซึ่งธรรมชาติเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหา ท.” ดังนี้.

แก้อรรถ

บรรดาบทเหล่านั้น สองบทว่า **คหการ์ คเวสนฺโต** ความว่า

ตตฺถ คหการ์ คเวสนฺโตติ / *อหำ อิมสฺส ฯเปฯ อนุวิจรินฺ”*ติ **อตฺโถ.**

อ.อรรถ ว่า *อหำ อิมสฺส ฯเปฯ อนุวิจรึ.* ดังนี้ (แห่ง - ในบท ท.) เหล่านั้นหนา (-บาทแห่งพระคาถา) ว่า **คหการ์ คเวสนฺโต** ดังนี้.

เราเมื่อแสวงหานายช่างคือตัณหาผู้ทำเรือน กล่าวคืออัตภาพนี้

อหำ อิมสฺส / **อตฺตภาวสงฺขาตสฺส** / **เคหสฺส การกำ** / **ตณฺหาวฑฺฒกึ คเวสนฺโต,**

อ.เรา แสวงหาอยู่ ซึ่งนายช่างคือตัณหา ผู้กระทำ ซึ่งเรือน อัน- (อันบัณฑิต) -กล่าวแล้วว่า อัตภาพ นี้,

มีอภินิหารอันทำไว้แล้ว แทบบาทมูลแห่งพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าทีปังกร เพื่อประโยชน์แก่พระญาณ อันเป็นเครื่องอาจเห็นนายช่างนั้นได้ คือพระโพธิญาณ

เยน ญาเณน / **สกฺกา โส ทฏฺฐุ์,** / **ตสฺส โพธิญาณสฺสตฺถาย** / **ทีปงฺกรปาทมูเล** / **กตา-ภินีหาโร**

ผู้มีอภินิหารอันกระทำแล้ว ในที่ใกล้แห่งพระบาทของพระพุทธเจ้าพระนามว่าทีปังกร เพื่อประโยชน์ (แก่-), (อ.นายช่างคือตัณหา) นั้น (อันบุคคล) อาจ เพื่ออันเห็น ด้วยญาณ ใด, (-ญาณ) นั้น คือว่า แก่พระโพธิญาณ

เมื่อไม่ประสบ ไม่พบ คือไม่ได้พระญาณนั้นแล จึงท่องเที่ยว คือเร่ร่อน ได้แก่ วนเวียน ไป ๆ มา ๆ สู่สงสารมีชาติเป็นอเนก คือสู่สังสารวัฏนี้ อันนับได้หลายแสนชาติ สิ้นกาลมีประมาณเท่านี้

เอตฺตกำ กาลำ / **อเนกชาติสำสาร์** / **อเนกชาติสตสหสฺสสงฺขยำ** / **อิมำ สำสารวฏฺฏำ อนิพฺพิสำ** / **ตำ ญาณำ อวินฺทนฺโต** / **อลภนฺโตเยว สนฺธาวิสฺสำ** / **สำสรึ อปราปร์ อนุวิจรึ.** *อิติ อตฺโถ.*

เมื่อไม่พบ คือว่า เมื่อไม่ประสบ คือว่า เมื่อไม่ได้นั่นเทียว ซึ่งญาณ นั้น ท่องเที่ยวไปแล้ว คือว่า เร่ร่อนไปแล้ว คือว่า เที่ยวไปตามแล้ว ไป ๆ มา ๆ สู่สงสารมีชาติมิใช่หนึ่ง คือว่า สู่สังสารวัฏ นี้ อัน- (อันบัณฑิต) พึงนับด้วยแสนแห่งชาติมิใช่หนึ่ง ตลอดกาล อันมีประมาณเท่านี้ *ดังนี้ (แห่ง- ...)*

คำว่า **ทุกฺขา ชาติ ปุนปฺปุนำ** นี้ เป็นคำแสดงเหตุแห่งการแสวงหาช่างผู้ทำเรือน

ทุกฺขา ชาติ ปุนปฺปุนนฺติ อิทำ / **คหการกคเวสนสฺส** / **การณวจนำ.**

(อ.คำ) ว่า **ทุกฺขา ชาติ ปุนปฺปุนำ** ดังนี้ นี้ เป็นคำแสดงซึ่งเหตุ แห่งการแสวงหาซึ่งนายช่างคือตัณหาผู้กระทำซึ่งเรือน (ย่อมเป็น).

อธิบายว่า เพราะชื่อว่าชาตินั่น คือการเข้าถึงบ่อย ๆ ชื่อว่าเป็นทุกข์ เพราะภาวะที่เจือด้วยชรา พยาธิและมรณะ ก็ชาตินั้น เมื่อนายช่างผู้ทำเรือนนั้น อันใคร ๆ ไม่พบแล้ว ย่อมไม่กลับ ฉะนั้น เราเมื่อแสวงหานายช่างผู้ทำเรือน จึงได้ท่องเที่ยวไป

ยสฺมา / ชราพฺยาธิมรณมิสฺสตาย / ชาติ นาเมสา / ปุนปฺปุนํ อุปคนฺตุ ทุกฺขา, / น จ สา, / ตสฺมึ อทิฏฺเฐ, / นิวตฺตติ; / ตสฺมา / ตํ คเวสนฺโต / สนฺธาวิสฺสนฺติ อตฺโถ.

อ.อธิบาย ว่า ชื่อ อ.การเกิด นั่น คือว่า อ.อันเข้าถึง บ่อย ๆ ชื่อว่าเป็นทุกข์ เพราะความที่- (แห่งการเกิด นั้น) เป็นธรรมชาติเจือด้วยชราและพยาธิและมรณะ (ย่อมเป็น), อนึ่ง (อ.การเกิด) นั้น (ครั้นเมื่อนายช่างผู้กระทำซึ่งเรือน) นั้น (อันเรา) ไม่เห็นแล้ว ย่อมไม่กลับ เหตุใด; เพราะเหตุนั้น (อ.เรา) แสวงหาอยู่ (ซึ่งนายช่างคือตัณหาผู้กระทำซึ่งเรือน) นั้น ท่องเที่ยวไปแล้ว ดังนี้.

บทว่า **ทิฏฺโฐสิ** ความว่า บัดนี้ เราตรัสรู้พระสัพพัญญุตญาณ พบท่านแล้วแน่นอน

ทิฏฺโฐสีติ / สพฺพญฺญุตญาณํ / ปฏิวิชฺฌนฺเตเนว / มยา อิทานิ / ทิฏฺโฐ อสิ.

(อ.อรรถ ว่า) ในกาลนี้ (อ.ท่าน) เป็นผู้- อันเรา ผู้แทงตลอดอยู่ ซึ่งพระสัพพัญญุตญาณ นั่นเทียว -เห็นแล้ว ย่อมเป็น (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **ทิฏฺโฐสิ** ดังนี้.

บทว่า **ปุน เคหํ** ความว่า ท่านจักทำเรือนของเรา กล่าวคืออัตภาพ ในสังสารวัฏนี้อีกไม่ได้

ปุน เคหนฺติ / ปุน อิมสฺมึ สสารวฏฺเฏ / อตฺตภาวสงฺขาตํ / มม เคหํ / น กาหสิ.

(อ.อรรถ ว่า อ.ท่าน) จักไม่กระทำ ซึ่งเรือน ของเรา อัน- (อันบัณฑิต) -กล่าวแล้วว่าอัตภาพในสังสารวัฏ นี้ อีก (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **ปุน เคหํ** ดังนี้.

บาทพระคาถาว่า **สพฺพา เต ผาสุกา ภคฺคา** ความว่า ซี่โครงกล่าวคือกิเลสที่เหลือทั้งหมด ของท่าน เราหักเสียแล้ว

สพฺพา เต ผาสุกา ภคฺคาติ / ตว สพฺพา / อวเสสกิเลสผาสุกา / มยา ภคฺคา.

(อ.อรรถ ว่า) อ.ซี่โครงคือกิเลสอันเหลือลง ท. ทั้งปวง ของท่าน อันเรา หักแล้ว (ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถา) ว่า **สพฺพา เต ผาสุกา ภคฺคา** ดังนี้.

บาทพระคาถาว่า **คหกูฏํ วิสงฺขตํ** ความว่า ถึงมณฑลช่อฟ้ากล่าวคืออวิชชา แห่งเรือนคืออัตภาพที่ท่านสร้างแล้วนี้เราก็รื้อเสียแล้ว

คหกูฏํ วิสงฺขตนฺติ / อิมสฺส ตยา กตสฺส / อตฺตภาวเคหสฺส / อวิชฺชาสงฺขาตํ / กณฺณิกา-มณฺฑลมฺปิ / มยา วิทฺธสิตํ.

(อ.อรรถ ว่า) แม้ อ.มณฑลแห่งช่อฟ้า อัน- (อันบัณฑิต) -กล่าวแล้วว่าอวิชชา แห่งเรือนคืออัตภาพ อัน- อันท่าน -กระทำแล้ว นี้ อันเรา รื้อแล้ว (ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถา) ว่า **คหกูฏํ วิสงฺขตํ** ดังนี้.

บาทพระคาถาว่า **วิสงฺขารคตํ จิตฺตํ** ความว่า บัดนี้ จิตของเราถึง คือเข้าไปถึงธรรมปราศจากเครื่องปรุงแต่งแล้ว คือพระนิพพาน ด้วยสามารถแห่งอันกระทำให้เป็นอารมณ์

วิสงฺขารคตํ จิตฺตนฺติ / อิทานิ / มม จิตฺตํ / วิสงฺขารํ นิพฺพานํ / อารมฺมณกรณวเสน / คตํ อนุปวิฏฺฐนฺ.

(อ.อรรถ ว่า) ในกาลนี้ อ.จิต ของเรา ถึงแล้ว คือว่า เข้าไปถึงโดยลำดับแล้ว ซึ่งธรรมอันมีสังขารไปปราศแล้ว คือว่า ซึ่งพระนิพพาน ด้วยสามารถแห่งการกระทำให้เป็นอารมณ์ (ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถา) ว่า **วิสงฺขารคตํ จิตฺตํ** ดังนี้.

บาทพระคาถาว่า **ตณฺหานํ ขยมชฺฌคา** ความว่า เราบรรลุพระอรหัต กล่าวคือธรรมที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว

ตณฺหานํ ขยมชฺฌคาติ / ตณฺหานํ ขยสงฺขาตํ / อรหตฺตํ อธิคโตสฺมีติ อตฺโถ.

อ.อรรถ ว่า (อ.เรา) เป็นผู้บรรลุแล้ว ซึ่งพระอรหัต อัน- (อันบัณฑิต) -กล่าวแล้วว่าธรรมเป็นที่สิ้นไป แห่งตัณหา ท. ย่อมเป็น ดังนี้ (แห่งบาทแห่งพระคาถา) ว่า **ตณฺหานํ ขยมชฺฌคา** ดังนี้.

เรื่องการตรัสรู้ครั้งแรก จบ

ปฐมโพธิวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งการตรัสรู้ครั้งแรก (จบแล้ว).

๙. เรื่องบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก

๙. มหาธนเสฏฐิปุตฺตวตฺถุ.

๙. อ.เรื่องแห่งบุตรของเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก (อันข้าพเจ้า จะกล่าว).

ข้อความเบื้องต้น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ทรงปรารภบุตรเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **อจริตฺวา พฺรหฺมจริยํ** เป็นต้น

อจริตฺวา พฺรหฺมจริยนฺติ / อิมํ ธมฺมเทสนํ / สตฺถา อิสิปตเน / มิคทาเย วิหรนฺโต / มหาธน-เสฏฺฐิปุตฺตํ / อารพฺภ กเถสิ.

อ.พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในป่าเป็นที่ให้ซึ่งอภัยแก่เนื้อ ชื่อว่าอิสิปตนะ ทรงปรารภ ซึ่งบุตรของเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา นี้ ว่า **อจริตฺวา พฺรหฺมจริยํ** ดังนี้เป็นต้น.

พวกนักเลงชวนเศรษฐีบุตรให้ดื่มเหล้า

ดังได้สดับมา บุตรเศรษฐีนั้นเกิดแล้วในตระกูลผู้มีสมบัติ ๘๐ โกฏิ ในกรุงพาราณสี

โส กิร / พาราณสิยํ / อสีติโกฏิวิภเว / กุเล นิพฺพตฺติ.

ได้ยินว่า (อ.บุตรของเศรษฐี) นั้น บังเกิดแล้ว ในตระกูล อันมีสมบัติอันบุคคลพึงเสวยมีโกฏิ ๘๐ เป็นประมาณ ในพระนครชื่อว่าพาราณสี.

ครั้งนั้น มารดาบิดาของเขา คิดว่า

อถสฺส / มาตาปิตโร จินฺเตสุ

ครั้งนั้น อ.มารดาและบิดา ท. (ของบุตรของเศรษฐี) นั้น คิดแล้ว ว่า

ในตระกูลของเรา มีกองโภคะเป็นอันมาก

“อมฺหากํ กุเล ฯเปฯ กิจฺจํ นตฺถี”ติ;

“อมฺหากํ กุเล / มหาโภคกฺขนฺโธ,

อ.กองแห่งโภคะใหญ่ ในตระกูล ของเรา ท. (มีอยู่),

เราจักมอบกองโภคะนั้นไว้ในมือบุตรของเรา ทำให้ใช้สอยอย่างสบาย

ตํ ปุตฺตสฺส โน / หตฺเถ ฐเปตฺวา / ยถาสุขํ ปริโภคํ กริสฺสาม,

(อ.เรา ท.) ตั้งไว้แล้ว (ซึ่งกองแห่งโภคะใหญ่) นั้น ในมือ แห่งบุตร ของเรา ท. จักกระทำ ซึ่งการใช้สอย ตามความสบาย,

กิจด้วยการงานอย่างอื่นไม่ต้องมี ดังนี้แล้ว

อญฺเญน กมฺเมน / กิจฺจํ นตฺถี”ติ;

อ.กิจ ด้วยการงาน อื่น ย่อมไม่มี” ดังนี้;

จึงให้เขาศึกษาศิลปะสักว่าการฟ้อนขับและประโคมอย่างเดียว

ตํ นจฺจคีตวาทิตมตฺตเมว / สิกฺขาเปสุ.

(ยังบุตร) นั้น ให้ศึกษาแล้ว (ซึ่งศิลปะ) สักว่าการฟ้อนและการขับและการประโคมนั่นเทียว.

ในพระนครนั้นแล แม้ธิดาคนหนึ่งก็เกิดแล้วในตระกูลอื่นซึ่งมีสมบัติ ๘๐ โกฏิ

ตสฺมึเยว นคเร / อญฺญสฺมึ อสีติโกฏิวิภเว / กุเล เอกา / ธีตาปิ นิพฺพตฺติ.

แม้ อ.ธิดา คนหนึ่ง บังเกิดแล้ว ในตระกูล อันมีสมบัติอันบุคคลพึงเสวยมีโกฏิ ๘๐ เป็นประมาณอื่น ในพระนคร นั้นนั่นเทียว.

มารดาบิดาแม้ของธิดานั้นก็คิดแล้วอย่างนั้นเหมือนกัน แล้วก็ให้นางศึกษาศิลปะสักว่าการฟ้อนขับและประโคมอย่างเดียว

ตสฺสาปิ มาตาปิตโร / ตเถว จินฺเตตฺวา / ตํ นจฺจคีตวาทิตมตฺตเมว / สิกฺขาเปสุ.

อ.มารดาและบิดา ท. (ของธิดา) แม้นั้น คิดแล้ว เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว (ยังธิดา) นั้น ให้ศึกษาแล้ว (ซึ่งศิลปะ) สักว่าการฟ้อนและการขับและการประโคมนั่นเทียว.

เมื่อเขาทั้ง ๒ เจริญวัยแล้ว ก็ได้มีการอาวาหวิวาหมงคลกัน

เตสํ วยปฺปตฺตานํ / อาวาหวิวาโห อโหสิ.

อ.อาวาหมงคลและวิวาหมงคล ได้มีแล้ว (แก่ชน ท. ๒) เหล่านั้น ผู้ถึงแล้วซึ่งวัย.

ต่อมาภายหลัง มารดาบิดาของคนทั้ง ๒ นั้นได้ถึงแก่กรรมแล้ว

อถ เนสํ อปรภาเค / มาตาปิตโร กาลมกํสุ.

ครั้งนั้น ในกาลอันเป็นส่วนอื่นอีก อ.มารดาและบิดา ท. (ของชน ท. ๒) เหล่านั้น ได้กระทำแล้วซึ่งกาละ.

ทรัพย์ ๑๖๐ โกฏิ ก็ได้รวมอยู่ในเรือนเดียวกันทั้งหมด

เทฺวอสีติโกฏิธนํ / เอกสฺมึเยว เคเห อโหสิ.

อ.ทรัพย์อันมีโกฏิ ๘๐ สองหนเป็นประมาณ ได้มีแล้ว ในเรือน หลังเดียวกันนั่นเทียว.

เศรษฐีบุตรย่อมไปสู่ที่บำรุงพระราชาวันหนึ่ง ถึง ๓ ครั้ง

เสฏฺฐิปุตฺโต / ทิวสสฺส ติกฺขตฺตุํ / รญฺโญ อุปฏฺฐานํ คจฺฉติ.

อ.บุตรของเศรษฐี ย่อมไป สู่ที่เป็นที่บำรุง ซึ่งพระราชา สิ้น ๓ ครั้ง แห่งวัน.

ครั้งนั้น พวกนักเลงในพระนครนั้น คิดกันว่า

อถ ตสฺมึ นคเร / ธุตฺตา จินฺเตสุ

ครั้งนั้น อ.นักเลง ท. ในพระนคร นั้น คิดแล้ว ว่า

ถ้าเศรษฐีบุตรนี้ จักเป็นนักเลงสุรา

“สจายํ เสฏฐิปุตฺโต / สุราโสณฺโฑ ภวิสฺสติ,

ถ้าว่า อ.บุตรของเศรษฐี นี้ เป็นนักเลงในเพราะสุรา จักเป็น ไซร้,

ความผาสุกก็จักมีแก่พวกเรา

อมฺหากํ ผาสุกํ ภวิสฺสติ;

อ.ความสำราญ จักมี แก่เรา ท.;

เราจะให้เธอเรียนความเป็นนักเลงสุรา

อุคฺคณฺหาเปม นํ / สุราโสณฺฑภาวนฺ”ติ.

(อ.เรา ท. ยังบุตรของเศรษฐี) นั้น จะให้เรียนเอา ซึ่งความเป็นแห่งนักเลงในเพราะสุรา” ดังนี้.

พวกนักเลงนั้น จึงถือเอาสุรา มัดเนื้อสำหรับแกล้มและก้อนเกลือไว้ที่ชายผ้า

เต สุรํ อาทาย / ขชฺชมฺเส เจว / โลณสกฺขรา จ / ทุสฺสนฺเต พนฺธิตฺวา

(อ.นักเลง ท.) เหล่านั้น ถือเอาแล้ว ซึ่งสุรา ผูกแล้ว ซึ่งเนื้ออันบุคคลพึงเคี้ยว ท. ด้วยนั่นเทียว ซึ่งก้อนแห่งเกลือ ท. ด้วย ที่ชายแห่งผ้า

ถือเหง้ามันทั้งหลาย นั่งแลดูทางของเศรษฐีบุตรนั้น ผู้มาจากราชสกุล

มูลกนฺเท คเหตฺวา / ตสฺส ราชกุลโต / อาคจฺฉนฺตสฺส / มคฺคํ โอโลกยมานา / นิสีทิตฺวา

ถือเอาแล้ว ซึ่งเหง้าแห่งมัน ท. นั่ง- แลดูอยู่ -แล้ว ซึ่งหนทาง (แห่งบุตรของเศรษฐี) นั้น ผู้มาอยู่จากตระกูลของพระราชา

เห็นเขากำลังเดิน จึงดื่มสุรา ใส่ก้อนเกลือใส่เข้าในปาก กัดเหง้ามัน

ตํ อาคจฺฉนฺตํ ทิสฺวา / สุรํ ปิวิตฺวา / โลณสกฺขรํ มุเข ขิปิตฺวา / มูลกนฺทํ ฑสิตฺวา

เห็นแล้ว (ซึ่งบุตรของเศรษฐี) นั้น ผู้มาอยู่ ดื่มแล้ว ซึ่งสุรา ใส่เข้าแล้ว ซึ่งก้อนแห่งเกลือ ในปาก กัดแล้ว ซึ่งเหง้าแห่งมัน

กล่าวว่า จงเป็นอยู่ ๑๐๐ ปี เถิด นายเศรษฐีบุตร พวกผมอาศัยท่าน ก็พึงสามารถในการเคี้ยวและการดื่ม

“วสฺสสตํ ชีว / สามิ เสฏฐิปุตฺต, / ตํ นิสฺสาย / มยํ ขาทนปิวนสมตฺถา / ภเวยฺยามา”ติ อาหํสุ.

กล่าวแล้ว ว่า “ข้าแต่บุตรของเศรษฐี ผู้เป็นนาย (อ.ท่าน) ขอจงเป็นอยู่ ตลอดร้อยแห่งปี, (อ.เรา ท.) อาศัยแล้ว ซึ่งท่าน เป็นผู้สามารถเพื่อการเคี้ยวและการดื่ม พึงเป็น” ดังนี้.

บุตรเศรษฐีฟังคำของพวกนักเลงนั้นแล้ว จึงถามคนให้สนิทผู้ตามมาข้างหลังว่า

โส เตสํ วจนํ สุตฺวา / ปจฺฉโต อาคจฺฉนฺตํ / จูฬุปฏฺฐากํ ปุจฺฉิ

(อ.บุตรของเศรษฐี) นั้น ฟังแล้ว ซึ่งคำ (ของนักเลง ท.) เหล่านั้น ถามแล้ว ซึ่งจูฬุปัฏฐาก ผู้มาอยู่ในที่ข้างหลัง ว่า

พวกนั้นดื่มอะไรกัน

“กึ เอเต ปิวนฺตี”ติ.

“(อ.ชน ท.) เหล่านั่น ดื่มอยู่ ซึ่งอะไร” ดังนี้.

คนใช้ตอบว่า น้ำดื่มชนิดหนึ่ง นาย

“เอกํ ปานกํ สามี”ติ.

(อ.จูฬุปัฏฐาก กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่นาย (อ.ชน ท. เหล่านั่น ดื่มอยู่) ซึ่งน้ำอันบุคคลพึงดื่ม ชนิดหนึ่ง” ดังนี้.

บุตรเศรษฐีถามว่า น้ำดื่มนั่นมีรสชาติอร่อยหรือ

“มนาปชาติกํ เอตนฺ”ติ.

(อ.บุตรของเศรษฐี ถามแล้ว) ว่า “(อ.น้ำอันบุคคลพึงดื่ม นั่น) เป็นน้ำมีชาติแห่งวัตถุอันยังใจให้เอิบอาบ (ย่อมเป็น) หรือ” ดังนี้.

คนใช้ตอบว่า นาย ธรรมดาน้ำที่ควรดื่ม เช่นกับน้ำดื่มนี้ ไม่มีในโลกที่เป็นอยู่นี้

“สามิ / อิมสฺมึ ชีวโลเก / อิมินา สทิสํ / ปาตพฺพยุตฺตกํ นาม นตฺถี”ติ.

(อ.จูฬุปัฏฐาก กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่นาย ชื่อ (อ.น้ำ) อันควรแล้วแก่ความเป็นแห่งน้ำอันบุคคลพึงดื่ม อันเช่นกับ (ด้วยน้ำอันบุคคลพึงดื่ม) นี้ ย่อมไม่มี ในโลกเป็นที่เป็นอยู่ นี้” ดังนี้.

บุตรเศรษฐีหมดตัวเพราะประพฤติอบายมุข

บุตรเศรษฐีนั้นพูดว่า เมื่อเป็นเช่นนั้น แม้เราดื่มก็ควร ดังนี้แล้ว จึงให้นำมาแต่นิดหน่อยแล้วก็ดื่ม

โส / “เอวํ สนฺเต, / มยาปิ ปาตุํ วฏฺฏตี”ติ / โถกํ โถกํ / อาหราเปตฺวา ปิวติ.

(อ.บุตรของเศรษฐี) นั้น (กล่าวแล้ว) ว่า “ครั้นเมื่อความเป็น) อย่างนี้ มีอยู่, อ.อัน- แม้อันเรา -ดื่ม ย่อมควร” ดังนี้ (ยังบุคคล) ให้นำมาแล้ว (ซึ่งสุรา) หน่อยหนึ่ง ๆ ย่อมดื่ม.

ต่อมาไม่นานนัก นักเลงเหล่านั้น รู้ว่าบุตรเศรษฐีนั้นดื่ม จึงพากันแวดล้อมบุตรเศรษฐีนั้น

อถสฺส / น จิรสฺเสว / เต ธุตฺตา / ปิวนภาวํ ญตฺวา / ตํ ปริวารยึสุ.

ครั้งนั้น อ.นักเลง ท. เหล่านั้น รู้แล้ว ซึ่งความเป็นคืออันดื่ม (แห่งบุตรของเศรษฐี) นั้น แวดล้อมแล้ว (ซึ่งบุตรของเศรษฐี) นั้น โดยกาลไม่นานนั่นเทียว.

เมื่อกาลล่วงไป ก็ได้มีบริวารหมู่ใหญ่

คจฺฉนฺเต กาเล, / ปริวาโร มหา อโหสิ.

ครั้นเมื่อกาล ไปอยู่, อ.บริวาร เป็นหมู่ใหญ่ ได้เป็นแล้ว.

บุตรเศรษฐีนั้นให้นำสุรามาด้วยทรัพย์ ๑๐๐ บ้าง ๒๐๐ บ้าง ดื่มอยู่

โส สเตนปิ / สตทฺวเยนปิ / สุรํ อาหราเปตฺวา ปิวนฺโต

(อ.บุตรของเศรษฐี) นั้น (ยังบุคคล) ให้นำมาแล้ว ซึ่งสุรา ด้วยร้อยแห่งทรัพย์บ้าง ด้วยหมวด ๒ แห่งร้อยแห่งทรัพย์บ้าง ดื่มอยู่

ตั้งกองมหาปณะไว้ในที่นั่งเป็นต้นโดยลำดับ ดื่มสุรา

อนุกฺกเมน / นิสินฺนฏฺฐานาทีสุ / กหาปณราสึ ฐเปตฺวา / สุรํ ปิวนฺโต

ตั้งไว้แล้ว ซึ่งกองแห่งกหาปณะ (ในที่ ท.) มีที่เป็นที่นั่งแล้วเป็นต้น ตามลำดับ ดื่มอยู่ ซึ่งสุรา

กล่าวว่า จงนำเอาดอกไม้มาด้วยกหาปณะนี้ จงนำเอาของหอมมาด้วยกหาปณะนี้

“อิมินา มาลา ฯเปฯ เทฺว สหสฺสานี”ติ

“อิมินา มาลา อาหรถ, / อิมินา คนฺธํ,

(กล่าวแล้ว) ว่า (อ.ท่าน ท.) จงนำมา ซึ่งระเบียบ ท. (ด้วยกหาปณะ) นี้, (อ.ท่าน ท. จงนำมา) ซึ่งของหอม (ด้วยกหาปณะ) นี้,

ผู้นี้ฉลาดในการขับ ผู้นี้ฉลาดในการฟ้อน ผู้นี้ฉลาดในการประโคม

อยํ คีเต เฉโก, / อยํ นจฺเจ, / อยํ วาทิเต,

(อ.บุคคล) นี้ เป็นผู้ฉลาด ในการขับ (ย่อมเป็น), (อ.บุคคล) นี้ (เป็นผู้ฉลาด) ในการฟ้อน (ย่อมเป็น), (อ.บุคคล) นี้ (เป็นผู้ฉลาด) ในการประโคม (ย่อมเป็น),

จงให้ทรัพย์ พัน ๑ แก่ผู้นี้ จงให้ทรัพย์ ๒ พัน แก่ผู้นี้

อิมสฺส สหสฺสํ เทถ, / อิมสฺส เทฺว สหสฺสานี”ติ

(อ.ท่าน ท.) จงให้ ซึ่งพันแห่งทรัพย์ (แก่บุคคล) นี้, (อ.ท่าน ท. จงให้) ซึ่งพันแห่งทรัพย์ ท. ๒ (แก่บุคคล) นี้” ดังนี้

เมื่อใช้สุรุ่ยสุร่ายอย่างนั้น ต่อกาลไม่นานนัก ก็ยังทรัพย์ ๘๐ โกฏิ อันเป็นของตนให้หมดไปแล้ว

เอวํ วิกฺกีรนฺโต / น จิรสฺเสว / อตฺตโน สนฺตกํ / อสีติโกฏิธนํ เขเปตฺวา,

เรี่ยรายอยู่อย่างนี้ ยังทรัพย์อันมีโกฏิ ๘๐ เป็นประมาณ อันเป็นของมีอยู่ ของตน ให้สิ้นไปแล้ว โดยกาลไม่นานนั่นเทียว,

เมื่อเหรัญญิกเรียนว่า นาย ทรัพย์ของนายหมดแล้ว จึงพูดว่า ทรัพย์ของภรรยาของข้าไม่มีหรือ

“ขีณํ เต สามิ / ธนนฺ”ติ วุตฺเต, / “กึ ภริยาย / เม สนฺตกํ นตฺถี”ติ,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “ข้าแต่นาย อ.ทรัพย์ ของท่าน สิ้นแล้ว” ดังนี้ (อันจูฬุปัฏฐาก) กล่าวแล้ว, (ถามแล้ว) ว่า “(อ.ทรัพย์) อันเป็นของมีอยู่ แห่งภรรยา ของเรา ย่อมไม่มี หรือ” ดังนี้,

เมื่อเขากล่าวว่า ยังมี นาย จึงบอกว่า ถ้ากระนั้น จงเอาทรัพย์นั้นมา

“อตฺถิ สามี”ติ, / “เตนหิ / ตํ อาหรถา”ติ,

(ครั้นเมื่อคำ) ว่า “ข้าแต่นาย (อ.ทรัพย์ อันเป็นของมีอยู่ แห่งภรรยา ของท่าน) มีอยู่” ดังนี้ (อันจูฬุปัฏฐาก กล่าวแล้ว), (กล่าวแล้ว) ว่า “ถ้าอย่างนั้น (อ.ท่าน ท.) จงนำมา (ซึ่งทรัพย์) นั้น” ดังนี้,

ได้ยังทรัพย์แม้นั้นให้สิ้นไปแล้วอย่างนั้นเหมือนกันแล้วขายสมบัติของตนทั้งหมดคือ นา สวน ดอกไม้ สวนผลไม้ ยานพาหนะ เป็นต้นบ้าง โดยที่สุดภาชนะเครื่องใช้บ้าง เครื่องลาด ผ้าห่มและผ้าปูนั่งบ้าง โดยลำดับ เคี้ยวกินแล้ว

ตัปิ / ตเถว เขเปตฺวา / อนุปุพฺเพน / เขตฺตอารามุยฺยานโยคฺคาทิกัปิ / อนฺตมโส ภาชน-ภณฺฑกัปิ / อตฺถรณปาวุรณนิสีทนัปิ / สพฺพํ อตฺตโน สนฺตกํ / วิกฺกีณิตฺวา ขาทิ.

(ยังทรัพย์) แม้นั้น ให้สิ้นไปแล้ว เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว ขายแล้ว (ซึ่งวัตถุ) แม้มีนาและสวนและอุทยานและยานอันบุคคลพึงประกอบเป็นต้น แม้ซึ่งภัณฑะคือภาชนะ แม้ซึ่งผ้าเป็นเครื่องลาดและผ้าเป็นเครื่องห่มและผ้าเป็นที่นั่ง โดยกำหนดอันมีในที่สุด อันเป็นของมีอยู่ ของตน ทั้งปวง ตามลำดับเคี้ยวกินแล้ว.

เศรษฐีต้องเที่ยวขอทาน

ครั้นในเวลาที่เขาแก่ลง เจ้าของเรือนจึงไล่เขาออกจากเรือนที่เขามีโภคะหมดแล้ว ขายเรือนของตัว (แต่ยัง) ถืออาศัยอยู่ก่อน

อถสฺส มหลฺลกกาเลเยว / ปริหีนโภคสฺส / อตฺตโน เคหํ วิกฺกีณิตฺวา / คหิตเคหา นีหรึสุ.

ครั้งนั้น (อ.เจ้าของแห่งเรือน ท.) นำออกแล้ว จากเรือน- (อันบุตรของเศรษฐี) นั้น ผู้มีโภคะอันเสื่อมรอบแล้ว ในกาล- (แห่งตน) -เป็นคนแก่นั่นเทียว ขาย- ซึ่งเรือน ของตน -แล้ว -จึงถือเอาแล้ว.

ขาพาภรรยาไปอาศัยฝาเรือนของชนอื่นอยู่

โส ภริยํ อาทาย / ปรชนสฺส เคหภิตฺตึ / นิสฺสาย วสนฺโต

(อ.บุตรของเศรษฐี) นั้น พาเอาแล้ว ซึ่งภรรยา อาศัยแล้ว ซึ่งฝาแห่งเรือน ของชนอื่น อยู่อยู่

ถือชิ้นกระเบื้องเที่ยวไปขอทาน ปรารภจะบริโภคภัตรที่เป็นเดนของชนแล้ว

กปาลขณฺฑํ อาทาย / ภิกฺขาย จริตฺวา / ชนสฺส อุจฺฉิฏฺฐภตฺตํ / ภุญฺชิตุํ อารภิ.

ถือเอาแล้ว ซึ่งชิ้นแห่งกระเบื้อง เที่ยวไปแล้ว เพื่ออันขอ เริ่มแล้ว เพื่ออันบริโภค ซึ่งภัตรอันเป็นเดน ของชน.

ครั้งนั้น พระศาสดาทอดพระเนตรเห็นเขายืนอยู่ที่ประตูโรงฉัน คอยรับโภชนะที่เป็นเดนอันภิกษุหนุ่มและสามเณรให้ในวันหนึ่ง จึงทรงแย้มพระโอษฐ์

อถ นํ เอกทิวสํ / อาสนสาลาย ทฺวาเร ฐตฺวา / ทหรสามเณรหิ ทียมานํ / อุจฺฉิฏฺฐโภชนํ / ปฏิคฺคณฺหนฺตํ ทิสฺวา / สตฺถา สิตํ ปาตฺวากาสิ.

ครั้งนั้น อ.พระศาสดา ทรงเห็นแล้ว (ซึ่งบุตรของเศรษฐี) นั้น ผู้- ยืนอยู่- ที่ประตู แห่งศาลาเป็นที่นั่ง -แล้ว -จึงรับเอาเฉพาะอยู่ ซึ่งโภชนะอันเป็นเดน อัน- อันภิกษุหนุ่มและสามเณร ท. -ให้อยู่ ในวันหนึ่ง ได้ทรงกระทำแล้ว ซึ่งการแย้ม ให้ปรากฏ.

ลำดับนั้น พระอานนทเถระทูลถามถึงเหตุที่ทรงแย้มกะพระองค์

อถ นํ อานนฺทตฺเถโร / สิตการณํ ปุจฺฉิ.

ครั้งนั้น อ.พระอานนท์ผู้เถระ ทูลถามแล้ว ซึ่งเหตุแห่งการแย้ม (กะพระศาสดา) นั้น.

พระศาสดา เมื่อจะตรัสบอกเหตุที่ทรงแย้ม จึงตรัสว่า อานนท์ เธอจงดูบุตรเศรษฐีผู้มีทรัพย์มากผู้นี้ ผลาญทรัพย์เสีย ๑๖๐ โกฏิ พาภรรยาเที่ยวขอทานอยู่ในนครนี้แล

สตฺถา สิตการณํ กเถนฺโต “ปสฺสานนฺท ฯเปฯ โกฏิจสกฺโณ วิย ชาโต”ติ วตฺวา

สตฺถา สิตการณํ กเถนฺโต / “ปสฺสานนฺท / อิมํ มหาธนเสฏฺฐิปุตฺตํ / อิมสฺมึเยว นคเร / เทฺวอสีติโกฏิธนํ เขเปตฺวา / ภริยํ อาทาย / ภิกฺขาย จรนฺตํ:

อ.พระศาสดา เมื่อตรัสบอก ซึ่งเหตุแห่งการแย้ม ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนอานนท์ (อ.เธอ) จงดู ซึ่งบุตรของเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก นี้ ผู้- ยังทรัพย์มีโกฏิ๘๐ สองหนเป็นประมาณ ให้สิ้นไปแล้ว จึงพาเอา- ซึ่งภรรยา -แล้ว -จึงเที่ยวไปอยู่ เพื่ออันขอ ในพระนคร นี้นั่นเทียว:

ก็ถ้าบุตรเศรษฐีนี้ ไม่ผลาญทรัพย์ให้หมดสิ้น จักประกอบการงานในปฐมวัย

สเจ หิ อยํ / ปฐมวเย โภเค อเขเปตฺวา / กมฺมนฺเต ปโยชิสฺส,

ก็ ถ้าว่า (อ.บุตรของเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก) นี้ ไม่- ยังโภคะ ท. -ให้สิ้นไปแล้ว จักประกอบแล้ว ซึ่งการงาน ท. ในวัยแรก ไซร้,

ก็จักได้เป็นเศรษฐีชั้นเลิศในนครนี้แล

อิมสฺมึเยว นคเร / อคฺคเสฏฺฐี อภวิสฺส,

(อ.บุตรของเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก นี้) เป็นเศรษฐีผู้เลิศ จักได้เป็นแล้ว ในพระนคร นี้นั่นเทียว,

แลถ้าจักออกบวช ก็จักบรรลุอรหัต

สเจ ปน / นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิสฺส, / อรหตฺตํ ปาปุณิสฺส,

ก็ ถ้าว่า (อ.บุตรของเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก นี้) ออกไปแล้ว จักบวชแล้ว ไซร้, (อ.บุตรของเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก นี้) จักบรรลุแล้ว ซึ่งพระอรหัต,

แม้ภรรยาของเขา ก็จักดำรงอยู่ในอนาคามิผล

ภริยาปิสฺส / อนาคามิผเล ปติฏฺฐหิสฺส;

แม้ อ.ภรรยา (ของบุตรของเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก) นั้น จักตั้งอยู่เฉพาะแล้ว ในอนาคามิผล;

ถ้าไม่ผลาญทรัพย์ให้หมดไป จักประกอบการงานในมัชฌิมวัย จักได้เป็นเศรษฐีชั้นที่ ๒

สเจ มชฺฌิมวเย / โภเค อเขเปตฺวา / กมฺมนฺเต ปโยชิสฺส, / ทุติยเสฏฺฐี อภวิสฺส,

ถ้าว่า (อ.บุตรของเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก นี้) ไม่- ยังโภคะ ท. -ให้สิ้นไปแล้ว จักประกอบแล้ว ซึ่งการงาน ท. ในวัยอันมีในท่ามกลาง ไซร้, (อ.บุตรของเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก นี้) เป็นเศรษฐีคนที่ ๒ จักได้เป็นแล้ว,

ออกบวช จักได้เป็นอนาคามี

นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชนฺโต / อนาคามี อภวิสฺส,

(อ.บุตรของเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก นี้) ออกไปแล้ว บวชอยู่ เป็นพระอนาคามี จักได้เป็นแล้ว,

แม้ภรรยาของเขาก็จักดำรงอยู่ในสกทาคามิผล

ภริยาปิสฺส / สกทาคามิผเล ปติฏฺฐหิสฺส;

แม้ อ.ภรรยา (ของบุตรของเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก) นั้น จักตั้งอยู่เฉพาะแล้ว ในสกทาคามิผล;

ถ้าไม่ผลาญทรัพย์ให้สิ้นไป ประกอบการงานในปัจฉิมวัย จักได้เป็นเศรษฐีชั้นที่ ๓

สเจ ปจฺฉิมวเย / โภเค อเขเปตฺวา / กมฺมนฺเต ปโยชิสฺส, / ตติยเสฏฺฐี อภวิสฺส,

ถ้าว่า (อ.บุตรของเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก นี้) ไม่- ยังโภคะ ท. -ให้สิ้นไปแล้ว จักประกอบแล้ว ซึ่งการงาน ท. ในวัยอันมีในภายหลัง ไซร้, (อ.บุตรของเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก นี้) เป็นเศรษฐีคนที่ ๓ จักได้เป็นแล้ว,

แม้ออกบวช ก็จักได้เป็นสกทาคามี

นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชนฺโตปิ / สกทาคามี อภวิสฺส,

(อ.บุตรของเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก นี้) แม้- ออกไปแล้ว -บวชอยู่ เป็นพระสกทาคามี จักได้เป็นแล้ว,

แม้ภรรยาของเขา ก็จักดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล

ภริยาปิสฺส / โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐหิสฺส:

แม้ อ.ภรรยา (ของบุตรของเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก) นั้น จักตั้งอยู่เฉพาะแล้ว ในโสดาปัตติผล:

แต่เดี๋ยวนี้ บุตรเศรษฐีนั่น ทั้งเสื่อมแล้วจากโภคะของคฤหัสถ์ ทั้งเสื่อมแล้วจากสามัญผล

อิทานิ ปเนส / คิหิโภคาปิ ปริหีโน / สามญฺญโตปิ ปริหีโน;

แต่ว่า ในกาลนี้ (อ.บุตรของเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก) นั่น เสื่อมรอบแล้ว แม้จากโภคะของคฤหัสถ์ เสื่อมรอบแล้ว แม้จากคุณเครื่องความเป็นแห่งสมณะ;

ก็แล ครั้นเสื่อมแล้ว จึงเป็นเหมือนนกกระเรียนในเปือกตมแห้ง ฉะนั้น ดังนี้แล้ว

ปริหายิตฺวา จ ปน / สุกฺขปลฺลเล โกญฺจสกุโณ วิย / ชาโต”ติ วตฺวา

ก็แล (อ.บุตรของเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก นั้น) ครั้นเสื่อมรอบแล้ว เป็นราวกะว่า นกกระเรียน ในเปือกตมอันแห้ง เกิดแล้ว.” ดังนี้

จึงตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

พวกคนเขลาไม่ประพฤติพรหมจรรย์ ไม่ได้ทรัพย์
ในคราวยังเป็นหนุ่มสาว ย่อมซบเซาดังนกกระเรียนแก่
ซบเซาอยู่ในเปือกตมที่หมดปลา ฉะนั้น

อิมา คาถา อภาสิ

“อจริตฺวา พฺรหฺมจริยํ อลทฺธา โยพฺพเน ธนํ /
ชิณฺณโกญฺจาวฌายนฺติ ขีณมจฺเฉว ปลฺลเล.

ได้ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ ว่า

“(อ.คนเขลา ท.) ไม่ประพฤติแล้ว ซึ่งพรหมจรรย์ ไม่ได้แล้ว ซึ่งทรัพย์ ในความเป็นแห่งหนุ่มสาว ย่อมซบเซา เพียงดัง อ.นกกระเรียนแก่ ท. (ซบเซาอยู่) ในเปือกตม อันมีปลาสิ้นแล้ว.

พวกคนเขลาไม่ประพฤติพรหมจรรย์ ไม่ได้ทรัพย์
ในคราวยังเป็นหนุ่มสาว ย่อมนอนทอดถอนถึง
ทรัพย์เก่า เหมือนลูกศรที่ตกจากแล่ง ฉะนั้น

อจริตฺวา พฺรหฺมจริยํ อลทฺธา โยพฺพเน ธนํ /
เสนฺติ จาปาติขีณาว ปุราณานิ อนุตฺถุนนฺ”ติ.

(อ.คนเขลา ท.) ไม่ประพฤติแล้ว ซึ่งพรหมจรรย์ ไม่ได้แล้ว ซึ่งทรัพย์ ในความเป็นแห่งหนุ่มสาว ย่อมนอน ทอดถอนถึงอยู่ ซึ่งเรื่องอันมีในก่อน ท. เพียงดัง (อ.ลูกศร ท.) อันหลุดไปแล้วจากแล่ง” ดังนี้.

แก้อรรถ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อจริตฺวา** ความว่า ไม่อยู่พรหมจริยาวาส

ตตฺถ อจริตฺวาติ / พฺรหฺมจริยวาสํ อวสิตฺวา.

(อ.อรรถ ว่า) ไม่อยู่แล้ว อยู่ประพฤติซึ่งธรรมอันประเสริฐ (ดังนี้ แห่ง- ในบท ท.) เหล่านั้น หนา (-บท) ว่า **อจริตฺวา** ดังนี้.

บทว่า **โยพฺพเน** ความว่า ไม่ได้แม้ทรัพย์ในเวลาที่ตนสามารถ เพื่อจะยังโภคะที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือเพื่อตามรักษาโภคะที่เกิดขึ้นแล้ว

โยพฺพเนติ / อนุปฺปนฺเน วา / โภเค อุปฺปาเทตุํ / อุปฺปนฺเน วา / โภเค อนุรกฺขิตุํ / สมตฺถกาเล ธนมฺปิ อลภิตฺวา.

(อ.อรรถ ว่า) ไม่ได้แล้ว แม้ซึ่งทรัพย์ ในกาล- (แห่งตน) -เป็นผู้สามารถ เพื่ออัน- ยังโภคะ ท. อันไม่เกิดขึ้นแล้ว -ให้เกิดขึ้น หรือ หรือว่า เพื่ออันตามรักษา ซึ่งโภคะ ท. อันเกิดขึ้นแล้ว (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **โยพฺพเน** ดังนี้.

บทว่า **ขีณมจฺเฉ** ความว่า คนเขลาเห็นปานนั้นนั่น ย่อมซบเซา ดังนกกระเรียนแก่ มีขนปีกอันเหี้ยนเกรียน ซบเซาอยู่ในเปือกตม ที่ชื่อว่าหมดปลาแล้ว เพราะไม่มีน้ำ

ขีณมจฺเฉติ / เต เอวรูปา พาลา / อุทกสฺส อภาวา / ขีณมจฺเฉว ปลฺลเล / ปริกฺขีณปตฺตา / ชิณฺณโกญฺจา วิย / อวชฺฌายนฺติ.

(อ.อรรถ ว่า) อ.คนเขลา ท. ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป เหล่านั้น ย่อมซบเซา ราวกะ อ.นกกระเรียนแก่ ท. ตัวมีขนปีกสิ้นรอบแล้ว (ซบเซาอยู่) ในเปือกตม ชื่อว่าอันมีปลาสิ้นแล้วนั่นเทียว เพราะความไม่มี แห่งน้ำ (ดังนี้ แห่งบท) ว่า **ขีณมจฺเฉ** ดังนี้เป็นต้น.

มีคำอธิบายกล่าวไว้ดังนี้ว่า

อิทํ วุตฺตํ โหติ / *“ปลฺลเล อุทกสฺส ฯเปฯ นิปชฺชิตฺวา อวชฺฌายนฺตี”*ติ.

(อ.อรรถรูป) นี้ ว่า *“ปลฺลเล อุทกสฺส ฯเปฯ นิปชฺชิตฺวา อวชฺฌายนฺติ.”* ดังนี้ เป็นคำอธิบาย- (อันพระผู้มีพระภาค) -ตรัสแล้ว ย่อมเป็น.

อันความไม่มีที่อยู่ของคนเขลาเหล่านี้ เหมือนความไม่มีน้ำในเปือกตม

“ปลฺลเล อุทกสฺส / อภาโว วิย หิ / อิเมสํ วสนฏฺฐานสฺส อภาโว,

“ก็ อ.ความไม่มี แห่งที่เป็นที่อยู่ (ของคนเขลา ท.) เหล่านี้ ราวกะ อ.ความไม่มี แห่งน้ำในเปือกตม,

ความไม่มีโภคะของคนเขลาเหล่านี้ เหมือนความหมดปลา

มจฺฉานํ ขีณภาโว วิย / อิเมสํ โภคานํ อภาโว,

อ.ความไม่มี แห่งโภคะ ท. (ของคนเขลา ท.) เหล่านี้ ราวกะ อ.ความที่- แห่งปลา ท. -เป็นสัตว์สิ้นแล้ว,

ความไม่สามารถจะรวบรวมโภคะไว้ได้โดยทางน้ำหรือทางบกเป็นต้นในกาลบัดนี้แล ของคนเขลาเหล่านี้ เหมือนความไม่มีการโผขึ้นแล้วบินไปแห่งนกกระเรียนที่มีขนปีกอันเหี้ยน

ขีณปตฺตานํ โกญฺจานํ อุปฺปติตฺวา / คมนาภาโว วิย / อิเมสํ อิทาเนว / ชลปถถลปถาทีหิ / โภเค สณฺฐเปตุ อสมตฺถภาโว;

อ.ความที่- (แห่งคนเขลา ท.) เหล่านี้ -เป็นผู้ไม่สามารถ เพื่ออันตั้งไว้พร้อม ซึ่งโภคะ ท. (โดยทาง ท.) มีทางในน้ำและทางบนบกเป็นต้น ในกาลนี้นั่นเทียว ราวกะ อ.ความไม่มีแห่งการ- บินขึ้นแล้ว -จึงไป แห่งนกกระเรียน ท. ตัวมีขนปีกสิ้นแล้ว;

เพราะฉะนั้น คนเขลาเหล่านี้ จึงนอนซบเซาอยู่ในที่นี้เอง เหมือนนกกระเรียนมีขนปีกอันเหี้ยนแล้ว ฉะนั้น

ตสฺมา / เอเต ขีณปตฺตา / โกญฺจา วิย / เอตฺเถว นิปชฺชิตฺวา / อวชฺฌายนฺตี”ติ.

เพราะเหตุนั้น (อ.คนเขลา ท.) เหล่านั่น ย่อม- นอน -ซบเซา (ในที่) นี้นั่นเทียว ราวกะ อ.นกกระเรียน ท. ตัวมีขนปีกสิ้นแล้ว *ดังนี้ เป็นคำอธิบาย...*

บทว่า **จาปาติขีณาว** ความว่า หลุดจากแหล่ง คือพ้นแล้วจากแหล่ง.

จาปาติขีณาวาติ / จาปโต อติขีณา, / จาปวินิมุตฺตาติ อตฺโถ.

อ.อรรถ ว่า อันหลุดไปแล้ว จากแล่ง, คือว่า อันพ้นไปแล้วจากแล่ง ดังนี้ (แห่งบท) ว่า **จาปาติ-ขีณาว** ดังนี้

มีคำอธิบายกล่าวไว้ดังนี้ว่า

อิทํ วุตฺตํ โหติ / *“ยถา จาปวินิมุตฺตา ฯเปฯ จาปาติขีณาวา”*ติ.

(อ.อรรถรูป) นี้ ว่า *“ยถา จาปวินิมุตฺตา ฯเปฯ จาปาติขีณาว.”* ดังนี้ เป็นคำอธิบาย- (อันพระผู้มีพระภาค) -ตรัสแล้ว ย่อมเป็น.

ลูกศรพ้นจากแหล่งไปตามกำลัง ตกแล้ว เมื่อไม่มีใครจับมันยกขึ้น มันก็ต้องเป็นอาหารของหมู่ปลวกในที่นั้นเอง ฉันใด

“ยถา จาปวินิมุตฺตา / สรา ยถาเวคํ / คนฺตฺวา ปติตา, / คเหตฺวา / อุกฺขิปนฺเต อสติ, / ตตฺเถว อุปจิกานํ / ภตฺตํ โหนฺติ;

“อ.ลูกศร ท. อันพ้นไปแล้วจากแล่ง แล่นไปแล้ว ตามความเร็ว ตกลงแล้ว, (ครั้นเมื่อบุคคล) ผู้- จับแล้ว -จึงยกขึ้นอยู่ ไม่มีอยู่, เป็นเหยื่อ ของปลวก ท. (ในที่) นั้นนั่นเทียว ย่อมเป็น ฉันใด;

ถึงคนเขลาเหล่านี้ ก็ฉันนั้น ล่วง ๓ วัย ไปแล้ว ก็จักเข้าถึงมรณะ เพราะความไม่สามารถจะยกตนขึ้นได้ในกาลบัดนี้

เอวํ อิเมปิ / ตโย วเย อติกฺกนฺตา / อิทานิ / อตฺตานํ อุทฺธริตุํ / อสมตฺถตาย / มรณํ อุปคมิสฺสนฺติ;

(อ.คนเขลา ท.) แม้เหล่านี้ ก้าวล่วงแล้ว ซึ่งวัย ท. ๓ ชื่อว่าจักเข้าถึง ซึ่งความตาย เพราะความที่- (แห่งตน) -เป็นผู้ไม่สามารถ เพื่ออันถอนขึ้น ซึ่งตน ในกาลนี้ ฉันนั้น;

เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า **เสนฺติ จาปาติขีณาว**

เตน วุตฺตํ / “เสนฺติ จาปาติขีณาว”ติ.

เพราะเหตุนั้น (อ.พระดำรัส) ว่า “**เสนฺติ จาปาติขีณาว**” ดังนี้ (อันพระศาสดา) ตรัสแล้ว *ดังนี้เป็นคำอธิบาย...*

บาทพระคาถาว่า **ปุราณานิ อนุตฺถุนํ** ความว่า ย่อมนอนทอดถอน คือเศร้าโศกถึงการเงิน การดื่ม การฟ้อน การขับและการประโคมเป็นต้น ที่ตนทำแล้วในกาลว่า พวกเรา กินแล้วอย่างนี้ ดื่มแล้วอย่างนี้

ปุราณานิ อนุตฺถุนนฺติ / อิติ อมฺเหหิ ขาทิตํ, / อิติ ปีตนฺติ / ปุพฺเพ กตานิ / ขาทิตปีตนจฺจ-คีตวาทิตาทีนิ / อนุตฺถุนนฺตา / อนุโสจนฺตา เสนฺตีติ.

(อ.อรรถ) ว่า (อ.คนเขลา ท.) ย่อมนอน ทอดถอนอยู่ คือว่า เศร้าโศกตามถึงอยู่ (ซึ่งเรื่อง ท.) มีการเคี้ยวกินและการดื่มและการฟ้อนและการขับและการประโคมเป็นต้น อัน- (อันตน) -กระทำแล้วในกาลก่อน ว่า (อ.วัตถุอันบุคคลพึงเคี้ยว) อันเรา ท. เคี้ยวกินแล้ว ด้วยประการฉะนี้, (อ.น้ำอันบุคคลพึงดื่ม อันเรา ท.) ดื่มแล้ว ด้วยประการฉะนี้ ดังนี้ ดังนี้ (แห่งบาทแห่งพระคาถา) ว่า **ปุราณานิ อนุตฺถุนํ** ดังนี้.

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

เทสนาวสาเน / พหู / โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ในกาลอันเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา (อ.ชน ท.) ผู้มาก บรรลุแล้ว (ซึ่งอริยผล ท.) มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เรื่องบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก จบ

มหาธนเสฏฐิปุตฺตวตฺถุ.

อ.เรื่องแห่งบุตรของเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก (จบแล้ว).

ชราวรรค วรรณนา จบ

ชราวคฺควณฺณนา นิฏฺฐิตา.

อ.วาจาเป็นเครื่องพรรณนาซึ่งเนื้อความแห่งวรรคอันบัณฑิตกำหนดแล้วด้วยชรา จบแล้ว.

วรรคที่ ๑๑ จบ

เอกาทสโม วคฺโค.

อ.วรรคที่ ๑๑ (จบแล้ว).

บรรณานุกรม

พระพุทธโฆษาจารย์. **ธมฺมปทฏฺฐกถาวณฺณนา ทุติโย ภาโค.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙

พระพุทธโฆษาจารย์. **ธมฺมปทฏฺฐกถา ปณฺจโม ภาโค.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

พระพุทธัปปิยมหาเถระ. **ปทรูปสิทฺธิ.** กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, ๒๕๕๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๕.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **ธัมมปทัฏฐกถา ภาค ๕ แปลโดยพยัญชนะ.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๖.

บุญสืบ อินสาร. **ธรรมบท ภาค ๕ แปลโดยพยัญชนะ.** นนทบุรี: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เจริญผลกราฟฟิค, ๒๕๕๕.

สำนักเรียนพระปริยัติธรรม วัดพระธรรมกาย. **ธรรมบท ภาคที่ ๕ แปลโดยพยัญชนะ ฉบับสองภาษา (ไทย-บาลี).** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี่ยงเชียง เพียรเพื่อพุทธศาสน์, ๒๕๕๘.

พระมหาธิติพงศ์ อุตฺตมปญฺโญ. **ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ์ ภาค ๕ เล่ม ๑๓, ๑๔, ๑๕.** นครปฐม: บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๖๖.

พระมหาสมปอง มุทิโต. **อภิธานวรรณนา.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒.

พระราชญาณกวี และ บุญสืบ อินสาร. **พจนานุกรมบาลี-ไทย อรรถกถาธรรมบท ภาค ๕-๘.** กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๖๔.

หลวงเทพดรุณานุศิษฏ์. **ธาตุปฺปทีปิกา พจนานุกรม บาลี-ไทย แผนกธาตุ.** พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ตสฺส “ทสฺสามิ น ทสฺสามี”ติ จินฺเตนฺตสฺเสว ปฐมยาโม วีติวตฺโต. ตโต มชฺฌิมยาเม สมฺปตฺเต ตสฺมึปิ ทาตุ๎ นาสกฺขิ.

เมื่อพราหมณ์ชื่อจูเฬกสาฎกนั้นกำลังคิดว่า “จักถวาย จักไม่ถวาย” ดังนี้นั่นแหละ ปฐมยามล่วงไปแล้ว แต่ครั้นมัชฌิมยาม เขาไม่อาจถวายในมัชฌิมยามแม้นั้นได้

ปจฺฉิมยาเม สมฺปตฺเต โส จินฺเตสิ “มม สทฺธาจิตฺเตน มจฺเฉรจิตฺเตน จ สทฺธึ ยุชฺฌนฺตสฺเสว เทฺว ยามา วีติวตฺตา, อิทำ มม เอตฺตกำ มจฺเฉรจิตฺตำ วฑฺฒมานำ จตูหิ อปาเยหิ สีสำ อุกฺขิปิตุ๎ น ทสฺสติ, ทสฺสามิ สาฎกนฺ”ติ.

เมื่อถึงปัจฉิมยาม เขาคิดว่า เมื่อเรารบกับจิตประกอบด้วยศรัทธาและจิตประกอบด้วยความตระหนี่อยู่นั่นแล ๒ ยาม ล่วงไปแล้ว จิตประกอบด้วยความตระหนี่นี้ของเรามีประมาณเท่านี้เจริญอยู่ จักไม่ให้ยกศีรษะขึ้นจากอบาย ๔ เราจักถวายผ้าสาฎกละ”

โส มจฺเฉรสหสฺสำ อภิภวิตฺวา สทฺธาจิตฺตำ ปุเรจาริกำ กตฺวา สาฎกำ อาทาย สตฺถุ ปาทมูเล ฐเปตฺวา “ชิตำ เม, ชิตำ เม”ติ ติกฺขตฺตุ๎ มหาสทฺทมกาสิ. ...

เขาข่มความตระหนี่ตั้งพันดวงได้แล้ว ทำจิตประกอบด้วยศรัทธาให้เป็นปุเรจาริก ถือผ้าสาฎกไปวางแทบบาทมูลของพระศาสดา ได้เปล่งเสียงดังขึ้น ๓ ครั้ง ว่า “ข้าพเจ้าชนะแล้ว ข้าพเจ้าชนะแล้ว” เป็นต้น ...

สตถา ... อิมำ คาถมาห

“อภิตฺถเรถ กลฺยาเณ, ปาปา จิตฺตำ นิวารเย,
ทนฺธำ หิ กรโต ปุญฺญำ, ปาปสฺมึ รมตี มโน”ติ.

พระศาสดา ... ตรัสพระคาถานี้ว่า

“บุคคลพึงรีบขวนขวายในความดี พึงห้ามจิตเสียจากความชั่ว
เพราะว่า เมื่อบุคคลทำความดีช้าอยู่ ใจจะยินดีในความชั่ว”